1.4145

3891

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
MADRITENSIS EX SOCIETATE IESV
IN ACADEMIA REGIA MADRITENSI
PHYSIOLOGIÆ PROFESSORIS

HISTORIA NATVRAE,

MAXIME PEREGRINAE,

LIBRIS XVI. DISTINCTA.

In quibus rariſſima Naturæ arcana, etiam aſtronomica, & ignota Indiarum animalia, quadrupedes, aues, piſces, reptilia, inſecta, zoophyta, plantæ, metalla, lapides, & alia mineralia, fluuiorumque & elementorum conditiones, etiam cum proprietatibus medicinalibus, deſcribuntur; nouæ & curioſiſſimæ quæſtiones diſputantur, ac plura ſacræ Scripturæ loca eruditè enodantur.

Accedunt de miris & miraculoſis Naturis in Europâ Libri duo: item de iiſdem in Terrâ Hebræis promiſsâ Liber vnus.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. XXXV.

EXCELLENTISSIMO DOMINO D. GASPARI DE GVSMAN, COMITI DE OLIVARES, DVCI DE S. LVCAR LA MAYOR, SANCTIORIS CONCLAVIS CONSILIARIO, THALAMIARCHO ET HIPPARCHO REGIO, INDIARVM CANCELLARIO MAXIMO S. P. Q.

LIBROS Naturalis Hiſtoriæ, nouitium Minerualium tuorum opus, natum apud me proximâ feturâ, licentiore epiſtolâ narrare conſtitui tibi, EXCELLENTISSIME PRINCEPS. Indigna res quam Magnitudini tuæ nuncupem, cuius irrequieta cælorum ritu prouidentia, non in Hiſpaniarum, adeóque nec terrarum finibus hæret; tranſit quoque maria, nec vno mundo ſtringitur. Sed ſi quæſiſſem, faſtigio tuo dignum mu-

nus non haberem: ſi maximè conueniens, iſtud erat. Te deſiderat, te quærit hoc duplicis naturæ theatrum, qui è penetrali tuo vigil vtrumque contemplaris orbem: te quidem in excelſiſſimo poſitum, & ſummo ingenio præditum, quem religiosè adiri etiam à ſalutantibus oportet: & idèo immenſa præter ceteras ſubit cura, vt quæ tibi dicantur, te digna ſint. Maiorem te ſcio, quàm vt deſcendere huc liceat. Verùm & lacte ruſtici, multæque gentes ſupplicare ſolitæ, & molâ tantùm ſalsâ litare qui non habebant thura. nec vlli fuit vitio, quoquo modo colere. At meæ quidem temeritati hoc accedat, quòd leuioris operæ hos tibi dicarim Libellos. Nota ego mihi nunc patrocinia præſumptâ nuncupatione exoro: & plurimum intereſt, ſortiatur aliquis iudicem, an eligat: namque & tu meas aliquando eſſe aliquid putaſti nugas. Iuſſu & auſpiciis tuis lucubrationum mearum primitias dudum conſecraui, & tuæ inſcripſi Magnitudini. Quid mirum? tuæ erant, & tui potiùs inuentum egregij in omnes virtutes ſtudij, quàm ingenij mei partus: at qualemcumque meus labor efformauit fetum, obſtetricante liberalitate tuâ felici puerperio in lætam effudi lucem. Quid inde? vt tuus (planè & eram) ipſe manerem. audacter hoc dico. ſed grati animi ſcelus pronam impetrabit veniam, & ipsâ ſe piaculi deuotâ temeritate expiabit. Cuius autem arbor,

bor, eiuſdem & poma. Ergo & ſecundæ feturæ tui quoque iuris erunt, erunt & omnia. Ad te vltrò profugit agreſtis Minerua mea. Si cùm vrbana & aulica fuit, deliciaretur oleis; nunc ſiluatica & montana ſacram arborem non linquet: amabit potiùs, quæret. Præſtabat Attica Minerua. præſtat Bætica oliua: non hæc conſecrata Deæ, ſed Dea illi. Attica Minerua ſacra eſt Bæticæ oliuæ, latiſſimos profundenti ramos, noua recreanti Lycea. Te auſpice (magnificum hoc, id eſt, tuum; pænè putem animi tui celſitudine dignum opus, cui æternum gratulabimur) Athenis Madritum tranſlata Minerua eſt, non olea. Noſtra frondoſior, fecundior, ſacratior, in quam (hanc ignorauit metamorphoſin Naſo) ipſa tranſformata eſt Pallas. Anne auſus erit æquoris parens intrudere Hiſpanis priſcum litigium, an equus Bæticus, an olea Bætica excellat? Si de fructu lis eſt, ius dicit arbiter: *Bætica quidem vbertimas meſſes inter oleas metit; non alia in Bæticâ maior arbor*. Pudeat Perſicum Regem opulentæ ſuæ platani, & inuideat Hiſpano oliuam; non ſibi, ſed Principi ſuo feraciſſimam. In multis viciſti maximorum Imperatorum Achatas; in hoc nemo te. nec facilè priſci Annales etiam ex optimis pares racemabunt. Scilicet non quæ tua, ſed quæ tui Principis, indefeſsâ fide quæſiſti: vtique inſtar Theſſali oleæ ſibi ſterilis & nudæ, vt Regias

tota fecundaretur in baccas. Macte hac frugalis fidei gloriâ. Et quia plures taceo tuarum virtutum laudes, ignoſce vnam indicaſſe. nec tibi hoc vno videar iniurius, qui mihi violentus ſum multis. Scio hanc maximam tuis laudibus adieciſſe, eas odiſſe. Iniuſtus in hoc nobis es; nec mirum ſi aliquando nos tuo ſimus pudori iniurij. multa nunc illi do, imò omnia, dum nulla tibi. At quamuis in tuam peccem modeſtiam, quale piaculum erit, ſi vnus muſſitem quod plures tonant? Sub te non merces ſtudiorum modò, ſed præmia ſunt. Auſoniæ oleæ honorem Romana Maieſtas magnum præbuit, turmas equitum Idibus Iuliis ex eâ coronando; item triumphis ouantes. Athenæ quoque victores oleâ ſuâ coronabant. Noſtra quoque tota coronaria eſt Minerualibus: ni fallor, ſicut ramoſa vitis, Iuſtino teſte, prodigium Perſis fuit Aſiatici Imperij. Frondoſam oleam ſuſpicio, magnum pollicitam Regnum eruditis. Nullam feliciorem frondem Phyſiologia mea miratur; & reuocat arborea comitia, cùm plantarum Regnum ad vitem detulere: id in oliuam conferunt recentis orbis plantæ. Interpretem naturæ cœpto agere, & oleæ miranda narro. Non olim tales oliuæ. Si Heſiodo & Theophraſto manet fides, correcta eſt & mutata iam huius plantæ natura. Lenta olim, ingrata, ſicut palma, ſatori; fructum nullus, qui ſeuit, percepit: nulla in Hiſpaniâ. At hodie nullibi præſtantior: optimâ Hiſpanum ſolum gaudet oleâ; in deliciis eſt, liberalis iam, grata, propera fructu, vtiliſſima, & vber vigiliarum annona. Ad exemplar ſcilicet tui emendauit ſe natura, & ſenior ſe compſit orbis. Atque vt nouus æquè de te mereatur, iunioris mundi ſe tibi ſiſtunt naturæ: & ego exile mei animi monumentum, ſupplex oro, ne de tuis tholis refigas. Vale, non oleaceos modò ſed Phœnicios annos.

EXCELLENTIÆ TVÆ

deuotus ſeruus

Ioannes Euſebius Nierembergius.

SVM-

SVMMA TOTIVS OPERIS.

HISTORIÆ NATVRÆ LIBER I. *velut prolegomenus est, tractans de dignitate, vtilitate & voluptate Philosophiæ naturalis.*

LIB. II. *De substantiâ & essentiâ animalis: vbi plura & noua & curiosa de calorum naturâ.*

LIB. III. *De gradu sensitiuæ substantiæ: vbi multa Philosophica, noùè & eruditè.*

LIB. IV. *De primâ origine & causâ naturali animalium: & nouâ eruditione explicatur cap.* I. *Genesis.*

LIB. V. *De causâ efficienti, maximè de origine extraordinariâ animalium. plura interim amænè disputantur.*

LIB. VI. *De generatione ordinariâ animalium per coitum, per vim masculinam; sine coitu, per vim solam femininam, per spontaneum ortum, per diuisionem, per fauaginem, per degenerationem: vbi iucunda & curiosa multa.*

LIB. VII. *De causâ formali & finali animalium, vbi comprehenduntur differentiæ illorum ex singulis membris, ex moribus, ingenio, proprietatibus, virtutibus.*

LIB. VIII. *incipit agere de animalibus in particulari, & primùm de homine: vbi variæ figuræ & ingenia hominum describuntur, nondum notata aliis.*

LIB. IX. *agit in particulari de quadrupedibus noui orbis & peregrinis; qui aliis Auctoribus ignoti omnino, aut leuiter tacti.*

LIB. X. *De auibus extraordinariis similiter.*

LIB. XI. *De piscibus similiter.*

LIB. XII. *De reptilibus similiter.*

LIB. XIII. *De insectis & zoophytis similiter.*

LIB. XIV. *De plantis peregrinis.*

LIB. XV. *De plantis Indicis.*

LIB. XVI. *De metallis & aliis mineralibus exoticis, & elementis: vbi de variis aquarum & terrarum proprietatibus.*

Accedunt *De miris & miraculosis Naturis in Europâ Libri duo, & De ijsdem in Terrâ Hebræis promissâ Liber vnus.*

IOAN-

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV

HISTORIÆ NATVRÆ LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Vsus, & voluptas, & dignitas Philosophiæ de Naturâ animatâ.

INTER angustos vitę terminos peruagata humana curiositas, ipsam perdit vitam, dum inutiliter occupat. Auidam libidinem sciendi, quam puto cupiditatum maximam, fortasse, quod mireris, auaritiâ maiorem, sine delectu alit; quidquid ignoratum, nouitatem simulat: & dum superflua discit, vtilia & necessaria omittit. Siue enim mens nostra præsaga, beatitudinem suam, cognitionem aliquam, quæritat vbique; eumdem enim opinor inquietum appetitum sciendi cum innato felicitatis ardore: siue natura se prior demirata, venustatis & industriæ suæ conscia & placens, sollicitat quibus placeat, qui conspectent, qui commirentur; & ad hoc ingenium exagitauit humanum. Namque parcissima materfamilias superflua egisse sibi videretur, si nemo videret quæ egit: non solitudini tam pulchrũ ostenderet theatrum, tam compta, tam ordinata, tam varia, tam magna, tam multa, tam multis digna spectatoribus. Nos omnia torsimus; in peius semper vergimus, atque pruriginem sciendi, naturæ & Deo dicatam, in quoduis cæci impingimus; iam stulti, quia scituri. Scilicet ibi plus ignoramus, dum quærimus non ignorare, dum scire superuacua, id est inutilia. Non mihi tam subtilis & acris obtutus est, vt inutilem scientiam ab ignorantiâ discernam.

Remedium puto aliquod huius adulteratæ & ignorantis sciendi appetitionis edere naturæ spectacula, atria sua pandere tot spirantibus ornata statuis: hîc innocenter curiositas conspatiabitur; hîc salubriter fames recreabitur nouitatum, & cum satietate, & sine fastidio. In summâ, non inutiliter scioli erimus. Amplũ in hac materiâ priuilegium sapiendi curiositas nacta, vbi in maximâ licentiâ aut securitas erit, aut vtilitas. Non serpit, non humi sistit: namque reptantium etiam contemplatio ad superna nos transmittit. Summissus ad vermiculum obtutus, mentem ad cælum transuehit. Ad auctorem cogimur extollere, qui in tam humilibus, tam paruis, simulachrum aliquod suæ magnitudinis, suæ immensitatis, nescio dicere an circumscripserit, an dilatauerit. Vbinam Deus, vbi homo ex naturalibus disciplinis plus notet? Illud beatitudo, istud sapientia est. Nullo alio natura beneficio, aut ingenium solertiâ humanam dignitatem, diuinamque dignationem explanauit euidentiùs, quàm in speculatione animatæ substantiæ. Si Theologiam demas, scientiarum omnium est præstantissima: nulla latior, excellentior, placidior, certior, vtilior, ausim dicere diuinior. Iam satisfactum curiositati erit amplitudine & iucunditate, erit & prouisum præstantiâ & vsu: expiabitur vtilitate voluptas, latitudo non languescet excellentiâ. Adeò itaque innocens & fortunata erit hîc curiositas, vt non iam excusare, sed prouocare velimus.

CAPVT II.

Quàm chara fuerit ista Philosophia Regibus & alijs magnis viris.

IAm si lucrum & voluptas conspirabunt, quid opus erit honestate lenocinandis cordibus, quorum illa sunt rapacissimi magnetes; nisi vt expiemus nonnihil infamiam auaritiæ & libidinis, atque honore suo omne prolubium consecremus? Quare breui præmonenda est eius maiestas. Sacra & Regia ista Philosophia est. Aliquam certè meretur obseruationem & reuerentiam, quòd ex pristinis Ecclesiæ Doctoribus, qui ad naturæ deprimi speculationes sunt dignati; atque ex Regibus, qui sceptri onus leuitate calami recrearunt, nulla alia Philosophiæ portio ita occupauerit aliquos, aut plures tantâ morâ, tanto studio, tantâ libidine. Duo Ecclesiæ sidera ex octo Orientis & Occidentis Doctoribus non meruit alia naturalis contemplatio. Non est idem vnum Philosophiæ legitimæ

gitimæ argumentũ, quod tot Reges euocaret aut à curis publicis, aut licentiâ priuatâ quam fortuna indulget. Sacra itaque Philosophia est, in quâ sacri homines auctoritatem suam tutati sunt, & exercuere ingenia. Ne alios adferam, ipsum Deum laudo primum huius doctrinæ magistrum. Primogenitam istam eruditionem statim edocuit Beniaminum omnipotentiæ, vltimũ & dilectum partum dextræ suæ, hominem. Ipse Deus, adductis vndequaque animalibus, Adamo ostendit, vt periculum Philosophiæ suæ faceret, quâ illum instituit. suggesserat scilicet cunctorum naturas & ingenia. Primus itaque Doctor istius Philosophiæ, Deus fuit; primus homo, primus discipulus: nullam aliam eruditionem, nullam aliam Philosophiam in illâ innocentiæ felici conditione legimus. Sacra igitur, siquidem sanctissimi illius statûs. Sed & obuia consideratio contemnenda non est, ignorantiam ipsius fuisse nostri generis ruinam. Ignara communis mater Eua serpentinæ naturæ, non agnouit calliditatem dæmonis ibi delitentis. Scilicet non putarat omnia bruta muta; nec enim pernouerat omnia, sicut Adam: nondum enim ædificata mulier fuit, cùm animalia præsentauit Deus homini, & in eorum cognitione instituit; quare rudis & ignara naturæ, decepta Eua fuit. Auarè dixi primam omnium Philosophiam, & primigeniam felicissimi illius statûs occupationem: dicam & Theologiam, & primam Dei scripturam, iuxta Georgium Pisidem. Præcipuo hîc ardore diuinitatis radius in naturâ reflectitur: per hanc priscis locutus Deus, & maxima diuinitatis suę vestigia reuelauit. Sacra Scriptura natura est, ipsis conscripta digitis omnipotentiæ: quapropter viros mire spirituales, & sacris studiosos litteris, occupauit aliquando animalium litteratura.

Regia quoque studia dignitas huius doctrinæ, aut voluptas (quod faciliùs crediderim, magnus ista titulus fortunę) impetrauit. Numidia, Sicilia, Macedonia, & aliæ prouinciæ Principes suos hîc viderunt Philosophos: viderunt Doctores Iubas, Attalos, Hierones, Philometras, Archelaos; certè & orbis dominum suum, aut tyrannum, Antoninum aliquem, & Alexandrũ Magnum. Huius beneficium præcipuè fuit, si non scripsit, dedit, fecitque vt scriberent alij. Cuius aut felicitas, aut gloria maxima fuit, gustum (rem quidem insidiosam & confragosam felicibus) habere creditorem litterarum. Eius libidine & expensis absoluit Aristoteles, quod de animalibus mandauit æternitati. Furtum Salomonicorum librorum nonnulli putarunt. Si ita est, Regius quoque labor iste fuit.

CAPVT III.

Motus cælestes in animalibus inueniuntur.

IAm à maiestate huius cognitionis ad delicias regredior. Certè si vlla scientia, hæc maximè delectat: namque omnes pænè aliquâ contingit consanguinitate aut imitatione. Ita est pars Philosophiæ speculatio sentientis naturæ, vt totâ quodammodò complectatur. Parum itaque dixerim, istam sentientium rerum cognitionem compitum & triuium esse maximarum scientiarum: in eâ enim Theologia concurrit, & Philosophia, atque huius soror Medicina. Comitia sciendi in illâ celebrantur: nam Theologiæ non contemnẽda pars est, maxima Philosophiæ, necessaria Medicinæ, vtilis aliarum artium. Iam nulli inferior; cùm sit aut omnis, aut omnium: & obinde, si non cunctis, solùm non vni superior. Si aliqua expers illius est, fortasse inuida fuit. Excludes Mathematicas? ego illas æmulationis arguo. Vel cælos suos animalia mentita est Astrologia, vel astra animalibus consecrauit. Scorpium Orionis odiũ, pisces à Typhone refugium, cetum Andromedæ periculum, leonem Alcidæ auspicium, arietem Phryxi anathema, delphinum Amphitritæ lenonem in cęlo locauit; sicut & suum Indi camelum, & sua Persæ monstra. Mortuo cælo noluit occupari, quadam scilicet Zoologiæ imagine, nimis dixi, imaginatione contenta, cui isto nomine iam cedit, dum imitatur aut inuidet. Ceterùm si libeat ius dicere inter speculationem cælorum & animalium, & alterutrius præstantiam definire, quod in sideribus mirabilius est & augustius, Astronomorum speculationes sunt. Illi motus ordinatissimi, tempestiui, stati, maximè erronum, qui certissimum ordinem sequuntur toto cælo errantes: non minùs certos & ordinatos, non minùs admirandos in animalibus reperies, &, quod mireris, in signa & tempora. Cynocephalus noctes diesque designat: singulas horas duodecies noctu, totidem interdiu, latratu & perfusione lotij demonstrat, si fides Horo Apollini sit. Galli & coturnicis cantus in stata tempora distinguit. Hemerobios æmulus Solis est; par facinus audet, eodem die nasci & mori. Heliodromos auis quotidie & Orientem & Occidentem cum Sole petit. Ælurus gemino lumine diei progressus ostendit: ritu solari protenduntur diluculo, meridie componuntur in perfectum orbem, sub noctem obscuritate hebescunt. Accedo ad lunares menstruosque excursus & crementa. Eiusdem æluri oculi eadem cum Lunâ tempora paribus incrementis & damnis

damnis ostendunt: crescunt, decrescuntque. Formica, minimum animal, non minimæ admirationis, sine calculis, sine Calendarũ, sine Epactæ ratione, sine respectu Lunæ, eiusdem vices noscit & ostendit: cuius quies aut labor, signa interlunij aut plenilunij sunt. Item & cynocephalus se abscondit celato sidere, & cæcitate suâ orbitatem lunaris lucis solatur, dum consortem damni se exhibet. Coïtum Solis & Lunæ exortus scarabeus denuntiat: nec admirationi obstat vilitas bestiolæ; imò, vt puto, iuuat. Quid admirabilius, quàm, vnde minùs speras, esse quod plus mireris? Partes quoque anni diuidunt. Ipso solstitij die virio auis prodit. Æquinoctium caniceps manifestat, per horas diei noctisque æqualiter distributo lotio & latratu. Cicada æstatem, papilio ver. Nec minùs quàm Sol & Luna, præsagia temporum suggerunt lasciuiens delphinus, affixus echinus, volitans loligo, matutinus fulicæ clangor, rana vociferans, noctua garrula, grus silens, alcyon nidulans, mergus fugitiuus, anas se expurgans, ardea tristis, bos odorans, & sexcenta alia. Fixorum quoque siderum officia & motus consequuntur. Parra auis Orientem indicat sirium, ipso die fugax. Sed & caniculæ sensus multis communis est feris. Carystius in Mirabilibus ita ait: Huius germanũ est quod Lycus narrat, in Africâ iumenta reliquo tempore alia alijs aduersa, alia vtcumque posita, cubare: nocte autem eâ, quâ Canis oritur, cubare ea ipsi astro obuersa, eoque ortûs caniculæ signo incolas vti. Itáne quæuis iumenta? Atqui capras tantùm nominat hîc Plutarchus lib. De solertiâ animalium: Λίβυες δὲ Ἀ῾ιππίων καταγελῶσι μυθολογέντων ἀεὶ τὸ ὄρυγος, ὡς φωνὶ ἀφίεντος ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας, ἧς ὀπτέλλει τὸ ἄστρον, ὃ Σώθιν αὐτοὶ, Κυνὰ δὲ καὶ Σείριον ἡμεῖς καλοῦμεν. Τὰς γὰρ αὐτῶν ὁμοῦ πάσας ἅλας ὅτ' ἂν ἀνάχῃ μὲν ἥλιος τὸ ἄστρον ἀρξικῶς, ἔχει τρεφομένας ἀποβλέπειν πρὸς τὴν ἀνατολὴν, καὶ τεκμήριον τοῦτο δὲ πεῖρόδου βεβαιότατον ἔστι.

CAPVT IV.

Præsagia ex animalibus.

SI expectemus præsagia, quibus cælum nobis aut blanditur aut minatur, & signa contingentium non superstitiosa quæ ostentat, quibus Deus & se memorem nostri commendat, & nos immemores sui arguit, licet in æthere patentiora sint, in terris non sunt pauciora. Monstra cælestia Cometæ sunt, nec tamen credo minùs animalium prodigijs interminatum nobis & præmonitum, quàm æthereis. Mulæ partus, præiudicium Babylonicæ seruituti fuit. Fugam Xerxis editus ab equâ lepus præmonstrauit. Parricidium Iulij, bouina sine corde exta. Atilio & Manilio Consulibus, angues nigri præiudicarunt Romanam à Lusitanis cladem; sicut & aliquando Lusitanam à Romanis, editus ab equâ centaurus bouinus, cuius anteriora tauri erãt, extrema equi. Pridie quàm interficeretur Cæsar, alitũ pugna prædixit. Varij generis volucres regaliolum auem, cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem lacerarunt.

Sed & formicæ Phrygiæ, & Platonicæ apes, Midæ opulentiam, & Aristoclis pueri eloquentiã initiarunt. Significantiora sunt ab animalibus prodigia, quàm à cęlo, diuinæ indulgẽtię aut irę clariores interpretes. Maguntiæ femina hæretica omni naso & conuitio proscindebat Religiosos mei Ordinis, rabido furore obuios adlatrabat, absẽtes mordebat. Accidit illi partus mirus. Prô horrendũ spectrũ! scilicet, simulachrũ vitij, editus est fœtus canino vultu, excoriato, præcisis nare & rictu, opertus pileo quadrangulari, vt nostri sunt. Quid clarius? Nemo non intellexit. Ipsi adhuc nostri Ordinis & fidei hostes non negarunt diuinæ indignationis interpretamentum. Quando è cælo patentius eluxit signum, quàm monstrum è palude Mexicanâ delatum ad Motezumam? Auis erat proxima grui magnitudine & colore, sed inauditæ formæ: fastigium capitis lucidum & speculare. Ibi conspecti sunt ab Oriente milites armati magnâ occidione irruentes. Sic Hispanorum aduentus non tantùm prenuntiatus est, visus fuit.

CAPVT V.

Vtilitas ex animalibus.

HÆc potissima astrorum beneficia, vaticinandi, dirimendique tempora, premonendi ventura, demonstrandi diuinam iram, non minori miraculo aut vindicant, aut vsurpant animantia: *quid minus restat, quàm vt prosint nobis, quantum cæli? cuius*, vt ad summam hæc trahamus, computemus vires. Mirum est, quantas præstent animalia fouendis roborandisque nostris corporibus. Calefaciunt, refrigerant, humectant, exsiccant, commotant affectus, & affectiones incitant, remittunt. Ista licet astris sint communia, non incontrouersa: negarunt & negant multi, nemo animalibus; quorum etiam partibus aliæ plures sunt vires nobis salutares, & extra liberalitatem siderum. Emolliendi vim adipes & medullæ habent: concoquendi, œsypus & butyrum: admouendi pus, vitulinus adeps: abstergendi, testacea, & sepiarum ossa, & erinaceorum cinis: adurendi seu causticam vim, pityocampa, bu-

bupreſtis, cantharis: replendi alopecyas, hippocampus crematus. Quid moror? in immenſum ibo, ſi enarrare cœpero. Præſtat abſtinere notiſſimis.

CAPVT VI.

Animalia in aëre genita.

IAm meteororũ contemplatio, imitatione Aſtrologiæ phænomena ſua animalium titulo etiam dicauit. Capras dicit ignes ſuos, quales apparuerunt in bello Perſei, & ſub exceſſu Auguſti & Germanici, & cùm de Seiano actum eſt. Dicit & dracones, vt omittam Dioſcuros & ſororem. Sed nec ab ipſis meteoris viuentia excluſa. Creati ſunt in æthere piſciculi: ortæ in ſublimibus ranæ: decidit aliquando bos, correptus ecnephiâ. Imperante Carolo IV. venenatæ beſtiolæ ceciderunt, quarum contagium magnas prouincias abſorbuit: pluerunt animalia, non ſunt aſtris deleta, quid mirum ſi inferior admittat regio? Lac & ſanguis perpluit M. Acilio & C. Porcio Conſulibus. Non opus eſt commemorare, aliquibus Italiæ locis ſtillas è nubibus deciduas, contactu terræ in ranas repentè faceſſere. Id mirum; cùm groſſior gutta ſcinditur reſultu, tot emergunt & quaſi aſperguntur ranæ, quot aſpergines.

CAPVT VII.

Meteora in animalibus generantur.

QVin in ipſis animalibus meteora contemplari licet, & pluuias, & grandines, & typhones, & fulgura, & fulmina. Conſideremus corpora noſtra, vbi natura plus laſciuit, aut iraſcitur laſciuiæ noſtrę, cupiditatibus, intemperantijs. Defluxiones & deſtillationes à capite, mundi minoris pluuię ſunt ex ſimilibus & proportionatis cauſis. Auicennæ dogma eſt, omnem deſtillationis materiam è iecore calidiori ſuſcitari, multos indè vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam verſi, protinus dilabantur, perinde, atque terrarum expirationes, quæ in nubes concreſcentes mox diſſoluuntur in imbrem. Hollerius lapillulos in capite generatos obſeruauit. Galenus exhibet pluuiam ſimul & grandinem, in eo qui diuturnâ tuſſi lapillos per os eijciebat, grandinationis inſtar. Typhonis quoque ritu impediti flatus in capite volutantur, vertiginosâ affectione in præcordijs in inteſtinis per gyros illati. Fulgurationes in patre Theoderici viſæ ſunt, emittentes, quoties artus fricabat, igniculos. Quidam monachus Carmelita, quoties capitium ad occiput reducebat, ſcintillas vibrabat. Antonius Cranſius, & Maximus Aquilanus, flammas leui ſubuculæ contractu iaculabantur. Collum nigerrimi equi ſuſque deque fricatum ſcintillat. Tempeſtatem Alexander ſimulauit, fulgura cum pluuiâ, & quidem ſanguineâ: incenſus bili in ancipiti conflictu, merum ſanguinem, vt fertur, deſudans, & inflammatus ignes vibrabat. Non minorem terrorem Indis iniecit, quàm cælorum horriſonæ minæ per crebra fulmina: & ſemel dedit Macedoni victoriam, non robur Græcum, ſed metus barbarus. Ad hæc epilepſia fulgur eſt, fulmina paralyſis & apoplexia. His affectos eleganter Plautus *fideratos* dixit; & Salius apoplexiam vocauit *paruam fiderationem*. Eadem & *attonitus* appellatur *morbus*, quòd fulminũ ſimilitudine ſtupefaciat: fulminat enim aër, ſiue ſpiritus accenſus, & vnum ex illis tribus malis parturit. Quid amplius? Et ſtellas labentes reperiemus. Narrat Faber Philothymicus Caſtronouodarenſis, vidiſſe nobilem puellam, formâ gratiſſimâ præditam, quę dum coram me, inquit, capillos venuſtè admodum pectine implicatos diſſolueret, flammas, veluti cadentes cælo ſtellas, è capite ſuo in ſinum excutiebat ſuum: quo meteoro perterrita ipſa puella, in ſyncopen ferè incidiſſet, nî ſubitò verbis lepidiſſimis refocillata, metum è pectore depreſſiſſet, explicatâ harum flammarum cauſâ & ipſi & parentibus ſuis.

CAPVT VIII.

Cæleſtes imagines in animalibus inueniuntur.

DEnique vt non ſolùm mutationes vireſque cæli ſiderumque, ſimiles aut æquipollentes, in animalibus mireris, ipſum cælum, ipſum firmamentum, ipſa ſidera, ipſos planetas hîc miraberis. Neque tantùm vt cælum in imaginatione habet animalia, ſed in imagine animalia habent cælum. Habet mare ſuas ſtellas ſentientes, ſuum ſolem viuum, habet ſuum orbem animatum: raræ piſcium ſpecies, quæ ſtellarum imaginem ferunt, & ſtellati cæli: totus rotundus eſt piſcis orbis, muricibus radiatis circumquaque compunctus, ſiderum ritu, vt paruulum aut inuerſum firmamentum putes. Aſter piſcis ſuis vndique diuiditur radijs, quinque frequenter; viſus eſt qui tredecim; nec tantùm formæ ſimilitudinem cum aſtris habet, ſed vigoris. Igneæ naturæ eſt, ignei in medijs aquis feruoris: quodcumque in mari attingat, adurit, & cibum ſtatim peragit. Quantulus ignis, quem mare non extinguit. Ceterùm de piſce *lunâ* hæc habet Ælianus. Demoſtratus vir rei piſcatoriæ peritiſſimus, ſimul & diſertus, piſcem quemdam eſſe affirmat ſpecie perpulchrum, & appellari *lunam*, exiguâ magnitudine, latâ figurâ. Idemque adfert, cyanei coloris ſpeciem ſimilitudinêque gerere: in dorſo pinnas habere molles & lenes, eaſdemque innatando explicare, & ad ſimilitudinem Lunæ ſemicirculum efficere: ſimul & eum ipſum (vt Cyprij piſcatores aiunt) cùm eſt plena Luna, tum impleri, tum implere arbores, ſi ex his illum appenderis: decreſcente verò Lunâ, exiccari atque interire; ac ſi ad plantas admoueris, eas marceſcere & euaneſcere. Item ſi iam plenâ vel creſcente Lunâ in id aquæ, quod in perfoſſis puteis reperitur, quis hûc piſcem iniecerit, aquam iugem & perennem fore; ſin extremâ aut decreſcente Lunâ, aquam exareſcere. Quòd ſi hunc eumdem in fontem ſcaturientem conieceris, quomodo dixi de puteo, is ad rationem Lunæ, vel euaneſcet, vel implebitur. Non omnia hæc aſſeuero, ſolùm commendo aliqua.

Nec munditia ſtellæ marinæ deeſt, maximus & proprius cælorum cenſus. Neſcit excrementa & ſordes. Conſanguineæ aquæ cælis qui ex aquis ſunt; ſin minùs, ſub illis. Scilicet illa comitas & vrbanitas aquarum, cùm deceſſerunt terræ loco, impetrauit ſupremum. Pignus & inſigne aliquod cognationis meritò retinent, atque inter alia elementa cæleſtes præcipuè ſeruant formas: namque licet aër, etiam vicinior cælo, ſtellares accipitres, & aquilas, & ardeas admittat; minor multò iſta proportio eſt, & nominis potiùs ſimilitudo, quàm virtutis aut figuræ. Stellionis quoque, quę terra hoſpitatur, minima aut tãtilla comparatio eſt, macularum aquæ, quia tectum mundi ſunt, firmamentum Planetaſque complectuntur. Inſtrumentum tantę maieſtatis oportuit edi, complectente oceano orbes & ſtellas. Certè libenter humor deceſſit terræ, obſecutus iubenti naturæ Patri. Elatis ſuper cælos aquis, parum referebat, non eſſe ſuper terram: vniuerſum reuerà ambiebant, & imaginem vniuerſi. Non erat opus, punctum ambire, dignitati ſuæ: ſecura eſt ſincera maieſtas in omni aut vrbanitate, aut humilitate.

CAPVT IX.

Præſtat conſideratio animalium contemplationi cæli.

ITaque quantum æther & cęlum patet, immò quantum eſt, laſciuit animalium Philoſophia, & magnis exultat ſpatijs maiori iucunditate. Numquam plus admiranda, quàm quæ ſolùm viſa merere fidem, nonnulla opinionem adhuc poſſibilitatis. Miracula ſunt: cùm primùm noſces, tantâ nouitas admirationem incitat, admiratio voluptatem ſibi parem gignit. Quid iucundius, quàm id noſſe quod putares non poſſe eſſe. Sunt plura in terris, quæ ſupra cęlos miremur. Anaxagoras prępmium vitæ ſuæ æſtimauit obtutu vnius aſtri; amplâ mercede ſe dixit fuiſſe natum, vt Solem dumtaxat videret. Poterat non minùs gratulari, vt beſtiolam, vt vermiculum, vt apem, vt ſciniphem, in quibus maius ingenium artificis eſt, cùm & in ipſo artificio ingenium inſit. Sed non opus eſt induſtriam animantium aduocare: ſufficit natura & compoſitio, ad cuius imitationem cęlum & mundum, ne minor eſſet parte ſuâ, alij animal putarunt, alij appellarunt; artus dederunt, cerebrum dixere lunam, cor ſolem; alijs membris ita diſtributis, vt facturi animal, monſtrum fecerint. Pulcherrimam ordinatiſſimamque molem deformarunt, dum componebant. Ceterùm ſi in vnâ formicâ aut ape eſt quod plus mireris quàm in aſtris, & præſtantiores cælis ſunt; quanta planities curioſitati dilatatur per innumera & diuerſa animantium demiranda ingenia, & partes, in quibus natura quotidie nouis miraculis ludit?

CAPVT X.

Plantæ & mineralia in animalibus generantur.

PArum dixi, animalium ſpeculationem patere quantum cælum; addã & quantum terra, & quantum ſubterranea, vt relinquam vitam ſtirpium, quæ aut auſpicium totius animantis eſt, aut partium aliquarum incrementum. Pullulant animalia ex plantis, & ex animalibus plantæ. Bernecæ ſunt aues, quæ poma ſunt arborum: aliæ ex pomis, ſicut piſces ex frondibus in Iuuernæ fluuio. Ex draconum lumbis plantas naſci Buſtamantinus tortuosè & prolixè narrat; nihilominùs eius verba dabo. *Hoc verò mirabile eſt nimis huic generi animantium, tantæ eſſe molis, quandoque magnitudinis adeò immenſæ, vt dorſo tergoribuſq; multoties, ſepium inſtar & riparum, herbæ adnaſcantur; virentia plurima, quæ propriâ ſubſtantiâ alta & nutrita, ſanguine irrigata animantis, altas in hæc ipſa immiſſa radices, germinent, fructificent, conſita tergoribus vaſtæ molis, monſtroſæ & grandis, per poros & venas ſucto alimento proprio viuentis vaſtiſſimi: qui floridus ramis, abditus & latens, fruticibus plenus, & occultus, vireſcentibus varijs, amænitate & loci ficti delicijs, in animantia irruit illecta, cibo eſcaq; decepta, vt miſerè deprædetur & diſcerpat. Hinc plurimi lepidium, dracunculos,*

 herbas,

herbas, sic dici, quòd huic animanti insint, orianturq; ex eius substantiâ, opinantur. Imò dracontæâ hinc euenisse virentẽ, quòd senectã draconũ cutemq; æmuletur coloribus; vt magis huius plantæ cortex corium draconis videatur, quàm herbæ pars aliqua. Cùm enim hæc primò draconibus innascerentur, eis varietate & venenatâ substantiâ corrosiuâ non absimiles, posteà semine terræ commisso, pullularunt, eam semper obseruantes naturam, qualitates easdem; semel draconum ac extitere genimina, genitorum malitiam referentes, heredes relictæ virulaginis abditæ, etsi spuria soboles: vt & terris nascuntur adhuc illa, at primò draconibus. Scimus enim & cornibus ceruorum adnasci hederam frequenter; refert Aristoteles 9. de Historiâ animalium, c. 5. oririq; cornum in hominum auribus, osiculo intra ipsas elapso, experimur, loci vditate alto, animantiumq; aliorum. Animalcula imò animantibus procreari, pediculos, vermes, lumbricos, subtus cute, qui posteà se exerunt, ruptâ cute eâ parte & laceratâ, aut poris erumpentia. Arboribus adnasci solent alia, quæ aluntur substantiâ, succis, expensisq; illius cuius sunt exorta: quorum extat exemplum agaricum, fungiq; non minùs, muscus dictus, herbæ aliæ non paucæ. Testatur experientia communis, multaq; virentia, inserta omnia quæ increscunt trunco supposito, in quo aluntur & viuunt. Spicas adactas, vocatos surculos inditos intra suppositam arborem cui inseruntur. Sues crassissimos generare mures in natibus scimus, obesis nimis, cùm loco moueri nequeunt, ignauos & desides. Herba dicta draconis sanguis, hisce debetur: est ijs adnata primò, quæ succum reddit similem draconis sanguini. Hæc & plurima alia, tergoribus draconum innasci, quæ & nascerentur ventre, si attritu & reptu terræ non abraderentur reptili animantis motu, conspicimus. Hinc tergoribus adnascuntur illa, non sicco capiti aut ventri, qui reptu hæc impedit, & compressu, pondere atterit. Plinius lib. 25. c. 2. Edoardus lib. 6. c. 118. Pausanias, Aristoteles de ceruis suprà. Cùm enim sanguine nutriantur ista, draconi dum insunt, hunc succum reddunt, sanguis draconis dicta virentia, seruantq; in posterũ, radicum opere, ex terrâ nata virtutem illam adeptam semel. Folijs imò draconem sculptum formâ & effigie tenent exorta illa, dictu mirabile nimis: norunt Indi Hispaniæ nouæ, & nos vidimus, communiter plantis aduectis, & 2. lib. 7. c. Historiæ Indiarum occidentalium inuisitur. Hæc enim planta altissimas radices immittit, pertingentes intima vasa seminaria animantis huius lumbis adnata, per quos seminis ductus decurrunt, semen vt trahere possint formatum, prolificum, efficere potens draconem verum, formetq; vt illum folijs primò, draconibus inserta ortu acceptâ virtute, seruatâq; in posterum, terræ commissa loco fruticis, quæ nullum alium fructum gerunt vmquam, quàm folys draconem efformatum mirabile satis. Hæc Bustamantinus, quę fortasse nonnullis ardua erunt, & mihi non omnia explanatæ fidei. Gignuntur quoque metalla mortua, & gemmæ, in membris viuis. Puero Silesio dens aureus est innatus. Crystallini lapides inuenti sunt in humanis corporibus: in quorum ferè omnibus partibus alij lapides sunt visi, in capite, in linguâ, in iunctuis, in stomacho, in vtero, in intestinis; frequentissimè in renibus & vesicâ. Draconitis gemmæ fodina nota est, cerebrum colubri; margaritas conchis debet auaritia.

CAPVT XI.

Politica & Ethica ex animalibus.

OMnem enim Philosophiâ naturalem per suas particulas connectit exquisita animatæ naturæ notitia, cui, velut Pandoræ numina, suum pignus singulæ dederunt.

Pars moralis, si non dedit, accipit multa ex brutorum scholâ. Liber moralis Philosophiæ, natura est: de omnibus virtutibus in animalibus disputat. Nec tantùm mores docet, sed monet: scilicet docet exemplo. Felicissima est operis eloquentia. Prudentiæ effigiem in paguro lege, patiente, fugienteque rixarum occasiones cùm se exermem videt, donec armis reparatis valeat; nolente, nisi certus salutis, periclitari. Cuius maior prudentia, quàm cuius in arbitrio ira sit? quàm eius qui pericula dissimulatione vincit? Non magnam molem tantæ virtutis exhibeo, non elephantem, sed pusillum cancrum. Temperantiæ formam cape ab aquilâ Iouiali, abstinenti carnibus. Et ne aliquam superstitionis speciem intrudam; iuana serpens per multos ieiunus dies, inediâ colit. Quid abstinentius quàm cephalus, contentus aquâ & limo, alterius edulij ignarus? Fortitudinis definitionem vbi putabis? in leone? Nequaquam. Fortius est ferre mortem, quàm inferre. In mure est quod mireris. Mauult mus Armenius occidi, quàm fœdari. Ista fortitudo est, mori millies, ne semel vita sit turpis. Essentiam iustitiæ auis diceros exhibet, defodiens excrementa sua letalia, ne quem lædant. Nulla maior iustitia, quàm innocentia.

Alias virtutes, his quatuor appendices, carpe. Ab elephantibus Religionem, adorantibus & salutantibus cælum, latice Anuli fluuij lotis. Quis docuit istas belluas, sancta sanctè tractanda, & munditiam Religione requiri? Merops, astur, ciconia, docent pietatem senium parentum, officijs suis eos alleuiantes. Alcyon coniugalem amorem; offifraga misericordiam, destitutos aquilæ filios sustentans. Elephas quoque studiositatem. Visus est ad Lunam gestus & motus à magistro præscriptos exercere: lectionem vltrò recolebat. Quis maior studij amor? Cassiæ aues amicitiam: numquam conspiciuntur ab incolis, nisi cùm opus est illos aduersus locustas iuuare. Apum rex clementiam colit innocenti aculeo, ipsæ apes fidelitatem in Regem: quærunt aberrantem, gestant imbellem, deserunt numquam. Columba continentiam fidelissima coniugi, elephas castitatem, semel in triennio aut biennio coiens ad remedium suæ speciei, & id secretissimo loco. Quid pudicius, si pudorem adhuc sui habet? Idem pœnitentiam docet. Magistros aliquando per calorem aut furorem occisos; luxerunt hæ bestiæ, inediâ sese punierunt capitali. Idem obseruantiam: reueretur grandiores, & senes, quibus de loco, cibo, potu concedit. Simij quidam eutrapeliam; canes magnanimitatem & gratitudinem; imò hanc omnia. Mansuetudinem à quo expectabis? ab oue? ab agno? Dabo leonem. Si semel cicuretur leo, præ omnibus mitis & comis est: conuictor Onomarchi fuit, comptor Berenices, iumentum Hannonis. Mansuetudo quid est, nisi correctio iræ? ibi laudabilior, quàm vbi furor præcipitaret. Fuit leo Barcinone, qui vt corrigeret iram, tanto animo se compressit, vt subitò exanimaretur. O pudor noster, cùm æstiment feræ virtutem pretio vitæ! Constantiæ effigies cozcacoauthlus est: eâdem perstans sede immobilis, inconcussus ventis, quibus aduersantibus vehementissimâ resistit vi. Ad hæc continuo gestit volatu: nescio an lassetur; cùm non quiescat, qui vix intermittit. Nec affabilitas abest. Vbi? rogabis. Inter hostes etiam. Narrat Scaliger, lupũ inter oues, leporem inter canes, sine noxâ, sine metu versatos. Ampliùs ipse testor cum plausu, cum festiuitate: in domo parentis mei vidi lepusculum non tantùm inter canes securum, sed lætum, iocosum, & ludibundum ipsos venaticos canes mordentem.

Quid moror? virtutum omniũ theatrum natura in animalibus pandit. Præter Ethicen, reliquas Philosophiæ moralis partes callent: Politicã apiculæ, Oeconomicen formicæ, militarẽ grues. Tres Reipublicæ formas in ijsdem inuenies: in apibus Monarchiam, vnius regnum est; in formicis Aristocratiã, parent præstantioribus & senioribus; in gruibus Democratiam, quibus popularis est ciuilitas, & communio curæ. Nequid desit, cyanus monasticen colit, cui minimè

—— *Visus omnis humanus*
Malum reducit omne pristinum menti.

Sanè vel huius titulo Philosophiæ contemplationem animalium prępofuit Deus, dum solùm proposuit, Adamo non elementorum pacificam inimicitiam, non cælorum immensam fabricam, non siderum ordinatas choreas, non Planetarũ tripudiantes discursus videnda exhibuit: bestiolas, auiculas, pisciculos voluit videre, voluit contemplari, & eorum cognitionem habere, vt suo omnia sciret & vocaret nomine. Feliciter inaugurata est diuino suffragio animalium cognitio: sed & diuinus Spiritus eamdem nobis sæpè renouat notitiam, memoriâ nos bestiolarum suffundens. Per Salomonem ad formicas & apes pigros amandat; per Ieremiam miluos, turtures, hirundines, ciconias, improuidis obiectat: per Isaiam inertis asini & bouis exemplo accusat ingratos. Doctores morum bruta dedit: magna doctrina est, ex imparibus pudor. Pater maiores natu filios exemplo minorum castigat: infirmioris virtus fortiùs prouocat. Non ita Horatius aliquis aut Torquatus hortantur ad fortitudinem, ac imbelli femina sexu Pyrrhi interfectrix. Optima morum virtutisque academia, animalia sunt, quorum doctrina tantò præstantior est, quantò efficacior. Efficacissima autem est, quia ex minimis, & quia non verbo, sed exemplo: ideò sæpissimè animalium mentione in sacris libris admonemur, vt non leuis momenti sit ista historia ad eos interpretandos.

CAPVT XII.

Medicinam docent animalia.

AD alias scientias & artes quantum præstabit, vt eius iam vtilitatem discas pro expiatione curiositatis? Taceo pecuariam, rusticam, œconomicam, ad quæ iuuamur; dicam adhuc, quæ docemur. In multis hominem rebus discipulum animalium Herophilus dixit. Inuentum brutorum est, aut Medicina omnis, aut pars. Relinquo, quantũ ponant in alimentis & pharmacis. Apothecarij debent aui ibi clysteris vsum: chirurgi hippopotamo phlebotomiã. Cùm grauem se sentit, recentes arundinum scissuras speculatus, vbi acutiorem videt stirpem, imprimens corpus, venam in crure vulnerat: ita profluuio sanguinis exonerat morbidum corpus, rursus plagam limo obducit. Debemus & alijs brutis multarum vsum herbarum & lapidum salutarium. Aquilæ ætiten petram, quæ puerperis pro Lucinâ est. Omnes medicæ artis partes, & pharmaceuticen, & diætericen, & chirurgicen, discere à brutis potes. Cognitionem vsumque simplicium nulla est bellua quæ non habeat. Palumbes, gra-

graculi, merulæ, ſuperfluos humores expurgant, lauri deguſtatis folijs; columbę & turtures helxine. Canes & feles, vt deijciant ventrem, quoties nimiâ colluuie ſentiũt oppleta viſcera, comedunt perfuſa rore gramina. Vrſi & apri ex incommodâ valetudine ſe colligunt, illi mandragoris, mox formicis, iſti hederâ.

Diætam, alteram Medicinæ portionem, colunt lupi & leones. Cùm nimis ſe ſentiunt craſſeſcere, abſtinent carnibus. In vniuerſum aliæ beſtiæ temperant cibo, quoties ſatisfactum eſt fami.

Chirurgicen, tertiam Medicæ diſciplinæ partem, elephantes docti ſunt. Tela abſque periculo, & neruorum conuulſione aut contractione, eximunt, & à ſe, & à ſocijs; alpës deinde lacrymas vulneribus inſtillant, vt Philoſtratus tradit. Cerui dictamo pellunt ſagittas. Ciconiæ vulneri per pugnam accepto cunilam apponunt. Vſum artis quæſtuoſum oeumatli gratis exercent, ad imitationem aliquando Hippocratis, aut æmulationem. Tantæ charitatis ſunt, vt quos vident ſui generis cæſos ſagittâ, aut alio telo, quantam poſſunt opem ferant, & admotis plagæ arborum folijs, ſanguinem ſiſtunt, & curant.

CAPVT XIII.

Diuerſarum artium exempla in animalibus.

ENcyclopædiæ quoque & liberalium artium meminerimus. Grammaticen diſcunt elephantes: nouêre pingere litteras, linguas intelligere frequenter, àliquando loqui; & hoc non induſtriâ humanâ, vt pſittaci & picæ. ijdem tripudia didicêre, ad fiſtulam ſaltare, choreas ducere. Cynocephali etiam muſicam, & tibias inflare, & citharam pulſare. Et ne tantùm diſcentes muſicam, ſed docentes videas; memento philomelæ, in quâ etiam pædagogiam noſces. Suos inſtituit pullos, accentuũ obſeruationem docet, vt vno pronuntient ſpiritu, iam producant, iam corripiant, iam inflectant, minuant; mox per ſemitonos mutent, diſtinguant, diuidantque in breuiſſimos exileſque garritus, acturùm reddant vocem tremulam, in varioſque transforment modos. Si Democrito fides eſt, huic auiculæ Muſicam debemus, cùm iniuriâ obſeruationis Pythagoricę. Quid, ſi memorem cencontlatollum? luſcinia muta erit. Simiæ, quod miraberis, vſque ad periculum fidei Arithmeticam nouerunt. Oculatis teſtibus, & certis nuntijs compertum eſt, in Peruanâ regione ſimias tantam cum incolis familiaritatem contraxiſſe, vt cum ijs pro argento colludant. Vbi eos vicerint, vnâ tabernam petunt bibendi cauſsâ, & pretium numerant ex lucro parto. Nec Geometriæ rudes hirundines: ſciunt figuram circularem capaciorem & cautiorem ſuis caſtrulis; ſepè per ſegmenta & diametrum ſcindunt. Hexagonos ſuos apes fabricant per obtuſos angulos: grues ſe diſponunt per acutos ſiue curuilineos, ſiue mixtos, ſiue rectilineos. Si Aſtrologiam deſideras, orygen vocauit Ægyptus feram, quæ cælum ſpeculatur, & ortum Sirij obſeruat. Diuinationem vnde expectabis? à regiiſne animalibus, aquilâ, leone, delphine? etiam in viliſſimis eſt. Muſculi præſagi ruituræ domus, præmigrant. Perſpectiuæ & ſciagraphię calliditate inuiſum miluum gallina videt, & ſoboli prouidet, ex vmbrâ hoſtem coniectata.

Ad ſellularias & mechanicas facultates venio. Textoriam & venatoriam araneæ exercent, bombyces lanificium, ſimiæ ad æmulationem ſartoriam. Architecturæ inuentrices hirundines feruntur: ligna in primis craſſa & ſolida fundamenti loco iaciunt, ſuperſtruunt molliores virgulas & paleas: quando cœnum, quo calcis & cæmenti loco vtuntur, non inueniunt, ad riuum aliquem aduolant, vbi ſe mergitant, donec totæ madeant; mox in puluere ſe inuolutant, donec efficiant limum ex puluere humore macerato, vnde ædificent nidos, intercludant rimas, fiſſuras murorum oblinant: orbiculari formâ habitacula conſtruunt; norunt aptiorem quadrata eſſe ad pullos tuendos & fouendos. Didicêre elephantes theatricen artem, ſpectacula populo per funem fuerunt. teſtis nunc eſt aula hæc Philippica. Capram funambulam vidimus. Machinas & ingenia excogitauere corui, cum quadam notitiâ naturalis magiæ. In Lybiâ, cùm ſitientes aquam inferiorem vident quàm roſtro attingere queant, calculos ore & vnguibus apportantes inferunt, deſidentibuſque in fundum petrulis humor ex ſubſidentium corporum occupatione alleuatus, ſuperiorem replet vacuitatem. iſtâ ſolerti machinatione reficiuntur. Mirare hîc Phyſicæ etiam peritiam, vnum & eumdem locum duo corpora non capere. Mirare magicen naturæ, leuia ferri ſurſum, quando grauia mittuntur deorſum. Par calliditas alijs eſt. Canis quædam, abſentibus coquis, ſilices in olei lecythum tantiſper iniecit, donec pro voto elamberet.

CA-

CAPVT XIV.

Quanti fecerint Ariſtoteles, Ælianus, & Oppianus contemplationem animalium.

PEr tot artes, per tot ſcientias, per tot miracula excurret lætiſſima curioſitas. Si iucundum fuit, buculæ ſtatuam videre factam Myronis manu, aut equũ Aglaiphontis arte pictum; quantum oblectauit, tot virtutum, tot artium, tot ſapientiæ diuinę ſimulachra, non humanâ induſtriâ, ſed Dei manu & ingenio, in naturæ locata eſſe theatro. Quantum delectabantur Demoſtratus, Metrodorus & Leonides piſcatione; Hippolytus, Actæon, Zephalus venatione? Iucundius erit, ſine æſtu, ſine ſudore, ſine morâ, ſine patientiâ, ſine ſumptu venari tot animalia, eorum veſtigare ingenia, affectus, mores, calliditatem, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam; in ſummâ, venari Deũ ipſum,

——— & ire per omnes
Terrasq́, tractũſque maris, cælumq́, profundum.

Ariſtoteli nulla iucundior naturæ aut artis alicuius cognitio fuit, quàm iſta animalium diſquiſitio. Quantam in hac voluptatem perceperit, ipſe prædicat in Volumine de Partibus animalium. Ælianus pluris fecit hanc notitiam, quàm aulam, quàm diuitias, quàm auctoritatem popularem. Renuntiauit, quod maximum eſt, auaritiæ: omnes ſpes, quas tanti facimus, pro iſtâ voluptate commutauit. Hoc concludit conſilio Commentarios ſuos: *Mihi anſerum & gruum migrationes nouiſſe, & draconum naturas, & reliqua hoc Volumine comprehendere, volupe eſt; copioſis & locupletibus hominum annumerari, & ex illorum ordine cenſeri, non libet.* Non tam miror, delectaſſe Ælianum præ omnibus diuitijs iſtam ſpeculationem animatæ ſubſtantiæ, quàm Ariſtotelem præ omnibus ſpeculationibus ſuis, & vtrumque præ omnibus doctrinis. Ille liberalior, non ſolùm iucundiorem putauit, ſed glorioſiorem. Credes ſuperbire, cùm ait: *Quòd ſi de numero hominum naturæ ſtudioſorum, inter quos & Poëtæ ſunt eruditi, & Philoſophi ingenioſi, & alij ſcriptores rerum experientiâ clari, etiam ipſe vnus eſſe cupio & enitor, multò ſanè honeſtiore loco, & dignitate maiori, quàm pro illorum conſilio, futurum me confido.* Oppiano tantopere placuere Commentationes ſuæ de animalibus & piſcibus, vt litteris aureis omnes verſus conſcriberet: tantopere placuêre alijs, vt dediſſent, vnde ſic ſcriberet cum iniuriâ auaritiæ, quod vltra Ælianum mirere, etiam alienæ.

CAPVT XV.

De fide admirabilium naturæ.

CVrioſitatis guſtum, & ſcientiæ dignitatem, certitudo ampliat: conſcientia enim vanitatis, frangit impetum admirantis; & periculum violat auctoritatem doctrinæ. illo etiam nomine, & placidior iſta naturæ contemplatio, & dignior, fidem oculorum ſequitur. Nulla certior, nulla expeditior opinionibus, nulla immunior ancipitibus ratiocinationibus. Quæ de eius obiecto occurrũt, probabiliores ſunt & pauciores, quas certiſſimus obtutus dirimit, cuius maius momentum eſt incerto diſcurſu. Securus arbiter eſt conſpectus. Quantum iſte titulus præſtet huic ſpeculationi, exemplo exponam. Vides quanta conturbatio Philoſophorum & Mathematicorum ſit circa cæli naturam, quo nihil patentius. Alij ſolidos orbes putant, & alienæ ab elementari eſſentiæ: alij ſolidos vtique, ſed ex aquâ gelatos: alij ex aliâ materiâ denſatos, communi tamen, & minimè excellentiori: alij (legi ſic opinantes) ſpongioſæ cedentiſque ſubſtantiæ, ſed digeſtos per ſuas integras ſphæras, contrahi & extendi habiles, quibus tamen inſint verè ſidera; ſic putant eripi plurimis difficultatibus, quas patitur cælorum duritas: alij elegantiùs (fortaſſe plauſibiliùs, non præoccupato iudicio, atque conſentaneè aliquibus ſanctis Patribus, & multis diligentibus Philoſophis) puriſſimæ, tenuiſſimę & peruiæ credunt eſſe materiæ, pręcipitibus ſtellis cedentis, vt iſte aër volucribus. Iſta controuerſia æterna erit: nemo cælum proximè vidit, nemo videbit, nemo poterit vicino aſpectu rem definire. Ita ſtandum eſt indicijs externis, ob penuriam contingentis euidentiæ. In animalium tamen narratione, licet aliqua vulgus controuerſa intruſerit arbitro ſenſui, paremus non opinioni populari, non opinationi. Iactatur, An phœnix illo ingenio quo narratur, verè ſit in cenſu naturæ. Turba ſemper fauit, artifex fabularum; Doctores dubitarunt. Ratio probabilis reſiſtit non leuibus fundamentis ex penu ipſius naturæ. In hac lite noſter obtutus adigendus ſequeſter: qui ſi alitem vnicum in vniuerſo vidiſſet ex cinere ſuo recreari contra omnem rationem, & repugnantiæ ſpeciem, extemplò aſſentiremus. Maiora miracula naturæ credimus, & ſunt: at quia impoſſibile eſt, omnia, quæ in vniuerſo patent, vni patuiſſe, cùm eius omnes partes nondum viderimus (erat enim neceſſe cunctos ſcrutari priùs angulos orbis, vt aſſeueretur vnica iſta auis) quia etiam funus illud vitale, & cærimoniam mo-

moriendi nemo hactenus vidit, nemo fide dignus narrauit vidisse quod videri posset, credendum non est. Etsi nulla ratio contrà esset, satis iam damnauit sensus, quod nemini comparet.

Non minùs improbabile, non minùs incredibile ex se est, aliam auem, non post quingentos annos, sed quotannis mori & reuiuiscere, & tamen credimus, quia visum est. Neque minùs insolenti & mirandâ morte & natiuitate noitzitziltotlus auicula non diutiùs viuit, quàm flores quarumdam herbarum, quarum vescitur melligine: his marcentibus, ad pinus aut alias proceras arbores aduolat, quibus affixa rostro, appenditur circiter semestre, donec desideratę herbæ restaurantur, quibus florentibus reuiuiscit. Æquè, opinor, irrationabilis videbitur ista narratio, quàm phœnicis historia: fides tamen sensuum, auctoritatem dedit & rationem. Viderunt multi, testati sunt maiores omni calumniâ, Notariorum fide publicâ multis comprobatum est locis: nec semel ipsa auis, stipiti affixa intra cubiculum seruata, post semestrem mortem rediuiua volitauit. Franciscus Hernandez, Medicus primarius Philippi II. cuius & iussu in Americâ profectus fuit, vt illa noui orbis miracula testis oculatus inquireret, & scriptis mandaret, scribit in suâ Historiâ manuscriptâ, dubium id nemini debere esse. Nolo nunc examinare, an reuerà per semestre illud mortua sit hęc auis, an solùm specie; nam non valdè mouit admirationē: quid admirabilius, quàm suspendiū illud cum vitâ, & ieiunium sex mensiū?

Ad hæc sine dubio incredibiliora de elephante feruntur, credimus tamen. Si quis, rogo, ignaro veritatis narrasset hæc duo, elephantem, immanem bestiam, aspectu amentissimam & ignauam, inflexilium artuum, torpentium crurum, per funem in aëre protensum decurrere, & subire, & faciliùs regredi; tum esse alitem, quæ ex vermiculo cinereo nasceretur: vtrum proniùs crederetur? Opinor istud illud nec possibile putaretur. At contrà est, illud verissimum est. Vidit tota Roma, & Romæ totus orbis. Vicit fidem obtutus. Testes adhuc habemus Senecam, Dionem, Tranquillum, Plinium. In istâ commentatione animalium, non quod credibilius & probabilius videtur, statim est; sed quod patentius, illud credendum & probandum: quod sensus, non quod opinio recipit. Adeò experientiâ & sensu constat hęc doctrina, & ex hoc (quia non omnia omnes experiri & intueri possumus) fide certâ: nec enim incertius est Romam esse quam non vidisti, quàm oppidum vbi habitas.

CAPVT XVI.

Admiratio non debet obstare veritati in effectibus naturæ.

HÆc etiam contra incredulos iniecerim, qui asseuerantibus magna, aut miracula, aut prodigia naturæ, negant pertinaciter fidem, & eos qui scriptis mandarunt, vanitatis insimulant. Non tam magna enarrari continget, quàm sunt, quàm credis, quàm probasti multarum narrationum, quas in Horo, Plinio & Æliano fabulas putarunt, euentus, restaurauit auctoritatem aut ijsdem ostensis, aut similibus, aut maioribus. Nugas putabat Roma, quę de elephantibus iactabantur: tandem credidit, tandem vidit maiora relatis. Vidit bestiam & choraulem, & funambulam. Quis, antequam factum esset, possibile putaret, supra vnum animal ædificari turrem firmissimam, plures protegentem milites, in quâ machinæ multæ, &, prętер ductorem, triginta duo strenui viri, qui capacissimè pugnarent, inde iactantes (quemadmodum inueni in quadam epistolâ Arabicâ Aristotelis ad Alexandrum missâ) lapides machinis propulsandis, sagittas, tela venenata, missilia ardentia? Ad hæc, milites illi armati erant. Quis hoc probabile, quis credibile putaret, donec patuit, donec veritatem euentus definiret? Adhuc, cùm nihil verius sit (ex sacrâ Machabæorum narratione id constat) multi vix credidêre, & assensum, quem negare ausi non sunt, excusare tentarunt interpretatione ludicrâ. Patentissima tamen sunt Scripturæ verba, & suffragantur Aristotelica quę vidi. At qui iam credit tot miracula, quot vires, quot mores sint rudis illius belluæ, quid iure discredidit veridico narratori? Quis, antequam videret, crederet, animal aliquod perpetuâ suspensione in aëre viuere, in vacuo coire, in vacuo incubare, nidulari, pendulum dormire? iam fidem rei incredibilis manucodiata fecit. Itaque non probabilitate solùm standum est; nec omne, quod non est verisimile, putandum est falsum. Aliud est verisimile, aliud verum. Potest verum esse, quod vero non fuit simile. Fecit maiora natura, quàm ratio probare solet. In quo admiranda esset, si par esset præsumptioni humanæ? Ideò mirabilis, quia vltra opinionem ad pompam se ornauit: fidem gestit periclitari, maiestatem suam vultu mendacij sustentat, tandem fidem euentu superat. Si virtutes, calliditates, & astutias humanâ industriâ maiores de brutis legerimus, non obinde incredibile est: sed si ipsa attendas, mirabile; si auctorem, credibile. Multa admiran-

miranda sunt, quia opera respicimus: cessaret admiratio, si operantem. Transibit nouitas in fidem, cum respectu auctoris. Diuina manus hæc molitur. Quædam vis ratione superior, velut neruus sigillaria, ad rationales agitat motus, ad maiores humanis. Quare non vultu, & primo aspectu, veritas hic exploranda, sed cum computatione maiestatis naturæ, potestatis Dei. Nec quidquid admirabile & inopinabile, illud suspectum est: fortasse quod hic impossibile credit, ille factum vidit. Cùm in Academiâ Regiâ primo die de animalium historia dicerem, aliqua narraui admiranda ad maiestatem naturæ, disserüi inter alia, simias quasdam apud Indos pecuniâ numeratâ soluere pretium vini in tabernâ, cuius narrationis serios laudaui Auctores: nihilominùs non credebant auditores. Cùm ecce inueni patronum idoneum: exijt testis oculatus, qui e nouo orbe aduenerat, & sæpè id vidisse asseuerauit.

CAPVT XVII.

Quid de Deo demonstretur ex naturâ animalium.

DEsiderabis fortasse aliquid sensu non iam certius, sed sublimius, nec intuitū, sed demonstrationem, ad notitiæ huius decus. Certè, cum iniuriâ Mathematicarum scientiarū, excellentiores hîc demonstrationes inuenio, nō minùs certas, nobiliores, vtiliores. Non concludit, omnē trianguli maiorem angulū maiori lateri subtēdi: non, trianguli internos angulos duobus rectis adęquari: non, isoscelium triangulorū, qui ad basim sunt, angulos inter se esse æquales: non, æquiangulorum triangulorū proportionalia esse latera: non, circulum quadrato pariari: non totum assumit maius esse suâ parte. Assumit minima, concludit id quod totum est. Concludit Deum esse, magnum esse, potentem, sapientem, optimum, in summâ prouidum. O innocentissimam, ô felicem curiositatem noscendi Deum! Hîc passim occursabit immutabilis, hîc patet inuisibilis, hîc promulgatur arcanus. Quis, si statuam ligneam aut sigillaria moueri videret, & simulare humanos gestus, non statim diceret, humanâ aliquâ arte & vi latente moueri? Quis rationales, immò supra rationem, & consilium, & naturam humanam, ratione carentium actiones contemplatus, non colliget, aliquam superrationalem & supernaturalem vim exagitare?

CAPVT XVIII.

De industrijs animalium.

VIde formicæ industrias. Paruulum animal, maximæ prouidentiæ: cuius summa diligentia comparat in æstate hibernam annonam. Construit horrea, seruando quæ congessit: præcauet indurando ad Solis æstū, ne corrumpatur triticum, recondit mox siccatum. An ignorauit artem efficiendi ne virescant? Capitula granorum corrodit, quà virtus germinalis erumpit, cuius mutilatione infecunda sunt. Quis hæc docuit? quomodo tot industrias excogitaret amens bestiola, sine mente aliquâ clandestinè dirigente? Miraris magnam industriam formicæ, quæ vincit necessitatem? adhuc mirare aliam, quæ vincit formicæ industriam. Aiotochtlus, solertis ingenij monstrum, plurimùm delectatur his animalculis. Inuenit modum, quo sine labore, immò cum quiete suâ illa venetur, vt in os concurrat præda. Cubat supinus in formicarum semitis, caudâ super ventrem vsque ad os protensâ, quæ crustata & rigens est; venter tamen longiusculis & tenuissimis vestitus pilis, incommodam viam formicis præstat, quare per caudam procedentes, rectà incidunt in insidias, & cibum deludenti hosti vltrò ministrant. Quid solertius, quàm ita quærere prædam, vt ab ipsâ quæratur? Quid sollicitius, quàm summo otio, quàm quiescendo parare victū? Quanta alijs animalibus calliditas ad prouentus vitæ, ad propulsanda pericula, ad medicandos morbos, ad educandos fœtus? Adijce, quòd hæc docta nascantur supra humanam felicitatem, nos sine longâ disciplinâ rudissimi simus. Quis docuit leporem timere canem, & non ceruum, cùm deformior sit? Quis pullum timere miluum, & non pauonem, cùm maior sit? Quis ceruum admonuit, plus valere leuitate quâ viribus? Quis leonem ad vsum vnguium instituit, equum calcium; vt ille fugâ sibi consulat, isti armis, cùm maiora armamenta sint cornua? Si sapis, non casu ita fieri dices. Bonasus inutilibus pugnæ cornibus multiplici in se flexu recurrentibus, vt offensione non vulneret, nouit, præsidium, quod frons negauit, aluum dedisse. Cùm fugâ sibi consulit, proluuie citi ventris fimum egerit per longitudinem trium iugerū, cuius ardens contactus exurit insequentes ignis instar. Quis aiotochtlo dixit (cuius nuper mentio admirabilis fuit) vires & arma validiora esse, proiectum sui, atque defensiua arma posse offensiua reddere? Crustatis & duris laminis instructum hoc animal, cùm opprimitur, colligit se in globum, atque impetu

petu se conijciens, venatoris pectus validâ concussione dorsi durissimi, velut saxo proiecto contundit, compressoque exanimat spiritu. Quæ viribus destituuntur, solâ arte nouerunt defendi. Quid sagacius calliditate perdicis, quæ elusura conspectum aucupis, in sulco resupina se operit glebâ pedibus apprehensâ. Illud maximè mirandum, imbecilliora sagaciora esse, aut cautiora. Sæpè timor vel ars vires compensat. Istud iure Salomon Prou. 30, 24. miratus dixit: *Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus. Formicæ populus infirmus, qui præparat in meße cibum sibi. Lepusculus, plebs inualida, qui collocat in petrâ cubile suum. Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas. Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis.* In minimis maxima sunt quæ miremur. Altè de humilibus Tertullianus dicit lib. 1. aduersus Marcionem, c. 13. *Ad humilia deficiam. Vnus, opinor, de sepibus flosculus, non dico de pratis; vna cuiuslibet maris conchula, non dico de Rubro; vna tetraonis pennula, taceo de pauo, sordidum artificem pronuntiabit tibi Creatorem? At cùm & animalia irrides minutiora, quæ maximus artifex de industriâ ingenijs aut viribus ampliauit, sic magnitudinem in mediocritate probari docens, quemadmodum virtutem in infirmitate, secundùm Apostolum. Imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula, araneæ retia, bombycis stamina: sustine, si potes, illas ipsas lectuli, & tegetis tuæ bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam & lanceam. Qualia erunt maiora, cùm tam modicis aut iuuaris aut læderis, vt nec in modicis despicias creatorem?* De pulice sic Augustinus ait Enarrat. in Psalm. 149. *Attendat charitas vestra. Quis disposuit membra pulicis & culicis, vt habeant ordinem suum, habeant vitam suam, habeant motum suum? Vnam bestiolam breuem, minutissimam considera, quam volueris. Si consideres ordinem membrorũ ipsius, & animationem vitæ quâ mouetur, pro se fugit mortem, amat vitam, appetit voluptates, deuitat molestias, exerit sensus diuersos, viget in motu congruo sibi. Quis dedit aculeum culici quo sanguinem sugat? Quàm tenuis fistula est quâ sorbet? Quis disposuit ista? Quis fecit ista? Expauescis in minimis, lauda magnum.* Restituo me sagacitati ad tutelam vitæ, ne miraculum naturæ supprimam. Hoitzitzilototlus exigua auis est, sed incredibili prouidentiâ moritur victura. Proceras arbores quærit, vbi quo potest modo crucifigitur. Suspenditur enim & affigitur rostro per semestre, aut ieiuna, aut mortua, donec vitalis eius refloreat annona. In ligno putat se feliciter morituram, vnde resurrecturam. Documentum nobis est, astutè moriendi sæculo in arbore crucis, vnde immortales erimus, si mũdo crucifixione mortui. At, quæ maior sapientia, quàm quæ vincit fata? quæ artem reperit contra mortem nullius illusam astutiâ? Calliditas illius auiculæ postuma est; prænoscit se rediuiuam fore reuertente anno: scit interim securum adornare sepulchrum in pinorum cacumine, contextum denso frutice, vbi integra maneat sine condimento, vbi bestiæ non inueniant, vbi volucres carniuoræ non videant, vbi absconditam mortem seruet, in quâ seruatur sua abscondita vita.

CAPVT XIX.

De structurâ animalium.

SI structuram animalium, eorum munijs aptissimam & accommodam, attendas; supremum, potentissimũ, & sapientissimum artificem agnosces, qui potuit quidquid voluit, & voluit summo consilio. Quid poterat exoptare piscis ad natandum, auis ad volandum, ceruus ad currendum, leo ad dilacerandum, quod non habeant præstantius votis? Suo quodque animal donauit amictu opportuno naturæ. Volucres alleuiauit plumis; pisces expediuit squamis, ne plumis aut lanâ induti, grauarentur humore concepto. Armenta, quia sine hoc periculo, protexit pilis. Infirmiora testis muniuit, crustis armauit, conchis vallauit. Ad hæc, omnes istæ vestes & arma, coæua vitæ sunt: aut si deterenda & decidua, renouanda sine sartoris beneficio. Omnes pretereà specta artus, pro cuiusque indole & mole subtilissimè meditatos. Euidentissimè studiosam istam molitionem diuinæ sapientiæ ostendunt acitlus, & anas variegati capitis, quam Indi vocant yztactzon iaiauhqui, quibus inclinatio est natare, non incedere: ideò ijs concessa sunt admirandæ fabricæ crura, aptissima humori superando, & ad natationis dumtaxat vsum extremo adhærentia corpori. Monstra illa iudicares, si ignorares appetitum aquæ. Dicito, vbinam putabis peccasse naturam, & cum negligentiâ informe aut deforme aliquid operatam? Fortasse in simillimo monstris elephante? At summâ arte narem huius inertis aspectu belluæ machinata est. Animal hoc terrestre, & palustre: sæpè cibos ab humore petiturum erat; at quia, quatenus terrestre, respirationem diu continere est impotens, nec ab aquâ recessurum statim, propter nimiam molem; donatur prolixâ promuscide, vt mersum aquis eleuare ad contrahendum spiritum posset: veluti vrinatores instrumento flatorio vsi sunt, vt extrinsecus spiritum detraherent, quamdiu in profundo siderent. Quid sapientius, quàm quod homini sapientia est, belluæ naturam esse? Quid elegantius, quàm quod homines velut instrumentum desiderant, id elephanti membrum esse? Conueniunt sibi animalium artus. Camelus prolixo gutture erigitur, consentaneo proceritati corporis, vt ad pascua demitti posset: at ne deforme & graue onus esset, si par moli corporeæ collum esset elephanti, loco illius flexilis & cartilaginosa promuscis tribuitur, quæ pro manu & calice esset cibum aut potum sumpturo. Omne animal constat architecturâ aptissimâ indoli. Quot sunt in tantâ varietate constructiones membrorum, tot miracula sunt examinanti causas. Quotusquisque non demirabitur compositionem hacuatzini sub vbera manticam ex ipsâ habentis cute, vt prolem editam ibi gestet & mulceat vsque ad quaternos & quinos catulos. Meritò ista miramur, immeritò, si minùs minora. Diuina ars æqualis est: eamdem manum tot diuersa opera ostendunt. Non minùs admirandum est, cur magnum caput taurus habeat, & paruum camelus in maiori corpore, & orbis pisciculus nullum; nam aut totus caput est, aut totus corpus. Cur dentes etiam cornutos elephas habeat, & cephalus nullos: cur cenotzquus collum docile circumuoluat, vt immoto corpore vndique prospiciat, & hyænæ inflexile sit: cur in pectore cor gestent terrestria, & asellus marinus in ventre, & angues in capite: cur, cùm reliqua habeant illud dependente angulo, piscibus sit inuersum: cur equus solipes, & bos fissipes, & elephas multifidus: cur aues in vniuersum bipedes sint, quædam quadrupedes, quædam apodes, & quædam diuersipedes? Causæ harum & aliarum diuersitatum sapientissimæ sunt. Super omnia mirabitur contemplator humanæ constitutionis ossium, vertebrarum, ligamentorum, neruorum, musculorum, cartilaginum, viscerum, venarum, arteriarum ordinem, necessitatem, officia, atque mirandam alchimiæ artem, ad conuertendum in carnem viuam hominis, carnem pecorum mortuam quâ vescimur. Tum artificiosas sensuum officinas, vt plus in oculo sit quod mireris, quàm in cælo: sed præ omnibus subtilissimam vnionem spiritus & materiæ, & vim illam traducendi corporea simulachra sensuum in mentem. Omnia tam rotunda, tam quadrata fabricata sunt, vt non sit quod adijcias, nec quod subducas. Tulliani sermonis gloria fuit, nihil addi posse; Demosthenici, nihil demi: plura tamen illi demi, huic addi possent. Neutrum admittunt naturæ opera. Voluit Momus emendare taurum, & sub armos figere cornua, vt validiora essent. Improuidè, & stultè: namque non tantùm oportuit arma fortia esse, sed longiora, vt securius & à longè cedatur. Maximum periculum capitis maximè seruandi, præsidium humerorum tauro fuisset. Anne tam consultâ opera sine consilio facta? Summâ sapientiâ digesta sunt, non à se: nemo sui auctor est, ergo ab aliquâ summâ mente.

CAPVT XX.

Prouidentia Dei circa animalia. Agitur etiam de ocotochli astutiâ.

POst animalium fabricam, adijce sollicitam de ipsis curam. Singula sui gustus sunt, suæ indolis. At cui defecit annona? Quotannis renouantur nemora, agri virescũt diuersissimis herbis, fruticibus, arbustis, fructibus, ad quorumdam pastum, aliorum pharmacum, aliorum exultationem. Longum hîc narrare, quantâ œconomiâ, quantâ copiâ, quot artibus parata sint singulis accidentium morborum, & quotidiani, famis dico, remedia. Memorabo illud, vnde maximè & ipsa diuina mens & ipsius cura noscitur, astutiam & charitatem ocotochli. Necat ceruos, & ieiunus ipse conscendit in proceram pinum, inde intento vlulatu conuocat epulatum alias feras minùs valentes & innocentiores: hæ statim accurrunt consciæ signi, acceptant conuiuiũ: demum, postquam omnes satiatæ sunt prædâ alienâ, vltimus accedit esurus ipse ocotochlus. Pestifera ista bestia est, & iniquissimi veneni; atque ne, si prior libet cadauera, contaminet, & quos vult habere conuiuas necet, sustinet interim famem. ita prouisum est vnius feræ charitate multis, aut inualidis, aut tardioribus ceruo. Ad tutelam cuiusque vitæ quot instruxit modis, armis, robore, celeritate, timore, augurio, astutiâ. Aduersus periculum, totum istum salutis apparatum vincentia, admonitione publicâ præstruxit. Boiuningo, inuincibilis veneni bestia, admonet tintinnabulo suo obuios. Priuata est tanta pernicies insidijs, ne instructa silentio pestis atrociùs depopularetur: ita ineuitabile virus se ipsum publicatione fecit irritum. Apud Bengalenses est rabidissimi & implacabilis generis tigris: persequitur omnes tam contumaci odio, vt nauigantes pænè per triginta leucas insequatur, in obuia quæque trux & atrocissima. Ad remedium periculi, anteambulonem habet socium aliud animal, quod intento latratu significet vicinum malum. Non itaque tanta rerum prouisio sine curatore est. O quanta mens humana capit pignora diuinæ memoriæ, & dilectionis, atque sollicitudinis sui! curas enim amor metitur,

titur, cùm videat vulgus viuentium tam ſplendidè & ſapienter curari, nec tantæ liberalitatis & conſilij decens putat neglexiſſe Regem, cuius mancipia ſic curat; oblitum fuiſſe chariſſimi filij, cùm ſic pro ſeruis vigilauerit. Multis paſſeribus meliores ſumus. Iſtâ demonſtratione ipſe nos Dominus gloriæ arguit, & docet, & ſolatur, cùm Matth. 6,25. ait: *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Nónne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum? Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater veſter cæleſtis paſcit illa. Nónne vos magis pluris eſtis illis?* O quanto animæ gaudio geſtit, hæc audiens, hæc videns, ad ruborem noſtrum! Stoicus aliquis ſine huius fide ita exſultat. Quiſquis es, iniquus æſtimator ſortis humanæ, cogita quanta nobis tribuerit Parens noſter, quantò velociora aſſequamur, quàm nihil non mortale ſit ſub ictu noſtro poſitum. Tot virtutes accepimus, tot artes: animum denique, cui nihil non eodem quo intendit momento peruium eſt, ſideribus velociorem, quorum poſt multa ſæcula futuros curſus antecedit. Ita benè æſtimatâ naturæ indulgentiâ, confitearis neceſſe eſt, in delicijs te illi fuiſſe. Ita eſt, chariſſimos nos habuerunt Dij immortales, habentque.

CAPVT XXI.

Prouidentia circa homines per animalia.

AD hæc proximè cognoſcimus ex ipſis brutis prouidentiam erga nos, cùm tot videamus ſubſidio vitæ ſeruire iumenta, armenta, greges, colendo terram, portando onera, ſuſtentando vitam, protegendo corpus; alia valetudini, quotquot medicinalia ſunt; alia delicijs, alia exemplo, alia ſocietati, alia cuſtodiæ, omnia admirationi. Iam hinc etiam æſtima dignitatem tuam dignatione diuinâ, & quantus ſis, cognoſce è ſummis illis quæ dedit. A dominatione animalium, commendatam video ab ipſo Deo maieſtatem hominis, quem illis dominari voluit: cuius fidem & in communibus officijs experimur, & in raris aliquando obſequijs miramur, cùm maximè eximia virtus reuocauit priſtinam reuerentiam. Quid dominantius homine, cuius gratiâ mori vltrò quærant famulantia animalia, non minori quàm Erycinæ hoſtiæ obſequio. Piſces conſtiterunt ſine humoris impedimento, vt diuini viri Andreæ Ouiedi palato ſeruirent. Petro Caniſio, ſanctimoniâ & eruditione admirabili viro, cupienti, cùm langueret proſtratâ appetitione, eſum auiculæ, cùm quæſita non reperiretur, vltrò venit ad manus per feneſtram ingreſſa,

Illa ter, illa quater per inane cubile pererrans,
Ambijt humanas cœna futura manus.

Ioſepho Anchietæ aues adumbrato ſole adulatæ ſunt. Noui ego cuius prece res miranda nuper contigit, hoc nimirum anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo octauo. Duo ex noſtris iter fecerunt: amiſit alter Breuiarium: voluit retrò ire quæſitum; vetuit ſocius, minimè dicens amittendum. cùm ecce poſt aliquot leucas occurrit canis rictu illud afferens. S. Xauerio effigiem Chriſti crucifixi, quam in mare ſedandum miſerat, cancer reſtituit. Hoc decus hominis concelebrauit Dauid Pſalmo 8, 6, inquiens: *Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis, gloriâ & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi; volucres cæli, & piſces maris.* Narraui ſolùm aliqua animalium obſequia erga nonnullos ſanctiſſimos viros noſtræ Societatis; immenſum eſſet ſi alios memorarem.

CAPVT XXII.

Quomodo ex rebus naturalibus philoſophandum ſit de diuinis.

ISTis itaque demonſtrationibus elicitur, non tantùm quòd Deus ſit, ſed quantus ſit, & quòd potentiſſimus, & ſapiens, & optimus. Quemadmodũ ſummo Phydias artificio vultum ſuum infixit Mineruæ, vt priùs diſſoluendum eſſet totum Diuæ ſimulachrum, quàm auctoris deleri poſſet effigies; ita diuina mens notam aliquam ſui in omni naturâ ſubtiliſſimè impreſſit. Periti pictores ita ducunt extremas lineas, vt vltrà aliam innuant formę partem. Eodem modo excellentiores & ſupremas naturas demiror artefactas, vt vltra ſe aliam excellentiam, aliam naturâ ſuperiorem naturam promittant. Non per ſe vult natura videri; ſed in ſe, aut ex ſe auctorem ad tantum theatrum per tot ſpectacula introducit. Contemplator naturæ hoc primum in illâ videat, aliò nos remittere, & quaſi geſtu & digito innuere ſe maiora. Hoc primum in illâ placeat, quòd nolit in ſe placere. Quod ornatius, quod artificioſius in rebus eſt, eſt iſta indicatio Numinis. Cur, qui admiratur naturam, non ſpectabit admirabilius? Imperitorum eſt, detineri in minoribus & paruis. Cùm Apelles proſpectui populari ſuas tabulas obijceret, plebs optimos colores mirabatur, veſtimentorum ſpeciem, calceorum elegantiam, & quidquid primus aſpectus dabat: at periti nutum aliquem viuidum, aut ſignificationem affectus. Ita in pulcherrimis naturæ tabulis imperiti primam tantùm ſpeciem oſculantur, peritiores non niſi reconditum & arcanum geſtum illum, & ſignificationem, quâ tacitè Numen inſinuat. Ceterùm licet in vniuerſum omnia naturæ opera, argumenta diuinitatis ſint; ſunt etiam clara diuinæ mentis ænigmata, amentes naturæ. In hoc tamen atrio animata ſubſtantia non ſigna dumtaxat Dei locauit, ſed ſigillaria expreſſiùs & viuidiùs, quæ rationalibus geſtibus arguunt ratione ſuperiorem mentem. Quare cùm ſit munus naturalis Philoſophi; vt non ita illi placeat natura, quin placeat quod naturæ; oportet in hac præcipuâ parte eiuſdem naturæ ſequi guſtum, & per feras venari Deum. Euſtachius ceruum venatione inſecutus, inter cornua feræ ſimulachrum Chriſti conſpexit, ad immortalis vitæ prædam inuitantis. Non minùs in ſingulis animalium naturis effigiem quamdam diuinitatis conſpicere poſſumus, tacitis ad ſe clamoribus auocantis. Deus ſancto Iob maieſtatem ſuam ex animalium proprietatibus arguit, ex prouiſione ceruæ, leænæ, ibicum, onagri, rhinocerotis, ſtruthionis, equi, accipitris, aquilæ indole & moribus oſtendit. Tres ſunt diuinitatis lineamenta: tres ſunt radij inuiſibilis luminis per creata tranſlucentes, ſumma potentia, ſumma ſapientia, ſumma bonitas: & hæc ipſa vbique pignora ſunt prouidentiæ. Potentiam copia monſtrat, ſapientiam forma, bonitatem vſus. Ille potentior eſt, qui plura poteſt; prudentior, qui meliùs diſpoſuit; melior, qui plus prodeſt. Quare diuerſitas animalium, ſtructura & vtilitas, ſuis conſtantem lucibus diuinam effigiem adumbrabant. His itaque conſecro ſpeculationibus totam hanc animalium doctrinam. Neque enim placet ignauiter philoſophari, mechanicè, vt ſic dixerim, compingendo ſolùm hiſtorias & mores animalium, velut paxillos aut lateres; ſed conſiderando, & ſublime aliquid exprimendo. Non eſt magnæ eruditionis, naturæ vultum videre, ſed ſenſum agnoſcere: tantum intereſt inter vnum & alterum philoſophandi modum, quantum inter legere & intelligere. Nec iucundum, nec magna doctrina eſt, verba Latina legere, ſi non intelligas. Feminæ & pueri ea legunt dumtaxat, doctiores intelligunt. Prima Dei Scriptura, natura eſt: tot litteris, ſeu verbis, ſiue potiùs ſententijs conſtat, quot formæ ſunt. Parum erit, & iheruditi Phyſiologi, illas nudas ſpectare, ſenſu ſuo vacuas, & ſine ſignificatione. Ad hæc iucundior iſte philoſophandi modus eſt: ſicut iucundius eſt Lectori, ſi intelligat; quàm ſi legat peregrinam & ignotam linguam. Adijce, quòd ad ipſius naturæ cognitionem iuuat. Velut enim qui intelligunt quæ legunt; meliùs, & expeditiùs, & veriùs legunt; ſic qui cognoſcit ſignificationem & ſenſum naturæ, meliùs de ipsâ iudicabit. Multi Philoſophi, quia naturam conſiderarunt ſine ſuo ſignificato, ignorarunt ipſam, & pluribus vituperandis erroribus peccarunt. Viderit Empedocles, qui tribuit plantis & brutis intellectum; & Ariſtoteles, qui æternam illam dixit; & alij, qui caſu factam præſumpſerunt: ridiculi, qui tantum conſilium fortunæ donum putarunt. Præterea, hanc præcipuam exceptionem curioſitas obijcere poteſt, hunc ſolum ſcientiæ titulum præſcribit. Plura ſine ſuo vſu diſcere, plus quàm ignorare eſt, & inane, & futile, &, vt mihi placet, inſulſum. Quis autem melior rerum vſus, quàm cognoſcere Deum, mirari, laudare, continuis ſacrificare hymnis, & in hoc mundano templo adorare? Qui expendit naturas cum interpretatione ſuâ, tot hymnos conſecrabit Deo; quot formas demiratur, tot laudum ſacrificijs honorificabit auctorem.

CAPVT XXIII.

Ratio huius Hiſtoriæ.

QVare non credo ſuperfluum aut fruſtraneum iſtud opus ab omnibus videri, adhuc poſt tot exactos commentarios ex Græcis, Latinis, & barbaris; poſt diligentiam Ariſtotelis, curioſitatem Æliani, ſtudia Plinij, poſt anonymum Arabem & Elcarſini. Ex recentibus quoque accuratiſſimâ plurium doctiſſimorum Medicorum diligentiâ & vtilibus laboribus fruimur, opinionis præmio paribus, quos hæc Philoſophia meritò occupauit, prætipiendo iſtam gloriam alijs Philoſophis & Theologis, ex quibus tamen Alberto Magno & Vincentio Burgundio aliquam laudem debet. Nec ſuperuacanea æmulatio erit labor alterius Theologi. Cauſabatur Ælianus, ſatisfacturus curioſis, ſe noua animalia facere impotentem; ſat fuiſſe, ex priſcis noua narraſſe. Nolo ita excuſari: vtrumque, vt ſpero, inuenies, & noua

ua animalia, & ex priſcis noua.

—— Παύτα γὰρ ἤπω
Ἐκ Διὸς ἄνθρωποι γινώσκομεν· ἀλλ' ἔπι πολλὰ
Κέκρυπται, τῷ δ' αἴ κε θέλῃ, ἑῷ ἐσαυτίκα δώσει
Ζεύς. ——

—— *Omnia nondum*
Ex Ioue mortales cognoſcimus; occulit ille
Plurima, dum libitum fuerit, quæ tradet. --

Iſtam Arati ſententiam euentus probauit. Numquàm ita patuit natura, vt hodie. Tantùm dimidius vultus antiquis eſt viſus, & velut ex obliquo reſpectus; nunc integra facies, & ex directo oſtenditur. Cum nouo orbe noua ſpectacula exhibuit, & ſe aut alteram, aut diuerſam. Nemo integram hactenus contemplatus eſt. Quare neceſſarius labor erat, ditiorem aliquomodò hiſtoriam integrioris ſiue ſecundæ naturæ ordinare, vt nonnihil ſupplerentur pleniſſimæ aliorum narrationes, mutilæ tamen non leuibus ſui inſtituti membris.

Præmittam, ne iſte Tractatus acephalus ſit, aliqua ad notitiam gradus ſenſitiui ſpectantia, ab alijs Auctoribus neglecta, cùm pertineant maximè ad integram methodum huius Philoſophiæ. Laxo ſpatiari poſſem calamo, abſtineo tamen multis, ne morer in ijs quæ alij inculcarunt. Curabo noua diſſerere, aut nouè, & ſupplere aliqua prætermiſſa: non tamen omnia poſſum, nec promitto; ſat erit plura adijcere plurimis. Exordio itaque altiùs petito, in animalis definitione excludam ab hoc cenſu, quæ priſci ſenſu immò mente donarunt, maximè cælos, quorum naturam oportet perſpectam habere ad notitiam naturæ ſentientis, num aliquis gradus medius ſit inter nutritionem & ſenſationem, tum etiam ad cauſas & originem animalium definiendam. Hic opus fuit parumper morari ab ipſis mundi natalitijs, quorum conſideratio iuuabit ad locupletiorem cognitionem naturæ, maximè gradus ſentiendi, nec leuiter ad animalium Indicorum narrationem. Ambiguum enim eſt, quo pacto poſt diluuium Noë genita in nouo illo orbe, qui velut deportatus, à commercio naturæ antiquæ aberat; num à cælo genita, num à terrâ & aquâ iteratò producta, repetitione primæ formationis, aut quâ aliâ viâ illuc tranſuecta.

IOAN-

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

De varietate animalium, & quid ſit animal.

NVNC accedo ad propoſitum opus. Extollam in hoc Volumine anathêma diuinæ omnipotentiæ, per tot animalium formas & ſpecies ludenti: nec minùs ſe oſtentanti ex diuerſitate, quàm ex multitudine, cùm noſtris maximè ſæculis noua animalia inuenta, diuerſiſſima à priſcis ſint. Amplitudinem tantæ virtutis libertas oſtendit. Fecit Deus quantũ voluit, fecit quomodo voluit. Fortaſſe maius eſt feciſſe ita differentia, quàm multa: nam plura fecit, dum eadẽ toties diuerſa. Plures diſtinctiones ſunt, quàm diſtincta; ſiquidem vnumquodque à cunctis multæ differentiæ diſcernunt. Oſtendit diuina omnipotentia, poſtquã tot fecerit, poſſe feciſſe plura; dum facta à pluribus diſtingui poſſent, cùm ſuperent differentiæ facta. Nec aliter, quàm in ædificijs imperfectis extrema murorum, lapidum laterumque partibus denticulatim exertis inæqualia, oſtendunt ſupereſſe adhuc continuandum illâ parte ædificium, atque ipſum poſſe artificem procedere: ita tot animalium miræ & innumeræ diuerſitates, inexhauſtam, poſt tantam multitudinem, diuinam potentiam monſtrant, & multiplicare potuiſſe tam multa, & perficere tam perfecta. Iſta enim indicatio aliorum operum non debetur imperfectioni factorum, vt in fabricis vſu venit: ex perfectione potiùs eſt. Tanta eſt conſummatio diuinorum operum, vt vltra ſe commendent opificem, & fidem faciant ad plura, ad omnia. Faciet omnia, qui talia fecit: faciet quodcumque libeat, qui aliqua potuit facere quomodocumque libuit. Sed & iſtud maximum opus diuinæ omnipotentiæ puto, operibus limitatis potuiſſe oſtendere ſe illimitatam.

Deſcendam ad ſingularia animalium difficilia, poſtquam oſtendero, in quibus ipſa à non animalibus diſtent, & inter ſe conſpirent. Quæ non ſint animalia, decernet id quod animal eſt. Hoc nomine ſignifico corpus animatum, ſenſu præditum. An aliquid animatum ſit expers alicuius ſenſus, celebrior olim quæſtio fuit & controuerſa, fautoribus Stoicis negantibus vitam & animam ſtirpibus. Stoicis arriſit alicubi Tertullianus, & alij Patres; atque, vt videtur, diuinus Philoſophus Moyſes maximè fauit, auſpicatus vitæ & animæ nomen in ſolis animalibus, neutrius mentione factâ in plantarum procreatione. Solùm in quarto die, ſentienti primæ naturæ dicato, cœpit iſta vox *anima viuens* audiri. Deinde etiam animalibus dumtaxat tributa. Fortaſſe aliquando ad hęc redibimus: nunc ſatis per ſenſum à plantis diſtinguentur animalia, neque abundat pro genere particula *corpus animatum*, propter reuerentiam eorum, qui plantas dicunt animatas, licet non animalia.

CAPVT II.

An mundus ſit animal.

IAm diſcutiam, an animalia ſint, quæ à pluribus hoc titulo aut infamantur, aut honorantur. Ridicula primùm narrabo potiùs quàm diſputabo, indigna ſunt deliberatione. Stoici iuſtitiam, fortitudinem, ceteraſque virtutes, vitia, & affectus omnes, animalia dixerunt. Prô quanta animalium millia anguſtię noſtri cordis caperent! Quis humanas libidines numerabit? Satis hoc reiecit Seneca, quamuis de Stoicâ diſciplinâ meritus; nec in ridendâ diſputatiunculâ detineri opus eſt. *Non enim tantùm*, inquit Epiſtolâ 113. *virtutes animalia erunt, ſi hoc recipitur; ſed oppoſita quoque illis vitia, & affectus, tamquam ira, timor, luctus, ſuſpicio. Vltrà res iſta procedet. omnes ſententiæ, omnes cogitationes animalia erunt: quod nullo modo recipiendum eſt. Non enim quidquid ab homine ſit, homo eſt. Iuſtitia quid eſt? inquit. Animus quodammodò ſe habens. Itaque ſi animus animal eſt, & iuſtitia. Minimè, hæc enim habitus animi eſt, & quædam vis. Idem animus in varias figuras*

conuertitur, & non toties animal aliud est, quoties aliud facit: nec illud quod fit ab animo, animal est. Si iustitia animal est, si fortitudo, si ceteræ virtutes: vtrùm desinunt animalia esse subinde, ac rursus incipiunt, an semper sunt? Desinere virtutes non possunt: ergo multa animalia, imò innumerabilia in hoc animo versantur. Non sunt, inquit, multa: quia ex vno religata sunt, & partes vnius ac membra sunt. Talem ergo faciem animi nobis proponimus, qualis est hydræ, multa habentis capita, quorum vnumquodque per se pugnet, per se noceat. Atqui nullum ex illis capitibus animal est, sed animalis caput: ceterùm ipsa vnum animal est. Nemo in Chimerâ leonem esse animal dixit aut draconem: hæ partes erant eius: partes non sunt animalia.

Delirium quoque Valentinianorum, sæcula constituentium animalia, maximi Ecclesiastici auctores refutarunt, Irenæus, Tertullianus, Epiphanius. At solemnis antiquorum existimatio fuit, mundum animal esse. ita ferè omnes probarunt prisci, nisi Democriti & Epicuri factio, qui inane & atomos introduxerunt; ijdem exanimem fecerunt mundum; neque prouidentiâ, sed naturâ, bruta administrari. At, qui prouidum Deum voluerunt, animal fecerunt, pro corpore appendentes vniuersum, cui inesset, quod viuificaret & regeret diuina mens, non aliter quàm mens humana corpusculum suum gubernat arcanâ præsentique virtute. Præsentiam illam Numinis singulis rebus intimam, sine animatione non capiebant. Hi diuinæ immensitatis priuilegium ignorantes aberrarunt. Si Deus aut mundus animal est, sensu præditus est. Sensus ad externa est: præter mundum nihil est. Prætereà, non quòd rebus insit Deus, eas cum putes animare, aut esse corpus diuinum. Animæ est, cum corpore & per corpus affici. Vulnerato tuo brachio, concutitur anima tua, dolet, gemit; alteratis spiritibus corrupto sanguine, exundanti bili languet, tristatur, deficit, imò desinit. Deus immutabilis est, indemnis. Turbentur maria, cælum parturiat fulmina, concutiantur vrbes, corrumpantur omnia; idem est, vnus, securus. Adijce, ex diuinâ præsentiâ, agitatione & gubernatione rerum non suaderi animationem; nam nec anima animæ est, nec spiritus alio informatur: at Deus non minùs assistit, non minùs intimus est, non minùs gubernat, sustinet, conseruat immediatè spiritus & animas nostras, quàm corpora. non informat illas, ergo nec ista. Plura Empiricus cogit contra animationem Dei. *Omne enim animal ex participatione sensus intelligitur animal. Si autem sentiunt, amarore afficiuntur & dulcedine; non enim per alium quidem sensum apprehendunt sensilia, & non etiam per gustum. Vnde eum à Deo amputare, aut vllum, vt semel dicam, sensum, est planè non probabile. Plures enim habens sensus, eis melius vtetur homo; cùm magis oporteat, vt dicebat Carneades, cum omnibus qui sunt quinque sensibus, alios quoque plures ei tribuere, vt possit res plures apprehendere; non autem quinque auferre. Dicendum est ergo, Deum habere aliquem gustum, & per eum apprehendere ea quæ sunt gustabilia: sed si per gustum apprehendit, etiam amarore afficitur & dulcedine. Dulcedine autem & amarore affectus, aliquibus delectabitur, & offendetur. Aliquibus autem offensus, erit etiam capax molestiæ & mutationis in deterius. quod si ita est, in eum quoque cadit interitus. Quamobrem si sunt dij, in eos cadit interitus, non sunt ergo dij. Et si est quidem Deus, est animal. Si est animal, sentit etiam; animal enim à non animali non aliquo alio differt, quàm eo quod est sentire. Si autem sentit, & audit, & videt, & odoratur, & tangit. Quod si ita est, sunt quædam in imo quoque sensu quæ ipsum sibi familiaritate coniungunt & alienant: vt in visu quidem, quæ cum eo habent symmetriam ac proportionem, & non aliter; in auditu autem voces modulatæ ac numerosæ, & non quæ aliter se habent: similiter autem in alijs quoque sensibus. Quod si ita est, sunt quædam Deo molesta: & si sunt aliqua Deo molesta, existit Deus in mutatione ad id quod est deterius; quamobrem existit etiã in interitu.* Hactenus Empiricus.

CAPVT III.

An Angeli, plantæ & elementa sint animalia.

ITaque licet suprema illa mens rebus insit, non tamen animat diuinitate suâ. Plato præter communem animationem mundi introduxit quatuor genera immortalium animalium: vnum cęlestium, his corpus agglutinauit igneum & rotundum; alterum volucre & aëri-vagum, tertium aquatile, vltimum terrenum, terrâ ipsa victitans. Ista disceptatio, An dæmones & Angeli corporei sint, licet quondam valida & frequens, iam antiquata est. Puros spiritus agnoscimus & credimus. Empedoclem inter delirantes accenseo: non solùm animalia plantas disserüit, sed intellectu eas exornauit. Fuerunt qui elementa etiam animata dixerunt, in quibus Olympiodorus Platonicus; & Origenes insuper & Ægyptij per sexus distinxerunt. Aërem marem iudicarunt, quà ventus est; feminâ, quà nebulosus & iners. Aquam virilem vocarunt mare, muliebrem omnem aliam. Ignem dixerunt masculum, quà ardet flammâ; & feminam, quà lucet innoxius tactu.

tactu. Terram fortiorem marem appellarunt, saxa, cautesque; femineum sexum putarunt istam partutientem segetes, & tractabilem ad culturam. At, quid mirum animalia? & rationalia dicerent, quæ deos adorarunt. Orpheus terram infarcijt Plutone & Proserpinâ viuificantibus, aquam Oceano & Tethide, aërem Ioue & Iunone, ignem Phanete & Aurorâ. Vt taceam, quantum illi licuisset in sublimium animabus coniuganti Eribromum, Perichthonium, Amphietum, Sebasium, Bassareum, Trietericum, Lysium, Silenum, Bacchum, totidem Pieridum sponsos.

CAPVT IV.

An cæli sint animalia.

CEterùm Aristoteles imis istis, & commixtis intra sphæram lunarem naturis, negauit spiritum aliquem inesse. Noluit vniuersum per omnes suas partes animatum, neque sensu, neque mente, neque ratione præditum, neque à prouidentiâ temperatum. Cælestibus quidem hæc omnia adesse, quòd orbibus contineantur animatis, & animalibus; ordinem autem terrestribus per accidens, non per se, aut caussâ antegressâ, contingere. Plausibilior ista animatio cælorum fuit, quam omnes, Philosophi saltem, acceptarunt, nisi, vt nuper memini, aliquis Epicurus, aut Democritus; & tenaciùs Anaxagoras, qui quòd mallet exanimari quàm animare cælos, ei contradicens occisus fuit. Theophrastus autem Philosophi nomẽ denegauit neganti cælis animam. Hebræos in eadem existimatione cum Peripateticis & Platonicis censuisse, Calcidius adhuc ethnicus scribit. Cabalistæ lineâ suam viridem, siue vltimã suam Midah, siue Cheter Elion, animam cæli crediderunt, si credimus Archangelo Burgonouensi. Primis Ecclesię Patribus problema fuisse, Pamphilus Martyr testatur: nam & Origenes defendit, Ambrosius sequitur, Augustinus aliquando dubitat, Hieronymus constanter non horruit. Tatianus non propterea notatur. Plus quàm quingentis annis disceptatum liberè, vsque ad vniuersalem Quintam Synodum earum quæ Constantinopoli coactæ sunt, Secundam Agapeti & Iustiniani æuo, quæ censurâ ita Origenistas perculit: *Si quis dicit, cælum, & Solem, & Lunam, & stellas, & aquas quæ supra cælos sunt, animatas quasdam esse & materiales virtutes, anathema sit* quamuis & pridem Irenæus atque Epiphanius idem in Marcosijs damnarint. Scholastici tamen ignari Constantinopolitani Canonis (excidit enim à Concilij cetero Volumine, sed inuenies apud Nicephorum lib. 17. suæ Historiæ) adhuc libere disputarunt, dubitarunt. S. Thomas ad fidem non pertinere scripsit, nec improbauit Aduersus gentiles: benignus enim fuit Aristoteli, cuius reuerentiâ nonnulla aut asserüit, aut tolerauit. Fortassis si aliqua minùs certa tantus vir disserüit aliquando, culpa Aristoteles fuit; siue quia ipse errauit, siue quia interpretes è Græco errarunt. Sub S. Thomæ statim mortem, & paulò ante, Parisienses in suis Articulis damnarunt Aristotelicæ opinionis tutores: nihilominùs sub nostrum sæculum Paulus Ricius fastidiosè disserüit, & asserüit. Verùm quidam errores felicissimi sunt, quia quadam cæcâ reuerentiâ antiquitatis coluntur: multos sustentat sui originis obliuio, hæc vetustati debetur. Maximos assertores cælorum animatio obtinuit, sed peccantes Philosophicis principijs. Inspiciamus auspicia huius opinionis, inueniemus errorem: satis hoc refutationi, quid certum ex errore præsumes? Immò inueniemus errores, adde nostræ Fidei palàm aduersos. Cælos prisci animatos statuerunt, quia Deos putarunt, & ipsum summum Deum, magnùm quoddam animal: contrà Hebræi Deos crediderunt, quia animatos. Deleuit Iosias adolentes incensum Soli, Lunæ, duodecim signis, & omni militiæ cæli, quam anteà Reges & Israël & Iuda adorauerunt, præsertim Manasses, dedicatione ararum in ipso templo Dei. Vtriusque Regni exitium ista superstitio meruit. Et apud Ieremiam placenta & libamina oblata sunt Reginæ cęli, Lunæ puta. Itaque & filia & mater idololatriæ hæc præsumptio fuit. nec Christianis pepercit. Manichæi idem cum ethnicis & Hebræis reputantes, eadem superstitione puniti sunt. Ignari autem Philosophi immensitatis Dei, vbi prouidentiam posuerunt, animam diuinam addiderunt; quasi iners diuinitas sine mole fuisset. Aristoteles præsertim astutè confixit cælos accommodatissimos mendacio suo de æternitate mundi; ideò & incorruptibiles dixit, & sublimis alicuius essentiæ, & credidit animalia immortalia. At cuius tandẽ suggestio fuerit, non modò error, sed superstitio, aut infidelitas: qualem expectabis veritatem? Ignorantia immensitatis diuinæ, & præsumptio æternitatis mundanæ, cælos necessariò animatos & incorruptibiles introduxerunt. Sorores istæ opiniones sunt, nihil tamen verum aliqua vanitas cogit. Deinde, veneratio quædam Peripateticæ doctrinæ, cælorum animationem, parum necessariam visam, transtulit ad assistentiam Intelligentiarum, incorruptionem sustentauit. Istud, quia sine vllo inconuenienti videbatur; illud, quia sine magno, atque etiam

vt cum honore deſereretur. In hac parte Ariſtoteles. Mitiùs gubernacula cælorum per Intelligentias interpretati ſunt, Albertus Magnus, æquiuocas permittens quaſdam animas; & D. Thomas, vtique etiam Magnus, aſſiſtentes ſufficiens mentes. Auctor libri de Cauſis vtraſque coniugauit. Sed & Trallianus & formam motricem, & Intelligentiam aſſiſtentem. Minor ſanè debebatur reuerentia opinioni tantâ perfidiâ genitæ, ad cuius aſſertionem ſolus error impulit. Ablegato errore, animatio mentium neceſſaria non eſt, quare nec aſſiſtentia. Da Deum prouidum, da immenſum, & tolle aſtris animam, exæquabis terræ, campis; omnia ex æquo ſine animatione diuinus vigor agitabit.

—— Cælum, & terram, campoſq; liquentes,
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; aſtra,
Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Miſcet quidem, ſed immixtus; ſibi vtique ſeque ſubſiſtens, nullâ corporis affectus contagione, nec commercio. Anne Deo contracta eſt Luna-tenus dominatio naturæ, quâ ſua cuique rei committit officia propria? Saxa ſine ductore, ſine aſſiſtente, ſine animante ſpiritu, ſciunt viam terræ, & ipſam quærunt ſine errore dilapſa. Quando ignis ſublime iter ignorauit, etiam ſine intellectu, aut inſidente, aut comitante? Flumina mare repetunt ſine pædagogo, prata flores pingunt, diſtinguunt colores; arbores circulant poma & fructus, animalia migrationes ſuas diſponunt, aſtutias moliuntur; & tamen amentia ſunt iſta, illa inanima. Tot miranda inferior natura ſine magiſtro facit, cur terris rudiores fingimus cælos? O ignauiſſimam molem, ſi ſe verti neſcit, cùm ſciat apicula volare etiam onerata, ſciat laborare, ordinare fauos, occupare nectare! Cur, ſi terreſtribus munia ſua & motus ſunt natura, cælis non erit? Non. totum occuparunt Deum terreſtria, ſupereſt diuinitatis etiam in cælos ipſos ſine vicario alio quàm naturâ. Quem conſtituit alium ſuper terram? aut quem poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt? Nempe ex æquo terræ cæliq̃e procurationem agnouit Eliu. Anne non parêret diuinæ potentiæ ſpontanea volubilitas cæli? ſi paret, ſi poteſt fieri, cur non factum eſt? Vnde colligimus contrarium? Quid aliud fuiſſet, ſi cæli vltrò & intimâ inclinatione mouerentur, quemadmodum omnis natura mouetur?

CAPVT V.

De motione cælorum.

NEſcio quid cauſari poſſis, niſi ordinem vniuerſi, vt ſuperiora per inferiora regantur, & connexionem ſuperioris & imi mundi. Vtique naturæ ſuperiores gubernent inferiora, ſed habeant inferiora ſuas naturas. At quàm egregias dabimus cælis, ſi ſe concitare non eſt, quod vel calculus pendens habebit? Plane ex ſe torpidam naturam & otioſam largimur. Satis ſuperiora adminiſtrant, iſta inferiora dum curant, dum cuſtodiunt ſingulos homines, dum conſeruant ſingulas ſpecies rerum, de quo alibi diſſeritii. Satis in hoc connexio mundorum conſtabit ſenſibilis & intellectualis. Sin minùs, reſpice hominem: nodus eſt vniuerſæ ſubſtantiæ, nexus vtriuſque mundi. Non opus eſt animabus cæleſtibus, nec Intelligentijs, vt ſint vicariæ naturarum; ſed Intelligentijs ſolùm vt proſpiciant naturis, non vt ſint; non vt ſuppleant, ſed vt ſeruent, contineant.

Dices; tantam cælorum molem ſine valentiſſimâ vi alicuius editiſſimæ & ſupermundialis eſſentiæ citari non poſſe. Controuerſum eſt de cęlorum naturâ & excurſu. Demus nunc cęlos omnino, quales feruntur, ſolidiſſimos, incorruptibiles, & omni ſuâ mole & parte circummouendos; nihil facilius eſſet moueri, nihil habilius iactatui. Nam qui cælos incorruptibiles prædicant, non dicent graues. Iſta qualitas rerum pereuntium & imarum eſt. Si graues non ſunt, quid reſiſtet propellenti? At vbi nullam vides reſiſtentiam, cur ingentes & pænè diuinas vires pręparas? Anne credes fatigationem, vbi nullus labor eſt? Labor non eſt, vbi non eſt difficultas: difficultas non eſt, vbi nec reniſus. Ad hæc, nulla pronior, nulla facilior commotio, quàm circularis, & corporis penduli & volubilis. Non inuenitur in ſpatio eius curſus, quòd peruadenti reſiſtat; nam totum interuallum corpus peruadens occupat, nec extrà it. Perinde ſine impedimento, ac ſi per inane excurreret, vbi motus ſine magno impulſu maximus erit, & citiſſimus libero campo. Adijce, quòd hæc corpora circularia ſuſpenſa non conuoluuntur ijſdem penitus lineis orbicularibus; nec tam exactè, vt omnino & ad infallibilem amuſſim in eodem ſpatio gyrentur, quin tantiſper varient: quapropter verberatione circumflui aëris morantur, tum & ipsâ grauitate ſuâ. Nullum iſtorum obſtaculum in cælis eſt: non enim variantur, nec minimùm è ſui præſcriptione ſitus; non grauitant. Quid ergo obſtat facilitati motus? Itaque duplici capite cæli con-

concitatio ſine multâ vi, ſine fatigatione erit; & quia ſine impedimento, & quia ſine grauitate, id eſt, ſine intrinſeco, nec extrinſeco reniſu. Quid reſtat? moles illa ingens? Da duplo maiorem magnitudinem, non dico ſine grauitate, ſed cum minore quàm formicæ ſit. Da, non dico in vacuo, ſed in expedito: vna formica mouebit. Quid refert infinita moles ſit, ſi ſine vllo pondere? Adhuc amplius cenſeo, licet exordio ſui motus extrinſeca excitatio cæleſtibus neceſſaria fuiſſet, at ſemel incitatum primum mobile irrequietè moueretur, vt poſſet iam dormire ſua illa Intelligentia; functa eſſet officio. Videmus rotas aliquas in pendulo, ſi tantiſper ſemel contingas, diu ipſas ſolas volui, licet grauesſcant, donec domet grauitas naturalis impulſum. At cæleſtem globum nulla grauitas ſiſtet, nullum in ſe impedimentum habet, nulla ei repugnabit inclinatio naturæ. Etenim nemo paſſiuâ habilitatem & promptitudinem motionis ſideribus negauit: quare non inuenies cauſam quietis, ſi ſemel dederis motus. Perpetua commotio erit, ſi aliquando.

CAPVT VI.

Non ſunt duo motus in cælis.

COntrarij cælorum motus impoſſibiles videntur: ne iſtud obtendas ad vanitatem animarum cæleſtium, aut neceſſitatem Intelligentiarum. Nullum corpus ſimplex binas motiones excipit diuerſas; aliud enim eſt, moueri à duobus impulſibus contrarijs; aliud, per duos contrarios motus. Hoc tam arduum eſt, quàm ſimul in duobus eſſe locis. Nullum corpus niſi vnum locum parare ſibi poteſt, nullum niſi in vno loco eſſe. Motus localis quid eſt, niſi comparatio loci noui? Quare vt diſtinguantur motus, loci diſtinguendi ſunt. Nullum corpus ſimul poteſt habere ſimul diſtinctos locos, ergo nec diſtinctos motus.

Dices, eiuſdem loci diuerſas acquiſitiones poſſe eſſe. Fateor, ſi à diuerſis locis diſcedat mobile: at vt diſcedat à diuerſis locis, quod neceſſarium eſt diuerſis conquiſitionibus loci, deberet fuiſſe in diuerſis. Hoc impoſſibile eſt, fuiſſe aliquando ſimul in diuerſis locis: ergo impoſſibilis eſt duplex conſecutio eiuſdem loci. Vnde diſtingues iſtas acquiſitiones, ſi ab vno eodem loco proficiſcaris in alium eumdem locum. Cum ijſdem omnino terminis, à quo proceſſit moles, & in quem acceſſit, non poſſunt motus diuerſi eſſe. Bene autem poteſt idem motus à diuerſis cauſis fieri, imò contrarijs. Tunc ſolùm fiet, vt vnus motus ſit attemperatior. Concurrentibus enim oppoſitis impulſibus, fiet vt motus diuerſus ſit, quàm ſi ab alterutro ſolùm, non quòd duplex. Ita qui in naui dilabente progreditur, non dupliciter mouetur, ſed diuersè quàm ſi in ſolido & arido. Vectio nauis, & progreſſio hominis, efficit vt diuersè locum acquirat, quàm ſi ſolùm veheretur, aut ſolùm progrederetur; ſed re ipsâ vnus tantùm motus eſt. Adijce, quòd licet contrarias motiones, niſi oppoſiti impetus non agent. At vt impetum imprimat vnum corpus alij, non ſufficit ſocietas & vicinitas, id eſt contiguitas; ſed impulſione, ſed occurſu eſt opus. Nulla moles alteram impellere valet, quin ſe etiam eôdem verſus impellat, & illò nonnihil pergat quò pellit. Ergo pellens, vt impellat alterum, ſedem mutare debet, ſiue tueri. Hoc addiderim propter repercuſſionem fortaſſe, cùm paries cæſus reddit pilam: at prima impulſio minimè eſt, quin ſeipſum impellens illorſum mutet. Quis autem dixit, cælum vltimum mutare ſitum? Mutaret & mundus. Solùm circularis motio in eodem omnino ſpatio conceditur ſphæris. Ergo cùm neceſſe ſit, vt qui concitat impulſu ſuo alium, mutet item ſpatium, cælum extremum alios non impellet; non enim diſcedit vel tantillum è ſuâ ſede in eodem immobile ſpatio commotum. Adhuc ex naturâ impulſionis iſtud expediam. Omnis ratio impulsûs inter corpora, contentio locorum eſt: nemo impellit, quin occurrat. Penetratio impoſſibilis moli, facit vt valentior infirmiorem iactet è loco ſuo, vt ipſa occupet. Ergo ſi vnum cælum pellit alterum, ſedem alterius appetit, aut partem ſedis. At vnumquodque contentum non negabis ſuâ ſede, ergo alijs nullum infenſum etit, nullum inquietabit aliud. Incommodum exemplum iactatur nauis inuehentis homines, & rotæ conuoluentis formicam inſidentem: nam & hîc impulſio eſt, & quædam rixa locorum. Grauitat homo ſuper nauim, formica ſuper rotam: imprimit homo grauitate ſuâ naui impulſum, nauis impedit reſiſtentibus item aquis, & tutatur locum ſuum, in ipſumque hominem etiam repellit. Hinc fit vt mutuo impetu & reniſu cohærentibus conuehat hominem nauis.

CAPVT VII.

Primum mobile non poteſt rapere inferiores orbes.

AT cęli non oneroſi ſunt, non grauitant vnum ſuper alterum, non ſe viciſſim aut deprimunt, aut expellunt; ideò nulla ſphæra rapax aliarum eſt. Finge totam cælorum molem quieuiſſe: anne dices, vnum orbem

orbem grauitate intra aut ſupra alterum? An vnus tunc impelleret alium? Non affirmabis. Ponito nauem conſiſtentem: anne dices, hominem incumbentem non eſſe grauem illi, nec depellere ſuo pondere, ipſamque nauim non reſiſtere homini ſuſtentantem eius onus? Nequaquam, ſi velis philoſophari: ergo ex differentiâ quietis collige diſcrimen motus. Tum ſi in illâ cælorum pausâ ſolùm prima Intelligentia extremum propulſaret orbem, nequaquam ceteros contentos poſt ſe conuolueret; tantùm enim adhærent, non inhærent. Quin ſi in ipsâ naui aliquid eſſet quod tantùm adhæreret illi, nec deprimeret aliquo onere, ſed ſuſpenſum omnino eſſet. Iſtud profectò non conferret nauis commotione ſuâ: relinqueret, vt erat, in ſe ſubſiſtens, in ſe ſublatum, quamuis contiguum. Ideò licet aër attiguus tabulis, non vehitur. Hoc palàm videbis in corporibus ad latus nauigij iacentibus. licet iſta contingat, non vectat, quia non eſt contentio, vel reniſus. Adhærent, non incumbunt. Quid amplius in cælis inuenies, vbi nullum ſubſiſtit in alio, nullum reclinatur, omnes in ſe ſuſtentati, omnes in ſe ſubleuati. Si per interualla diſtarent orbes, nullus viciſſim corriperet poſt ſe alterum, quia non ſe offenderent. Quid ergo refert, ſint vicini, ſint commiſſi, ſi neque tunc ſe offendent?

CAPVT VIII.

De Intelligentijs cælorum.

ATque vt occludam omnes exitus, obuiàm vndequaque ibo; & cauſantem, animas aut Intelligentias neceſſarias eſſe non tam ad motionem cælorum, quantum ad directionem; & ordinatiſſimos illos atque infallibiles errores Planetarum, illas mirabiles choreas, ſine conſilio aliquo non fieri, rogabo, vnde colligat iſtud: ex neceſſitate illarum, quia non diſcedun?t Solemnibus excurſibus, quia non fortuitò vagentur? Hincne vaticinaris voluntarias eſſe, à vi aliquâ liberâ, informante aut dirigente? Neſcio cur, quia non ſunt fortuiti, colligas potiùs voluntarios, quàm neceſſarios. Conſtantiùs excludit contingẽtiam neceſſitas, quàm voluntas. Quare tanta neceſſitas ſine animâ, ſine monitore veniet. Quídni? Adhuc, inquis, neceſſitatem ordinatiſſimam & ſapientiſſimam eſſe, quare non ſine mente? Vtique non ſine mente, ſed diuinâ, quemadmodum & arbor dirimit folia ſua, & flores ordinatè pingit, & fructus denique format, atque animalia callent ſuas aſtutias. Hæc omnia ſine coadiutore, ſine vicario molitur diuinæ mentis ſpiritus. Ij autem qui incuruantur coram Deo, qui portant orbem apud Iobum, *coadiutores ſuperbi* ſunt iuxta Hebræos, nempe elati tumidique homines; hi tandem incuruantur, cùm diſperſerit Deus ſuperbos mente cordis ſui: iuxta Chaldæos, *adiutores* ſunt fortes viri, potentes, & robuſti. Principes quoque & Reges aptè intelliges; immò, ſi libet, Angelos præſidentes rerum ſpeciebus, & hominum tutores. Nam Intelligentias impulſtrices non eſt opus intelligere. Cælos enim ſatis gubernabit diuina voluntas, vt placet Alpetragio, & Alberto Magno, & poſt hanc ſuâ formâ, vt alter Albertus de Saxoniâ cenſuit, & Ioannes Maior, cum nonnullis ex antiquis Theologis, quos S. Bonauentura memorauit. Quare non eſt Theologorum conſenſus, aſſiſtere Intelligentias cælis: ex Patribus nemo illas collocauit globis ſupernis, vt rotarent illos, vt alibi diſſero, & locupletiùs in Libro vltimo noſtræ curioſæ Philoſophiæ.

CAPVT IX.

Cenſura de opinantibus cælos animalia eſſe.

CEterùm, his non irritantibus, mite iudicium de animatione cælorum tulerunt multi, & cum Fidei veniâ & pace. Ego ſeuerè ius dicam. Puto iſtam opinionem oppidò alienam doctrinæ & Religioni noſtræ. An, quæſo, mentes illorum corporum Deo fruuntur? an in viâ ſunt ad delinquendum habiles? an in iudicio Chriſti comparebunt vaſti illi rei? Tum ſi fruitura Deo ſunt, anne tranſmittenda in empyreũ erunt? Cur IESVS, qui omnia nobis nota fecit velut amicis, de iſtis conciuibus noſtris tacuit? An pro illis mortuus fuit? Cur de illis ſiluit Moyſes, qui tanto apparatu, & occupatione diuinâ, humanam conditionem deſcripſit? Cæli enim, ſi animalia ſunt ratione prædita, homine nobiliores ſunt, nec tranſcurſim & perfunctoriè enarratio originis eorum debuit contemni. Cur in ſecundo & quarto die perfectæ perfectiores creaturæ, cùm proceſſus ab imperfectioribus fuerit? An nobiliſſima iſta corpora propter hominem ignobiliorem ſunt? nónne rationabilius eſſet, ignobilem homuncionem propter ipſa? Ad hæc, ſi Dei conſpectu fruuntur, quid fecerunt cur deterantur demum, diſſoluantur, adurantur in fine ſæculi? corpora beatarum animarum, & quæ ſemper innocentes fuerunt, tam peſſimè habenda non ſunt. At pericula damnant iſtam opinionem, plurimarum hæreſum matricem. Viderint Menandriani, Carpocratiani, Simoniani, Cerinthiani, Archontici, de ſuis Principibus mundi poteſtatibus. Ad hæc, quàm obnoxia ſuperſtitioni eſt licentia Aureoli, cælos permittentis adorari duliâ?

CAPVT X.

Excluditur illa animalium differentia, Aliud mortale, aliud immortale.

FOrtaſſe vltra propoſitum imus. Non omnino, credo. Inſtituti noſtri eſt, dirimere animalium naturas per veras differentias; ad hoc & diſcutiendæ ſunt falſæ. Primam & ſummam intruſit ſuperſtitio, *Animal aliud mortale, aliud immortale.* Inde, propter cæleſtium animarum diſcrimen, adiectum à nonnullis in naturæ humanæ definitione proprium mortalitatis. Homo, inquiunt, eſt animal rationale mortale. Abundat extrema vox. Nullum animal eſt, quod mortale non ſit: ſiquidem cæli animalia non ſunt. Atque vt omni latere inuadamus Peripateticos; & ſuperuacuam oſtendamus iſtam differentiam, dixero, nec immortales eſſe cælos, non formæ incorruptibilis; quantò minùs animationis æternæ? Iſta quoque appendix neceſſaria erat, cùm nuper cælorum communes commotiones impoſſibiles oſtenderimus, vt aliquod expediamus iter ſideribus. Namque cum incorruptibilitate aut ſoliditate cælorum conſtare ſui motus nequéunt, licet in magnâ firmitate, quam meritò ridet diuinus Baſilius, qui, non obſtante ſummâ tanti viri modeſtiâ, dixit, eſſe puerilis ſimpliciſque profectò mentis, tales de corporibus cæleſtibus opiniones habere. Equidem malo philoſophari cum Baſilio & alijs Patribus, ex Scripturâ doctus veriorem Philoſophiam, quàm cum Ariſtotele, è cerebro ſuo multa ſuo capitali errori de æternitate mundi accommodante. Fateor in rebus naturalibus, moralibus, & dialecticis ſummam huius viri auctoritatem, ſummum acumen: in his quæ diuiniora ſunt, hebetior fuit, & hæc ſuos ſurculos emiſere. Maximè autem obſeruandum eſt in Auctoribus, in quibus palàm errarunt, vt caueamus non ſolùm manifeſtò errata, ſed plura alia inde tamquam colonias deducta. Vnus error multos conſequentes habet. Radices dogmatum maximè expendendæ ſunt, vt eas probemus. Quemadmodum locaturus filiam, ſcrutatur genus & proſapiam ſponſi: ſic nulli dogmati tradenda eſt mens noſtra, ſi non ſit ingenuæ originis.

CAPVT XI.

An cæli ſolidi ſint.

FEcimus manifeſtum, binas & contrarias cælorum reuolutiones ipſis cælis repugnare: ampliabo nunc, & adhuc negabo, ſimplices ſtellarũ excurſiones poſſibiles eſſe, incorruptâ cæli firmitate, quam ſatis perfringit ortus & motus nouorum luminum. Cometas ſupra Lunam gigni & moueri, non in aëre, Seneca propugnat. Plinius noua ſidera in cęlo naſci fatetur. Hipparchus nonnumquam viſam ſtellam inter fixa ſidera, obſeruauit. Proclus alium Cometam ſupra Iouem, Albumaſar ſupra Venerem, in vniuerſum Democritus, Artemidorus, Anaxagoras, Æſchylus, Hippocrates Chius, Apollonius, Myndius, Cometas in ipſis cælis, aut indigenas faciunt, aut hoſpites; illinc enim fulgent. Chaldæi, vt Myndius ipſorum diſcipulus teſtatur, in cenſu errantium ſtellarum ponunt. Noſtris ſæculis tres nouas luces, Caſſiopæia, Serpentarius & Cygnus iactarunt. Cometam anni 1577. in cælo fuiſſe, demonſtrarunt Cornelius Gemma, Guilielmus Princeps Haſſiæ, Hagecius, Tycho Brahe, Mæſtlinus. Idem iſte iudicium tulit de Cometâ anni 1580. quem Lunâ eminentiorem manifeſtò oſtendit. Nuper anno 1618. aliqui cæleſtes quoque ſunt viſi: palàm id fecit noſter Cyſatus. Idem de Cometis anno 1585. & 1590. Tycho Brahe monſtrauit. Certè tot nouis monſtris cælum inuiolatum non erit, tot hoſpitum incurſionibus integrum non erit; maximè cùm extraordinarijs propriæ motionis periodis iſtæ nouæ luces interdum ferantur. Cyſatus ſuum Cometam eleuari obſeruabit. Vbi iſta via accliuis in cælo ſolido patuit? An perforauit? an penetrauit? Tot iam ſunt in cælis receptæ peregrinæ luces, vt frequentia neget miracula: & credo, ſi par copia & diligentia inſtrumentorum antiquis fuiſſet, par intelligentia parallaxeos; ferè omnia accidentia lumina ſuper Lunam notarent. Ad hæc, quantum miraculum foret, noua iſta ſidera pergere rumpendo aut penetrando cælos? Monſtra, quæ in terrâ apparẽt, aut ex vuluâ femineâ, aut aliunde, fortaſſe nonnulla miracula ſunt, ſed nullius motus miraculoſus fuit. At Cometarum, ſi cælum firmum incorruptibiliter eſt, & ipſorum ſubſtantia, & quæuis progreſſio miraculoſa erit. Adijce, quòd videatur peti, vt inquiunt, principium, cùm miracula dicuntur. Cur, rogo, ſunt miracula? Quia cælum, dices, firmum & incorruptibile eſt? Hoc nego. Vides quomodo id cauſeris, cui repugno. Planè nullum tam patens

patens argumentum est solidæ incorruptibilitatis cælestis, vt ista luminum temporalium capacitas ad eam refutandam, & religio philosophica non prodigendi miracula. Alij iniuriam visûs hoc putarunt, pro diuersitate mediorum ad interuallum mentientis longiùs illas luces: sed idem de stellis constantibus dici posset, æquè distantes aut vicinæ viderentur ac Cometæ. Tum & ipsa confixa astra, nunc edita, nunc ima videremus: at semper ex eodem situ arrident terris. Sed indulgeo hæc, & inaudita miracula permitto. Nunc communes notissimorum Planetarum excursus miracula dices: at errones, si cæli duri sunt, suisque veris & distinctis sphæris separati, & incommunicabiles, absque dubio rumpunt orbes, aut penetrant. Namque per spatium solari sphæræ deputatum Venus & Mercurius exultant, currunt, discurrunt, descendunt, ascendunt, transmeant; quod sine fractione aut penetratione orbiũ non fiet. Hos ascensus & præcipitia istorum Planetarum, præterquam quòd recenter obseruata diligentissimè sint doctissimis cælorum contemplatoribus, reperio etiam in antiquis. Inualuit communis existimatio, solem in quarto orbe esse. Cur? quia notati fuerunt Mercurius & Venus sub Solem iacuisse. Hunc demissum situm obtinebant, cùm obseruarent Auctores istius placiti. Atqui Aristoteles Solem dixit secundo cælo præesse. Cur? quia eosdem Planetas Mercurium & Venerem supra ipsum conspexit. scilicet cùm illos obseruauit, editiorem sedem acquisierant: ergo transmigrant sphæram Solis, cùm nunc suprà nunc infrà renideant. Martianus Capella diligentiùs ista speculatus, vtrosque vidit elatiores & demissiores Sole, quem elegantissimè collegit circumdari erronum choreis, atque istos Planetas iam subire, iam imminere; iam sequi, iam præcurrere Solem; iam in eadem, iam in minori, iam in maiori altitudine tripudiantes. Omitto alia corpuscula vaga, & stellulas errantes per notorum Planetarum districtũ: nam & circum Saturnum & Iouem aliquæ, circum Solem plures tripudiant stellulæ, & choreas ducunt. Omitto etiam alia phænomena paria aut sublimiora Lunæ excursu, quę recentes Astronomi obseruarunt. Tantùm transscribam quæ ad me misit Ioannes Baptista Cisatus, diligentis industrię & iudicij Astronomus. In quadam è Barcinone epistolâ anno 1628. ita me docet: *Et quidem in eclipsi nuperâ solari, quæ fuit ipso die Natali Christi, obseruaui clarè in Lunâ Soli suppositâ quidpiã, quod valdè probat id ipsum quod Cometæ quoque & maculæ solares vrgent, nempe cælũ non esse à tenuitate & variationibus aëris exemptum. Nam circũ Lunam aduerti esse sphæram seu orbem quemdam vaporosum, non secùs atque circum terram; adeoq; sicut ex terrâ in aliquam vsque sphæram vapores & exhalationes expirant; ita quòque ex Lunâ. Si R. vestra mecum fuisset, atque Lunam sub Sole inspexisset, demonstrassem R. vestræ & ratione, & ad oculum, id quod dico; nunc ego quidem scio.* Itaque cæli non constât incorruptâ densitate. Planè si cum Patribus pluribus ab Scripturâ doceri volumus, & nuper cum S. Eustathio Antiocheno recèns edito, ab Isaiâ cap. 51, 6. audio: Οὐρανὸς ὡς καπνὸς ἐστερεώθη, *Cælũ sicut fumus firmatum est.* Non itaque maior firmitas cęlestis quàm fumi est, ánne incorruptio maior erit? Non est necesse putare; nam cæli sicut fumus liquescent. Tenuissima, purissima, & obsequens substantia erat necessaria procursioni & excursioni, & tanto ascensui descensuique errantium stellarũ. Nam epicycli insufficientes & impossibiles sunt: maiores & grossiores suâ sphærâ debebant esse. Canalibus quoq; excauatis Philosophia repugnat, non minùs quã vacuo inuiso naturæ. Quare non aliter Planetarum Cometarumque vagationes expediri possent, quàm in peruio & dissipando incursibus spatio. Miror quàm sibi consona sit veritas, quàm consentanea Scriptura sacra accuratę rationi, & veræ Philosophiæ. Quot, quæso, pressit Philosophos difficultatibus tot cælorum distinctio per solidos globos? omnes vno verbo diluit Isaias dilutione cælorũ, cuius materiæ docilitatem & subtilitatem egregiè fumi imagine repræsentauit. Opinor, vt tantâ celeritate valti illi siderum globi commodiùs prolabãtur, omnium tenuissima materia necessaria erat. Ad hęc contrarietas diuersorum discursuum hac liquidâ viâ liquidò vtique compones: non multiplex, non diuersus motus in cęlis re ipsâ est, sed aspectui nostro. Hoc optimè cõuenit, si velut spiratim sidera dicas moueri. Cùm namque per spiras circumducantur, non à puncto in punctum idem, sed in proximum, nunc elatiùs, nunc humiliùs, & viciniùs occidenti, ideò videntur habere proprios quosdam motus, quibus accedant & recedãt; nec opus est violẽtiâ & raptu valentiorũ orbium.

CAPVT XII.

Tres solùm sunt cæli.

QVid? inquies. Dissoluimus cælorum classes, & numerũ. Vnde, rogo, ista cęlorum multitudo? Non ex fonte veritatis, non ex Scripturâ, in quâ, cum Empyreo cęlo ad quod elatus Paulus, ad summum tres cælos agnosco. Addere plures, cõtra sacras Litteras putant Chrysostomus, Theodoretus, Ambro-

Ambrosius, Basilius; & Clemens Romanus ex sensu S. Petri confirmat. Si enim pro siderum motibus diuersis, pro errantiũ stellarum numero, definiendi orbes essent; oportebat liberaliùs Basilide agere, trecentos sexaginta quinq; cęlos prodigẽte. Sunt multa in æthere errantia lumina, licet, quia minoris molis, cõmuni aspectu inuisa. Quid, quæso, si plures essent cæli, Paulus ageret in cęlo Veneris? ad quid illuc eleuatus fuisset? aut quid illic videret, nisi immanem & vastam molem? aut vbi esset in solido & occupato loco, si fortè cum corpore euectus fuerit? spiritus nihil illic ampliùs ageret, quã in terrâ; corpus ibi non caperetur sine penetratione. Quid ibi curiosiùs videret? vnam solam stellã, quam è terrâ noctu videmus? Hinc etiã patet concordia Scripturæ & Philosophiæ accuratioris, minuentium numerum cælorum re ipsâ, quamuis doctrinæ gratiâ cõfingi possint plures circuli. Noua ista videbuntur. Sed videris an vera: nam noua minimè sunt, sed renouata. non alia sapientia antiquior, quàm sacra. Ad hæc, & Patribus multis & Philosophis nonnullis firmata. Pluribus, opinor, difficultatibus laborat naturæ consideratio, quia sacras obseruationes minùs curamus in Philosophiâ, quàm Aristotelicas; & quadam proteruiâ quęrimus interpretamenta conspicuis Scripturę verbis, ne interpretemur Aristotelis obscura. Quid clariùs & sępiùs debuit dicere Scriptura, quàm aquas super cælos esse? tum plurimi Patres id dictant, palàm id confirmant: nihilominùs quærũtur diuerticula, & interpretationes alienæ à Scripturâ & ratione. Atqui numerũ cælorum impatienter fert Chrysostomus post notitiam Scripturarum sanctarum. Pænè iratus ait Homil. 4. in Genesim: *Quis igitur post tantam doctrinam ferret eos, qui ex suo capite loqui, & contra diuinam Scripturam multos cælos dicere audent?* Nec mitior Theodoretus Quæst. 12. in Genesim inquit: *Adhærere fabulis, postpositâ diuini Spiritus doctrinâ.*

CAPVT XIII.

An cæli corruptibiles sint.

REdeo ad corruptibilitatem cęli, & quæro, Quid inde capitibus nostris imminet? Nullum Plato inuenit periculum, nullum Empedocles, Epicurus, Leucippus, non timuerunt ruinam magnam. Anaxagoras, tametsi vidit aut putauit fragmen sideris ex sublimi lapsum, non expauit, tutum se adhuc putauit: nos cur timebimus, cùm sciamus verbo Domini cælos firmatos esse, & spiritu oris eius omnem virtutẽ eorum? Cùm noscamus, ordinatione Dei perseuerare diem. Anne timemus defecturam terram quam calcamus, aquam per quam velificamur, aërem quo recreamur? Ista corruptibilia sunt, & punctum, cæli comparatione; & tamen tutò currimus in sicco, nauigamus in fluido, nec putamus peritura elementa simplicia: cur timebimus defectum cæli, toties molẽ suâ excedentis sublunaria, potentis validè resistere? Incorruptus manebit, licet corruptibilis, vsquequò Deus velit omnia dissoluere & reficere. Aurum ex elemẽtis constat, & æruginem nescit; adamas paruulus est, & non cedit malleo; fragiles dentes, & resistunt ignibus; an nesciuit Deus cęlos constantes & resistentes facere, vt repugnẽt aduersarijs omnibus, & vincant ignes, ictus, putredinem? O quàm ridiculi sumus, cùm sciamus Fide nostrâ, corrumpendos cælos, si adhuc incorruptibiles faciamus! Multi Philosophi, numquam corrumpendos putãtes, adhuc corruptibiles dixerunt. Deus nihil frustrà agit; cur fabricaret orbes incorruptibiles, si corruptur us erat? Quid miraris, corruptibiles esse cælos, & non corrumpi? Licet quidẽ mirari, ad hoc vtique factos. Hoc inter Dei mirabilia sancto viro Iob proponitur. *Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.* Scilicet hoc miratu dignũ. Perinde subtilissimum, æthera continere integrum, securũ, ac si solidissimus & æreus foret. Potest Deus firmare tenuia: inde & firmamenti nomen cælis inditum, quia verbo & potentiâ Dei firmati. Non vtique firmi ex se sunt, sed firmati. Propterea Isaias euaporati fumi similitudinem cum firmitate coniungit. *Cælum*, ait, *tamquam fumus firmatum est.* Hoc pacto etiã, qui cælos alioqui solidos & duros putant, hunc locũ accipiunt; nisi quòd, cùm suæ cęlorum densitati non quadret, referant ad ventos & aërem. Maximè quoque considerandum est ad tenuitatem cęlorum, mentio suæ fabricę, per expansionem & extensionem in sacris designatæ Litteris, in Latinis sæpè, in originalibus Hebræis sæpiùs. Ne ex proposito recedamus loco, illud *fabricatus es cælos*, in Hebraicis est, *expandisti*; & illud *fusi*, *extensi*. Subtilitas & extenuatio extensione confit, densitas contractione. Quod etiam septuaginta στερέωμα, vulgatus *firmamentum*, Moyses רקיע *rakiah* dixit, id est, expãsionem seu extensionem, Interpres vertit *firmamentum*, quia hoc nomine notius Latinis pro cælo. Ideò Deus dicitur extendisse cælos, quia extenuauit materiam ex quâ fecit, siue ignis fuerit, siue, vt multis placet, humor; quem tamen, licet ita sit, non negò in suâ formâ vniuersum conuoluere. Aptissima ista tunica & membrana erit, quã Leucippus & Democritus circumtendebant mundo. Nec Empedocles nec Plato absurdum iudicarunt,

carunt, elementum aliquod ſupra cælos circũſcribere omnia. Aptiores aquæ erant contegendo vniuerſo; nam & copia & dẽſitas requirebatur huic officio. Maior mũdi maſſa, aquę fuerunt per abyſsũ exaggeratæ: & Thales propterea valentiſſimum elementũ iuxta ſacras Litteras vocauit, & ex ijs pleraque eſſe facta. Tum conueniẽs ſpiſſitudo, incommunicabile noſtro aſpectui empyrei cæli iubar, commodè reddit. Iuxta alios, qui ſolidos cælos amãt, acutiſſima eſt conſideratio Ferdinandi de Salazar, ideò cauſantis neceſſitatem ſupercæleſtium aquarũ, vt mollis aliqua & fluxa materia è tranſmundanâ illâ regione impetum extremi globi non detineret, quemadmodum ſublunaris materies pertenuis ſubſternitur ſphæræ primæ. Sed iſtam commodam alioqui Philoſophiam, ac duritiam cæleſtem eodem ictu contudimus.

CAPVT XIV.

An ſint violentæ aquæ ſuper cælos.

AT num aquæ iſtæ ſupercæleſtes violẽtæ ſint, an per miraculum ſuſpendantur, alienæ diſputationis eſt. Breui dicam, quod fortè ridebis, ſi non expendas; breuitas expiabit digreſſionis culpam. Semel opinor, elatas ſine miraculo contineri. In primis, ſi gelatas credas, ſine quæſtione eſt: tum ſi in gyrum concitari diceremus, minimè cadent; nam & lebetes humore plenos, celeriter ſurſum & deorſum circumactos, videmus non diffundi. Pręterea non putamus miraculum, quòd nubes ſuſpendantur. Adhęc, tantâ proportione & æqualitate libratæ ſunt in puriſſimâ & pacatiſſimâ illâ regione, adeò vndique qualitatibus ſimilibus attemperatæ, vt in ſe velut in fornice contineantur: nam non eſt maior ratio, cur hinc aut illinc exordiantur dilabi. Omnes autem ſimul & vno vndique impetu nequeunt; relinquerẽt enim vacuum ſuum locũ. Non eſſet elementũ, nec aptum corpus, quod occuparet ſedem illam: materia enim empyrei cæli iam eſt extra iuriſdictionem naturæ, nec eius ritus colit. Vnde cùm materia non ſit quæ ſuccedat, conſiſtũt. Materia autem inferior, aut ætheris, aut alia quęuis, vt illuc inſurgeret, oppreſsâ defluxione aquarum, iam ſupponeret aquas loco diſceſſiſſe, quare & vacũ. Auſim hinc iam dicere, ſponte quadam, & cum naturæ guſtu, illuc aquas ſuſpendi: nam & ſubeunt ſine violẽtiâ per fiſtulam attracto ſpiritu, impedituræ vacuum. Si aſcenſus non violentus eſt, nec ſtatio ſua erit. Adijce ſuper omnia diuinam voluntatem & potentiam: id omnibus rebus natura erit, quod Deus vult eſſe.

CAPVT XV.

Reijciuntur, qui Planetas & Cometas putarunt animalia.

CEterùm animalia cælos eſſe, bifariàm intellexerunt Antiqui. Quidã omnem cęleſtem molem rebantur informari animâ; alij ſidera dumtaxat, maximè errones (præſertim qui hos putarunt, vt Empedocles aliquis, cælo ſolutos, non, prout multi iudicarunt, vt luces firmamenti, alligatas ſiue conſertas ſphæræ) crediderũt & ſenſu, & mente, imò diuinitate præditos, niſi quòd alimoniâ indigos, veſci humore. Ridiculè iſta Cleanthes. Tam inſanis corporibus quæ annona ſufficeret? Oceanus, putauit Stoicus, miſſis in altum vaporibus. Certè licet mille Oceani expirarent euaporati, ieiuna tot & tam vaſtiſſima corpora fuiſſent. Plura ſunt ſidera quàm vides, quæ & victui & ſenſationi citatiſſimus curſus inſepta redderet. Quare quorum natura tam properans eſt, ſenſus fuiſſet ſine vſu, fames ſine ſaginâ. Mentẽ ijs abeſſe, in communi cum cælo cauſâ vindicauimus. Tum non erat, cur alligaretur ſarcinę ineptæ ſenſui. Quid corpori inſenſato mens prodeſſet? aut quid ſtupidũ corpus mentì ignoraturæ ſenſibilia, cuius cognitionis gratiâ poſſet colligari corpori? Ad progreſſus ſuos ſtatos & certos opus non erat; ſufficit ad hoc minor ſuggeſtus, naturæ innatâ & propriâ aliquâ qualitate: determinato & certo impetu exſtimulari poſſent ad commotionem circũlarem. Nec deficit vigor, nec ars diuinæ menti, excogitandi aliqua vim appetentem circuitũs. Quemadmodum grauitas ad motus deorſum agitat, leuitas ad ſublimes, impulſus ad obliquos, & omnes differentias iactationũ; ita poteſt eſſe aliquis impetus, nec ad ſublimia, nec ad ima, ſed veluti ad latera vniuerſi; qui cùm rotundus ſit, in circulationes præcipitaret. Hoc vtique & poteſt eſſe, & fortaſſe maximè expediebat ad conſummationem, & abſolutam mundi integritatem. Certè admirationi potiſſimùm ſeruiet, contemplari, ſidera ſoluta palari per certiſſimas ordinatiſſimaſque periodos, aptiſſimis exultabunda choreis, laudantia Creatorem, gratulantia maximæ eius potentiæ & ſapientiæ. Mihi iſtud mirabilius eſt, & ad maiorem maieſtatẽ diuinitatis, quàm ſi alligata alicui ſphæræ voluerentur, aut aliâ vi peregrinâ & intelligenti. Cometæ non magis digni ſunt mente, quorũ cauſa non melior quàm ſtellarum ad ſummum erit: namque in æthere videtur in territorio, vt ſic dixerim, ſiderum, non quòd ibi aliquid facilè putem denuò generari, ſed apparere. quodammodò enim cælum

cælum incorruptibile vocare potes, vt cedrum, vt ſetim, vt aurum. Prõ! quanta moles vaporum, quanta vis exhalationũ tantis corporibus opus erat! licet Oceanus totus ſurgeret euaporatus, licet terra omnis in halitus alleuiaretur, non ſatis materiam miniſtrarent. Non itaque nimis errarunt Democritus & Anaxagoras, qui Cometas dixerunt coapparentiam errantium ſtellarum, cùm, propterea quòd propè veniant, videantur ſe tangere. Nicephorus ſcribit, viſam nouam ſtellam, ad quã, velut apes ad ducem ſuum, ingens aliarum ſtellarum vis aggregabatur. Dion quoque prodit, ſidus per multos dies conſpectum ab Vrbe, in multas diſſolutum partes. Democritus experientiâ doctus obſeruauit, apparuiſſe, diſſolutis Cometis, ſtellas quaſdam: ſunt namque plura corpuſcula lucida, ſeu ſtellulæ in cælo inuiſæ hactenus, tum fixæ tum erraticæ. Ipſe nonnullas per tubum ſpecularem conſpexi; & in Pleiadibus videbit aliquas, qui velit, ſi commodum ſit inſtrumentum. Quin in vnicâ ſtellâ nebulosâ Cancri ſpectantur per tubum quini ſtellularum tumuli, ex nubilo conſtantes lumine, aliquot intermicãtibus ſtellis. Eſt quædam ſtellarum congeries ſub vltimam iugulæ, vbi anguſtiſſimo campo coaceruantur, interque ipſas ſtellulas, & circumcircà, candidũ affuſum lumen, albæ inſtar nubis. Paulò ſupra ſagittam Sagittarij globus etiam nubeus eſt, intermixtis ſtellulis. Erratica quoque corpuſcula conijciuntur è maculis quibuſdam Solis, quas primus obſeruauit noſter Chriſtophorus Scheiner, quæ variantur, & contemplanti patebunt, oppoſitâ chartâ radijs ſolaribus, per foramen aliquod impingentibus in cubiculo aliâ orbo luce. Hęc itaque aut alia corpuſcula lucida, quæ ſeorſim non videntur, confluentia ſplendent. Coactum ex pluribus lumen, fortiùs vibratur: proprijs enim illata motibus, & in varias certis vijs progredientia partes, cum accidit concire, vnius corporis effingunt lumen. Quemadmodũ cùm Planeta aliquis cum alio Planetâ coniungitur, aut cum aliquo fixo ſidere, ita confunduntur radij, vt vnius ſtellæ ſchema proponant. Atqui eâdẽ cauſsâ, quâ coëunt Cometæ, diſſipantur, diffluentibus eiſdem corpuſculis quæ confluxerant. Cumque iſta corpuſcula, non nimis vnita, & parua, ſint lumine quodammodò confuſo, non ſemper ſplendorem & claritatem exæquant notarum ſtellarũ. His ſtellulis conſtare Cometem, diligẽtiſſimè obſeruauit noſter Cyſatus. Vidit per tubos opticos, per multos dies, Cometem, ex ijs qui anno 1618. apparuerũt, conſtare minimis ſtellis, nũc coactiùs diſtributis, nunc laxiùs, nunc paucioribus & maioribus, nunc pluribus & minimis. Coma & cauda Cometarum non eſt flamma, non incendium: tranſmiſſio fortaſſe eſt radiorum Solis eâ formâ & figurâ per illa corpuſcula non nimis vnita, eodem pæne ritu, quo per foramen aliquod, aut lentem vitri cõuexam, radiosâ illucent pyramide in conclaue, aut per diuerſas nubes porrigitur illuminoſus tractus; quemadmodum cùm aquam bibi à Sole dicitur, aut virgas cæleſtes contorqueri, aut ignea cælo tela vibrari. Adiuuit fortaſſe refractio & reflexio ex tam varijs corpuſculis, & ſufficient ad varias Cometarum ſpecies, crinitorum, barbatorum, caudatorum. Cur autem extremitas incuruari interdum videatur, ex aliquibus theorematibus & axiomatibus Euclidis reſponderi poſſet: ampliùs in his morari, inſtitutum opus negat.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

De gradu sensitiuæ substantiæ.

OPORTVIT cælestium corporum dignitatem solertiùs discutere ad sentientis substantiæ dignitatẽ & speculationem, ne minorem dicamus maximâ cæli mole, tum ne præcipuam reuerentiam originis illis debeat. Sunt qui ex cælorum siderúmve animatione, causas plurimarum bestiolarum supernè deducant; & à cælis signi, quidquid non à patre. Hoc si cæli spiritu præstarent, ad expeditionem huius controuersiæ non minimum conduceret: nam in inquisitione originis animantium orphanorum (sic dixerim, quæ sine semine è terrâ videmus exposita) impunè id imputaremus vniuersali & excellentiori causæ, vbi pro naturæ ritibus effectus non nobilior origine esset. Iam cùm cælorum maiestatem temperauerimus, negato animo, restituitur eadem difficultas, vnde trahant natalitia isti spurij naturæ fœtus, qui, si cælos adhuc amentes Gentiles agnoscunt, ipsis cedere videbantur. Huic quæstioni dedicabimus suas moras; priùs tamen animalium dignitas vindicanda est, deinde ad causæ vestigationem surgemus, & plures sentientium naturarum origines scrutabimur.

Animalium dos & fons suæ gloriæ, sensus est. Quędam intellectionis vmbra in hominibus vmbraculũ etiam. Nihil adit mentem, nisi per sensus. Quantum igitur præstent animalia, cetero naturæ vulgo pronum est conijcere, ex quo sibi dormienti quisque vigil præstet. Tota natura simulachrum quoddam est, siue potiùs ænigma diuinitatis: quæ cùm simplicissima sit, per minutissimas digeritur particulas, vt capax nostrę materialitatis fieret. Quemadmodum excellentes Magistri alta animi sensa, vt rudes percipiant, mille explicant modis, & per partes, cùm vna sit animi conceptio: sic Deus, vt suam magnitudinem nostrę accommodaret paruitati, diuisit seorsim perfectiones suas. Quasi cum methodo edocet, vt per minima ad magna scanderemus; vt miraremur illum, qui cùm tot sit, simplex est; cùm tam innumera, vnus. Qui hebetioris & infirmi obtutûs sunt, si repentè ad magnam claritatem prodeant, nihil vident; oportet paulatim progredi. Sunt diuini luminis temperati radij, nec totus splendor vbique effusus; vsque ad minima extenuata est infinitudo. Ima linea, materia informis est: inde si insurgamus, simplicia corpora sunt, mox meteora, deinde metalla, posteà lapides; classis ista inanimis est. Altiùs deinde surgit ad viuida & interna officiosa vigore; stirpes sunt ista, herbæ, frutices, arbores. Tertia deinde cohors apprehendentium, & iam expergefactæ vitalitatis, bestiæ sunt, volucres, pisces. Quartus ordo ratiocinantium est; hunc solum occupat maiestas humana. Quintus, proximusque diuinis, intellectualium est mentium. Itaque sentiens substantia media est, velutque diaphragma naturæ, cuius inter imas partes & supremas dirimit. In cunctis gradibus aliqua Numinis effigies sculpitur. Hæc lex Dei, operum speculum aliquod sui esse. Inaugurata istum ritum fuit æterna processio,

—— quem Cælitis alma Parentis
Mens habet vnigenam, quem Numine fœta perenni
Æternùm paritura parit, fingitq; tuendo.
Scilicet in se aciem dum colligit, & sua cernit
Ora Pater, sat nota sibi, sat prompta videri,
Et propriã visu faciem pulcherrimus haurit,
Nec sese aspectu cessat lustrare profundo.

Simili gestit tenore diuinitas, vt quæcumque producit, præstent specimina originis. Idem est, facere aliquid, ac se pingere, se videre. Recreatur scilicet repetitâ vmbrâ, & velut commemoratione geniti Verbi: hæc grata repręsentatio obstetricatur omnipotentiæ. At vbi primùm perspicacitatis suæ lineamenta duxit, sensus est, qui iam quędam apostasia est materiæ, & gestus quidam mentis: summi enim intelligibilitatis apicis, quæ character est, & decus diuinæ naturæ, è tanto fastigio excurrit vmbra vsque ad apprehensiuam vim.

Neque minimã transscripsit in animalibus iconem Dei, siquidem immensitatis libertas mouendi. Quocumque habiles sunt progredi, vbique adesse. Quid amplius? Trinitatis in his cœpit auspicari simulachrum. Procreatio filiorum diuinam progeniem memorat. Progressus, & proles pluribus negatur, sentire solũ commune est: nulli abest aliqua imago diuinę vigiliæ. Titulum itaque primum suæ naturæ sensum habent.

CAPVT II.

Quot sensus insint animalibus.

EXordior iam demirari potentiã Dei, in eo ipso, quod commune est animalibus, quantum discriminet. Quot priuatos census ex publico ærario distribuit? Omnia quidem sentiunt, non omnia omnibus sensibus. Quædam solùm quatuor, quædam tribus, quædam duobus, quædam vnico. Nullibi, quàm hîc, patentiùs monstratur, species esse sicut numeros, & ascẽsiones naturæ. Variato numero sensuum, variantur formæ, & surgit naturalis perfectio. Tactus solùm omnibus fidus est: alij absunt nõ paucis. Gustus quoque suspectus; fortasse aliquibus se negat. Talpa visu caret: effectu concedunt omnes, non potentiâ. At, cur, si vsum perpetuò damnauit natura, facultatẽ prodigeret? In Indiâ tamen genus talparum duplex: orbũ vnum, vt nostri; aliud oculatum: tucan iste dicitur, tametsi languenti hebes visu, & sub lucem irrito. Hoc sensu pariter & auditu carẽt, quæ testis includuntur: superuacuus esset obtutus & auditus ijs, quę desidiâ & tenebris perpetui carceris damnantur. Dati hi sensus ad pręuidendas iniurias, tuendumq; corpus: satis his prouisum innatis munimẽtis. Cum ijs accenseo marinas vrticas, pulmones, lepores, priapos, soles, stellas, echinos magno otio torpentes. De his duobus extremis & nonnullis vrticis adhuc disquiri posset, ne intuitione priuemus: è loco enim mouentur, verùm cæcorum more vagantur huc & illuc improuido incursu. prętérquam dissectio litem diremit. In aquatilibus mulcta visûs & auditûs eadem est: qui cęci sunt, sunt & surdi. Non ita in terrestribus, potiùs vnius sensus dispendium altero reparatur. Talpæ liquidiùs audiunt. Quod imputãt aliqui balęnis, mutilas oculis esse, non ita accidit: non est peccatum naturæ cæcitas illa, sed gulæ. Plurimas ignorantias appendices abdomen habet; nimia pinguedo solet occludere oculos bestiæ, cui indulgentissima prouidentia præparauit pisciculum qui præduceret illam, alioqui

—— Ruit in rupes, amisso pisce sodali,
Bellua, sulcandas qui prænius edocet vndas,
Immensumq; pecus paruo moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit fœdere monstrum.

Sunt quæ tertio quoque sensu, vt tethya, glandes, & alia, mulctari videntur: quibus enim alimentum præstò est, & sincera, & absque delectu gula, odoratus superfluit, qui ciborum interpres & explorator est. quare quæ humore contenta sunt, & in ipso contenta, spiritu dignoscendi vestigandiq; escas non egent, prętęr gustationem. Gustum potissimè fratrem tactûs iudicant plerique, &, velut geminos, neutrum sine socio reperiri. Et licet nemo sit, qui palàm alterum negarit cui alterutrum indulserit, non sine probabili coniectione dirimeretur in spongijs, quas in animalium censu Aristoteles & Plinius conscribunt: hæ tactu pollebunt, non gustu. nullum tamen est tactione mutilum, quia sensus iste communior est, & ceterorum pauimentum seu basis.

CAPVT III.

An sit gradus medius inter animalia & stirpes.

ITaque gradus sentientis naturæ in suos quoque distributus est gradulos. Quædam animalia pluribus & præstantioribus ditata sunt sensibus, quædam paucioribus & hebetioribus contẽta. Scilicet per contextum natura assurgit paulatim, & sine saltu, velut cõtinuâ procedit tramâ, lento mitique conspatiatur tenore. Nullus hiatus est, nulla fractio, nulla dispersio formarum: inuicem connexæ sunt, velut anulus anulo. Aurea ista catena complectitur vniuersum. Ergo quemadmodum in ipso sentientium gradu suus processus est, sui noduli inter se sunt, tum & alius nexus qui copulet sentientem naturam cum spirituali; ita oportebat fibulam esse inter plantas & sentiẽtia. Istud erit, si verè aliquid planta sit, & verè sentiens: quemadmodum homo nexus est inter animalia & Intelligentias, quia verè animal est, & verè intelligit. Hæc fibula stirpium cum sensu, spongia videtur esse, quæ cum plantarum formâ sensum tuetur. Rondeletius restitit palàm Plinio adornanti spongias sensu, Aristotelem maiori reuerentiâ coluit; nihilominùs interpretamento illusit. Ego nec Rondeletio nec Plinio hærebo, persecutus fortasse Aristotelicam censuram circa spongias, quibus sensum aliquem expediã, dum illas modo dicto in naturarum confinio statuo. Non enim se refutauit Aristoteles: dixit spongias sentire, allegatione etiam communis suffragij, & coniecturâ experientiaque id comprobans; nam vbi auulsorem sensere,

contractæ multò difficiliùs abstrahuntur. idem faciunt flatu vrgente, & vndabundo Neptuno, ne sede suâ excidant. Alibi tamen pronuntiat, omnino plantis similes esse. Iam in similitudine istâ differentiam aliquam fatetur, in quo Rondeletium perculit: namque si meræ plantæ essent, non diceret similes plantis, sed plantas. Quercus non est similis arboribus, sed arbor: nihil amplius dicit quercus quàm arbor; imò minus, dum sub illius significatu penitus concluditur. Itaque iuxta Aristotelem aliquid amplius habent spongię quàm stirpes. quid nisi sensum hunc ipse fassus est? Ad hæc ipse Aristoteles ait, genus vniuersum eorum quæ testâ integuntur, plantæ simile esse: at quis dicet plantas esse, cùm gustent? Dixit itaque cautiùs non plantas, sed similes illis, nimirum respectu gradientium. Ita spongiæ, non plantæ omnino sunt, sed similes plantis, respectu etiam gustantium.

Rogas, Cur addidisse, omnino similes? Quia omnino carent gustu, quia omnino aluntur plantarum ritu. Quòd autem agnouerit Aristoteles diuersas quodammodò à plantis, contextus initij octaui Libri exponit: nam locutus de lento & insensibili processu naturæ ab inanimis ad animata, deinde ad animalia; excusatâ consideratione de plantis, occupatur in sentientibus, quæ minimum sensum haberent, & maximâ cognationem cum stirpibus; inter quæ in spongias incidit. Ceterùm cùm tantâ similitudinem agnoscat, palàm à Plinio dissidet; tribuente spongijs exquisitiorem gulam: ali putat conchis, pisce, limo. Vterque fortasse in Aristotelem peccauit: Rondeletius, quia negauit tactum spongijs; Plinius, quia indulsit gustum, quas dumtaxat limo nutriri, velut stirpes, Philosophus concessit, ob natiuam adhæsionem. Quod autem Rondeletius obiecit, nulla viscera, nullos neruos, nulla apta organa illis reperta; hoc tantùm Plinium grauat, non si dixeris, gustu carere quemadmodum frutices: tactus enim parcus sensus est, sine magno apparatu, sine multo artificio, in homogeneis est: nec stirpes, vt gliscant, abdomine nec stomacho egent. Ceterùm ad illud quod adiecit Aristoteli Plinius, cruoris succum inhærere petris, tolerari potest refutatio Rondeletij, illum humorem non sanguinem spongiarum esse, sed externum potiùs nutrimentum: quamuis, vt ego puto, non ita est, sed ex interno succo. Oppianus tradit, à spongijs euulsis distillare saniem: quæ si spongiatoris fortè naribus adhæreat, sæpissimè hominem suffocat. Sed hoc parum est, vt viscus illis concedamus, nam multis herbis resectis, lac, & humor alius defluit.

Sed infeliciùs adhuc laborauit idem Rondeletius in Aristotelicâ commentatione. In primis ait, non ex mente suâ Aristotelem scripsisse, spongias sentire, sed narrasse alienum vulgi placitum, cùm adiecerit, *vt aiunt*. Mihi non est dubium, Aristotelem sententiam suam tulisse, & confirmasse. Bis clarissimè pronuntiauit sentire spongias, semel deinde supponit. Quòd autem addiderit, *vt aiunt*, non ad sententiam circa spongiarum sensum refert, sed ad alias narrationes, quæ sibi omnes constare æquè certò possent. Patens istud erit ex primo Historiæ, vbi ait: Δοκεῖ δὲ ὁ αὐτόγ ⓞ ἔχειν τινὰ αἴσθησιν. Σημεῖον δὲ, ὅτι χαλεπώτερον ἀποσπᾶται, ἂν μὴ γλοιὸς λαθραίως ἡ κίνησις, ὡς φασι. hoc est: *Videtur quoque spongia aliquo sensu esse prædita. Eius signum est, quòd difficillimè auellatur, nisi sensim circum eam motus fiat, vt aiunt.* Itaque Aristotelis censura est, cùm difficulter, quemadmodum inquiunt experti, auellantur spongiæ, nisi sensim corripiantur illas sentire: nec suppositâ narratione, quam non potuit refutare, dubium illi fuit, sensu ornatas esse. Deinde in quinto libro eamdem rescribit sententiam, nisi quòd fortasse puncti alicuius mutatio Rondeletium fefellerit, non quidem Scaligerum ita vertentem: *Sentire quoque eas hoc argumento deprehensum ferunt: nam si sese auulsum iri præsenserint, contrahi adeò, vt haud facilè auferantur.* Vbi illud *ferunt* non remittit ad sensum spongiarum, sed ad argumentum sensus. quare sic videtur appinxisse, ἔχει δὲ καὶ αἴσθησιν, ὥς φασι. Atqui, vt omni scrupulo Rondeletium leuemus, ratum, dubitationem etiam vulgi ab Aristotele admoueri, dũ subdit, *sunt qui de hoc dubitent*; hoc neque ad sententiam de sensu referendum est, sed ad proximam narrationem de contractione in validis ventorum aut fluctuum incursibus. Integra verba edo. *Spongia habet sensum, vt aiunt. Argumentum quidem est, quòd ad auulsoris accessum contrahantur, ita vt euelli difficile sit: quod idem etiam faciunt, quoties flatus tempestasq; vrget, ne de suâ sede pellantur, sed sunt qui de hoc dubitent, vt qui Toronam incolunt. Narrant tamen proculdubio, bestiolas quasdam velut tineas lumbricósve, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atque ali.* Duas historias proposuerat ad argumentum sensus: prior, quòd contraherentur ad accessum auulsoris; altera, quòd se constringerent aduersus Æoli Neptuniq́ue furores. Adiecit: *Sunt qui de hoc, (non ait, qui de his) dubitent.* Scilicet de proximo experimento dubitatio fuit, non de priori; nec de sensu, illarum nempe, prima historia obuia veritati erat; nam sine humanâ actione euenire non potuit. Altera diffi-

difficiliùs nonnihil potuit obseruari; quare non mirum si controuersa. E vestigio pergit de ijsdem dubitatoribus Toronensibus, dicens: *Narrant tamen, bestiolas ali in ipsâ.* Et Theodorus adiecit, *proculdubiò.* Vbi ostenditur, Toronensium dubitationem fuisse de historiâ illâ, alia verò minimè perplexos narrasse. Potiùs ex Plinio constat, quanta fides Toronensibus fuerit de spongiarum sensatione. Ipsi præcipuè illam sunt tuiti, multa argumenta eius gratiâ obseruantes, adeò liberales, vt etiam gustum illis prodigerent, quos & laudat Plinius. Ita inquit: *Circa Toronem vesci illis auulsas etiam aiunt.* His immoratus sum, vt expeditem Aristotelem, multis annis & sæculis in hac parte sine contradictione acceptum; neque ea, quæ aduersus aliquem spongiarum sensum iactauit Rondeletius, multos non ignobilis eruditionis & cẽsurę viros post se trahens, magnopere dissidere. Gustatu solùm interdicunt illas, & hoc certè ad gustum Aristotelis fuit: in primo enim libro non absolutè dixit habere sensum, sed aliquem, id est vnum, tactum scilicet, cetera omnino similes plantis; nam & per radices siue limo, siue humore aluntur, & ijs relictis, post auulsionem recrescunt. Sæpè etiam Aristoteles solum constantem sensum, & communem omnibus animalibus, tactum scilicet commendat, ceteros deesse multis; neque gustum excusat: immò in libro de Somno & vigiliâ manifestam censuram suam fecit; namque gustandi facultatem non omnia animalia habere dicit. Vbi istud aut verius, aut verè, quàm in spongijs? Alia quoque sunt magnopere participia stirpium, vt sunt thetya & holoturia, ancipitis quidem naturæ inter plantam & animal; maximè tamen omnium spongia vtrique contermina est, & meditullium germinantium & sentientium.

CAPVT IV.

Quanta communio sit stirpium & animalium.

SVggerit ista confusio vitarum, vt exploremus perfunctoriè ipsarum fœdera, quantum sibi tribuant, se communicent, & nouo modo alia zoophyta miremur, nec tantùm planti-animalia, sed animali-plantas videamus. Inuenio mutuâ retaliatione animalia germinare, & plantas sensu animare, Aristotele, Theophrasto, Plinio, & Thasso contestantibus. E cerui viui cornibus enata est hedera: hoc fieri potuit, quia tenello fortasse cornu hæsit festuca eius stirpis, siue ex intrinsecis causis ipsius animalis erupit, vt Fortunius ait. Sed & aliâ etiam ratione de cornu cerui sponte oriri valuit, nẽpe quia ex ipsomet ceruino corpore substantia excrementitia, potissimùm ex hederæ pabulo educta, vi coctionum in ceruo editarum, & à facultate propultrice vnà cum alijs excrementis tertiæ coctionis ad radices cornuum depulsa; quæ ibi lentoris alicuius, seu proprij, seu alieni, glutine adhærescens, ab ambientis calore digesta præparetur ad nouam vitam. Admirabilius est quod Plutarchus aliquando posteritati scriptum reliquit. nam *Quidam*, inquit, *cùm diu laborasset vrinæ difficultate, tandem culmum hordeaceum geniculatum excreuit.* Porrò in vesicam è stomacho via est per arctissimas mesaræi venas, & per substantiam renum; quas demonstrant sensui Anatomici, hordeaceo semini nullâ ratione peruias esse valere. Sponte igitur ortum in vesicâ hordeum oportuit: quod eò minùs incredibile putandum esse reor, quò frequens est in renibus & in vesicâ solidissimorum lapidum exortus. Cùm enim longè magis ab animalis naturâ, & renum vesicæq́ue substantiâ lapis dissideat quàm planta; quidni, vbi in corpore viuentis animalis frequentissimè gignuntur saxa, ibidem aliquando culmus hordeaceus gigni potuerit? Insuper autem, vt in animalium viuentium corpore ex putri excrementorum colluuie vermes gignuntur, quidni ex eadem consimilíve materiâ, ob efficientis imbecillitatem, & patientis ignobilitatem, in viuente animali planta procreari valeat?

Ceterùm, stupendum est, quod Ioannes Gualterius in suo Chronico Politico ex Conrado Rubeaquense retulit, dum ait: Aretij mulieri è naso spicæ farris natæ: eadem farris grana vomuit, vrbe lustratâ, anno mundi octingentesimo sexagesimonono supra tria millia, ante Christum natum nonagesimo quarto; quo tempore Ptolomæus Rex Ægypti Cyrenis mortuus, Senatum Populumq́ue Romanum heredem reliquit. Ceterùm quando in palpebrarum extremitate passim norint Medici, quid innasci consueuisse hordei grano consimile, quod propterea morbi genus *hordeolum* vocant; cur non in naso mulierculæ farris grana enasci potuerint? Nempe in eius corpore multa materies esse potuit farris, quod vomitus granorum farris demonstrauit; quæ materies vnà cum alimento narium ad eas partes delata, illisq́ue nutriendis inepta, simul cum elementis fuliginosis pilorum foras exiliens, lentore cuti adhærens, à calore ambientis subiacentiumq́ue partium acquisierit debitum vitæ temperamentum. Si enim ex animali mortuo passim stirpes sponte nascuntur, vt mox apparebit; quidni ex viuo exoriri valeant? Immò verò, cùm à stirpium na-

turâ, quæ viuens est, longè magis terra dissideat quàm corpus humanum (quippe terra inanimis est, homo verò in vegetantium genere cum plantis collocatur) profectò si ex terrâ sponte spica farris prouenire potest, multò potiori ratione planta eadem ex naso mulieris exoriri valebit. Taceo alias eruptiones florum ex humanis corporibus, præter mores & vires naturæ, qualiter Ioscioni viro sancto accidit: Vincentius Burgandius & Thomas Cantipratésis auctores sunt. Quinque flores illi enati, vnus ab ore, bini ab auribus, bini ab oculis; præmium quotidiani erga Deiparam obsequij, quam quinquies salutarat totidem Salutationibus Angelicis, & quinque Psalmis, quos literæ nominis MARIA initiant. erant hi: *Magnificat: Ad Dominum cùm tribularer: Retribue: In conuertendo: Ad te leuaui.* Hæc obiter memorauì: fortasse alicuius mulcebit cor recordatio benignissimæ MARIÆ, matris benignissimi IESV, & sub eius patrocinium liberaliùs se tradet, cùm liberalissimâ erga suos cultores videat. Redeo iam ad naturæ licentiam. Frequentissimum autem est, in testaceorum piscium, cetorumque dorso, muscosas herbas & algas prouenire: sæpenumerò enim & cancri & ostreæ muscosis herbis conuestiuntur. Quin etiam legimus apud clarissimos Auctores, immanium cetorum & balænarum speciatim tergora sic herbis conuestiri, vt plerúque animalia hæc grandia, dum in æquoris superficie (pereffatu dignum) temporis interstitium permanent, nauigantibus insulas repræsentent, maximo cum eorum periculo, qui belluarum dorso, adactis introrsum anchoris, & velut in solum naui descendentes in monstri tergum, in eoque ignem etiam succendentes, cetum dormientem à somno excitant, ad fugam motumque in profundum concitant: vnde naues & nautæ non rarò merguntur.

CAPVT V.

Plantæ quæ animalia generent.

FOrtasse liberaliùs stirpes pariunt animalia. Resurrectionem hoitzitziltototli è pinu mirati sumus: nunc non tantùm regenerationem, sed generationes dabimus. *Trombas* vocant Lusitani quoddam quasi radicum genus, quibus dignoscunt in terram Angolæ aduentare, licet non sit constans signum, vt in suâ Arte nauigationis aduertit noster Christophorus Borrus. Illæ quasi radices instar arundinum inanes sunt, nisi quòd intus generetur genus vermiculorum, qui inserti & continui sunt ipsi plantæ. Plurimas quoque Fortunius collegit generationes, quibus ab stirpibus integris, vegetis, nondum corruptis innata sentiétia. Noster Acosta narrat mures & vermes natos ex arundinibus in nouâ Hispaniâ. Neapolitanus Porta ex Aristotele decernit, anguillas in aquis ex algâ sponte procreari. Quin ob id, inquit, nos amicum nouimus, qui ligneis vasis aquâ plenis, algis, & quibusdam fluminum herbis immissis, & lapidis póndere oppressis sub dio, paucis diebus anguillas generabat. Cardanus ait, non secus è folijs mori bombyces in calidiore cælo gigni, quàm ex bobus apes oriantur. A Plinio item habemus, terebinthum ferre folliculos, emittentes quædam animalia ceu culices; nascique vermiculos in frumenti radice, cùm sementem imbribus secutis, inclulerit repentinus calor humorem: gigni & in grano, cùm spicæ pluuijs calor inferuescit; & caprificum parere culices, vt etiam robur. Adijcit, & cosses nuncupatos vermiculos in lignis exoriri, laticemque teredines procreare. Theophrasto autem culices è caprifico & è ficu prodeunt, & ex polio; bestiolæque cnipes nuncupatæ ex vlmi folijs. Dioscoridi ex oleribus erucæ gignuntur, Aristoteli ex virentibus folijs, & ex pineis frondibus, quæ cantharides nuncupantur. Aristoteli oriuntur gramine rediuij; cui & è leguminum vermiculis pennata animalia prodeunt: & in ligno animalium minimum gignitur, acari nomine. Costæus inter plantarum morbos cum senioribus vermiculationem posuit. Scaliger asserit, vermiculos enasci è medullâ cardui fullonij, è nucibus, è folijs lentisci. Addimus, è rosarum spongijs, ac ferè ex omni stirpe animalia quædam sponte produci; *stirpis* vocabulo singulas plantarum partes & excrementa intelligentes, radicem, stipitem seu caulem, ramos, folia, flores, atque fructus. Apes ortum habere spontaneum ex flore cerinthi, arundinis, & oleæ, veteribus ferè consentit Aristoteles, argumento ducto ex eo, quòd cùm oliuarum prouentus fit largior, tunc plura examina prodeant. Vermem in suâ quemque nasci arbore, notauit Scaliger apud Theophrastum; qui limaces & araneos è plantis etiã nasci confitetur. Sed mirum his adiũgit vir alter summâ eruditione spectabilis. *De Iuuernæ verò fluuio*, inquit, *non silebo. in eum quæ arboris vnius imminentis collapsæ frondes fuerint, pisciũ formam induunt, pisces viuunt deinceps.* Quamquã subtiliùs consideranti, non tam esse videtur hæc fluuij vis, quàm arboris ipsius: nam quę frondes in terram cadunt, animalia volucria effecta auolãt. Quid mirũ? nempe vt in terrâ mutantur plantæ aliæ in alias, ita supra terram gignunt è seipsis animalia. Verùm nos, vt accipimus plantas alias in alias mutari (quod obseruatur etiam in animalibus ab Aristotele non in vno loco) ita non probamus, plantam vllam generare posse animalia, quorum ipsæ sint verę causæ procreatrices. Nam vltra suas vires agerent, generando quid seipsis nobilius; quod nec in animalibus, nec in re vllâ (præter elementa fortasse, de quibus suo loco agemus) natura patitur. Sed redeamus ad pensum. Consimilem historiam texuere Saxo Grammaticus, Æneas Siluius, Munsterus & Delrius, asserentes, in Scotiâ inueniri arbores, quæ producunt fructum folijs conglomeratum; qui cùm opportuno tempore decidit in subiectam aquam, reuiuiscit, conuertiturque in auem viuam, quam vocant anserem arboreum. Creuit etiam hæc arbor in insulâ Pamoniâ, quæ haud procul abest à Scotiâ versus Aquilonem. Siluius autem didicisse se asserit, cùm in Scotiâ esset apud Iacobum Regem, in Orcadibus insulis arborem inueniri, quæ supra ripam fluminis enata fructus produceret anatum formam habentes, & eos quidem cùm maturitati proximi essent, sponte suâ decidere, alios in terram, alios in aquam: & in terram deiectos putrescere; in aquam verò demersos mox animatos enatare sub aquis, & in aëre plumis pennisque euolare. Olaus Magnus Episcopus Vpsalensis, agens de populis Septemtrionalibus ex auctore Scoto, qui maiori diligentiâ tradat de rebus abditis, refert, in Orcadibus insulis ex quodam fructu arboris, qui in mare decidit, gigni anates, quibus sensim crescentibus alis, volant vel ad hominum habitationes, vel ad siluas. Sed & ipsemet Olaus in Regnis Septemtrionalibus reperiri testatur aliquos anseres in arboribus nascentes, vt suprà dictum est de anatibus Scotiæ. Obscurus auctor, Gesneri obseruatione, bernecam auem ait ex arbore nasci, & in quibusdam Flandriæ partibus inueniri. Turnerus refert eamdem historiã auium ex arborũ fructibus in mare collapsis sponte nascentium: nam præter blantam, aut berniclam, esse ait aliam auem, quæ originem suam arbori refert acceptam. Bartholomæus Anglicus etiam bernecam auem ex arbore nasci confitetur. Fulgosius item asserit, in insulis Hiberniæ, quas Orcadas vocant, & in eâ speciatim quam nunc appellant Irlandam, in locis quæ mari alluuntur arbores salicibus persimiles nasci, *in quibus ortæ paruæ quædam pilæ, paulatim crescendo in aues anatum formam habentes effigiantur, rostro ab arboribus pendentes; & cùm ad maturitatem peruenerint, sui ipsarum nixu arboribus excussæ in mari decidunt, atque euolant. Britanni vulgò* bernetas *appellant. Et quia ex auium genere non oriuntur, ijs Quadragesimali ieiunio sale conditis homines vescuntur, vt ab his, qui viderunt, certiores facti sumus; & res tam multorum grauiumq; virorum testimonio, qui hoc viderunt, probata est, vt minimè dubia duci debeat.* Hæc Genuensium Princeps Fulgosius ad verbũ. Hector Boëtius asserit se vidisse in algâ conchas enatas, è quibus apertis viuæ aues euolauerunt. His consentit etiam Salustus in suâ Diuinâ Hebdomadâ, sic vertente Italis Grisono, concinens:

Il Boote così perle gelate
Piagge vede volar gli augei nomati
Grauagni, e figli d'arbuscei creduti,
La cui fronda s'inalza in mezo à l'acque.

Quibus omnibus fidem sufficientissimam facit Aristoteles, asseuerans, Hypanem fluuium, apud Cimmerium Bosphorum, sub Solstitio deferre veluti folliculos acinis maiores, quos non nisi ex arboribus deciduos fatearis, è quibus quadrupedes volucres erumpunt; quod genus animalis in postmeridianum vsque diei tempus viuit, & volat, mox descendente Sole macrescit & lãguet, deinde occidente emoritur, vitâ non vltra vnum diem peractâ; vnde *ephemerum*, id est, *diarium* appellatum est. Plinio arboribus cochleæ adnasci solent, peculiaria ficorum vitia; & oleis erucæ. Nascuntur & phalangia in eruo, bestiolæ aranei generis; & limaces in viciâ. In tritico maxime crescunt animalia, quæ *curculiones* appellamus. Beatus denique Odoricus in Itinere, quo perrexit ad Magnum Cham, referente Rhamusio, *Rem*, inquit, *admirabilem scribo, non à me visam, sed ab hominibus verè fide dignis auditam, asserentibus in quodam Regno esse aliquos montes, nomine Capescos, vbi nascuntur permagni pepones, qui maturescentes aperiuntur, & intra eos reperitur animal ad instar agni pusilli, qui habet peponem, & carnem simul. Et si hoc videatur incredibile, tamen, vt in Hiberniâ sunt arbores quæ producunt aues, ità possunt verè ibi tales reperiri pepones.* Et in alio loco idem repetit, inquiẽs: *Quodam die vidi belluã ad magnitudinem agni, albã ad instar niuis; cuius lana, æmula gossypij, facilè à cute vellebatur. Circumstantes interpellati dicebant datã à Magno Cham cuidã Baroni pro carne optimâ humano victui inter alias omnes. Subdiderunt, montem esse Capsij nomine, in quo pepones nascuntur magni, qui maturescentes hiant, & huiusmodi bestiam exerunt. Subiunxerunt etiam, in Regno Scotiæ & Angliæ arbores esse, quæ producunt poma violacea, & rotunda ad instar cucurbitæ, à quibus maturis exit auis. Hoc magis credo, quia id audiui à Magnatibus, & fide dignis, quàm si proprijs meis oculis vidissem.* Ita ergo ex plantis viuentibus plurima nascuntur animalia.

CAPVT VI.

An planta borametz, seu agnifera, ad zoophyta spectet.

CEterùm, Tartarica quædam stirps aliquam moram meretur. Affirmant eius historiam Sigismundus in Moscouiæ descriptione, Surius in Commentario anni 1504. & de eâ Scaliger hæc habet: *Superiora ludum putes, præut est admirabilis Tartaricus frutex. Tartarorum orda primaria Zauolha est, vetustissimæ nobilitatis commendatione. In eo agro serunt semen seminis melonis simillimum, sed minùs oblongum. Ex eo satu plantam exire, quam borametz, id est, agnum vocant; crescit enim agni figurâ ad pedum ferè ternùm altitudinem, quem pedibus, vngulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus, repræsentat. Pro cornibus pilos gerit, singularis cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cuius detracti vsus ad capitum tegmina incolis. Ferunt internam pulpam gammari referre carnes. Ceterùm è vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exertam surrigere ad vmbilicum vsque. Illud miraculi fouet magnitudinem: quamdiu vicinis obsidetur herbulis, tamdiu viuere quasi agnum in læto pascuo; absumptis illis, tabescere atque interire, idq; non solùm vel casu, vel tractu temporis, sed etiam experiundi gratiâ subtractis atque ablatis euenire. Quin illud auget admirationem, appeti à lupis eam, non item ab alijs bestijs quæ carne vescantur.* Hoc quasi condimentum atque intritum ad fabulæ & agni allusionem. Illud scire velim, ab vno stipite quatuor dissita crura, cum suis pedibus, quî possint prouenire atque produci. Hæc, quòd non ignorarem haud ingrata fore tibi ceterisque Philologiæ studiosis, enarraui, partim à nobilissimis, partim ab exercitatissimis in rerum naturâ viris non solùm lecta, sed etiam audita, quibus ingenij tui amplissima spatia implere aliquâ ex parte posses. Sanè vix certò decernere possumus, nisi arbitris oculis, an hæc mera stirps, an mera bestia, an zoophytum sit; & in re dubiâ ne negemus naturæ maiestatem, & licentiam eius, & summam interdum libidinem. Haud displicet penitus censura Liceti. Putarem, vt ab vno trunco quatuor pluresque rami dissiti, cum suis folijs, vi vegetantis animæ prouenìunt; vtque ab vno vmbilico in vtero matris quatuor dissita crura perfectorum animalium cum suis pedibus, operâ vegetalis animæ à sentiente gubernatæ, producuntur; ita posse ab vno stipite quatuor dissita crura Tartarici agni cum suis pedibus prouenire atque produci. Sed neque ratio deest, quâ huius agni natura Physica esse demonstretur. Nam agnus hic esse potest cùm fructus illius plantæ, solam retinens agni figuram, non verè animal sensu præditum, sed purù vegetans; tum verum animal de stirpe nascens; tum nouum genus zoophyti, mediam inter animalia & plantas naturâ obtinens; siquidem fructus plantæ sine sensu dicatur. Iam eius origo spontanea non est, cùm planta illa semine oriatur. At fructum plantæ posse figuram agni physicè nancisci, duo sunt quæ doceant. Primum est, quia plurimæ stirpes in suis floribus à naturâ pictam habent imaginem animalium, vt muscarum, & aliorum à quibus denominantur; aliæ in radicibus testiculos animalium referunt: quin & fungi alij linguam aptissimè repræsentant in colore, carne, ac figurâ; alij animalium oua, vt boleti. Quidni ergo plantæ Scythicæ fructus agnum possit æmulari? Secundùm est, quia in lapidum genere plerique à naturâ in se bellissimè delineatas habẽt arborum ac stirpium imagines, vt in borsycite, ac dendrachate. Cum autẽ magis differat à lapide inanimato planta, quàm à stirpe viuẽte agnus; cur fieri non possit, vt plãta Scythiæ fructum proferat agno consimilem?

Non obstat sanguis ex eo fructu dissecto manans: quia è ficu tithymalo, & alijs lac; è chelidonia fractâ cruentus humor emanat. Minùs officit pulpa cancrorũ carni similis; quia vuæ nigræ pulpa talis est, è quâ vinum sanguini simile prouenit. Minimè refragatur lana, quâ vndique circumdatur agnus ille Tartaricus, quia Persici fructus supra pelliculam induunt albam lanuginem. Si verò dicatur hic agnus esse verum animal, tunc eius origo de stirpe non nisi sponte fieri poterit: nam stirpis anima vegeta nobiliorem se sentientem in agno procreare non potest. At ex plantâ sponte animal oriri posse agno consimile, illud apertum facit, quòd & in lapidibus ranas, bufones ac serpentes sponte nasci certum sit; & ex arbore aues anati similes, & ex putri nauigiorum ligno volucres anseribus consimiles, nomine *bernachias*, ortu spontaneo prouenire demonstrauimus. Nec officit, quòd vmbilicó radice alligetur humo: nam & fœtus in vtero est animal verum, & vmbilici vinculo ceu radice matri alligatur; quod nos docuit Aristoteles, alicubi monens, fœtum in vtero viuere ac enutriri veluti adnascentia & pura vegetãtia terræ affixa. Minùs obest, si ore comedat herbas circum se natas, & è terrâ, etiam radice in vmbilicum insertâ, sibi alimentum attrahat: nam & fœtus in vtero grandior, & ore sugit sibi alimentum, & vmbilico succum itidem sibi in nutricationem attrahit; vt ex Hippocrate comprobari potest. Minimè repugnat, si

si duas habeat partes, quibus trahat alimentum, quia vnicã dat Aristoteles animalibus perfectis: hoc autem animal est imperfecti generis, cùm sponte nascatur, & nondum à matrice absoluatur. Sed & illud adhuc non satis compertum est, vtrùm & ore & vmbilico nutriatur, an ore solo, an vmbilico tantùm; dum non referunt Historici, an egerat excrementa primæ coctionis per aluum atque vesicam.

Sin autẽ statuatur hic agnus esse nouum quoddam zoophytum, mediam naturam habens ex animali & plantâ constitutam; iam ei ortus è plantâ spontaneus inerit necessariò, quod conuenit zoophytis. Et certè vt è saxis oriuntur spongiæ, vrticæ marinæ, & alia plant-animalia cruorem, carnem muliebre virileque pudendum referentia; quídni è stirpe nasci poterit zoophytũ agninum? Id planè, quà plantæ naturam habet, poterit vmbilico per radicem terræ insertam sibi ex humo alimentum trahere; quà verò animal est, ore valebit vicinas herbas in pabulum sibi arripere. Sed si contendas cum Auctore Dierum caniculariũ, agnum Tartaricum esurire & edere, ac belluarum more pasci herbis, ex oreque sumere plantam humorem quo radix viuat; non autem vt in ceteris plantis est, radicem humorem è terrâ sugere, quem ramis omnibus communicet. Neque huic exemplum deerit in naturâ zoophytorum: nam ex Aristotele habemus, inter plant-animalia vrticas marinas scopulis affixas prænatãti pisciculo frondem suam spargere, complectentemque deuorare; vt obseruat etiam Plinius, non radicibus ali. quid enim è saxo sibi possit in alimentum haurire? Non obstat, quòd huic agno natura corneos pedes non dederit, quia nec lepori; & cò magis, quò procul à radice, cùm progredi nequeat, nulli vsui sibi essent cornei pedes, quos verendum non erat nimio itinere atteri. Non ergo ita gratis accipiendum est, fabulosam penitus esse historiam de agno Tartarico ex plantâ nato à tot tantisque viris promulgatam.

CAPVT VII.

An sint plantæ, quæ præter tactum alios sensus habeant.

POtest quoque in medium venire, an sint aliqua vnico alio sensu pollentia præter tactum. Dederunt aliqui inanimis quibusdam plantis gustum; pereunt enim, nisi salsuginem degustent in potu: alijs olfactum, quo accessum mulieris menstrualis sic percipiant, vt inde languescant: alijs auditum, vt violæ albæ, quæ in Myceno mõte, vbi nominatur nouerca, corrumpitur: alijs visum, vt araxæ, quæ simul atque inuentam se vidit à virginibus, sanguinem emittens contabet. At vana hæc sunt: nec nimis iam obstaret, vt paliuro, cùm è ceteris auibus cuculum dignoscat, iudicium tribueretur. Abeat Plutarchus talia commendans. Tum neque sine exemplo spongiæ tactus concedendus spinosæ illi circa Memphim plantæ, quòd eius folia contacta in se concidant, cuius argumentum non est: quòd aliquæ absque solo in aëre suspensæ inediam sustineant vigeantque, vt aloë & scylla, sed quòd ab aëre interclusæ tamquam spiratione priuatæ, omnes denique pereant.

CAPVT VIII.

An inter plantas & animalia mediam perfectionem obtineant cælestia corpora.

SEd an sit alia intercedens natura inter herbas & belluas extranea vtrisque, in medium venire potest: spongia enim & vertibula seu calli, atque tubera, vt Theodorus Latinè vertit, ita intersecant, maximè spongia, vt vtrumque esse, tethya & holoturia quodammodò, spongia omnino videatur. Num aliquod medium erit, quod neutrum vsurpet? Quòd mihi, tale quid cælestia corpora esse non arrideat, impulit Moysis philosophia: si Moysis, vtique Dei. Iuuat & ratio, non omnino recusanda. Summâ religione scientificam coluit methodum Moyses in historiâ de generatione vniuersi, perpetuo ascensu naturarum ab imperfectioribus progressus ad excellentiora, ab elementis primùm, deinde ad alia vsque ad hominem, continenti ascensione. Quare cùm astrorum conditionem inter vegetabilia & animalia conscripserit, mediâ inter vtrumque perfectione videtur honorasse. Nihil Deus inconsultò, nihil fortuitò fecit; nihil Moyses sine magno enarrauit consilio, nihil sine arcano: vt mirer, quanta doctrina, naturæque peritia, quàm præstans Philosophia se offerat examinanti verba & apices, atque omnem dispositionem. Num, quæso, cùm opportuna producendorum siderũ occasio (fortassè necessitas) primâ die fuisset, ne lux peregrina vagaretur absque domicilio, dilata sine causâ, sine mysterio fuit ad quartum diem? Inuiolabilem methodum tueri voluit, vt imperturbatâ rerum perfectione ius suum & decor cuique seruaretur. Audio te dicere cælos non viuere. Num & plantas audisti à Moyse viuere? Non puto. vitæ & animę nomen animalia apud Moysen inaugurarunt. Si ita est, etiam cum Stoicorum applausu, astra solùm sentienti naturâ prædita minora sunt

ſunt proculdubiò. Ad hæc,tribuamus vitam ſtirpibus,neganda fortaſſe non videtur ſideribus. Vitam motio ſpontanei & perpetui impetûs maximè decernit:hoc ſideribus excellentiùs & æterniùs competit. A ſe,vt dixi, mouentur ; immò ob hoc ſolum dixiſſe poſſem. Tum præſtantiùs & euidentiùs, locali nempe peregrinatione;tum conſtantiùs, & non ad quietem,vt elementa, ideò exanima : illud enim viuit, cuius perfectio eſt ſe mouere. Hæc abeſt elementis: perfectio horum quies eſt, aut aſpiratio quietis: motus inconuenientem eorum ſtatum arguit.Aſtra tamen otium maximè oderunt, ergo vita aliqua competere illis videtur. Sanè ſi localis motio, vitalis actio eſt, vt pluribus perplacuit, vita quædam ſtellis ineſt media inter vegetantem & ſentientem,maior illâ,minor iſtâ. Oportebat, exornationi naturæ, actionem iſtam vitæ localis progreſſionis in ſuo ſeorſim gradu vindicari,quemadmodum ceteræ vitarum functiones. Senſus eſt & intuitus,vbi mens abeſt; auditus, vbi viſus deeſt; odoratio, vbi deſideratur auditio; guſtatio, vbi nullus olfactus;tactus,vbi non comitetur guſtus. Quare progreſſio conuenienter in aliquâ naturâ erit,vbi nec tactus;ſicut & nutritio ſuâ etiam exanimem claſſem meruit.

Obijcies, generationem vitæ munus eſſe, & tamen ſine ſocietate alterius non eſſe.Ad hoc dico, non eſſe integrum munus,ſed partem & appendicem nutritionis. Inquies : Si vita conuenit cæleſtibus corporibus,ergo & mors. Cur iſtud negaueris, cùm ſacra Scriptura præiudicauerit fore interitura ? Mors ſideribus quiete ſuâ continget,cùm cæleſtia munia & mutationes ceſſabunt:tunc creanda noua omnia prędicuntur,nempe in eamdem priſcorum ſiderum inquietorum materiam ſuccedet alia forma noua pacatior, & amica ſtationis. Ceterùm perituros hos cælos, non tantùm mutandos & renouandos; quoad ſubſtantiam, non tantùm quoad accidentia, multi iam Aſtronomi dabunt, multi iam Patres dederũt,Baſilius,Clemens Romanus, Nyſſenus, Ambroſius, Iuſtinus, Chryſoſtomus,Theodoretus, Oecumenius. Vehementiùs loquitur Scriptura de cæleſtibus & elementaribus mutationibus, quàm de eâ quæ reſurrectioni noſtrorum corporum accidet. Noſtra immutatio accidentalis eſt, ergo illa amplius aliquid obtinebit. Ad hæc, lux naturaliter effundetur ab cælorum eſſentiâ,ergo excellentiorem fontem exiget. Sed non opus eſt ampliùs hîc morari ; præſtruximus enim alia,atque in noſtræ curioſæ Philoſophiæ libro vltimo idem præmuniuimus, & ſatis aſſerüimus, vt publicis Theſibus propoſitis locupletiſſimè illuſtratum, defenſum, ac multis poſteà approbatum plauſumque ſit. Illud admonendum,iuxta eruditiſſimos viros tanta mors, tanta ruina cælorum erit, vt verè & propriè ſtellæ corruant, iuxta prædictionem Chriſti Domini. Ait noſter Maldonatus : *Magis Chriſto id affirmanti, quàm Ariſtoteli id fieri poſſe neganti aſſentior.* Iam quid obſtat ampliùs? æqualitas cæleſtium?terſa,limpida, læuigata ſunt,ſine neruis,ſine fibris, ſine officinis alijs & organis viuendi ? At quis ſidera proximè vidit? quis diſſecuit, vt de his decernere poſſit?nullam tantarum & ſublimium molium anatomen nouimus. Sed ex Lunâ & Sole conijcere fortaſſe potes, heterogenea cetera eſſe, vt nonnulli præſtantiſſimi Aſtronomi indicarunt. Inæqualitas in Lunâ videtur, & per partes à ſe diſſidet. Sol quoque in ſummâ claritate ſibi non eſt conſentaneus,quod per chartam radijs eius in conclaue iaculatis reſiſtentem, pateſcit. Cumque ex iſtis macularibus obtutui differentijs in Sole & Lunâ multæ conſtantes ſint, atque eædem in diuerſis & ſitibus & temporibus, auſi ſunt obſeruatores aſſeuerare, quòd inhæreant ſideri, atque ob differentiam partium emicent. Adijce,quòd inſtrumenta vitalia pro genere & neceſſitate vitæ requirenda ſint. Vegetationi minor apparatus deſideratur quàm ſenſui, quare vitæ illi cæleſtium illocali ſeu procedenti, fortaſſe nulla aut exigua inſtrumenta requiruntur: poterit ſine artubus hæc viuacitas eſſe, ſine viſcere, ſine cruribus, ſine radice.

CAPVT IX.

Quæ animalia præſtent ſenſibus.

POſtquam ſenſum, animalis characterẽ, definiuimus, & cum vicinarum naturarum decore contulimus,reſtat,vt domeſticâ collatione ipſa expendamus,An fortaſſe non ſolùm ſenſuum numero inter ſe dirimantur, ſed præſtantiâ eorumdem aut mentis.id eſt, an omnes adæquet par ſenſatio, an intellectio. Priorem quæſtionem facilè explorare poſſumus, alteram ridere; nihilominùs diſcutienda eſt. In primis aquatilia hebetioris ſunt ſenſus : imò fuerunt ante Ariſtotelem, qui penitus mutilarent auditu & odoratu. Iniuſtè : manifeſto enim experimento audire & odorari probantur. Tintinnabuli ſono in multis ſtagnis ad cibum vocati piſces accurrunt ; fugiunt ingentes ſonitus, vt facilè propterea capiantur in latibulis ſuis. Venaturi delphinos, eos repentè alueis circumdabant, mox obſtrepentes compellebant vniuerſos fugitiuos in terram, vbi ob ſtrepitum capite grauatos capiebant. Exiguus namque extra aquam rumor, ijs omnibus, qui in aquâ audiunt, difficilis eſt & magnus. Delphin quoque Simonis nomen agnoſcit.Sturiones expaueſcunt tonitru, fortaſſe plus aloſæ, quæ poſt illud inſalubres dicuntur. Sed & illud cum vſu diſciplinæ habẽt piſces, cicures adnatant ad vocantem. Tradit Rondeletius troctam quamdam properaſſe ad cibum, & de manu captaſſe. Odorari, demonſtrat ſalpa, è longinquo adnatans ad ſtercus & porrum: polypus ad oleam, ſcarus ad linozoſtim ; alij contemnunt eſcam non recentem. Plurimos latentes euocant piſcatores, illinendo ſpecûs fauces cetarijs odoribus, carnémve ſepiarum deuſtam hamis affigendo: quare nidores grati ſunt piſcibus. Canthari in naſſam pelliciuntur nidore carabi aut polypi, Oppianus ait.

—— Ἀυτίκα δ' ὀδμὴ
Κάνθαρον ὠθεῖ τε, καὶ ἵξεται ἐν δόδι κύρτε.

Lib. 3. Hal. —— *Mox autem odor*
Cantharum impellet, & perueniet intra naſſam.

Sentinâ nauis eiectâ, flutæ fugiunt: Scribit etiam Ariſtoteles,ſanguinem ſuum ſagaciter piſces odorari : quæ res eo patet argumento, quòd quoties ſanguis effuſus piſcium eſt, fugiant,& loca petant longinqua. Miror hoc iudicium admiſiſſe : namque & horrori ex intuitu fuga tribui poſſet. Multi etiam homines,ſed maxime feminæ,ſanguinem effuſum, aut venam incidi videre nequeunt ; & recedunt. Terreſtria,præter talpam,integriorum ſunt ſenſuum, minuſque controuerſorum. Præſtare autem canes olfactu, perplacet multis,viſu aquilas,auditu anſeres, guſtu protogeuſtas Indica animalia, merita ſuum nomen, tactu ſerpentes, & quaſdam aues. Vulgus tamen ferè ita diſpenſat ſenſus:

Nos aper auditu, lynx viſu, ſimia guſtu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

Alij præſtantiâ auditionis prætulerũt piſces: Plinius talpas; qui & reliquos ſenſus ita diſtribuit, vt ignobiliorum, tactûs & guſtûs, faciat hominem principem: reliquis ſuperari, accepit vtique ab Ariſtotele. Tullius tamen inquit: *Omnis ſenſus hominum multò antecellit ſenſibus beſtiarum, quorum ita clara iudicia & certa ſunt,vt ſi optio naturæ detur, & ab eâ Deus aliquis requirat, contentáne ſit ſuis integris incorruptisq; ſenſibus, an poſtulet melius aliquid, non videam quid quærat amplius.* Interpretabor, vt ſequar, iſtud iudicium Tullij de qualitate ſenſationis in vniuerſum,& de excellentiâ abſolutè ipſius ſenſus in nonnullis hominibus. Puto, omnes dotes animalium aliquem hominem præceſſiſſe, celeritate ceruos,fortitudine leones, magnitudine elephantes;ſic & ſenſibus lynces & aquilas. Iſtud decebat inſigne maieſtatem humanã, in nullâ re aliquod brutum omnibus præiſſe hominibus. Habidis pernicitas non fuit minor ceruinâ. In tractu Cardulinorum fuit genus hominum,curſu anteuertentium equibus. Polymeſtor Mileſius leporem conſecutus eſt. Samſoni, Dauidi, Miloni, robur maius quàm leonibus fuit. Blaſius Magærus ſic luſit viribus, vt ſublatum dentibus armatum hominem,militares inter choreas armatus etiam ipſe circumferens,ſaltaret. Quid de mole dicam ? Quanta apud Tetzcocanas & Tollucenſes oſſa reperta? Inter alia dentes maxillares,quinque circiter vncias lati, decem longi. Conijce hinc amplitudinem capitis,ex capite corporis: tantum cranium duo homines extentis brachijs vix poſſent redimire. Similis prærogatiua ſentiendi erit. Excellunt inter animalia viſu aquila,lynx, & quodam tenebrarum priuilegio nycticorax, & alia nocturna. At aquilæ perſpicacitas exæquata Straboni fuit,vltra centum & triginta quinque millia paſſuum intuentis clariſſime exeuntem à Carthagine claſſim, numerumque nauiũ è Lilybætanâ ſpeculâ denotantis. Tiberius noctu tam perſpicax fuit, quàm interdiu alius. Nunc pluresſunt,qui humorem & alia ſub terram conſpiciant, quæ licet per elatas vaporationes conieceriint,acutiſſimo tamen id obtutui debetur. De guſtu incredibilia nuper vidimus in hac Aulâ Philippicâ : hominem, qui omnia guſtaret,omnia voraret, laneos adhuc pannos, & coria, & mures viuos. Imò ſemel viſus eſt manducare viuum felem cum pelle & pilis : ipſumque eiulans & repugnans animal mordebat ille. Crudele prorſus ſpectaculum. Vidimus,quę profectò non poteramus credere. Nihilominus oſtendi, non nouum hoc in naturâ fuiſſe. Nam monſtrum ſimile legi apud Realdum Columbum, qui in Anatome ſuâ libro vltimo ſic ait : *Quod maiore admiratione me affecit, fuit inſpectio Lazari,Vitri-voracis vulgo dicti, quem Patricij omnes Veneti,imò Veneti omnes, omnes Ferrarienſes de facie nouerant. Hic nullo prorſus guſtu, dum viueret, præditus erat,nullam in edendo voluptatem,nihil iucundum perſentiebat: inſipida,amara,dulcia, pinguia,ſalſa,acria non diſtinguebat,vitrum, ſaxa,lapides, ligna, viua animalia, carbones, piſces è viuario extractos adhuc ſalientes vorabat. Vorabat lutum,lineos laneoſq; pannos, fœnum, ſtipulam, &, vt breuî omnia complectar, quidquid homines, quidquid animantia vorant: quidquid illi edendum ſeu deglutiendum potiùs offerebatur, mercede propoſitâ,dictum ac factum, ingurgitabat. Teſtis eſt inter reliquos Martinus Aromatarius Patauij ad Angeli inſigne, cui ſacculum carbone refertum, & ſacculum inſuper deuorauit. Quo viſo perſoluit quod pollicitus fuerat, comminatus ne ad Phar-*

Pharmacopolium ampliùs accederet, veritus ne se cum tabernâ & vasis esitaret. Cùm igitur hoc naturæ monstrum mihi dissecandum esset Patauij, cœpi huiusce rei diligenter, quoad eius fieri potuit, causam venari, quam me tandem, Deo duce, ex particulari illius structurâ assecutum esse confido. Nam quarta neruorum coniugatio, quæ gustus gratiâ in alijs hominibus à naturâ producta est, in hoc Lazaro Vitri-vorace neque ad palatum, neque ad linguam reptabat, sed ad occipitium reflectebatur. Hæc Realdus. Regredior ad institutam quæstionem. Præter dicta in sensuum vsu & placiditate nullum animal homini præit, nullum tot aromatum florumque generibus delectatur, pulchra nulli ita placent, harmonia nullum ita suspendit, aut suauitas mulcet. Duo officia sunt sensuum; vnum necessitatis aut conuenientiæ naturalis, alterũ voluptatis. In gustu & tactu, vbi vtrumque officium vendicant bruta, homo proculdubiò omni ex parte superat, cui optimâ temperie fundati hi duo sunt sensus. In olfactu, auditu, visu, vbi voluptatis beneficio carent quæ & ratione, parum refert superẽt in vno vultur, in altero talpa, in tertio aquila: in parte sensus dumtaxat excessus est; in alterâ partẽ, & vsurâ voluptatis, nõ tam præstat homo, quàm totam vsurpat. Ad calculos voca omnia officia sensuum, in omnibus reperies vicisse humanos; ad hæc, adstrumento & societate mentis sagaciores sunt, & latiùs patent. Adijce, temperationem omnium, præstare intemperanti aliorum excessui. Mugil si euidentiùs audit, heberis est obtutûs: talpis auscultationis gloria damnatur oculis. Quare si omnes simul complectaris sensus, nullum animal præstantiores habet quàm homo, & cum quadam excellentiâ æqualitatis. Bruta adeò inadæquatos habent, vt non diuersorum, sed eiusdem sensus inæqualitate mulctentur. Thunni si perspicaces sunt dextro lumine, hebescunt læuo. Tum & mediocritas humanæ sensationis maxima est, tanta scilicet quantam eius exigit natura. Quid amplius quæres? Aquila validissimæ aciei est, quia altiuolans conspicari humi lepusculum debebat; vultur ad explorationem annonę odoratu iuuari, talpa ad nuntium periculi auditu: his hominem suppetijs adiuuari non erat opus; liberaliùs ei & compendiosiùs prouisum est.

CAPVT X.

Quo fundamento antiqui assignarint mentem animalibus.

NVnc ad certamen venio de gloriâ mentis, an scilicet sint animalia, quæ cum humanâ sagacitate competãt, sicut cum sensu. Anaxagoras indulsit illis mentem agentem; Pythagoras, Plato, & Diogenes otiosam: illi ob incommoditatem temperamenti, iste ob humoris crassitiem; non aliter, ac qui insaniunt, cassæ mentis sunt. sed mentis quidem scilicet metempsychosis istud commentata est. Empedocles ait:

Οὐ παύσεσθε φόνοισι δυσηχέσι. Οὐκ ἐσορᾶτε
Ἀλλήλους δαπάσντες ἀκηδείῃσι νόοισι;
Μορφὴν δ' ἀλλάξας πατὴρ φίλον υἱὸν ἀείρας
Σφάζει ἐπευχόμενος μέγα νήπιος· οἱ δὲ πορεύν
Λισσόμενοι θύοντες. Ὁ δ' αἰήκας ὁμοκλέων
Σφάξας ἐν μεγάροισι, κακὴν ἀλεγεινάζε δαῖτα,
Ὡς δ' αὖτως πατέρ' υἱὸς ἑλὼν, ἠδὲ μητέρα παῖδες,
Θυμὸν ἀποῤῥαίσαντα φίλος κατὰ σάρκας ἔδουσι.

Non desistetis crudelem admittere cædem.
Pulchrúmne afflicta sic vos discerpere mente
Inter vos? Formâ mutatâ namque parentes
Charos occidunt natos, per multa precati
Stulti, alijq; Ioui facientes sacra precantur.
Ast alius non exauditus in ædibus istum
Occidit clamans, miseras epulasq; parauit:
Atque pater nati crudeli cæde perempti,
Et matrum nati carnes in viscera condunt.

Brachmanes, nunc Indorum, & fortasse Bodinus aliquis, vt Libanius imputat, pari peccarunt amentiâ. Nec Occidens minùs superstitiosus quàm Oriens. Indorum noui orbis opinio de simijs & vox communis est, intellectu pollere, & maximâ calliditate, sed loqui nolle astutè; ne compellantur ab Hispanis ad operas & laborem. Nescio an liberaliùs ethnicis, & liberiùs egerit Laurentius Valla de brutorum intellectu. Plutarchus anteà adstruxit, Gnostici definierant, Strabo elephantes ratione præditos commendat, Oppianus exaggerat cùm cecinit:

Μαντικὸν ἐν στήθεσσιν ἔχειν κρέας.
Diuinum cor habere in pectore.

Dion illos exornat scientiâ rerũ cælestium. Lipsius scripsit se omnino carere ratione, si elephas. In cuius argumentum vsurpabimus aliqua ab eodem dissertissimo & diligentissimo Scriptore. Porphyrij tamen pertinacior sententia est, animalia sensibus & memoriâ prædita, rationem habent, tum quia inter se plura significant, tum quia diligenti solertiâ suâ consulunt, vsuique futuro prouident; tum quia distant, & à se ipsis inuicem doceant: & omnes qui veritatem de animalibus percontati sunt, rationis participationem inuenisse in animalibus asserunt. Tot solertiæ, tot calliditates videbantur mereri rationẽ; sin minùs, tot virtutes, quas à bestijs discere possumus. Posteà omnia refutabimus, priùs brutam hanc opinionem de brutorum mente fundamentis suis nixam exhibebimus.

CA-

CAPVT XI.

Ex calliditate animalium probarunt, mentem aliquam ijs ineße.

ORdo & prouidentia, filiæ rationis sunt: Quomodo amentes grues scient se ordinare in profectione digesto agmine, in statione designatis excubijs, diuisâ etiam per vices noctu vigiliâ, quam suspensus lapide grauatus pes à somno eripiat, quæ clamore edito pericula nuntiet? Elephantes feri maximum ingeniũ adhuc in periculis monstrant, aciem suam magno consilio imò virtute dirigunt, defessos aut infirmos in medium agmen recipiunt: in fugâ suos non deserunt, gregatim abeuntes circumdant & propugnant. Sed & cicures, quàm feroces pro homine? In bellis quàm fideles? quàm habiles institutionibus militaribus? Bellicos motus decorè edunt. Viginti quatuor Indorũ Regi assistebant, excubias agebant, fidissimi custodes Regij corporis: alterni in stationem succedebant sine somno aut conniuentiâ oculorum. Ad extremum spiritum pro illo pugnasse, elephantus Pori ostendit. An apiculæ sine ratione erunt, quæ etiam cum fide sui Regis, quæ cum labore quæ cum industriâ fallunt humanas artes? Adijciam formicas, quarum etiam astutia nostrum consilium vincit. Quidam quoddam vasculũ, ne in id se intromitterent, circumunxit visco, vt impeditæ hærerent: illæ callidiùs pontem deportatâ terrâ fecerunt, quâ possint tutò transmeare, illusâ hominis prouidentiâ.

CAPVT XII.

Ex sermone & sermonis intellectu.

ATque vt hæc vrgeam, quod argumentum mentis potest euidentius esse sermone & moribus? Canes & equi intelligunt humanas voces, sistunt, accedunt, vadunt prout iusseris. Ceruus educatus à Ptolomæo Philadelpho, loquentes Græcè intelligebat. Elephantes patrium norunt sermonem. Sed & Porphyrius censuit, omnia inter se bruta sermocinari, & eorum loquelas calluisse Apollonium Tyanęum, Melampum Thiresiam, & Thaletem. Idem de Salomone Doctores Hebræi putarunt. Adiecit vanissimè non-nemo, serpentem locutum suo idiomate Euæ, & ab ipsâ intellectum.

Sed nullum maius rationis testimonium, quàm ipsius obsequium. Bacchationes & furores Veneris comprimunt elephantes, si exhorteris. Non alio pharmaco illum morbum ferè annuum tolles; nisi increpet, exprobret fœditatem magister: Tantámne belluam, & Reginam aliarum, ita dementire per affectum? Vilitatem eam esse, degenerationem à naturâ, à stirpe: rediret ad sese, & conculcaret amorem, qui turpiter ipsum. Ad hæc sermo illos cicures reddit, ad varia instruit. Post intellectum, sermonis vsus feris est. Christophorus Acosta prodidit, in vrbe Cochin defessum elephantem solitum operas diurnas præbere ad portum, & res marinas; nihilominùs coëgisse vrbis Præfectum, vt liburnicam, quam mouere cœperat, deduceret porrò in mare. Ille abnuere; instare alter multis blandisque verbis, & ad extremum, in gratiam Lusitani Regis vt id veller, orare. Hic bestia hæc duo verba clarè ingeminauit, *Hoo, Hoo*, quod Malabarum linguâ est, *Volo, Volo*, atque sine morâ traxit in mare nauim. Certum autem, apud Malabares bestias istas inter se communicare sermone. Oppianus quoque ait:

Φήμην δ' ὡς ἐλέφαντες ἐπ' ἀλλήλοις λαλέουσι,
Φθογγὴν ὀνοματῶν μεθαπηδὰ τὸν θορίσαντες.
Fama est, sese inter sermocinari elephantes,
Distinctasq; susurrare atque emittere voces.

Scripsisse eos constat. Ælianus oculatus testis ait: *Vidi ego ipse quemdam in tabulâ litteras Romanas promuscide scribentem rectè, & non contortè. Quin etiam cùm scriberet, oculi eius cum rigore deiecti in tabulam erant, vt planè intentos diceres.* quare Plinius non mendax è Muciano asseuerat, quemdam Græcas litteras pingere didicisse, eaque linguâ scripsisse, *Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui.* In scripturâ saltem disciplinæ intellectio requiritur. Voces aliquas, postquam didicêre, cum sensu opportunè videntur emisisse aues. Psittacus quidam doctus istam Litaniam, *Sancte Thoma, ora pro nobis*, correptus à miluo clamauit, pro opportunitate periculi inuocato Sancto. Res mira! exanimis raptor derepentè concidit, liberato & incolumi precatore. Non ex more cantionis imploraße Apostolum, discrimen suadet, vbi metus omnem significationem, omnem morem præoccupauit lætitiæ. Aliquas loquaces aues narrat Macrobius, quas referre iuuat; non tam ad argumentum mentis, quàm voluptatis. Sublimis Augustus Actiacâ victoriâ potitus reuertebatur: occurrit ei inter gratulantes coruum tenens, quem instituerat hoc dicere, *Aue Cæsar victor Imperator.* Miratus Cæsar officiosam auem, viginti millibus nummûm emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illâ liberalitate peruenerat, affirmauit Cæsari, habere illum & alium coruum, quem vt afferre cogeretur, rogauit. Allatus, verba quæ didicerat expressit, *Aue victor Imperator Antoni.* Nihil exasperatus, satis duxit, iubere

illum diuidere donatiuum cum contubernali. Salutatus similiter à psittaco, emi iussit eum. Idem miratus in picâ, hanc quoque redemit. Exemplum sutorem pauperem sollicitauit, vt coruum institueret ad parem salutationem: qui impendio exhaustus, sepè ad auem non respondentem dicere solebat, *Opera & impensa perijt.* Aliquando tamen coruus cœpit dicere dictatam salutationem. Hac auditâ dum transit Augustus, respondit: *Satis domi salutatorum talium habeo.* Superfuit coruo memoria, vt & illa, quibus dominum querentem solebat audire, subtexeret: *Opera & impensa perijt.* Ad quod Cæsar risit, emique auem iussit, quanti nullam adhuc emerat. At peritia sermonis, & acumen intellectionis, vbi patentius, quàm ex fide Christophori Acostæ, narrantis, ex stupore populi spectantis: elephanti cuidam in vrbe Cochin ad horam cibus non oblatus. Queritur, & barrit. Magister excusat, & vas æneum eius cibarium ostendit perfluens & pertusum. Causam hanc moræ esse, quòd cibi non vltrà tenax: iubet igitur, si esse velit, ad fabrum ęrarium ferat reconcinnandum. Ille paret, promuscide aufert, fabro offert. Faber siue per negligentiam, siue ludos belluam faciens, infideliter reparat, atque obstipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur, inclamat illum absentem, hunc prælentem. Denique redire iubet cum illo ipso vase. Facit, & fabro querulus impingit. Ille homo suauis iterùm imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit. Nam ille catus leberem resumptum ad flumen defert, immergit, & aquâ implet, periculi faciendi causâ. Videt effluere. Plenus igitur irarum ad fabrum recurrit, intonat magnâ voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet (nescio an vltrà audeam dicere) belluam: vas denique sumit, & refingit probè atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterùm ad flumen, & ad haustũ, dum contineri aquam videt, vertit se ad adstantes, & ostendit, velut testes eos aduocans in hoc factum. Ita demum abijt domum. Appendo quod, contestе item populo, alter Acosta noster, Iosephus inquam, de simio prodit, in exequendis officijs prudentissimo, sollicito, fideli, obsequioso. Mittebatur ad tabernam, in vnâ manu lagenâ, in alterâ pretio numeratis numis accepto, id minimè soluebat, neque è manu patiebatur eripi, donec reciperet vinũ. In viâ pueros inuadentes, depositâ interim lagenâ, correptis iniectisque lapidibus fugabat. Expeditâ securaque viâ, resumens illam pergebat, donec referret illibatam, etiam à se, cum meri quàm maximè bibacissimus esset. Sed & cornicis obsequium Marrhen Ægypti Regem celebrauit: quò vellet altor, epistolas perferebat, pterophori cursorisque officio functa. Monita, noscebat callidè quà transuolandum, quò dirigendus impetus, vbi sedendum.

CAPVT XIII.

Ex ludo & iocis.

AMpliabit admirationem contestatio Romæ. Munere illo quod publice dedit Germanicus Tiberio Principe, duodecim elephanti theatrũ inducti sunt siue circum, induti floridas & histrionas vestes. Ac primùm ad vocem Magistri diuidebantur in diuersas Circi partes, inter eundum molli & saltatorio gressu inundantes: iterumque ad eamdem vocem coibant, flores spargebant & corollas, & ad cantum terram pedibus leniter & numerosè pulsabant, & omnia præstabant quæ peritissimi ludorum. Iam ijdem (quod insanum mirum) docti mensis accumbere, cibum potumque sumere, parcè, modestè, ordine, humanum in modum. Lecti erant humiles (agnosce Romanum ritum) instrati purpurâ & aulæis: mensæ ad eos, vario & dapsili instrumento, disposita pocula aurea, argentea, minuta, grandia; cibi in lancibus, panis, caro, fructus. Ecce ingressi duodecim elephantes, sex mares, totidem feminæ; illi togati, hæ stolatæ. Decorè & verecundè in lectis se reclinant, mensam accumbunt. Tum signo dato (non enim ante) in mensam promuscides siue manus suas extendunt, summâ modestiâ cibos capiunt, delibant. Non voracitas vlla in ijs, non auiditas visa, non maioris melioriſve partis appetitio, præreptio. Denique cùm bibendum, pateram pueri porrigebant: ijque promuscide eamdem genialiter hauriebant, & (iucundæ potioni hoc adnexum) reliquijs vini circumstantes aspergebant, velut cottabum facientes. Sed ex indisciplinatis ludicris seria nonnumquam ratio disciplinaque se prodit: non enim tacebo quod Plutarchus obiecit. In Syriâ elephas quispiam alebatur: seruus curator additus, cotidie de dimenso subtrahebat, & dimidio belluam malo furto fraudabat. Fors fuit, vt hero præsente cibum daret: & admensus igitur est totum. Elephas, vt iniuriam diu sibi factam, quà posset, detegeret, accuratè hordei partem separat, dimidium sibi seruat, altero repulso. Quid nisi clamans facetè, callidissimo & ludicro inuento, illud diarium sibi hactenus fuisse? Alius cùm rudera & terram magister ad explendam mensuram pabulo idemtidem miscere-

ret, fraude fraudem hanc vltum iens, in ollam eius carnium plenam, è foco correptum, cinerem iniecit.

CAPVT XIV.

Ex furore.

POst iocos furor rationem comprobet. Amentia nõ est, vbi mens non fuit: ergo si aliquando insani, sæpè cordati. Ferè annuo morbo dementantur istæ bestiæ: restituuntur, vt narraui, pharmaco rationis. Nunc furorem non solemnem memoro. In Antiochiâ vrbe Syriæ elephas inter cicures more suo ad pastiones iens, vidit fortè mulierem haud inscitam, pariter corollariam. Vidit, perijt. Assiduus ille apud eam, promuscide faciem, manus lambere, tergere; & quacumque poterat, blandiri, insinuare. Quin & illa redamauit, corollas & flores, aliasque amoris illecebras sæpè offerens. Cùm perseuerasset mutuus hic amor, mulier ecce ad plures abijt. Elephas desideriũ non tulit, nec mentis suæ vltrà compos, datus est in furorem.

CAPVT XV.

Ex virtutibus.

MAximum rationis indicem, nunc ostendo virtutem. Vt sileã religionem, castitatem, pœnitentiam, obseruantiam, & reliquas quæ in primo Libro ex animalibus præsentauimus, pietatem pro cunctis nunc exhibeo maximam; documentum edam charitatis. Antigono Regi elephas femina fuit. Euenit, vt in obsidione oppidi Megarensis puerum pareret vxor Indi elephantistæ. Is suâ linguâ commendat infantem inter bellicas turbas elephanti (ita nomen eius fuit) Niceæ. Capit illa seriò in fidem, & omnia officia exhibet quæ piissima aliqua nutrix siue mater. Infans ante pedes eius deponi debebat; nisi fieret, cibũ non capere, iram omnibus signis ostendere, & dolorem. Gaudere contrà, eo adiacente, & tum cunas mouere ad oblectandum, aut somnum conciliandum; tum ventilare & pellere muscas, quod faciebat sanè scitè, arundinis ramum promuscide suâ motitans. Atque hæc officia interdum etiam vsurpabat elephas maritus.

CAPVT XVI.

De canibus ex Empyrico.

CAnum virtutes Sextus Empyricus ad construendã bestiarum intelligentiam collegit, & ne mutilem, eius dissertationem integram præsento. Non vltra vnum animal progrediemur canem, quo nullum vilius esse videtur animal: nam etiã ita comperiemus, nihilo inferiora esse nobis ea, de quibus nunc loquimur animalia, ad fidem de apparentibus obtinendam. Sensu ergo nos antecellere hoc animal, ore vno fatentur omnes Dogmatici: nam odoratu magis quàm nos percipit, per hunc feras, quas non videt, indagãs; & oculis eas celeriùs cernens, quàm ipsi possimus. Sed & acuto aurium sensu præditus est. Itaque ad sermonem veniamus, qui intrinsecus & in animo situs est, aut enuntiatiuus. Videamus igitur priùs de intrinseco. Hic certè, secundùm eos qui maximè nobis aduersantur nunc Dogmaticos Stoicos, in his videtur agitari, videlicet in eligendis ijs quæ ad naturam nostram accommodata, & in fugiendis ijs quæ aliena sunt: item in cognoscendis quę ad hoc conferunt artibus, in percipiendis ijs quæ ad propriam naturam pertinent virtutibus, quæ circa affectiones versantur. Canis ergo (quod vnum ex brutis in exemplum afferre libuit) eligit quæ sibi sunt commoda, & fugit quæ noxia: quæcumque esculenta sibi esse cognoscit, quærens & persequens, intentato autem flagello recedens. Sed & artem habet sibi commodorũ comparatricem, nimirum venatoriã. Nec verò virtutis est expers: nam cùm iustitia sit ea, quæ vnicuique id quo dignus est, tribuit; canis familiaribus quidem, & ijs qui de ipso benè merentur velut assentans, eosque custodiens, externos autem, & qui ei iniuriam inferunt, vlciscens, iustitiæ expers non fuerit. Quòd si hanc habet, cùm virtus vna ab alijs separari non possit, etiam ceteras habet virtutes, quas ipsi sapientes vulgus hominum habere negant. Quinetiã & magnanimum ipsum esse videmus in propulsandis iniurijs, videmus & prudentem; vt etiam testatus est Homerus, qui Vlyssem omnibus domesticis ignotum inducit, à solo autem Argo agnitum: cùm nec immutatione corporis ipsius hominis deceptus esset canis, nec àcomprehensiuâ phantasiâ desciuisset, quam magis quàm homines habere ipsum apparuit. Secundùm autem Chrysippum (qui maximè irrationalibus animalibus aduersatur) etiam illius tam celebratæ dialecticæ particeps est: ait enim hic vir, tertij notitiam per multa eum anapodicta consequi, cùm ad triuiũ venerit; & ex tribus vijs, cùm iam duas indagauerit per quas non transierit fera, tertiam ne indagans quidem, statim per eam magno impetu fertur. Perinde enim hoc valere ait vetus ille Philosophus, ac si ratiocinaretur hoc modo: Aut hac, aut istac, aut illac transijt fera; neque autem hac, neque istac; ergo illac. Sed & morbi sui, quales sint,

percipit, & leniendo dolori curam adhibet. Si quis enim illi palum impegerit, ad hunc extrahendum properat, pedem terræ adfricans, & dentium vtens ministerio. Quòd si illi fortè sit alicubi vlcus (quoniam sordida vlcera magnâ cum difficultate curâtur, munda autem facilè) leniter tabum inde fluentem abstergit. Sed & Hippocratis præceptũ pulcherrimè obseruat: quoniâ enim pedis medicina, est eius quies; is si quod fortè vulnus in pede habuerit, hunc sursum attollit, & quantum potest dat operam ne agitetur. Cùm verò facessunt illi negotium humores incommodi, herbâ vescitur, cuius ope quidquid est incommodum illi, egerens, valetudinem recuperat. Si igitur ostensum est, canem (quod vnum animal sermoni nostro exemplum suppeditauit) & quæ sibi commoda sunt, appetere, & quæ negotium exhibent, fugere, & arte sibi commodorum comparatrice præditũ esse; talem etiam esse, qui passiones suas percipere, & remedia, quibus eas mitiget, excogitare possit. Nec verò virtutis expertem esse, in quâ sermonis intrinseci consistit perfectio, perfectus, quãtum ad hunc spectat, canis iure dicatur. Vnde mihi factum videtur, vt nonnulli Philosophi se huius animalis cognomine commendauerint. De sermone autem enuntiatiuo in præsentiâ quidẽ disputare non est necesse. Hunc enim etiam nonnulli Dogmatici respuerunt, vt virtutis adeptioni aduersantem: ideò & toto tempore, quo instituendos se tradebant, silere solebant. Prętereà fingamus hominem aliquem esse mutum: non eum propterea quisquam irrationalem dicet. Verùm vt hæc quoque omittamus, primùm videmus hæc animalia, de quibus loquimur, humanas proferre voces, vt picas, & aliqua alia. Sed vt etiam hoc missum faciamus, etiamsi animalium irrationalium voces non intelligamus, non absurdum fuerit dicere ea inter se differere, sed nos non intelligere. nam cùm Barbarorum audimus vocem, minimè eam intelligimus, sed vniformem nullaque varietate distinctam esse putamus. Quin etiam canes audimus aliam quidem edentes vocem, cùm aliquos persequuntur, aliam cùm vlulant, & rursum aliam cùm vapulant; sed & aliam cùm ceuent: ac, vt semel absoluam, si quis hoc attentè considerauerit, magnum comperiet discrimen esse vocis, non in hoc animali solùm, sed & in alijs, prout diuersa contingunt. Itaque meritò his de causis animalia, quæ irrationalia appellantur, sermonis enuntiatiui non expertia esse dicantur. Iam verò si & tam exactis prædita sunt sensibus quàm homines, & æquè pollent sermone intrinseco ac illi, & (vt hoc ex abundanti addam) etiam enuntiatiuo; in ijs certè quæ ex phantasiâ pendent; nihilominùs penes ea quam penes nos fides esse poterit. Possim autem, vnumquodque animaliũ oratione percurrens, eadem ostendere: nam & illud quis negauerit, & solertiâ præstare aues, & enuntiatiuo vti sermone: quippe cùm non prę̃sentia solùm, sed & futura norint, & hæc ijs qui intelligere possunt, prænuntient, cùm alijs modis ipsa significantes, tum etiam voce prędicentes? Sed hac comparatione vsus sum (vt etiam anteà admonui) ex abundanti; cùm, meo quidem iudicio, satis superque iam declarassem, non posse nos phantasias nostras phantasijs animaliũ irrationabilium præferre. Hactenus disseruit Empyricus.

CAPVT XVII.

Ex vitijs.

QVid restat? ánne & vitiorum suffragium expectas? Fortasse: nam & malignitas ingeniosa est. Sed nec istud deest, in maximâ omnium calumniâ, glorię cupiditate, ambitione, αὐθεκουρία. Erat Antiocho Regi elephas, cui (ita enim hominum canumque exemplo distinguuntur) nomen Aiax. Is dux plerumque agminis, generosus, celsus, & velut Rex in Regio illo grege. Euenit vt flumen transmittendum esset: renuit infelix, & malâ suâ sorte Aiax. Pronuntiatum enim illicò à Magistris, Principatum eius fore qui prior transisset. Intellexit, & arripuit Patroclus (& hoc elephanti alteri nomen) fluuiumque transmisit. Præmio igitur donatus est, phaleris argenteis, quibus mirè gaudent, ornatus, & velut in possessione positus principis loci. At Aiax noster propere ab hoc Vlysse circumuentus, fatum etiam, quà potest, illius veteris exsequitur; & mortem ignominiæ præferens, inediâ se confecit.

CAPVT XVIII.

Ex discretione.

AD hæc quid magis probabit iudicium, quã diiudicare? Leo discernit magnanimos ab humilibus, gestiens non tantùm rationem humanam, sed prouidentiam maiorem æmulari.

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Eidem delectus precum est. Equo ptæiudicium periculi: præsentiscit insidias, quod non rarò dominis saluti fuit. At illa in prælijs discretio quanta est? tela humi deiecta necessaria pugnæ iudicat, hero sæpè porrexit. Tigrides discernunt inter homines: canes inter hostes & amicos, de quibus suo loco verissima dabimus, non sine periculo fidei, scilicet admi-

admiranda. Suliac animal Scythiæ, de quo scribit Camerarius, se quasi ductorem præbet capreolorum gregibus, ipsisque præire solet: acerrimo visu viuidoque auditu percipiens, longè lateque circumspiciens, omnia obseruans, hominum persequentium insidias è longinquo deprehendit, comitibus sibilo acuto signum fugæ dat, vt in loca tutiora se recipiant. Typus pulcherrimus Principis, idem Camerarius ait, sollicitiq; ac solertis, rectorisque vigilantis, quem Homerus ideò ποιμένα λαῶν, id est *pastorem populorum* vocat. Chrysanthas apud Xenophontem ait, nullum esse discrimen inter bonum Principem, & patrem bonum. Quidã attribuunt huius symboli inscriptionem Adriano Imperatori Rom. qui etiam in frequenti Senatu, vt Dion memorat, publicè hæc verba protulit: *Ita Imperium administrabo, vt sciam non mearum rerum, sed subditorum curâ me affici debere.* Sic legum quasi colophon, clausula hæc additur: *Salus populi suprema lex esto.* Ipse Camerarius animali ipso ita depicto vt capreolis præcurrat, ad eosque respiciat, pulcherrimum confecit symbolum seu emblema, cum lemmate, *Non mihi, sed populo.*

Rex bonus est pastor populi, tutorq; paterq;,
Nec sua sed populi commoda sola cupit.

CAPVT XIX.

Ex varijs actionibus.

COmmiscebo denique aliqua argumenta mentis, quæ collegit Antigonus. Apud Canopium, ad lacum Mæotidem, inquit lupos accipere à piscatoribus alimenta, & eorum piscationis instrumenta custodire: quòd si aliquâ se affectos iniuriâ putent, lina & pisces eorum tunc infestare. In Thraciâ, eo loco qui olim Cedripolis fuit vsurpatus, homines & accipitres societatem aucupij seruare: nam auiculas ab hominibus lignis exagitari, insectari exagitatas accipitres, fugientesque auiculas in homines incidere, itaque homines prædæ partem accipitribus dare. Pardalim ferunt deprehendisse, quòd suo odore animalia delectentur: itaque se occultare, & iuxta prætereuntia venari. Ichneumones, aspide conspectâ, non priùs eam aggredi, quàm alios ad auxilia acciuerint: contra morsus autem & ictus humectare eos corpora, & in puluere volutare, itaque se luto oblinere. Trochilos aiunt dentes crocodilorum purgare, indeque ali; & sentire crocodilum hanc suam vtilitatem: ideoque cùm exire vult trochilus, collum mouere, ne eum commordeat. Mustelam priùs quàm cum serpente pugnam ineat, rutam edere, cuius odor serpenti est inimicus. Quin & contra serpentum ictus, merum, per rutam decolatum, ac potum prodesse aiunt. Sus quoque à serpente morsa, statim ad aquam fertur, & cancrum quærit: nam & is inter ea recensetur, quæ aduersus serpentum ictus valent. Columbas nolle cum pluribus coire; neque omittere coitũ, nisi viduus aut vidua fiant: pullis salsugine præditam terram præmansam in os inspuere, alimentumque ijs ita præparare. Pelicanos conchas femellas deglutire: cumque eos aliquantulum in summo ventris detinuerint, hiscentes iam euomere, sicque carnes eruere & vorare. Vulpes quæ vocantur, cùm sentiunt se hamum deglutijsse, sursum efferri, ac funem mordicus rumpere. Polypum alimenta reponere in suas cauernas, & consumptis quæ vsui erant, inutilia eijcere, pisciculosque ad eiecta conuenientes captare: colorem imitari lapidum, aliarumque, ad quas accedit, rerum; idque facere, cùm est in metu. Vide quid nauta polypus subtilitatis vsurpet. Testam habet, quâ inuersâ sursum fertur, vt deinde facilius deorsum ferri queat: cũ enim sursum euasit, obuertit eam. Habet autem inter sua flagella quidpiam continuum, membranæ instar: eo, cùm ventulus est, loco veli vtitur, demissis flagellis, quæ ei claui vsum exhibent. Ferunt Scytharum Regi equam fuisse generosam: ad hanc adductum pullum ex ipsâ natum, vt eam iniret, detrectasse, equam tamen velatam ad se adductam conscendisse; cumque detectæ faciem vidisset, profugisse, ac seipsum per præcipitium deiecisse. Animalium in mari degentium esse mansuetissimum delphinum: nam & puerorum amore eum capi, vt circa Tarentum, Cariam, aliaque multa loca. In Cariâ cùm vinctus esset delphinus, ac multis affectus vulneribus, multos ferunt alios delphinos in portum auxilij ferendi causâ aduenisse, dum illum piscator dimitteret.

CAPVT XX.

Sagacitas animaliũ sine ratione vindicatur.

VErùm licet prodigamus fidem, & maiora de animalium astutijs credamus, nisi nos mente damnemus, illis concedenda non est. Erimus sicut bruta, si bruta putemus sicut nos. Diuinâ finitione istud constat. *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Fimus quidem, si illis demus: ignari honoris nostri, pares erimus brutis. Lamentari quoque licet: *Homo, cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Cur non potiùs nos censemus mente ino-

pes, cùm irrationabiliores illis nos faciamus? Cur bruta, quòd vltra sensum assurgant, demiramur; & nosipsos, quòd infra insensatas dilabamur naturas, non erubescimus? Negligentes sumus dignitatis nostræ, fortasse quia non memores. Sublimiùs ratio in cælo in Deo hospitatur, quàm quò vulgus naturarũ assurgat. Cognata cùm sit diuinitatis, & dos atque frons humanæ gloriæ, erigitur ad cælum capitolium mentis, arx rationis in homine erecto stat vultu; ille solùm cælestia respectat, diuinitatis cognatus, ratione decorus. Inustæ tamen sunt quædam eius notulæ brutis, vt quam in nobis non colimus, in alienis aris quamdam eius statuam reuereamur: vt sciamus cuius vmbra feras nobis similes facit, eiusdem veritatem nos Deo similes facturam. Si tantam nobis incussit admirationem vestigiũ mentis, quantum ipsa mens nos admirabiles reddet? Si bruta sensus rationalia simulauit, nos ratio diuinos: si, quæ nos, illa sensu agunt; nos ratione agemus, quæ Deus. Quantum possimus mẽte, noscamus ex ijs quæ amẽtia agunt imaginatione. Intelligit natura quid faciat: opus eius rationale est, addo & diuinum. nam rationale non ab aliâ ratione est nisi diuinâ. Non sunt rationalia dote domesticâ, quæ iuxta rationem se mouent; velut quæ eleuantur, non statim sunt ignis. Videndum est à quo moueantur. Sagitta alieno impulsu scopum quærit: ita quidquid videtur ratione agere, videndum à quo agatur; alioqui tota natura rationalis esset. In omni eâ est quædam rationis affectatio, quædam discretio. Elementa norunt, cùm exulant suis sedibus; repetunt sine errore viæ. Ignis similia cogit. Stirpes noxios succos à salutaribus distinguunt; illos recusant, hos attrahunt. Cucumeres oleum aduersantur, an quia sciunt eo se perfusos morituros? perreptant verò ad vliginem & humorem quo irrigentur. Vitis brassicam odit propter inuidiam succi ab illâ vsurpandum: fugit laurum infensam nimiâ caliditate. Audiâ Tertullianum, vitis hederæque sapientias contemplantem. lib. de Animâ, cap. 19. *Video enim & vitem, adhuc teneram & impuberem, intelligentem tamen iam opera sua, & volentem alicubi adhærere, cùm innixa & innexa proficiat. Denique non expectatâ rusticâ disciplinâ, sine arundine, sine corno, siquid attigerit, vltrò amabit: & quidem virioſiùs amplexabitur de suo ingenio, quàm de tuo arbitrio properat esse secura. Video & hederas, quantum velis premas, statim ad superna conari, & nullo præeunte suspendi; quòd malint parietibus inuehi textili siluâ, quàm humi teri voluntariâ iniuriâ. Contrà, quibus de ædificio malè est, vt crescendo recedunt, vt refugium sentias ramos aliorsum destinatos, & animationem arboris de diuortio parietis intelligat; contentæ suâ paruitate, quam ex primordio prouidentissimi fruticis edidicit, timentis etiam ruinam. Has ergo sapientias & scientias arborum cur non contendam? Viuant vt philosophi volunt, sapiant vt Philosophi nolunt; intelligant & infantiam ligni, quò magis hominis.*

Ad hæc affectus pariter plantæ simulant. Palmæ se diligunt; sed & in extraneum genus charitatem colunt. Myrtus & malus amicitiam colunt. Quare quemadmodum delirarunt Anaxagoras & Empedocles, tribuentes stirpibus vota, cupiditates, ille animalia ratus, iste & sexu distinguens; atque insuper accedens Democritus, mente eas exornans: ita delinquunt qui irrationabilibus rationem tribuunt. Ceterùm & tantam mentem bestiarum in argumentum nullius sumo: iam enim prudentiores nobis essent, feliciores: naturalis illis ars, & ab vtero sapientia. Nobis sera est ratio, pigra mens, laboriosa ars, post multos labores: post multas ineptias magnum præmium est, minùs insanire. Illis idem nasci, & sapere sine disciplinâ, sine labore; non igitur gloria suæ naturæ est, sed donum; non census proprius, sed beneficium alienum. Ad hæc perfectiùs aliquando quàm nos agũt: perfectiori enim gubernantur mente, nam alienâ: impetus ille à diuinâ est ratione. Puer aliquando elegantioris formæ characteres exarat quàm adultus, si peritus scriba ducat manum. Diuinus vigor illa ductat: ab illo prudentissimos impetus dispensant, non aliter quàm directus sagittæ motus ab impellente homine est. ideò quia à Deo puriores interdum virtutes edunt, id est, purioris virtutis simulachra. Adijce, quòd si ab euentu non à principio mens definienda esset, non tantùm brutis ratio esset, sed fermè diuinitas. Noscunt futura, præsagiunt: scilicet diuinatio potissima diuinitatis est tessera. Istam agitationem diuinæ manus in nobis experimur, cùm infantes fuimus; & siquando adulti desipimus, tunc aliqua rationalia facimus, sed sine ratione, interdicto eius vsu. Ad disciplinam nostram ista sunt, omnem morum institutionem, & solertia rationis officia finxit in amentibus naturis diuina mens, vt erudiremur, commendatâ ratione, vbi non est; & prouocatâ, vbi debuit esse. Ad hoc sunt plura rationalia officia manifestè irrationalium, quæ per insolentem naturæ ordinem eueniunt, ad aliquam eruditionem nostram. Infantes videmus cum sanctitate, bruta cum religione, insensata cum ratione, muta cum linguâ. Infans Nicolaus aliquoties in hebdomade ieiunabat. Brigitta conticuit, vsquequò triennis cœpit extemplò perfectè loqui

loqui inopinâ oratione. Illatenus muta visa prudentissimè: noluit loqui, donec sciret. Quid sapientius, quàm morâ vincere errores? Cùm feruidus Pater, homo quidẽ Dei, Ignatius Martinus in Lusitaniâ doctrinæ Christianæ rudimenta cœpisset in plateis docere, rogauit auditores, num vellet aliquis salutare Virginem. Tenuit omnium ora quidam pudor; sed infans in vlnis maternis tunc insonuit: *Aue Maria*. quo prodigio percussâ verecundiâ adultorum, progressi sunt vociferantes, *gratia plena*. Bos quidam ignarum & negligentem rusticum Religionis nostræ sacramenta edocuit, intonando articulatâ voce, *Credo in Deum Patrem*, & omnem reliquam Fidei professionem. Eloquentem etiam bouem C. Volumnius & Seruius Sulpitius Consules notarunt. Alius sub secundum bellum Punicum exclamauit, *Caue tibi Roma*. Alius ante imperium Augusti dixit ad aratorem frustrà se vrgeri, cùm breui non frumenta, sed homines sint defuturi. Loquacem canem ethnici viderunt: pulso Tarquinio Epidius arbores locutas prodidit: meminit & Plinius, speciatim Philostratus vlmũ, Orpheus fagum. Saxum quo se portari Motezuma iussit ad idolorum sacra vbique peragenda, immobile constitit, nullaque vi nec arte sedem suam reliquit: diffractis pluribus rudentibus, quibus innumeri barbari id protrahere sunt conati, & porrò contendentibus, insonuit vox, nullo pacto posse dimoueri, Dominum enim naturæ nolle illa fieri sacrificia. Nuntiato Regi prodigio, iussit ibi sacrificari. sed iterùm vox: *Nonne iam dixi, displicere ista creatori? In huius fidem permittam tantisper me portari, & iterùm fixum stabo, vt dimouere me non valeatis*. Accidit ita facile: promota rupes aliquantulum fuit, mox rursus immobilis constitit. Muri Babylonici hac voce resonuerunt, tunc vrbem captam iri, donec mula pareret: atque numquam capiendæ vrbis spem enixa Zopyri Persę mula refutauit. Quemadmodum hæc & alia rationalia insensatarum rerum argumenta propter aliquam institutionis nostræ maiorem necessitatem dispensata sunt; ita & ordinaria quædam documenta virtutis, & vestigia mentis propter communem eruditionem imprimi brutis oportuit. Erubescat homo aut brutorum æmulum non esse, aut fuisse imitatorem. Pudeat illâ virtutis imagine carere, quibus seruiles naturæ commendantur, aut per imitationem vitiorum in eorum censu rescribi. Ad fastidium vitij, ad inuidentiam virtutis, animalia cum vtriusque gestu, & rationis effigie, diuina illa ratio fabrefecit. Ad hæc fides diuinæ sapientiæ est, dum sapere videmus bruta; miramur maiestatem illius mentis in amentes naturas refusæ: quò minùs possunt sapere, plus est sapuisse. Subtiliorem artem difficilior materia commendat. Adijce, solertiora esse minima, aut deformia, formicam, apem; elephantem aspectu stultum & inertem. Quemadmodum calidior est aër remotior à Sole, quàm in mediâ sphærâ; resistente enim opacitate terræ, geminantur reflexione radij: ita eæ naturæ, quæ humiliores videntur, sagaciores sunt. productus vsque ad illas diuinitatis splendor, velut ibi resumptus roboratur. Gestit quoque in minimis diuina se ostentare ratio: plus formæ habent, aut tota pænè sunt forma. Quanta illa mens erit, quæ sine materiâ, quæ simplicissima, quæ tota actus est, quæ tota forma, limpida omni complexione. Quæcumque igitur prudentiæ signa edunt bruta, idola quædam & velut sigillaria mentis sunt, arcanâ virtute, non suâ perspicacitate gubernata. Nec mirandum est, quæ de ipsorum astutijs narrantur (fortasse non omnia sine negligentiâ veritatis) nisi quia rationabilia sine ratione peragant: affectant mentem, non obtinent; nec illam sacram discernendi vim imis concludunt pectoribus, in territorio adhuc materię contenta. Diuortium corporis & spiritus ignorant. Quare in illis totum corpus est, & demissum, nec vltra phantasiam, citra debitum laudis, citra meritum, citra præmium.

CAPVT XXI.

An disciplina sit brutis.

IAm & disciplinam omnem nego brutis. Solus homo notitiâ principiorum pollet, quibus artes scientiæque struuntur. Solus ille discipulus, sciens, artifex: solus diiudicat per compositionem rationum, solus discursus nectit, solus mentem reflectit, ex proæresi statuit, reminiscitur. Quid denique ad vindicationem artium & ingenij desideras? Specta corpus ad artificia promptum, erectum, subsistens, instructum manu aptissimâ operi. Instrumentum dedit natura genuinum, nouit cui vsui. Blandè itaque capiendi sunt Auctores, qui à disciplinâ bestias commendant. Extulit ad hanc gloriam hirundines Theophylactus Simocata initio sui Dialogi, vbi ait: Τὰς χελιδόνας ἐκ τοῦ τῆς μητέρων ἀκήκοα τῶν παρ' ἡμῖν ᾠδῶν διδασκεσθαι μουσικῶς· οὐδὲ ἀπαιδεύτου φθογγήματος χελιδὼν ἀκούειν μητὶ ἀνέχεται. Διδάσκουσι δὲ νεοττοὺς ἐκείνας τὰ ἔκγονα, πολεοῖς ἐποικίζεσθαι, καὶ θεραπεύειν αὐθεόπτοις, καὶ θελαλεῖν θαλάμοις φίλων ἐναρμόνιον. *Hirundines maternos cantus, secundùm modulos musicos à matribus edoceri percepi: non enim indoctæ prolis audire mater*

ter sustinet hirundo. Docent ea igitur suos fœtus vrbes inhabitare, & apud homines canere, ac circum superiores ædium partes carmine perstrepere continuo. Idem, vt omittam alios, elephanti exemplum sic commendat Epistolâ decimatertiâ. Φιλομαθέστατον ζῶον φασὶ τὸ ἐλέφαντα, καὶ ἀθεωρήτων διδασμάτων μαθητὴν δεξιόν· ἐὰν ὁ τοῦ σώματος ὄγκος θαυμαστὸς παρ' αὐτῷ, ὅσον ὁ τῆς παιδείας κόσμος τετίμηται. Καὶ τοῦτα μὲν παῖδες Ἰνδῶν θεθρυλλοῦσιν. Ἐγὼ δὲ τὸν Νικίαν πεθαύμακα, τὸ ἀλόγων ζώων ἔχοντος τὸ λογισμὸν ἀλογώτερον. ὑπάρχων γὰρ παῖς ἀνδρὸς σοφίσου, ἐκ παιδίας ἐκλελάκπκας, τῶν δὲ κίβους καὶ παλαίστρας τὴν τοῦ βίου σχολὴν κατεκάλωσας, καὶ γέρονας πέρας διηνεκείας τοῦ χρόνου. Ἐ, εἴνεκα παῖς ἀκούειν Ἑρμαγόρου ἐθέλεις, ὀψὲ ποτὲ τὸ ἐκείνου εἶδος ἐπανήκεις, ἀγαθὸν, κἂν ἐς γῆρας σοφία τε καὶ φρόνησις παρῇ, καθὰ δοκεῖ καὶ τοῦ Πλάτωνι. Ἐ, δὲ τοῦ πάλαι κακῶν δυσαναχετοῖς μεθίστασαι, καὶ παῖδα σαυτὸν Ἑρμαγόρου κηρύττῃς, τυμβορύχος ἴσθι τοῦ παρόντος τάφου χρυσοῦ· τῇ σῇ γὰρ κακίᾳ τὰς ἐκείνου ἀρετὰς καθυβρίζεις. *Disciplinosissimum dicunt animal esse elephantum, & dexterrimo caput ad omnia ea quæcumque ab hominibus edoceatur: neque enim in illo tantum moles miranda corporis, quantum disciplinæ cultus æstimatur. Et ea quidem Indorum pueri diuulgant. At ego Niciam admiratus sum irrationalibus animantibus rationem habere irrationaliorem, vt qui cùm sis viri eloquentis filius, paternis studijs abiectus, in aleæ ludo ac palæstræ otio vitam deteras, egressus ingenuitatem generis. Quare si filius audire velis Hermagoræ, serò aliquando ad eius vitam redis & bonum est, si in senectute sapientia adsit & prudentia, quod & Platoni videtur. Si verò molestum est ex pristinis vitijs resurgere, & teipsum Hermagoræ filium iactitas, scito te futurum furem paterni sepulchri. Nam tuâ malitiâ virtutes eius infamas, & contumeliâ afficis.*

Exempla bestiarum disciplinam simulantium, laxè quoque admittenda vultum solùm discendi obiectant. Fuit felis cuidam Fratri nostro familiaris, cuius curæ erat pulsare nolam ad surgendum. Id munus felis didicit: si fortè, cùm hora insonabat, abesset Frater, felis accurrebat ad funem, & manibus presso vngue detrahebat.

CAPVT XXII.

An sint in brutis affectus.

PRoximum est quærere de appendicibus mentis, num passiones aut vexent aut versent bruta. Et quidem affectus nostros affectant, non habent. Ita Stoici, qui & ipsos affectus animalia censuerunt, sed negarunt animalibus: ita & Seneca. cum quibus dicendum est, feras irâ carere, & omnia præter hominẽ. Nam cùm sit inimica rationi, nusquam tamen nascitur nisi vbi rationi locus est. Impetus habent feræ, rabiem, feritatem, incursum, iram quidem non magis quàm luxuriam. Et in quasdam voluptates intemperantiores homine sunt. Non est quòd credas illi qui dicit,

Non aper irasci, meminit non fidere cursu
Cerua, nec armentis incurrere fortibus vrsi.

Irasci, dicit incitari, impingi. Irasci quidem non magis sciũt, quàm ignoscere. Muta animalia humanis affectibus carent; habent autem similes illis quosdam impulsus. Alioqui, si amor in illis esset, & odiũ esset; si amicitia, & simultas; si dissensio, & cõcordia; quotum aliqua in illis quoque extant vestigia. Ceterùm humanorum pectorum propria bona malaq; sunt. Nulli nisi homini concessa prudentia est, diligentia, cogitatio. nec tantùm virtutibus humanis animalia, sed etiã vitijs prohibita sunt. Tota illorũ, vt extra, ita intra forma humanæ dissimilis est. Regiũ illud & principale parum subtile, parum exactum, vt vox est quidẽ, sed non explanabilis, perturbata, & inefficax, vt lingua, sed deuincta, nec in motus varios soluta. Capit ergo visus speciesq; rerũ, quibus ad impetus euocetur, sed turbidas & confusas. Ex eo procursus illarum tumultusq; vehementes sunt; metus autem sollicitudinesque tristitiaque & ira non sunt, sed his quædã similia. ideò citò cadunt, mutantur in contrariũ: & cùm acerrimè sæuierunt, expaueruntque, pascũtur, & ex fremitu decursuque vesano statim quies soporque sequitur. Libanius etsi refutet Stoicos, qui opinionis elogio diffamarũt affectus, secutus tamẽ Aristotelicum sensum, imaginẽ illorum, nõ ipsos, bestijs indulsit. Vmbra amoris fuit, cùm elephas puellas, cùm delphinus pueros dilexerunt, cùm amasijs mortuis tabescebãt.

CAPVT XXIII.

An risus & fletus competat brutis.

QVid de risu & fletu? Ridet cuculus, ridet & auis fulua, quam Indi quapachtotol dicunt: meruit propterea infamiam inauspicati ominis. Adeò Barbari philosopharunt timentes lætitiam, festiuumque & ridibundum cantum minas computarunt. Luxerunt canes & equi. Paulò ante mortem Cæsaris greges equorum abstinentes pabulo, vbertim profudere lacrymas. De Pallantis equo Virgilius cecinit:

Pòst bellator equus, positis insignibus, Aethon,
It lacrymans, guttisq; humectat grãdibus ora.

Eãdem fidei lege descripsit Homerus equos Achillis:

Perstabant curru iuncti, lacrymasq; cientes,
Quæ miseris calidæ malas per & ora fluebãt.

Pli-

Plinius lib. 8. c. 42. equis tribuit pugnæ præsagium, & lacrymas, in obitu dominorum. Consentit Isidorus, qui adiecit, solũ equum, præter hominem, lacrymari, & doloris affectum sentire. Sed istæ commotiones contingunt rationẽ, & pro excessu aut defectu stultitiæ, aut inhumanitatis elogia meretur: quare quibus deest ratio, similitudo erit dumtaxat. Latiùs ista Libanius, nos dũtaxat libamus. Sed de lacrymis definiamus nonnihil. Non animalibus tantùm, sed & plantis quidã lacrymas assignarunt: putarunt lacrymas non aliud esse quàm prolicitũ guttatim humorẽ ex viuẽtibus. Sed hoc & sudor est. Quid ampliùs lacryma erit? Fluxus oculorũ? Vtique, sed non simplex, sed quem affectio animi extorserit. Iam si lacrymatio inuoluit affectũ, vbi iste non legitimus, simulatio dumtaxat lacrymandi erit. Ophthalmiâ vexati ab oculis stillãt humorem, nec lacrymare dicimus: item & frigore afflicti, & inflãtes buccas, & bibentes immodicùm, aut ridentes. Quare sicut homo non semper lacrymatur, cùm oculi aquas stillant, ita nec bruta. Homo autem solus lacrymatur. Prima humanitatis cærimonia fletus est, primum vitæ vectigal, prima lucis salutatio. Scilicet præfatio vitæ, lacrymatio ceteras vitæ partes prædictat.

Fuerunt & qui in ipso vtero lucis timorem fletibus indicarunt. VVeinrichius in erudito trium historiarum de monstris tractatu facit mentionem. Operæpretium est eius verba adscribere. *Quin & flens*, inquit, *in vtero puer natus est, teste Fabricio, qui & versibus suis illustrauit, & Baptismo ipse adstitit. Nostris etiam his paucis annis clarissimè vociferari auditus est, alius in hac ipsa vrbe* (Vratislauiâ) *homo in omni suâ vitâ posteà miserrimus factus. In Alpibus Noricis vagitus cuiusdam diebus quatuordecim ante partum exauditus est, infantis etiam verè monstrosi, quòd cornutus esset.* Hæc ille. Crusius ex Iobo Fincelio anno 1546. *infans in vtero materno fleuit, vnus in Misniâ, alter Rotvvilæ ad Nicrum. Eo verò anno bellum fuit Protestantium cum Cæsare.* Meminit eius & Cardanus de Varietate rerum, sed ἐν παρόδῳ tantùm, additque parricidas tales posteà fuisse, aut aliàs improbos. Quid? Iámne in hoc refutamus asserta? infantibus affectus non est, nam nec ratio, quare nec lacrymæ. Fateor affectus & rationem infantibus actu deesse, non facultate; illius autem lacrymæ sunt, qui mentem habet, licet non exprimat. Nobilioris animæ vigor plus dominatur etiam sine ratione corpori, & extundit argumenta sui morsus ex oculis.

CAPVT XXIV.

An soli equi lacrymas fundant.

LAxiùs interpretanda est illa Isidori sententia, quòd solius equi & hominis sit lacrymari, scilicet frequentiùs. Nam Claudianus inquit,

——— *Lacrymis torui maduere leones.*

Fauẽt Plinius & Lucretius, lacrymis & mœrore Regem ferarũ donantes. Asinos Mauritaniæ acerrimas lacrymas scripsit Ælianus fundere. Elephantibus tribuit Xiphilinus lugubrem vocem, canibus Calaber sensum doloris, tauris Calpurnius mœrorem. Omnia hęc capienda eo sensu, quo superiori Capite constrinximus, lacrymas proprias, affectui dumtaxat rationalis naturæ competere.

CAPVT XXV.

Memoria quibus brutis insit.

ALia lis de memoriâ est, num cõmendet bestias. Et quidem reminiscentia nullis inest (appendix intellectionis est) memoria multis imaginationis viribus contenta, quis illã elephanto negabit? Glycas testis est, elephantem quemdam, cùm in Circum deduceretur, sedentem in foro ad Milliarium aureum Magistrum ferarum, subitâ irâ atque impetu interfecisse. Causam nõ aliam violentiæ fuisse, quàm quòd ante annos totos decem, eodem illo loco, idem Magister eumdem elephantũ ferro percussisset, quam iniuriam tot annos recondens, tunc demum ijt vltum. Ex Acostâ plura Lipsius. Miles quispiam in vrbe Cochin elephantem per lasciuiam in fronte putamine nucis percusserat (grandem illam Indicâ intelligo, quam incolæ coccum appellant.) Elephantus putamen studiosè tollit: illud, atque iram, recondit. Post dies plusculos, in viâ quapiã publicâ obambulantem militem conspicit, accedit, & elatum ex ore putamen, promuscide suâ acriter in illum conijcit: tum exultabundus abijt, quasi talione illâ iniuriam probè vltus. Iterùm ex eodem. Miles elephantum in eadem vrbe cum rectore obuiũ habuit, noluit decedere. Elephas suam & rectoris contumeliam id interpretatur, vlcisci tamen à rectore prohibetur. Post dies aliquot, in ripâ Mangatæ fluminis (id vrbem alluit) militem fabulantem otiosè reperit. Cùm rector non adesset, corripit illicò hominẽ, in altum tollit, nec precibus nec clamore adstantium motus, aliquotiens flumine mersit, alleuans subinde & demittens. Cumque lusum eum satis diu lusisset, contentus hac vindictâ, hominem

minem vitæ ſuæ iam diffidentem, rectum & illæſum deſtituit eo ipſo loco vnde ſuſtulerat. Sed hæc in deteriorem & vindicem partem memoriæ exempla: ecce etiam in beneficam & benignam. Acoſta idem ſuggerit. Elephantum in vrbe Goâ fuiſſe, qui annuo illo & ſolemni furore correptus, catenas abruperit & vincla. Fugientibus omnibus, ſeruulum quempiâ, qui vlnis infantem dominicum geſtabat, in ædes properè irrupiſſe, oblitum ſarcinę quam depoſuerat in illâ trepidatione ante ædes. Elephas adeſt, mortem omnes & obtritũ pueri exſpectant. Ille contrà manu ſuâ leniter attollit; in humile tectum, quod è regione ędium, collocat; reſpectans curiosè ſatiſne puer illic ſine damno. Dein furibundus curſum ſuum exſequitur. Id datum omnes interpretabantur veteri beneficio, quia mulier earum ædium domina, & infantis mater, elephanti tranſeunti ſæpiùs panem aut fructus obtulerat. Ad hæc: repedant feræ cubilia ſua, vtique memores. Canis poſt multos annos domũ agnoſcit; & reduces excipit dominos, adorat, blãditur, & aduentum celebrat magnis lætitiæ geſtibus. Maius diſſidium eſt, an omnibus inſit recordatio brutis. Diuus Baſilius piſcibus iniquus fuit, nullã pænè illis reliquit, eſt tamen quædam illis ſpecies diſciplinæ & experientiæ. Nihil ſine memoratione diſcitur. Ad ſigna prandij accurrunt in ſtagnis, cymbalo aut crepitaculo vocati, ſcilicet non immemores ſignificatûs: repetunt ſuas latebras, nempe non obliti viæ. Ariſtoteles quoq; nimis parcus videtur, dum apibus & formicis imaginationem negauit, memoriã eripuit. Iniuſtè quidem: formica enim per eamdẽ ſemitam redit ad domicilium, quærit amiſſam viam: apes quoque importunæ ſunt deguſtatis floribus. Fateor tamen, aliqua animalia memoriæ expertia, vt omnia pigra, & adhærentia ſaxis, ſuo contenta accubitu, ſuo fida loco: nãque indulta recordatio brutis ad repetitionem latibuli, aut opportunæ rei inquiſitionem, aut fugam. Illa ſunt tenacia ſedis; nihil quærunt, fugiunt nihil; ſuperuacaneum eſſet meminiſſe. Sed & tucani minima memoria eſt, aut maxima ignauia: neſcit repetere antrum, ſi fortè egrediatur; ideò alterum fodit quò ſe eondat: nihilominùs alicuius recordationis argumentum eſt, ſeruare in ſuis latebris congeſta in annuos cibos ſemina.

CAPVT XXVI.

An libertas aut indifferentia aliqua brutis inſit.

LIberaliſſimi nonnulli Theologi, in quibus noſter Petrus Arrubal in Codicibus manuſcriptis, indifferentiam indulgent brutis circa delectabile & vtile, vt reijcere vel arripere illa poſſint, ſolùm circa honeſtum negatâ libertate: tum alij imperfectã quamdam diſcurſionem circa hæc obiecta prodigunt. Planè mihi non eſt dubium, aliud eſſe arbitrium, aliud rudem libertatem; & poſſe hanc aliquo modo ſine illo eſſe, ſcilicet ſine iudicio, ſine mente integrâ aut ſanâ. Pueri & amentes non ſolùm ſponte agunt, ſed multa etiam liberè, quæque in eorum libidine & poteſtate ſit ea efficere, aut omittere, aut aduerſa amplecti. Sic Victoria cenſuit, ſic & Molina noſter in Concordiâ ſuâ. Neque ea culpæ illis vertuntur, non merito, non opprobrio, quia non diſcernunt inter bonum & malum morale. Atqui hæc libertas non eſt exacta, nõ quam dicimus arbitrium: liberum enim arbitrium ibi eſt, vbi voluntas. Ea ſit, in quâ formaliter, vt aiunt, libertas explicetur præuio rationis iudicio. Quid? tantámne dabimus licentiam & libertatem brutis ac pueris? Non, credo, opus eſt: aliquam verò neceſſariam indifferentiam reor cum Molinâ noſtro; & ad minus, cum Arrubale, ineſt eis veſtigium libertatis quoad aliquos motus, & alterutrius partis ius eligendi à ſentienti appetitu. Quando namque (ait Molina) bellua fatigata ex diuturnâ ſeſſione ambulare appetit, neque in aliquem peculiarem locum trahitur à notitiâ & appetitu alicuius obiecti, quod in eo loco ſit, planè in poteſtate ipſius videtur eſſe ſitum, in vnam aut in alteram partem moueri. Non tamen tantum veſtigium libertatis cõcedam belluis, vt ſi ab appetitu, præuiâ cognitione alicuius obiecti, incitentur in obiectum certum, nullaque exiſtente cauſâ quâ retrahantur, vt metu fuſtis aut alterius rei, in poteſtate ipſarum ſit non moueri in tale obiectum. Qui tamen neque veſtigium hoc libertatis beſtijs voluerit concedere, is nullâ ratione appetitui brutorum radicem proximam alicuius contingentiæ tribuere debet. Hæc Ludouicus cenſuit, & mihi quidem vt minimùm ea indifferentiæ libido dandá brutis, ſtuperet namque equus tamquam ſtatua, hinc inde æque oblatis duobus hordei manipulis. Recurrere ad cauſam primam vnius coacturæ, longum iter eſt, & ſuperuacaneum.

Neque tamen liberaliores oportet fieri in libertate brutorum. Conſpiratio illa ſuorum morum neceſſitatem magnam ſuæ naturæ arguit. Omnes vulpes fraudulẽtæ ſunt, omnes grues cautæ, omnes araneæ ingenioſæ & inſidiatrices, omnes lupi prædones, omnes leones magnanimi, omnes lepores timidi, omnes apes induſtriæ & ſollicitæ, omnes formicæ prouidæ & laborioſæ. At humana

humana ingenia ob facultatem liberi arbitrij diſſipantur. Egregiè Perſius:

Mille hominum ſpecies, & rerũ diſcolor vſus:
Velle ſuum cuique eſt, nec voto viuitur vno.

Sed & Horatius aptè canit:

Millia quot capitum viuunt, totidem ſtudiorum.

CAPVT XXVII.

Quomodo animalia præſentiant.

CEterùm quia præſagium, ſcilicet diuinationis æmulum, ſupra mentem ſit; lubet hîc definire, quo pacto cum vecordiâ concordet animalium. Obinde opinor perſentiſcere futura, quia ſine mente ſint: vacãt enim ſenſibus intellectionis, famulatu exemptis, liberiſque ſeruitio alieno: ideò habiliores ſunt conditionibus temporum, influxuique elementorum. Aduentitię temporalium qualitates in otioſiores brutorum ſenſationes meliùs ſe inſinuant: ideò geſtiunt aut mœrent pro humorum effuſione, aut contractione; atque pro diuerſitate phantaſiæ gubernant affectus præuios ſerenitati aut pluuiæ. Ita delphinus placato mari laſciuit; commota enim phantaſia naturalium impreſſione cauſarum ad ludos prouocat.

CAPVT XXVIII.

Quid ſit inſtinctus animalium.

NEc enim animalium inſtinctum aliud reor, quàm operationem phantaſiæ ad iudicium commodi vel incommodi determinatam, determinantemque appetitum ad impetum vel fugam. Iudicium non propriè intelligo, ſed hiſtrionem quemdã eius. Differt autem inſtinctus, licet brutorum phantaſia in eamdem ſpeciem coëat, pro formarum & temperamentorum diuerſitate, quæ baſes indolis ſunt; inde tanta operum varietas, vt bombyx lanam, apis fauos, formica horrea, araneus telam, hirundo nidum architectentur. Quemadmodum iuxta inſignium Philoſophorum placitum cogitatiua hominis facultas illud priuilegium ex coniugio mentis obtinet, vt circa ſingularia diſcurrat. Ita in brutis ex diuerſæ formæ & temperamenti contubernio diuerſæ phantaſiæ inſtinctuſque dirimuntur, vt opus habeant aliquâ rerum ſpecie, innatâ ab origine ſuâ, inſigniri: nec ab Auctore naturæ nouis & aduenticijs fauoribus iuuari, vt nonnullis placuit; in illo enim excederent homines, in hoc exæquarent.

CAPVT XXIX.

Cur nullum animal præter hominem cum intellectu ſit.

INquiret tandem curioſitas, cur nullum, præter hominem, animal mens exornet. Nata omnia non ſunt, niſi homo, imperio. Obſequium cæcum oportet eſſe: nec obedientia diſcretione magnopere habet opus. Circa eamdem quæſtiunculam hoc oraculum B. Brigitta accepit. *Reſpondeo tibi: Omnia quæcumque creata ſunt, ad vtilitatem hominis ſunt, aut ad neceſſitatẽ eius & ſuſtentationem, aut ad informationem & correptionem, aut ad conſolationem & humiliationem. Si ergo bruta haberent intellectum ſicut homo, eſſent vtique homini in tribulationem, & potiùs nocerent quàm prodeſſent. Ideò vt omnia ſubiecta ſint homini, propter quem omnia facta ſunt, & omnia ipſum timeant, ipſe verò neminem niſi me Deum ſuum, propterea animalibus non eſt datus rationalis intellectus.*

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

An cælum sit causa aliquorum animalium.

DISCVSSI sentientis substantiæ dignitatē, nunc aliquas causas euoluam, antiquiores saltem; & primùm quæstionem illam, quam suspensam reliqui, vt omnem expiem scrupulum eorum, qui cælos exornarunt intellectu & animo, An cælum alicuius bestiolæ pater, earum scilicet quæ sponte dantur. quamuis in hac parte etiam ij qui amentes & exanimes iudicarunt orbes, censuerint generatores horum sentientium, non vt causas præcipuas, sed vt instrumenta diuinæ: proxima enim aliqua causa signanda erat, quæ si non auctor, ministra saltem fuisset horum viuentium. At vnde cęlis hæc officia tribuimus, & non potiùs elementis, quibus istam efficaciā video in Philosophiâ Moysis commissam? *Producant*, inquit, *aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli.* & rursus: *Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ secundùm species suas.* Non audio, Producat cælum. quare si à Deo virtutem non accepit, vnde istam paternitatem obtinuit? In signa & tempora audio exornatum æthera, non ad fecunditatem. Sine astrorum vi peperit terra stirpes: tunc cælum rude erat, incultum, obscurum, inefficax sine suâ lucis manu; nulla tunc sidera. Igitur ista vis non est sublimis, cùm cælum nec parens nec obstetrix potuerit esse. Idem censeo de omni animatâ naturâ, quod de vegetabili. Ceterùm in illâ Dei iussione, aliqua sine dubio efficacitas terræ & aquæ producendis viuentibus tributa; ergo sufficiet. Quare non damno eruditos aliquos Astronomos, qui cū pluribus Patribus temperarant cæli vires. Obseruanda sunt diuersa genera diuinæ elocutionis. In quibusdā verbis nulli delegatur creaturæ procreatio alterius, in alijs committitur. Lux, firmamētum, sidera, homo immediatè à Deo fuerunt, nullâ secundâ interueniente efficaciâ siue societate creaturæ, ideò horum productio conuenienti edicitur formulâ, *Fiat lux, Fiat firmamentum, Fiant luminaria, Faciamus hominem.* Igitur discrimen aliquod est, cùm dictum fuit, *Producat terra*, & *Producant aquæ.* Quod verò discrimen? nisi quòd aquæ & terra, vltra materiæ suppeditationem, conatum adhibuerint, acceptum ex diuino præcepto. Sidera autem & firmamentum ex præiacenti materiâ facta sunt: non enim fuit denuò creata materia, cùm ipsa formata; & tamen, quia Deus illa immediate & solus effecit, *Fiant* dicitur, non, *Producat terra*, aut aquâ, aut aër, aut ignis, aut quinta aliqua substantia. Deinde obseruandum est discrimen inter ea ipsa quæ Deus immediatè fecit: de aliquibus dixit, *Fiant*; de homine, *Faciamus.* Nullum verbum Moysis sine sacramento, sine doctrinâ est. Cur ita diuersa eloquia? nimirum sidera & firmamentum Deus solus fecit, sed ex materiâ; at humanum animum solus fecit, & sine materiâ: non solùm eduxit, sed totum tunc produxit. Satis itaque constat ex formulis diuini imperij, terræ & humoris commistio ad generanda viuentia. Non otiosa Dei vox est. *Producat*, inquit: producere vim notat. Terra iam tunc inaugurata vitalium rerum procreatione, ius aliquod nunc vsque retinet in aliquarum bestiolarum partu, quemadmodum diuinus vir Basilius censuit. *Præceptum hoc, scilicet producendi animalia, sic impressum est terræ elemento, vt ne hodie quidem desinat subseruire suo creatori. Nam animalia partim ex antecedentibus oriuntur successione, partim nunc etiam ex ipsamet emergere terrâ generariq; cernuntur. Non solùm enim cicadas humus pluuio tempore edit, & innumeras alias bestiolas in aëre peruolantes, quarum plurimæ præ tenuitate nullam sortitæ sunt nomenclaturam; quin & mures ranasq; ex se ipsâ iam profert & edit, vtpote cùm circa Aegyptias Thebas post vehementes in æstibus pluuias, vniuersa arua soricibus impleri protinus nouimus. Anguillas quoque nec alio vllo modo, nisi ex fæculentâ constitui materiâ limoq; conspicimus; quarum nec ouum, nec alium vllum mo-*

modum, successionem efficere constat, sed è terrâ hæ progignuntur.

Neque leue est argumentum efficacitatis elementorum, ex diuino præcepto terram & aquâ inuiolata tenuisse iura sua. Piscium & auium productio aquis delegata, ergo solùm humoris hæc visi quamobrē terra numquam genuit legitimam auem. Nullam è terrâ solâ sine humore genitam vidimus, nullā genuinam, vt videmus innumeras bestiolas. Quare? quia ista iurisdictio aquarum est. in humore vtique aues natę produntur. Barliathes in aquis generantur: aquæ quoque produxerunt monstrificum alitem, qui Motezumæ præmonstrauit classem Hispanicam. Allata quoque fuit Francisco Regi Galliæ concha cum auiculâ intus pænè perfectâ, alarum fastigijs, rostro pedibus hærente extremis oris ostraci, Hector Boëtius asseuerat se vidisse enatas in algâ cōchas, quibus apertis, viuę aues euolarunt. Si cæli ista virtus esset, non adstringeretur humori, & aliquando legitima auicula è terrâ suapte nasceretur, & maria & terras cælum respectat, omnia claudit, vndequaque voluitur.

Obijcies aliquas aues ex frondibus genitas. Apud Iuuernæ fluuiū fertur, frondes aliquarum arborum in aquas dilapsas, in pisces abire, quæ in terrâ, volucrium animaliū formas induere. Dico adhuc è terrâ non procreatas aues (si legitimæ aues sunt) sed ex exuberanti aut arborum aut littoris humore. Potiùs hoc probat, germanos esse pisces & volucres. Ex eisdem humidis folijs vtrumque genus emergit; hoc solum discrimen, quòd ex humidioribus pisces.

Atqui difficultatem illā, quòd elementa imperfectiora sint bestijs cōtra ius originis, etiam digerunt illi, qui horum animalculorum cælū exanime progenitorem vindicāt. Putauit Albertus, virtute seminali, vt instrumenta diuina, cælos continere vim generandarum bestiolarū: istud tamen priuilegium ad terram & aquam transfero. Namque si cælum imperfectius animalibus ipsorū causa potuit esse, potest & terra sine impedimento imperfectionis. Ad hæc, diuina vis assistit, quemadmodum nulla creata virtus sufficit producendo spiritui; nihilominùs homo hominem generat, cuius generationi spiritus necessarius est, quem homo nequit producere: coronat tamen diuina vis conatum secundæ causæ, & ad exigentias dispositionesque accedit, expletura vota naturæ impotentis. Ita, licet elementalis virtus minor sit sentiente formâ, huius Deus explebit generationem, & primis fauebit conatibus, præparationique materiæ.

CAPVT II.

Opiniones Gentium de animalium origine.

NOnnulla præterea sunt in animalium origine dispicienda, atque ad absolutam tractationem altiùs petenda res, ab ipsis scilicet mundi natalibus. Vnde diuersa placita, prout quisque aut finxit, aut interpretatus. Philosophorum decreta sat erit, vt refutemus, narrasse. Peripatetici obtendebant mundi æternitatem, negabāt reperiri posse, auēsne antè an oua generata sint: cùm & ouum sine aue, & auis sine ouo gigni nequeat. Adfauēre Pythagoras, Ocellus, Archytas, Xenocrates, Dicæarchus, qui semper humanum genus fuisse credidere. Qui autem homines aliquos primigenios diuinitus naturáve factos crederent, multi fuerunt, sed aliter atque aliter in hac existimatione versati. Nonnullos narrat Censorinus. Vt omittam, quòd fabulares Poëtarum historiæ ferant, homines primos aut Promethei molli luto esse formatos, aut Deucalionis Pyrrhæque duris lapidibus esse natos; quidam ex ipsis sapientiæ professoribus nescio an magis monstrosas, certè non minùs incredibiles rationum suarum proferunt opiniones. Anaximander Milesius videri sibi ex aquâ terraque calefactis exortos esse siue pisces, siue piscibus simillima animalia: in his homines concreuisse, fetusque ad pubertatem intus retentos, tunc demum ruptis illis viros mulieresque, qui se iam alere possent, processisse. Empedocles autem egregio suo carmine, quod eiusmodi esse prædicat Lucretius,

Vt vix humanâ videatur ab arte creatum,

tale quiddam confirmat: primò membra singula ex terrâ quasi prægnante passim edita, deinde coijsse, & effecisse solidi hominis materiam igni simul & humori permixtam. Cetera quid necesse est persequi, quæ non capiant similitudinem veritatis? Hæc eadem opinio etiam in Parmenide, vel in Ste fuit, pauculis exceptis ab Empedocle abeuntibus. Democrito verò Abderitæ ex aquâ limoque primùm visum est homines procreatos. Nec longè secùs Epicurus: is enim credidit, limo calefacto, vteros nescio quos, radicibus terræ cohærentes, primùm increuisse, & infantibus ex se editis ingenitum lactis humorem naturam ministrantem prębuisse: hos ita educatos & adultos, genus hominum propagasse. Zenon Citiæus, Stoicæ sectæ conditor, principium humano generi ex nouo mundo constitutum putauit, primosque homines ex solo adminiculo diuini ignis, id est, Dei prouidentiâ genitos.

Denique etiam vulgò creditum est (vt plerique Genealogiæ auctores sunt) quarumdam gentium (quæ ex aduentitiâ stirpe non sint) Principes terrigenas esse, vt in Atticâ, & Arcadiâ, Thessaliaque, eosque autochthonas vocitari; vt in Italiâ Poëta cecinit Nymphas indigenasque Faunos nemora quædam tenuisse: & non difficilè rudis antiquorum credulitas recepit. Nunc verò eò licentiæ Poëticæ processit lubido, vt vix auditu ferenda confingant, post hominum memoriam, progeneratis iam gentibus, & vrbibus conditis, homines è terrâ diuersis modis editos, vt in Atticâ fertur regione Erichthonius ex Vulcani semine humo exaratus, & in Colchide vel in Bœotiâ consitis anguis dentibus Spartæ; quibus mutuâ cæde inter se necatis, pauci superasse traduntur, qui in conditu Thebarum Cadmo fuerint adiumento. Nec non in agro Tarquiniensi puer dicitur diuinitus exaratus, nomine Tages, qui disciplinam cecinerit extispicij, quam Lucumones, tum Etruriæ potentes, exscripserint. Paucas adijciam historias immediatiorem statuentium procreationem. Euripides, qui ex diremptione cæli & terræ eam esse putauit, ita ait:

Cælum terraq; vnius formæ fuit:
Sed cùm fuissent abiuncta complexu mutuo,
Emersit omnis in lucem res progenita,
Arbores, aues, feræ, quasq; affert mare.

Hermogenes nõ vi diuinâ, sed aspectu ebullijsse cuncta delirauit, cum inertiâ diuinitatis. Alij quosdam secundos Deos in hac prouinciâ occupant. Plato ex his præcipuus est, ex cuius doctrinâ Alcinous ait: *Cùm hæc omnia fabricata essent, animantium tria restabant genera, quæ mortalia erant futura, volatile, aquatile, & pedestre, quorum generationem filijs mandauit suis, ne si hæc quoque genuisset, immortalia non minùs essent quàm reliqua. Illi igitur à primâ materiâ particulas quasdam ad definitum mutuati tempus, mortalia finxerunt animantium genera.* Ægypti beneficium Nili censuerunt, vt Marcus Aurelius scripsit ex putrefactione terræ post magnam inundationem erupisse animalia & bestiolas inter illas feminam, nec longè Trismegistus est, ardori Solis plurimum tribuit ad primum viuentium ortum. Alij aues ex aquâ, in Arabiâ maximè Phœnicem genitam feminam, ex carie arborum, & solari æstu pro ingenio muliebri ardentis linguæ, cariosi pectoris. Lactantius celebre plurium sensum, qui pænè Epicuro imputatus iam est, sic prodit: *Aiunt certis conuersionibus cæli & astrorum motibus, maturitatem quamdam extitisse animalium serendorum. Itaque terram nouam semen genitale retinentem, folliculos ex se quosdam in vterorum similitudinem protulisse; de quibus Lucretius:*

Crescebant vteri terram radicibus apti,
eósque, cùm maturassent, naturâ cogente ruptos, animalia tenera profudisse. Deinde terram ipsam humore quodam, qui esset lacti similis, exuberasse, eoq; alimento animantes esse nutritos. Quomodo autem vim frigoris aut caloris ferre aut vitare potuerunt, aut omnino nasci; cùm Sol exureret, frigus astringeret? *Non erant*, inquiunt, *in principio mundi hiems & æstas, sed perpetua temperies, & ver æquabile.* Cur ergo nihil horum fieri etiam nunc videmus? quia semel fieri necessarium fuit, vt animalia nascerentur, postquam verò esse cœperunt, concessâ his facultate generandi, & terra parere desijt, & temporis conditio mutata est.

CAPVT III.

Fabularis origo animalium.

SEd & aliarum singularium generationum mira deliria apud antiquum vulgus. Monedulam nugabatur ex Arne factam, bubonem ex Ascalapho, ciconiam ex Antigone, simias ex Cercopibus, cygnum ex Neptuni sobole, gruem ex Pygmæâ, araneam ex Arachne, mergum ex Æsaco siue Bulide, alcyones ex Ceyce & coniuge, vespertilionem ex Acithoë, cornicem ex Coronide, lupum ex Lycaone, ranas ex colonis Lycijs, noctuam ex Nyctimene, luscíniam ex Philomelâ, picas ex familiâ Enippeij, hirundinem ex Progne, perdicem ex Talo puero, delphinos ex Tyrrhenis nautis, parum siue ægithalum ex Timandrâ, ocnum ex Autonoo, erodium ex Autho, & sexcenta alia, quæ nugantur Boëus lib. de Auium ortu, Nicander in Alteratis, & Antoninus Liberalis in suis Metamorphosibus, vt taceam Ouidianam licentiam. Idem adhuc ingenium barbari vulgi (error sui mali tenax est) plura animalia & plantas per metamorphosim iactat. Egregiâ Brachmanes commentatione vpupam honorarunt, Indis propterea Regibus charam, & in delicijs præcipuam. *Regi Indorum*, inquiunt, *olim filius fuit minimus natu, quem fratres improbi propter ætatem contempserunt. Cùm verò parentes senectute graues contumeliosè ab eis tractarentur, vt improbitatem eorum declinarent, assumpto filio minimo discedunt ac fugiunt, & laboribus in itinere consumpti moriuntur. Defunctorum cineres filius in sui capitis vulnere, quod ense sibi inflixerat, sepelit: Insignem hanc eius pietatem conspicatus admiratusq; Sol, puerum in auem formosam admodum & viuacem conuertit, cristâ supra caput eius erectâ, vt gloriosi facinoris monumento.* Feracioribus commentis Boëus, Corina, & Nicander suas paginas implent, & vno mendacio plura animalia creant. Exemplum sit narratio Munichi, quam libro 2. Mutatorum Boëus scribit. Μύνιχος ὁ Δρύαντος ἐβασίλευε Μολοσσῶν, καὶ ἐγένετο μάντις ἀγαθὸς, καὶ ἀνὴρ δίκαιος. Εἶχεν δὲ παῖδας τὸν Λελάντης, Ἀλκανδρον ἀκείνονα μάντιν ἐωυτοῦ, καὶ Μεγαλήτορα, καὶ Φιλαῖον, καὶ θυγατέρα Ὑπερίππην. Τούτους ἠγαπῶν παντας ἀγαθοὺς καὶ δικαίους, ἐφίλησαν οἱ θεοί. Ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς ὀλίγῳ ὕστερον νυκτὸς ἐπελθόντες λῃσταὶ συνελάμβανον, οἱ δὲ ἐν τῷ πύργῳ ἔβαλλον, ἐ γὰρ ἦσαν αὐτοῖς ἰσόμαχοι, πῦρ ἐνέβαλλον οἱ κλῶπες εἰς τὰ οἰκεῖα. Ζεὺς δ' ἐ φειδεῖδεν αὐτοὺς ὁσιότητος ἕνεκα, τελευτήσαντας οἰκτίσῳ θανάτῳ. Μετέβαλε δὲ πάντας εἰς ὄρνιθας, καὶ Ὑπερίππη μὲν ἐπεὶ φυγοῦσα τὸ πῦρ εἰς ὕδωρ κατέδυ, γέγονεν αἴθυια, οἱ δὲ ἄλλοι ὀπτὸν τὲ πυρὸς ἀέπτησαν. Μούνιχος μὲν ἐξόρνις ἠγόμενος, Ἀλκανδρος δὲ ὄρνεον, Μεγαλήτωρ δὲ καὶ Φιλαῖος, ὅπ τὸ πῦρ φεύγοντες, ὀλίγῳ τὲ τοίχου φεῦγον τῶν γλῶ ἔδυσαν, ἐγένοντο μικροὶ δύο ὄρνιθες καί ὃς ὁ μὲν ἀυτῷ ἰχνεύμων, Φιλαῖος δ' ὀνομάζε) κύων. Ἡ δὲ μητὴρ αὐτῷ ἐγένετο κνιπολόγος πιπώ· φεὸς πύτλῳ αἰτῷ πολεμός ἐστι καὶ ἐφεδίῳ· καταγνυσι γὰ αὐτῶν τὰ ὠὰ κόπτουσα τὴν δρῦν ὀλίγῳ τοὺς κύπας. Καί εἰσιν οἱ μὲν ἄλλοι σωόμοι ἐν ὕλῃ καὶ φεῦγα νευθμῶνας, αἴθυια δὲ ἐγένετο φεὸς λίμνας τὲ καὶ θαλάσσῃ. *Molossorum Rex fuit Munichus Dryantis F. vates egregius, idemq; vir iustus. Is è Lelantâ filios habuit, Alcandrum, qui vaticinio patri præstabat, Megaletorem, Philæum, filiamq; Hyperippam, eos omnes ob probitatem Dij dilexerunt. Quadam nocte eos latrones subitò in agris circumuenerũt. Cumq; pugnæ impares de turribus se defenderent, ignemq; latrones domibus inijcerent, Iupiter, habitâ eorum pietatis ratione, miserrimâ morte perire non est passus, sed in aues transmutauit. Et Hyperippa quidem, quoniam ignem fugiens, aquam subyit, facta est fulica; ceteri ex igne euolarunt. Munichus buteo, Alcander orchilus factus. Megaletor & Philæus, quod ignem fugientes, per parietem ad terram se demisissent, in exiguas auiculas abierunt: hic in eam quæ canis dicitur, ille in ichneumonem: mater in piponem, quæ culices muliones legit. Cum hac bellum est aquilæ & erodio, quorum oua confringit, dum quercum cædit propter culices. Viuuntq; vnà reliqui in siluis & latebris, fulicâ ad lacus & mare obuersante.* Nec steriles fabulas Corinna narrat; nunc ista primò occurrit. Μινύε τῇ Ὀρχομενῷ ἐγένοντο θυγατέρες, Λευκίππη, Ἀρσίππη, Ἀλκαθόη· καὶ ἀπέθυσαν ὀπτόπως φιλόρροι, πλεῖστα δὲ καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας ἐμέμψαντο, ὅπ ὀκλιπῦσι τὴν πόλιν, ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐβάκχευον· ἄχει Διόνυσος, εἰκαθεὶς κόρῃ, πα-

ρήνεσεν ἀυταῖς μὴ ἐκλείπειν τελετὰς ἢ μυστήρια τὲ θεῦ. Αἱ δὲ ἐ φεσσεῖχον. Πρὸς δὴ ταῦτα χαλεπήνας ὁ Διόνυσος, αὐτὴ κόρης ἐγένετο παῦρος, καὶ λέων, ἐ παρδαλις, καὶ ὀπ τῷ κελεόντων ἐρρύη νέκταρ αὐτῷ καὶ γάλα· φεὸς δὲ τὰ σημεῖα τὸς κόρας ἔλαβε δεῖμα, καὶ μετ' ἐ πολὺ κλήρους εἰς ἄγρος αἱ ῥεῖς ἐμβαλοῦσαι αἰπήλων. Ἐπεὶ δ' ὁ κλῆρος ὀξέπεσε Λευκίππης, ὀῦξατο θῦμα τῷ θεῷ δώσῳν, καὶ Ἱππασον ἢ ἑωυτῆ παῖδα δέασασε σὺν ταῖς ἀδελφαῖς. Καταλιπῦσαι δὲ τὰ οἰκεῖα τὲ πατρὸς, ἐβάκχευον ἐν τοῖς ὄρεσιν, καὶ ἐνέμοντο κισσὸν, καὶ μίλακα, καὶ δάφνιν, ἄχρις αὐτὰς Ἑρμῆς ἀφλάμβυος τῇ ῥάβδῳ, μετέβαλεν εἰς ὄρνιθας καὶ αὐτῷ μὲν ἡ μὲν ἐγένετο νυκτερὶς, ἡ δὲ γλαῦξ, ἡ δὲ βύζα ἔφυγον δὲ αἱ ῥεῖς τὸν αὐτὴν τὲ ἡλίου. *Minyas Orchomeni F. habuit filias Leucippam, Arsippam, & Alcathoëm. Hæ operum nimio studio arserunt, plurimumq; alias mulieres reprehenderunt, quòd vrbe relictâ, in montibus eæ baccharentur. Tandem Bacchus puellæ sumptâ formâ, eas hortatus est, ne sacra & mysteria Dei desererent. Cúmque animum non aduerterent, indignè ferens Bacchus, è puellâ in taurum, leonem, & pardalim est mutatus: fluxitq; ei nectar & lac. His prodigijs territæ, paulò pòst sortes in vrnam coniectas concusserunt: exijtq; sors Leucippæ, quæ vouit Deo sacrificium, suumq; filium Hippasum adiuuantibus sororibus dilaniauit. Inde paternâ domo desertâ, in montibus bacchatæ sunt, pastaq; hederam, smilacem, & laurum; donec eas Mercurius, virgâ tactas, in volucres conuertit, vespertilionem, vlulam, & byzam; & hæ tres fugiunt radios solis.* Non magis infecundas nugas præter Ouidium scripsere Didymarchus, Pherecydes, Hesiodus in magnis Eoeis, & Antigonus in Alterationibus. Scilicet ingenium naturæ alicuius mirandæ contaminauit superstitiõ, nonnullâ vanitate accommodatâ; quemadmodum exordium habuit id quod excogitatum fuit de parizacati, quem florem Persæ & Turci vocant *Gul*, Lusitani *florem tristem*, estque mirabilis fragrantiæ, inauditi ingenij. Ferunt igitur Malabares, Parizacati Satrapæ cuiusdam filiam pulcherrimam amatam fuisse à Sole, cùm ille verò posteà mutasset amorem, illa zeli sui impatientiâ se absoluit, dira fata suâ manu amplectens, postumoque etiam odio Solem, cum damno suo, auersatur. Ex cinere enim feminæ arbor illa fertur nata, cuius flores inimicæ lucis, & quibus aurora autumnus est: decidunt quotidie, nascuntur singulis noctibus, adeò festini, vt ad sensum crescant.

CAPVT IV.

De opinione Metempsychosis apud Indos, & eorumdem fabulis.

ALit adhuc nugas Pythagoricas superstitiosus Oriens, & pænè vulgus auium ex hominibus fingit. Metempsychosis Samia intrusit metamorphoses. Isto imbuti errore Brachmanes, viciniam vaccarum moribundis exoptant, si manu cluni atmenti impositâ quis exspiret. Huius felicem putant animam, quæ bouino tumulata fuerit corpore. Nosocomia volucrium erigunt, ægrotantibus medentur, magnis sumptibus illas quærit bruta misericordia, ex opinione cognationis & communicationis animarum. In Occidente quoque transformationis opinio valuit; valuit scilicet superstitio, quam liberalibus commentati sunt médaeijs Barbari Hispaniolæ, de quibus Petrus Martyr ista prodit. Est in insulâ regio nomine Caunana, vbi ex duobus montis cuiusdam specubus prodijsse genus hominum garriunt: maiorem hominum partem ex amplioribus faucibus antri, minorem ex arctioribus exilijsse prædicant. Rupem, ex quâ specus aperiuntur, Cautam appellant: maius antrum, Cazibaxagua; minus, Amaiauna nominant. Priusquam hominibus inde egredi licuerit, simpliciter inquiunt, per hominem nomine Machochael singulis noctibus antri fauces custodiri solitas. Is Machochael cùm longiùs ab antro visendi studio perrexisset, à Sole deprehensus, cuius aspectum minimè pati posse dabatur, in lapidem mutatus dicitur. De pluribus item alijs blaterant, quòd si piscandi cupiditate noctu ab antro longiùs processerint, vt redire ante Solis ortum nequiuerint, quem non licebat intueri, in arbores myrobalanos (quarum suâ sponte copiam terra illa producit) fuisse transformatos. Aiunt prætereà, Vaguoniónam primarium quemdam ex antro, clausis familiaribus, piscatum emisisse vnum, quem inde in philomelam, eâdem causâ, quòd Sol superuenerit priusquam se reciperet, mutatum inquiunt; qui & quotannis eo tempore quo versus est in auiculam, noctu suo cantu & sortem conqueri, & Domini Vaguoniónæ auxilium implorare, putant & hinc noctu cantare lusciniam. Vaguoniona verò, familiaris sui desiderio, quem ardenter amabat, viris in antro relictis, feminas tantùm cum paruulis, quos lactabant, eduxit: è quibus feminas in vnâ insularum eius tractûs, quam appellant Machinino, reliquisse fertur, infantulos autem secum asportasse: qui miselli fame oppressi, in cuiusdam fluminis ripâ, *toa, toa*, id est, *mama, mama* clamitantes, in ranas conuersi feruntur: inde vocem illam ranis verno tempore dicunt insedisse. Ita in antris illis, è quibus per Hispaniolam sparsi sunt homines, viros tantùm sine feminis permansisse balbutiunt. Referunt insuper, Vaguoniónam ipsum per diuersa vagantem, nec vmquam ex speciali gratiâ mutatum, ad mulierem, quam in fundo maris formosam viderit, descendisse, ab eaque marmoreos calculos, & quos *cibas* vocant, & *tebellas* quasdam flauas ex aurichalco, quas *guaninos* appellant, habuisse dicunt. Hæc monilia pro sacris apud Reges habentur in hunc vsque diem: viros autem illos, quos sine feminis in antris relictos diximus, lotum se ad pluuiarum aquarum receptacula noctu referunt exijsse; atque vnâ noctium animalia quædam, feminas æmulantia, veluti formicarum agmina reptare per arbores myrobalanos, à longè vidisse. Ad feminea illa animalia procurrunt, capiunt: veluti anguillæ de manibus eorum labuntur. Consilium ineunt. Ex senioris consilio, scabiosos leprososque, si qui sint inter eos conquirunt, qui manus asperas callosasque habeant; vt apprehensa faciliùs queant retinere. Hos homines ipsi *caracóles* appellant. Venatum proficiscuntur: ex multis quas capiebant, quatuor tantùm retinent: pro feminis illis vti adnituntur: carere femineâ naturâ comperiunt. Iterùm accitis senioribus, quid faciendum, consulunt. Vt picus auis admittatur, qui acuto rostro intra ipsorum inguina foramen effodiat, constituerunt: ipsismet caracolibus hominibus callosis, feminas apertis cruribus tenentibus. Quàm pulchrè picus adducitur? picus feminis sexum aperit. Hinc bellissimè habuit insula quas cupiebat feminas, hinc procreata soboles. Eia mirari iam desinito, quod de Myrmidonibus Græcia verax tot Voluminibus descripserit, è formicis procreatos.

CAPVT V.

Mundi ortus.

SErios nunc animalium ortus à mundano auspicabor. Deducunt nonnulli à primo elementorum diuortio originem viuentium, quare vt numeris cóstet suis hæc nostra narratio, aut licitum, aut veniale erit enarrare cursim mundi natalitia. Ex sacrâ doctrinâ colligenda sunt. Et licet obscura multis visa Moysis historia, mihi plana est & admirabilis, si recentiores aliquas diligentissimorum Astronomorum obseruationes & placita non contemnamus inauditâ parte. Satis hoc titulo probabilia erunt, quòd sacram probent histo-

historiam, & conueniant reuelatis mysterijs sine extortis & inuitis interpretamentis. Igitur mundi historia hæc est. Primùm omnium fecit Deus cælum empyreum, & rudem terræ massam, quam statuit in centro vacuitatis, quam empyreum cælum claudebat, cuius concaua superficies orbicularis est, intra quam elementorum siderumque regio latissimo spatio nunc stringitur. Hæc figura circularis capax est, & officijs astrorum; ceterasque mundanæ machinæ percommoda; ipsum tamen empyreum in immensum pænè portenditur, fortasse quadratum consistit. Constantiæ & permanentiæ est quadrangularis forma, nec capacitate maiori eget regio illa latissima. Terræ vox, cùm dixit Moyses, *In principio creauit Deus cælum & terram*, complectitur totam materiam mundi, globum scilicet ex grauibus & sidentibus elementis, aridâ & humore; quemadmodum nos quoque terræ titulo vtrumque elementum sæpè complectimur, maximè comparatione cæli, cùm dicimus terram esse punctum respectu cæli, globum terræ & aquæ intelligimus. Cùm designamus ambitum aut diametrum terræ, etiam aquam inuoluimus. Hæc elementa, materia totius mundi fuerunt: ex his alia elementa, mixta, plantæ, sidera, animalia, homo. Satis è Moyse constat, qui ante digestionem rerum, solùm terræ & aquæ meminit, & ex his narrat omnia creata, cum suffragio præstantissimorum Philosophorum è Græcis. Empyreum cælum absolutum statim fuit cum pluribus sedibus, cum incolis morituris illas. Præparata gloria est iustis à principio: fortasse & mansiones siue throni Christi & Virginis, aliquod adiumentum inuidentiæ perduellibus angelis fuerunt, si humanæ gloriæ impatientes corruêre, vt Bernardus & Amadeus putarunt. Hic in suis Reuelationibus scripsit, aliquoties humanâ (adhuc antequam homo crearetur) specie apparuisse Deum spiritibus aliquando illo habitu, ad experimentum Angelicæ fidei & charitatis. Oportebat aliquo periculo præparare beandis merita. Tunc, si ita est, primùm introductus primogenitus Dei in mundum. Massa inferior nondum fuerat exornata. Suspensam Angelorum res detinuit. Quis scit, An, illis non peccantibus, aliter digerendam? Quamdiu inculta permanserit, quis decernet? nullus anteà annus, nullus dies? Amadeus per aliqua sæcula intelligibilia scripsit. Ipse nollem vel minimo Hermogenianis fauere. id puto ignotum mansisse vsque ad lapsum Angelorum.

CAPVT VI.

Quænam fuerit materia mundi.

POstquam actum de spiritibus apostatis, cœpit diuina mens, superlata aquas sapientiæ & potétiæ suæ viribus, moliri mundi nostri fabricam; chaos eruditura, restauraturaque è terrâ ruinam cæli. Quale tunc chaos? Ego, postquam perstrinxero aliorum sensa, quid probé exhibebo. Bifariàm massa ista & velut argilla mũdi accipitur. Quidam extraneam elementis molem indigestam, inconfusam, in quâ omnia præseminata potentiâ, nihil præiactum actu. Hanc maximè compositionem confusam amplexi sunt ethnici. Sententia Diodori, & in illâ, si non omnium, plurimorum vox hæc est, vnam enim ante initium omnium, cæli & terræ cunctis simul confusis, formam fuisse tradunt: posteà dissepartis diuisisque molibus vniuersi, ordinem mundi conspectum, aëraque motum habuisse continuum, cuius pars quidem ignea ad superiores ascenderit partes, naturâ suâ propter leuitatem semper sursum tendente, eaque ex causâ Solem, ac stellarum multitudinem volutione totius circumferri; pars autem turbida atque terrestris vnà cum humidis ad infima propter grauitatem loca descenderit, quæ pars continuè & longo tempore in ipsa conuolutâ maria, ex humiditate & ex durioribus, terram lutosam ac tenerâ aggregauerit, & quàm primùm, posteaquam solaris calor exæstuauerit, constipata fuerit. Deinde superficie calefactâ, pluribus in locis corruptionem humidi esse consecutâ: ex quâ (vt etiam nunc in pluribus fieri solet) cùm subitò ad transactum frigus calor exarserit, animalia concreta fuerint, quę noctu à circumfusâ caligine alebantur, & in die à calore solidiora reddebantur; postremò sufficiens iam incrementum consecuta, erupisse ab illâ colluuie varias has animalium formas, quorum calidiora leuioraque ad altiora loca exilierint, volucrum appellatione nuncupata; sicciora verò ac grauiora, serpentibus ac terrenis connumerata. Eodé quoque modo humidiora in consentaneum sibi ipsis locũ confluxisse, aquatica nuncupata, & sic animalium diuersa genera producta fuisse. Terram verò postquam magis sole ac ventis induruit, nihil ex perfectioribus producere posse, atque ideò ex mutuâ sexuum coniunctione, perfectiora generari. Hanc rem ita se habuisse, tragicus etiã Euripides, Anaxagoræ Physici auditor, in fabulâ, quam Menalippem nominat, his verbis testatur: *Vna cælorum olim ac terræ forma, sed separatio cuncta in lucem tulit, volucres*

lucres ac feras simul, arbores, generaq; natantium, mortaliumq; genus. Hæc de chao, & rerum origine prima à priscis.

Alij non confusam substantiam, sed elementales, aut aliam simplicem, præcessisse putarũt, sed maximo, pro cuiusque cerebro, discrimine. Terream Xenophanes, aqueam Thales, aëream Anaximenes, igneam Parmenides, compactam ex elementis Empedocles, iugifluam quamdam materiam Xenocrates dixit. Sed & ex nostris Hieronymus terram solam censuit. Tertullianus terram, aquam, & aërem. Accessit Claudius Victor, qui ita canit:

Vt verò semel attingam primordia rerum:
Excelsi conuexa poli, terræq; iacentes,
Pars prima est operis: sed terras vnda tegebat,
Aëraq; in medio sordenti nube madentem,
Et tenebris se vasta nigris velabat abyssus.

Pluribus massa prima ex quatuor elementis, Basilio, Ambrosio, Iunilio, Damasceno. At cur tantùm duo elementa mentionem Moysis meruerunt? nisi quia ex istis omnia, & inter omnia duo alia & aër, & æther, in æthere ignem claudo. Anne ex aquis ardor, ex humore ignis excussus? Vtique inclinauit in hoc Guilielmus Parisiensis, Steuchus affirmauit: qui etiam duo illa elementa grauia præiecerunt ad suggestum orbis. Thales quoque valentissimum elementum aquam dixit, & ex eâ omnia, inter omnia ignem. Quomodo ex liquore æmulo flamma? Non difficile. Si ex elementis mixta tam varia, cur non & elementa alia? Quis Philosophus eorum commeationes negauit? Ex aquâ aër non difficulter fit; ex aëre ignis facile. Igitur aquæ illius portio attenuata facessit in aërem, & rursus expansus ampliùs aër, in æthera & ignem. Quando ista extensio? Cùm Deus extendat cælos. Quando hoc? Cùm firmamentum, id est, extensionem fieri iussit, quod cælum vocauit. Vox *firmamentum* in Hebraicâ voce & origine, quam oportet in his controuersijs vereri, expansionem notare notissimum est. Porrò firmamentum esse spatium istorum elementorum satis Moyses admonuit, cùm ortum edixerit volatilium. Sub firmamento cæli, in Hebræo *super*. Tertullianus explicuit *per firmamentum*. itaque istius aëris vicina regio firmamenti nomine honoratur. Meruisse quoque cæli titulum, notius est & in sacrâ & profanâ litteraturâ, nec dignum aut dubitatione, aut morâ. Iam suprà adstruximus, cælorum ætherisque naturam huic sententiæ esse accommodam & expeditam. Ita Moyses non oblitus creationis integræ elementorum: & fortasse, pro vetustâ dialecto sui temporis, perspicuè declarauit antiquitati Iudaicæ omnem totius mundi narrationem. Mihi quidem plana est, licet non tot sissent. Vt hoc sentiam mouent inuictæ difficultates aliter sentientium, siue firmamentum sublime cum soliditate statuentium, siue eorum, qui nuper terram firmamentum dixerunt ad aquarum diuortium. Et memoranda pendẽdaque sunt quæ præstruximus.

CAPVT VII.

Quâ facie chaos subsidebat.

REstat, postquam chaos & argillã mundi, humorem & puluerem finiuimus, faciem eius exhibere. Quidã mole quadam confusâ, & vasta intra claustra, & velut intestina empyrei, concauã huius superficiem implent. Credo sic suspicatos Nyssenum, Alensem, & Catherinum. At Hugo & Richardus Victorini ex terrâ subsidente in centro; & deinde tribus elementis confusis & mixtis, in caliginis modum vsque ad empyreum farciunt. Ordinatiùs Basilius & Ambrosius per suas classes distinxere simplicia, imum locum vindicante terrâ, mox liquore ambiente, deinde lambente humorem aëre, & denique igne confouente, & æthere complectente. Proximè nobis Iunilius & Guilielmus terram & aquam solùm conclusam cælesti membranâ putarunt. Ego ex Moyse ita colligo, intra ambitum empyrei cæli terram in medio subsedisse, immensâ aquarum mole conuolutâ; istum tamen immanem globum terræ & aquæ non occupasse totum spatium, sed restasse inanitatem maximam, implendam mox in eruditione sequenti orbis.

Irrupit modò recens placitum inuertens ista elementa, vt terra superior aquam complecteretur. Istud contra appetitum elementorum est, quorum natiuitatem non credo auspicatam iniquis violentiæ ritibus. Diffabo postmodum istud interpretamentum, quod propugnatum Compluti est, sed exiguam reuerentiam illi debeo, quòd Magister meus doctissimus Gaspar Sanctius illius inuentor potiùs quàm assertor fuerit. Subtiliter excogitatum est, non verè; nec obseruantia vltra veritatem est. Nunc opinionem meã expediam. Moyses postquam scripsit facta à Deo cælum & terram, cùm in terræ nomine aquas communi fuisset sensu complexus, ne videretur eadem tunc formâ fuisse quâ modò, explicuit, incomptum indigestumque illum globum & vacuum præcessisse viuentibus naturis, quas modò terra & aqua Mulcebri fouent hospitio. Quòd aqua superasset terram, euidentius est. Nec magnum operæpretium id adstruere: ipsa humoris dignitas id expostulabat, & segregatio aquarum, & apparentia aridæ fidem facit, tum caligo conuoluens abyssum. Ceterùm immediatè post abyssum, id est, aquarum immensam profunditatem (tantus suggestus vniuersitati necessarius erat) nonfuisse cælum empyreum, Moyses narrat. *Tenebræ*, ait, *erant super faciem abyssi*; empyrea verò regio lucidissima, quare inter illam & abyssum nihil erat, id est, tenebræ: tenebræ nihil sunt. Si alia creata moles præter tenebras circumiaceret, scripsisset Moyses. Factor itaque solùm erat super aquas, qui purissimus spiritus, non aliquid factum, non corpus, scilicet spiritus Domini, eruditurus vastam molem. Oportebat quoque vacuũ aliquod esse. Namque vel cæli tenues sunt, vel solidi. Si tenues, & extensi ex aquis, iuxta Scripturam, ergo ante illorum expansionem, ante firmamentum, aquæ, ex quibus facti, contractiorem locum occupabant, depleto illo spatio, per quod posteà expansa materia, quæ subijt subtilissimam substantiam ætheris. Si solidati sunt ex aquis, ergo nunc est vacuum aliquod, contractâ per densitatem & soliditatem materiâ aquarum dilutiore; quare in minus collecta interuallum, quàm anteà. Absurdius istud est, ergo illud prædicendum. Iam & hoc desolatur soliditatem cælestem ipsi Aristoteli inauditam. Præterea si totum spatium abyssus farciret, quà volueretur primo die lux primogenia? ánne per empyreum? Certè non communicat cum imâ naturâ Aula Dei; ergo per spatium intercedens inter cælum & abyssum. Itaque chaos in vacuo iacebat, terrâ & humore constans.

CAPVT VIII.

An Sol in primo die eductus.

FAcies istâ rerum, rudis quidem. Comptura illã diuina mens, primùm excussit lucem. Ornatus nec caligini fit, nec in caligine: luci dicatur, & à luce. Nemo cæcus, aut in tenebris aliquid ordinatũ aut pulchrum fecit, & nemo cæcis. Præterea lucem præstruxit Deus ad notam temporis velut diligentes artifices: & studiosi, daturi operam alicui penso, clepsydrã constituunt, aut horologium obseruant. Rationem nos temporis in operãdo monet æterna ratio. *Fiat lux*, ait. Quotiescumque istâ formulâ promulgatur naturæ alicuius creatio, causa eius efficiens Deus solus notatur, sed ex præiacenti materiâ. Itaque ex globo illo aqueo erepta lux. Quomodo lux ex aquis? Certè istud viderunt Israëlitæ in columnâ illâ nubis sua illustrante castra. Vicaria Solis aquea moles Hebræis fuit. Pleraque phænomena lucida materiam aliquam ab humore vsurpant, igneæ trabes & captæ. Igitur lux illa fuit moles quædam corusca, velut nubes Hebræorum, circumducta impetu extraneo alicuius Angeli, non ex proposito naturæ, nec ad perpetuitatem quam natura colit, accensa illa fax fuit, sed vicaria Solis, interim rerum facies monstratura. Nec opus est fingere peregrinantem qualitatem, & sede suâ extorrem sine subiecto, sine materiâ: non opus eleuare cum Platonicis, & spiritualem commentari; non cum Empedocle impinguare, & crassitie corporeâ onerare. Licebit fortasse maturare cum Amadæo Solem, siue cum Steutio emendare, quòd in primo die factus, in quarto perfectus fuisset. Astrorum natiuitas quartum nobilitauit diem. Textus sacer hoc dictat, hoc interpretantur Ecclesiastici cantus:

Quarto die qui flammeam
Dum Solis accendis rotam,
Lunæ ministras ordinem.

Noluit Deus inuertere dignitatem rerum: scrupulosâ methodo ius cuique seruauit, ab imperfectioribus orsus: auctoritas Solis maior est elementis, maior stirpibus, post illas dari mundo perfectus debuit. Adijce quòd nondum penitus præparata sedes, siue campus excursionis assiduæ.

CAPVT IX.

Distributio partium mundi.

HÆc prima cura Dei, præparare domicilia rebus. Post illustratum recenti lychnio chaos, informem adhuc vniuersum cœpit figurare sedium distinctione, & diremptis aquis, quibusdam adhuc protegentibus terram, alijs contegentibus vniuersum, ex alijs in medio tenuatis, spatium intercedens aër & æther occuparunt, firmamenti nomine insigne, quia extenuatione & expansione aquarum interiectum, firmante tantâ subtilitate diuortia humoris grauioris. Iam inde vacuum nullum. Eleuata aquæ immensa portio ad empyream superficiem, & tenuitate dilata materies interclusa omnem locum expleuerunt. Iam astris præparatum contubernium, iam volucribus circus fabricatus. Oportuit bestijs expedire patriam, piscibus deputare secessus imarum aquarum conuoluentium terram. Vtrumque fecit, apparente terrâ, restagnante mari: factum istud, velut complicante se terrâ in colles & valles, extuberante in montes, deprimente in barathra, aperiente in gremium amplissimum, vbi excepit molem aquarum illuc prolapsarum.

Nouitiam opinionem nunc refellam, quæ firma-

firmamentum terram adſtruit. Ita componit rerum ſeriem. Primùm creatam terram & aquam; ſed hanc concluſam intra illam. Deinde die ſecundo factum firmamentum, eleuatis extrà, id eſt, ſupra terram aquis, alijs intrà abſtruſis, intercidente circulo terreſtri moles immenſas aquarum. Tandem aquas extimas in locum vnum ſeceſſiſſe ad obſequium apparituræ aridæ. Contra iſta ſunt, violentia naturæ, & ſuperfluitas actionum. Cur aquis tegenda erat terra ſtatim appariturа? Tum Scripturæ ſtilus & hiſtoria præmonſtratur die primo abyſſum eminuiſſe: tenebræ dictintur fuiſſe ſuper faciem eius, non terra. Denique nulla neceſſitas eſt noui huius firmamenti, & contradictionis ſimplicitati Scripturæ. Deinde firmamentũ Deus vocauit cælum. Vbinam proprio nomine terra dicta cælum? conſideranda quoque eſt vox Hebræa, non vtcumque vocaſſe Deum firmamentum cælum. Sunt enim apud Hebræos multa nomina quæ cęlum ſignificant, גַּלְגַּל *galgal*, עָרֶב *hereb*, עֲרִיפִים *hariphim*, שְׁחָקִים *ſechakim*. nullum ex his nomen firmamento Deus impoſuit, excogitauit aliud quod eius naturam indicaret; idque terræ aptari nequit. Vocauit Deus firmamentum שָׁמַיִם, ab aquis etymon ductum eſt, non, vt multi putant, quaſi שָׁם מַיִם *ſam maim*, id eſt, *ibi aquæ*. tamquã quòd in eo fuiſſent aquæ, neque enim in totã terrã, nec in toto cælo ſunt aquæ. Commodior & germanior origo eſt, quòd cum relatiuo elemento ita dictum ſit ex nomine מַיִם, & relatiuo שׁ, quaſi *quod aqua*, ſcilicet, quod erat aqua; nempe quod factum firmamentum ex aquã eſſet: terra autem ex aquã non fuit. Prætereà ipſa ſignificatio Hebręæ dictionis רָקִיעַ *rakiah*, quam *firmamentum* vertit vulgatus, terræ nequit competere, expanſionem & extenſionem ſignificat, & potiùs actionẽ notat per quam factum aliquid, non ita illud quod factum: nam ſi iam haberet nomen res facta, cur Deus impoſuit nomen? ideò autem vocauit Deus *ſamaim* quod per expanſionem fecerat, quia nomen non habebat; *rakiah* enim potiùs fuit nomen actionis. Ceterùm terra non per expanſionem conſtituta eſſet in medio aquarum, ſed potiùs per contractionem condita fuiſſet, iuxta opinionem hanc, plus extenſa quàm modò, quippe quæ omnes aquas complexa.

CAPVT X.

Occupatio partium Vniuerſi.

DEſtinatis naturarum prouincijs, incolæ deſiderabantur. Stirpes primùm parturijt terra: annona animantium priùs procurãda erat. *Germinet terra*, ait Deus, *herbam virentem, & facientem ſemen.* Iſto tenore præcepti aliqua vis delegatur ſecundæ cauſæ. Mox æthera dedit habitanda aſtris. Sed diuersâ formulâ. *Fiant*, inquit, *luminaria.* Hic nullius efficacitatis commiſſio datur creaturæ; miniſteriũ materiæ dumtaxat exigitur. Deinde aquas occupauit piſcium vulgus, & partem firmamenti cæli natio auium. Poſtridie Deus terram impleuit animalibus. Cur aſtrorum conditio media inter ſtirpes & ſentientes naturas, iam præmonuimus: imperfectiora ſunt animalibus. Denique hominis celebrata conditio amatorio illo & ſuaui edicto, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram:* vbi aliquid ſignificatur, cuius productio creatæ cauſæ non committitur. Nam licet homo hominem generet, nulla humana vis ſpiritum hominis procreat.

CAPVT XI.

Ad aliqua elementa ſpectare quæ inde non fuerunt.

IStam itaque primam ſcimus animalium originem, ex elementis & ab elementis cauſas complexam materiales & efficaces: determinandum quoque eſt, an omnis elementalis prouincia occupata ſit incolis. Et quidem omnem puto, licet non indigenis: licet enim beſtiæ ſint aborigines terræ, piſces humoris, aër tamen nulli viuenti natalis locus fuit. Auium patria liquor eſt, non aër. Ignis quoque benignitas ſolùm ſe flexit vſque ad viuentium patientiã: parcit, patitur animalia nonnulla, nulla facit aut fecit: hoſpitari poſſunt ibi, non innaſci. Aſtrorum ſolùm patria ſterilis, tamen æther eſt.

CAPVT XII.

Aër quos incolas habeat.

ISta euoluenda ſubtiliùs ſunt, qui cuiuſque elementi incolæ, qui indigenæ à primordio. Et quidem humus, humorque ſuos incontrouerſos aborigines habent beſtias, piſces. De aëre lis, quorumnam viuentium regio ſit. Si Philoſophos audiamus, animantia aëris non aues, ſed dæmones ſunt. Ita diſpenſabant mundi ſedes, vt volucres terræ habitatores dicerent. Dæmones aëris animantia, Deos ætheris. Verũm iam retudimus cælorum animationem, & ſpiritus iam Philoſophia & Theologia corpore exonerant: neque ſi craſſi mole aliquã eſſent & animati, in exornatione orbis intercedentem iſtam prouinciam fuiſſent adepti, lapſus fuit cauſa, & ex præcipitio ob culpam ſuſpenſi aliqui. Quare aër eremus relinque-

retur,

retur, ſi alios non promeritus aecolas. Qui, niſi volucres? At cur iſti ablegantur ſublimi ſede, relegantur inter terreſtria? Fortaſſe quia ſcribunt, humi quieſcunt? Iam iſta ratio & aquas depopulatur, nam & piſces conſident, in latibulis conduntur, humi cubant. Quare aut pelagus ſine incolâ eſt, aut aër cum incolis alitibus. Ad hęc, auiculæ nonnullæ ſunt, quę non ſubſident. Paradiſiaca ſemper ſuſpenditur, nullam terræ requiem debet. Nos itaq; ex ſacris Litteris & ratione docti, aëri indulgemus volucres. Quin & Plato reuerentiam habens Moyſaicæ hiſtorię, non auſus negare volatilia ornatũ aëris eſſe, ideò diremit, vt inferior aëris regio volucriũ territorium eſſet, eminentior dęmonum. Ad illud elementum ſpectant animalia, vbi frequentia ſunt, quã ſpatiantur, quo viuunt, in quo delectantur. Ait enim Albertus, *Dicendum, quòd motus auium eſt in aëre, & quies in terrã: & iſtud elementum dicitur ornari illo genere animalis, quod eſt locus motus eius, & non quietis.* Vnde plantæ à Sanctis dicuntur non pertinere ad ornatum, quia immobiles ſunt ſecundùm locum: omnia enim natatilia generaliter pertinent ad ornatum aquæ, & volatilia ad ornatum aëris, & greſſibilia ad ornatũ terræ; natatilia enim non natant niſi in aquã, & volatilia non volant niſi in aëre, & greſſibilia non gradiũtur niſi in terrã.

CAPVT XIII.

An aues ex aquã eductæ fuerint.

ERgo aues ad exornationem aëris ſunt. At vnde? Aliunde quidem, ex aquã ſcilicet. Fraterculant enim cum piſcibus. Communis vulua humor eſt. Ideò & piſces per aquam volant, & aues per aërem natant; illi aues pelagi, iſtæ piſces ſublimes. Similitudo inceſſus & elementi coniunxit natiuitatem. Quid mirum ſi aërei incolæ ex aquis, ſi & ipſe aër? egregiè & palàm Claudius Victor celebrat genethliacon alitum ab humore.

Hinc volucres quoque, molle genus, traxere vigorem:
Nam liquidas dum format aquas, immiſſaq; pontum
Vita ſubit, feruẽt multo tumida æquora partu:
Nec ſatis eſt piſces genus omne exurgere, quódque
Squamea turba ſalo ſũmas euadit in vndas,
Ni volitans in aquis ſenſim natet æthere puro,
Aethereos volucris contingere docta receſſus.
Ergo materies auibusq; & piſcibus vna eſt.

Par ſententia Ambroſiani Cantici Eccleſiaſticã probati auctoritate. Suprà iam exemplis barliathum ſeu bernicarũ, & Mexicani monſtri confirmauimus, licet amplius cum Eugubino: credendum eſt enim, talem fuiſſe tunc auium generationem, qualem pænè prodigioſam, & ad cuius conſiderationem animus ſtupeſcat, hodie quarumdam auium accepimus. Sæpè fit, vt ad Oceani littora appulſum nauis aliquod fragmen, & ſabulo affixum diuque fluctibus contuſum, & aquis & diuturnitate peresum, fungos albentes primùm proferat; pòſt certo temporis ſpatio, & calente Sole, pedibus aliſque adformatis, è ligno auellant ſeſe aues, quondam fungi, nunc volucres aëra tranãtes. Eſt extra Italiam locus, vbi, mirabile dictu, naſcuntur in frutice quaſi formæ teretis vellera. Hęc certo temporis ſpatio ex arbore in flumen quod infernè elabitur, decidentia, vt primũ aquam attigerunt, dant aues volatum, & in ſublimes regiones more ceterarũ auium aufugiunt. De ephemero ſimile quid prodit Ariſtoteles. Quid tam multa genera volucrum, ſtagna, lacus, paludes & flumina accolentium, nónne teſtantur originem ſuam id fuiſſe, quo nunc maximè delectantur? Credendum eſt autem, omnes aues generatim aquã procreaſſe, conuerſam in aliquam materiem denſiorem, quales aquatiles aues eſſe cernimus: ex hiſque temporis progreſſu quaſdam, quæ longiùs ab aquã receſſiſſent in remotiores terras, mutaſſe colorem cum ſedibus, ibique ex propagatione naſcentes, his in locis perſeueraſſe, vt ab aquã non videantur habuiſſe principium.

Scio eſſe qui contrà putent. Netamen contra Moyſis conteſtationem corrigant textum, quaſi expiaturi quod irrepſiſſet, vt ſuſpicantur, mendũ lectionis. In ſuffragium ſuum Hebraicam trahunt, Chaldaicam etiam torquent, dum ita legunt: *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile volet ſuper terram.* Verbo *producant* eximunt *volatilia.* Hac caſtigatione confiſi Catherinus, Thomas de Vio, & VVielmus, aduerſum Patribus amplectuntur placitum. At ipſos rogo, vnde ſciunt, peccaſſe Latinam Græcamque Septuaginta verſionem, quarum in Eccleſiã auctoritas maior, & non potiùs corruptam Hebraicam ab infidis Rabbinis? Prętereà non vrget iſta lectio, vt minùs aquis debeamus volucres. Non negat ipſarum matricem humorem fuiſſe, nec aliam memorat: ergo aut negligentiæ diligentiſſimus erat Moyſes accuſandus, aut liquori danda erant volatilia. Ceterùm Eucherius, & Alenſis ſecutus Auguſtinum (fatentem ex aquis volatilia, ſed per aquas) aërem hunc vicinum, & vaporibus infectum, & nubes hoſpitantem, intelligunt: namque vltra olympum, vbi intemeratus ſuaque puritate tenuiſſimus, nullus ales exercuit pennas.

Om-

Omnium fortaſſe clariſſimè Rupertus in aëre productas maluit aues, verùm reuerentia vocis exigit, vt aquas ſine interpretamento capiamus.

CAPVT XIV.

Quomodò aues ex aquâ eductæ.

DIces, Quînam ex liquore volatilia? craſſa corpora ſunt. Dico ego, quînam & cetacea? Si ex latice ſolùm nõ putas fuiſſe aues, cur & piſces? cur monſtra quibus exornatur Oceanus, ſi miſceas piſcium maſſæ glebulam aliquam? poteſt item volucrum argilla temperari denſatione aliquâ. Albertus duas ſcindit humoris portiones: humidum aqueum frigidum, & humidum vaporale calidum; ex illo piſces, ex hoc aues. Ait ita: Quia verò in piſcibus & volatilibus præcisè paſſiuum eſt humidum, & humidum aëris ſpirituale eſt, non incorporale; ideò materiale in auibus & piſcibus eſt humidũ aqueum: ſed ex humido conſtante per frigidum, ſecundùm ſui generis naturam, magis ſunt piſces, & ideò ſecundùm ſuum genus ſunt frigidi, ſicut & locus aquæ in quo ſunt. Ex humido verò vaporali, coniuncto cum calido ſecundùm ſui generis naturam, magis fiunt aues; & ideò ſunt naturæ calidæ ſecundùm ſuum genus. Per hoc patet ſolutio ad duo prima. Rupertus ita putat.

Cùm ergo dicitur, *Producant aquæ*, licet aërem quoque ſimul intelligi, quia videlicet cùm aſcendentes aquæ per aëris ſpatia vi frigoris vertantur in niues, eadem facultate per virtutem præcepti potuerunt verti in aues: itaque & de aquis productæ ſunt, & tamen ſub aquis viuere non poſſunt, quia fortè nequaquam ſub denſis fluctibus vitam ſumpſerunt, ſed de rarioris, & per nubeculas volantis aquę globis volantium auium corpuſcula facta ſunt. Verùm quocumque modo eas aquæ produxerint, illud conſtat, quia produxerunt aquæ reptilia animæ viuentis, & volatilia ſuper terram ſub firmamento cæli, naturæ ſuæ terminis ab eo, cuius præceptum, quod ſemel poſuit, non præteribit, informiter ibi definitis.

Sunt qui putent in ſuperficie vndarum vtrumque genus factum, piſces abſorptos ſtatim, alites emiſſos. Non diſſimilis originis exemplum Rutheni vident, in quorum piſcinas, vt auctor eſt Michouius, non deferuntur piſces, ſed vbi adunata eſt aqua, in eam decidunt piſces è cæleſti rore ſine curâ aut induſtriâ humanâ.

Dicere potes, non ex aquâ ſolâ genitas aues, ſed ex limo dilutiore, ſub oras. Fortaſſe & iſtud ex Scripturâ, dum rerum creatio ita reſumitur: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, ac volatilibus cæli.* ita & piſces credo non ex puro fluctu progenitos.

Rogabis, cur potiùs dicantur ex aquis. Forſitan vel præ dominij ratione, vel quia ex eo loco, ſeu ex illâ maſsâ vbi præualeret humor, vel propter aliquam virtutem genitalem aquis in hęc viuentia conceſsam, de qua ſuprà nonnihil.

CAPVT XV.

Quod genus cauſæ aquæ præſtiterint in piſcium auiumque productione primâ.

TRibuimus iam aliquam humori efficaciam viuificandi: non tantùm materia latex fuit, vt VVielmus voluit; virtute etiam quadam donatus eſt, diuino indulgente edicto. *Producant*, ait, *aquæ*; ergo effecerunt aliquid. Satis ſit meminiſſe eorum quæ iam diximus, non eſt opus denuò inculcare. Id adijcio, iſtum primum partum aquæ terræque, quo auſpicata natura, non fuiſſe ex ſolâ naturâ, niſi cum valida & inſolenti virtute primæ cauſæ. Inſtantanea illa generatio perfectioque perfectorum animalium non omnino naturalis potuit eſſe, ſed perinde vt per miraculum ex ſterili proles naſcitur, vbi virtus diuina præualet, concurrunt tamen parentes.

CAPVT XVI.

An aër aliquid generet.

NVm alia duo & nobiliora elementa, & cælis ſaltem proxima, ſterilia erunt? Aërne nihil dabit? Fecunditatem non accepit à Deo, ſterilis eſt. Quamuis enim Olympiodorus in Meteorologiâ coturnices ab aëre corrupto dicat enaſci, non aër ipſarum genitor erit, ſed infectio alicuius euaporati humoris. Nec obſtat, Fauoniũ implere equas, celebre Hiſpaniæ & Cappadociæ priuilegium. Vultures quoque feruntur fecundari vento, ſed ſine efficaciâ ſpiritus fiet. Ceterùm licet aër infecundus ſit, in ipſo humor eſt fecundus. Plura in ipsâ Prouinciâ aëreâ genita dilabuntur. Mures pluere quotannis in Aquilonari cælo, Ziglerus auctor eſt. Alij piſces ab imbre prodiderunt deciduos, quorum originem è nubibus & rore deducunt. Iſidorus & Maiolus beſtiolas illas peſtilentes, quas Scaliger & Fortunius vocant *lemmer*, putant in nubibus naſci. Sed controuerſum hoc facit quę de illis narrat Vpſalenſis Præſul in Hiſtoriâ Septemtrionali. *Non ſolùm in Nortuegiâ, verùm etiã in Heſlingiâ, & in multis alijs Prouincijs diœceſis Vpſalenſis quædam beſtiolæ quadrupedes, lemnar, aut lemnus appellatæ, magnitudine muris, pelle variegatâ, cum imbre de cælo cadunt; & vnde veniant, adhuc eſt incompertum, an ab inſulis propinquis, an à remotis, ibi à ventis delatæ, an potiùs in nubibus natæ ſint. Hoc tamen compertum eſt, eas ſtatim ad terram delapſas, diſſectas, inuentas fuiſſe habentes in ſtomacho herbas crudas, nondum digeſtas. Hæ cadentes locuſtarum inſtar in maximâ copiâ vniuerſam deſtruunt ſtirpium viriditatem, inficiuntq; quidquid ore contingunt: viuuntq; vſque dum guſtant herbam renaſcentem: & ſimul eunt, hirundinum volantium more. Sed ſtatuto tempore moriuntur magnâ multitudine, maiori terræ infectione, & maximâ aëris contagione, qui peſtilens fit; vnde homines vertigine ac ictericiâ corripiuntur.* Quidquid de his ſit, nonnulla ſuſpicor in aëre gigni, non ipſius ſed aquarum fecunditate. Fortaſſe iam nonnemo putarit productas in exordio mundi volucres ab aquis ſublimibus, ſecutus partim Rupertum.

CAPVT XVII.

An ignis admittat aliqua viuentia.

NVnc antequam ad terram veniamus exornatam frequentibus ſuis indigenis, cauſa quoque ignis producenda in medium eſt, num aliqua hoſpitetur viuentia, num generet. Aſtris iam æthera ornauimus, ignem fortaſſe, ne iſta regio mundi deſerta ſit, pluraque palari corpora lucida, quàm videmus, dixi. nunc de alijs inquiſitio procedit, an vitam aliquam præter cæleſtem ignis toleret. Scio aliquibus rebus ignoſcere. Antiſthenes apud Simocatiæ Ἀπορρήματα Phyſica ait: Subtiliſſimi pori propter nimiâ ſoliditatem ſunt in adamante, quapropter & ferrum nihil in eum poteſt: neque enim ſcalpitur, neque frangitur ob nimiam denſitatem. inde flammam non ſentit, quaſi prohibentibus poris, ac omnino obſiſtentibus, ne lapidem ignis natura penetret; cumque ita nulla ſit commixtio, diſſociantur. Diſſociatorum verò diſiunctorumque nullus ad ſe inuicem eſt habitus. Adamas igitur cum igne coniũgi nequit, quare neque aduritur, & ignis naturæ hoſtiliter aduerſatur. Ferrum contrà & aurum ignis naturam recipiunt, vnde illa aut liquefiunt, aut molliuntur. Equidem ſanè propter maiorem ariditatem combuſtioni non eſt obnoxius adamas: nam omne quod liquefit, plurimum neceſſariò habet humoris. Parcit quoque ignis aſbeſto, & carbaſo, mulcet pyragmum ſtirpem, amiantum non deuorat. Strabo ait, naſci ad cariſtum lapidem, quem pectunt, nent, texunt; inde mantilia confici egregiè contexta: vbi ſordeſcunt, in flammam proiecta, non ſecùs emundari quàm ſi maculâ elueres. Quid non credemus, ſi ardor pro humore eſt? Iam ſi & lino & palmiti benignus ignis eſt; ſolúmne in ſentientia implacabilis erit? Iuxta Ariſtotelem fornaces ærarios Cypriæ inſulæ, vbi chalcites lapis crematur, beſtiolæ pennatæ paulò muſcis grandioribus maiores incolunt medio igne ſecuræ: adeò qui omnia conſumit, nonnulla viuificat, namque exules rogis pereunt. Inimicum naturæ elementum minutis naturis fauet; eſt quod impunè flammas violet. Subſcripſit Seneca, tranſſcripſit ex Ariſtotele. Plinius vocat pyrales aut pyrauſtas. Viuacia quoque inter ignes, πυρρίζια dixit Laërtius in Pyrrhone. Sed & Solinus & Iorach caryſtias aues exhibent immunes inter flammas. Reiecit hos duos Albertus, ſed pyralibus & ſalamandris ipſe indulſit, quod caryſtijs negauit, ſecuritatem ardoris.

CAPVT XVIII.

An in igne aliquod animal generetur.

CEterùm quia in hiſtoriâ Moyſis nulla genitalis virtus ab igne celebratur, nulla iuſſio Dei flammas fecundauit; videndum eſt, num iſtos formarum incolas ignis procrearit. Diuiſerunt ſuffragia puritas & vehementia elementi. Ouidianum eſt:

Nec tu aliud Veſtam, quàm puram intellige flammam,
Nataq; de flammâ corpora nulla vides.

Olympiodorus omnem natiuitatem ablegat rogis. Hæſerunt ex recentibus Mercurialis, Cardanus, Matthiolus. Iſte ſeueriùs nec credit rogos admittere viuentia, nec ſe inquit in Germanicis fornacibũs inueniſſe pyrauſtas, nec Galenum in Cyprijs. At certè Galenus non dixit contrà: nec dicere rurſus opus erat, quod iam Ariſtoteles, quod Plinius: & Ariſtotelicæ ſanè gloriæ æmulùm ſe exhibuiſſet, ſi falſum aut inueniret, aut crederet. Tum ſi in Germanicis nõ inuenit Matthiolus, fortaſſe inuenit Agricola. Fatetur in fornacibus beſtiolas enaſci. Quin, neuter viderit in Germaniâ, an obinde nec in Cypro? an nullibi? Ceterùm Mercurialis, & Cardanus patientiam ignis non negant, ſolùm dicunt nullius ſentientis patriam eſſe, ſed hoſpitiũ. Ita ille putat ex terrâ metallis commixta erumpere. Cardanus in imo ignis, ſeu in ignis vicinâ parte gigni ex excrementis. Detrectant nimium calorem poſſe eſſe fontem vitæ, cuius pignus humiditas eſt aliqua.

Contrà sunt Seneca, Scaliger, Agricola, & Licetus, qui flammeam patriam aliquorum animalculorum concedunt, & tres priores patrem. Ego Aristotelem probo; & vnde illum infamauit Matthiolus sui oblitum, maximè laudo. Nulla dictorum repugnantia est in Historiâ, atque in secundo de Generatione animalium: ibi in medio ignis nasci bestiolas affirmat, hîc *nullum*, ait, *ignis animal generat*. At, quæ in his locis contradictio? nullam video, vtramque sententiam amplector. Et in igne nasci sentientia, & non ab igne: nullum vtique animal ignis generat, at in medio ignis aliquod generatur. Non video in primordio tributam fecunditatem ignis, nisi soli humori & terræ: quare flamma nihil procreat. A quo igitur generantur, quæ in igne? Ab illo vtique elemento generantur, ex quo: neque enim quòd in igne pyraustæ enascantur, ex igne nascuntur. Permixtus, impurus iste ignis est, turbulentus vapore & halitu, quos fumus inuoluit, & quos emittunt metalla & lapides adusti. Itaque ex aquâ aut terreâ substantiâ ista animalia erumpunt. quare ab illâ? Dices, iam non in igne generari. Fortasse religiosè dixit Aristoteles, in medio ignis, non in igne: nâque in medio ignis sunt plura, non ignis; ad hæc ignem nunc voco istum impurum, qui forsitan cum humiditate est. Flammas ignes vocamus; flamma fortasse nõ sine humiditate. Quid flamma est? Fumus ardens. Fumus nonnihil humidus est, alioqui quomodo parieti camini adhærescerет?

Dices, istas spurias generationes eorum, quæ sponte oriuntur, sine obstetricante putrefactione non esse. Ignis huic obstat. Hippocrates incensis siluis expiauit peste Græciam ex putrido aëre. At talibus vaporibus infici fumus potest ex lapidibus, & metallis, vt sufficiens corruptio ministret exiguas has bestiolas, pręterquam quòd Aristoteles istud cõmendet, quòd in ijs quæ putredinem nullam posse recipere existimantur, nasci animalia nouerimus; vt vermes in niue, pyrales in igne. Verùm obseruandũ est, non dixisse nullam putredinem esse, sed, non existimari: aliqua quidem potest esse, ideò in his turbidis flammis morari aliqua possunt & enasci; in puro tamen & æthereo igne nihil quod sentiat habitat, nihil adhuc quod non sentiat nascitur. Incolæ illius sublimis plagæ, luces sunt cælestes. Sed videndum est, quomodo isti ignicolæ flammarum in Cyprijs fornacibus auiditatẽ ignis compescant. An odio aliquo naturæ, an familiaritate? Hac credo. nec audiendus Cardanus, qui putat frigore reniti. namque quomodo exilia illa corpuscula tot flammis obstarent?

CAPVT XIX.

An ignea sit salamandra.

Diuersa salamandra est, aduena quidem ignis, & ex aquâ aut limo. Scio D. Thomam ignei putasse ingenij, nutriri in igne, ex sicco terreo adusto, fumoso, propter conuenientem similitudinem ad complexionem suam. Famam fortasse secutus est confundentem pyraustã cum salamandrâ. Ita Phile, quod illius est, huic dedit, dum cecinit:

Τὴν σαλαμανδραν καὶν ἀὴρ, καὶν γῆ βέφη,
Ἐν ὀστέοις γὰρ ἐστιν ἰχνὸν σαρκίον,
Καὶ δέρμα λιτὸν καὶ πτερῶν ἔχει σκέπην.
Ἀλλ' ὅμως σὺ σιωιδὼν, Ἀυσονάρχα, θαυμάσης.
Τὸ πῦρ δ' ἀυτὴν ἐφοβεῖτο πεμφάγον,
Ἐφίππα δὲ καὶ διώκει τὴν ζέον,
Καὶ σβέννυσι μὴν ὁ καμίνου τὴν φλόγα,
Κινεῖ δὲ πυκνὴν τοῖς βαπάυσις ἀσβόλην,
Ψυχρός τις ἀυτοῖς ἀιθεριοῖς δεδεῖμένος,
Καὶ ζῆ μεταξὺ δ' πυρὸς, καὶ τὸ βρέμου
Καὶ ἀστρα καπνὸ καὶ δριμύτητος πνέει
Τῆς αἰθάλης πρὸς ὕψος ἠρεσμένης.

Quid salamandram, aërne tellusve educat?
In ossibus namque est caruncula tenuis,
Cum pellis alarumq; paruo tegmine.
Sed tu, Imperator, hanc videns miraberis
Quòd non tremiscat deuorantis omnia
Ignis furorem, quem inuolans atrociter
Elidit, ac fornacis æstus enecat;
Fabrisq; densam suscitat fuliginem
Ingressa fornacem dolosè feruidam,
Rogumq; viuit inter & flammæ sonos,
Spiratq; fumi dissipata acredine,
Sursum fauillæ prouoluto vortice.

Non hæc salamandra est; succo imbuitur, pennis non alleuiatur: lacertæ species est, cute asperâ atque scabrâ, animal graue, tardissimum, punctis velut stellis variegatum, in fontibus inuenitur, & sub terrâ, atque in macerijs murorum. Sine dubio domat ignes æmulo rigore; vincitur tamen à magnis. Visa est comburi. quare falsò cecinit Nicander in Alexipharmacis:

Cui nullus poterit fumus ignísve nocere.

Exiguos solùm ignes refuso humore extinguit. Non amplius illi tribuit Aristoteles. Greuinus tamen immunitatem hanc cuti tribuit. Non sicco terreo alitur: namque elisa tetrum humorem, qualis est terreus adustus, fundit, sed lacteum, tamquam saniem, pituitæ pignus. Licetus ex aquâ generari probat, Greuinus ex limo: ego istas origines, si diuersæ sunt, duabus salamandrarum speciebus distribuo. Vtraque pestifera est, & terræ & aquæ: est enim quædam aquatilis, in stagnorum ripis & fontibus habitat, inde in terram

terram nonnumquam prosilit. Iuxta descriptionem Rondeletij, corporis specie lacertam refert, nisi quòd capite sit latiore paulò, oris rictu æmula ranæ, caudâ acutâ & longâ. Mitiùs hæc virus fundit; quamuis ego meminerim aquatili salamandræ imputatam subitam necem totius cœnobij, præter coquum qui nondum cibum sumpserat. Itaque hæc bestiola non spectat ad exornationem ignis, cùm æmula sit, vt aut extinguat, aut comburatur, & cùm alienigena sit, alibi viuit, aliunde nascitur ex humore, aut fimo. Num progenie etiam gaudeat, dubitari potest. Negat Greuinus. At Dalechampius hæc testatur. Grauida salamandra mense Martio pede & baculo elisa, lactea sanies ex omnibus corporis partibus, capite, dorso, aluo, caudâ, pedibus exilijt, non aliter, quàm ex papillâ vberis, digitis compressâ: dum etiam ex dirupto ventre plus quàm triginta fœtus adhuc palpitantes, & in aquâ natantes, ac plus quàm triginta oua prodierunt. Ego quidem feminam dissecui prægnantem, tum ouis, tum catulis plenã; alijs inchoatis tantùm, alijs iam perfectis gradientibus, & in aquâ natantibus. Fortasse mater est, quamuis oua non sint certa indicia libidinis. Aristoteli ostrea omnia non nisi sponte nascuntur, licet habeant quæ oua nuncupantur. nihil hæc generationi seruiunt. Argumenta dum taxat sunt melioris nutricationis, quale in sanguineis est pingue, in aluo quoque muris feminæ fœtus extitere prægnantes, in quarum vterculis musculi sponte orti ex recrementorum colluuie, non paterno semine.

CAPVT XX.

An aliqua grandior bestia ignem toleret.

Restant & aliæ appendices quæstiunculæ, Num & aliud nobilius animal amicum ignibus sit. Sapiens enim in vndecimo cap. memorat bestias vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes. Iam si spirant ignes, vitale illis erit inimicum naturæ elementum. Tum Moyses scribit aduersus murmuratores misisse Deum ignitos serpentes, par supplicium flagitio. Ad hæc Cacus Arcadiæ monstrum setosum & exitiale, vt scribit Adelinus Philosophus, eructat anhelitu sui pectoris flammas, maximè cùm per iram excandet. Fortasse quispiam dicet, hæc monstra Philonem aut Salomonem respexisse in igniuomis suis feris. Virgilius quidẽ hoc animal nouit, inde superstruit multa. Pænè omne mendacium originem sui alicui veritati debet, adeò sibi secumque parum subsistit. Sic Poëta illum describit:

Hîc spelunca fuit vasto submota recessu
Semihominis Caci, facies quã dira tegebat,
Solis inaccessam radijs; semperq; recenti
Cæde tepebat humus, foribusq; affixa superbis
Ora virũm tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Vulcanus erat pater, illius atros
Ore vomens ignes magnâ se mole ferebat.

Non, credo, insolens natura est, si euomat flammas furens aliqua bestia. Tiberij Cæsaris equus, cùm in pugnâ calebat furore, spirare ignes visus est, vt Heliodorus & alij scribunt. Architrenius quoque cecinit:

—— Ignes equus arduus efflat.

Verùm ista ignium eructatio non est argumentum sustinentiæ tanti vigoris. Innocens est anhelitus. In corde, in pectore animalis per varia latè diffusus membra tepidusque manet, nondum exuberatus in flammas, donec ructu cogatur, & iam multiplicatus adurendi vim concipiat; quemadmodum solares radij per crystallum aut beryllũ multiplicati in summo mucronis acumine, exurunt obuia, exciunt flammas. Nimia bilis recocta & torrefacta, in igneam & causticam substantiam degener, calidos halatus fouet & incendit: dum enim stringuntur afflatione, tandem inflammantur. Nihilominus ignitos serpentes Moysis non est opus dicere ignes euomuisse, sufficit ad rationem appellationis, si eorum morsus pestem ignis æmulentur; quemadmodum Lucanus similia damna à serpente sæpè atque ab igne narrat:

Seps stetit exiguus, quẽ flexo dente tenacem
Auulsitq; manu, piloq; affixit arenis.
Parua modo serpens, sed quâ non vlla cruẽtæ
Tantum mortis habet: nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiaq; ossa retexit;
Namq; sinu laxo nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie, suræ fluxere, sine vllo
Tegmine poples erat, femorum quoque musculus omnis
Linquitur, & nigrâ distillant inguina tabe.
Dissiluit stringens vterum membrana, fluũntque
Quidquid homo est, aperit pestis natura profana.
Parua loquor, corpus sanie stillasse perustũ:
Hoc & flamma potest. Sed quis rogus abstulit ossa?

Ipsum venenum dipsadis ignem vocat:

Ecce subit virus tacitum, carpitq; medullas
Ignis edax, calidaq; incendit viscera tabe.

Et de eo qui illo fuerit percussus addit:

Ille vel in Tanaïm mißus, Rhodanumq́, Padumq́,
Arderet, Nilúmque bibens per rura vagantem.

Tam parum abest quod Moysi ignitus, aut Lucano torridus serpens dicatur.

CAPVT XXI.

An in niue nascantur viuantque aliqua animantia.

COntrariorum prona reminiscentia excitabit curiositatem, an nix æquè hospitalis sit, ac ignis. Negarunt Mercurialis, & multi; Aristoteles tamen, Strabo, Plinius, Agricola, Olaus testantur: defendunt Marsilius Cognatus, Fortunius Licetus, & Scaliger. Possunt gigni vermiculi in niue, quòd in eâ multum sit aëris, & spiritus, qui posteà concalefactus, illos generet. Ad hæc: humidum cum calore aliquo est, iuxta Aristotelem; quare nix titulo humiditatis non penitus friget; gelu autem omnino infecundum puto. Has bestiolas niueas vermes appellat Apollonides, oripas seu montanas teredines Theophanes, lumbricos Pseudo-Aristoteles lib. de Plantis. Sunt candidi hi vermiculi, & in vetustiore niue rutili; nã & ipsa nix senio purpuratur: tanti alboris canities rubor est. Sunt præterea hirsuti propter fuliginum copiam in vetustâ niue coaceruatarum.

CAPVT XXII.

Quomodo è terrâ exorta primùm animalia.

NVnc restituo me primęuæ generationi ex aridâ. Terra gremium multorum animaliũ & genitrix prima est. Videndum quomodo parturijt bestias? Claudius Victor tribuit virtuti & afflatui Solis.

Iam bis terna dies claro radiabat Olympo,
Tertia post calidi genitalia munera Solis:
Iamq́; tepẽs tellus grauidos laxauerat artus,
Cùm maiora agitãs iußit Deus edere terram
Omne animal, vegetat ratio quod sola mouendi:
Cui seruire datum, quo rerum postulat vsus.
Nec mora, prorumpunt fœtis vitalia terris
Pignora, quæq́; sui generis sortita figuras.

Iuxta Eugubinum quoque produxit terra superioribus aquis conspersa, & Sole tumefacta, quæ gremio ac ventre suo parturiebat animalia, priùs generata quinque dierum spatio, & concrescentia, membrisque informata, quintâ luce edita iam & perfecta. Generabantur autem simul atque aquæ separatæ terras apertas reliquerunt. Tunc, mirabile dictu, passim feruebat humus; vtque terrestris humor in medullas arborum, vitalem stirpium succum, Solis calore conuertitur, sic vertebatur humus in carnes. Vt in vtero matris exiguum semen tepefactum crescit in carnem & membra; sic item exigua semina & humorum partes coalescebant in diuersorum generum animantes. Fiebat id volente Deo, qui omnia quæcumque voluit, fecit in cælo & in terrâ, in mari, & in omnibus abyssis. Sed & naturas parauerat ipse tales, vt inde nasci hæc possent: terram tamquam matrem ac genitricem, Solem tamquam genitorem; iacentem stratamque late terram, Solem desuper incumbẽtem; cupidissimum hunc generandi, hãc cupidissime rapientem, in seque continentem cælestem genituram. Modum hunc generationis animaliũ cùm enarrasset, locum etiam, quo effecta est hæc animantium procreatio primùm, & quo effici potest, his tradit. Attulimus superiùs de stagnante Nilo, & considente terrasque humentes relinquẽte, & animalibus nascentibus exemplum, flagrante regione Ægypti magno Solis ardore. Non fieret idem in locis frigidis. Ideò vbi inchoata est creatio, locus erat calidissimus, in Arabiâ scilicet & Mesopotamiâ, vbi paradisus erat prima pars Aquilonaris. Eoque sciendum est, istã animalium primo tempore propagationem, non in cunctis terris extitisse, sicut nec omnes aquis principio patefactas: sed in locis tantùm æstuantibus Solisque ardore flagrantibus. Hæc, vt dixi, Mesopotamia est, & Aramea, id est, Armenia; vbi fuit etiam prima hominum habitatio, & paradisus terrestris, & homines ante diluuium. Hîc ardore Solis nata sunt primęua animalia, ex hisce natis, & per orbem proseminatis, nata sunt alia ex propagatione. Mihi celerior fuisse videtur prima illa generatio, nec per dies durasse. Efficaciam analogæ originis nisi ex Dei imperio non habuerũt. Istud imperium tunc fuit, cùm factum imperatum. Tum quia stirpes antecessere Solem & sidera, non ergo rerum generatio cæli effectus est. Præfero propterea Caietanum, & Lipomanum, qui terræ aliquam efficaciam seminalemque virtutem delegatam à Deo putarunt. Iam ista tetigimus, atque exemplum aquæ. Inde hîc suppleri possunt quæ desunt, ne aut eadem aut similia inculcemus.

CAPVT XXIII.

In quâ magnitudine animalia creata.

SVpersunt quæstiunculæ nonnullæ, nunc excutiendæ, An prima illa animalia edita magna, an multa, an omnia. Iussio Dei consequẽs exigua videtur, & pauca arguere, alioqui

qui cur crescere & multiplicari imperaret? Quare dicere quis posset animalia eâ magnitudine facta, vt crescere potuissent. Nihilominùs puto in staturâ perfectâ erupisse. Exemplum Adam est in virilitate creatus. Veritati incrementi virtus augmentatiua satis erit.

CAPVT XXIV.

An initio creata multa animalia ex vnoquoque genere.

CIrca multitudinem considerandũ est, an duo ex singulis generibus; an plura, licet pauca; an multa. Moyses Barcepha, & Vielmus plura arbitrantur. Allegat ille Dominum Ephræm, & in argumentum sumit pelliceas tunicas, quibus Adam è paradiso emissus fuit. Vnde sumptæ pelles, nisi aut pereunte aliquâ specie, aut superfluente indiuiduo? Vielmus plura congerit indicia. Nam terram totã alloquebatur Deus, cùm dixit: *Producat terra animam viuentem in genere suo*, non solùm hortum in Eden, aut vicinam ei dumtaxat regionẽ. Rursus, cùm eiusdem generis animalia apud Antipodes reperiantur, quæ apud nos sunt, nec sit rationi consentaneum ea omnia ab hominibus vltro citroque fuisse aduecta, aut etiam ipsa tranasse pelagus, quod nos ab illis hominibus latè disterminat, videtur probabilius, plura quàm duo fuisse initio ab opifice formata. Ad hæc legimus, ex pellibus animalium Deum fecisse tunicas Adæ & Euæ: quod sanè testimonium euidens facit, plura quàm duo eiusdem speciei indiuidua initio fuisse edita, præsertim si eadem die Adamus eiectus à Paradiso fuit, & opertus pellibus; nisi ad miracula & nouas formationes cum quibusdam confugiamus. quod D. Augustinus prudenter vetat. Et fortè plures feminas in gregibus & armentis mundis Deus effecit quàm mares, vt species citiùs augerentur, quòd videamus vnum marem plures femellas generatim fermè implere, quamuis sub diluuium plures seruati mares fuerint quàm feminæ, ob sacrificia, & in immũdis pares, ex æquo mares & feminæ. Hæc pro sententiâ istã: nihilominùs non obstant. Nam friuola est illa Antipodum consideratio. Nunc idem incommodum restat; namque in Noëticâ inundatione omnia animalia periere, nisi bina reseruata; nihilominùs nunc videmus in omnes mundi angulos effusa. Quod Syrus Episcopus obijcit de pelliceis tunicis, mox examinabimus. Non obest, vt bina genita cum Theodoreto & Lactantio credamus exemplo nostri generis, & reseruationis in arcâ. Procopius censuit verisimile, in initio bina in omni animantium genere, quemadmodum & cum homine accidit, esse condita. Erant itaque solummodò paria, seu coniunctiones quædam singularium animalium, cùm adducerentur ad Adamum, vt ipsis nomina daret quibus foret imperaturus. Id quoque conijcere licet ex diluuio, quando bina & bina in arcam compellebantur, ad exemplum creationis mundi. Quòd verò plura animalia munda in arcam inducta sint quàm immunda, ideò factum est, vt Noë, vbi præsenti periculo ereptus fuerit, & salutem consecutus, haberet victimas quas immolaret Domino. Præterea Deus malebat, vt plura animalia, quæ prodessent homini, conseruarentur. Oportebat summũ artificem prima solùm exemplaria effingere, & naturæ deinde relinquere negotium, vt sui imitatione in iterandis viuentibus operam strenuam daret. Ascanius nec plura vult genita animalia, nec tantùm bina, sed plures femellas. Huius causa eadem est cum antecedenti, eodem retundenda ictu.

CAPVT XXV.

Quorumnam animalium erant tunicæ pelliceæ quibus indutus Adam.

VT institutam finiamus causam, differtandum nonnihil est de pelliceis tunicis, & transitu animalium ad insulas & ad nouos orbes. Vnde illæ pelles? S. Iustinus putat, præparatas à Deo prænoscẽte lapsum Adami, non tamen detractas ab aliquo animalium, nam bina dumtaxat. At cuius animalis pelles erant, aut simulabantur? Ouis verisimilius puto, nec istud è meo cerebro, pulchram sanctæ Hildegardis excerpam sententiam in Epistolâ ad Prælatos Moguntinenses, cùm per illos diuinis fuisset interdicta, ita scribit: *Ouis enim præ alijs animalibus patiens, humilis, mansueta, & munda existit. Vnde etiam Deus pelliceas tunicas primis hominibus, per inobedientiam à claritate, quâ vestiti erant, denudatis, pelles scilicet ouium pro veste tribuens, significationes ouis callditati antiqui serpentis opposuit, & tali veste eos obtexit, ne nudi paradisum exirent. Ipse enim æternus Deus, qui in scientiâ suâ æternaliter habuit tunicam, id est, humanitatem Filij sui, ad cuius imaginem hominem fecit, quemadmodum Moyses ipsum ad imaginem & similitudinem Dei creatum esse testatur, hominem deceptum vocauit, & tali veste induit; in hoc ostendens, Verbum, scilicet vnicum Filium sibi coæternum, ad requirendum & liberandum, ex virgineâ naturâ humanitate induendum, iussione in significatione ouis, patiens, humilis,*

manſuetus, & abſque omni maculâ vllius contagij mundus exiſteret. Ioannes enim Baptiſta, & ceteri Prophetæ, idem in Spiritu ſancto intelligentes, eum nomine agni & ouis ſæpiſsimè appellant. Ipſe namque eſt immaculatus agnus, & ſpecioſus formâ præ filijs hominum, qui non de virili ſemine, ſed de Spiritu ſancto conceptus virtute altiſsimi Dei, de carne Mariæ Virginis, Deus & homo natus proceſsit. Hactenus S. Hildegardis. Placitum D. Ephræm, ex pecudibus fuiſſe arbitrantis, laudat & amplectitur Barcepha. Huius iſta ſunt: *Negamus vnicum dumtaxat par in animalium generibus ſingulis fuiſse effectum: neque enim hoc ſacris Litteris proditum eſt. Enimuerò Deus, qui permiſit Adami arbitrio, vt peccare poſset, opusq; haberet indumento, creauerat complura animalia: cumq; ille violatâ lege peccaſset, humanâ ſe ſpecie primis parentibus oſtendens, induit ipſos pelles ſolo eius nutu pecudibus detractas, atque verbo in tunicas conformatas. Et verò Dominus Ephræm ait, fortaſse coram illis iugulatas eſse pecudes, vt earum carnes ipſi veſcerentur, coryſq; nuditatem ſuâ cooperirent: denique ex ipſarum morte ſe quoque mortalia habere corpora intelligerent.* Hæc Barcepha. Verùm propter indumentum primorum parentum non erat opus plura animalia ex ſingulis generibus fieri, vt Barcephæ placet, bina ſufficiunt ad ſummum, ex ouibus ſolùm quatuor aut ſex, duo ad ſemen reſeruata, alia præparata ad veſtitũ hominis; quemadmodum & Noë non niſi ex mundis bina animalia clauſit. Horum tamen exceſſus non remedio naturæ ſeruatus, ſed Religioni deſtinatus fuit.

CAPVT XXVI.

Animalia carniuora, & recenter creata quibus rebus veſcerentur in arcâ Noë.

TAntâ circa hanc rem religione tangebar, vt pænè cõſentirem, plura ex nonnullis animalium generibus in exordio congenita, debuiſſe ferarum annonâ paſci. Quo pacto leo, tigris, aquila, accipiter epularentur? neceſſe videbatur, per aliquot annos ieiunos perduraſſe, aut aliquas animalium & auicularum ſpecies conſumpſiſſe, ſi bina dumtaxat ex omnibus condita. At nec illud, nec iſtud Philoſophicum, nec expediens naturæ rerum, nec dignum prouidentiſſimo auctore. Ceterùm prodigere tunc naturas, vt putaremus plures effuſas, obſtat ſecunda propagatio rerum, cùm poſt vniuerſi illuuiem, binæ dumtaxat in arcâ reſeruatæ reparationi mundi, binę ex eadem arcâ dimiſſæ. Idem hic ſcrupulus, ex quâ carnificinâ leo, tigris, lupus, miluus nutriti in arcâ, & proximè poſt exitum; ſiquidem in arcâ nullum animal fuit niſi ſaluti aut hoſtiæ reſeruatum; poſt exitum incolumitati dumtaxat ſpeciei, quæ in binis illis conſtitit per plures dies quàm ſuſtineretur fames. Quare neceſſe eſt alita interim carniuora herbis, & fructibus, aut terrâ; lupus enim carniuorus eſt, & tamen terrâ veſcitur: idem quoque illis penu fuit in recenti origine mundi, atque in clauſtris arcæ. Quid moror? dubitare non licet, primum omnibus animalibus promumcondum fuiſſe terram? Hæc verba creatoris ſunt. *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omniq; volucri cæli, & vniuerſis, quæ mouentur in terrâ.*

Quæres: Quî tanta immutatio palati leonis, tigridis, & lupi, vt à paſtu ad raptum deficèrent, à gramine ad greges? Fortaſſe non incommodas plãtas guſtui carniuoro, & ſatis ſimiles illis præparauit Deus. Vnum aut alterum exemplum memorabo. In primis plantæ boramez, quæ pro carne agninâ eſt lupis, vt ſuprà diſſeruimus. creſcit enim, ait Scaliger, agni figura ad pedum ferè ternũm altitudinem; quem pedibus, vngulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus repræſentat. Pro cornibus pilos gerit, ſingularis cornu ſpecie. Obducitur corio tenuiſſimo, cuius detracti vſus ad capitum tegmina incolis. Ferunt internam pulpam gammari referre carnes; ceterùm è vulnere quoque ſanguinem manare. Dulcore eſſe admirabili. Radicem humo exertam ſurrigere ad vmbilicum vſque. Illud miraculi fouet magnitudinem, quamdiu vicinis obſidetur herbulis, tamdiu viuere quaſi agnum in læto paſcuo; remotis illis, tabeſcere atque interire: idque non ſolùm caſu vel tractu temporis, ſed etiam experiundi gratiâ ſubtractis atque ablatis euenire. Quin illud auget admirationem, appeti à lupis eam. Surius item ſcribit, eius plantæ ſuauitatem lupos & cetera rapacia animantia ad eam deuorandam inuitare. Alterius magni fructus in corde ſuo agnum quoque ferentis, teſtis fuit beatus Odericus. Bernetas aues eſſe fructus arborum, Æneas Siluius & Fulgoſus ſcribunt, plurimis alijs conteſtantibus. Verùm in ſuperioribus egimus de his ſat diffusè. Præterea, cur carniuora aliquamdiu herbis non poſſent eſſe contenta, cùm viſa ſint herbiuora carnibus ali? Marcus P. Venetus ſcribit, equos in Regno Var coctis carnibus ſimul cum riſo ali: in Prouinciâ etiam Aden boues, equos, camelos, & oues piſcibus veſci. Taceo quod de equis Anthropophagis celebrauit vetuſtas.

CA-

CAPVT XXVII.

An aliqua viuentia & marina animalia creata plura quàm bina ex eadem ſpecie.

PLantas porrò neceſſe eſt erupiſſe plures eiuſdẽ ſpeciei; perijſſent alioqui multæ, cùm omnibus feris parauerint ſuo tempore macellum. Quare non ſolùm creatæ, quæ ſufficerent proſapiæ propriæ, ſed quæ ſuppetijſſent annonæ alienæ. Quid de piſcibus dicemus? Reor non binos ſolùm editos, ſed maximum vulgus piſciculorum, & beſtiolarum aquatilium, ad grandiorum piſcium voraciſſimorũ, cetaceorumque gulam ſuſtentandam. Non forum his ab agris: ſuum illis elementum carcer eſt. nec illis à Domino pręparatas plantas Scriptura dicit, ſed neque omnino celauit terreſtria bina genita, aquatilia tamen in maiori vbertate. Nam vbi dicitur, *Producant aquæ reptile*, verbum *ſaraz* ibi non caſu poſitum, maiorem emphaſim habet, quod S. Ambroſius, Vielmius & Pererius notarunt. Significat non quamuis productionem, ſed multiplicem quaſi ſcaturiginem & ebullitionem in maximâ vbertate & copiâ.

CAPVT XXVIII.

De piſcibus veſcentibus auro.

NOn obinde inficior, multis piſciculis hoc neceſſe non eſſe, qui marinis plantis aluntur, imò terrâ, imò metallis. Multi putarunt, aliquibus piſcibus auriferorũ fluminum aurum gulam eſſe. Peſqueræ incolæ ad Benacum lacum, atque etiam qui ſalo accolunt, ſibi perſuadent, eos piſces quos ipſi carpiones appellant, è puro auro alimentum ſumere. Et ne tam longè exempla petamus, Lugdunenſis Prouinciæ incolæ certò ſtatuunt, piſces quos *humbles* & *emblons* nominant, alio cibo non veſci quàm auro. Nullus eſt ruſticus lacûs *Bourget* accola, qui non aſſeueret piſces *Lauarets*, quos perpetuò in piſcatorio foro Lugduni venales reperias, alium cibum non deguſtare præter aurum. Lacûs autem *Paladrou* in Sabaudiâ accolæ *emblon* piſcem, atque vmbram auro ſuſtentari arbitrãtur. Similiter Laudenſes retulerunt, in Mediolanenſi Ducatu, piſcem *themolo* vel *ahemero* illis dictum, veterum thymalum, auri depaſtione pinguefieri. Admoneo, non omnino in omnibus verum eſſe: nam Bellonius facta anatome obſeruauit, plures ex his piſcibus alijs cibis præter aurum veſci.

CAPVT XXIX.

An fuerint aliquarum ſpecierum creata ſolùm ſingula animalia.

REliquum eſt diſquirere, an ſi aliquarum ſpecierum animalium pluſquam bina fuerunt genita, nonnullorũ ſint genita minori numero: hoc eſt, an ſingula in ijs naturis, quarum incolumitas ſtirpis non pendebat è maris feminæque cõplexu. Piſces plures fecundantur ſolo humore, vultures vento, vt fertur. Quare multiplicationi ſui generis non eſſet opus collega. Eadem quæſtio eſt de animalibus geminæ originis è putri, aut è vuluâ; eadem de multis plantis. Puto in primis fabulam eſſe ſingularitatem Phœnicis, vt non ſemel diſſerũi. Nec maior fides de Rhinocerote, quem Oppianus carere ſexu ſic canit:

Ρ᾽ινοκέρως δ᾽ ὄρυγος μὲν φύδεμας αἰθυκτῆρος
Οὐ πόλλον μείζον, ὀλίγον δ᾽ ὕπερ ἄκερα ριτὸς
Ἀντέλλει κέρας αἰνὸν ἀμ᾽ κάχμυον ἄγριον ἄορ.
Κείνῳ καν γαλκόν τε δγαξήσειεν ὀρούσας
Οὐτήσας βελαρήν τε δγατμήξειε χαεσδρήν.
Κεῖνος κὴ θεναρῷ περ᾽ ἐφορμηθεὶς ἐλεφαντι
Πολλάκις ἐν κονηῖσι νίκην τοιῆτον ἔθηκεν
Η᾽ρέμα δὲ ξανθοῖς δὴ καλλικόμοισι μετώποις,
Καὶ νωτῳ ῥαθάμιγγες ἐπήβομα πορφυεοῦσι.
Πάντες δ᾽ ἄρρενες εἰσὶ, ἐ ὅποτε θῆλις ὀεᾶ),
Καὶ πόθεν οὐκ ἐδάην φράζω δ᾽ ἐχῶς δοδάηκα,
Ἔιτ᾽ ἐν ἐκ πέτης ὁλοὸν τὸ δὲ φύλον ἐπῆλθεν,
Ἔιτ᾽ ἀυτόχθονες εἰσὶν ἐπαντέλλεσι δ᾽ ἐγαίης
Ἔιτε θεῶν ἀλλήλων, τέρας ἄγριον ἐκφύον)
Νόσφι πόθεν, ἐ νόσφι γάμων, ἠ νόσφι τοκοιο.

Rhinoceros autem oryge, aſino Indico, eſt
corpore impetuoſo,
Non multò maior, paruum verò ſupra ſummitatem naſi
Surgit cornu, graue, acutum, indomitum telum:
Illo ferrumq; penetrarit impetu facto
Vulnerans, ſolidumq; diſſecuerit ſaxum.
Sæpè in pulueribus mortuum ipſum proſtrauit,
Senſim verò in rufâ, & pulchricomâ fronte,
Et in dorſo maculæ confertim purpuraſcunt.
Omnes verò mares ſunt, nec vmquam femina conſpicitur,
Et vnde naſcantur non noui, loquor non tamquam ſciam,
An ex petrâ perniciosum hoc genus prodierit,
An ex terrâ geniti ſint, exiſtantq; è tellure,
An ex ſeſe mutuò, portentum horrendum, procreentur,
Sine amoribus, & ſine nuptijs, & ſine puerperio.

At licet sileant generationem Rhinocerotis Aristoteles, Philo, Ælianus, Agatharatas, solemnem illam nouerunt Plinius & Solinus, aduerso tamen coitu, vt elephantes, cameli, lynces, leones, tigrides. Par vulgi commentum in Plinio de hyænâ, alternis annis marem, alternis feminam fieri, & sine coitu parere, quod negat Aristoteles. Nec vulturis fama veridica est. E piscium autem plebe, licet virgineæ fecunditatis sint nonnulli, non tamen propterea censeo singulares editos; namque oportebat turbam esse vt seruirent grandiorum pasato, quemadmodum diximus. Idem de humilioribus plantis censeo. Fateor tamen aliquas nobiliores vnicas fortasse tunc fuisse. Id opinor de vitæ arbore. Fortasse idem accidit aliquibus animalibus sponte nunc nascentibus, si terra etiam aliqua ex ijs tunc auspicata fuit. Suo posteà loco dirimenda hæc lis erit.

CAPVT XXX.

An animalium ingenia mutata fuerint, & diuersa facta, quàm Deus illa creauerit.

DIgerenda quoque est quæstiũcula hæc, an alterius ingenij & naturæ fuerint animalia in primordio cùm illa produxit terra, quàm nunc sint, hoc est, an idem tunc feris fuerit furor, idem reptilibus virus. Per sectiones disputabo hæc. In vniuersum inficiari non licet, ingenitam illam erga Regem suum reuerentiam hominem amisisse. Et iure quidem dominatione ferarum mulctatus fuit, qui dominum suum seruitio debito priuare nitebatur. Rebellis factus Deo, meruit rebelles sibi pati feras. Insurrexit pars hominis sensitiua aduersus rationalem: vnà quoque sensitiuus gradus animalium aduersus rationale animal se extulit. Egregiè Gregorius Nyssenus in suâ Philosophiâ ait: Ceterùm antiquitus nullum aliorum animantium homini nocere audebat, sed quamdiu proprijs passionibus & irrationali, quæ in ipso erat, particulæ dominabatur, subiecta & obedientia ei erant omnia. Quia verò suis affectionibus minimè decenter imperitabat, ab eis denique possessus, & ab exterioribus subactus est: quòd enim ab ijsdem iam impetamur & lædamur, peccatum fecit. Cuius sanè veritas ex his, qui optimam transegerunt vitam, manifestum est: ferarum enim insidijs indubitanter hi superiores visi sunt, vt leonibus Daniel, viperæ morsu Paulus.

CAPVT XXXI.

An rapacia, iracunda, exitialia & carniuora animalia à Deo in initio creata eodem ingenio.

NVnc quæramus, an absolutè rapax voraxque ingenium denegandum sit bestijs, pro eo quidem tempore cùm mundus honorem suum illibatum habebat. Theophilus enim Antiochenus ad Autolycum hæc scribit: *Feras autem Græci nominant θηρεὰ ἀπὸ τῆς θηρᾶσθαι, id est, quòd venando capiantur. Nec tamen à rerum primordio noxiæ & exitiales creatæ sunt. Nam nihil noxium ab initio à Deo conditũ est. Sed hominis delictum conditionem creaturarum deteriorem reddidit, vbi primùm homo legem Dei transgressus est, etiam reliqua præuaricata sunt, & degenerarunt. Vt enim si paterfamilias sapienter vitam instituit suam, etiam domestici, & reliqui familiares ordinatè & decenter viuant; sin autem herus peccarit, & negligentiæ se corrumpendum dederit, dubiumne est, quin & serui delinquant, & socordiam amplectantur? Pari ratione contigit in præsenti negotio, vt peccante homine etiam reliqua quæ in hominis ministerium creata erant, præuaricarentur. Vbi autem homo ad suam naturam, & pristinum ingenium, nec non dignitatem redierit, cessans malefacere, etiam aliqua animalia in primitiuam restituentur mansuetudinẽ.* Hęc ille. Ipsa nihilominùs structura formæ, vngues, dentes, & alia arma ferarum exigunt indolem acerbam & carniuoram, alioqui frustrà multa in naturâ; quare & nociua essent alijs, carnibus victitatura. Nec obstat sententia Patrum, innocentiam animalium ante peccatum commendantium: solùm essent innoxiæ homini, non alijs brutis. Optimè sanctissimus Eucherius dixit: *Si nobis pro peccato nocent, quare sibi inuicem nocent, nisi quia aliæ sunt in cibum aliarum datæ?* Conspirat Augustinus simili interrogatione. Dicet aliquis: Cur ergo inuicem bestię nocent, quibus nec peccata vllasunt, vt vindicta ista dicatur, nec vllam recipiunt tali exercitatione virtutem. ideò nimirũ, quia scilicet aliæ cibi sunt aliarum. Nec rectè possumus dicere, Non essent aliæ quibus aliæ vescerentur: habent enim omnia quamdiu sunt mensuras, numeros, & ordines suos. Quæ cũcta meritò considerata laudantur, nec sine occultâ pro suo genere moderatione pulchritudinis temporalis, etiam ex alio in aliud transeundo, mutantur. Quod etsi stultos latet, sublucet proficientibus, clarum perfectis est.

CA-

CAPVT XXXII.

An viperæ & serpentes venenum solùm post peccatum habeant.

QVid de pestilentiâ, quam euoment serpentes, dicimus? Rupertus ex peccato immissam disserit, cuius ista sunt. Nunc illud sciendum, quia reptabat priùs, vt nunc omne huius speciei vel generis animal: sed reptatio ista nihil horroris haberet, si non illâ diabolus ad mortem domini eius, hominis, vsus fuisset. Multò magis verò nec virus pestiferum vomeret, nec in se ipso haberet, si non illud idem creaturæ Dei adulterator veneficus illo suæ malitiæ veneno polluisset, & per os suũ homini mortem insibilasset. Ecce hodieque (vt taceã quòd multis sanctorum Christi seruorum non solùm innocuos, sed etiam obedientes legamus fuisse serpentes) gens tota esse traditur, quæ in medijs tutam agat vitam serpentibus. Vnde ait quidam Romanorum auctor nobilissimus:

—— *Gens vnica terras*
Incolit à sæuo serpentum innoxia morsu,
Marmaridæ Psylli, par lingua potentibus herbis.
Ipse cruor tutus, nullumq; admittere virus,
Vel cantu cessante potest. ——

Quantò magis tunc homo cunctorum animantium præses, & dominus, reptilibus quoque terræ ordine legitimo imperitaret, si vel diabolus per os serpentis numquam sibilasset; vel si ipse homo, cùm in honore esset, sic intellexisset, vt venenum suasionis eius non admisisset. Ergo bona quidem creatio cunctorum, sed homini, quia Deo contrarius factus est, existens sibimetipsi grauis, in malum iure versa sunt ea quæ bene facta erant. Hæc Rupertus. Dicendum tamen idem de peste venenatorum ac de sæuitiâ ferarum, vtramque dotem indolis esse, sed innoxiam soli homini.

CAPVT XXXIII.

Cur Deus venenata & noxia animalia fecerit.

DIces, cur beneficentissimus auctor lethifera & virulenta animalia fecerit. Respondit iam Augustinus, nec luculentius expectes dictum. Solent enim Manichęi, inquit, mouere quæstionem, vt dicant; Quid opus erat, vt tam multa animalia Deus faceret, siue in aquis, siue in terrâ, quæ hominibus non sunt necessaria? Multa etiam perniciosa sunt & timenda. Sed cùm ista dicunt, non intelligunt quemadmodum omnia pulchra sunt conditori & artifici suo, qui omnibus vtitur ad gubernationem vniuersitatis, cui summâ lege dominatur. Si enim in alicuius opificis officinam imperitus intrauerit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat; & si multùm est inspiciens, superflua putat. Iam verò si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto, cùm id malè tractat, seipsum vulnerauerit, etiam perniciosa & noxia existimat ibi esse multa. Quorum tamen vsum quoniam nouit artifex, insipientiam eius irridet, & verba inepta non curans, officinam suam constanter exercet. Et tamen tam stulti sunt homines, vt apud artificem hominem non audeant vituperare quæ ignorant, sed cùm ea viderint, credunt esse necessaria, & propter vsus aliquos instituta. In hoc autem mundo, cuius conditor & administrator prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum causas non vident; & in operibus atque instrumentis omnipotentis artificis volunt videri scire quod nesciunt. Ego verò fateor me nescire, mures & ranæ quare creata sint, aut muscæ, aut vermiculi: video tamen omnia in suo genere pulchra esse, quamuis propter peccata nostra multa nobis videantur aduersa. Non enim animalis alicuius corpus & membra considero, vbi non mensuras, & numeros, & ordinem inueniam ad vnitatem concordiæ pertinere. Quæ omnia vnde veniant non intelligo, nisi à summâ mensurâ, & numero, & ordine, quæ in ipsâ Dei sublimitate incommutabili atque æternâ consistunt. Quòd si cogitarent isti loquacissimi & ineptissimi, non nobis tædium facerent, sed ipsi considerando omnes pulchritudines, & summas & infimas, Deum artificem vbique laudarent: & quoniam nusquam offenditur ratio, sicubi fortè sensus carnalis offenditur, non rerum ipsarum vitio, sed nostræ mortalitatis meritis imputarent. Et certè omnia animalia aut vtilia nobis sunt, aut perniciosa, aut superflua. Aduersus vtilia non habent quid dicant. A perniciosis autem vel punimur, vel exercemur, vel terremur, vt non vitam istam multis periculis & laboribus subditam, sed aliam meliorem, vbi securitas summa est, diligamus & desideremus, & eam nobis pietatis meritis comparemus. De superfluis verò quid nobis est querere? Si tibi displicet quòd non prosunt; placeat quòd non obsunt: quia etsi domui nostræ nõ sunt necessaria, eis tamen completur huius vniuersitatis integritas, quæ multò maior est, quàm domus nostra, & multò melior. Hanc enim multò meliùs administrat Deus, quàm vnusquisque nostrũm domum suam. Vsurpa ergo vtilia, caue perniciosa, relinque superflua. In omnibus tamen cùm mensuras,

&

& numeros, & ordinẽ vides, artificem quærere. Nec alium inuenies, nisi vbi summa mensura, & summus numerus, & summus ordo est, id est, Deum, de quo verissimè dictum est, quòd omnia in mensurâ & pondere & numero disposuerit. Sic fortasse vberiorem capies fructum, cùm Deum laudas in humilitate formicæ, quã cùm transis fluuium in alicuius iumenti altitudine. Augustini sententiæ adiungamus alia Patrum dicta. Gregorius Nyssenus lib. 1. Philosophiæ ait. Quòd si non omnia nostris necessitatibus ancillentur, sed homini noceant quædam; considerandum, hæc ijs vsui esse, quæ in famulatum & conuenienter creata sunt, vt eorum creationi desit nihil quæ generari decens erat. Sed neque horum vlus omnifariam hominum effugit intelligentiam, imò venenosa ad propriam homini conducunt vtilitatem: vtitur enim eis in medelam ab ipsis inflictæ læsionis, & ad aliarum ægritudinum sanationem. Tales quedam sunt theriacæ vocatæ compositiones, quas ratio adinuenit, vt per huiusmodi & his dominetur, & ab eis veluti possessis hostibus adiuuetur. Innumeras autem homo contrã hæc virtutes habet à conditore tributas, quæ cohibere, defendere, & insidias eorum corrigere queunt. Nam alia quidem alijs indigentijs conueniunt, generatim autem omnia ad hominis medelam conferre nata sunt, etiam vtilitatis aliàs expertia. Et hæc quidem de præsenti nostræ vitæ cõstitutione dicta sint. Theodoretus accedit quæst. 18. in Genesim: Præterea, & ad alia bestiæ nõ sunt nobis inutiles. Nam ex eis Medici pharmaca non pauca componunt ad morbos propulsandos. Ne quis igitur, bestijs per se consideratis, de creatore conqueratur, sed vtilitatem inuestiget: siquidem ipsum etiam corpus humanum, quamuis formosum, temperatum, & variâ partium vtilitate præditum, muco tamen & sputo, ac fœtido stercore non caret; nullus tamen sanæ mentis ex his animal vituperat. Neque enim absque his agere vitam potest, sed per hæc firmum est & vegetum, siquidem eget pituitâ, sanguine, & vtraque bile. At quemadmodum per hæc consistit, sic per eadem dilabitur: vnius enim horum excessu aut defectu enecatur animal. Beda in libro De sex dierum creatione, aliam rationem breuî complectitur. Aut propterea ista animalia venenosa creata fuerunt ad terrendum hominem, quia Deus præuidebat eum peccantem, vt intelligeret pœnas infernales, quia alibi dicit: *Vermes eorum non moriuntur, & ignis eorum non extinguitur.* Nec contemnendus est Petrus Comestor capite 8. Scholasticæ historiæ. Quæritur quoque de nociuis animantibus, si creata sint nociua; vel primò creata mitia, pòst facta sint homini nociua: Dicitur quòd ante peccatum hominis fuerint mitia, sed post peccatum facta sint nociua homini, tribus de causis: propter hominis punitionem, correctionem, instructionem. Punitur enim homo, cùm læditur his, vel cùm timet lædi, quia timor maxima pœna est. Corrigitur his, cùm scit ista sibi accidisse pro peccato suo. Instruitur admirando opera Dei, magis admirans opera formicarum, quàm onera camelorum. Vel cùm videt hæc minima sibi posse nocere, recordatur fragilitatis suæ, & humiliatur.

CAPVT XXXIV.

An sit mutata animalium complexio & vitalis vis.

ILlud quoque illucidandũ, an virtus viuifica animaliũ nimis sit labefactata saltem post diluuium. Num, quemadmodum humanæ vitæ periodus contracta est, sic & brutorum: quorũ nec tunc ætas longæuior esset quàm humana, alioqui fermè æternam tunc diceres. Plusquã ad decem millia annorum protenderetur, si simili proportione superaret nostram; nam si cùm vita hominum vix nonagesimum attingeret annum, ad nongentesimum cerui cornicesque peruenerint; proh quanta horum brutorum longæuitas, & pænè immortalitas, tunc cùm homines nongentesimũ superabant! Cur ergo nostra nunc tantâ sui parte mutila, & brutorum integrior? Prouidentiæ diuinæ id imputo, vt vicinia mortis nos compescat à peccando. Deinde conditioni mutabili ingenij humani, disciplinas omnes præuertentis. Peritia illa naturæ, quâ se primogenitores illi generis salutaribus alimentis medicamentisque iuuabant, paulatim amissa est; at bruta instinctu aguntur, docta nascuntur, nec patrum curæ & traditioni suũ columen fideicommissum,

CAPVT XXXV.

An aliquorum animalium figura mutata.

DVbitari quoque potest, propter serpentis damnationem, an animalium nonnullorũ gestus sit diuersus ab habitu quem primâ conditione acceperunt. Verùm antequam dolum Euæ struxisset serpens non erectus (vt Basilius & Didymus dixerunt) gradiebatur, sed pectori incumbens reptabat. Interminatio diuina diabolum præcipuè perculit, & serpentem vtique, sed tamquam instrumentum; nec enim tantùm damnatur sceleris auctor, sed & pugio; quare id ipsum quod

quod habuit à naturâ, recepit in pœnam & ad ignominiam, quemadmodum Adam mortem, iris quoque ante vniuersi eluuium naturalis erat, deinde in signum datur diuini pacti: si enim Adamo naturalia omnia secura, cur non seruarentur serpenti?

CAPVT XXXVI.

Quæ species serpentis fuerit, quâ dæmon decepit Euam.

OBuiam istã appendicem annecto, qualis serpens causa nostri damni. Eugubinus putauit basiliscum, quia Rex serpentium; Pererius scytalin, quia magnitudine & tergi varietate intuentes detinet; Martinus Delrio viperam; Camara communem anguem, aliqui murem araneum, qui virulentus est atque specie gratus, & dicitur suspendere intuentes in sui admirationem. Vnde Hispani dicimus de hominibus suspensis: *Miras las musarañas.* Bonauentura & alij draconcopedem malunt. Auctor quoque Hortuli ex libro de Naturâ rerum ita ait: *Draconcopedes serpentes sunt magni, & potentes, facies virgineas habentes, humanis similes, in draconum corpus desinentes. Credibile est, huius generis illum fuisse per quem diabolus Euam decepit, quia (sicut dicit Beda) virgineum vultum habuit. Huic etiam diabolus se coniungens, vel applicans, vt consimili formâ mulierem alliceret, faciem ei tantùm ostendit, & reliquam partem corporis arboris frondibus occultauit.* Ceterùm non admodum absurdè facere mihi viderer, si draconem fuisse suspicatus fuero. blandiculus enim est, gratam quamdã speciositatem habet, amatorijs quoque assentationibus decipere nouit, adeò callidus est & versutus. Ælianus hæc scribit: *Apud Idumæos, seu Iudæos, cùm Herodes rerum potiretur, eximiâ magnitudine draconi perpulchram admodum adolescentem feminam in amore fuisse indigenæ prædicant: ad quam ille quidem ventitaret, & simul cum eâ amanter dormiret. Hæc verò, etiamsi amator, quoad poterat, leniter & mansuetè ad ipsam adreperet, eius tamen metu perterrita, sese subduxit: & vt ex amicæ absentiâ eum amoris obliuio caperet, menstruum spatium abfuit. At ei sanè, cùm absentis desiderium augebatur, indiesq; amatorius affectus eatenus ingrauescebat, vt noctes & dies ad eum locum, vbi cum adolescentulâ versari solitus erat, frequens accederet. Cùm verò eam quam amabat non inueniret, tamquam amator cui amor optatis non respondet, acerrimo dolore afflictabatur. Posteà autẽ quàm puella reuertisset, confestim eam audiuit: ac valdè amatoriè, tamquam spretus, ob eamq; rem amantissimâ irâ incitatus, reliquum per adolescentis corpus circumplicans, eius crura parcè & molliter verberabat. Non ergo expertia rationis animalia Cupido ille, Iouis etiam dominus, negligit: sed ex his & alijs, quemadmodum & erga ea affectus sit, & singula curet, ostenditur.* Hactenus Ælianus.

Sed & Tertullianus videtur insinuare nonnihil de dracone, cùm in lib. De habitu muliebri inquit: *Aiunt & de frontibus draconum gemmas erui, sicut & in piscium cerebris lapidositas quædam est. Hoc quoque deerit Christianæ, vt de serpente cultior fiat.* Accedit S. Ioannes, quoties meminit antiqui huius serpentis, draconem in Apocalypsi appellat. Res tamen nihilominùs incerta. Sunt quoquè dracones qui terram gustent.

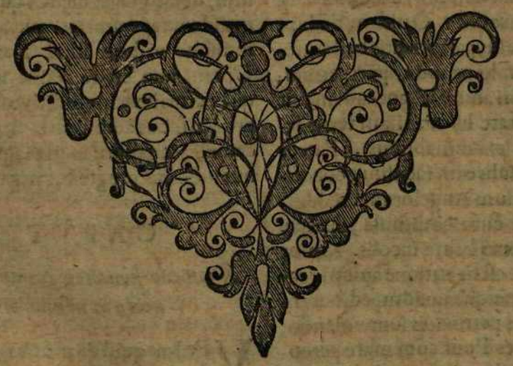

IOAN-

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

De animalibus noui orbis, quomodo illò transuecta, opiniones variæ.

NVNC potiùs curiositas prouocat & nostra historia, quâ Vielmij confutatio, cuius sententiæ in superioribus meminimus. Quomodo in dissecta mundi membra illatæ bestiæ? An eò transuectæ? Quo ponte Oceanus superatus? Quâ velificatione ad insulas, & quartam mundi maximamque partem appulerunt? Sunt qui putent, continuari orbem ignotis vijs, ijsque sua peregisse itinera. Huic obstat primùm, feruida esse plura animalia appetentia æstum, quare nouum cælum non ambirent per aduersas ingenio plagas, quæ necessariò rigent Septemtrioni vicinæ. Ad hæc quomodo ad insulas? An, quod noster Acosta putat, communia nobiscum animalia, aprum, leonem, vrsum, vulpem in semotis & aufugientibus commercium nostrũ insulis non esse, esse tamen in Americâ. Hoc inexploratum est. Quidam ex nostris Fratribus naufragio pulsus ad insulam quamdam, vidit tigridem. Iam quid refert, ista animalia non sint, si alia sunt? aut quâ illuc viâ perrexerint? Quidam malunt terræ beneficium esse, parturientis bestias, repetiisseque aliquando primum puerperium; ideò vbique reperiri animalia, aut eadem, aut diuersa, pro qualitate humi. Istam terræ fecunditatem mox examinabimus. Fateor Augustinum in insulis eam facillimè concessurum. Alij negotium Angelorum credunt, quibus regionum cura commissa, suasque eos exornasse ditiones brutis incolis. Minor difficultas fortasse est in natione auium: eadem ijs via patebit, atque quadrupedibus insuper & sua. Plures pertinaces sunt volando, & industriæ. Grues Ponticum mare peruolant: visæ nauigantibus multæ volucres vltra ducentesimam è terrâ leucam. Olores in suis peregrinationibus ad remedium lassitudinis colla imponunt præcedentibus, fessos duces ad terga recipiunt. Pater Dominicus de S. Nicolao è nauigatione Lusitanicâ scribit, aues toto mari passim vidisse, atque omnes tam pertinaci volatu, vt mirum sit, corpus ex elementis conflatũ tam assiduo posse versari in labore. De quodam genere (alcatraces vocant) aiunt, ne noctu quidem à volando cessare, sed efferre se admodum in altum, tum collo sub alteram alam reducto, alterâ expassâ, permittere se ventis, donec suopte pondere ad hæc citima delabatur: id vbi senserit, excitari, ac rursus ætheris alta repetere, ficque noctem subeundo ac descendendo transigere, neque aliter quàm laborando quiescere. Hirundo, nescio vnde defecisset, ducentas circiter leucas circumuolitauit Capitaneam, nec quo liquore, nec quo pabulo viueret, satis sciri potuit. Ceterùm coturnices in pelago diuersoria inueniunt periculo nauigãtium; insidentes enim velis, & hoc noctu, mersere sæpè nauigia. Quin in mari intemerato ratibus, in ipsâ aquâ, putauit Acosta considere posse adhuc submersas. Equidem scio, iuxta Aristotelicam sententiam, aues patientes spiritus, & sub aquas non difficulter sustinere; tum per proximas insulas recreabuntur, iteraturæ viam. Garcilassus Inca scribit, se vidisse tot aues in mari Sur, vt vsque ad duas leucas occuparent visum, denso grege: quasdã quiescere in aquis, quasdam reparatas ex aquis assurgere. Nihilominùs vastum illud spatium immensi Oceani non credo pennâ superatum, nisi quâ parte sit vicina nostris orbibus. Nec hoc pro omnibus auibus satis: nam & struthiocameli, & gallinæ in ijs plagis inuenta, quibus sublimis progressus negatus.

CAPVT II.

Quomodo homines & animalia transuecta in nouum orbem.

VErùm quid quærimus, quomodo in dorso mundi bestiæ & volucres, si sunt homines qui secum plures potuerunt comportare? aliquando fortasse fuit nonnulla communicatio orbiũ. Ophir putauit Christophorus Columbus Hispaniolã insulam, quam ipse reperit; eadem existimatio est Roberti Stephani, & Francisci Vatabli: alij Perüense Regnum crediderunt triennalibus Salomonis classibus solemne. Rapuit multos ista cogitatio, Postellum, Goropium, Montanum, Genebrardum, Posseuinum, & alios non vulgaris iudicij. Si ita est, aliquando notuit vni orbi alter. Quidquid sit, communicati mundi fuerunt: siquidem ille nostri colonia, siue Ophir filius Iectan, nepos Heber, illuc produxit imperium ex vltimis Orientis oris; siue Hebræi decem tribuum illud exilium elegerunt, vt quidam huc torquent verba Esdræ in quarto libro, siue tribus Issachar, vt Petrus Simon trahit vaticinium Iacobi. Tum Phœnices & Carthaginenses inuenerũt. Proditum est reperisse nouas & remotissimas regiones prolixæ nauigationis: sed cautum legibus, ne quis illò peteret, ne Carthago desereretur. Cunctos inflammarant nuntia felicissimi & ditissimi soli. Siue incolæ Atlanticæ insulæ apud Platonem eas prouincias occuparint, siue Hispani, vt quibusdam placuit, primùm Hesperides insulas, deinde vlteriores plagas incoluerint; siue Tartari, siue Sinæ, vt non paucorum existimatio est, siue Romani cùm rerum, cùm Hispaniæ, cùm mundi potiebantur. Namque inter prisca Perüensium Regum nomina, Titus & Paulus ab aliquibus agnoscuntur: nec enim sine causâ aliquâ Noui notitia mundi quibusdam ex priscis fuit, Platoni fortasse, Senecæ, Luciano, Arriano, Clementi Romano, Origeni, Hieronymo, alij. Ceterùm & longissimas nauigationes in antiquitate agnoscimus, ab Iudæâ & Tyro per triennium. Credo Salomoni innotuisse magnetis vires, & perfectam Geographiam & Hydrographiam. Hannon & Eudoxus non minùs nauigauere quàm Lusitani. Ante diluuiũ ab hominibus primum occupatum mundum, Petrus Simon putat Notitiâ 1. c. 10. id suadere videtur hominum multiplicatio, vt angustus ijs foret iste mundus; si namque in paucioribus annis post diluuium, cùm homines minùs viuerent, ita multiplicati fuerunt, vt opus fuerit Ophir quærere nouum orbem, iuxta quorumdam sensum; potiori iure id credi potest accidisse ante corruptionem terræ & naturæ. Ad hæc iuxta plausibilius ipsi Petro Simoni placitum, ex sententiâ Alensis & Alberti, paradisus sub Æquinoctiali posita est; in hac autem plagâ dumtaxat portendi Perüanam regionem & Abyssenos. Tum fuere qui paradisum in Peru locarunt. Ceterùm nonnullæ ruinæ subterraneæ habitatas inexpiato orbe illas regiones sollicitant. Namque iuxta Callaum portum Limæ in Peru, cùm euisceraret auaritia terram, insecuta auri venam, nauigium inuentum est sub ipso monte, quod à nostris & hactenus famâ & scriptis antiquorum notis plurimum dissidebat, creditumque ab vniuersis, illuuie ibi fuisse humatum. Eiusdem argumenti est inuentio prodigiosi elephantici dentis iuxta Mexicum, sub editissimi meditullio collis; cùm tamen Occidentales Indiæ non ferant modò hanc bestiam. Tum in nouo Regno Granatæ, iuxta ciuitatem quæ appellatur *Nuestra Señora de los Remedios*, in quadam fodinâ profundâ dolium integrum inuentum, & sella ex ligno incorruptibili, & alia supellectilia, ollæ, vrcei: similia sæpè inuenta sub terrâ. Idem Petrus Simon scribit. Fidem his adstruit aliquâ præcipuè nauigij inuentione Petrus Mexia, qui sub eminẽti monte aliud repertum narrat. Trahi possent eôdem ossa gigantum reperta. Ad hæc, naufragia olim frequentiora euenêre. In Arabico sinu res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragijs feruntur agnita. Nepos de Septemtrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in Consulatu Collegæ, sed tum Galliæ Proconsuli Indos à Rege Sueuorum dono datos, qui ex Indiâ commercij causâ nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam eiecti, Annij Plocami, qui maris Rubri vectigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, aquilonibus raptus præter Carmaniam, decimo quinto die in Hippuros portu inuentus. Fertur & Carthaginensium classi, flatibus ductæ, nouus apparuisse orbis. Sed & is qui primus inuenit, naufragus fuit, dictus Alfonsus Sanchez de Huelua, ex Comitatu Nieblæ, ex oppido Huelua, vt Garcilassus scribit, licet alij nominent aliter. Is narrauit Columbo, & imbuit audacissimâ spe. Ceterùm & Apostolos nouum orbem visitasse, Euangelicæ tubæ sono in omnem terram euecto, certissimum mihi puto iuxta vaticinium Dauidis, & interpretationem Pauli: neque enim censendus est exitus sui soni, sed vt sonat capiendus. De vehementissimo Christi amatore (sic Nicephorus vocat S. Thomam) ita scribit noster Emanuel Nobrega ex Brasiliâ citeriori Americæ parte anno Domini 1552. *Habent incolæ S. Thomæ notitiam, quem Zome nuncupant* (mutando Th in Z dialecto propriâ) *eumq; hac iter fecisse, à maioribus acceperunt, & vestigia Apostolica etiamnum cerni prope quemdam fluuium affirmant. Quod vt certiùs cognoscerem, ipse abij, & proprijs oculis inspexi quatuor pedum & digitorum satis altè impressa vestigia, quæ nonnumquam aqua excrescens cooperit. Ferunt autem eam relictam, dum D. Thomas persecutores ipsum configere volen-*

volentes fugeret, flumenq; diuisum fuisse, per cuius medium ad vlteriorem ripam sicco pede profectus in Indiam abijt. Pari modo narrant sagittas, quibus ipsum petebant, in sagittarios reflexas, siluasq;, per quas gradiebatur, cedentes, viam præbuisse. Illum quoque pollicitum fuisse, se aliquando has regiones reuisurum. Porrò exploratis mihi testimonijs constat, apud Taiaobæ Indos in Occidenti traditâ per auos memoriâ eius Apostoli, quam retinent ab eius per eas plagas transitu, cuius non leuia, imò ad miraculum vsque extant indicia, præcipuè semita quædam hactenus in vastis illis solitudinibus contumax sui, nullâ herbâ obsita; cùm ab vtroque latere vltra modum herbescat. Eà dicunt iter peregisse Apostolum, atque inde profectum in Perüana Regna. Traditio quoque manauit, in regionem Paraguay venisse, postquam per fluuium iguazu descendisset. Deinde in Paranam per Aracaium. Ibi obseruatur locus, vbi lassus quieuit, recreaturus paulisper marcentes artus. Prædixitque, vti à Maioribus acceptum est, illuc post se aduenturos viros, qui posteris suis fidem veri Dei repetitâ prædicatione annuntiarent. Non leue solatium & animum fecit nostri Ordinis operarijs, ingentes labores inter illos barbaros pro ipsorum salute & Ecclesiæ incremento perpetientibus. Sunt præterea alia signa nostræ religionis euulgatæ in Occidentem vsque. Reges Ingarum crucem marmoream in pretio habuerunt in aulâ suâ Cuzco, quod certissimum est, non item quod alij scripturiunt de vestigijs alijs nostræ Religionis. In Regno Yucatâ crucem adorabant. Interrogati ij barbari vnde illum cultum habuissent, dixerunt, quemadmodum prodit Petrus Martyr Decade 4. transijsse virum formosissimum per eos tractus, qui eis id insigne in sui memoriam reliquerit. Alij, obijsse lucidiorem Sole hominem quemdam in eo opificio. Memoria quoque Trinitatis in Chiapâ colitur, vt latiùs narrat Hieronymus Roman; tum passionis Filij, crucifixionis, flagellationis, & spineæ coronæ, triduanæ mortis, resurrectionis, ascensionis in cælum, & aduentus Spiritus sancti. Nota quoque ijsdem beata Virgo. Sed & Apostolici habitus signa exhibebant: doctos se confessionem dicebant, & ieiunium præsertim sextæ Feriæ in memoriam mortis Filij, à quibusdam viris illò aduentantibus oblongo indutis pallio, prolixâ comâ, aperto capite, & cum sandalijs. Quo pacto agnoscere Americam Apostoli potuerint sine miraculo, multis ostendit argumentis Iacobus Nauarcha in Epistolâ suâ Asiaticâ. Itaque verè & simpliciter in omnem terram exiuit sonus eorum. Arbitror igitur, non vno modo tantùm homines & bestias illuc traiecisse. Homines partim naufragio illuc adacti, partim constructâ eum in finem classe, partim terrestri itinere vbi continens fuit terra, aut iuxta freta, idque temporis longiore tractu; non vnâ in parte, nec ab vno populo. Bestiæ autem partim eò aduectæ nauigijs, partim ipsæmet per freta migrarunt, & ex vicinis continentique appositis Prouincijs transmearunt.

CAPVT III.

An aliqua animalia reproduxerit terra.

ILlud diligentiùs inquirendum, An aliquando terra partum aliquem solemniorem, & qualem in primordio, iterauerit. Non simplex hæc quæsitio, sed an fecerit, an possit, & quantum possit. Maximè ista pertinent ad institutas de origine & propagatione animalium disputationes, & ad narrationem de animalibus Americæ rarioribus, quorum historiæ nunc proludimus. Augustinus viam istam inter alias expedit, vt insulis donet bruta. Si ibi sponte essent data puerperio aut abortu lasciuientis humi, iam cessaret curiositas quâ viâ illuc conuecta. Priscis illud pronum fateri fuit: fuit & pronum in physicâ rerum narratione, vbi ex putrefactione auspicium datur viuentibus, etiam homini: fuit denique pronum & in commentitiâ historiâ, vbi per Deucalionem & Cadmum è rupe, ex osse disseminantur homines, vbi Pegasum & alia bruta perfecta insolenti natiuitate exorta esse confingunt. At quia veritatem vestigamus, seueriorique incumbimus Philosophiæ, sinceriùs agendum est, & primùm dirimenda quæstio. Ea igitur vel potest capi de maioribus feris, vel de vastis illis & insolentibus. Insolentia aliqua animalia, licet immania, terram & aquam credo peperisse. Bellua quam fugauit diuinus vir Paulus Leonensis Præsul in Armoricâ, cuius toruitatem accepimus è vetusto codice Floriacensi, terræ aborsus, vt puto, fuit. Eadem mihi censura de ablegato terribili serpente à sancto Samsone coram Childeberto Rege, vt Anonymus scripsit in ijsdem membranis Floriacensibus: sicut & de Boâ terræ filio ab Hilarione incenso, quemadmodum Hieronymus prodit. Similiter & humi fœtus erat immanis colubrus solerti astutiâ, & summâ animi magnitudine, à fortissimo equite Theodato Gezone occisus apud Rhodios. Alium terræ filium balistis & tormẽtis bellicis Regulus in Africâ expugnauit. Centum & viginti pedibus pro-

producebatur moles stupenda belluæ, cuius pellem & mandibulam ad miraculi fidem Romam attulit. Sunt alia monstra numquam nisi semel visa, deinceps non videnda, quæ luxuriæ humi humorisque imputari possunt. Fortasse in horum censu immanes harpyiæ, de quibus Martyr in calce Decadis septimæ. Ceterùm licet non difficulter concedam, monstra similia ebullijsse è terrâ; non tamen credo omnia ebullijsse simplici suâ virtute, sed partim diuinâ eiusmodi prouidentiâ incubante, ad humani generis, prout bonum sibi videbatur, exercitationem expiationemque.

CAPVT IV.

De hominibus repertis quasi sponte subortis.

NVnc ad vsitata animalia venio, an præter vsum communis ortus aliqua enata sint. In mediũ primùm produco humanam originem, an ortu aliquo peregrino acciderit: inde ad bestiarum natalitia pronior erit lapsus. Planè, si homo ignobilem ortum pateretur, paterentur etiam ea quæ sunt ignobiliora homine. Vulgus priscũ per omnia mendacia adulabatur vanitati suæ. Imperante Tiberio Augusto in Lusitaniâ, cùm Olysipponenses Legati fidem suam obstringerent, apparuit iuxta mare quidam homo ignotæ originis cornu per interualla intonans; tum marinæ Nymphæ, humanis artubus, nisi quòd cutis anguillæ similior, in Cycladibus duæ apparuerunt, omnino humanam effigiem simulantes. Recentiora quoque portenta sub Eugenio IV. in Illyrico apud vrbem Sibinicum homo inuentus, qui ex aquis prodierat, & ad mare puerum trahebat. Ista tamen monstra sunt, aut ex luxuriâ maris, aut ex ludibrio dæmonum: nullus verus homo, mentis, quæ diuinitatis cognata quædam est particula compos, tam vili habitus fuit; numquam vllus quis ad tam abiectam conditionem demissus, vt quasi è fungo prosilire deprehẽderetur. Quid, quòd necdum aliquid ex brutorum genere sic sponte ebullijsse visum sit?

CAPVT V.

An homo sponte possit ab humo nasci.

CEterùm quandoquidem solemnia & præstantiora animalia è terrâ ortum habuisse, re & euentu satis constare nequit, porrò expendamus, an possint fœtus ab humo esse. Auspicabimur verò à nostro genere, Num luxuria humi possit hominem quodammodò dare. Istam inquisitionem superuacaneam putabunt multi, necessariam tamen censuit acutus vir Cæsalpinus, qui & propterea corripuit sectatores aliquos. Multi patronos huius opinionis Auicennam & Albertum aut accusant aut collaudant. Auicennæ præsertim imputarunt Auerroës & Petrus Apponensis, imò Albertus Magnus; sed & hunc vltimum probasse Auicennicum dogma, notarunt Soncinas & Fonseca in Primâ Philosophiâ. Quin & Cæsalpinus ausus est trahere in suum sensum Aristotelem. Deinde muniunt ratione multâ. Sic ferè philosophãtur: Viuentiũ generatio nunc naturalis & physica est, quare & prima omnium naturalis debuit esse: at prima nulla potuit esse nisi spontanea, ergo vltroneũ ortum, cuiusq; etiam perfectissimi viuentis, amat natura, cui necessaria fuit ista generatio in penu & viribus suis, vt modum haberet quo auspicaretur viuentia. Deinde, vt repararet, si casu aliquo periret tota species, oportebat industriam aliquâ habere restaurandi illam, & noua parturiendi indiuidua; species enim æternæ sunt. Tum natura est chara similitudo sui, semper sibi similis. Videmus multa è semine genita, etiam sponte gigni. In muribus hæc anceps generatio communis est: expertum quoque, serpentes è muliebribus capillis genitos, deinceps ad prolem adiunctos. Tum scorpiones, quos ab amico suo artificiosis natalitijs factos vidit Auicenna, idem testatur (fiunt enim scorpiones è plantâ ocymo in sinu hominis aut in terrâ putrefactâ) alios è coitu procreasse. Ergo quidquid per artificium congressûs mutui fit, vltrò fingere humus potest. Ad hæc: oportuit vadimonium aliquod speciei esse, nec confidere rem perpetuam corruptibilibus causis. Parentes circa singularia negotiantur, quare necessaria erat tutrix aliqua totius naturæ causa. Ista communia sunt etiam brutis: specialiùs humanam genesim adhuc facilitant, animam scilicet non induci materiali virtute, sed assecla materialium dispositionum esse; at istas cælum negotiari potest, & temperamentum dignum humanâ anima præparare (quidquid enim sublunaris vis valet, præualet supercælestis) in effigiandis autem humanis artubus subesse astris vires ostendũt editi à brutis fœtus homini-formes, & lapilluli humanâ specie sponte suâ culti: tum quia contrariorum æmula existendi ratio est. Sunt in cælo vires quę impediant humanum ortum, & monstrificæ; ergo erunt quæ iubeant & efficiant. Ista omnia etiam Philosophiæ ratio diruet; nunc satis sit præmittere Theologicam. Ab vno omnes sumus. Redemptor noster vnus Christus, quibus, rogo, nouis legibus salus curaretur eius

qui è terrâ exiliret, qui nullam Christi partem haberet, cuius gratia reparationis est post piaculum communium parentũ? Tum nec terræ confidit Deus humanã fabricam, nec primum partum hominis meruit hamus, quemadmodum ceterum vulgus animantium effudit. Ipse Deus manu suâ, subministrantibus argillam Angelis, humanum elaborauit vultum, & præcordiali mox animauit halitus sui osculo. Tantum tamque pulcherrimum opus, maius est conditione adeò vili. Quod dignum labore diuino fuit, sponte non enascitur. Recogita totum illum Deum occupatum ac deditum homini, manu, sensu, opere, consilio, sapientiâ, prouidentiâ, & ipsa in primis affectatione; quæ lineamenta ductabat? an tantum tamque elaboratum Dei opus parergon terræ poterit esse, & vili adeò natalitio effundi? Tanto in pretio habebatur limus. Toties, ait Tertullianus, honoratur, quoties manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur. Ratio quoque Philosophica recusabit vilitatem humanæ natiuitatis: si bruta namque dedecet partus spontaneus, potiori iure hominem.

CAPVT VI.

An humanus aliquis fœtus præterquam à femineâ vuluâ prodire possit.

ANtequam ad alia descendamus, obuia est ista curiositas, num aliena matrix, non muliebris, humanæ sobolis hospitium fuerit. Plutarchus ex secundo Paradoxorũ Aristotelis prodidit, asinam peperisse filiam humanâ formosissimam effigie, Onoscelin dictam. Idem ex tertio libro Italicarum Agesilai narrat, ab equâ partu editam filiam Eponam nomine. Idem in Symposiõ scribit, quemdam adolescentem pastorem attulisse Periandro infantem equæ partu editum, qui quamuis postremâ equina habuisset, infantium more vagiebat. Sed de Centauris mox disputabimus; nunc ad institutam quæstionem videtur dicendum, si vtriusque parentis efficacitas fœtus desiderat, non nisi feminea vulua hominem verum & mente exornatum nouit, nec nouisse potest: at si maris solùm vis fœtum fabricat, & femina solùm officina est, fortasse iuxta Physicos possibilis erit post nefandum coitum hominem foueri in belluino vtero præiacto humano semine. sed istud numquã contigisse, Theologos potiùs decet asserere. Quare si qui veri partus bestiarum fuerunt, vnde fœtus homini-formis prodiere, inanes potiùs mente fuerunt, & semper cum pignore aliquo irrationalis naturæ. Fertur quidam apud Belgas vir pius è vaccâ genitus; dubia tamen mihi fides est.

CAPVT VII.

An ex semine non humano homo verus possit oriri.

HVic proxima curiositas est, an ex horribili coitu feminæ & feræ verus homo edi possit. Ioannes Saxo, Ioannes Magnus, & eius successor Olaus, scribunt Reges Danorum vrsum progenitorẽ habere, quem aiunt rapuisse virginem pulcherrimam, quæ ex ferâ peperisset filium elegantem formâ, nisi quòd villosus, strenuum item robore, vocatumque à patre Vrsum. Hunc genuisse Trugillum Sprachalog eximium ducem, hunc deinde Vlfonem celeberrimum illius gentis historijs. Vlfonem autem Suenum, qui Daniæ Rex fuit. Ioannes Barros, Titus ille Lusitanus, testatur constanti traditione in regno Pegu asseri eam nationem prouenire à cane, qui rem habuerit cum puellâ naufragâ. In nostrâ Hispaniâ fama est, inter Gallecios familiam, quam dicunt Marinorum, è Tritone concumbente cum adolescentulâ originem duxisse. Antonius Turrecremata scribit, nostris pænè temporibus è simio quodam feminam, deportatam ad quamdam insulam ex ijs quas vocant Lacertarum, sustulisse aliquot liberos. Non tamen liberaliter ista credi oportet. Nec etiam puto esse vltra naturæ vires, si muliebre semen efficax est.

CAPVT VIII.

An Centauri fuerint.

AT quid de Centauris dicemus? Num fuerint, an cum micâ aliquâ mentis. Olim certè post dispersionem è diluuio, gentium lasciuiente per omne nefas libidine, edidit aliqua monstra licentia cupiditatum, quæ auspicium plurium mendaciorum fuerunt: nec enim minor est famæ licentia. Neque tantùm animâ Chironem donauit superstitio, sed summam insuper ei tribuit sapientiam, & dimidiam diuinitatem. Nihilominùs fuisse aliquos fætus ancipitis formę humanæ atque equinæ verum censeo. Plutarchus de quodam fuit testatus, humanum fuisse vsque ad ceruices & manus, cetera equum. Vidit Centaurum in diserto diuinus vir Antonius, dum Paulum primum eremitam requirebat. Natus quoque alius in Thessaliâ proditur. Historiam quã inuenio apud Phlegontem Trallianum, Hadriani Cæsaris liber-

libertũm, in suis Mirabilibus & longæuis, inficiari nemo potest, tota fuit contestis Roma. Sic Phlegon scribit: Εὑρέθη ἐν Σαύνῃ τῆς Ἀεσβίας πόλει ἱπποκένταυρος ὅλῃ ὄφεως μάλα ὑγιηλῆς, ὅ ἐστι γένος φαρμάκου θανασίμου. Καλεῖ δὲ τὸ φάρμακον ὁμώνυμον τῇ πόλει. Ὀξύτατον δὲ καὶ αὐτικώτατον τῆς ὀλεθρίων καθέστηκεν. Τὸν δὲ ἱπποκένταυρον συλλαβὼν ὁ βασιλεὺς ζωὸν ἀποπέμπει σὺν ἑτέροις δώροις πρὸς Καίσαρα εἰς τὴν Ἀίγυπτον. Τροφὴν δὲ λῶ αὐτῷ κρέα. Οὗ φέρων δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀέρος, πελιδνοῦται. Καὶ ἔπαρχος τῆς Ἀιγύπτου, παραχθείς, ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην, καὶ πρόσωπον ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπεδείχθη. Τὸ μὲν πρόσωπον ἀγριώτερον τοῦ ἀνθρωπίνου ἔχων· χεῖρας δὲ καὶ τοὺς τύπους δακτύλους τρίχωμα φύει, πλευρὰ δὲ συναφῆ τοῖς προσθίοις σκέλεσι, καὶ τῇ γαστρί. Ὁπλαὶ δὲ ἦσαν αὐτῷ ἵππου στεραί, καὶ ἐπαίξαντοι χαῖ, καί περ ὑπὸ τῆς παραχρήμα συμμελαινόμεθα τῷ δέρματι. Μέγεθος δὲ ἦν οὐχ οἷον περ οἱ γραφόμενοι, οὐδ' αὖ πάλιν μικρόν. Ἐν δὲ τῇ προειρημένῃ πόλει Σαύνῃ ἐλέγοντο καὶ ἕτεροι ἱπποκένταυροι· τῆς δὲ πεμφθέντα εἰς Ῥώμην, εἴτις ἀπιστεῖ, δηλοῦ ἱστορῆσαι· ὁπόκαι γὰρ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Αὐτοκράτορος, τεταραχμένος, ὡς πρεσβεῖον. hoc est: *Arabiæ vrbs est Sauna. In eâ inuentus est hippocentaurus in monte admodum excelso, qui lethali abundat veneno: cui veneno idem est cum vrbe nomen, estq; omnium pestiferorum acutißimum atque efficacißimũ. Hippocentaurum Rex cùm cepißet, viuum cum donis ad Cæsarem alijs in Aegyptum misit. Vescebatur carnibus. Sed aëris mutati impatiens, mortuus est. Eum conditum Præfectus Aegypti Romam misit, primumq; in palatio est monstratus. Facies quàm humana fuit ei truculentior: manus & earum digiti pilis intecti, latera item ventri & prioribus pedibus contigua. Vngulæ equinæ solidæ, iuba subfulcea, quamquam condimenta eam ferè cutis in morem nigram fecißent. Magnitudo non quanta pingitur, non tamen exigua. Feruntur in nominatâ vrbe etiam alij esse: sed eum qui Romam missus est, siquis discredit, videre potest, repositus est enim in finibus Imperatoris, conditus vt dixi.* Hactenus ille.

De onocentaurâ Crates ex Mysio Pergamo testatur Pythagoram narrare, eam ipsam scilicet homini ore similem esse, & pilis prolixis faciem eius ambiri: simul & collum & pectus humanam speciem similitudinemque gerere: mammas quoque turgidas in pectore: humeros, brachia, cubitos manusque humanam figuram habere: dorsum, latera, ventrem, posteriores pedes asino persimiles esse; & quemadmodum asinum, sic cinereo colore esse: imum ventrem ad latera leuiter exalbescere: duplicem vsum ei manus præstare: nam celeritate vbi sit opus, eæ præcurrunt ante posteriores pedes; ex quo fit, vt ceterorum quadrupedum cursu non superetur; ac rursus vbi habet necesse vel cibum capere, vel quidquam tollere, ponere, apprehendere aut constringere, qui anteà pedes essent, manus efficiuntur; tumque non graditur, sed in sessione quiescit. Animal est graui animi acerbitate: nam si capiatur, non ferens seruitutem, libertatis desiderio ab omni cibo abhorret, & fame sibi mortem consciscit. Ex hac narratione fide dignum censet Ælianus, centauros aliquos fuisse. Addiderim, si non sacræ Scripturæ suffragium, saltem nobilissimorum septuaginta Interpretum, iuxta quos onocentauros Babylonem desertam habitaturos prædicit Isaias. Ὀνοκένταυροι dicunt; quòd vulgaris interpres *vlulæ*. Illos hac eleganti sententiâ sequitur Chrysostomus: *Arceamus atroces bestias, & prauas cogitationes mucrone spiritus confodiamus, ne nobis quoque Prophetæ Iudæorum mala intentet dicens, Centauri, ericij, & dracones illic tripudiabunt. Sunt enim, sunt certè homines asino-centauris multò peiores, qui ceu in deserto viuentes calcitrent, & ætatem iuuentæ miserabiliter agant. Nam cùm atroci cupiditate vexentur, non aliter quàm asino-centauri circumeuntes saliunt, & calcitrant, nulli rei probæ studentes.* Siluestre igitur aliquod animal, quale apparuit diuino Antonio, videntur fortasse illi Septuaginta viri centauros reputasse, namque & Hebræa vox *ijm* siluestres bestias significat. Ipse communis noster interpres *onocentauri* nomen expressit ad caput trigesimum quintum, iuxta quem Isaias dicit, *Et occurrent dæmonia onocentauris.*

CAPVT IX.

An Satyri omnino sint commentitij.

FAma quoque flexibilior quàm cera, & habilis ad omne figmentum, examinanda est quid de Satyris commendarit, & quid veri elapsum ei sit inter tot commenta. Et quidem fuisse similia monstra, Antiochia testis est; imò, iuxta diuinum virum Hieronymum, vniuersus orbis. Nam Alexandriam sub Constantino Imperatore istiusmodi homo cornutus & capripes viuus perductus magnum populo spectaculũ præbuit. Posteà cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso Antiochiam, vt à Cæsare videretur, fuit allatum. Sed & recentiùs ad Imperatorem Germanum feruntur delati. Albertus Magnus in siluis Saxoniæ versus Daciam duo scribit paulò ante illa tempora capta fuisse monstra pilosa, humanam habentia formam. Femina morsibus canum telisque venatorum perijt. Mas aduixit cicuratus,

ratus, didicitque erectus incedere, &, quamuis impeditè, loqui, & exili capreoli instar voce, sed sine vestigio firmo mentis. Hæc fortasse monstra ex Satyrorum familiâ fuerunt: nã ea salacissima fuerunt: luxuria enim præcipuè celebrauit priscos Faunos. Scribit ipse Albertus, superstes illud monstrum feminas oppidò appetijsse, vt publicè obuias quascumque opprimere tentauerit. Antonius quoque vir Dei homunculum in deserto inuenit aduncis naribus, fronte cornibus asperatâ, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. In insulis vasti Oceani, quas Satyridas vocarunt, narrat Pausanias repertos ab Euphemocare Satyros rufos, caudis, non minoribus quàm equorum, salacissimos, vt qui mulierem expositam turpissimâ Venere petulantissimè vexarint. Plinius constituit Satyros in subsolanis Indorum montibus, aitque esse pernicissimum animal, tum quadrupes, tum erectâ currens effigie.

CAPVT X.

An Isaias Propheta Satyros fuisse agnouerit.

EX sacrâ quoque eruditione Satyros colligo, dum Isaias pilosos saltaturos in dirutâ Babylone minatur. Exploremus quid pilosi sint. Quidam interpretantur hircos, alij Faunos ficarios, Isidorus incubos siue Panitas, Tharguin & septuaginta dæmonas. Sequuntur hoc Cassianus & plures. Cur autem dæmon pilosus? Dauid Kimhi in libro Radicum ait, quòd appareat pilosus credenti. Et quidem ita est; gestit specie caprinâ aut hircinâ maleficis videri, adorarique. Tum priscos hirsuta Faunorum imago delusit. Aliâ causam adiecit Aben Ezra, quòd phantasmate suo homines exhorrere faciat seu horripilare: hunc tamen sensum integra excludit Isaiæ interminatio. Sic ait cap. 13, 20. *Non habitabitur*, Babylon nimirum, *vsque in finem, & non fundabitur vsque ad generationem & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi. Sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi.* Ecce cùm dixerat in communi bestias, singillatim illas numerans, pilosos accenset: ergo feræ sunt, non spiritus; comminatio enim fuit habitaturas ibi feras, vbi homines. Hirci quoque intelligi non possunt commune & vulgare istud animal atque gregale, parensque pastoritiæ curæ, Isaias tamen monstra quæsiuit; & exquisitas feras, vt summam desolationem indicaret: propterea adhuc pastores ablegat Babylonico situ. Vaticinium euentus probauit. Exundauit belluis Babylon desolata; & suo tempore Hieronymus testatur in ferarum omne genus lustra abijsse, eoque Reges eos ad venationem ire. Igitur *pilosus* peregrinum & ferum aliquod animal est. Ipse idem Kimhi in Commentariis ait: *Possibile est quòd sit genus animalis commorantis in deserto.* Qualenam animal? fortasse (si non aliud exploratius subiret) illud de quo Astyages Perses, quem corruptè allegat Auicenna. Apud Indos narrauit Astyages belluam esse vrso similem, sed ex lupino grege (Mariconmorion, fortasse etiam corruptè, vocat Albertus.) Trino dentium ordine vtramque mandibulam munit. leoninam magnitudinem refert: pilosa est leonis instar, cuius & pedes imitatur, superat feritatem: cauda scorpiacæ formæ, & aculeata, iuxta Auicennam: color tamquam minio rubricatus: oculi humani, sed fusci: mores inhumani: pilis se pro tempore exuit, & induit recreatis. Tum loqui imperfectè Albertus scribit voce sonorâ & tubali, & pernicitate æquari ceruis. Dicere hoc animal pilosum diuinus Vates posset, commendatum prolixitate, colore, & reparatione pilorum. At quia non frustrà *saltabunt* adiecit, ista occupatio mihi Satyros significat, & omnem alium deserti incolam facilè negat siue dæmonem, siue hircum, siue Mariconmorion, siue, vt noster Gabriel Aluarez putauit, quoduis hirsutum animal, lupum, vrsum, leonem. Namque saltatricem indolem in Satyris cognouerunt veteres, & cum risu imitari ludicri voluerunt ridiculos saltationis gestus in ipsis obseruatos. quare celebre fuit genus saltationis, quod Satyrum vocarunt ob repræsentationem. Virgilius ait:

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.

Similiter & Horatius inquit lib. 11. Epistolarum:

Ludentis speciem dabit & torquebitur, vt qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopà mouetur.

Persius quoque accinit:

Tres tantùm ad numeros Satyri mouearè.

Sed nec Manilium ex Poëtis negligamus concinentem:

Nunc Satyro gestu refertq; affectibus ora.

Ceterùm eiusdem saltationis Plato in septimo de Legibus, & Lucianus de Saltationibus meminere. Qui illam saltabant, hircinis amiciebantur pellibus, setas in capite gestabant, ex Halycarnasseo & Polluce constat. Hic dixit esse inter formidabiliores saltationum Laconicarum. Similis huic alia saltatio, Silenus dicta, de quâ Dion, Ælianus, & Pollux. Erat quoque Sicinis saltatio quędam Satyrica, iuxta Eusthathiũ & Scholiasten

liasten Aristophanis. Dion in Antiquitatibus ostendit Satyros Sicinistas dictos. Item scopeuma, secundùm Hesychium. Quare per pilosos saltantes, Satyros intellexit Isaias, quos ex præcedẽtibus approbabimus fuisse, & ex ipso nunc Vate comprobamus: vox Hebræa omnia hæc significat, & dæmonas, & hircos, & Satyros; ego istos hîc prætulerim, quorum habitatione summa Babylonis desolatio aptè prædicitur. Multi quoque, iuxta Hieronymum, Faunos & siluestres Satyros in Isaiâ intellexere.

CAPVT XI.

An Nereides & Nymphæ extiterint.

PRocedo ad mitiora monstra, an muliebri aliquâ formâ fuerint. Sub Augusto Legatus Galliarũ Nereides mortuas renuntiauit inuẽtas; & Vlisiponenses Legati Nymphas. Recentiùs Alexander Neapolitanus ita testatur, Theodorus Gaza, vir Græcâ facundiâ clarus, & philosophiæ præceptis imbutus egregiè, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequẽs ventitabat, complureque nostrates, scitè admodum & luculenter ratiocinabatur, se, dum in Peloponeso ageret, & fœdâ maris tempestate obortâ, durissimo tempore anni nonnulla piscium monstra procellę ad litus illisissent, inter cetera vidisse Nereidem in littore fluctibus expositam, viuentem iam & spirantem, vultu haud absimili humano, facie quoque decorâ, neque inuenustâ specie, corpore squamis hirto ad pubem vsque, nisi quòd cetera in locustæ caudam desinebant. Ad quam properè visendam, cùm frequens concursus fieret, ipseque, & nonnulli è propinquis oppidis vicini affinesque eò se contulissent, illam frequenti turbâ circumdatam, mœstam, & animo consternatam, vt ex vultu coniectari erat, in littore iacentem, crebroque suspirio fatigatam conspexisse: mox cùm à tam frequenti coronâ inspiceretur, seque in sicco destitutam videret, præ dolore gemitus spirantes & lacrymas vberes dedisse. Cuius misericordiâ motus ipse, vt erat mitis placidusque, cùm turbam decedere de viâ iussisset, ipsam interim brachijs & caudâ quo maximè modo poterat humi reptantem, paulatim ad aquas peruenisse. Cumque se præcipitem magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cœpisse, momentoque temporis elapsam ex oculis, nusquam apparuisse. Gregorius quoque Trapezuntius, vir multi nominis & magnæ eruditionis, apertâ professione referebat amicis, se, cùm haud procul à littore in fonte quodam spatiaretur, puellam conspexisse eleganti formâ vndis extantem pubetenus, & quasi lasciuiret subinde emergentem summergentemque se, quoadusque se conspectam intelligens, haud ampliùs apparuit. Isidorus noster fatetur, belluas esse marinas toto corpore hirsutas & hispidas, habereq; speciem aliquam conformem homini. Horum aliqua cùm mortalis conditionis imitatrix emori debet, auditur procul gemitus eius ac planctus. Massarius quoque scribit, visas à nauigantibus. Ælianus circa Taprobanem scribit reperiri cete muliebri facie, quibus pro crinibus spinæ dependent. De pisce muliere alibi dicimus.

CAPVT XII.

An Sirenes sint.

NEreidum nationem, sirenum inuentio suadet. Multas etiam eâ formâ, quâ pinguntur, inuentas, Galliarum Legatus scripsit Cæsari Augusto. Recenter reperta in Frisiâ quædam hoc nostro sæculo. Captum enim monstrum marinum ore & pube tenus virgo, infernè piscis, vixit inter homines multos annos, &, quod mirificum est, didicit nere. Ita noster contestatur Cornelius. Similia Cardanus & Bellonius narrant. Hæc dixerim pro his qui sirenes, à Nereidibus distinguũt, & semipisces putarunt.

CAPVT XIII.

Quid Isaias Propheta per Sirenes intellexerit.

SEd si maris incolæ sirenes sint (ait enim Ouidius:

Monstra maris sirenes erant, quæ voce canorâ
Quaslibet admissas detinuere rates;)

quomodo Isaias in eremum inducit depopulatæ & desertæ Babylonis? Prædicit sirenas futuras, vbi anteà fuerant delubra voluptatum, prętoria scilicet & palatia voluptuosa lasciuæ nobilitatis. Quænam ista monstra montana, alioqui æquoris pericula? Chaldæus dracones intelligit. Hieronymus dęmones aut monstra aut dracones magnos cristatos & volantes: Scholiastes autem Isaiæ Græcus sirenes dicit vocari ea, quæ inter volatilia emittunt noctu querulam vocem, ac propè vlulant. Ignoro tamen vbi ista acceptio solemnis aut tolerabilis, nisi monstrum volucre intelligat. Fortasse pro genere speciem substituit Latinus interpres, & simile aliquod monstrum sirenibus femineo vultu indicauit quod alatum esset, fors non absimile illis quæ in nouo orbe reperta, de

quibus Petrus Martyr ſcribit. Eſt fonti Dabaibæ amnis proxima regio, nomine Camara, vltima producta. Memoriâ viuentium proditum eſt, maximam ventorum & turbinum ab Oriente vim exortam in eâ regione, repentè quæ arbores quaſcumque obuias radicitus euelleret, domos multas ligneas præcipuè per aëra raptaret. Eâ vi deportatas ferunt in regionem volucres duas decantatis Strophadum harpyijs ferè ſimiles, quod virgineo vultu, mento, ore, naſo, dentibus, & leui ſupercilio, oculiſque venerandis, & facie conſtaren. Tãtæ molis fuiſſe vnam inquiunt, vt nullius arboris ramus potis eſſet accedentem ſuſtinere, quin frangeretur: immò & aiunt illius pondere in rupium ſaxis, quò pernoctatura ſe conferebat, extare vnguium veſtigia. Sed quid hæc recolo? non difficiliùs viatorem prehendebat vnguibus hominem, ad celſaque montium culmina comedendum ferebat, ac milui ſolent raptare pulliculum. Alteram, quòd minor eſſet, maioris fuiſſe prolem arbitrantur. Hiſpani qui regiones illas ad quadringentas vſque leucas ab oſtio huius fluminis claſſibus vecti peragrarunt, allocutos fuiſſe multos, qui peremptam viderint maiorem, profitentur, probati præcipuè viri, quos ſæpè memoraui, Iureconſultus Corrales, & Cantor Oſorius ac Spinoſa. Quomodo autem à tali tantaque ſe peſte Camarani Dabaibenſes liberauerint, non ineptum eſt auditu. Cùm ſit excitatrix ingeniorum neceſſitas, perimendę rapacis volucris hiſtoriâ digniſſimam inuenerunt Camerani viam. Celſam ſcindunt trabem: in vnâ eius cuſpidum virilem ſculpunt effigiem (ſunt namque artis imaginariæ cuiuſque periti) trabem in viâ proximâ itineri, quo prædam quæſitura ex vertice montium ſe prodigioſa dimittebat auis, effoſsâ ſcrobe per lucidam ſub clarâ Lunâ noctem figunt ſolo, virilem formam ſupereminere permittunt. Aderat ſilua denſa viæ proxima: latent ipſi arcubus & miſſilibus paratis ad ictum in inſidijs. Ecce ſub exortu Solis monſtrum horrendum ruit ab alto æthere ad prædam inanem: ſimulachrũ adoritur, prehendit, ſtringit, vngues ità infixit, vt euoluere ſeſe nequiuerit, donec ab lateribus inſilientes barbari, tot illam ſagittarum ictibus confixerint, vt cribro pertuſior euaſerit. Exoluta tandem, in vicino cecidit exanimis: rudentibus colligatam, & longis haſtis appenſam portarunt humeris occiſores per viciniam vniuerſam, quò à conceptâ formidine omnes liberarent, ſcirentq; tuta eſſe itinera, quæ rabida volucris fecerat inuia. Pro dijs habiti ſunt interfectores, fuerũtque à populis illis honorificè nec ſine oblatis muneribus ſuſcepti, vti apud gẽtes accidit multas, vbi leonis, vrſi aut lupi alicuius interfecti ſigna gerenti dona præbentur à vicinis, qui ab eâ ferâ iacturas expectabant. Magno virili femori aiunt ei fuiſſe craſſiora crura, ſed breuia, vt in aquilis & rapacibus reliquis. Iunior, matre peremptâ, nuſquam viſa fuit. Ceterùm vt ad propoſitum reſtituamur, Theopompus in Callæſchro, & Iſacius, & Iſidorus ſentiunt, ſirenas inferiore parte aues eſſe, ſuperiore tamen humanâ præditas formâ. Conſpirant in hoc Græci Grammatici. Albrius quoque & Buccatius illis tribuunt vmbilicotenus corpus virgineum, deinceps gallinaceos pedes: ſed & ſirenũ cum Muſis certamen, cuius in Bœoticis Pauſanias meminit, aliquid volucre in illis ponit. Euulſis ipſarum pennis, ſerta inde ſibi contexêre Muſæ. Suidæ quoque iſta ſententia eſt. Sirenas mulieres quaſdam canoras vetus Græca fabula celebrat, quæ in inſulâ ſedentes, ita præternauigantes ſuauitate vocis delectarint, vt eos ibi vſque ad obitum detinerent. A pectore vſque ad verticem formâ fuiſſe traduntur muliebri, infernè paſſerum.

Mythologi dicunt, ſirenas eſſe quaſdam femineâ facie præditas auiculas, quæ prætereuntium nautarum canticis quibuſdam meretricijs demulceant aures: nec alium cantus ſuauitatẽ finem habere, niſi mortem. Narrationis autem veritas ita ſe habet. Loca eſſe quædam maxima montibus anguſtata, quibus alliſi fluctus argutum ſonum edant: quo audito, prætereuntes fluctui vitam ſuam committant, ipſique vnà cum nauibus pereant.

Sirenes verò & onocentauri, quorum meminit Iſaias, dæmones quidam ſunt, eâ figurâ apparentes in deſolatione vrbis irâ diuinâ inflictâ. Syri autem olores eſſe dicunt, qui poſt lauationem ex aquis in aërem ſubuolantes, ſuaue quoddam carmen canant. Iob verò dicit: *Frater factus ſum ſirenum & ſodalis paſſerum*, hoc eſt, cantillo meas calamitates quemadmodum ſiren. Paſſeres autem dicit, quem nos ſtruthio-camelum appellamus: qui auis cùm ſit, pedes & collum aſini habet. Hactenus ille. Nullus pænè antiquorum ſirenas piſces fecit: ipſe adhuc Ouidius alites deſcribit:

—— Vobis Acheloides vnde?
An quia cùm legeret flores Proſerpina vernos,
Quam poſtquã toto fruſtrà quæſiſtis in orbe,
Poſſe ſuper fluctus alarum inſiſtere remis
Vidiſtis veſtros ſubitis flaccefcere pennis:
Tantaq; dos oris linguæ deperderet vſum,
Pluma pedeſq; auium cùm virginis ora geratis?
In comitum numero mixtæ ſirenes eratis?
Protinus vt veſtram ſentirẽt æquora curam,
Optaſtis, facileſq; deos habuiſtis, & artus.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,
Virginei vultus, & vox humana remanſit.

Peccatum itaque pictorũ eſt, aquatili geſtu pingi ſirenas. Sed & ſerpentes cum alis ſirenas appellari, quorum celerrimum virus, Iſidorus etiam ſcribit. Quare doctus Interpres noſter aliquas ſirenas nouit quæ omnino aquatiles non eſſent, ſed potiùs aëreæ, corruptâ tamen mille fabellis ſirenum hiſtoriâ, quemadmodum & gryphum, harpyarum, ſeleucidum auium, ſymphalidum, & Diomedarum.

CAPVT XIV.

An Tritones fuerint.

TRitonum quoque fabulæ laſciuia Oceani opportuna fuit. In Luſitaniâ marinus homo viſus, qui concham inflans reſonabat. Sed recentiùs anno 1523. tertio die Nouembris repertum eſt Romæ in ripâ maiore marinum monſtrum homini-forme vſque ad vmbilicum, deinde piſcis bifida cauda in ſemilunæ ſpeciem recurua, ferè quemadmodum Apollonius in quarto Argonautarum Tritonem deſcripſit.

—— Δέμας δὲ οἱ ὀξὺ ὑπαΐσιο
Κεράατος, ἀμφί τε νῶτα, καὶ ἰξύας ἐς· ἐπὶ νηδὺν,
Ἀνπερὺ μακάρεσσιν ** ἔκπαγλον εἴκτο.
Ἀυτὰρ ὑπαὶ λαγόνων ἐλικώεσσαι ἐνθα τε ἔνθα
Κήτεως ὀλκαίη μινύνετο. κὐππεῖ ἀκάνθας
Ἄκρην ὕδωρ, αἵ τε σκολιοῖς ἐπὶ νειόθι κέντροις
Μύνης, ὡς κεράεσσιν ἐειδόμεναι ἐλιχόωντο.
Par fuerat formâ ſuperis humerosq; caputq;,
Et latera, & partes ſupremas corporis omnes.
Inferiùs ſed enim cauda hîc pendebat & illinc
Immanis ceti, tum ſpinis verberat altè
Terga freti, hæ Lunæ ſimiles curuantur in orbem.

Sed & Satyros marinos deſinentes in piſces, memorant Demoſtratus & Ælianus circa Taprobanam inſulam. E Noruegiâ in Germaniam recentiùs aduecti duo fuerunt, mas & femina. Alexander Neapolitanus allegat, Draconetum Bonifacium teſtatum ſæpè fuiſſe, ſe, dum in Hiſpaniâ militaret, marinum hominem vultu & corpore prorſus humano abſolutâ ſimilitudine pubetenus, poſtremis verò in piſcem deſinẽtibus vidiſſe, in melle ex vltimâ Mauritaniâ, & Oceani finibus ad Regulos, ſub quibus ſtipendia faciebat, & honeſtum ordinem duxerat, pro monſtro allatum. Fuiſſe autem facie hominis vetuſti, capillo & barbâ hiſpido atque hirto, colore cæruleo, ſtaturâ proceſſâ, & maiore humanâ. Alis quoque è tenui cartilagine, quibus marinos fluctus ſecabat, & membra paſſim interlucente, fuiſſe munitum. Et hanc rem non ſibi tantùm, ſed pleriſque ſummæ nobilitatis viris notam & conſpicuam fuiſſe. Sed ſuper omnia noſtro æuo haud abſimile profecto exemplum accepimus in Epiro, inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendũ poſteris putarunt, & actis quoque publicis teſtatum eſt. Ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum ventitabant, Tritonem ſeu marinum hominem è ſpeluncâ, quam fortè ibi nactus fuerat, obſeruare ſolitum, ſi quando ſolam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem videret, ipſum ex vndis & ſpeluncâ leni greſſu tacitiſque veſtigijs deſilire, & à tergo accedere, ac vi compreſſam mulierem ex inſidijs adoriri, & ad mare concubitus causâ arripere, arreptamque ſub vndis deferre conſueuiſſe. Quod cùm apud loci incolas percrebuiſſẽt, diligentiùs marinum monſtrũ obſeruaſſe. Et cùm diutulè laqueos illi intendiſſent, haud multò pòſt dolo captũ, & laqueis vinctum cepiſſe. Cumque cibo abſtineret extra aquas, diutiùs viuere nequiſſe; ſqualloreque tandem & tædio ad extremam tabem veniſſe. Tenet fama, venereos eos & flagrantiſſimos mulierum amaſios eſſe: propterea oppidi incolas edicto inhibuiſſe, nequa deinceps ad fontem mulier, niſi viris comitata, accederet. Pauſanias quoque in Bœoticis alium Tritonem deſcribit in Bacchi templo ſeruatum Tanagræ. Memoriæ quoque proditum eſt in Volumine rerum Romanarum, apud Ægyptum in Nilo flumine Menâ Præfecto vnà cum populo deambulante, in loco qui Delta nominatur, ſole orto animalia humanæ formæ apparuerunt in flumine, vir ſcilicet & mulier. Et vir quidem erat pectoroſus, vultuque terribilis, rufâ comâ, caniſque permixtis, & vſque ad lumbos denudabat naturam, & cunctis demonſtrabatur nudus; reliqua autem corporis membra cooperiebat aquâ. Hunc Prefectus iuramento conſtrinxit, ne deſtrueret aſpectum, priuſquam omnes ſaturati fierent hoc inopinato ſpectaculo. Porrò mulier & mamillas habebat & femineum vultum, cæſarieſque prolixas: & vſque ad horam nonam omnis populus mirabatur videntes hæc animantia, quæ horâ nonâ in flumine demerſa ſunt. Sanè Menas Imperatori Mauritio hæc ſcripſit. Nec prætermittenda eſt ſententia Gillij. Cùm Venetijs eſſem, quidam Dalmatæ, ſpectatâ fide viri, mihi religiosè teſtati ſunt, ſe ad oppidum Dalmatiæ, Spalatum nuncupatum, vidiſſe marinum hominem, qui ſe ſpectantibus ſummum terrorem iniecisſet,

cisset, cùm se in terram incitauisset, vt mulierem, quæ circum litus fortè tum versabatur, corriperet; verùm vbi eam fugere prospexisset, statim ad mare regressum imam maris sedem petiuisse, eumdem mihi descripserunt hominis omnino speciem similitudinemque gerere. Itemque magnâ fide homines, qui ad Mare rubrum per multum temporis versati essent, sanctissimâ asseueratione mihi affirmarunt, illic marinos homines sæpè capi solere, quorum durissimis pellibus calceamenta tam robusta conficiât, vt ad quindecim annos durent. Non igitur quod de Tritonibus & Nereidibus hominibusq; marinis iam vsque ab heroicis temporibus in sermonem hominum venit, vanum esse constat cùm ex Plinio, tum ex hominibus, & patrum & memoriæ nostræ. Nam (vt præteream veteranos piscatores, qui mihi testati sunt, cùm mare vicinum est ad pariendas tempestates, se ex alto humanos gemitus sæpè exaudiuisse) cùm nuper Massiliæ essem, piscator & senex & probus mihi narrabat, se puerum de parente suo audiuisse, Regi Renato à piscatoribus captum muneri missum fuisse marinum hominem. Itaque non immeritò homo marinus inter monstra pelagi à multis accensetur. Visus est, auctore Plinio, ascendere nauigia noctu, statimque degrauari quas insederit partes, etiam mergi. Alius in Noruegiâ repertus monachi habitu, alius in Poloniâ Episcopali ferè cultus ornatu. In Indiâ alium narrat Petrus Martyr apparuisse. Legi quoque genus piscium esse tibicinum, qui in aridam consilientes, personant conchis velut buccinis, choreas ducunt: qui licet formam humanam referant, nonnulli negant esse Tritones.

CAPVT XV.

An homines Cynocephali fuerint.

DE canicipitibus quoque hominibus dicamus, quorũ Megasthenes & Ctesias Gnidius seriò meminerunt. Historiam huius ita excerpit Photius. Degere ijsdem hisce in montibus homines memorat canino capite, qui ferarum pellibus vestiantur. Sermone hos nullo vti, canum tantùm more latratum edere, atque ita mutuò sese intelligere. Dentes illis esse quàm canibus maiores, & caninos similiter vngues, sed longiores ac rotundiores. Montes incolere ad Indum fluuium vsque, & colore esse nigro, insignesque iustitiæ cultores, ceterorum Indorum more inter quos versantur. Intelligere quoque quæ ab Indis dicantur, licet ipsi loqui minimè possint, vt propterea latratu, manibus atque digitis signa dent, quemadmodum ferè surdi ac muti solent. Vocari hos ab Indis *calistrios*, quod Græci dicerent κυνοκεφάλους, id est *canicipites*. Carnibus eosdem vesci crudis, totiusque gentis capita numerari ad centum & viginti millia. At licet refutata fuerit à pluribus ista hominum natio, & inter priscorum nugas accensa; proximioribus tamen sæculis memoriæ prodita est inuentio eorumdem. Ioannes de Plancarpio & Vincentius Burgundius auctores sunt. Ille ita attestatur: Cum autem per deserta redirent, in quamdam terram venerunt, in quâ, sicut nobis apud Imperatoris curiam per Clericos Ruthenos, & alios qui diu fuerant inter ipsos, firmiter asserendo referebatur, monstra quædam imaginem femineam habentia repererunt. Quas cùm per multos interpretes interrogassent, qui viri terrę illius essent; responderunt, quòd in illâ terrâ quæcumque feminæ nascebantur, habebant formam humanam, masculi verò speciem canimam. Dumque moram in terrâ illâ protraherent, Canes in illâ fluuij parte conuenerunt. Et cùm esset hiems asperrima, omnes se in aquâ proiecerunt. Post hæc in continenti sponte in puluerem voluebantur, sicque puluis admixtus aquæ super eos congelabatur. & vt ita pluries fecerunt, glacie super eos depressatâ, cum impetu magno contra Tartaros ad pugnam conuenerunt. At verò cùm illi sagittas super eos iactabant, ac si super lapides sagittassent, retrò sagittæ redibant. Alia quoque arma eorum in nullo eos lædere poterant. Ipsi verò Canes insultum in Tartaros facientes, morsibus vulneraueruntmultos, & occiderunt, sicque illos de suis finibus eiecerunt. Vnde adhuc inter illos est Prouerbium de hoc facto, quòd dicunt ad inuicem ridendo: *Pater meus, vel frater meus fuit à Canibus occisus.* Mulieres autem illorum quas ceperant, ad terram suam duxerunt, & vsque ad diem mortis eorum ibidem fuerunt. Hęc ille & Vincentius. Verùm ista non mihi maiori religioni nec fidei erunt, quàm quæ idem Ctesias addidit, quæ iuuabit magis legere quàm credere. Narrat insuper hos Cynocephalos in montibus habitãtes, nullum exercere opificium, sed de venatione viuere, ferasque, quas occiderint, ad Solem torrere. Magnam nihilominùs pecoris copiam alere, caprarumq; & ouium, quarum quidem ouium lac atque oxygala pro potu illis sit. Vesci tamen etiam sipachoræ fructu, è quâ arbore succinum emanat, dulcem enim illum esse. Hunc item illos fructum arefactum in corbes constipare, ad eum modum quo vuas passas Græci. Eosdem illos Cynocephalos ratem quoque extemporariam construere, quâ impositum huius

huius fructus onus, vt & purpuræ, sed purgato priùs eius flore, itemque electri, ad ducenta & sexaginta talenta quotannis auehant, additis talentis totidem illius pigmenti, quo infectores puniceum colorem inducunt. Electri præterea mille talenta quotannis ad Indorum Regem aduehere. Immò & alia plura deuehere ad Indos venalia, pro quibus vicissim panes, farinam, xylinas vestes accipiant. Habere quoque enses venales quibus ipsi ad venatum vtuntur, cum arcubus & iaculis: peritissimos enim esse iaculandi atque sagittandi. Præterea, quòd montes habitent altos atque inaccessos, belloque insuperabiles, Regem ipsis pro munere quinto quoque anno præbere trecenta arcuum totidemque iaculorum millia; item peltarum centum viginti, & gladiorum quinquaginta millia. Nullas item apud hos esse domos, sed in antris eos degere. In venatione iaculis potissimùm feras vel sagittis petere, easdemque persequendo, quòd cursùs velocitate præstent, etiam assequi. Horum vxores semel dumtaxat per mensem, cùm menstrua patiuntur, lauare, aliàs numquam. Neque viros vnquam omnino lauare, sed manus tantummodò abluere. Oleo tamen ex lacte confecto ter saltem mensibus singulis vngi. Non villosis, sed glabris maceratisque pellibus quàm tenuissimis ipsos æquè atque vxores vti, exceptis fortè ditissimis inter eos, & ijs quidem paucis, qui lineos gestent amictus. Nec item lectorum nouisse vsum eos, qui extemporaneos sibi toros extruât. Hunc apud eos ditissimum haberi, qui plurimum habeat pecoris; ac reliquas opes his propemodum esse similes. Caudam insuper habere omnes, tam viros quàm mulieres, supra clunes, caninæ similem, nisi quòd maior sit, & pilis densior. Quadrupedes item hos, canum more, cum mulieribus congredi, aliumque congrediendi modum omnem pro turpi habere. Illustrissimos eosdem esse, vitæque reliquos inter homines longissimæ: viuere namque ad centesimum vsque & septuagesimum, nonnullos ad ducentesimum quoque annum. Alibi plura de Canicipitibus aceruaui. Pleraque ista censeo vana. Multis veritas dehonestata est fimbrijs. Sunt quidem Cynocephali, sed simiorum astutissimorum natio, qui humanam mentem pænè simulant. Tanta industria fabulam initiauit. Fuerunt & homines nonnulli caninos rictus imitantes. Quę monstra commendarunt Ctesias & Plancarpius miris vanitatum appendicibus.

CAPVT XVI.

An Pygmæi fuerint.

MInutum quoque genus Pygmæorum dispiciamus, num sint, num fuerint, an tantùm fabula mera. Nec tam parui nobis sint, vt inuisibiles prætereant. Certè vix in vllâ humanorum monstrorum narratione antiqui Scriptores plus conspirant, aut seriùs narrant. Imò Philostratus, cùm alia hominum monstra fabulam ex Apollonio dicat, Pygmæos excipit: dicit eos viuere, nec vanam esse narrationem. Cumque olim dubia de ijs vulgò fides, Homerus historię pondus addidit, eam tertio Iliadis suæ libro inserens. Conscius tamen huius Aristoteles, vt refutaret sinistram opinionem, quam licentia Heliconis impetrauit, seriò & datâ operâ animaduertit fabulam non esse. Satis hoc ad aliquam fidem comparandam, cùm tantus interpres naturę, vir vndequaque prudentissimus, & non solùm serius, sed & verus eorum quę in rerum naturâ existunt indagator, dum eius rei incidit mentio, notantissimè moneat, Οὐ γὰρ ὅδε τῶτο μῦθος. *Neque enim hæc res fabula est.* Hanc Aristotelis testificationem, quò minùs Cynocephalos commentitios esse putent, venerati sunt Ioannes Camers, Hector Pintus, & ex priscis Isidorus: sed & tolerat Augustinus. Nihilominùs sunt Auctores qui fidem aut negant aut detrectent, Strabo, Agellius, Scaliger, Cornelius noster, Aldrouandus, & alij qui incredulitate gestiunt doctrinæ opinionem mereri, & seuero aut iniquo magis quàm vero iudicio veridici videri. Quod mihi non placet: nec austeritate censura omnis ferenda. Quemadmodum mores asperi non sunt meliores, sed mediocres; ita in iudicãdo non semper iniquos esse iuuat, sed medios, & ad omnem sententiæ partem idoneos, ratione magis fultos quàm resolutione. Commenti occasionem aliqui putant, quòd ijs locis, vbi Aristoteles eos statuit, exigua animalia sint. Inde facilis lapsus, vt eadem pusillitas ad homines trãsderetur. Hac ratione ductus Strabo diffidit. Atqui hæc ipsa ratio probabiles Pygmæos facit: nam si illarum regionum ingens æstus sic minuit & contraxit animalia, cur non & homines? præterquam quòd non vnâ tantùm in sede eos Auctores locent, sed diuersis, & temperatis aliquibus. Plinius enim lib. 4. in Thraciâ ponit Pygmæos ad Geraniam, vbi Pygmæorum, inquit, gens fuisse proditur, quos *Catizos* barbari vocant, creduntq; à gruibus fugatos. Constat enim, plurimas in his locis esse grues, vnde Strimoniæ dicuntur à Strimone Thraciæ fluuio, &

& Gerania Græco nomine à gruibus dicitur, Γεράνια à γέρανος. Idem Plinius lib. 5. opinionem eorum refert, qui Pygmæos Eudonis Cariæ fluminis putarunt accolas. Lib. 6. ex aliorum traditione Pygmæos in Prasiorum montanis, quæ sunt in Indiâ, statuit: quam sententiam Philostratus sequitur. In eodem lib. 6. Plinius tradit esse qui ante Nili paludes Pygmæos ponant; ex quibus est Aristoteles, qui in Æthiopiâ regione Troglodyticâ Pygmæos dicit viuere, subireque cauernas, & ob eam causam Troglodytas vocari, fabulamque esse negat, quod vulgò de staturâ eorum, deque pugnâ cum gruibus fertur, quam Homerus cantauit: qui etiam ad meridiem terræ Pygmæos dixit agere, nempe in Æthiopiâ, vt etiam Strabo interpretatur, in quâ regione tâta est gruum per hiemem nostram frequentia, quanta in Thraciâ per æstatem, videlicet eisdem gruibus pro tempore migrantibus & remigrantibus. Mela in Arabiâ interiore scribit fuisse Pygmæos minutum genus, & quòd pro satis frugibus contra grues dimicando defecerit.

Dices, Ista situum diuersitas, vanitatem arguit historiæ. Anne & propterea gigantes fabula sunt, quòd in diuersis orbis partibus siti? Natio gigantum circa Palæstinam fuit, fuit & in Perüanis plagis, fuit alibi. Dices adhuc, multa omnino fabulosa in hac Pygmæorum historiâ. Fateor aliqua esse omnino fabulosa, non tamen omnia, non rem ipsam. Quænam, quæso, expiata omni fuco & vanitate historia humana est? Et ne alias quæramus, ipsa gigantum historia celebrata fabulis est solemnis apud Poëtas, num propterea omnis rei series est fabula? Scaliger Pygmæos ideò negat, quòd nunc omnis exploratus sit orbis, nulloque eius angulo inuenti fuerint. Quia modò non sunt, negat olim fuisse. Hac argumentatione & gigantes fuisse negabo. Non constat nunc superesse, sed fuisse. Non nisi aliquis Mercurialis temerè negauit. Ad hæc, nonnulli Auctores, qui illorum meminere, eosdem deletos iam scribunt. Pomponius defecisse dicit, Solinus pulsos esse. Vbi eos quæret Scaliger post tot annorum absentiam? Sed ex recentioribus Scriptoribus aliqua ad Pygmæorum fidem hauriri possent. Iouius in Moscouiticâ legatione Pygmæos vltra Iaponem dicit esse. Olaus quoque lib. 2. de Gentibus Septemtrionalibus, in Insulâ Gruntaldiæ prodit Pygmæos esse, ad minus incolas cum gruibus pugnare. In Epistolâ quadam ad Pontificem missâ ferunt esse paruulos viros non vltra puerulorum molem. Nunc quoque in Tartariâ plurimos nanos esse Lusitani produnt. Antonius Pigafeta inter Moluccas in insulâ Aruchetto eos repetit: imò inter easdem Moluccas in insulâ Caphicos idem affirmat esse. Ibidem statuit eos Argensola. Odoricus de Rebus Indicis Pygmæos trium palmorum à se compertos ait, qui ętatis anno quinto iam gignerent. Petrus Simon inuentos scribit vltra Andes à Ioanne Aluarez Maldonato, cùm nouas Indiæ terras exploraret. Gemma Frisius narrat cymbam Pygmæorum visam in Septemtrione vi cuiusdâ tempestatis appulsam ad regnum Noruegiæ. Sed non opus est iuuari alijs historijs, neque omnium fidem exaggerabo. Sic quamuis Theophilus, Sergius, Hyginus in Vitâ sancti Macarij Romani inuętos Pygmæos prodant, non laudo, dubiæ mihi auctoritatis, aut nullius, acta illa sunt. Ignatius Aldrouandus languidiùs negat Pygmæos auctoritate Strabonis. At quo iure vnus Strabo anteponendus tot antiquioribus, imò vni Aristoteli? Ad hæc ipsius Strabonis argumentum infirmũ est, & refutatum à nobis. Ceterùm Albertus Magnus Pygmæos concedit, sed mente illos orbat. Putat genus esse bestiarum homini-formium. Hoc placitum mitius est, & tolerabile, nec penitus repugnat Aristotelicę asseuerationi. Licet enim Philosophus Pygmæos omnino adstruat, palàm tamen homines non dicit. Theodorus Gaza in Latinâ interpretatione adiecit genus hominum pusillum esse: in Græco solùm est, γένος μικρόν. Cardanus quoque ex simiarum quodam genere exortũ Pygmæorum sermonem putat. Iouius quoque magis ad simias quàm ad homines accedere prodit, Albertum præsertim secutus. Niphus, Pygmæi, inquit, homines non sunt, Primò, quia non habent rationis vsum perfectum; deinde quia nec verecundiam, nec honestatem, nec iustitiam Reipublicæ exercent. Sed quia in multis imitantur homines, adeò vt loqui possint, ideò creduntur homines: non sunt autem, quia locutionem imperfectam habent. Ad hæc, non videntur homines esse, cùm careant Religione: est enim religio, vt Platoni placet, propria homini, & soli, & omni homini conueniens. Ioannes Tinnulus in Dialogo 2. censuram Niphi probat. Ego nescio vnde hoc asseuerauerit Niphus, cùm non vidisse, nõ legisse ipse non possit, si Auctores priscoscõsuleret, ea quæ Pygmæis ipse negat, istos concessisse. Photius ex Ctesiâ hæc scribit: Narrat præter ista, in mediâ Indiâ homines reperiri nigros, qui Pygmæi appellentur. Eadem hos quâ Indi reliqui linguâ vti, sed valdè esse paruos, vt maximi duorum cubitorum, & plerique vnius dumtaxat cubiti cum dimidio altitudinem non excedant. Comam alere longissimam ad ipsa vsque genua dimissam, atque etiã infra, cum

cum barbâ longiore, quàm apud vllos hominum: quæ quidem vbi illis promissior esse cœperit, nulla deinceps veste vti, sed capillos multò infra genua à tergo demissos, barbamque præter pectus ad pedes vsque defluentem, per totum corpus in orbem constipare, & cingere, atque ita pilos ipsis suos vestimenti loco esse. Veretrum illis esse crassum ac longum, quod ad ipsos quoque pedum malleolos pertingat. Pygmæos hoscesimis esse naribus, & deformes. Ipsorum item oues agnorum nostrorum instar esse, boues & asinos arietum ferè habere magnitudinem: equos item mulosque, & cetera iumenta omnia, nihilo esse nostris arietibus maiora. Tria horum Pygmæorum millia Indorum Regem in suo comitatu habere, quòd sagittarij sint peritissimi. Summos esse iustitiæ cultores, ijsdemque quibus Indi reliqui legibus parêre. Venari quoque lepores vulpesque, non canibus, sed coruis, miluis, cornicibus, aquilis adhibitis. Lacum apud eos esse octingentorum stadiorum ambitu, cui oleum (nostro simile) supernatet, quoties nullus adspirat ventus. Per hunc ergo paruulis nauigijs vectos ex eius meditullio scaphijs oleum ad vsum haurire. Vti quidem & ex sesamo expresso oleo, vt & è nucibus: præstantius tamen esse illud è lacu haustum. Pisces nihilominùs habere hunc lacum. Annectam hîc quod Hispania vidit annis pręteritis, ad aliquam huius gentis pusillæ fidem. Homuncionem paruulum, optimè constitutum membris, qui natus cum dentibus numquam vllum amisit, prodijt quoque è vuluâ maternâ cum pilis & pube. Septennis iam barbatus erat, decennis omne robur suum habuit, & genuit filium.

CAPVT XVII.

De pugnâ Pygmæorum cum auibus.

PVgna illa cum gruibus, incerta fortasse, vtcumque egregiæ, nec sterili fabellæ occasio fuit, quam Boëus lib. 1. De auium ortu ita narrat: Παρὰ τοῖς γλυκυμόροις αἰδράσι Πυγμαίοις ἐγένετο παῖς ὄνομα Οἰνόη, τὸ μὲν εἶδος ἐ μεμπτὴ, ἄχαρις δὲ τὸ ἦθος καὶ ἀπῆφαν. Ταύτῃ φερούσῃ ἐδέμιλα ἐγίνετο ἡ Ἀρτέμιδος ἐδὲ Ἥρας. Γαμηθεῖσα δὲ Νικοδάμαντι τῷ πολίτῃ ἐνὶ μεθίῳ καὶ ὑδιεικεῖ, ἔτεκε παῖδα Μόψον· καὶ αὐτῇ Πυγμαῖοι πάντες καὶ φιλοφρόσυνοι πλεῖστα δῶρα φέρουσιν τὲ γένεσιν τὲ παιδὸς ἀπήνεγκαν. Ἥρα δὲ μεμφθῶσα τοῦ Οἰνόνν, ὅτι αὐτοῦ οὐκ ἔτιμα, γέρανον αὐτοῦ ἔπτισεν, καὶ τὴν αὐχένα μακρὸν ἔλκυσε, καὶ ἀπέδειξεν ὑψιπετῆ ὄρνιθα, καὶ πόλεμον ἐνέβαλεν αὐτῇ τε καὶ τοῖς Πυγμαίοις. Οἰνόη δὲ δύα τὴν πόθον τὲ παιδὸς; Μόψε φθειρόντος τὰ οἰκία, καὶ οὐκ ἐξελίμπανε, Πυγμαῖοι δὲ καθοπλισάμενοι πάντες, ἐδίωκον αὐτήν. Καὶ ἐκ τούτου ἐπ καὶ νῦν Πυγμαίοις καὶ γεράνοις πόλεμος ἐνέστηκε. hoc est: *Apud Pygmæos puella fuit Oenoë formâ non contemnendâ, ceterùm moribus inuenustis & superbis, & quæ nihil neque Dianam neque Iunonem curaret. Nupta Nicodamanti, mediocri & probo ciui, filium peperit Mopsum: ob cuius natales Pygmæi vniuersi beneuolẽtiæ ergô plurimis eam donis affecerunt. Sed Iuno Oenoæ infensa, quæ nullo honore ipsam dignaretur, in gruem eam mutauit, collumq; in longum protraxit, altiuolantemq; auem fecit, interq; eam & Pygmæos bellum excitauit. Oenoë autem desiderio filij Mopsi absque intermissione domos circumuolitauit, quam Pygmæi omnes armis sumptis profligarunt. Atque ab eo tempore in hunc vsque diem inter Pygmæos & grues bellum est.*

CAPVT XVIII.

An Propheta Ezechiel nouerit Pygmæos.

VErùm si Pygmæi concedendi sunt, liceret ob venerationem Ezechielis homines asserere, ne cogamur Versionem vulgatam ad alienos torquere sensus & ad rationem peculiarem nominis, quàm ad sensum communem, vsitataque significata, cùm opus non sit. Ait diuinus Propheta in descriptione Tyri cap. 27, 11. *Pygmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum, ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam.* Sincerè posse intelligi Ezechielem de veris Pygmæis homuncionibus, probabile ostendam. Nam vel, si non fuerunt Pygmæi, aliter interpretandus est Vates; vel quia, licet sint, nullius vsus causâ in turribus locarentur. De primo membro nunc ratione agam. Cur, rogo, Pygmæi concedendi non sunt? cùm constet testimonio Prophetæ. & ne causeris, licet immeritò, nos petere principium, testimonio & admonitione Aristotelis, veram hanc historiam attestantis; quid miraris hæc monstra? mirari poteris, non negare. Non omne admirandum, mendacium est. Miraris fortasse Gigantes, & tamen non negas, cùm tamen nullius tantæ molis experimentum oculis hauseris: cur, quæso, neganda est gens pusilla, cùm & minùs mirabilis sit lapsus naturæ, & defectus rerum, & tantę pusillitatis exempla, modò videre velimus, passim occurrãt. Vidi ego, & vniuersa aula Philippica, homuncionem eiusdem staturæ cuius Pygmæi esse feruntur, in nullâ re præter exiguitatem monstrosum aut deformem. Bonami dicebatur. Eiusdem pænè pusillitatis vidialium, aptissimæ tamen & absolutæ compositionis virum, iam quadragenariũ, elegantis comæ

& barbæ. Nicephorus prodit, ſub Theodoſio hominem in Ægypto natum, qui tam breuis fuerit, vt perdici ſimilis eſſet. Neque ingratum, inquit, ſpectaculum erat ſi cum illo in globo hominum conuerſaretur, & ad contentionem excitatus colluderet. Porrò, quod mirabile dictu eſt, prudentia ei inerat qualis homini formoſo competit, quippe cui corporis exilitas eâ de re nihil ademiſſet. Vox à Muſis non abhorrebat. Sermo mentis generoſitatem ſpectandam exhibebat. Addit vitam tamdiu tenuiſſe, vt non multum abfuerit quin vſque ad vigeſimũ quintum annum pertigerit. Quid igitur, quò minùs ſit eiuſmodi puſilla natio, diſcredere nos cogat? Non puſillitas, videmus enim paſſim homines nanos & exiguos. An pugnacitas, & cum gruibus diſſidium? Sed pugnam iſtam adhuc adſtruit Olaus in ſuo Septemtrione. Aſſenties quidem Pygmæos fuiſſe, at quid in turribus Tyri paruulũ iſtud præſidium? Lyra non ad tutelam ciuitatis putat, ſed ad hoſtium irriſionem, quemadmodum Iebuſæi claudos & cæcos poſuerant. Reijcitur hoc, quòd non opus eſſet accerſere è ſpecubus ſuis, ad iactantiam iſtam, homunciones: ſat erant claudi quoque, & cæci, & infantes, imò ſtraminei homines, terriculamenta auium. Tum quomodo de illis Ezechiel exaggerat, *Et ipſi compleuerunt pulchritudinem tuam?* Quamuis conſentaneè poſſet exiſtimatio Lyræ excuſari, alio ipſe tramite pergo, & concordiam ſacrę profanæque eruditionis exhibeo. Dicit Ezechiel, Pygmæos iſtos ſuſpendere pharetras ſuas; quare ſagittarij erant. Iam patebit quid in turribus agerent: Photius enim in ijs quæ ab Gnidio excerpit, ait, tria horũ Pygmæorum millia Indorũ Regem in ſuo comitatu habere, quòd ſagittarij ſint peritiſſimi. Æmula itaque Tyrus totius maieſtatis, ad pompam, ad magnificentiam has fortaſſe cohortes peregrinas allegit, vt nihil iam ad amplitudinem exoptaret. ideò Vates commendat compleuiſſe pulchritudinem & maieſtatem ſuam. Et licet Gnidius inſperſerit commentis aliquibus ſua commentaria, vbi noſtris Scriptoribus arridet, refutandus non eſt. Quare ſi commodo ſignificatu nominis venerari noſtram verſionem poſſumus, & cum vſu gentis illius, quid opus eſt ad peregrinas aufugere interpretationes, vt quòd Chaldæus vertat *Cappadoces*, Septuaginta *cuſtodes*, Theodotion tenax vocis Hebręæ, *gammadim*, Symmachus *Medos*. Singulares iſtæ ſcriptiones ſunt. At noſtra non ſingularis: conſpirant Aquila, Vatablus, Pagninus, Lyra. Tum ſeruatâ noſtrâ lectione, quid opus eſt quærere nouum & contrarium ſignificatum ex ratione nominis, & confuſionẽ imponi ſinceritati Scripturæ, cùm opus non eſt? Cur, cùm Pygmæus puſillum hominem notet, Ezechiel notaret gigantem? vult enim Cornelius per Pygmæos, quod idem ac *cubitalis* valet, indicaſſe Prophetam immanes viros, quòd cubitu non pede menſurarentur. At alij homines vulgares ſæpè cubitu taxati ſunt. ſicut ipſi puſilli Pygmæi. Etymon quoque Hieronymi, quòd Pygmæus ab Ezechiele pugil ſignificetur, ἀπὸ τῆς πυγμῆς, à luctâ & certamine, neceſſarium non eſt: nec conſideratio Forerij, quòd prę turrium, in quibus erant, proceritate, deſidẽtibus alijs in planicie viderentur puſilli, nec vltra cubitum excedere. Certè in re dubiâ, probabilior mihi eſt aſſerta exiſtimatio, & ſine incommodo, non contumax, non firma, ſed præcipua. Deinde putarem, ſi non homines, ſpecies ſimiorum Pygmæos eſſe, cum Alberto. Ezechielem autem cum Forerio intelligerem.

CAPVT XIX.

An animalia perfecta ſponte naſci poſſint.

NVnc poſt tot moras finiam controuerſiam principem diu interpellatam, An animalia perfecta humus parturire valeat. De homine iam negauimus, de alijs nunc negamus breuiſſimâ diſquiſitione: nulla enim ad aſſenſum ratio vrget Cæſalpini; perpetua enim ſpecierum columitas, Angelorum cuſtodiâ curata eſt. Singulis animalium generibus ſuus patronus ſpiritus antiſtat, vt in Quæſtionibus naturalibus diſcepto: nec tantæ ſocordiæ obnoxius cuſtos eſt, vt clientes ſuos negligeret. Prætereà maieſtas illa naturæ in ſuis præcipuis ciuibus indigna videtur ignobilitate ſucceſſionis: nec enim quòd fæx reptilium ambiguum ortum habeat, debuit ita habere nobilior ſubſtantia; neque caſu apparari poteſt ſuggeſtus formationis eius, maximè cùm cælos iam ſæpè eiurauerimus. Neque hominem formant, neque brutum, quod etiam in Quæſtionibus naturalibus diſſerimus, & latiùs iſta Fortunius Licetus diſceptauit. Ceterùm, & affuſio illa naturarum in primordio mundi non fuit omnino naturalis, nec ex putri: propterea argumentari non licet vt iterari naturaliter poſſet; non quidem illæ ex corruptione, vt hodiernæ fuerunt. Nullum denique perfectorum animalium viſum hactenus ſponte naſci, niſi pegaſus aliquis, famâ, non veritate nobilis. In Hiſpaniâ dumtaxat euenit nonnihil, quod iſtius generationis ſpontaneæ fidem nonnihil mitigare aliquibus placuit. Equa peperit mulam grauidam aliâ mulâ. Cumque non ex coitu mulæ fecunditas fuiſſet, nec vllo modo ex maſculino ſemine, oportet dicere, ex putrefactione aliquâ aut corruptione humorum compactum fuiſſe fœtum illum mulæ. Si ita fuit, non puto fœtum ſecundũ, niſi ſolùm in imagine eiuſdem naturæ cum matre, neque perfectum animal futurum: ſed eodem modo intumuiſſe illam mulam, atque viſæ aliquæ feminæ grauidæ ſerpentibus, & alijs animalibus ex putri in viſceribus genitis. Nonnumquam accidit, illud, quod ex alterius corruptione generatur, ſimilem vultum contrahere. In Braſiliâ ex formicarum cadaueribus vermiculi naſcuntur, qui mox in alatas formicas prioribus ſimiles faceſſunt.

CAPVT XX.

An animalia, quæ ſponte naſcuntur, produxerit Deus in creatione primâ rerum.

ET illud dirimendum modò, an in mundi exordio aliqua genita ſpuria, id eſt ex ijs naturis quę ſponte dantur; dantur quippe multa. Oppianus canit:

Ἤδη καὶ διεῤῥοῖσιν ἐν ὑγροπόροιο θαλάσσης
Βένθεσιν, ἀυτόῤῥωτα φύῃ καὶ ἀμήτορα φῦλα,
Ὀστρεον, ἠπεδαναι τ' ἀφυαι, κόχλων τε θηήθελα,
Ὀστρακά τε, σεσμοί τε, τά τε ψαμάθοισι φύονται.

Iam etiam in humidis vndoſi maris
Gurgitibus à ſe ipſis facta naſcuntur ſine matre ſæcula,
Oſtreum, imbelleſq; apuæ, cochlearumq; genera,
Teſtaceaq;, conchyliaq;, & quæ in arenis naſcuntur.

In hac dubitatione perſpicua eſt Auguſtini definitio, qui ſic ait: Sed vtrum in primis, vt dixi, rerum conditionibus, quæ iſto ſex dierum ordine creatæ narrantur, hæc quoque minima inſtituta credamus, an poſteà conſequentibus corruptibilium corporum ſolutionibus, hoc quæritur. Et poteſt quidem dici, ea minutiſſima, quæ vel ex aquis vel terris oriuntur, tunc creata: in quibus etiam illa non abſurdè intelliguntur, quæ naſcuntur ex ijs quæ terrâ germinante orta ſunt: & quia præceſſerunt conditionem non ſolùm animalium, ſed etiam luminarium; & quia terræ continuantur per radicum connexionem. Vnde illo die quo apparuit arida, exorta ſunt, vt potiùs ad ſupplementum habitationis, quàm ad numerum habitatorum pertinere intelligerentur. Cetera verò quæ de animalium gignuntur corporibus, & maximè mortuorum, abſurdiſſimum eſt dicere tunc creata cùm animalia ipſa creata ſunt, niſi quia inerat iam in omnibus animatis corporibus vis quædam naturalis, & quaſi præſeminata materia, & quodammodò initiata primordia futurorum animalium, quæ de corruptionibus talium corporum pro ſuo quæque genere ac differentijs erãt exortura per adminiſtrationem ineffabilem omnia mouente incommutabili creatore. Non enim magnum videbatur pretium operæ ad propaginem horum auimantium, bina tunc edi, ſiquidem & non edita, ederentur poſteà nauſeâ aliquâ putridorum vaporum, aut alio aborſu terræ. Obſeruandum eſt, quod etiam facit ad Auguſtini ſenſum, animantia minuta non indiſcriminatim ex quauis materiâ gigni. Vnumquodque genus propriam ſibi vendicat argillam aptatam ac præparatam. Alia ex coitione & putri gignuntur, alia ex putri tantùm. Non eſt autem modò nobis animus (neque enim id præſens locus expoſtulat) diſceptandi, num quæ ex maris cum femellâ congreſſu oriuntur, vt mures, verè ex coitione illâ edantur in lucem, prout naturæ exploratores grauiſſimique Philoſophi luculenter affirmant, an fictitiè. Num etiam hæc & illa eiuſdem ſint ſpeciei, cùm eorum operationes vtriſque cõmunes & promiſcuę videãtur. Prolixa enim eſſet diſputatio. Rurſum quæ tantùm ex putri prodeunt, alia ex exhalationibus proſiliunt, vt papiliones ex aquâ, bibiones ex vino & aceto, quos etiam muriliones Auerroës lib. 12. Metaphyſices appellauit. Nonnulla ex elementorum putrefactione emergunt, vt vermes in ciſternâ ex aquâ, ranæ verò, bufones, culices, & quædam vermium genera ex limo terræ, pulicesque ex puluere. Plurima ex miſtorum tabe ſcaturiunt, adeò vt ſingula miſta, dum putreſcunt, aliquid pariant quod ipſa exterminet. Ex herbis & floribus multa oriuntur, vt erucæ ex oleribus, de quibus Ariſtoteles libro 5. de Hiſtoriâ animalium latiùs ſcribit. Ex fructibus etiam plurima proferuntur, vt gurguliones ex fabis: ex lignis alia, vt teredines, & cimices: ex corruptis veſtibus alia, vt tineæ, & blattæ: ex cadauerum verò tabe diſcriminatim multa prodeunt, muſcæ ex humano corpore, veſpæ, crabrones ex equi carnibus, apes ex tauri cadauere; vnde & à Sophocle apud Suidam *taurorum filia* nuncupantur. Infinita ſunt propemodum genera minutorum animantium, quæ non fortuitò ac citra naturæ deliberantis conſilium naſcuntur, ſed Intelligentiæ non errantis prouidentiâ oriuntur.

Quæſitatur itaque, Num omnia hæc animantium genera in primâ temporum hebdomadâ à Deo cum ceteris producta ſint, an quędam tantùm, reliquis in ſeminarijs viribus elementorum ſolùm præſeminatis, adeò vt pòſt natura ipſa ſpatijs temporum

opportunis ea proferret ac ederet. Equidem puto, ex putri nulla tunc edita, sed ex humo, ne corruptione aliquâ teneram & vernantem naturam dehonestemus. Oportuit nihilominùs mundum suis, quoad fieri posset, articulis integrum enasci, & digna quæque minima ostendi diuinitate artifice, in omnibus miranda, id est diuina. Eleganter Tertullianus Marcionem naturæ irrisorem ita percellit: Et superiores quidem situ aut statu substantias sufficit faciliùs Deos habitas, quàm Deo indignas. Ad humilia deficiam. Vnus opinor de sepibus flosculus, non dico de pratis; vna cuiuslibet maris conchula, non dico de Rubro; vna tetraonis pennula, taceo de pauo, sordidum artificem pronuntiabit tibi creatorem? At cùm & animalia irrides minutiora, quæ maximus artifex de industriâ ingenijs aut viribus ampliauit, sic magnitudinem in mediocritate probari docens, quemadmodum virtutem in infirmitate, secundùm Apostolum; imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula, araneæ retia, bombycis stamina. Sustine, si potes, illas ipsas lectuli & tegetis tuæ bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam & lanceam. Qualia erunt maiora, cùm tam modicis aut iuuaris aut læderis, vt nec in modicis despicias creatorem?

Ceterùm ea quæ magnam corruptionem vitiosumque subiectum necessariò supponunt suæ conseruationi, tunc prægenita non fuerunt. Vbinam Deus crearet lendes? In Adamo? Absit innocentem illum statum his miserijs deturpasse. An extra omne animal? Perirent: nec consultum esset satis suæ naturæ. Deinde alia sponte nascentia, quæ per solemnes generationes propagari nequeunt, valdè vereor nõ tunc eructata è terrâ, siquidem infecunda. Signum aliquod est, illam Dei benedictionẽ non audisse, *Crescite & multiplicamini.* Cetera sponte nascentia omnino è terrâ primo suo puerperio effusa sunt.

CAPVT XXI.

An adulterinæ naturæ à Deo conditæ in primâ productione.

PRoxima huic disputatio de adulterinis naturis, Num & istas condiderit Deus in primis auspicijs rerum, an intrusæ fuerint in rerum naturam fortuitâ libidine. Hoc putauit Vielmius, hoc fortasse Rupertus. Fiunt tamen, inquit iste, quædam naturarum ex inæquali permistione adulterinâ, cùm (verbi gratiâ) de equâ & asino mulus, de hirco & oue nascitur tityrus: quod hominũ instinctu fieri, Lex vetuit, cùm dicit Leuit. 19, 19. *Iumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus.* Hoc primus fecisse fertur Ana filius Sebeon, filij Esau scilicet, quòd equarum greges ab asinis in deserto fecerit primus ascendi, vt mulorum inde noua contra naturam animalium progenies nasceretur. Verumtamen & bestiæ quæ sub hominum magisterio non sunt, contra naturam diuersis speciebus permiscentur, vt dum leo permiscetur pardæ, nascitur leopardus; & dum lupus ceruæ commiscetur, lynces generantur. In reptilibus quoque permistionis inordinatio reperitur. Tradunt enim Physici, viperã, nequissimum reptilium omnium genus, & omnibus quæ serpentini sunt generis astutius, vbi libidinem sentit, muræna maritimæ copulã expetere, progressamque ad litus, sibilo ad amplexum illam euocare; nec muræna diu abesse, sed statim venenatæ serpenti expetitos vsus suæ coniunctionis impartiri. Diuini tamen viri Basilius & Ambrosius editas tunc has naturas censuisse videntur: primogenitorum enim animalium, quæ in exordio condita, proprietates demirati, leopardum memorauere, qui ex adulterio leonis & pardæ. Mihi videtur lis simili diriměda regulâ, quâ vsus sum in sponte genitis animalibus, si quæ omnino sterilia sint, nullâ naturæ vi perducere genus suum valentia: ista enim opinor tunc non erupisse, cùm diuinæ benedictionis, fecundantis naturas, sint expertia. Quæ autem effeta visa, absque dubio effusa pridem à terrâ fuere: nec aliter in his philosophandum ac in quibusuis alijs geminæ originis, dum altera è vuluâ, licet etiam è putri subnasci possent. At quid de mulis absolutè dicendum? Puto ebullijsse è terrâ, sicut & equus & asinus erupit. Visæ sunt mulæ fecundæ. Licet enim in vniuersum sterilescant, & prodigij sit loco si impleantur, iuxta Aristotelem, Herodotũ, Suetonium, Plinium; in Syriâ tamen & Phęniciâ omnes fuisse fecundas, in sexto de Naturâ animalium traditur. Idem scribit Theophrastus in Cappadociâ accidere. Illud quod Rupertus obiecit de Anâ primo adulterinæ generatoris auctore, non est iuxta Vulgatam versionem. Vndenam certius erit, *iemim* cum exemplaribus Rabbinorum, quàm *iamim* cum nostris scribendum? imò inter ipsos Hebræos inconstans sensus est. Sic Hieronymus tradit in primo de Traditionibus Hebraicis: *Iste est Ana; qui inuenit iamim in deserto, cùm pasceret asinos Zebeon patris sui.* Multa & varia apud Hebræos de hoc capitulo disputantur, apud Græcos verò & nostros super hoc silentium est. Alij putant *iamim* maria appellata: ijsdem enim litteris scribuntur maria, quibus & nunc hic sermo descriptus est. Et volunt illum, dum pascit asinos patris sui in deserto, aquarum congregationes reperisse, quæ iuxta idioma linguæ Hebraicæ *maria* nuncupantur, quòd scilicet stagnum repererit, cuius rei inuentio in eremo difficilis est. Nonnulli putant, aquas calidas iuxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebręæ contermina est, hoc vocabulo signari. Sunt qui arbitrentur, onagros ad hoc admissos esse ad asinas, & ipsum istiusmodi reperisse concubitum, vt velocissimi ex his asini nascerentur, qui vocantur *iamim.* Plerique putant, quòd equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus ascendi, vt mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur. Strabus autem putat, aquas calidas, id est thermas reperisse. Pagninus & Lusitanus venas aquæ salsæ exponunt. Cur autem in Lege Deus interdixit permistiones diuersorum animalium? Certe non quia inuisæ Deo, & naturæ omnino, sed, vt multa alia, in detestationem idololatriæ Ægyptiorum, diuersis vtentium commistionibus in Planetarum obsequium. Putabant secundùm diuersas commistiones habere diuersos effectus, quippe super diuersas rerum species. Tum ad prẽcidendum omne libidinis prouocamẽtum. Qui enim animalia diuersa ad coitum incitant, dum spectatores & testes luxuriæ eorumdem, se quoque facilè possent deturpare pruritu; propterea etiam in Traditionibus Hebræorum præceptum erat, quemadmodum Rabbi Moyses scribit, vt à coëuntibus animalibus auerterentur oculi. Caietanus allegoricam hanc causam putat, vt homo abstineat penitus à nouitatibus præter rationem: mistio enim animalium nouum parit animal præter naturam neutrius speciei.

CAPVT XXII.

An gryphes verè fuerint.

INter adulterinas species celebrior fertur gryps: quapropter suo examini titulus dicandus. Sanctissima Hildegardis grifonem in suâ Physicâ narrat primũ inter volucres, scribitque quiddam naturæ volucrum & etiam bestiarum in se habere. Mela, Solinus, Apuleius veras aues & quadrupedes asseuerant gryphes. Facit Ioannes de Mandauilla, qui Bachariam regionem vocat, cuius incolæ truces admodum sint, immanes atque efferi: hîc gryphes dari affirmans, hunc ferè in modum ex Italico sermone Latinè facto loquitur: Qui gryphibus anteriorem corporis formam aquilinam tribuunt, & posteriorem leoninam, vera memorant, cùm reuerà talis eorum forma sit. Verumtamen vnicus dumtaxat gryps & magnitudine & corporis robore octo etiam leones centumque aquilas superat, vtpote qui vel equum vnà cum insidente etiam equite, vel binos etiam coniunctos boues, vnguibus suis, qui boum cornibus multò longiores sunt, & ex quibus incolæ cyathos conficiunt, abripiens, è viâ in nidum suum importet. Goropius scribit, Reginam Hungariæ Mariam Caroli V. sororem, cuius ipse Medicus fuit, inter pocula sua habuisse cornu quoddam nigredine splendens, dodrante longius, quod aiebant vnguem esse gryphis, quãuis ipse ex cornu alio fictitium quid fuisse existimet. Ita quoque Ornithologus se vidisse scribit apud aurifabrum Tiguri cornu nigrum lęue, & in summo aduncum ferè vt in rupicapris, triplo fortè crassius, cuius labris argentum introducturus erat, vt pro poculo mensis adhiberetur, dicens se illud pro vngue gryphis accepisse. Verùm id fortè bouis alicuius peregrini, vt quem Indicum vocant, aut bubali cornu fuisse idem indicat. Fateor ipse, gryphes verè esse: nec enim cum Origene notare Moysen decet, quòd inter immundas aues censuerit, quæ non essent in mundo. Puto equidẽ esse magnas aliquas & efferas aues, siue genus aquilæ siue vulturis, non eo modo quo feruntur: nam fabulã conuincit Mathias Michouius, qui non solùm gryphes, sed & aurum in extremo Aquilone, montes denique ipsos Hyperboreos seu Riphęos, quos vocant, reperiri negat. Ad extremum Septemtrionem Riphæos & Hyperboreos montes aliqui posuerunt, quos illic nullos esse, experientiâ constat. Quin etiam in Iurâ monte & locis Septemtrionis non effoditur aurum, argentum, nec alia metalla, nec inueniũtur illic gryphi, & magnę aues prohibẽtes effodere & efferre aurum. Ego sanè contra veteres Auctores gryphos nec in illâ Septemtrionis nec in alijs orbis partibus inueniri affirmarim. Hæc ille. Ceterùm magnas aues appellari gryphes, admittit Aldrouandus, qui omnem historiam gryphorum pro more locupletissimè scribit. Varinus gryphes inter cetera inquit genus esse animantis volucris, quod γύπον, id est vulturem vocant, & γρυπαὶ Hesychio etiam vulturum nidi dicuntur. Aristophanis interpres γρυπαιέτους exponit peregrina scuti insignia: aquilas enim solebant, inquit, in scutis pingere. Heliodorus memoriæ prodidit, Persinam boum armenta, & equorũ, & ouium, coturnicum, & gryphũm permisisse greges, partim vt ex vnaquoq; horum hecatomben adornaret, partim vt populum inde aleret. Hos gryphes aquilas fuisse, verisimile est, quas ad hecatomben Regum & Imperatorum adhibere solebant. Conscripsit Itinerarium Iudæus quidã nomine Beniamin Tudelensis Hispanus, ante annos quadringentos, quod ab Ariâ Montano ex Hebraico idio-

idiomate in Latinum conuersum est. In hoc ab insulis Chesil in Sinarum regionem per fretum alioquin æstuosissimum, ita vt nauigando superari interdum non possit, commeandi inter cetera rationem profectò miram exponit, & simul vastarũ quarumdam eius loci auiũ, quas gryphes vocat, naturam & fortitudinem, quarum scilicet ope & industriâ transportati homines ttaijciant, aperit. Verba eius sunt: Ab insulis Chenerag quadraginta dierũ nauigatio suscipitur transire volentibus in regionem Sin, quę pars Orientalis est. Sunt verò qui dicant, mare illud quo iter suscipitur, esse mare excisum seu fretum, interdum æstuosissimum, astro Chesil subiectum (quod Orion est nobis) cuius vi tantus nonnumquam excitatur ventus, vt nulli mortalium nauigando superari possit aut effugi. Intrudit enim nauigia in ipsas maris angustias, vnde extricari & effugere non possunt: hęrentque diutiùs quoad cõmeatu omni absumpto homines pereant; & neque hoc modo naues periclitantur. Verùm huic incommodo hominum industriâ prospectum est, atque euadendi ratio est inuenta, quam agnoscere non fuerit iniucundum. Sic autem res habet. Boum coria integra quamplurima in nauibus imponunt nauigantium hominum numero paria: qui cùm vento acti in illas angustias intruduntur, singuli singula subeunt, atque collo introrsum complicato ita colligant, vt aquę aditus obcludatur, cùm sese rotantes & mouentes in mare è nauigio deijciunt. Quos cùm maximæ aquilæ illis regionibus familiares, gryphes dictæ, prospiciunt, boues aut animalia esse putantes, aduolantes eripiunt, atque in aridam asportant. Tum verò depositis in valle vel monte incumbunt, vt ipsis disruptis pascantur. Verùm opportunâ celeritate vsus qui intra corium includitur homo, feram ipsam gladio confossam vulnerat atque occidit, & hoc pacto complures euadunt. Ex hisce, vtut res sese habeat, saltem hoc licet colligere, maximas certè aquilas, & his similes alites gryphes aliquando dictas, & harum ratione gryphes reuerà reperiri, affirmari posse, secùs verò minimè. Hæc sententia est Aldrouandi. Ego putarem facilè, gryphes esse eas aues, quæ condores dicuntur ab Indis, aut similes. Vel si non est fabula, auem rucquam in insulâ vltra Madaigascar reperiri scribit Marcus P. Venetus, tanti roboris, vt elephantum capiat & eleuet. Porrò beata Hildegardis non diuersum sensum habuit; nam de pauone eodem scripsit modo: Pauo calidus & humidus est, & de naturâ volucrum & bestiarum in se habet, & vox eius secundũ volucres & bestias permixta sonat; non tamen propterea quadrupedem nec monstrum pauonem fecit, sic nec suum grifonem. Facit quoq; S. Eustathius Antiochenus, qui in Hexaëm. ita ait: Τὸν δὲ γρῦπα εἶ ζῶον παμμεγεθέστατον, ὡς ἀετιαῖαν, σκιὰν ὀπτεῖν. ἁρπάζει δὲ λέοντας ὅτως οὐ χερσὶν, ὡς ἀετὸς παρ' ἡμῖν λαγῶν. *Gryphem magnitudinis immensæ ferũt, ita vt vmbra illius prædium opacet. Et veluti apud nos aquila leporem, sic ille leonem facillimo negotio raptum prædatur.*

CAPVT XXIII.

An gryphes fuerint in Americâ.

CEterùm in Americâ innotuisse biformes gryphes, quemadmodũ antiquitas nostra confinxit, argumentũ aliquod præstant stemmata Motezumæ Regis, quæ implebat gryps raptans tigridem. Dicunt etiã, in montibus Teguacan inueniri desertam vallem Auacatlan, ob sæuitiam & vastitatẽ harum semiuolucrium incolas deuorantiũ meruisse nomen, propterea eos mõtes appellari Cricblach cepetel decrutlachti, hoc est, *gryps sicut leo*. Ad hæc videbantur depicti gryphes in antiquis Indorum imaginibus cum villo, non cum plumâ. Addebant Indi, tanti roboris fuisse, vt vngue perfringerent humana & ceruina ossa. Simulabât leonem & aquilam: quadrupedes effigiabantur, alati tamen, cum rostro & vnguibus. Aliorum nobilium insignia eædẽ volucres ornabant, raptantes aut ceruum, aut aliam ferocissimam bestiam, at nullibi inuenta sunt, à nemine hæc monstra visa, nisi in imagine. Vnde ergo consentiebat Mexicana opinio aut fabula cum nostrâ? Fortasse dæmon simili specie apparuit barbaris, inde huius confictę belluæ honos inter nobiliores. Stemma autem Mexicani Imperatoris malunt alij fuisse aquilam. Reliqua gryphũ fama inconstans & spuria. Non nouimus certã originem, licet Gomara scribat, etiam famam dictare in terris Agricolæ gryphes inueniri. Sed fama nõ semper veridica.

CAPVT XXIV.

De adulterinis animalibus, seu bigeneribus.

POstulat cõmemoratio hæc animalium adulterinorum & bigenerum, vt saltem celebriora commemoremus. Colligit aliqua B. Eugenius Iunior Præsul Toleti hoc carmine:

Hæc sũt ambigenâ quæ nuptâ dispare constãt.
Burdonem sonipes generat, cõmixtus asellæ.
Mulus ab Arcadicis & equinâ matre creatur.
Titirus ex ouibus oritur, hircoq; parente.
Musmonem capra verueco sanguine gignit.
Apris atque sue setosus nascitur hybris:
At lupus & catula formãt coëundo lyciscam.

Possunt

Possunt adijci alia. Alphet vel alpheil generatur ex leone & leopardo. Arcadici canes & Hircani, ex cane & tigride. Arcades canes primùm ex canibus & leonibus natos fama est, & appellatos λεοντομιξεῖς, Pollux notat. Concipiunt canes etiam ex lupo. Canes Laconici alopecides dicti, ex vulpe & cane gignuntur. Sunt qui lupum canarium eum putent esse, qui initu canis ex lupâ nascitur. Leonum genus ignobile ex leænis & pardis Solinus dictat. Leopardi, ex pardo & leænâ. Philostratus leænam non ex pardo sed pardali concipere scribit.

Quærendum, an vt leæna ex pardo concipit, & corpore sibi similem gignit, animo dissimilem, sic etiam pardalis seu panthera ex leone concipiat, & maculosum gignat fetum. Camelum Bractianam Didymus ex apris simul pascentibus cõcipere docet. Crocutã ex leænâ Æthiopicâ & hyænâ tradunt Plinius & Solinus. Equus ex tauro & equâ quondam generatus. Franciscus Galliarum Rex equum habuit posteriore corporis parte ceruinâ, natum, vt fertur, ex ceruo & equâ. Adnotat Bellonius. Apud Rhætos ex capræ & arietis coitu nascuntur oues anterius, posteriùs capræ. Thoes ex lupo, pardali, pantherâ, canit Oppianus. Mulus alius ex asino & equâ nascitur; alius ex equo & asinâ, qui hinnus appellatur. Generantur ex equâ & onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu. Quartum genus mulorum ex asinâ & onagro; quintum ex asinâ & tauro. Omnia matrescunt bigenera: plus à matre accipere videntur, præsertim quoad molem & formam corporis.

CAPVT XXV.

An aliquæ naturæ nécne fuerint post peccatum Adami, quæ non fuissent si non fuisset lapsus.

ISta quoque curiositas in mediũ vocanda breuiter, Num aliquas bestiolas impediret innocentia Adami. Quidam putant, vtique lendes & pediculos mũdo defuturos. At ipse non credo, quòd ijs tunc carerent homines deficientes honore illo innocentiæ primæ. Quemadmodũ enim Adam peccauit, possent peccare & liberi; quorum gratia non locupletioris priuilegij est quã paterna. Quare qui semel in peccatum tunc dilaberentur, similibus miserijs conditionis & naturæ obnoxij fuissent; naturalis enim generatio pediculorum est. Prætereà non tantùm ista nostri generis infamia est. Infestantur, iuxta Aristotelem, pediculis phasianæ etiam, & aliæ aues, quibus penna caule constat. Boues quoque & sues.

CAPVT XXVI.

An aliqua animalia exotica Americæ & insularum remotissimarum post primam productionem enata fuerint.

SVspectæ aliquibus fuere monstrosæ feræ noui orbis & insularum natarum longo interuallo terris, siue quia adulterinæ visæ ex multiplicis generis commixtione natæ, siue quia sponte illic enatæ, cùm aliam viam non viderent transcurrendi ad tergus illud naturæ. Verùm quia fecũdæ sunt, & solemni copulæ ritu suum genus propagant, participes diuinæ benedictionis sine dubio fuerunt, & fecũdatę Dei iussu ad incrementum & multiplicationem. Deinde, non puto adulterinum, quidquid aspectu monstrosum. Est quoque deformitas naturalis, vt formosior natura sit. Quo pacto in orbes illos remotos illatæ fuerint, iam discussimus.

CAPVT XXVII.

An in Americâ fuerint in principio mundi formata animalia quæ ibi inueniuntur.

COnsiderandum quoque est, vbi animalia formata: in quodnam effusa solum. Suis credo quæque conuenientibus exorta plagis per omnem terram, non simul, nec prope cum Adamo; ideò delata ad illum, insigniẽda titulo qui aptissimus esset illorum ingenio.

Dices, quomodo post diluuium dissipata in dorsum vsque orbis? Quæro quomodo conuecta ad Adam? quomodo ad Noë, vt in arcam colligerentur? Rursus quomodo, postquam conuenêre ad Adam, rursus dispersa? Eâdem ratione puto post naufragium vniuersi restituta in suam quæque patriam. Hoc pertinebat ad Angelos specierum naturalium custodes aut præsides, ab his portatæ ad Adam & Noë feræ, quas senior noster orbis ignorauit, vt non possint dici coloniæ mundi antiqui, nec hinc peregrinatæ illuc, sed indigenas semper fuisse eius soli.

CAPVT XXVIII.

In quibus regionibus animalia generentur.

ENata itaque & restituta sunt animalia in aliquam earum regionum quas incolunt nunc: colligam nonnullas. Africa generat oryges, dictyen: Æthiopia calen, callitrichen, quod animal negatur in alio solo viuere posse; sphinges, cepum, camelo-pardalim, item equos feros bisulcos: Lybia catoblepam.

blepam. Garamantes boues opiſtonomos habent. Aper nullus in Africâ creditur. Aſia & Africa elephantes,pantheras,& chamæleontes alunt. Syria, Libya, & Cyprus chalcidem lacertorum generis. Ægyptus & Oriens ſcincos. Africa & India ſimias & hyſtrices. Scythia & Sarmatia πολόν. Ægyptus generat crocodilum& ichneumonem. India papiones, chiurcam, monocerotem. axim,pæphagum,boues vnicornes & ſolipedes, gazellã. India & Hircania tigres. Cholchis tragelaphum Plinij. Syria colapum, Phrygia & Lycaonia præcipuos onagros. Bactriana & Arabica regio camelos. Norduegia peſtem peculiarem habet, quam leem vel lemer appellant. Hiſpania & Baleares alunt cuniculos, zibethum, muſmonem. Italia & Thracia ſtelliones. Summi Heluetiorum montes ibicem & murem alpinum; Septemtrionales regiones tarandum,armelinos, id eſt muſtelas albas, zobellã,noërzam, tragelaphum ex genere ceruorum, vrum, biſontem, bubalũ, ericetum. Sciurus à vario non niſi regione differt. Africa,Aſia,& Europa cetera animalia promiſcuè generant, leones tamen Europa tantùm intra Acheloum & Neſſum amnes aluit,teſte Ariſtotele. Africæ deſerta,India & Arcadia teſtudines habent. Perüana regio ſemiuulpã,Creta ſtrepſicerotem. Lupos, vulpes,aliaque quadrupedum noxia Creticus ager nuſquam educat. Angliã lacertis carere dicunt. Apud diuerſas regiones eadem animalia diuersâ naturâ naſcuntur. Duplex iecur eſt leporibus Biſaltinis. Æthiopicæ quædam ſues geſtare cornua feruntur. Leones Indici,Armenici, Parthici non adeò robuſti. Apud Neuros boues cornua in humeris habent. Omnes merulæ albæ ſunt in Cyllene. Piſces in terrâ Babylonicâ fluuijs egredientes pabulari in ſicco dicuntur. Capræ in Mimante natæ ſex menſibus non bibunt. Oues pingueſcunt in Ponto paſtæ abſinthio.

CAPVT XXIX.

De regionibus exitialibus.

ALiquæ regiones ſunt noxię & exitiales. Narrabo aliquas ex Caryſtio. In Lemniorum inſulis, quæ Neæ ſeu Nouæ vocantur, neque naſcuntur perdices, & ſi importentur, pereunt. Quidã prodigioſiùs narrãt, mori eas, ſi vel conſpiciant eam terram. In Bœotiâ magna talparum multitudo In ſolo Coronico agro id animal non naſcitur, illatum moritur; ſicut & vlulæ in Cretâ, quam inſulam ferunt nullum lethale animal tolerare. In Aſtypalæâ ſerpentes non naſcuntur, neque lepores in Ithacâ,neque in Africâ ſus ſilueſtris, neque cerui,neque felis in Rheneâ Delo propinquâ, neque meleagris alibi vſquam conſpicitur. In Scythicis regionibus, & apud Eliam mulus non naſcitur. Theopõpus apud Chalcidenſes,qui ſunt in Thraciâ, locum eſſe quemdam ſcribit eâ naturâ, vt quæcumq; intrent animalia ſalua rurſum exeant; cantharus autem nullus inde effugiat, ſed omnes in orbem circumagitati pereant, itaque à peſte cantharorũ,loco nomen eſſe Cantharolethron. Cranone Theſſaliæ vrbe aiunt duos tantùm eſſe coruos. Itaque etiam publici eorum hoſpites,cùm (qui mos eſt omnibus vrbibus) ſuis ſcriptis inſigne vrbis ſubijciunt: pingunt duos coruos currui æreo inſidẽtes,quòd his plures ibi numquam ſint viſi. Currus autem (nam hoc quoque mirum alicui videatur) additur hac decauſâ. Inter ſacra donaria currum ſeruant æreum, quem vbi ſiccitas incidit, pulſant, & aquam à Deo poſcunt atque impetrant. Addit his aliquid ſingulare Theopompus, coruos nimirum tantiſper Cranone morari dum pullos educent: eo facto, ipſos relictis Cranone pullis diſcedere. Myrſilus Leſbius in monte Lepetymno ait fanum eſſe Apollinis, ac ſacellum Lepetymni, in quo, ſicuti Cranone, duo tantùm ſint corui, cùm non pauci in viciniâ ſint.

IOAN-

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

De progeneratione animalium.

POST primas origines proceſſerunt ſpecies animalium principes propagine diuerſimodâ: non eodem ritu,coitu,partu, numero, tempore. Immenſum eſſet cenſere omnia: appingam aliqua. Humanitus inter ſe complexi coëunt ſimiæ, lacerti, erinacei: vrſi humi ſtrati,erinacei verò ſtantes. Coitus auerſus rhinoceroti,elephantis,tigribus,lyncibus, leoni, lepori,cuniculis, canibus,lupis, & in ſummâ omnibus quibus auerſa genitalia. His alij camelum annumerant, de quibus Ariſtoteles negat. Mus in coitu complectitur caudam. Elephas femina ſedet. Camelus femina in coitu ſedet, complectente mare, prodidit Ariſtoteles. Cerui currentes feminas ineunt, canit Oppianus. Cerui clunibus ſubſidentibus ſemen genitale recipiunt, vt Ariſtoteles ſcribit. Ceteræ in coitu tergis ſuperueniunt. Teſtudines Ariſtoteles ſuperuenire ſcribit, Ælianus ſupinas iacere tradit. Vulpes ſuperuenire Ariſtoteles docet, Plinius verò feminam in latere proiectam marem amplexari ſcribit. Occultò coëunt elephanti, cameli, rhinocerotes. Ranæ magnâ ex parte noctu coëunt. Adulteria ignorant, & coniugij lege degunt elephanti, & capreæ. Camelus cum matre & ſorore non coit. reliqua promiſcuè coëunt, licet ſingulare exemplũ extet equi, qui matrem imprudens ſuperuenit,& cognito indicio ſeipſum exanimauit,de quo Plinius,Ælianus & Oppianus. Canes cum lupis,vulpibus, & tigribus coëunt. Alia diximus inter bigenera. Sues tantùm coitu ſpumam ex ore fundere, diligentiores tradunt, & Plinius ſcribit. Verno tempore admittitur lanigerũ pecus optimè, aut etiam autumnali: idem de tauris intellige. Suillum pecus à Kalendis Februarijs ad duodecimum diem Martij. Æquinoctio verno equæ, ſolſtitio æſtiuo aſinæ, per autumnũ ferè capræ. Commodum videtur, vt equi locis calidis menſe Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur. Equum poſt vnum à partu annum vtiliter admitti, putant Plinius & Varro. Camelus femina poſt vnum ab enixu annum rurſus demum coit. Qui quadrimis minores ſunt, maioreſque quàm duodecim annorum,prohibentur admiſſurâ. Columella de tauris loquitur. Idem de vaccis intelligendum, ſed vaccas etiam bimas rectè concipere putant. Arietis ætas ad progenerandum optima eſt trima, nec tamen inhabilis vſque in annos octo: Columella & Palladius dicunt. Hircus ad ineũdas feminas,& ante anniculum congruus, non autem durat vltra ſexennium: Palladius notat. Canibus non niſi poſt annum permittẽda venus, iuxta Columellam. Elephantus tam mas quàm femina incipit coire anno ætatis vigeſimo, ſcribit Ariſtoteles. & alibi: Femina incipit coire anno aut duodecimo celerrimè, aut decimoquinto lentiſſimè. Mas quinque aut ſex annos natus ſuperuenit ineunte vere. Alij aliter. Mas coit quinquẽnis,femina decennis,Plinius narrat. Coire incipiunt in trimatu cameli,menſe trigeſimo ætatis aſini, octauo ſues, ſexto canes & cuniculi; ſed canes magnâ ex parte anniculi, nonnumquam etiam menſe octauo. Hircus ſeptimo ætatis die, capræ adhuc lactentes. Coëunt tam oues quàm capræ. Item vaccæ quamdiu viuunt. Rarus coitus eſt ceruis, vaccis, elephantis: quam enim elephas mas impleuerit, eam rurſus non tangit. Ceruæ,vaccæ, teſtudines coitum propter dolorem auerſantur. Frequẽtior coitus eſt aſinis, equis,leonibus. Coitus totâ die camelis ſolis ex omnibus quibus ſolida vngula, teſtatur Plinius. Coëunt & pariunt quoquo tempore lepores & cuniculi. Quadrupedum prægnantes venerem arcent, præter equam & ſuem. Ariſtoteles de muliere & equâ ſolis animalium id affirmat. Vere coëunt lacerti, elephanti,equi,glires, ſciurus, canes. Menſe Septembri cameli: hiemis initio vrſi, apti. Lupi toto anno non coëunt dies ampliùs duodecim: ſues agreſtes ſemel quotannis coëunt, domeſtici ſæpè. Canes ineuntur à partu ſexto menſe. Cameli vno interpoſito

anno

anno. Libidinosæ præ ceteris sunt vaccæ, equæ, caprigenum pecus, omne genus simiarum, sues, cerui, cameli, mures, canes, vrsi, leones, lepores, cuniculi, testudo terrestris mas, & feminæ ex onagris. Lepus incerti sexus est, modò mas modò femina. Sexus discrimen iuxta Oppianum rhinocerotes non habent, sed omnes eius generis mares apparent, feminæ numquam; iam tamen clariùs constat legitima generatio huius bestiæ. Vulgus falsò credidit hyenas alternis annis feminas & mares fieri. Salamandræ nec masculinum nec femininũ genus esse, falsò putat Georgius Agricola. Sexu tantùm differunt capra & hircus, aries & ouis, pardus & panthera, secundùm Plinium.

CAPVT II.

De conceptu animalium.

DE conceptu pauca addenda. Oues & caprę terno & quaterno coitu implentur, iuxta Aristotelem. Cerui non concipiũt ante Arcturi sidus, Solino & Aristotele testibus. Equæ ab asino citiùs implẽtur, quàm ab equo. Aquilonis flatu mares concipi dicunt; Austri feminas, scribunt Aristoteles & Plinius. Equos à vento concipere in quibusdam regionibus, auctores sunt Columella, Plinius, Virgilius, Solinus, sed fabula est. Mures salis gustatu prægnantes fieri æstimantur, iuxta Plinium & Aristotelem. Superfœtant lynces, vrsi, lepores, cuniculi, porcelli Indici. Equa peperit in Hispaniâ mulam aliâ mulâ grauidam. Bigenera plerumque sterilia. Mula femina non concipit; mas potest implere & generare, iuxta Aristotelem. Idem scribit, mulas suo in genere procreare in Syriâ. Burdo quoque sterilis est vt mulus.

CAPVT III.

De fœturâ animalium.

ELephantem decem annos in vtero gestare vulgus credit: alij annum & sex menses, alij biennium, alij triennium gestare scribunt, sed quod fœturæ tempus incertum sit, causa est quòd nõ pateat coitus. Annuam fœturâ equis, asinis, camelis adscribit Aristoteles. Camelis alibi decem tantùm menses assignat. Cerui & vaccæ fœtæ sunt decem menses (cerui tamen secundùm Plinium & Aristotelem octonos menses) oues & caprę quinque menses, sues quatuor, leęnæ menses duos, secũdùm alios sex; canes dies sexaginta & vnum, aut duos, aut ad summũ tres, iuxta Aristotelem & Plinium. Lupus fert & parit vt canis. Cati dies quinquaginta sex; viuerra quadraginta, hystrix & vrsa triginta. Aiunt porcellos Indicos ante sexagesimum à conceptu diem non parere. Crocodili sexaginta dies ventrem ferunt, & totidem oua pariunt, totidemque dies fouent. Oua testudinis dicta ventri subdita sunt. Triennium dicuntur ferre vultures. Cyprini quinquies aut sexies in anno pariunt, ter chalcis.

CAPVT IV.

De fœtu.

IMperfectos fœtus edunt omnia multipara, præter suem. Vrsæ informem carnis massam edunt, quam lambendo figurant. Cæcos pariũt omnia multifida. Vrsa fœtum minimũ pro magnitudine sui corporis edit. Ranarum fœtus primò sunt carnes paruę, rotundæ, nigrę, deinde oculis tantùm & caudâ insignes. Canes, capræ, & oues, & reliquæ paruę quadrupedes, monstra pariunt frequentiùs, quã maiores; obseruauit Aristoteles. Elephãti, cameli, equi, vaccę, cerui (quibus interdum tamen geminus partus; sed rarò) omnia solipeda, singulos pariũt. Vipera & salamandra viuipara sunt, vti pænè omnia quadrupeda, exceptis chamæleonte, crocodilo, vtroque lacertarum, ranarum, & testudinũ generibus, quæ ouipara sunt. Salamandra viuipara in vtero primùm oua concipit. Bisulca pauca generant; præterquam sues. Multifida & parua eiusdem generis multa pariunt, vt canes, felès, oues, lepores, lupi, viuerræ, tigres, leones, lutræ, &c. Supra cuncta muriũ fœtus: ex vnâ genitos centum viginti, tradiderunt Aristoteles & Plinius. Inter ouipara crocodili & testudines numerositate ouorum præstãt. Ægyptiæ caprę fœtus quinos parere ferũtur, quòd fecundissimas Nili aquas bibant, notat Ælianus. In regno Var, (sic fertur) quotquot equæ pepererint, edunt fœtus deformes siue retortis pedibus, siue alio defectu, vt nullius sint vsus.

CAPVT V.

De partu.

CEruas parere solere iuxta vias maximè, ob metum aliarũ belluarum, prodit Aristoteles. Asina parturiens tenebras quærit. Elephas parturiens ingreditur aquas vsque ad vbera, metu draconis. Soricem in iuuencâ pinguefactâ, nec non in suis erosâ cute nidum fecisse, & mures peperisse, idoneis Auctoribus constat. Amphibia in sicco pariunt, & educant. Animalia quorum acuti sunt vngues, frequenter parere nequeunt. Equa

Equa stans parit, aliæ quadrupedes iacentes, iuxta Aristotelem. Mustelam ore parere fabulantur. Partus asinarum & camelorum à trimatu legitimus. Totâ ętate asinæ & equæ parere possunt. Canes à duodecim ferè annis generare desinunt, oues & vaccę plerumque à decem. Generare incipiunt cuniculi cùm sex menses ætatis lunares habẽt, secundùm alios anniculæ. Sues mares non vltra trimatum generant, scrophæ annos octo aut etiam quindecim. Annuus partus canibus, lupis, suibus, feris, lanigero pecori; in locis tamen nonnullis propter cæli clementiam oues bis pariunt. Idem vaccæ faciunt, vbi pabuli copia: alioquin alternis annis pariunt. Suibus domesticis partus bis in anno. Omnes lupæ intra duodecim dies pariunt, nimirum quòd toto anno non ampliùs quã duodecim dies coëant. Parit asinus eodem tempore quo coierit. Vere pariunt elephanti, cameli, sues, feræ, ineunte ætate lupus: vrsa eodem tempore quo latet.

CAPVT VI.

De propagine animalium per coitum sine decisione seminis.

CEterùm propago nuptialis animalium, hoc est ex mare & feminâ, non vno tantùm modo fit ex decisione masculini. Fit quoque sine istâ cærimoniâ, fœcundante solùm genitali maris virtute feminã, nullâ sui abscissâ particulâ, nec in femineam vuluam intrusâ. Quidam iuniores hoc fieri putant, communicatâ à mare feminæ incorporeâ quadam efficaciâ, vt progeneret, & suã fœcundet materiam. Alij malunt fieri agente virtute genitali maris in feminæ semen, sed non decisã. Hoc ritu generantur phalangia, verticilla, scarabei, muscæ, & illa insectorum animalia, quorum feminæ pudendũ in marem inferunt longiore coitu scilicet, vt competens spatium supersit actioni fœcundanti. Aristotelicum istud placitum hac sententiâ explicatur lib. 5. de Historiâ animalium. Insecta auersa coëunt, deinde quod minus est superuenit maius, hoc est mas feminam, nec mas in feminam genitale vllũ inserit membrum, more animalium ceterorum; sed femina sursum, in maris receptum, caudæ vltimum suæ meatum quemdam præducens reflectit, qui in nonnullis maior quàm pro ratione totius corporis esse videtur, cùm ipsa parua admodum sint. Sed sunt etiam in quibus minùs inconueniens æstimetur. Planum hoc fuerit, si muscas coitu venereo copulatas videris. Tardo etiam, quę coiuerunt, seiunguntur digressu: diu namque eorum copulatio durat, quod in ijs quæ in nostro conspectu versantur facilè patet, verbi causâ in muscis, in scarabeis; omnia enim ad hunc modum coëunt, videlicet muscæ, scarabei, verticilla, phalangia, & si quid aliud generis eiusdem coire solet. Phalangij quæ texunt, coitus agitur hoc modo. Cum femina deductam araneam traxerit, mas eamdẽ mutuò trahit; quod vbi sæpiùs fecerint, coëunt, & auersis clunibus copulantur; nam propter aluum orbiculatam, modus hic coniungendi ijs congruit.

CAPVT VII.

De propagine & fecunditate animalium sine coitu, nec vi masculinâ.

ALio quoque puriori modo, virgineo scilicet, propagantur aliqua animalia, sine nuptijs, sine coitu, sine mare, sine semine, absque virtute aduentitiâ in corpus generantis & parientis transfusâ aut communicatâ. Sic multiplicari feruntur ex piscibus qui dicuntur rubelliones & channæ: hos propterea feminas esse volunt omnes. Libentiùs putarem esse indistincti sexus, ex sese plantarum more propagantes, licet Aristoteles dixerit feminas, cuius sententiam de hac geniturâ non grauabor transscribere. *Si quod autem genus est*, inquit, *quod femina sit, & marem distinctum non habeat, idex seipso animal generare potest. Quod etsi nondum fide dignâ exploratum habemus, tamen facit vt in genere piscium dubitetur: eorum enim quos rubros siue rubelliones vocant, mas nullus adhuc visus est, sed feminæ omnes fœtu plenæ reperiuntur. Verùm de his nondum compertum habemus, quod fidem faciat satis. Quòd autem nec mas, neque femina sit in genere quoque piscium, est, vt anguilla & genus mugilum quoddam in fluuijs lutulentis. At verò in quibus sexus maris & feminæ distinctus habetur, fieri non potest vt femina ipsa per se generet perfectè. Ita enim mas frustrà esset, quamobrem in ijs mas semper perficit generationem, hic enim sensualem dat animam aut per se aut per genituram.* Similis fœcunditatis ritus vulturibus tribuitur, de quibus Theophylactus Simocata hæc scribit. Multa inter aues genera. Non opus habent masculorum copulatione ad conceptionem: sed alia quidem, quæ ventosa sunt, non pariunt; vultures autem, vt sine marium coniunctione pariant, naturæ ferunt leges. Vulturem itaque videre non est masculum, sed omnem sexum ijs intercluſit natura feminæ: quod cùm sciant vultures, orbitatem veriti, liberorum in conceptionem omne genus incumbit, quemadmodum Lemniades mulieres Heroum videntes appellantem classem. Multiplices deinde

inde nectunt vultures astutias: aduersus Notum ventum volitant. quòd si Notus non sit, ad affinem ei Eurum expandunt alas, posteà hiant, ac ita vento influente replentur, & pariunt, non oua ventosa, sed fœtus viuos. Idcircò plurimo tẽpore natura opus habet vt animal perficiat: difficile namque & operosum nimis est naturæ, animali dare essentiam, & ad animalis perfectionem perducere id quod est tenuissimum. dicuntur enim vultures triennium ferre. Perdices quoque scribit Antigonus, si ad ventum à maribus stent, femellas concipere. Phœnicis regeneratio, auis virginis ad spontaneã originem remittenda est. Sed vt hoc fabulosum, ita alia satis certa non sunt.

CAPVT VIII.

De spontaneâ genesi animalium.

FRequentissima alia animalium generatio sine propagatione est, per spõtaneum exortum. Quando nullo enascuntur certo, nullo conspicuo sata extrinseco progenitore, hæc sponte genita dicuntur, quasi per se nata, vt inquit Plinius, vel ex seipsis nata: quẽadmodum angues & ranæ è limo, talpæ & mures è fimo, apes ex bouillo cadauere. Multiplex est ista genesis spuria. Quędam ex alijs animalibus prorumpunt non modò cadaueribus, sed viuentibus, quædam ex plantis, quædam ex mineralibus, quædam ex alijs mixtis, quædam ex elementis.

CAPVT IX.

Ex animalibus viuis sponte nascuntur alia animalia.

IN Hispaniâ, vt alibi commemoro, equa peperit mulam alio fœtu grauidâ. Mures progiguntur ex muribus: implentur enim sine coitu, si salem, vt fertur, lambant. Non semel mure feminâ recisâ fœtus prẽgnantes inuenti. De parte Persicæ terræ id testatur Aristoteles. Humano in sanguine, arbitro Plinio, animalia nascuntur exesura corpus. Sub initium Marsici belli ancilla peperit serpentem. Gigni ranas, vermes, & alia monstra in muliebri vtero, etiam Aristoteles scribit. Andreas Laurentius adijcit talpas, Porta rubetas & lacertos. Viperæ adhuc ex humano corpore natæ. Lumbriços per aluum egeri, frequentissimum. Egregiè Quintus Serenus & cecinit, & fleuit:

Quid non aduersus miseris mortalibus addit
Natura? Interna cùm viscere tinea serpens
Et lumbricus edax viuant inimica creanti,
Quod genus assiduo laniat præcordia morsu,
Sæpè etiam scandens oppletis faucibus hæret,
Obsessasq; vias vitæ concludit anhelæ.

Fœtidum animal in Indiâ non aliud excrementum emittit quàm colubros. Vermes in intestinis equorum & ouium, in linguâ canis gignuntur, & in capite cerui: qui si ad ætatem grandæuam veniat, osse capitis sub oculo terebrato, vespas progignit. Alij malunt ex medullâ prodire volantes. Aliquando concreuerunt è naribus cerui. Alia posteà dabimus.

CAPVT X.

Ex animalibus mortuis alia animalia renascuntur.

EX humanâ cadaueris medullâ serpens progignitur. Enascũtur quoque ex mortuis hominibus serpentes, anguillæ, muscæ, mures. Transscribam de hoc historiam ex nonnullis Scriptoribus, Guagnino, Munstero, Ianitio, Fortunio, Liceto, in eius fidem conspirantibus. Pompilium seu Popelum Poloniæ Regem, in omni exercitatione dicere solitum, Vtinam me mures vorarent! Filium habuisse qui Pompilius secundus appellatus, relictus post patris obitum in ætate puerili, patruis eius regnum administrãtibus, adultus factus vxorem duxit. Tunc illum conuiuia celebrantem, mero madentem, sertis coronatum, vnguentis delibutum, crapulâ & luxu resolutum inuadunt mures de cadaueribus patruorum, quos ipse & vxor eius Regina veneno interfecerant, ingenti magnitudine egressi, & in conuiuantem tyrannum, consortem eius, & filios rabidis morsibus insiliunt militum cateruâ nequaquam abigente, quoniam humano suffragio fatigato mures infatigati perseuerabant die noctuque. Extruũtur ardentes foci, & in medio eorum locatur Pompilius, coniux, & filij: illuc autem & mures per flammas transeuntes, parricidam rodere non cessabant. Ad aliud tandem elementum ventum est: in nauibus adducitur occisor patruorũ Pompilius cum suis in stagni altitudinem; mures tamen incessanter secuti abductos & naues rodebant, in tantum vt aqua perforatis rimis ingressa, submersionem minaretur. Ideò nautæ timentes præfocationem, ab aquis deduxerunt nauem in litus, vnde alia caterua murium occurrens, iuncta prioribus acriùs infestabat. His visis defensores, diuinam vltionem cognoscentes, omnes fugerunt. Pompilius autem protectoribus nudatus, recepit se in turrim altiorem in Grusuicza, vbi mures rapido cursu ascendentes consumpserunt & vorauerunt duos filios, vxorem & facinorosum Pompilium. Hactenus Licetus. Bruchi quoque oriuntur ex hominum mor-

ticinijs, ex cadauere equi crabrones & vespę, locustæ ex mulo, apes ex tauro, fuci & scarabæi ex asino; bufones ex anate; ex cancri exanimati & in sicco sepulti corpore fit scorpio: ex apuarum cadaueribus aliæ exoriuntur apuæ. Similiter ex quodam formicarum Indicarum genere vermiculi nascuntur, mox in formicas facessentes prioribus similes. Renasci verno tempore ranas ex mortuis, pridem Auctores aliqui affirmant. Muscæ quoque humore exanimatæ, si cinere condantur, scribit Plinius recuperare vitã. Apes non vno modo reuiuiscunt; extinctæ oleo rursus fuso aceto reciperant animã: vtcumque mortuæ, si intra tectum hieme seruentur, deinde verno torreantur, Sole & cinere ficulneo toto ferueantur die, reuiuiscunt, iuxta Plinium.

CAPVT XI.

Ex plantis animalia.

SCoticæ aues ex arborum frondibus in aquas delapsis emergunt. Apes sponte proueniunt ex floribus cerinthi, arundinis, oleæ. Teredines fiunt ex larice, bombyces ex mori folijs. Pisces quoque in Iuuerne fluuio ex frondibus arborum erumpunt. Mures nascuntur ex arundine, anguillæ ex algâ, vermes ex fungis & tuberibus. Ex lignis corruptis mytuli enascuntur, blattæ ex marcescentibus plantis. Tabanos ex lignis nasci, scribit Aristoteles. Ex ocymo multis modis scorpio fit: fiunt vermes, fiunt pediculi.

BLANTA.

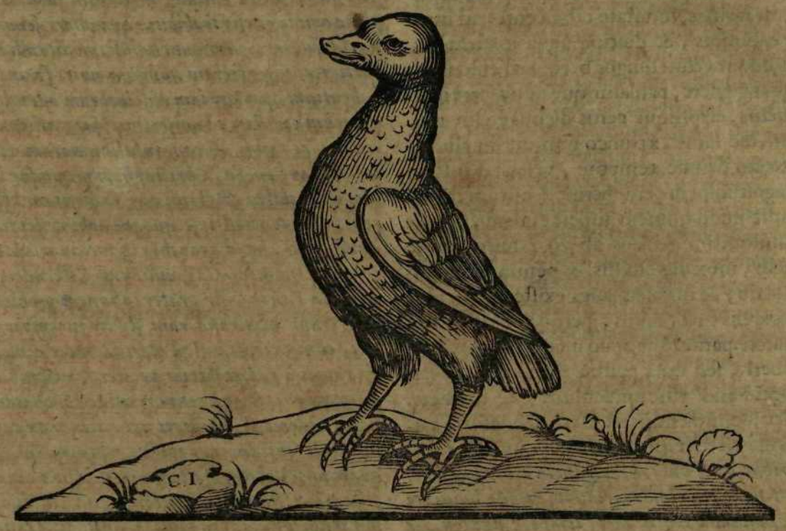

CAPVT XII.

De blantis.

BLantarum auium generatio mirifica est: eius narrationem ex Turnero exhibeo. Prior anser à nostris, hodie blanta & bernicla vocatur, & ferè ansere minor est, pectore aliquousque nigro, cetero cinereo anserum ferorum more, volat, strepit, paludes frequentat, & segetes depopulatur. Caro huius paullò insuauior est, & diuitibus minùs appetita. Nidum berniclæ aut ouum nemo vidit. nec mirum, cùm sine parentis operâ berniclæ ad hunc modũ spontaneam habeant generationem. Cùm ad certum tempus malus nauis in mari computruit, aut tabulæ, aut antennæ abiegnę, inde in principio veluti fungi erumpunt, in quibus temporis progressu manifestas auium figuras cernere licebit, deinde plumâ vestitas, postremò viuas & volantes. Hoc ne cui fabulosum esse videatur, præter commune omniũ gentium littoralium, Angliæ, Hiberniæ, & Scotiæ testimonium. Gyraldus, qui multò feliciùs quàm pro suo tempore Hiberniæ historiam conscripsit, non aliam esse berniclarum generationem testatur. Sed cùm vulgo non satis tutum videretur fidere, & Gyraldo ob rei rationem non satis crederem, dum hæc quæ nunc scribo meditarer, virum quemdam, cuius mihi perfectissima integritas fidem merebatur, professione Theologũ, natione Hibernum, nomine Octauianum, consului, num Gyraldum hac in re fide dignum censeret: qui per ipsum iurans, quod profitebatur

tur Euangelium, respondit verissimum esse, quod de generatione huius auis Gyraldus tradidit, teq; rudes adhuc aues oculis vidisse, & manibus tractasse, breuiqúe, si Londini mensem vnum aut alterum manere contingeret, aliquot rudes auiculas mihi aduectas curaturum. Berniclas igitur siue brantas ex putridis nauium malis fungorũ more nasci, minimè fabulosum esse, doctorum & honestorum virorum oculata fides mihi persuasit. In VVallià, quæ pars est Angliæ versus Hibernia & Scotiâ, aues istæ adhuc rudes & implumes in littore, sed non sine formâ certâ & propriâ auis, passim inueniuntur. Alexander autem ab Alexandro ex Iunio Dentato Parthenopæo refert, in penitissimis oris Britanniç, sinu intimo, vbi æstus effusi Oceani secundi & reciproci ad Lunę augmenta, & damna ac frequentes fluxus maris & refluxus haud secùs quàm tempestates statis vicibus littora infestant, sæpè malos, & nauium carinas, vetustate tabescentes, ad littora expositas, & diutinâ aquâ madefactas, quosdam veluti fungos breui pediculo iuxta aquas gignere, paulatimque adolescere inter fluctus, elapsisque certis diebus etiam moueri, sed tamen à trunco minimè diuelli. Interiecto deinde tempore, velut ad iustam magnitudinem peruenerint (mirum dictu) tradit quod omnem superat fidem, fungos eiusmodi ita genitos ab eo trunco sponte auelli, mox alis emissis, & penniculis enatis euolare, & marinas aues existere, vesciqúe piscículis littoralibus, perque maria passim enatare. pariterque apud incolas mirum non haberi, sed quia passim id euenire soleat, quotidiano vsu miraculum esse desinere. Nec supprimendus est Hector Boëtius, cuius ista est narratio. *Præstat iam*, inquit, *de anseribus, quos vulgò perperàm in arboribus nasci in Insulis Hibridibus credunt, ea quæ huius rei cognoscendæ multo iam tempore studiosi, re diligenter exploratâ perspectaq; cognouimus, disserere. Mari enim illis interiecto, mihi magis eorum procreandi vis quædam ineße videtur, quàm alicui alij vi: varijs enim modis, verùm in mari semper, prouenire conspeximus. Etenim si id lignum in mare proijcias, temporis tractu primùm in eo vermes excauato ligno nascuntur; qui sensim enato capite pedibusq; atque alis, plumas postremò edunt; demum anseribus magnitudine æquales, cùm ad iustam peruenerint quantitatem, cælum petunt reliquarum auium more, remigio alarum per aëra delati; id quod luce clarius anno à partu Virginis millesimo quadringentesimo nonagesimo pluribus spectantibus in Buchananiâ visum est. Nam cùm in eam ad Pethflege castellum fluctibus huiuscemodi lignum quoddam ingens delatum eßet, rei nouitatem, qui primi conspexerant, admirantibus, ad loci illius Dominum accurrentes, rem nouam nuntiant. Is adueniens, trabem serrâ diuidi iubet: quo facto, ingens cõfestim apparet multitudo, partim vermiũ, alijs adhuc rudibus, alijs quædam membra formata habentibus, partim etiam formatarum perfectè auium, inter quas quædam plumas habebant, aliæ implumes erant. Itaque in miraculo stupentes, iubente Domino in templum D. Andreæ Teræ (aliàs Tyræ, & melius, id pago cuidam est nomen) lignum comportant, vbi & hodie manet, vndique sicut erat à vermibus perforatum. Huius simile duobus subinde annis in Taum æstu appulsum ad Bruthe castellum multis accurrentibus ostensum est. Nec diuersum est, quod exinde duobus rursum annis Lethe portu Edimburgensi vniuersum populum spectare contigit. Ingens enim nauis, cui insigne ac nomen Christophori erat, vbi tres perpetuos annos ad vnam Hibridum in anchoris constitisset, huc reducta, atque in terram subducta, plena omnia exesis trabibus, quà mari semper mersa fuerat, vermium huiuscemodi rudium partim aut perfectam nondum auis formam habentium, partim iam absolutorum ostendit. Ceterùm cauillari id quispiam poßit, arborum truncis ac ramis illis in insulis natarum virtutem hanc ineße, Christophorum quoque illam ex trabibus Nebridianis contextam aßerens. Itaque quod ipse quoque abhinc septem annis vidi, haud grauabor in medium adducere. Alexander Gallouidianus Kilkendensis Ecclesiæ Pastor, vir præter insignem probitatem rerum admirandarum studio incomparabili, cùm extractâ algâ marinâ inter caulem & ramos à radice statim pariter, & vsque ad cacumen enatos, quà coniunguntur, conchas adnatas videret; rei nouitate attonitus, mox cognoscendi cupidus eas aperit, vbi magis multò quàm anteà obstupefactus constitit: non enim piscem in testis conclusum comperit, sed (dictu mirabile) auem, ac pro illius magnitudine testas quoque inauctas. Quibus enim paruæ inerant, & ipsæ quoque apertæ, eas pro quantitate complectebantur. Itaque ad me extemplò, quem eiusmodi rerum cognoscendarum iam olim magnâ cupiditate detentum nouerat, celeriter accurrit, remq; omnem monstrat, non magis rei miraculo obstupefacto, quàm re tantâ ac tam inauditâ conspectâ læto: hac enim re satis constare arbitror, non hæc procreandarum auium semina, aut truncis, aut arborum ineße fructibus, sed ipsi Oceano, quem Maro & Homerus patrem rerum appellauit. Verùm quoniam id fieri videbant, cadentibus in aquam arborum ad litus positarum pomis, vt temporis tractu ex illis eæ apparent volucres, in eam sententiam abducti sunt, vt poma illa in ipsas alites commutari opinarentur. Sed falsò: nam tempore adnatis exui maris primùm vermibus, atque*

atque ijs sensim excrescentibus, vicißimq; pomis illis ex humiditate corruptis disparentibusq;, non satis accuratè prospicientibus ex illis in has transmutari formas visæ sunt. Hactenus ille. Plura nos alibi collegimus.

CAPVT XIII.

In mineralibus animalia.

DEscendo ad subterranea. Bufones & serpentes in solidissimorum lapidum meditullio inuenti. Fertur in Anconitano littore ac mari compertos esse lapides omni ex parte integros ac solidos, in quorum medio pisces latebant, quorum egressûs ingressúsve nullum vestigium fuit aut potuit esse. Disiectis tamen lapidibus illis, erumpunt ad hominum esum percommodi. Igitur pisces vixisse ibi, & adoleuisse putantur innato lapidis humore ac frigore. Fulgosius scribit de ingenti bufone in medio saxo inuento in Athonis arce Verdunensis agri: nam in saxo, quod, vt eo vterentur, ædificantes medium secuerunt, nulla ingressûs ad respirandum alimentaque accipienda signa apparebant, animalque illud tamen in eo vixerat, quod à multis perspectum fuit. Culicum quoddam genus Strabo scribit nasci ex flumine & bracteâ metallorum.

CAPVT XIV.

Ex varijs rebus animalia genita.

SErpentes ex capillis muliebribus, iubis equinis, & ex ouis ibidum exoriuntur. Ex cerâ vetustâ acar generatur. In Darienei insulâ ex sudore Indorum bufones nati, scarabæi, & mures ex fimo bubulo. In lignis & lanis multa animalcula gigni solita. Laneæ vestes, textæ ex vellere ouium à lupo occisarum, pediculos præsertim procreant.

CAPVT XV.

Ex elementis animalia.

ETerrâ seu potiùs è limo formãtur ostracoderma, vrticæ, purpurę, lepades, pectines, holothuria, buccinę, testata omnia, pisces apuæ, mugiles, cyprini, lumbrici, serpentes, anguillæ, mures, ranæ. Ouidianum est:

Semina limus habet virides geminãtia ranas,
Et generat truncas pedibus. ——

Effodiuntur è terrâ pisces gratissimi nõnulli. Musculi iam parte corporis viuentes, nouissimâ tamen effigie adhuc terrenâ reperiuntur in Ægypto.

Sic vbi deserüit madidus septemfluus agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alueo,
Aethereoq; recens exarsit sidere limus,
Plurima cultores versis animalia glebis
Inueniunt, & in his quædam modò cœpta per ipsum
Nascendi spatiũ, quædam imperfecta suisq;
Trunca vident humeris, & eodẽ corpore sæpè
Altera pars viuit, rudis est pars altera tellus.

Tipulæ, salamandræ, ranæ ex aquâ generantur. Licet non ab aëre & igne, in aëre tamen & igne concreantur aliqua. Corrupto aëre coturnices gigni, Olympiodenus prodit. Erucæ è rore generantur, item & papiliones & pisces: nec semel tantùm per pluêre pisciculi. Scaliger & Olaus mira de lemmer narrant. Huius sententia hæc est. Non solùm, inquit, in Nortuegiâ, verùm etiam in Hislingiâ, & in multis alijs prouincijs Diœcesis Vpsalẽsis, quædam bestiolæ quadrupedes, lemnar aut lenius appellatæ, magnitudine muris, pelle variegatâ, cum imbre de cælo cadunt, & vnde veniant adhuc est incompertum, an abinsulis propinquis, an à remotis ibi à ventis delatæ, an potiùs in nubibus natæ sint: hoc tamen compertum est, eas statim ad terram delapsas dissectas, inuentas fuisse habentes in stomacho herbas crudas nondũ digestas. Hæ cadentes locustarum instar in maximâ copiâ vniuersam destruunt stirpium viriditatem, inficiuntque quidquid ore contingunt, viuuntque vsque dum gustant herbam renascentem, & simul eunt hirundinum volantium more, sed statuto tempore moriuntur magnâ multitudine, maiori terræ infectione, & maximâ aëris contagione, qui pestilens fit. Vnde homines vertigine ac ictericiâ corripiuntur.

Quo pacto aliqua nascantur in igne, suprà examinauimus. Plures Auctores contestantur. Aristoteles, In Cypro, inquit, ærarijs fornacibus chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur. Bestiolę in medio igne nascuntur pennatæ, paullò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant atque ambulent. Emoritur hoc genus, cùm ab igne dimotum est. Aristoteli assentitur Diogenes Laërtius in Vitâ Pyrrhonis Heliensis, testatus, animalium alia absque coitu gigni, vt sunt quæ in igne viuunt, quæ πυρρίβια vocantur. Plinius etiam Aristoteli subscribens, eamdem sententiam protulit dicens: Gignit aliqua, & contrarium naturæ elementum, siquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis volat pennatum quadrupes, appellatur *pyralis*, à quibusdam *pyrausta*. Quamdiu est in igne, viuit; cùm euasit, longiore paullò volatu emoritur. Seneca itidem, Ignis, ait, qui omnia consumit, quædam etiam creat: & quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur. Agricola quoque idem placitũ recipiens, Ignis, inquit,

cùm nactus fuerit materiam ad id aptam, gignit bestiolas quæ apparent in ardentibus fornacibus volitare. Deinde verò Solinus, Minima etiam fuerit, inquit, auicula illa, cui nomen carystia, quæ in Cretâ insulâ viuit, ac etiam impunè in flammas inuolat. Hæc collegit Licetus. Montanas terendas in niue generari, Strabo & Theophanes scribunt: animalia quædam paruula lumbricis, & hirtos rubrosq; vermes, Aristoteles, Plinius, Olaus, & Agricola contestantur. In niue recenti candescunt hi vermes, in vetustâ rubent.

CAPVT XVI.

De generatione per diuisionem.

REstant alij ritus multiplicandi animalia. Auulsione siue dissectione gignuntur aliqua, quorum animæ ad subiecti partitionem scinduntur, vt lumbrici, lauertulæ. Contigit ex vno diuiso fieri multa, quemadmodum ex vnâ arbore decisis ramis multæ possunt propagari, ex vnâ vite multæ fiunt.

CAPVT XVII.

De generatione per fauaginem.

DIstinctam animalium generationem fauaginem censuere nonnulli. Dicuntur generari fauo adnascentia quædam. Accidit enim oriri sine semine stirpes, speciatim cæpe, & inter animalia mytuli, buccinę, purpuræ, quæ minores iuxta principium adnascuntur. Hanc genesim & nostram sententiam ex Aristotele conspicua habemus. Purpuræ verno tempore eumdem in locum sese colligentes condunt, quam fauaginem nominant, quæ velut fauus est apum, verùm non ita elegans, sed quasi è putaminibus cicerum alborum multa inter se composita, struem vnam suâ cohæsione coagmentarint. Nullum ijs patet foramen, neque ex ijs purpuræ enascuntur, sed cùm purpuræ tum etiam reliqua testis inclusa, è limo ferè & materiâ putrescente oriuntur. Illa verò coagmentatio fauo similis tamquam purgamentum tam ijs quàm buccinis euenit: nam buccinis quoque fauificare in more est. Itaque ne ea quidem, quæ ex testaceis fauos saluant, alio modo quàm cetera testis inclusa generantur, verùm meliùs atque vberiùs quoties præsunt quæ eiusdem sunt generis: emittunt enim, cùm suos ordiuntur fauos, mucorem quemdâ, ex quo putamineæ cellulæ illæ consistunt. Hæc ergo rupta diffusaque omnia humorem, quem continebant, in terram dimittunt. Mox eo quo effuderint loco, gignuntur purpurulæ exordio admodum exiguo consistentes, quas sibi annexas gerunt, quæ grandes capiuntur. Nonnullæ etiam formâ nondum distinctâ cernuntur, si fortè priùs quàm tepererint capiãtur. Fœtus interdum per crates & tegetes non qualibet elidunt, sed congregatæ eodem, vt facere in mari solent. Itaque per angustiam veluti vuæ specie fœtus conformatur.

CAPVT XVIII.

De generatione per degenerationem.

ALius generationis ritus per degenerationem, cùm scilicet animal non generat sui simile, sed alterâ deteriorem speciem. Hoc solemne esse aliquibus, Aristoteles obseruauit in apibus & pediculis, quarum illæ fucos, isti lendes generant. Philosophicè admonuit Licetus, sponte genitorum maxima cùm sit latitudo, alia quidem adeò imperfecta esse, vt nihil omnino generent ex se. Huiusmodi censeas culices vinarios, & aliorum generum, vermesque vilissimos, ac potissimùm in ventre puellorum exortos. Plinius addebat salamandram, sed Dalechampius in Plinianis adnotationibus eam grauidam dissecuisse testatur. Alia verò animalia sponte nata his paullò perfectiora generant quidem, sed tamen procreant viuens non suæ speciei, vt muscæ, quę vermiculos procreant, numquam adolescentes in muscas; & pediculi, qui lendes gignunt in pediculos non euadentes, vt docuit Aristoteles, à quo Plinius, vt alia multa, hoc quoque dogma suscepit. Alia demum inter sponte genita summum perfectionis gradũ attingentia prolem sibi consimilem in specie generãt, vt mures: hi autem sponte orti, ob suæ naturæ imperfectionem fœtus imperfectos edunt, eosque sobolis adhuc imperfectioris genitores, adeò vt sensim fatiscente vi generatiuâ perennem indiuiduorum generationẽ, ac speciei æternitatem continuatam non habeant, sed in tertiâ vel quartâ generatione deficiant. Differunt autem hæc non essentiali, sed accidentariâ imperfectione, maiori ac minori, in eadem specie. Sic Aristoteles aliquando, reges apũ & reges alios gignere, & apes hasque fucos infecundos procreare statuit. Sunt autem fuci apibus imperfectiores, apes Regibus qui possunt sponte prouenire.

CAPVT XIX.

De generatione zoophytorum seu plant-animalium.

ZOophyta Græcè, Latinè dici possunt plant-animalia. Sunt ea quæ naturam ancipitem sortiuntur inter plantas & animalia, vitam nacta mediam, per extremorum participationẽ, hebeti aliquo sensu donata. Præterea plantarum ritus colunt, adhæsione contenta. Horũ plant-animalium genitura erat indicanda; licet ad spontaneam spectare putem, & sponte natorum leges seruare. Sunt autem zoophyta, spongia, vrticæ marinæ, quæ edules sunt, & carunculæ illæ molles, & rubentes, quas quidam cum Plinio cruorem dicunt: tum etiã quas glandulas Athenæus appellauit. Muliebrem molam adijcit Fortunius, quę plantarum instar immobilis adhæret vtero, & animalium more carnea moles est, obtusum licet sensum, tamen aliquem obtinẽs zoophytorum proprium. Nec Plinio damus, molem istam esse inanimem: caro nulla inanimis est Aristoteleo monitu, sed anima cùm vegetali tum sensuali pollet, præsertim caro quæ alatur & augeatur, vt mola. Imperatus adiungit inter zoophyta velam marinam appellatam. Dandinus ostrea, conchyliaque omnia. Non omnibus probatur: nam vela marina, ostreum & conchyle multiplex, nulli semper corpori aut corpori firmo adhærent vt planta; ab omni sede stabili plerumque absoluta, per se in mari vagantur animalium more, vt monet Aristoteles, & docet experientia, licet motu indeterminato. Ipsemet Imperatus paullò pòst, ceu veritate coactus, velam marinam inter animalia censet: & verè animal est infimi gradus vela marina, ostreum & conchyle, habetque motũ progressiuum imperfectũ & indeterminatum, non autem determinatum & perfectum, vt obseruat Aristoteles. Nec defuere, qui plantam agniferam, de quâ superiùs, & in nostrâ prolusione agimus, in zoophytis censuere, & carnem dubh animalis Lybici, quod est simile tarantulæ. Hoc post tres dies interfectum, igni admotum moueri, perinde ac si tunc recens iugulatum fuisset, scribit Ioannes Leo. Zoophyta ex igni siue in igni generari, non considerate dixit Empyricus.

CAPVT XX.

De generatione basilisci.

NVnc inquiramus, an aliqua sit generatio anomala, qualis basilisci fertur, de quâ opportunè agemus. Etenim non ineruditi asserunt, ex decrepiti galli ouo pestilens illud monstrum excludi. Christophorus Encelius in tertio Operis de Re metallicâ Libro addit, basiliscos etiam silueſtres ex silueſtrium quoque gallorum nasci ouis. *Hæ* (inquit in quarto supra quinquagesimum capite) *species gallinarum silueſtrium, quæ à corylis & vitibus nomen habent, item quæ ab agris requiescentibus nomen inuenêre in Marchiâ, coloris cyanei, optimi saporis, boni chymi, coëunt ore circa Aequinoctium vernum, osculatione factâ, vt solent columbæ. Gallus enim istarum specierum rostrum inserit in os femellæ, & ita sperma infundit more viperarum in femellam. Hinc credibile est, quod ferunt aucupes & venatores, gallos de silueſtribus gallinis, quæ à corylis nomen inuenêre (quas aliàs, nescio an benè, bonasas vocant) senio confectos oua more femellæ ponere, quæ excludant bufones, & ex illis nasci basiliscos silueſtres; sicut ex ouo galli gallinacei domestici post nouem annos excluditur basiliscus per rubetam domesticus: id quod testatur experientia. Sunt enim isti serpentes verè basilisci silueſtres descriptione Nicandri, qui basiliscum silueſtrem describit. Neque est genus per se, & rarissimè reperitur. In Marchiâ, & in ditione Abbatis Zinnensis, propè vrbem Luckenvvaldã, contigit mihi videre talem serpentem, interfectum à pastore. Et profectò magna in siluis ibi est copia talium gallinarum. Serpens erat capitis acuminati, flaui coloris, & fermè crocei, longitudine ad tres palmos & vltra, immensæ crassitudinis: cauda turbinata in latus, multis notis candidis aluo insignitus, tergore tendente ad colorem cyaneũ, oris immensi pro proportione corporis. Pastor qui eum interfecerat acuminatâ securi, narrabat mihi, illum vesci ranis, serpentibus, & omnium generum animantibus, præter bonasis, vt de quarum prosapiâ sit genitus. Habitationem eius esse ad paludes, præcipuè vbi coryli sint: mirum in modum delectari lacte, propterea interficere eum vaccas venenato ictu, & propterea ipsum quoque eò magis peti à pastoribus, & interfici. Retulit idem mihi pastor, eius vocem esse veluti anseris defendentis pullos, & hanc vocem Nicander vocat iygen.* Hæc ille: in Nicandro tamen non reperiuntur quæ citat, neque cetera quæ hîc asserit maiorem fidem merebuntur; alioqui non ineptè philosophatur. Alij eruditi Scriptores sine mentione gallinaceæ sobolis, testantur, etiam in Saxoniâ basilisci quoddam genus silueſtre passim conspici, capite acuminato, colore flauo, longitudine dodrantali, hoc est triũ palmorum, inusitatâ crassitudine, ventre maculoso, multisque candidis punctis insignito, tergo cæruleo, caudâ turbinatâ atque incuruâ, hiatu rictuque oris pro corporis proportione immenso. Qui serpentes an inter basiliscos referri debeant, non ausim certò pronuntiare: neque enim impunè se illis opponerent agricolæ, qui intrepidè fustibus ac tridenti vel furcâ illos adoriuntur, nulloque percepto incommodo, aut halitûs contagione, conficiunt. Est fortè aliqua basilisci species, sed quæ non tam exitiali ac pestifero veneno im-

imbuta sit, quàm qui in Africâ torridisque regionibus nidulantur ac stabulant.

Dicam nunc aliqua, quæ faciunt pro domestici basilisci prodigioso ortu ex senescentis galli ouo. In primis Cardanus id putauit, qui ait: *Circulator quidam serpentem habebat inuentum in materijs domus dirutæ Mediolani. Caput oui magnitudine, ac pro corporis ratione prægrande. Os ex illo mihi retinui. Dentes in vtraque mandibulâ, vt viperis: corpore stellionis magnitudine, & formâ simili; sed pedes tantùm duo, cruraq; breuia, vt constet non satis commodè à naturâ fabricatum, cùm tantæ longitudini quatuor pedes fuissent necessarij: sed tamen grandes erant, & vngulis magnis, vt felium. Cauda totius animalis longitudinem æquabat: in cuius extremo tuber capiti Italici stellionis magnitudine æquale, ac quasi rotundum aderat. Crediderim ego hunc è basilisci genere fuisse. Nam cùm staret, gallo similis videri potuit, nisi quòd corio, non plumis tectus esset, careretq; alis.* Deinde Carolus Sigonius & Iulius Scaliger testantur, Leone IV. Pontifice Maximo Romæ iuxta ædem S. Lucię sub fornice stabulatum basiliscum, dirum serpentis genus, cuius afflatu magnâ lue affecta Roma fuerit, eumque illius Pontificis precibus extinctum. Hunc basiliscum non ex Africâ conuolasse, sed Romæ genitum, dicendum videtur. Faciunt quoque pro eadem re quæ Leuinus ait: *Vbi decrepitus* gallus *esse incipit, ac senectute confici, quod nonnullis septimo, nono, aut ad summum decimo quarto euenit, pro virium robore vel imbecillitate, aut etiam concumbendi assuetudine, quâ nulli non animantium naturæ vis deijcitur atque eneruatur, ouum profert æstiuis mensibus, ac caniculæ sideris exortu, ex putrefacto, opinor, seminis excremento, aut humorum colluuie conflatum, formâ non oblongâ vel ouali, vt gallinis assolet, sed rotundâ atque orbiculatâ, colore modò luteo, buxeo, flauescenti, versicolore, lurido, ex quo produci basiliscũ, Latinè regulum, nonnulli opinantur, venenatam bestiam, sesquipedali magnitudine, triplici frontis apice tamquã Regio diademate insignitam, erecto infestoq; corpore, atque oculis vibrantibus, quibus obuios halitus cõtagione conficit. Vulgus in totâ Europâ eâ opinione est imbutum, vt ex hoc ouo basiliscum prodire statuat, si quando à rubetâ seu bufone fotum sit: quod an fabulosum & commentitium, non ausim certò pronuntiare; hoc tamen experientiâ comprobatum habeo, gallum incubatu idipsum perficere. Ita nostrâ memoriâ in ciuitate Ziriczæa, atque insulæ huius ambitu duo annosi galli ægrè etiam fustibus abacti, ab oui incubatione abigi depelliq; potuerunt: ita, quoniam ciues eam persuasionẽ concepissent, ex huiusmodi ouo basiliscum emergere, ouum conterere, ac gallum strangulare visum est. Quòd autẽ gallus ouum concipiat, suoq; tempore, hoc est, vndeuigesimo die ruptâ testâ excludat, inquisitione dignum.* Auctor de Naturâ rerum clarè testatur. Basiliscus interdum ex gallo nascitur, quia gallus in ætate decrepitâ facit ouum ex se, vnde basiliscus procreatur. Sed in generatione hac oportet vt multa concurrant. In fimo namque calido & multo ponit ouũ, ibique fouetur vice patris, & post multum temporis exit pullus, & inualescit, sicut solent anatum pulli. Habet autem caudam vt coluber, residuum verò corpus vt gallus. Dicunt autem hi qui creationem eius se vidisse testantur, quòd nulla sit oui testa, sed validissima pellis, in tantum vt resistere possit ictibus validissimis. Opinio quoque quorumdam est, quòd ouum illud galli coluber aut bufo foueat; sed hoc incertum est. Hoc tamen in antiquorum scriptis habemus, quòd basilisci quoddã genus sit, quod ex ouo galli decrepiti generetur. Videtur fauere Isaias c. 59, 5, vbi ait: *Oua aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur, & quod confotum est, erumpet in regulum.*

Ego tamen in nullo classico antiquitatis Auctore hanc basilisci genesim comprobatam, sed nec commemoratam inuenio. Quare quę prisci mirabilia, veriora tamen, de hac peste prodiderunt, miris vulgus ampliauit & superauit commentis. Fundamentum aliquod fuit ad hanc fabellam de progenie reguli ex galli ouo, tum quòd Hermes dixerit, basiliscum generari in vtero siue fimo, quod non intellexit de vero basilisco, sed de elixir chimico, quo metalla conuertantur. tum etiam quòd aliquando visi senes galli ouis incubare, & ex putrefactis ouis pestilens aliquod venenatum edi. Fieri enim potest, cùm galli à concumbendi vsu desuescunt, excrementum intus cohibitũ coagulari in ouum, conglobatâ intus putri concretione, atque inde vermis aut aliud animalculum pestilens generari, quemadmodum vermes, bufones, & alij angues in corporibus humanis reperti sunt ex pestilentibus humoribus geniti; hic tamen fœtus non est verus regulus: verus enim basiliscus serpens Africanus est virulentissimus, quem sic Greuinus describit: *Serpens est longitudine trium palmorum, corpore flauo, capitę acuto, in quo tres habet eminentias maculis subalbidis insignitas, ad diadematis formam, ob quam etiam causam Rex serpentum fuit dictus. Cùm progreditur, anteriorem corporis partem in altum attollit, & erectus incedit, & in eundo posteriore tantùm parte adiuuatur. Quã ob causam Aegyptij in Hieroglyphicis, cùm æternitatem denotare vellent, basiliscum in columnâ, eleuato extremè capite, collocare consueuerant. Tantâ prætereà veneni vi pollet, vt mortuum etiam, bestiæ, aut auiculæ, vbi fœdum cadaueris odorem perceperunt, attingere non audeant. Quòd si fortè aliquid de eo comederint, subitò moriuntur: imò idem contingit (quemadmodum aliqui litteris mandarunt) si de corpore, quod ex ipsius morsu perijt, aliquid assumant. Aërem prætereà circumuicinum ita inficit (si quidem vera sunt quæ de eo scribuntur) vt inde & arbores & herbæ emoriantur: tam perniciosus est & pestifer.* Refert Solinus, Pergamenses magnam pecuniæ summam pro basilisci cadauere numerasse, quod de summâ Apollinis templi parte suspenderunt, ne vel aues vel araneæ eò appropinquare possent. Scribunt quidam eum sibilo solo animantia interficere. Hinc Ægyptij in Hieroglyphicis eum depingere solebant, vt maledicum significarent. Quemadmodum enim basiliscus solo sibilo, ita maledicus solâ voce interimit. quam ob causam Lucanus ita scripsit:

Sibilaq; effundens cuncta terrentia pestes,
Ante venena nocens, latè sibi submouet omne
Vulgus, & in vacuâ regnat basiliscus arenâ.

Aliqui porrò è Scriptoribus non contenti scripsisse basiliscum solo oculorum radio interimere, paulò vlteriùs sunt progressi, & affirmarùnt, si quis eum baculo tantùm contrectet, veneni vim tam subitò, ita vt visum quoque effugiat, secundùm longitudinem ad manum vsque delabi, vt statim eam corrumpat & putrefaciat. Hinc Lucanus scripsit:

Quid prodest miseri basiliscus cuspide Mauri
Transactus? velox currit per tela venenum,
Inuaditq; manum. ——

Scribunt nonnulli, si equum basiliscus attingat, non equum mori tantùm, sed & eum qui insidet, atque id tam facilè à basilisco fieri posse, quàm manuum & brachiorum torpor à torpedine induci. Atqui sagax natura, ne eiusmodi pestem absque capitali inimico relinqueret, mustelam creauit, quæ tantâ vi aduersus basiliscum pollet, quantâ ipse contra homines. Quod verò consentaneum esse potest: experientiâ quippe constat, leonem, quamuis vnus ex omni animantium genere maximè sit audax & furiosus, timere tamen sibi à gallo, qui tamen respectu illius imbecillis prorsus est, & resistere minimè potest. Ælianus addit, cantu gallorum exanimari basiliscos. At Ferdinandus Ponzetus basiliscum connumerat inter serpentes surdos, quia priuantur auditu. *Nam aër*, inquit, *qui subseruit virtuti auditiuæ, resoluitur ab intensâ eius caliditate.* Sed hanc rationem non satis probo. Belluacensis prodit, vbicumque cinis eius fuerit delinitus, nec araneas posse intexere, nec venenifera quælibet attrectare. Dicitur quoque, argentũ eius cinere delinitum, imitari colorem aureum. Multa figmenta inseruntur inter reguli vires & virus. Illud prorsus fabulosum, quod Iacobus Aconensis & Belluacensis scribunt, hominem si primus viderit, solo visu eum interficere, quòd radij oculorum eius spiritum hominis visibilem corrumpant, quo corrupto, ceteri quoque spiritus corrumpantur, qui à cerebro & vitâ cordis descendunt, & sic hominem mori. Serpentem verò si primus homo viderit, serpentem extingui. Quod aliqui dicunt, dependere basilisco antè oculos membranulas quasdam obstantes visui, à nullo probato Auctore video comprobatum, imò nec relatum. Ex hoc angue Africano multa imputãtur fœtui (si quis sit) ex gallinacei ouo, & ipsum nomen basilisci seu reguli, commune quidem alijs naturis: nam ex auibus, & ex piscibus, & ex plantis sunt quæ similem nomenclaturâ vsurpent. In Hispaniâ nobilis est Blascorum familia, quasi Basiliscorum dicta, ob virtutem suorum gentilium, tamquam qui solo conspectu hostes prosternerent.

CAPVT XXI.

De generatione plantarum.

GEnerationes autem plantarum hæ censentur: aut sponte, aut semine, aut radice, aut auulsione, aut ramo, aut surculo, aut ipso trunco factitantur, aut etiam ligno minutatim conciso; nam eo quoq; modo planta exoritur: sed principatũ in his spontanea obtinent. Quæ verò semine radiceque fieri solent, naturales maximè inter reliquas esse apparet: nam & ipsę quoque spontaneę quodammodò sunt, & siluestrium ob id generi accommodantur. Reliquę autem hominum arte aut instituto proueniunt. Hæc Theophrastus initio secundi libri Historiæ plantarum. Cui adijcere possumus, iuxta præstitutos animalium generandorum ritus, generationem per degenerationem. Vix vlla natura minùs sui generis, siue, vt propriùs dicam, speciei siue naturæ suæ tenax est, quàm vegetabilis: neque latuit ipsum Theophrastum, fortuitam mutationem fieri interdum fructuum, nonnumquam arborũ ipsarum. Exempli gratiâ, punicum acidum edere dulce, & dulce acidum. Rursus arbores ipsas, vt ex acidâ dulcis, & ex dulci acida veniat; sed deteriùs in acidam, quàm in dulcem mutari. Item ex caprifico ficum, & ex fico caprificum: sed de fico in caprificum deteriùs. Et ex oleâ oleastrum, & ex oleastro inuicem oleam, quod rarò euenit. Rursus ficum ex candidâ nigram, & ex nigrâ candidam. Pari

etiam modo & ex vite. Ergo hæc tamquam prodigia,& præte naturæ normam accidere arbitrantur. Solita verò nullo pacto in admiratione habentur, vt quod in vite, quam capniam vocant,cernitur: nam ex nigro racemo candidum,& ex candido nigrum hæc præstat. Neque enim aruspices ista interpretari solebant,quoniam ne illa quidem, quæ ratione regionis mutari solent; quemadmodum Punica in Ægypto mutantur. Sed hic ita fieri, mirum: quoniam vna tantùm, aut duæ;& hęc rarò per vniuersum tempus mutantur. Et si aliquandò ita fit, in fructibus potiùs discrimen, quàm in totis arboribùs percipitur: nam talis quoque rei temeritas fructibus nonnumquam contigit, vt ficus poma auersa ramulis ferat, & Punica vitisq; caudice suo fructificent. Ad hæc vitis fructum absq; folijs produxit: olea folijs amissis fructificauit. Quod & Thessalo Pisistrati filio accidisse proditum est. Ex reliquis autem plantis sisymbrium, nisi culturâ coërceatur, in mentham mutari videtur; quamobrem sæpiùs id transferre consueuerunt. Triticum in lolium transit. Sed hæc in arborum genere, si ita fit, sponte fortuitoque eueniunt: annuis autem paratu quodâ & operâ contingunt, vt tipha semenque mutari in triticum solent, si pista serantur; idque non protinus, sed anno tertio. Quod similiter ferè fit, cùm semina ratione locorum permutantur: nam ea quoque singulis in locis ac temporibus, spatioque pari ferè atque tipha mutantur. Triticum quoque silueſtre & hordeum culta & mitigata, per temporis tantumdem mutantur: & hæc fieri mutatione loci culturaque videntur, nonnulla etiam vtroque modo, quædam culturâ tantùm. Vt legumina, ne incoctibilia fiant, nitro pridie macerata serere in siccâ tellure præcipiunt: lentem, vt crassescat; paxillo demittunt: cicer, vt grandescat, cum putaminibus madefactum obseritur. Temporum quoque ratione semina immutantur, vt leuiora facilioraque reddantur: vt si eruum quis vere serat, facile gratumque exit, non graue, quemadmodum si autumno seratur. Fit & in oleribus culturæ causâ mutatio: sicut apium, si satum conculcetur, cylindroque spissetur coæqueturque, crispum inquiunt prouenire. Mutantur item, regione tellureque mutatâ, vt etiam cetera.

CAPVT XXII.

De causis cur plantæ generentur dissimiles & diuersæ.

MIris natura gestibus ludit in agris. Licenter spatiata per vegetabilia, nulli alij gradui magis infida, inconstans, & sui dissimilis. Arbores in frutices degenerant, assurgunt frutices in arborem. Multa semina mentiuntur suam originem, cùm generent dissimilia à quo sunt genita. Vix membrum idem omnibus commune, adhuc radix multis negata. Quin & eadem species non semper sibi similis est: diuersa videtur, quæ eadem est. Hoc infamauit priscos Auctores, quorum delineationes haud quadrare multis videntur, quod non ignauia aut infidelitas scriptorum est, sed inconstantia naturæ, cuius multæ sunt causæ, quas ex Maranthâ & Recco lubet narrare. Igitur mutant plantæ faciem suam, primò sui ipsius ratione, secundò ratione cæli, tertiò ratione soli, quartò ratione cultûs. Sui ipsius ratione dupliciter: Primò, Vel ratione substantiæ, quæ in cunctis plantarum partibus consideratur, vt si aliquam quandoque in plantâ partem deficere vel superaddi contingat, siue pars illa sit naturalis, seu præter naturam: naturalis quidem, vt capillamenta, quæ triboli aquatici caulibus adnascuntur, quæ nec folia, nec caules Theophrasto auctore esse videntur, sed cauli adnascentia. sic & viscum, & stelis, & hyphear, quæ non nisi in alienâ arbore nascuntur. ita & ledon cisti species, in cuius folijs pingue quoddam verno tempore contrahitur. Ad substantiam etiam gummi, lacrymæ, lac, succi, & id genus alia referri possunt; quæ quandoque sunt, aliquando cùm esse deberent deficiunt, vt mastices iuxta chamæleontis albi radices. Sic & quæ deficiunt, vt chondrillæ alterum genus, quod folia fert circumrosa, vt & othonna, & chamæleontis nigri radix, quæ interdum exesa est. Quæ præter naturam sunt, huiusmodi esse solent, vt cùm ficui scabies nascitur, ærugo oliuis, atque eadem in frugibus ex serenitatibus, flatibus Austrinis, aquâ & rore in spicis insidente, quibus ex sole feruefactis ærugo creatur: sic & cùm præter naturam aliqua deficiunt, vt in myrtho, quæ iuxta balneum sine nucleis exijt. Secundo modo planta sui ipsius ratione faciem mutat ex ætate, quæ in eius pueritiâ, adolescentiâ & senectute consistit: etsi aliqui, senectutem diuidentes in marcorem & senectutem, considerent senectutem in plantâ dupliciter, primo modo antequam planta à terrâ euellatur, secundo postquâ lecta est. Nos tamen, hac subdiuisione omissâ, dicimus, plantas ætatis ratione mutare faciem, quia non eodem modo in pueritiâ, adolescentiâ & senectute erit, vt in tussilagine apparet, quæ luteum florem primâ germinatione vere emittit, quo vnà cum caule confestim exuitur. inde nonnulli his vacare existimarunt. Ex Dioscoride 3. lib. cap. proprio. Ac ex hisce Auctoribus suam de tussilagine historiam sumpsisse Plinium credendum est, qui neque florem, neque caulem, neque semé proferre hanc plantam, tradidit. Sic & in alijs quibusdam herbis idem Dioscorides in sui Operis præfatione his verbis confirmat: *Quæ causa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdã, verbi gratiâ gramen, quinquefolium, & tussilaginem emittere florem, fructum & caulem negant.* & hoc non ob aliud, nisi quia non omni ætate herbas inspexerunt. Ac propterea Dioscorides loco præallegato hæc verba priùs scripta reliquit: *Quare cui in animo est horum peritiam assequi, necesse est eum primâ germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse: nam qui pullulanti herbæ dumtaxat adstiterit, adultam cognoscere non potest; neque qui adultam tantùm inspexerit, nuper erumpentem noscet. Quo fit, vt propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum seminisq; magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum varietates non perspexerunt, magno in errore versentur.* Et paulò pòst subdebat: *Ergo qui sæpiùs ad visendas herbas, & earum natales se contulerit, earum cognitionem maximè consequetur.* At si mutatio cæli ratione contigerit, hæc ob annorum varias constitutiones erit: prout enim cælum varias reddit anni constitutiones, annus clementior quandoque aut horridior fit, & ita plantas varias producit; aëris namque inæqualitas maximè spectanda est, vt Theophrastus docet. Alijs enim imbres conueniunt, quibusdam repugnant. Ita & flatus, & frigora, & calor. Ex quo fit, vt si his adsint, illis desint, non paucæ varietates efficiantur. Vel enim figuram mutant, vel minores solito maioresque redduntur. Non solùm vniuersæ plantæ, sed flores, frondes, radices, aliæque illarum partes, vel tempestiuiùs vel tardiùs proueniunt, vel etiam omnino marcescunt. Vnde rectè in prouerbio est, vt Theophrastus inquit, *Annus fructificat, & non tellus.*

CAPVT XXIII.

Quomodo diuersæ generentur plantæ ratione soli.

SEd nec solum parum mutat stirpiũ vultum. Perinde vt locus varias temperaturas in primis qualitatibus sortitur, ita multas diuersitates in plantis procreare potest. At dupliciter locus intelligi potest, vel pro vniuersâ regione, vel pro particulari alicuius regionis loco. Si primo sumatur modo, quàm plurimas in plantis mutationes efficere solet, ita vt & stirpium indagatoribus, & Medicis, ac Philosophis in earum causis inuestigandis maximum facesserit negotium: quantum enim naturæ ob regiones varientur, ex Hippocratis de Aëre, aquis & locis libro, ac Galeni Opusculo, cui titulus est, *Quòd animi mores temperaturam corporis sequantur*, percipi facilè potest. Ex regione homines timidiores, vel audaciores, petulantioresque effici videmus. In vnâ magnanimi, ac ad viriliter agendum, & ad labores quoscumque perferendos aptissimi fiunt: in aliâ debiles, inertes, infirmique. In hac mansueti & mites, & in illâ feri & immanes nascuntur. Sunt & regionum omnium venti peculiares, & aquæ: Sol etiam vel rectè respicit, vel obliquè, vel medio modo. Sic etiam maiorem aut minorem, aut mediocrem moram trahit, & ob hoc hominum natura, mores, colores, & corporis habitus diuersissimi euadunt. Sic & ceteris animalibus, multoque magis in plantis contingere posse, rationi consonum est, cùm hæ leui quauis ex causâ præ illis mutationem suscipere aptæ sint. Magnæ igitur ac plurimæ regionum ratione diuersitates in plantis esse possunt: amant enim plantæ has vel illas regiones, ita vt quædam quorumdam locorum vernaculæ sint; alię in quibusdam nasci nullo modo possint, Theophrasto teste, qui thus, myrrham, lâser, cinnamomum, & cassiam, plagis ad Exortum Meridiemque vergentibus veluti peculiaria, minimè autem Septemtrionem versus, prouenire recenset. Quasdam frigida loca amare, vt pinum, robur, abietem, taxum, castaneam, tiliam, & reliquas similes: & ex plantis humilibus nonnullas algentia loca quærere, vt febrifugam, & absinthium; itemque radice succóve medentur, vt veratrum agitatorium, scammonium, & cunctas ferè quarum radix expetitur. Propterea substantiæ varietatem ex regione spectantes, inueniemus multas plantas omnes partes non posse perficere. Plinius loci vitio quædam fieri infructuosa tradit, sicuti cædua, quæ in Paro siluâ nihil fert. Persicę arbores in Rhodo florent tantùm. Galenus in regionibus non admodum calidis palmas non perfectè maturare asserit. Theophrastus verò inquit, quòd si quis palmam nostratem in Babylone serat, loci illius domesticis similem reddi fructiferam. Quin & vitia morbique regionis ratione plantis euenire solent. Nam apud Tarentum (vt Theophrastus refert) oleæ, cùm florent, quandoque penuriâ flatus ærugine infestantur; nonnumquam, situ quodam ex mari caliginoso crassoque floribus insidente, odorem amittunt. Quare etsi arbores maximæ & pulcherrimæ illic sint, fructum tamen minimum reddunt. Idque etiam manifestum apparet in ari specie illâ, quam eruditiores Ægypticum arum appellant;

lant; quámve quamplures medicæ materiæ professores colocassiam esse autumant: quæ quamuis in Ægypto, necnon in Siciliâ omnes sui partes compleat, in Italiâ tamen & Hispaniâ neque semen, neque florem, neque caulem vmquam, vel certè ratò, proferre visa est. Idem etiam in dictamno Cretensi apparet; quod (vt Dioscorides ait) neque florem neque semen proferre deberet, in Italiâ verò florem, in Cretâ semen producere compertum est. At id mendosi codicis ratione euenisse, potiùs censendum est. Qui autem mira circa varietatem in substantiâ ex regionum naturâ scire cupit, legat quartum librum de Historiâ plantarum Theophrasti, plerisque in locis, ac præsertim cap. 5. & 9.

Nascendi tempus etiam à regione variatur, cuius rei multa leguntur exempla apud Theophrastum: inter quæ mirabile illud sanè videtur, quod in Melio contingere in frumentorum ortu asserit. Ceterùm quòd magnitudinem variare possit regio, facilè sciet is, qui fructus ex Indiâ ad nos allatos inspexerit: sunt enim nostratibus decuplo maiores. quod cùm animaduertisset Plinius, inquit: *In Indiâ arbores tantæ proceritatis traduntur, vt sagittis superari nequeant.* subdit deinde: *Hæc facit vbertas soli, temperies cæli, & aquarum abundantia.* Theophrastus asserit, quodam in loco Asię vltra Batra frumentum adeò grande fieri, vt oliuæ nucleos æquet. Alibi arbores in Corsicâ magnitudine amplissimâ, magnoque discrimine ceteras superare refert: & circa Memphim arborem tantæ magnitudinis esse, vt tres homines eius nequeant amplecti caudicem, idem Theophrastus asseuerat.

Qualitates etiam variari ex regione, sæpè contingit, vt odorem, colorem, saporem, & omnes alias differentias ad tactum pertinentes; vt duritiem, læuitatem, lentorem, atque his contraria mollitiem, hirsutiem, & ariditatem. Vt in Ægypto, vbi flores non sunt odorati, ob causam à Theophrasto narratam. Saporem in plantis variari ex regione, colligi potest ex Dioscoride lib. 2. vbi de brassicâ asserit, quòd in Ægypto propter amaritudinem non comedatur, quæ tamen in Hispaniâ, ac Italiâ, alijsque regionibus suauissimi est saporis. De aro loquens Galenus, inquit, ari radicem ad Cyrenem minimè esse medicamentosam, & acrem, vt rapis etiam sit vtilior, & eodem quo rapa modo mandi, in Asiâ magnâ ex parte esse acriorem, & in quibusdam regionibus ita acrem, vt ad dracontij radicem accedat. Sic de cappari, de lupino, de minori chelidonio, & de batrachio sæpè obseruatur. Color quandoque ex regione variatur. Taxus enim in Ardiâ nascens, folio nigro est aut puniceo, vt constat ex Theophrasto; in Idâ flauo & cedro simili. Quod ad tangendi qualitates attinet, alterationes in plantis fieri, vno ore omnes affirmant: & Theophrastus alicubi frumentum adeò firmum nasci tradit, vt si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit, & plerosque Macedonum ita interijsse. Cuius causam reddens, agri proprietatem esse asserit: nam si aliò transponatur, commutabile fieri.

At si locus secundo modo sumatur, nempe pro particulari alicuius regionis parte, duplicem adhuc habet considerationem. Nam vel ita est, vt eius ratione figuræ variatio vel magnitudinis, vel saporis consilium contingat; vel quòd alijs locis oriri plantæ inueniantur ab illis quos Dioscorides vel alij Auctores recensent, nihil immutatâ facie: vtroque enim modo deceptiones cõtingere possunt. Quædam namque loca sunt pinguia, quædâ macra; quædam arida, quædam vliginosa, quędam sabulosa; quædâ fertilia, quædam sterilia; suntque montes & valles, plana, promontoria, lacus, flumina, loca maritima, prærupta, culta, & harum partium particulæ, vt semitæ, limites, sepes, segetes, & id genus alia. Auctores ergo quandoque in his, aliquando in illis locis herbas oriri tradunt, ac quosdam locos quibusdam plantis peculiares esse. Id verò non perpetuò verum esse, sciendum est, sed magnâ ex parte. Cumque in loco ei minùs proprio (vt sæpè contingit) planta aliqua reperiatur, faciem adeò mutare solet, vt circa eius cognitionem dubium non contemnendum relinquatur. Singulis itaque locis suam esse in producendis plantis proprietatem, scriptum reliquit Theophrastus. Idemque alibi inquit: *Mutationes verò (vt suprà diximus) in sapore, odore & magnitudine, tam ipsarum plantarum, quàm fructuum foliorumq; fieri solet: folia enim angustiora latioraq; redduntur, & ad summa plantæ ipsæ ad hunc modum diuersæ efficiuntur. Quapropter locum vnumquodque sibi conuenientem quæritat. Conuenit autem is, in quo vigere maximè valeat. Quamobrem non omnibus solum idem aptissimum est, sed aliæ gracile macrumq; amant, aliæ arenaceum, quædam etiam sabulosum, vt brassica; ea enim quæ sicca sunt, siccum quæritant agrum; quæ humida, humidum; & sic alimentum pro suæ naturæ ratione quæq; attrahunt.*

CA-

CAPVT XXIV.

Quomodo generentur plantæ diuersæ ratione culturæ, & de erroribus descriptionum.

CEterùm & culturæ ratio magnopere immutat plantas. Dupliciter hoc accidit, nimirum cùm cui debetur cultus non adhibetur, vel econtrà. Vterque modus magnam in plantis varietatem efficit: quâ fit quòd minùs cognoscantur. Variant enim magnitudinem, tactilem qualitatem, colorem, saporem, odorem, formam: atque hanc non solùm quia ex culturâ diuersæ formæ in fructus, folia, plantas integras imprimantur, sed etiam quia quandoque vna species in aliam mutatur. Nonnumquam & substantiam ipsam variant, addendo vel diminuendo in plantâ: vt cùm ex fructiferis infructiferæ fiunt, & econtrà. Tandem obseruare oportet, in delineandis plantis duplex mutationum genus contingere posse: vnum, quod ex ipsis plantis ortum ducit, cùm hæ ob mutatam faciem cum descriptionibus non conueniunt; alterum, cùm descriptiones plantis auctorum culpâ accommodantur: propterea habito sermone de primo, restat de altero verba facere; descriptiones namque non accommodantur plantis vel ob ineptam comparationem & similitudinem, vel ob multorum signorum defectum, vel nullâ appositâ plantarum notâ, vel ob mendosum codicem: nam inter alias difficultates, quæ auctores omnes de materiâ Medicâ scribentes summopere fatigarunt, maximè ferè est plantæ delineatio. Vnde cùm alicuius plantæ notas, vt posteris cognoscendam relinquerent, describere vellent, nullâ meliori viâ id assequi potuerunt, quàm plantas plantis comparando. Quòd si ex plantis non possunt, ad animalia sæpiùs, iterumque ad multa alia confugiunt. Quare si Dioscorides Aberidem describens, eius folia lilij foliis similia dixisset, mala esset comparatio, & erroris causam præbuisset. Sic si acori folia narcisci folijs similia fecisset, & athamantici folia ferulæ folijs comparasset. Pariter si quis ahuiapatlim describens, eius folia lauri folijs similia fecerit; aut si ayotectlis folia, personatæ folijs comparauerit; vel si toapatlis folia, mali medicæ folijs similia dixerit, deceptionis causam præberet. Et sic in alijs comparationibus, quas breuitatis causâ omittimus. Contingit quandoque ob multorum signorum defectum deceptio, vt in acacali, arisaro, amoni, paliuro, nonnullisque alijs, in quorum descriptione paucas notas Dioscorides posuit, & multas omisit. Ob hoc deceptiones in his dignoscendis multæ contingere possunt, nisi quis diceret, Dioscoridem posuisse perpaucas notas, ita tamen præcipuas, vt recte intuenti non sit admodum difficile prædicta dignoscere simplicia. Sic in thilxochitl seu flore nigro describendo, si notæ ex siliquis desumptæ omitterentur, deceptio contingeret. Pariter & cozolmecatl, seu cunarum fune, si notæ ex fructu sumptæ non ponerentur: sunt enim nonnullæ plantæ his similes, sed hisce notis viribusque satis differunt. Ita etiâ in hoitziloxitl, seu arbore ballsami Indici, signa ex floribus sumpta, si in descriptione omitterentur, errandi occasio præberetur. Interdum in plantarum descriptione nulla à descriptoribus ponitur nota, vt Dioscorides in bulbo esculento, structio, siligine, scandice, crocodilio, spinâ Arabicâ, pulegio, caro, stœbe, lagopo, epipactide, chameleucâ, empetro, & alijs fecit, quas tamquam suo tempore vulgo notas, suis signis describere omisit. Temporis posteà diuturnitate, & Medicæ professorum materiæ incuriâ, harum memoria perijt: & hinc erroris ac controuersiarum posteris occasio orta est. Ob mendosum codicem errores quamplurimi quandoque contingunt, multæque reperiuntur in Dioscoride mendæ, quæ plantarum cognitioni sunt impedimento, quod librarijs aut versoribus potiùs quàm auctoribus adscribendum est, vt in dictamni Cretensis descriptione traditâ, in quâ neque florem, neque semen proferre Dioscorides asserit, quod penitus falsum est: contrarium namque ab omnibus obseruatur. quem locum perbellè Bartholomæus Marantha suâ de dignoscendis simplicibus Methodo restituit, à quo nonnulla eorum quæ diximus mutuauimus. Sic in brassicæ marinæ, tum etiam lithospermatis, nymphææ ac semperuiui tertij folijs à Dioscoride descriptis apparet: eodemque modo in agallochi descriptione textus deprauatio timetur, dum Dioscorides maculatum esse inquit; qui textus à Matthiolo ex Orisbasio, à quo nulla fit macularum mentio, emendantur.

CAPVT XXV.

De artificiosâ arborum generatione.

ARtificiosissimus generandarum degenerandarumque & nobilitandarum arborum ritus, insitio est, cuius tria genera Græci nouerunt, vnum sub cortice, alterum in trunco, tertium per inoculationem, quod emplastro fit: de quibus disertè Florentinus, Didymus, & Diophanes. Latini verò professores colendi agri addiderunt quartum genus

genus per terebrationẽ, ſeu perforationem, inter quos Princeps Columella contra veteres probat, omne genus ſurculorum in omnem arborem inſeri poſſe. *Cùm antiqui*, inquit, *negauerint, poße omne genus ſurculorum in omnem arborem inſeri, & illam quaſi finitionem, quâ nos paulò antè vſi ſumus, veluti quamdam quaſi legem ſanxerint, eos tantùm ſurculos poße coaleſcere, qui ſint cortice ac libro & fructu conſimiles ijs arboribus quibus inſeruntur, exiſtimauimus errorem huius opinionis diſcutiendum, tradendamq; poſteris rationem, quâ poßit omne genus ſurculi omni generi arboris inſeri. Quod ne longiore exordio legentem fatigemus, vnũ quaſi exemplum ſubijciemus, quo poßit omne genus ſurculi omnibus arboribus inſeri. Scrobem quoquo verſus pedum quatuor ab arbore oliuæ tam longè fodito, vt extremi rami olei poßint eam contingere, in ſcrobem deinde fici arbuſculam deponito, diligentiamq; adhibeto, vt robuſta & nitida fiat. Poſt triennium, aut quinquennium, cùm iam ſatis amplum incrementum ceperit, ramum oliuæ, qui videbitur nitidißimus, deflecte, & ad crus arboris ficulneæ religa, atque ita amputatis ceteris ramulis, ea tantùm cacumina, quæ inſerere voles, relinquito, tum arborem fici detruncato, plagamq; leuato, & mediam cuneo findito: cacumina deinde oliuæ, ſicuti matri cohærent, ex vtraque parte abradito, & ita fißuræ fici aptato, cuneumq; eximito, & diligenter ramulos colligato, ne quâ vi reuellantur. Sic interpoſito triennio coaleſcet ficus cum oleâ, & tum demũ quarto anno, cùm benè coierint, velut propagines, ramulos oliuæ à matre reſecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inſeritur.* Hactenus Columella. Nec pigebit excerpere nonnulla quæ Creſcentius ſcripſit ad huius artis ampliationem ſpectantia. *Oportet*, inquit, *ſcire quòd inſitionum multi ſunt modi. Primus quidem eſt, quòd fraga eiuſdem arboris omnia vltra medium medullæ ex tranſuerſo incidantur, & tunc alligetur quod inciſum eſt, ſicut vulnera ligari conſueuerunt, & circumponatur cera vel lutum, ad pluuiæ & extrinſecorum nocumentorum defenſionem; & ne rumpi, aut eorum plagæ aperiri agitatione ventorum poſſint, conuenientibus perticis muniantur: ſtatim enim conſolidato vulnere ſuperior pars emundatum in ſapore profert fructum, propter digeſtionem ſucci in nodo factam. Et hoc propriè dicitur inſitio: quæ quidem plantam in alteram non tranſmutat ſpeciem ſeu genus, ſed eam de ſilueſtri domeſticam facit. Secundus modus eſt, quòd vna & eadem arbor abſcindatur in trunco, & fragum ſuperius in eadem arbore acceptum, trunco ſuo inſeratur: tunc enim conualeſcens inſita profert fructum alterius generis in ſapore, & quantitate, & figurâ quam priùs protulerat. Et iſte modus fecit diuerſitatem omnem, quæ eſt in malis, & pyris, & ceteris fructibus. Tanta enim eſt vis nodi, & conuerſionis pororum, qui priùs aſcenderunt, quòd ſuccum ex nodis retentum dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ monſtratur in quantitate & ſapore fructus. Tertius modus inuentus eſt in vite, & quibuſdam alijs, quæ ex medullâ creſcunt; videlicet quòd gemma vnius vitis excidatur vſque ad medullam profundè, vulnere tranſuerſo & obliquato; & tantumdem de gemmâ vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & ſit colligatio ſicut in alijs, & tunc conualeſcit, & fructificat. Fieret fortè in alijs arboribus, ſed in vite expertum eſt. Quartus inſitionis modus eſt, quo fragum arboris vnius in aliam inſeritur arborem, conualeſcitq; & fructificat in eâ per modum qui ſæpè dictus eſt. Et iſte modus regulariter, cùm fuerit magis ſimilium, erit melior, & citiùs conualeſcens: & ſit propriè in illis arboribus, quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas à radice accipiunt nutrimentum. Sed iſte modus, & ſimiliter ſecundus, in plures ſubdiuiduntur modos. Vnus quidem eſt, quo ſurculus inſerendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur: ſecundus, cùm ſurculus ſciſſo ligno infigitur: tertius fit more emplaſtri: quartus dicitur ad buccellum: quintus verò ſalicis perticâ perforatâ.*

CAPVT XXVI.

Mira inſerendi induſtria.

NOlo hîc præterire quantum amet natura ingenium, quantum iuuet ſolertia naturam,

Quantum ars ipſa valet, quantumq; induſtria pollet,
Et quantũ inſitio fœcundos adiuuat hortos,
Cui fauet impatiens otij labor, optimus artis
Cuiuſcumque dator. ——

Præſentabo ex teſte oculato Portâ Neapolitano miraculum artis. *Vnam*, inquit, *nouimus arborem, delicias horti nuncupatam, craßitudinis & proceritatis non ingratæ, quæ præpingui, riguo, & ſuperfœtante ſolo conſita erat: vt tum vigore, tum humi vbertate, inſitis alimentum ſuppeditaret. Erat trifurca, in vno ramo vuam vnam, & item alteram vinaceis vacuam, diſcolorem, & medicatam gerens: quarum altera ſoporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus perſicum adferebat, ex perſico & nuci-perſico interuallis pluribus æquè diſtinctum, abſque vllo oße. Quod ſi cui inerat, nucicum dulcem vti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem ementiebatur, pomum diuerſa lineamenta demonſtrabat. Tertius ceraſia exoßa, acida ac dulcia*

dulcia emittebat, adhæc mala aurea. Cortex floribus roſisq; conſitus erat, fructusq; ipſi debitam magnitudinem ſuperabant, & alijs dulciores ac odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & vltra debitum tempus ſuos fœtus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fecunditatis orbem toto anno miniſtrabant. Nam per quoſdam gradus poma ſibi ſuccedebant, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant: denique ſic cælum fauebat, vt pulchriorem arborem non conſpexerim. Hactenus ille. Audiamus quoque Plinium, alterum conteſtantem miraculum. *Vidimus*, inquit, *inſitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onuſtam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorumq; generibus: ſed huic breuis fuit vita.*

CAPVT XXVII.

De generatione mineralium, an ſeri poſſint.

EVoluimus omnẽ naturæ ſupellectilem: reſtant metalla & lapides, nam iſtis ſeminalis aliqua generatio erit. Hãc quæſtionem libet attingere, prætermiſsâ ſolemni mineralium generatione, de quâ alij locupletiſſimè & feliciter, quæ inter ſpontanea conſcribenda. Nunc quærimus, an plantarum ritu progigni queant, plantatione ſcilicet: Ariſtoteles enim hoc cenſere videtur. Ipſe ait in Cypro iuxta Tirrham nuncupatam æs fieri, quod in parua fruſta diſſecatum ſeminetur, atque imbribus factis augeatur, & exeat, poſteaque colligatur. Idem ex aliorum fide teſtatur, circa Philippos Macedoniæ metalla eſſe, quorum fruſta etiam augeantur, aurumque producant, idque eſſe omnibus perſpicuum. Tum etiam in Pieriâ Macedoniæ incertam quamdam auri copiam ab antiquis Regibus fuiſſe defoſſam, atque quatuor exiſtentibus foueis, ex vnâ ad palmi magnitudinem concreuiſſe. Verùm omnia iſta teſtatur ſiue Ariſtoteles, ſiue Theophraſtus, in libello de Admirandis naturæ, vbi potiùs congeſta ſunt quæ fama incerta effutiebat, quàm quæ rigor Philoſophiæ ſeriò admittebat. In metallorum lapidumque vitâ hîc morari nolumus, de quâ nonnihil in Quæſtionibus noſtris naturalibus. Sed neque implicandi ſumus in artificiali generatione metallorum, Chimici in hoc laborent.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De formâ animalium, & generibus diuersis.

DE argillâ, vt ita dixerim, hoc est materiâ, atque de efficacibus animaliũ causis diximus; nunc de formâ & specie indicandum nonnihil, mox de fine, vt per omne causarum genus properemus, & aliquam obiter lucremur generaliorem notitiam eorũ quæ specialiter narrare non est animus neque opus, cùm potiùs rariorum animalium historias mihi sit præstitutum dicere. Singula sua sentiens anima gubernat, pro diuersitate suâ in varia dirimens genera, in quæ alia digerantur rediganturque animalia. Quæ saltem nominibus distincta reperiuntur, hæc sunt: auis, piscis, cetus, quæ quidem omnia habent sanguinem: & terrestre, quod sanguinem habet & pedibus caret, genus serpentum est. Ad hæc genus testâ intectum est; ὀστρακόδερμον Græci vocant & ὄστρεον, nos ostreum siue concham: & crustâ inclusum aliud, μαλακόστρακον vocant, nec aliud nomen habet commune, vt locustarum & cancrorum genera. Aliud item μαλάκιον, id est molle, vt loligines, sepiæ. Adde ijs insectorum genus, quæ omnia genera sanguine carent. Reliquorum animantium genera nulla præterea ampliora numerantur: vnum enim quod plura genera contineat nullum est, sed aut simplex est, nullis specificis euarians discriminibus, vt homo: aut diuidi quidem in alia genera potest, sed nullis nominibus distincta. Quæ enim in genere quadrupede non pennato continentur, sanguinem quidem omnia habent, sed alia animal pariunt, alia ouum. Dixerim hæc ὠοτόκα, id est ouipara, illa ζωοτόκα, id est viuipara. Multiplex adhuc intra idem genus diffidium: incipiam ab adspectabili membrorum specie. Solùm nonnulla notabilia dabo. Iuuabor Aristotele, & egregiâ operâ VVettoni atque Fabricij, additis quæ è meo censu collegi.

CAPVT II.

De partibus animalium externis, de capite & cornibus.

NOn eosdem artus omnia animalia habent: carent aliquibus, diffidẽt in alijs. Piscis orbis acephalus est; sic multa ostreorum, & aliorum aquatilium. Sunt aliqua marina cum cornibus: sunt & vnicornes pisces; sed quæ iure cornua intelligantur, quadrupedi tantùm generi dedit Plinius. Bisulcis plerisque natura cornua affixit. Solipeda cornibus carent, præter onagrum Indicum, qui singulare cornu gerit. Nullis, qui superne primores habent dentes, cornua sunt: cornutos tamen asinos apud Afros reperiri, Herodotus; apud Scythas, Ælianus testes sunt. Plinius apros Indorum cornutos esse scribit, Agatharsides sues in Æthiopiâ. Boues Scythici propter maximum frigus cornibus carent: Caspias etiam capras cornibus esse mutilas, Ælianus prodit. Ceruæ & capræ feminæ cornibus carent. Elephantorum dentes multi inter cornua numerant. Ex simiarum genere cornigeri sunt Panes & Satyri. Cornua in capite gerunt omnia, præter monocerotem, onagrum, & orygem. Cornu rhinoceroti è naribus prominet. Ælianus Aonios boues cornu in mediâ fronte gerere scribit. Cornuum, vnguium, & vngularum colores, cutis pilorumque colorem sequuntur, iuxta Aristotelem. Cornibus robustis tauri, oryges, ibices, & omne bubulum genus, maximè siluestre. Cornua rugosa habent ibices, rupicapræ, strepsicerotes, angli, damæ. Rugarum ambitu, id est spiris contorta, habent monoceros, strepsiceros Creticus, capreolus: cetera læuia habent. Ramosa habẽt cerui & congenera, capreoli, calces. Solida cornua ceruis tantùm esse, reliquis omnibus caua, & in mucrone tantùm concreta, Aristoteles & Plinius scribunt. Sed experientia ipsa diuersum docet; sunt enim capreolis, alcibus, orygi, platyceroti, & rhinoceroti etiam solida. Monocerotis cornũ alij solidum esse scribunt, alij concauum pedem vnum, vbi capiti committitur. Cetera vacua & concaua cornua habent. Mobilia cornua habẽt Æthiopici, Erythrei & Phrygij boues, item eale; caduca habent cerui, capreoli, camelopardalis, capreę platycerotes. Plinius cornua capreis decidua esse negat, at Cœlius ex Pausaniâ, vt ceruorum, sic dorcadum quoque cornua decidere & renasci scribit. Elephanti dentes, qui cornua à nonnullis dicuntur, caduci & recidiui sunt. Non decidunt castratis cornua, nec renascũtur, scribit Plinius, at venatores id nõ castratione, sed vitio accidere affirmant. Cornua antrorsum vel in aduersum adunca, damis, bobus Indicis, & Garamanticis opistonomis, item Scotico boui fero. Obliquè antrorsum spectant cornua bonasi, in dorsum adunca rupicapris, ibici, hirco, capris, camelopardali: modicè adunca gazellæ. Cornua in anfractum conuoluta (μυοειδῆ) arieti tragelapho, ei scilicet qui caprarum generis, musmoni. Cornua arcuata instar lunæ crescẽtis, mucronibus introrsum versis, bubalus habet. Cornua sinuosa vel tortuosa bubulo generi, erecta strepsiceroti. In Africâ arietes statim cornigeri generantur. Ceruis bina cornua oriuntur simplicia & recta, & tunc subulones dicuntur. Vnicorne bisulcum oryx. Oryx quem Plinius & Aristoteles cornutum faciunt, diuersus videtur ab Oppiani. Singulare cornu præterea habent monocerotes & boues Indiæ. item Aonij tauri, iuxta Ælianum & Oppianum. Ludouicus Romanus scribit, se in Zeilâ vrbe Æthiopiæ vaccas vidisse, cornu vnicum in mediâ fronte habentes. Bisulcis bina cornua natura tribuit, scribit Plinius. At verueces quatuor cornibus insignes reperiuntur. Quadricornes etiã oryges reperiri, Ælianus prodit. Apud Rhætos arietibus sex aut octo annorũ ad priora cornua producuntur alia, veluti adnata, parua bina vel terna, vel etiam plura. Cornua lata habẽt dorcas, platyceros, ceruus palmatus, tarãdus, alce. Cornua quaternorum pedum in latitudinem bobus Indicis tribuuntur. Cornua longissima habent monoceros (huius cornua aliquando longitudine hominis proceri) oryx & ceruinum genus (cuius cornua vasta simul & ramosa sunt) & strepsiceros, non illa tamen Bellonij Cretica. Paruis cornibus & breuibus, rupicapræ, rhinoceros, κόλῳ caprarum & ouium genera: ibex tamen proportione longissimis est. Ceteris proportione mediocria, vt bubulo generi. Vartomanus scribit vidisse boues ceruorum cornibus. Inuenti quoque qui cornua moueant vt aures. In prouinciâ Aden verueces auribus omnino carent, quarum loco cornua parua eminent. Lepus & canis cornuti visi sunt. & in hac Aulâ Philippicâ equum vidimus cum cornu.

CAPVT III.

De capite & sensibus.

CAput vrso & pecori inualidissimum, leoni & tauro robustissimum. Capite rotundo mus agrestis, paruo castor, lynces, ibices; magno elephas, salamãdra, mus agrestis; oblongo ichneumon, & quibus rostrum. Frons torua leonibus, tauris; lata tauris, angusta suibus. Supercilium prægrande leoni. Oculorum cilia non habent lepores. Palpebræ nulli animantium, nisi cui in reliquo corpore pili. Cilium tamen in vtrisque palpebris habent simię. Quadrupeda ouipara palpebras inferiores tantùm habent sine vllâ nictatione, lacertus tamen palpebras vtrimque habet. Quadrupedi in superioribus tantùm genæ. Oculis profundis & cauis sues, simiæ, chamæleontes; nonnihil cauis leones. Oculis prominentibus lynces, mures Alpini, & mures auellanarũ. Chamæleontis oculos circumagitatos tradunt. Pilis in palpebris inferioribus carent equi, & quadrupeda viuipara. Visus acutissimus lyncibus, capris, capreolis, leonibus, & quibus flammantes oculi; hebetissimus muri araneo, nullus talpæ. Oculi quoque vrsorum & leporum crebrò hebetantur. Visus crocodilo in aquâ hebes, extra acerrimus. Ratti obuium lumen non fugiunt. Oculi bini singulis quadrupedibus. Boues & oues, aliaque simplicis ingenij, oculos patulos; insidiosa verò, & malignè astuta, exiguos habent, vt castor, simiæ. Elephãti tamen oculis sunt minoribus quàm pro tantæ molis portione. Oculis prægrandibus serpentes in prouinciâ Caraiam, ex lacertorum genere, M. Paulus Venetus prodit. Muri araneo post talpam minimi omnium in quadrupedum genere oculi contigerunt. Libella oculos habet in lateribus. Vranoscopos sursum semper aspicit. Auribus carent talpa & mus citellus. Branchias habet cordula. Aures in omni iumentorum genere indicia animi præ se ferunt. Fessis marcidæ, nutantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Auriculis rotundis pantheræ, castor, ichneumon, sciurus, getulus, cameli, mures, vrsi, tigrides, genethæ, leænæ, ciuettæ, taxi: mutilis mus Alpinus, glabris mus auellanarum, pilosis sorices, hirtis boues. Quibus aures acutæ, auriculas ferè erigunt; acutæ plerumq; sunt timidis. Ex canum genere plures auriculis pendentibus. Aures ceruis tantùm scissæ, aut velut diuisæ, vt scribit Plinius. Id Ælianus tantùm de Hellesponticis prodit, Aristoteles verò de Asiaticis. Aures mobiles habent quadrupeda. Auditu acutissimo & acerrimo sunt lepores, vulpes, capre. Talpa etiam terris obruta

obruta audit. Aurita ferè ſunt timida, vt aſinus, lepus, mulus, onager, &c. Capræ in Syriâ ſunt auriculis menſurâ dodrantali ac palmari. Iuxta Ariſtotelem in murium genere auriculis proportione ſunt magnis mus auellanarum, rattus, & ſciurus. Elephas minoribus auriculis, quàm pro tantæ molis proportione. Nares non alij animalium, quàm homini & cercopitheco eminent. Nare anteriore diffiſſâ feles, caſtores. Simis naribus ſimiæ, capellæ, vri. Roſtratâ ſus, cepus, canis, cynocephalus, porcus, mus araneus, vrſus, talpa, taxus, felis, ciuetta, ceruus. Naſus craſſus leoni, vro. Sagaciſſimè odorantur canes, elephanti, alces, leones. Labrũ ſuperius ſciſſum in camelo & lepore. Labra craſſa ſuibus, aſinis, ſimijs. Alce propter ſuperius labrũ craſſum ex opiſtonomis eſt. Proboſcis in elephante, & alio animali Occidentalis Indiæ. Rictu ampliore ſunt omnia carniuora. Hianti ſemper ore chamæleon. Tantâ oris duritiâ teſtudines, vt lapides comminuant. Maxilla inferior ſoli ruminantium crocodilo immobilis eſt. Linguas habent omnes, præter teſtudinem marinam & crocodilos. Lingua crocodilis tota adhæret. Ranis prima cohæret, intimâ abſolutâ à gutture, quâ vocem emittunt. Lingua imbricatæ aſperitatis leonibus, pardis, felibus. Linguam ſpinoſam eſſe orygi & monoceroti, Paulus Venetus notat. Lingua bifida lacertis, perexigua elephantis. Guſtus ceteris in linguâ, homini potiùs in palato. Dentes habent omnes: tantùm in chamæleonte dentium & gingiuarum loco os continuum ſupra infraq; labra ambiens ſerratum. Teſtudo quoque marina dentibus caret. Dentium ſuperiore ordine carent (id eſt primoribus quatuor) quæ cornigera ſunt, & ruminant. Camelus vna ex ijs quæ cornigera non ſunt, in ſuperiore maxillâ primores dentes non habet. Vtrimque dentati canes, equi, ſolipeda, & digitata pleraque, ex biſulcis verò ſus & ceruus. Dentibus exertis mures, ſciuri, fiber, lutra, glires, & murium generis omnia, moſchi, capreolus, verres, aper, elephantus, crocodilus, hiſtrix. Dentes bini prominentes porcello Indico. Nulli cui cornua, dentes exerti; nullis item exerti, quibus ſerrati. Terreſtrium minimis quadrupedibus dentes primores bini, vtrimque longiſſimi. Muſtelæ non habent primores longos, ſed breues. Dentes exerti talpæ & elephanto à ſuperiore deorſum. Continui aut vtraque parte oris ſunt, vt equis; aut ſuperiore primores non ſunt, vt bubus, ouibus, & ceteris quæ ruminant. Dentium genera tria ſunt, ſerrati, continui, & exerti. Serrati dentes pectinatim coëuntes, canibus, vrſis, catis, hyænæ, lupo, crocodilo, pantheræ, leoni. Color dentium plerumque albus, in caſtore verò ex flauo rufus. Robuſtis & validiſſimis dentibus elephanti, caſtores, crocodili, hyænæ, & congeneres. Dentes mutantur homini, leoni, iumento, cani, & ruminãtibus, iuxta Plinium, ſed leoni & cani non niſi canini appellati. Maxillares qui ſunt à caninis, nullum animal mutat. Bobus dentes bis mutantur. Morſus venenatus leonis, interdum taxi, lyncis, cati, muris aranei, canis rabidi, ichneumonis, pantheræ, vrſi, ſimiæ. Caprarum morſus arbori exitialis. Equo dentes quadraginta numero ſunt, iuxta Ariſtotelem & Plinium: martibus in ſummâ triginta duo: elephanto, præter eos qui præminent, quatuor: muribus araneis vtrimque octoni: reliquis muribus quaterni tantùm. Octo molares ore intimo habet in vtraque maxillâ caſtor. Dentes ceruo ſunt quatuor vtrimque, & alij inſuper duo molares. Maximis dentibus elephas, exiliſſimis lacertus aquaticus, & ranæ. Triplici dentium ordine vtrimque mantichora eſſe perhibetur. Statim cum natus eſt elephantus, dentes habet.

CAPVT IV.

De collo.

SVnt aliqui canes in Americâ ſine vllo collo. Collo longo & procero, camelus, camelopardalis, gazellæ, rupicapræ, ſimiæ. Anguſta colla leonibus, vrſis, tigribus, qui ora in terram non deiiciunt paſcendi gratiâ, vt notauit Ambroſius. Leporũ quoque colla anguſta ſunt. Collum breuiſſimum & prope nullum talpæ. Quibus longa crura, ijſdem quoque longa colla. Ceruice toroſâ boues, tarandi, cerui: moderatè craſſâ leones, craſſiſſimâ ſues. Ceruice rigidâ & ex vno oſſe conſtante, leones, lupi, hyænæ.

CAPVT V.

De mammis.

MAmmæ datæ ſunt ijs quæ animal & intra ſe concipiunt, & in lucem edũt. Quæ mammas habent, habent etiam lac. Ouipara mammis & lacte carent. Equi mares etiam mammas habent, nonnulli tamen carent. Sub communi vẽtre ſimi-vulpa Indica inſtar marſupij habet alium ventrem. Folliculus in quo continetur moſchus, eſt iuxta aliquos vmbilicus dorcadis peregrinæ, ſiue circa vmbilicum veſica. Mammas inter armos habet elephas, in pectore ſimiæ, lynces. Libycorum capræ ex pectore vbera appenſa habent, vt notat Ælianus. Mammę inter femina ouibus, bobus, capris, equis, ceruis, camelis. Animal cui pedes in digitos diſcreti ſunt, mammas inter femora non habet, iuxta Ariſtotelem. Mammas in ventre habent canes, ſues, leænæ, pantheræ, & quæ numeroſo ſunt partu, & digitata. Hæc quæ numeroſo ſunt partu & digitata, habent mammas duplici ordine toto ventre. Sues generoſæ mammas duodenas, vulgares denas tantùm habent. Pantheræ habent quaternas. Cerua quaterna vbera habet vt vacca, quod notat Ariſtoteles: ſed vaccæ tantùm quaternas papillas habent. Mammas binas habent vaccæ, oues, capræ, equę, aſinæ, cameli, elephanti, ſimię, leænę, & ferè quæ ſingula pariunt.

CAPVT VI.

De dorſo.

VAccas & canes gibboſas America noſcit. Tergo gibboſo biſon, rubetę terreſtres, cameli. Bactrianis bina, Arabicis ſingula ſunt tubera. Dorſo gemino, id eſt prępingui, oryx: corpore lõgo proportione martes, putorius, viuerra, & proprię dicta muſtela, leo, & canum quidam.

CAPVT VII.

De lumbis, teſtibus & cruribus.

NOn habent elephantes crura ſine articulis, vt poſteà narrabimus, & obſeruauit Ariſtoteles. Crura à latere adiuncta habent quadrupeda ouipara quę cauernas ſubeunt. Teſtes intus lumbis annexos habent ſues, erinacei, elephãti, crocodili, teſtudines, & omnia ouipara. Teſtes pecori armẽtoque ad crura decidui. Auerſa genitalia habent cuniculi, leones, lepores, lynces, tigrides, cameli, elephanti, & omnia quibus auerſus coitus. Crura gracilia ceruo, capris, capreis, ibicibus. Cruribus longis camelus, camelopardalis, lepus, lupus, canis, mulus, equus: breuibus crocodilus, ſalamãdra, & omnes lacertę, porcelli Indici, zobella, martes, thoës, mus Alpinus, taxus, monoceros, ericetus, talpa, lutrę, hiſtrix: breuibus & cõpactis bubalus, elephas, rhinoceros, vrſus, bubulum genus. Crura priora poſterioribus longiora elephas & camelopardalis habent, contrà ſunt gazellæ, lepores, ranæ.

CAPVT VIII.

De genitalibus.

GEnitalia oſſea ſunt lupis, vulpibus, muſtelis, canibus, ſciuro. Ictidis genitale aiunt totum oſſis inſtar ſemper rigere. Genitalia neruoſa camelis, ceruis. Genitale cameli ita neruoſum eſt, vt vel neruus ex eo confici poſſit, quo arcus intendantur, vt notat Ariſtoteles. Elephantis genitale paruum, cynocephali circumciſum eſt. Genitale vrſi, ſimul vt expirauit, corneſcere aiunt.

CAPVT IX.

De genubus.

GEnua ſingula in ſingulis cruribus camelis. Genua & cubita contraria vrſis, & ſimiarum generi. Crura anteriora in talpâ oſſibus tantummodò geminis conſtãt. Crura obliqua lacertis humani poplitis modo. Iiſdem priora genua pòſt curuantur, poſteriora in priorem partem.

CAPVT X.

De pedibus & vnguibus.

SOlipeda equus, aſinus, mulus, onager; Plinio item & Aeliano monoceros, & Aonij tauri Aeliano & Oppiano. Solidis vngulis boues India generat, iuxta Plinium. Sues ſolipedes etiam reperti ſunt, & apri poſteriùs ſolipedes anteriùs biſulci. Vngulas ſolidas habent Illyricæ capræ, vt Aelianus ſcribit. Biſulca ſunt eadem cornigera, vt boum, caprarum, & ceruorum genera: item leucrocuta, hippardium fera apud Ariſtotelem; monoceros Leodouici Romani. Suillum pecus quidam inter biſulca & ſolipeda numerant, quemadmodum & camelũ & camelopardalim. Multifida ſunt reliqua, pedeſque digitis diſcretos habent, ſed numero imparibus. Digitis vtrimque quinis elephanti, teſtudines, talpæ, &c. Caſtor & lutra poſteriores pedes membranis connexos habent; ranæ tam anteriores quàm poſteriores. Vngues vnci rapacibus, ceteris recti. Sunt etiam canibus recti, & chamęleonti vnici, ſimijs vngues imbricati, Plinius ſcribit. Vngues in talpis proportione maximi, in lacertis & ſcinco minimi. Veſtigio pedis imo piloſo lepores & cuniculi, carnoſo cetera, ex biſulcis carnoſo eſt camelus. Vngulas habẽt equi, aſini, onagri, muli, oues. Sed quæ vngulas aut digitos habeãt, ne toties omnia repetere ſit moleſtũ, pulchrè ex loco adiunctorũ licebit colligere: ibi enim quæ ſolipeda, quæ item biſulca ſunt, oſtendemus; quibus præceptis, quæcumque erunt reliqua inter digitata, nullo labore referẽtur. Vngues habẽt digitata omnia, excepto elephanto, cui digiti indiuiſi, & leuiter formati. Ex ouiparis rana & lacertus carent. Talos ſolipedum vnus aſinus Indicus habet. Talos ſolipeda & digitata non habẽt, iuxta Ariſtotelem habere dicuntur cameli.

Bifulca animalia in posterioribus pedibus talos habent. Leo tortuosum quiddam pro talo habet. Lynx tantùm digitos habẽtium simile quiddam talo habet. Sus etiam talo caret probiore. Vnguium mucrones in digitorum vaginas condunt leones, pardi, pantheræ, cati, felis, ciuetti. Quibus ex rapinâ victus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis terni. Pauca quoque in posterioribus quinos vngues habẽt, vno iuxta cruris articulum dependente. Quaternos digitos antè, quinos pòst habẽt lacerti aquatici, mus auellanarum. Digiti seni anteriùs, quini posteriùs porcellis Indicis. Camelo tali similes bubulis, sed minores. Fertur ægithus auis clauda, de quo hæc Antigonus: *Ægithum auem aduolare ad capram, & lac eius sugere, inde ei nomen hoc factum, mammam autem quam sugit obturari. Clauda est hæc auis. Itaque Callimachus Aegyptius, vt admodum disertus videretur, facta alterius auis mentione ita scripsit:* Αἴγιθος ἀμφιγυήεις. *Et partes claudus in ambas ægithus. Verùm non stat hæc eius sententia, non est enim vtrimque claudus, quod vox Græca* ἀμφιγυήεις *vult, quâ vsus est, quæ Vulcano tribuitur claudo vtrumque pedem.*

CAPVT XI.

De caudâ.

CAudæ, præter hominem & simias, omnibus ferè animalibus, iuxta Plinium: in simijs tamen caudæ sunt initia; sed & ranæ caudis carent. Quædam simiarum genera caudata sunt, vt cepi, cercopitheci, satyri. Natibus carent quadrupedes Caudâ villosâ sunt lupus, & lupus Scythicus, taxus, lupus marinus, mus alpinus, vulpes, martes, glires, mustelæ, sciuri, mures Pontici. Caudâ setosâ equus, poëphagus, monoceros. Poëphagus setas habet subtilissimas. Imâ parte setosâ boues, leones. Caudâ conuolutâ & intortâ sues, ichneumones, canes, chamęleontes. Super dorsum reflexâ sciurus. Pilosâ pantheræ, mures auellanarum: squamosâ castor, glabrâ sues & mures, longâ crocodilus. Caudam habent eadem ferè quâ reliquum corpus longitudine, chamæleon, lacerti, pantheræ, ichneumones, feles, lutræ, genethæ, mures, leones, cercopitheci, cepi, equi, asini, boues, hinni, axis, gazellæ, mures Indici, hyæna, lupi, vulpes, martes, sciuri, simiæ Prasianæ. In lacertis inueniuntur & geminæ caudę. Scinci cauda ex acutissimâ in crassiusculam exit. Caudâ mutilâ sunt, capræ, lepores, cuniculi, mures Norici, caprearum & ceruorum genera omnia, taxi, talpæ, musimones, camelopardalis. Villosis animalibus caudę paruæ sunt, vt vrsis. In reliquis mediocris longitudo, vt in mure Alpino, & mure araneo. Caudâ latâ castor, laxâ & latâ cordula. Prope Reane Arabiæ felicis vrbem, veruecum genera reperiuntur, quorum caudas Vartomanus animaduertit pondo esse librarum quadraginta quatuor. Venenum in cerui caudâ reperiri traditur, sed verisimile est fellis esse substantiam.

CAPVT XII.

De tegumento.

COrtice teguntur lacerti, crocodili, chamæleontes, catus: testâ testudines; cute teguntur pænè reliqua. Aculeos & spinas habent histrices & erinacei, quas Aristoteles loco pilorum existimandas esse scribit. Omnia ferè quadrupeda, eademque viuipara, sunt pilosa, vt notat Aristoteles. Sunt in Indiâ Occidentali aliquæ aues non plumis sed villis indutæ. Squamas castor, sed tantùm in caudâ, lamia toto corpore habet. Cutis mollis est ranis. Tergora silicis duritiâ habent boues Æthiopici. Pellis perdensa velut crusta quibusdam; squamatim compacta rhinoceroti. Tergoris maximâ duritiâ sunt tarandus, taxi, bubali, elephanti. Hyænę pelles fulmine non tangi creduntur. Corticata omnia durâ cute sunt. Senectutem exuũtvere & autumno lacerti, & quę cortice teguntur omnia. Testudines terrenas apud Indos aiunt testâ exui. Spinæ in echinis & hiistrice acutæ; in histrice tamen longiores multò, albo nigroque distinctæ. Lamia draconum squamis est obsita.

CAPVT XIII.

De pilis.

PIlis inæqualibus sunt castor, putorius. Pilo in contrarium ad caput verso, oryges. Legimus idem de Aethiopico tauro. Pili suũ, ericeti, & ouium tenaces sunt. In canibus, equis, bobus, catis, decidui. Felis pili venenosi. Pilo dẽso, & multos vrsi, simiæ, oues, ibices, cameli, sphinges, lupi, moschi, capreolus, gulo, vulpes, hyænæ. Villosissimus animalium lepus, iuxta Pliniũ. Pilos ferè molles habent timida animalia, vt ceruus, lepus, ouis, castor, lutra: & duriore pilo sunt caprę, atque adeò omne genus caprorũ & ouium siluestriũ, taxus, ciuetta, mus Alpinus, latax, bos, camelus, elephas. Durissimo pilo sunt hirci, sues, ichneumones, histrices, hyænæ: hæc enim omnia sunt setigera. Hyæna setis longioribus per totum dorsum riget.

CAPVT XIV.

De colore.

PIlis nitidis castor, lutra, bubalus, gazella, talpa. Pilis albis mus Ponticus, bison albus Scoticus; simiæ Prasianæ, mustelæ, in terris frigidis hieme, & tũc armelini propriè vocari possunt, feminę platycerotes, & rupicapræ, sed rarissimè lepores, etiam in Alpibus. Ceruus aliquando albus inuentus est, iuxta Aristotelem. In Indiis Occidentalibus nunc reperiuntur. Mysia albos vrsos gignit amphibios. Oryx colore lacteo (excepto ore.) Corpore albo onager Indicus, qui tamen capite est purpureo. Alij onagro eũdem colorem tribuũt quem asino. Capiuntur interdum ratti albissimi: minores etiam mures albi conspecti. Vulpis color rarò candidus. Cano colore sunt lupus, gulo, taxus. Pilos in cinere candidos castor habet, item mus lasficius. Muli ex candido in cinerem canescunt. Nigro pænè colore, vrsi, talpæ, vri. Cinereo siluestres cati, mures, citelli. Varius monoceros; quem tamen alij album, alij fuluum faciunt. Pullo colore cameli; subnigro vel fusco murium genera ferè omnia. Color murinus in asino vulgaris. In fuluo subnigri martes. Sunt quædam bicolora, quæ dorso fusco sunt, & ventre albo, ex quo genere sunt glires, mures auellanarum. Putorius pilos habet inæquales, ex quibus breues subfului sunt, longiores nigri. Rufo colore & subrufo sunt mures agrestes, hinni, cerui, strepsiceros Anglicana, vulpes plerumque, sciurus, & mus aquaticus. Colore nonnihil ad castaneum accedit lutra. Rupicapris color inter fuscum & rufum. Pilus gazellæ rufus ad pallidum vergens. Mustelæ domesticæ plerumque in dorso & lateribus rutilę. Fuluo colore leones, bonasi. Subus colore flauescit splendido. Albo mularum colore nitent scinci. Colore nigro sunt lacerti aquatici, quibus vtrimque in lateribus puncta alba. Viridi colore nõnulli lacerti. Lucentibus guttis distincti stelliones. Nigro & flauo colore salamandra. Lacerta Chalcidica virgis quibusdam ænei coloris distinguitur. Testa varai luteo & nigro distincta testudini terrestri. Licentiam naturæ & otium in depingendis auibus, in earum narratione demonstrabimus. Sunt animalia, in quibus magna colorum diuersitas est. Albi, nigri, & rufi, sues, boues, cuniculi, cati domestici. Nigri, rubei, & cinerei, asini. Vulpes rarò candidus, rariùs niger. Pecudes pro regione cælique statu & habitum corporis & pili colorem mutant, iuxta Columellã: idem tu intellige de ceteris animalibus. Lepores, vt dixi, in aliquibus toti candidi reperiuntur. Mustelæ in nonnullis frigidis regionibus, quæ montanæ sunt, æstate fuscę, hieme sunt candidæ. Sciurus in Franconiâ frequentiùs est niger quàm rufus. Indici elephanti nigri & murini coloris reperiuntur, Æthiopici albi. Leones Aethiopici ab Oppiano, Syriaci à Plinio colore nigro esse perhibentur. Paulus Venetus in Tartariâ leones & nigros & rubeos esse scribit; vulpes, cerui; & vrsi, candidi in Suecià. Tarandus quoque colorem secundùm anni tempus & locorum varietatem commutat. Chamæleon mutat colorem subinde, reddituque semper eum quem proximè attingit, præter rubrum candidumque, vt notat Aristoteles. Thoës per tempora immutantur, & colorem diuersum hieme æstateve trahunt. Mures quidem siluestres in Pannoniâ ceu virides conspiciuntur. Varijs & maculosis pellibus sunt lynces, leopardi, capreoli, camelopardalis, mus Ponticus (propterea varius dictus) vormella, tigres, genetha, axis, hyæna, ciuettus, cepus, cricetus, & leem bestiola Noruegiæ. Ex cerui & cuniculi pellibus quædam etiam maculosæ sunt. Cutis colore igneo in ranâ venenatâ fossili, viridi in ranâ viridi maiore aquaticâ, & minore terrestri, quæ calamites dicitur. Colore luridо & sublucido rubetæ terrestris, quæ & rufis maculis habet distincta latera. Nigro colore cutis elephanti est. In Regno Coilum inuenti leones nigri, psittaci albi cum pedibus & rostro rubeis. Tarandus, polypus, chamæleon colorem variant pro adiuncti corporis specie. Sic risit adulatores natura fœdâ & ignobili imagine, aut irascitur damnata statua.

CAPVT XV.

De oculorum colore.

OCulorum color equis solis animãtium, præterquam homini, variat, iuxta Aristotelem. Vitulo marino & hyænæ oculi in mille colores transeunt subinde. Oculis nigris onagri Indici, ignitis & splendentibus pantheræ, leones, cati, ibices, ciuetta, lynces, hyænæ, lupi, capræ, capreoli. Hæc omnia etiam noctu vident: item equi prætereà, & lepores, & quæ ex feris noctu pascuntur. Leporum alij charopis, alij glaucis sunt oculis. Lineam supra oculos nigram habent rupicapræ, & gazellæ. Aureus orbis ranarum oculos circuit. Pellucidas oculorum genas habent ranæ.

CAPVT XVI.

De carne.

INtetna quoque animalium ſcrutemur. Niſi in capite & maxillis, caret chamæleon carne. Caro dulcis & ſuauis eſt cuniculis, bonaſis, ſciuris, tarandis, gliribus, camelis: amariſſimæ carnes onagris Indicis. Ingrati ſaporis carnes bubali. Succi peſſimi carnes camelorum, caprarum, & hircorum cùm conſenuerint, equorum, aſinorum, ſimiarũ, ceruorum, vrſorum, ouium. Difficiles concoctu ex ijſdem, & præterea bubulæ, ouillæ: item muri Alpino, taxo, onagro, vulpi. Galenus agnorum eſum propter inſignem humiditatem fugiendum ſuadet. Rapacium omnium carnes declinant ad ſiccitatem, & facilè in corporibus generant bilem atram. Carnes bubulæ nimiũ melancholicæ. Solius hœdi innoxiũ carnis vſum notat Galenus. *Dama*, inquit Platina, *bonum alimentum præſtat.* Cameli tum lac tum caro ſuauiſſima omnium eſt, iuxta Ariſtotelem. Vitulina caro bubulæ præſtat; faciliuſque concoquitur. Caro leporũ melioris ſucci eſt quàm bubula & ouilla. *Inter quadrupedes gloria prima lepus*, canit Martialis. Hœdinę carnes hieme improbantur, conueniunt æſtate, iuxta Raſin. Dorcadis carnem melioris ſucci eſſe quàm ceterorum agreſtium, ſcribit Simeon Sethi. Tigrium caro nihilo deterior bubulâ perhibetur.

CAPVT XVII.

De qualitatibus carnium.

IVuat hîc ſubiicere ex Theodori Diætâ carnium cenſuras. Omnia animalia diuerſa, agreſtia & ſilueſtria, ſicciora ſunt his quæ in domibus nutriũtur. Cetera verò quæ vino condiuntur, & ſiccant, & nutriunt, & calefaciunt. Oxyzoma verò nutriunt competenter, ſed minùs calefaciunt. Carnes ſale conditę, & coctæ, minùs corpora nutriunt, & deſiccant, & tenuant, ventrem ſufficienter procurant. Bubula fortis eſt, & nimiùm ventrem ſtringit, & ſtomachi humores ſuperfluos abſtergit & conſumit fortitudine & grauedine ſuâ. Vitulina minùs quidem, ſed tamen ſimiliter. Caprina leuior eſt, & minùs ventrem procurat. Porcina plus nutrit, & minùs ventrem procurat. Porcellina minùs nutrit, & plus ventrem procurat. Veruecina, ſuillina, & agnina digeſtibiles ſunt, plus ventrem procurant. Hœdina ſimiliter vt caprina. Porcellina garimatia minùs nutrit, & ventrem & vrinam prouocat. Caprearum agreſtium caro ſiccior eſt domeſticis, & ventrem ſtringit. Ceruina ſimiliter, ſed vẽtrem ſtringit. Aprina plus nutrit, & plus ſiccat. Leporina plus ſtringit ventrem, membra deſiccat, & vrinam mouet.

CAPVT XVIII.

De carnibus volucrum.

OMnia volatilia naturâ ſicciora ſunt quadrupedibus, eò quòd neque veſicas ad vrinas ſegregandas conceſſas habeant, neque ſaliuas emittant. Phaſianus ſiccæ naturæ eſt, ventrem ſtringit. Parix ſimiliter. Perdix & turtur ſicciores ſunt, vrinam mouent. Palumbus manſuetus ventrem ſtringit, plus nutrit. Galli, gallinæ, pulli minùs ſunt ſicci, ventrem procurant, nutriunt competenter. Gallinæ ruſticæ & anſeres humidiores ſunt, & ventrem procurant. Turdus ſimiliter vt perdix. Ficedula minùs ſiccat, ventrem procurat. Anates, circicula, fulica, vel butiones humidæ ſunt, & ventrem procurant. Struthio minùs infundit, & ventrem procurat.

CAPVT XIX.

De carnibus piſcium.

PIſces aliqui naturâ ſicciores ſunt, vt eſt ſcorpius, conchylia, draco glaucus. Omnes aſperi ſemper leuiores ſunt & delicati, quia occiſi ſunt. Omnes qui fluctibus & tẽpeſtatibus cæduntur, ſolidiores carnes habent, & ſunt digeſtibiles. Pulpus & ſepia videntur eſſe leues, neque nutriunt, neque ventrem procurant, & oculis obſcuritatem adijciunt, ſed iuſcella eorũ ventrem deducunt. Anguilla grauior eſt multis. Thynnus ſiccat mediocriter, ventrem deducit. Lupus ventrem & vrinam procurat. Mugila & ſolia ſimiliter. Mullus ſiccior eſt, & vrinam procurat. Aſellus leuior eſt, & ventrem deducit. Aurata ſiccior eſt, & ventrem ſtringit, ſed interiora eius ventrem deducunt. Muræna humidior eſt, & ventrem procurat. Locuſta & rhombus ſicci ſunt. Sardina corpus & dentes ſiccat, & vrinam prouocat. Vmbra humectat, & ventrem procurat. Hyginus ſimiliter ventrem ſoluit. Acerna ſiccior eſt, & vrinam procurat. Scaurus & torpedo ſimiliter. Cancri ſiccant, & vrinam procurant. Oſtrea humida ſunt, leniter ventrem & vrinam procurant.

CA-

CAPVT XX.

De adipe.

SEuum propriè ruminantia habent, cetera adipem. Equus ſeuum non habet, ſed pinguedinem, iuxta Hieroclem. Axungia & laridum ſunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes vt plurimum prominent, vt vrſis, canibus, gliribus. Adeps leonis calidior quàm vllius quadrupedis: hœdorum minùs tum calidus tum ſiccus eſt quàm caprarum, & hircorum minùs quàm leonum, ſecundùm Galenum. Adeps caprinus humidior eſt quàm ſuum, taxi calidior quàm tauri. Adipem plurimum generant quę cornigera, ob ſiccitatem, notat Galenus. Pleriſque animantibus pinguedo ſine ſenſu, quamobrem ſues viuæ à muribus dicuntur arroſæ.

CAPVT XXI.

De ſanguine.

LEgitimus ſtellio cruore caret. Nonnulli niſi in oculis negant ranas ſanguinem habere. In illis quoque chamæleon habet: in corde etiam, & quibuſdam venulis ex eo naſcentibus, cetera exanguis eſt. Sanguis tauro & aſino inter ea quæ animal generant craſſiſſimus, iuxta Ariſtotelem: timidis ſanguis eſt dilutior, & ſine fibris, vt lepori, damæ. Sanguis aprorum craſſus, quantumuis non ſpiſſetur; tauri contrà celerrimè coit, ideò calidus in potu ſumptus, venenum eſt. Apeithi & acanthidis ſanguis ægrè miſcetur.

CAPVT XXII.

De lacte.

LAc craſſum vaccinum, leporinum, caninum, ouillum, ſuillum, aſininum. Caprinum lac non admodum pingue craſſumque eſt. Tenuius equis, tenuiſſimum camelis. Lac temperatiſſimum caprillum, mox aſininum ouillumque, poſtremò vaccinum. Dulciſſimum ab hominis lacte camelinum, efficaciſſimũ ex aſinis, iuxta Plinium. Ouillum & caprinum multò minus habent pinguedinis quàm bubulum. Adijcio quæ Theodorus cenſuit. Lac omne quidem nutritorium eſt, excepto bubulo, quoniam graue eſt ad digeſtionem, & ventrem ſtringit fortiter. Lac caprinum recens leue eſt, & ventrem procurat. Ouillinum ſimiliter & equinum vtilius. Lac aſinæ plus ceteris nutrit, ventrem purgat, vires multum acquirit. Lac caninum infantibus magnum eſt tutamentum, maximè ſi ab infante canis ipſa ſugatur.

CAPVT XXIII.

De oſſibus.

OSſa leones mares duriora habent quàm feminę, adeò vt ijs percuſſis ignis quaſi ex ſilice excutiatur. Oſſa duriora ceteris habent carniuora, leones tamen omnium duriſſima. Coſtæ homini tantùm octonæ, ſuibus denæ, cornigeris tredecim, ſerpentibus triginta, iuxta Plinium. Mirificum eſt quod Antigonus tradit de oſſibus ceruinis, nullum ſonum edentibus, ſi cacto ſaucietur ceruus, vt infrà Cap. xxxii. ipſius verbis narramus.

CAPVT XXIV.

De medullâ.

VRſi carent medullâ. Medulla ſeuoſa cornigeris, pinguis ijs quibus adeps. Medulla arietis non caſtrati inter venena numeratur. Leonum & ſuum oſſibus parum medullæ ineſt. Medulla laudatiſſima eſt ceruina, inquit Plinius, mox vitulina, dein hircina, & caprina, quæ à Dioſcoride quarto loco poſt ceruinam, vitulinam & taurinam laudatur, poſtrema eſt ouilla.

CAPVT XXV.

De cerebro.

CErebrum humidiſſimum capræ, venenoſum cati. Incrementis & iacturis Lunæ creſcit & decreſcit cerebrum: ſuis tamen, lupi, & canis euidentiùs quàm aliorum animalium.

CAPVT XXVI.

De corde.

COrda inarticulatiora ſuum, neruoſa boum, maximè taurorum. Proportione maximâ aſino, hyęnę, muribus, lepori, ceruo, muſtelis, & in ſummâ omnibus timidis, aut propter metum maleficis. Duplici corde inuenti elephanti, ſecundùm Galenũ; & perdices Paphlagoniæ, ſecũdùm Theophraſtum.

CAPVT XXVII.

De iecore.

NOn niſi ſanguinem habentibus iecur ineſt. Iecur luporum equinæ vngulæ ſimile eſſe, ex traditione notat Plinius. Iecur ele-

elephanti quadruplo maius bubulo eſt, iuxta Ariſtotelem. Id Plinius aſſerit de pulmone. Iecuſculũ muris brumà dicitur augeri & increſcere. Iecur teſtudinis vitiatum eſt vt reliquum corpus. Iecur geminum eſſe dicunt ranis & leporibus in quibuſdam locis. Iecinora murium Lunam ſequi, ſcribit Caryſtius. Minuuntur augeſcuntque cum ſidere.

CAPVT XXVIII.

De felle.

FElle carent omnia ſolipeda, excepto aſino Indico. carent etiã ex biſulcis cerui, capræ, apri, damę, cameli. Oues etiam in quibuſdã regionibus, vt in Ponto & alibi, felle carent: in regionibus perfrigidis hieme carent, ineunte vere felle implentur. Inter digitata verò, murium alij fel habent, alij carent. Elephanto iecur eſſe ſine felle, nonnulli putant, nec in iecore fel equis eſſe, ſed in aluo. Fel venenatum pantheræ, equis, muſtelæ ſilueſtri. Felli leonis etiam venenoſa vis tribuitur, ſed plerique non leonis, ſed leopardi felli id attribuunt. Facilè ex colore, quódnam fel vehementius ſit, quod remiſſius, diſcernetur.

CAPVT XXIX.

De pulmone.

EX aquaticis pauca pulmonem habent. Ouipara alia exiguum pulmonem. Exiguum & ſiccum habent quadrupeda ouipara, vt lacerti, & teſtudines, iuxta Ariſtotelem. Plinius contrà chamęleoni & teſtudini pulmonem prægrandem tribuit. Pulmo maximus elephanto.

CAPVT XXX.

De ſtomacho.

PIſces ſtomacho carent, ideò magnorum ventriculus, cùm minores inſectantur, in os prolabitur.

CAPVT XXXI.

De extis.

EXta cuniculorum in Bæticâ ſæpè gemina reperiuntur. Hominibus ab inferiore viſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur. Veros glires & ſciuros cęcum inteſtinum tantùm nactos ſcimus, Veſalius ait.

CAPVT XXXII.

De inteſtinis.

INteſtinum rectum nulli eſt, cui non ſint parte vtraq; dentes. Elephanto inteſtinum ita eſt ſinuoſum, vt aluos habere quatuor videatur. In hoc etiam cibus recipitur: nullum enim conceptaculũ cibi aliud ſeparatim adeſt. Antigonus Caryſtius ſcribit. Γ᾽ιον δὲ καὶ τὸ πρὸς τὰ ἔντερα τῆς πρόβατον· τὰ μὲν γὰρ τῆς κοιλίας, ὅτι ἄφωνα, τὰ δὲ τῆς σπληνῶν ἔυφωνα. Ο᾽θεν καὶ ἡ ποιητὴν ὑπολάβοι τὰς εἰρηκέναι, πολυπρόμονα παιζαχῶ καὶ πρόμιτον ὄντα.

Ε᾽πὶ δὲ σπλυτέρων ὅιων ἐζαινύσαιο χορδάς.

Peculiare hoc eſt inteſtinis ouiũ, quòd arietum non edant ſonum, ſed femellarum tantùm ſint vocalia. Quò reſpexiſſe etiam Poëtam aliquis poſſet cenſere, vtpote curioſum vbique, & exactæ diligentiæ, dum ita canit:

Septem femineos neruos intendit ouillos.

Appendo quod ſubdit de ceruinis oſſibus, vt augeat admirationem naturæ. Ο᾽υχ ἧττον δὲ τὴτε θαυμαζὸν, καθωμιλήκεσαν δὲ μᾶλλον, τὸ πρὸς τὶω ἐντῆ Σικελία ἄκανθαν τὶω καλεμένῳ κάκτον, εἰς ἣν ὅταν ἔλαφ ⊖ ἐμβῇ, καὶ βαυματιθῇ, τὰ ὀστᾶ ἄφωνα, καὶ ἀχρηστα πρὸς αὐλὸς ἔχει. ὅθεν καὶ ὁ Φιλήτας ᾔζησατο πρὸς αὐτὸ, εἴπας·

Γηρύσαιτο δὲ νεβρὸς ὑπὸ ζωῷ ὀλέσασα,
Ο᾽ξείης κάκτου τύμμα φυλαξαμένη.

Non minùs admirabile, magis etiam vulgatum eſt, ſpinæ genus in Siciliâ eſſe, quod appellatur cactus, quam ſi ceruus calcet, & ſauciatur, oſſa eius nullum ſonum edere poſſe, ideoq; ad fiſtulam inutilia fieri. Vnde etiam Philetas de eâ hæc expoſuit:

Atque euitato cacti mihi vulnere acutæ,
Argutum carmen mortua cerua canat.

CAPVT XXXIII.

De ventre.

VEnter ruminantibus geminus, ſanguine carentibus nullus, iuxta Plinium. Ex his quæ ruminant, & coagulum habent, ventrem ſimplicem habet lepus, &, vt facilè conijcitur, congener cuniculus. Ventres elephanto eſſe quatuor, Plinius ſcribit. Ventriculus amplus vrſis & ſuibus, arctus canibus & leonibus.

CAPVT XXXIV.

De liene.

CAret liene conſpicuo chamæleon. Lienem perexiguum habent quadrupeda ouipara. Biſulcis cornigeris lien rotundus, canibus & porcis ſicut homini longus.

CA-

CAPVT XXXV.

De coagulo.

COagulum ſoli lepori ex ijs quæ vnum ventrem habent, aliàs coagulum habent omnia ruminantia.

CAPVT XXXVI.

De renibus.

REnes habent omnia quadrupedũ, quæ animal generant: oua parientium teſtudo ſola, quæ & omnia alia viſcera. Teſtudo tamen quam lutariam vocant, & veſicâ & renibus caret. Renes ouium ceterarumque quadrupedum æquabiles ſunt, non ſicut boum, qui tamquam ex multis exiguis renibus compoſiti videntur Ariſtoteli.

CAPVT XXXVII.

De veſicâ.

QVæ gignunt oua, veſicâ carent, niſi teſtudo vt plurimùm, nam teſtudo lutaria etiam veſicâ orba eſt.

CAPVT XXXVIII.

De excrementis.

FImum ſiccũ egerunt canes, lupi, leones, liquidum boues. Aſini plus excrementi ſicci egerũt quàm humidi. Stercus bubulum facultatis eſt exiccatoriæ, iuxta Galenũ. Odoratum ſimũ muſtelę, martis, fœtidum leonis, feruidiſſimum bonaſi. Vrina graueolens leonis. Rattorum vrina libidine accenſorum venenoſa. Stercus aſinorum optimũ, poſteà ouillum & caprinum, item iumentorum. Stercus ex porcis peſſimum. Vrina feminarum omnium tenuior eſt cùm fœtæ ſunt. Oues & capræ craſſiorem reddunt vrinam, quàm ſui ſexus mares: feminæ aſinorum tenuiorem.

CAPVT XXXIX.

De magnitudine.

ALbani & Indici canes inuſitatæ ſunt magnitudinis. Tigres in Indiâ maximi equi magnitudine. In Oriente mures ſunt vulpium magnitudine. Elephantis Indicis magnitudo maior eſt quàm Afris. Oues Indiæ & capras ad maximorũ magnitudinem aſinorum accedere, Ælianus narrat. In Calechut Indiæ regione lacertorum genus inuenitur aprorum magnitudinẽ. In Galliæ quibuſdam partibus lacertos catulorum canis magnitudine reperiri, fama eſt: maximorum equorum magnitudine Caſpiæ capræ, iuxta Ælianũ. Idem capras feras in Libycis montibus ad boum magnitudinem accedere ſcribit. In Tartariæ regione arietes non minores aſinis ſunt, vt ſcribit Paulus Venetus. Sunt apud Indos boues, qui maximos hircos magnitudine non ſuperare videntur. Bubus alijs Indicis camelorum altitudo, & iuxta Plinium mulæ maiores quàm mares. Rana aquatica innoxia, femina mare maior. Inter ouipara ſæpè feminæ maiores ſunt maribus, inter viuipara contrà.

CAPVT XL.

De motu.

GRadiuntur animalia, volant, natant, ſaltitant, repunt, labuntur, trahuntur, iactantur, alia conſiſtunt ſemper. Bipedes & erecto corpore non rarò incedunt vrſi, mures Alpini, ericetus. Sunt mures qui bipedes ambulant, iuxta Ariſtotelem. Lacertus aquaticus irâ incitatus, rectis pedibus inſiſtit. Simiarum genera omnia ſtant, ſedent, incedunt vt homines. Arborem auerſi derepunt vrſi; imitantur in eo homines. Pedatim (κατάσκελοι) incedunt leones, cameli. Saliunt magis quàm currant lepores, ranæ, ibices, rupicapræ. Elephas poplites intus flectit, hominis modo; cetera animalia diuersùm, iuxta Ariſtotelem. Sed & lacertis priora genua pòſt curuantur, poſteriora antrorſum. Vrſis præterea & ſimiarum generi contraria ſunt genua. Tardus inceſſus & piger bobus, aſinis, lacertis aquaticis, crocodilis, teſtudinum generibus, chamæleonti, ſalamandræ, & omnibus quibus breuia & compacta crura, aut genua contraria. Natatilia ſunt amphibia omnia, reliqua ſe in aquas non niſi refrigerandi gratiâ immittunt. Teſtudines ſupinæ ſeſe inuertere nequeunt. Timida pleraque velocitate valent, & quibus longa & gracilia crura. Velociſſimo curſu valẽt ſnackij (animal apud Moſcouitas) tigres, tarandi, aſini Reatini, adeò vt volare videantur, onagri, cerui, muſmones, tauri Æthiopici, & omnes tauri feri, ibices, rupicaprę, cynocephali, ſatyri, monocerotes, capreæ, leucrocuta, alces, cameli, κόλ⊖ι, pantheræ, thoës, canes, equi, hyænæ, lynces, leones, elephanti, lupi, lepores. Ea quę ſede ſtabili degũt, in humore ſunt. Terreſtriũ nulla ſtatu immutabili viuunt, vt quietem formicarum miretur Caryſtius. Nam Hellanicus Lesbius narrat, Thebis Ægyptijs eſſe ſpecum in vrbe, in quo trigeſimo quoque menſium die nullus ventus ſit, reliquis diebus

-bus ventosis: videriqué cum delectum aliquid inscrutabile & obseruatu difficile habere, sicut & hoc quòd Euripus septimo quoque die non reciprocet, & formicæ nouilunio quiescant.

CAPVT XLI.

De temperamento.

TEmperamento calido & sicco canes, leones, vulpes, mustelæ, cerui, cati, apri qui igneæ sunt naturæ, onagri, asini, leopardi, cameli, equi. Leporem alij calido & sicco, alij sicco & frigido faciunt. Calido & humido temperamento, sus, mus; frigido & sicco, boues, elephanti, canes, lutræ. Frigido simiæ: frigido & humido, vrsus, salamandra. Temperamento prauo testudines. Siluestria eadem quâ vrbana temperie sunt, sed sicciora & calidiora. Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem. Frigoris præ ceteris patientes vrsi, vaccæ, salamandræ, ibices. Leonina caro ceteris calidior. Bos temperamento quàm sus multò sicciore. Canis animal est temperamenti calidi & sicci, si ipsum per se consideres: si ad hominẽ conferas, siccus est; si ad formicam, humidus. Rursus hominis respectu calidus est. Leo frigidus est, iuxta Galenum.

CAPVT XLII.

De odore.

SOlas animaliũ pantheras odoratas esse, apud veteres legitur, sed hodie ciuetti & moschi animalia odorata reperiũtur, at pantheræ non homini, sed animalibus ceteris benè olent. Olida & fœtida sunt lamiæ. Mustelarum genus omne irâ incitatum graue quiddam olet, maximè tamen putorius, histrix, cuniculi, lutra, castor, hirci, vulpes, cati, mus Alpinus, & mus araneus.

CAPVT XLIII.

De aliis qualitatibus.

LAcertus dissectus partibus suis iterùm coit. Homo, quem lupi Italici priores viderint, vocem amittit. Bitis si à muliere aspiciatur, extemplò eam in morbum adducit. Hyænæ vmbræ contactu canes obmutescere tradunt. Vncia animal sæuissimum, cùm libidine feruens aliquem sauciauerit, mures ad saucium conueniunt, & permingunt, & ita saucius moritur.

CAPVT XLIV.

De voce.

IN Indiâ Occidentali & Africâ muti canes inueniuntur. Muta sunt talpa, tubetæ genus terrestre, crocodilus. Ranas in Cyrenâ planè mutas esse, scribit Aristoteles; idemq; de Seriphijs Plinius: cetera sunt vocalia. Ranas mutas dumtaxat ex accidenti esse causâ, censet elegantissimus Simocatta. Quærit in Quæstionibus physicis, cur Seriphiæ ranæ mutæ sint. Respondet ita: *Quòd mutæ sint eæ; in causâ est aquarum natura ob nimiam humiditatem. Vnde siquis transferat hoc animal, loquax statim fecerit, & ad propriam naturam reduxerit, quasi liberatum Circæ vinculis.* Cyrenæa autem rana quòd non sit loquax, amaror aquarum efficit. Cicada femina muta etiam fertur. De eadem idem Simocatta lepidè quærit, cur cicada femina sit muta facta: & respondet id fieri quasi per modestiam pudeat loquacitatis. *Non vides*, inquit, *compositè hanc istam cicadam insidentem ramo, nimis taciturnam, tamquam si Pythagoræ instituta dogmatis?* Frigidâ natura sunt cicadæ, ea propter circa æstiuam tropam incipiunt canere, & Sole recedente à suaui minuritione ista desinunt, temporeque meridiei sunt vocaliores. Cicada igitur femina humore multum superat masculum, & natura ei silentium indixit, intendens humiditatem. Ideò garrula cicada, non est femina, sed Theano veluti quæpiâ secreta reticens, Homero quasi, qui sermonem viris curę esse præcipit, obedit ac obtemperat. Fortia animalia vocem grauem edunt, vt leo, bos. Timidis vox plerumque acuta, vt lepori, murium generi, mustelis, canibus. Mures Alpini vocem argutæ fistulæ similem edunt. Voce argutissimâ præditum est rubetæ genus parum. Sibila emittunt, vt dracones, lamiæ: sibilum perexiguum & abruptum, testudines. Ganniunt vulpes, & blandè immurmurant; latrando & vlulando canes etiam imitantur. Vox terribilis neadibus, obscœna & dira catis & monoceroti. Voces catis pro vario animi affectu variæ. Ouium vox mollis & remissa, μαλακὴ, ἀΘυμος. Hyænam tradunt inter pastorum stabula, nomen alicuius assiduo auditu addiscere. Crocutæ quoque, & leucrocutæ, mantichoræ, & sphinges hominum sermones imitari traduntur. Cynocephalos vlulare tantùm, Aelianus scribit. De minoribus feris, vt sunt vulpes, choës, & lupi, ὑλακτοῦν καὶ ὀρύεσθαι dicitur, vt notat Pollux. Sunt singulis animantium voces propriæ ad venereum coitum. De varijs animantium vocibus lege Auctorem Philomelæ,

lomelæ, quæ proprij quasi effectus appellari possunt, vt mugire boum, hinnire equorum.

CAPVT XLV.

De cibo.

COrdulus solus, vt multis videtur, ex ijs quæ humorem recipiunt, pastũ aggreditur. Herbarũ pastu viuunt ex carniuoris, præter vrsum, nisi medicinæ gratiâ, nulla: ex amphibijs, genus alterum vrsorum aquaticum, & mures aquatici; ex ceteris solipeda & bisulca, item lepores. Vnum animal digitos habentium herbâ alitur lepus, iuxta Pliniũ. Sed & alia quædam digitata herbis vescuntur. Ranæ quoque terrestres herbis & terrâ pascuntur. Sunt quæ fructibus arborum viuunt, vt simiæ, sciuri, taxus, tatus. Sunt qui fructibus arborum, herbis, & radicibus promiscuè vescuntur. Herbis odoratis pascitur moschi capreolus, odoratis floribus scincus. Mellis auida meles, ictis, salamandræ, stelliones, scinci, vrsi. Ad Chalibas aurum à muribus vorari aiunt; in Cypro, Paro, Gyaro insulis ferrum erodi. Lupus peculiare esse terram quamdam in fame edere, scribunt Plinius & Aristoteles. Non alio quàm aëris alimento chamæleon viuit, iuxta Plinium & Solinum: sed alij chamæleontem rore & muscis ali scribunt. Venenis capræ & coturnices pinguescunt. Stellio araneis viuit, & rore, & melle. Sues deuorant serpentes, limaces, & salamandras. Ichneumon serpentes in cibo appetit. Mortiferis herbis pascitur catoblepa, & taxus. Omniuora sunt vrsus, sues, vulpes, lacerti, mures Alpini, ichneumõ, feles. Carniuora sunt digitata viuipara omnia, præter leporũ genera. Quadrupeda viuipara, quæ ferratis sunt dentibus, carne omnia vescuntur, iuxta Aristotelem. Ex his cadaueribus vescuntur, quæ ex prædâ viuunt: sues etiam famis tempore cadaueribus non parcunt, quin etiã proprios fœtus præ fame absumũt. Boues quosdã luporum instar carniuoros esse, Rhasis scribit. Apud Garamantas ouillum pecus carne & lacte ali, Ælianus narrat. Ranæ mortuã talpam deuorant. Ἰχθυόφαγα omnia amphibia, & prætereà cati. Cynocephali genus quoddã piscationis peritissimum. In vico quodam Indiæ pisces ab indigenis capris pro cibo obiici, Aelianus testis est. Agricola affirmat, iltissos, more fibri, in riparũ cauernis pisces captos comedere. Noërza quoq; mustelarum generis victum ex aquâ petit. Pediculis delectatur simię, vermibus talpæ & testudines terrestres. Turdorum fimus bobus in pabulo datur. Aues & gallinas venantur vulpes, ichneumon, cati, putorius, & alia quædã mustelarum generis. Opistonoma boues Indici, & Garamãtici: alce pretereà propter crassitudinem superioris labri. Prioribus pedibus pro manibus vtũtur sciuri, & cetera murium genera, vrsi. Elephas promuscide loco manuum vtitur. Carpunt pascendo gramen oues & capræ. Sũt qui capras à carpendo dictas autument. Sunt quibus somnus pro cibo est, de quibus posteà. Famis patientes sunt asini & leones. Vescuntur leones alternis diebus, iuxta Aristotelem & Pliniũ. Echinum aiunt ad annum vsque sine cibo durare posse. Ruminant cornigera, & prætereà camelus, lepus, cuniculus, mures etiam vulgares, non tantùm Pontici. Noctu pascuntur lepores, cuniculi, vulpes, capreoli, lupus, hyęna, mures: testudines noctu e mari pastũ egrediuntur, interdiu viuũt conchyliis.

CAPVT XLVI.

De potu.

VEnustè morem elephantis commendat Theophylactus Scholasticus. *Exhorret*, inquit, *vmbrã sui in aquâ visam elephas: quapropter & Indos obseruare illunem noctem dicunt, quando transfretare volunt hoc animal. Narcisso isti, quem fabulæ celebrant, exemplo est elephas, vt suâ ipsius vmbrâ declinatâ, amores auersetur à naturâ alienos.* Hæc ille. Aquã turbulentã suauiùs bibunt cameli, elephanti, equi, & muli, iuxta Aristotelem; sed Camerarius equis limpidam & recentem aquam vult administrari. A potu abstinent asini pastorales apud Afros, item histrices, secũdum quosdam, sed Georgius Agricola histrices bibere docet. Glires an bibãt, non satis compertum. Cuniculi à potu menses aliquot abstinent. De mure quoque an bibat, non satis constat. Aristoteles murem bibentem facit: idem mures, cùm biberint, emori scribit. Hoc Michaël Ephesius vniuersale existimat omnibus muribus. Leo quoq; rarus in potu est. Cameli quatriduo sitim tolerãt. Aquas in Angliâ ouibus exitiales esse, Cardanus scribit. Vino delectantur pardalis & papiones. Elephanti & equi vino sumpto ad pugnam animosiores reddũtur. Sues inebriantur vini fæcibus. Simiæ quoque inebriatæ capiuntur. Vrsi bibendo aquã morsu vorant. Sorbendo bibunt, quibus continui dentes; reliqua lambendo. Corui æstate non bibunt. Nec minùs mirificum, quod Carystius scribit: *Phyllis ferunt greges quinto demũ die potari.* Prodigiosius eo est, quod in Zacyntho fit. Nam quo tempore spirant Etesię, capri hiantes stant versus Boream, eoque contenti, aquam non requirunt, neque bibunt.

CAPVT XLVII.

De morbis.

PEstis accedit lanigero maximè pecori. Scabies equis mortifera. Tussis sues, equos & oues angit. Angina morbus iuuencas necat, & sues. Alopecia morbus vulpium. Asthma in equis incurabile. Comitiali morbo infestantur capræ, oues, equi, cati, alce. Viculæ (alij viuulæ) equos occidunt. Tres acutissimi morbi equis, & aliis quibus solidæ sunt vngulæ, accidunt, vesica, conuersio intestinorũ quæ *ileos* vocatur, & cardiacus, iuxta Hieroclem. Oues & capræ numquam sanæ sunt, semperq; febri obnoxiæ. Elephantiasis morbus boum & equorum. Febri tentãtur equi, leones, boues, oues, & capræ semper, mulus rarò. Patuit ceruos numquam febrescere, scribit Solinus. Ficus & frenes morbi equorum, quorum hic intra duas horas aliquando eos occidit. Hernia ex calcitratu equos occidit: ignis sacer oues. Mulis pestis, cuius multæ species à Vegetio numerantur, bobus, equis & asinis exitialis. Cristiasis morbus equorum, Latinè hordeatio. Coriago pestis bubuli generis, & equorũ. Dracunculus vermis equos vexat, item dysuria. Hyosciamo poto sues insaniunt. Potomageton herba crocodilis contraria. Rhododaphnes flores & folia mulis, asinis, capris, canibus, & quadrupedũ plurimis; salina capris & ouibus; scrophularia suillo generi, mandragoræ mala vrsis venena sunt. Adamantis herba leonibus est aduersa. Aconitum lycoctonon omne animal occidit: alij addunt, omne animal quod cæcum nascitur. Apocymum canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum. Allium mustelæ & pantheræ aduersum. Herba quam nostri *anserinum pedem* vocãt, suibus venenosa est. Squillæ contactu lupus torpet. Vulpes aiunt, si ederint amygdalas amaras, nec superbiberint, mori. Fimum gallinæ à boue inter pabula sumptum, bouem necare dicitur. Cicuta herba ab asinis depasta in Tusciâ, grauissimum illis soporem inducit, adeò vt mortui videantur. Conyzam edentes capræ moriuntur. Crocodilus terrestris crocum timet, vnde quidam eum dictum existimant. Chamæleon albus canes, sues, mures; helleborus niger equos, boues, sues occidit.

CAPVT XLVIII.

De remediis.

AEgroto leoni simia pro remedio est, vrsis formicæ, suibus & ceruis cancri; illis à serpentibus, his à phalangio, vel alio quouis venenato genere. Ictis hyosciamo deuorato, sues etiam sibi cancris medentur. Plura alibi collegi.

CAPVT XLIX.

Cur animalia ægrotent.

HIc commemorare iuuat, cur animalia, incapacia culpæ, pœnam sæpè tolerent. Scisciata istud fuit beata Birgitta, cui ita Christus respondit: *Quæris cur animalia patiuntur infirmitates. Hoc ideò est; quia in eis, sicut in ceteris, omnia sunt inordinata. Nam ego sum omnium naturarum conditor, & dedi vnicuique naturæ temperamentum suum, & ordinem in quo vnumquodque moueretur, & viueret. Verùm postquam homo propter quem omnia facta sunt, dilectori suo, id est mihi Deo suo se opposuit, cœperunt & omnia alia inordinationem suam suscipere, & omnia quæcumque ei reuereri deberent, cœperunt se ei opponere & aduersari. Propterea ex huius inordinationis vitio, sicut homini, sic & animalibus plurima contingunt molesta, & aduersa. Ceterùm animalia etiam quandoque patiuntur propter intemperantiam naturæ suæ: quandoque propter mitigationem feritatis suæ, & purgationem ipsius naturæ: quandoque propter peccata hominum, vt cùm illa plagantur, & subtrahuntur, quæ diligit homo; attendat ipse homo quantâ pœnâ dignus sit, qui maiore vtitur ratione. Etenim nisi exigerent peccata hominum, non ita singulariter animalia, quæ ad manum hominis sunt, affligerentur. Sed nec ipsa sine magnâ iustitiâ patiuntur. Nam aut erit eis ad celeriorem vitæ finem, aut ad minorem miseriæ laborem, & naturæ fortis consumptionem; aut propter mutationem temporum, aut ex incuriâ hominis labore proueniente. Timeat ergo homo præ ceteris me Deum suum, & tantò mitior sit circa creaturas meas, & animalia, quibus & propter me earum creatori misereri debet. Ideò enim ego Deus præcepi homini de sabbato, quia cura est mihi de omni creaturâ meâ.* Adijciam quæ de dolore partûs subdit oraculum. *Ad secundam quæstionem, cur omnia nascuntur cum dolore, respondeo: Homo quando contempsit delectationem pulcherrimam, statim incurrit vitam laboriosam, & quia inordinatio cœpit in homine & per hominem; Iustitia mea est, vt etiam alijs creaturis, quæ sunt propter hominem, aliqua amaritudo sit propter temperamentum delectamenti sui, & fomentum nutrimenti sui; Ergo nascitur homo cum dolore, & progreditur cum labore, vt ad quietem veram festinare studeat: moritur verò nudus & pauper, vt refrænet inordinatum modum suum, & timeat futuram discussionem. Animalia etiam ideò pariunt cum dolore, vt excessum temperet amaritudo, & participes sint hominis in labore & dolore; propterea homo quantò nobilior est animalibus, tantò feruentiùs diligat me Dominum Deum creatorem suum.*

CAPVT L.

De vitâ.

NVnc dicamus de vitâ. Hesiodus cornici nouem nostras tribuit ætates, quadruplum ceruis. Camelos viuere quinquagenis annis, quosdam & centenis, Plinius & Aristoteles tradunt. Elephantem alij annos ducentos, alij trecentos viuere aiunt: Aristoteles, Ælianus, Solinus, Strabo. Ad senos annos viuunt ichneumon, hircus, catus: sed cati annos ferè decem etiã viuunt. Ranæ tẽporariæ ex puluere & imbribus ortæ breuissimę sũt vitæ. Hemerobius diarius est. Aetate differunt capræ & capreolus. Discernũtur in primâ ætate vitulus & vitula, in secundâ iuuencus & iuuẽca, vt notat Varro. Longum tempus viuũt lupus, leones, mures; vulpes etiam iustam satis ætatem consequuntur. Vita aliquibus mulis ad octogesimum annum, asinis ad trigesimũ. Vita equorum plurimis ad decimum octauum atque vigesimum, longissima ad trigesimum annum. Nonnullæ feminæ quadraginta vixerunt annos. Viuunt etiam annis quinquagenis, iuxta Plinium, qui & proditum fuisse ait, septuaginta annos equũ vixisse. Quindecim annos, aut ad summum viginti, viuunt boues, sues, canes: sed Laconici canes denos, feminę duodenos tantùm, vt scribit Plinius. Vita ouibus ad denos aut duodenos interdum, capris ad octonos complurimùm annos, in Aethiopiâ verò ad vndenos etiam. Animalia quæ frequenter coëunt, breuioris sunt vitæ. Mulæ & asinæ maribus sunt viuaciores. In plerisque sanguineis viuiparis mares sunt viuaciores quàm feminæ, iuxta Aristotelem. Magna animalia plerumque viuaciora sunt paruis. Mares equi minus temporis viuunt quàm feminæ, propter coitum, secundùm Aristotelem. Plinius contrà maribus plures tribuit annos. In calidis regionibus animalia sunt viuaciora quàm in frigidis. Ea quæ felle carent, longioris sunt vitæ, quàm cetera quæ fel habent.

CAPVT LI.

De somno.

ERecto corpore somnũ capere elephantes, dixerunt aliqui. Aries ad vtrumque Aequinoctium cubandi rationem mutat, vt scribunt Aelianus & Macrobius; id alij fieri negant. Oculis apertis dormiunt leones, lepores. Sunt qui leonem insomnem esse existiment. Testudo marina in aquis stertendo dormit. Somniant ferè omnia quæ animal pariunt. Hibernis mensibus somno sepulti latent vrsi mares quadragenis diebus, feminę quaternis mensibus; glires item, testudines, mus auellanarum, crocodili, ericeti, mures Pontici, sciuri, lacertarum & ranarum genera omnia, chamæleon, mus Alpinus, histrices, erinacei, taxi, & mustelæ non totâ hieme dormiunt. Ex his quædam veterno pinguescunt, vt vrsi, glires, ericeti. Plurimum dormiunt sues & mustelæ. Dies in terrâ, noctes in aquâ degit crocodilus. Noctu vigilat, interdiu dormit histrix.

CAPVT LII.

De respiratione.

APes & alia insecta per poros saltem totius corporis respirant. Apros Indicos, quos vocant *sainos*, placuit nonnullis per dorsum spiritum emittere, veluti alij per nares ibi foramen habere instar vmbilici. Cetacea aquam efflant. Sua quoque aliqualis spiritus emissio est aquatilibus. Cacum spirare ignes, scripsere aliqui.

CAPVT LIII.

De ingenio.

POst artus & corpus obuio demiremur excursu affectus & animum brutorum. Non idem omnibus: diuersus est, imò auersus. Lupus, camelus, vrsus, & suilla omnia, naturali odio aduersantur equis. Quidam his struthio-camelũ addunt: Aristoteles & Plinius anthum auem, quæ equorum hinnitus imitatur. Vestigia lupi calcata equis, afferre torporem ferunt. Lupus echinum metuit: eidem maximè aduersus leo, adeò vt corium leonis cum corio lupi positum, ipsum depilet. Basilisco serpentium venenatissimo mustelarum virus exitio est. Lepus omnium prædæ nascitur. Crocodilus infestos habet ichneumonem, delphinum genus in Nilo, cercopithecum, accipitres, bubalum. Ichneumon cum aspide inimicitias gerit,

cercopithecus cum ſimiâ, ſimia cum teſtudine vel limace; teſtudo cum perdice, viperâ, & ſerpente; ſerpens cum buteone, ceruis, rubetâ, muſtelis, ſuibus, muribus, & lacertis; lacerti cum rubetâ & cochleis; muſtelæ cum cornice & ſuibus; mures cum felibus, muſtelis, viperis, vulpe, accipitre, & nocturnis auibus. Leoni diſſidium eſt cum ſcorpione, quem mirè fugit; item cum leontophono, muribus, thoë, monocerote, & gallis, qui leonibus maximo dicútur eſſe terrori. Scorpio ſtellionẽ hoſtiliter odit. Capitale odium muribus, & catis. Hyæna, mus araneus, hominis cranium, & gallinaceus aduerſantur. Si hyænæ & pardalis pelles commiſcentur, pardalina pilos amittit. Chamæleonti cum ſerpentibus, ceruis, & accipitre pugna eſt. Circus, accipiter, æſalo, Nili angues, miluus, lupus, vulpi aduerſantur; lupus ouibus & tarandis. Oues etiam mortuæ, mortuum lupum expaueſcunt: nam ouina tympana coram lupinis pænè obmuteſcunt, & ouina pellis cum lupinâ iuncta pilos amittit. Elephanti formidant hircum, porcum, mures, & dracones. Coruus infeſtus eſt tauro & aſino. Aſinus etiam colotam inimicam habet. Sorices & ardeolæ fœtibus inuicem aduerſantur.

CAPVT LIV.

De induſtriis.

INduſtrias nunc admiremur, quas ſæpè, quia libenter, intrudimus. Lupus contra magna armenta dimicaturus, ventrem terrâ explere dicitur, vt ponderoſus non facilè excutiatur: viſus eſt etiam frondes, quas ore geſtauit, capris porrexiſſe, hocque modo enecaſſe. Idem minores pecudes auriculâ comprehensâ ſecum currendo abducit, & renitentium clunes caudâ ferit. Fertur de muribus Alpinis, quòd alijs pabulandi gratiâ ex cauernâ egreſſis, vnus ante aditum cuſtos in ſpeculis excubet, qui hominũ ferarumque aduentum ceteris clamore denuntiet. Vnus ex muribus Alpinis pedibus ſupinis fœnum à reliquis congeſtum ceu plauſtrum accipit, & ſic onuſtus, caudaque mordicus apprehenſus, in ſpecum trahitur. Eodẽ modo caſtores ligna aduehere, & taxos effoſſam terram ex domicilijs euehere, apud recentiores legitur. Caſtores ex lignis quoque caſas artificiosè extruunt. Crocodilus cùm fame ſtimulatur, hauſtas vndas in ſemitas euomit, vt homines aquatum egredientes, in lubricâ viâ labantur, & facilius abs ſe corripiantur. Iam prouerbiales ſunt *crocodili lacrymæ.* Vulpes in terram abiecta, mortuamque ſe ſimulans, aduolantes aues hianti rictu captat. Eadem erinaceum conuolutum vrinâ ſuâ ſuffocat. Piſces quoque aſtutè ex ripis caudâ illaqueat. Veſpas præterea caudæ villo implicatas, ad obuias arbores aut muros excuſſas obterit, & deuorat. Echinus vindemiæ tempore vites ſubit, pedibuſque botrorum acinos in terram decutit, quos ibidem volutatus vndique ſpinis confixos excipit, iuxta Plutarchum. Pantheram, cùm venatur, ſeſe abſcondere ferunt, & odore ſuo belluas illectas inuadere. Hyæna vomitionem hominis imitãdo, canes capit, iuxta Ariſtotelem. Malignè aſtuta ſunt, quæ ſunt anguſtis oculis vel pupillis, vt muſtelæ, ichneumon, catus, ſimię, vulpes, ſtellio, lutra, crocodilus, mures, lupi, lynces, caſtor, vrſi, ericetus, erinacei, hyænæ, chamæleon: hæc omnia ſunt etiam mordacia: ſimplicia & ſtolida, bos, alce, ceruus, ouis, aſinus, ſues.

CAPVT LV.

De diſciplinâ.

HYæna vocem humanam imitari fertur. Ptolemæus ſecundus ceruum ad Græcum ſermonem aſſuefecerat. Suſiæ boues numerandi ſcientiam tenuiſſe exiſtimantur. Indicum ſermonem intelligunt cynocephali. Ad omnia ſunt dociles elephanti, ſimiæ, canes. Elephanti genibus ſummiſſis, Regibus aliquando ſupplices fuerunt. Eſt illis quoque religio ſiderum, iuxta Plinium. Equos & boues ſaltationes didiciſſe conſtat. Plura alibi dedimus.

CAPVT LVI.

De ſtratagematibus.

AStutias brutorum libentiſſimè mirati, iterùm introducimus, mutato titulo. Sic placet ratio, vt inane eius ſimulachrum nos delectet, toties detineat. Imitamur quidẽ naturæ guſtum, quę imaginem mentis libentiſſimè & vbiq; pingit, & placens ſibi, in eius occupatur pulcherrimâ effigie. De alce ferũt quòd à venatoribus agitata ad aquas confugiat, eaſque frigidas ore hauſtas, feruidas denuò in canes eructet. Caſtorem in fugâ genitalia mordicus euellere, alij negant, alij affirmant. Leo cùm à venatoribus quæritur, ſua veſtigia caudâ obducit. Canem inſectantem vulpes caudâ hac & illac per ipſius rictum ductâ eludit. Elephanti à venatoribus foſſis aut foueis dolo intercepti, ab alijs, congeſtis ſiluis, & iniectis faxis foueâ expletâ, liberantur. Ijdem cùm fugiunt, aut pugnant cum venatoribus, infirmos aut feſſos in medium agmen

agmen recipiunt. Mures mutuas caudas mordicus tenentes in aquas lapſos ſubtrahunt. Sciurus fluuium traiiciens, aſſere vel cortice pro naui vtitur, & caudâ pro velo. Viſa eſt muſtela continuatis ſaltibus fluuium Limagum tranſiſſe, & non eſſe demerſa. Lupi caudis mordicus mutuò comprehenſis, fluuios tranant. Faciunt idem mures Caſpij, ne impetu fluminum abripiantur. Elephanti minimos præmittunt, ne maiorũ ingreſſu atterente alueum, gurgitis altitudo creſcat, vtque contra inſequentes hoſtes à tergo ſeſe muniant: matres verò lactentes pullos promuſcide aut dentibus ferunt. Ijdem cùm foſſâ tranſilire nequeũt, qui ceteris robuſtior eſt, in foſſam ſe demittit, & per tergũ tranſuerſus gradientes pontis loco ſuffert, ceteri deindẽ ſeruati, promuſcide & ſarmentis eum qui in foſſâ ſeruierat, extrahũt. Vulpem frigore concreta flumina tranſeuntem, obſeruatum eſt aure ad glaciem appoſitâ, coniectaſſe craſſitudinẽ glaciei. Aſini pontes non tranſeunt, per raritatem eorum tranſlucentibus fluuijs. Ceruorum aſtutiã, fugientium ad conſueta loca cùm cornua deiecerint, ſic commendat Simocata. *Nouit ſepia atramenti ſui dolum, quo ſe piſcatoribus facit inuiſibilem: ſicut animalia, quæ curuis vnguibus ſunt, ſuas vires. Scit lepus curſu pedumq; velocitate venatoris inſidias euitare: ſcit etiam ceruus detonſus cornua, quòd ij qui vim faciunt, inuadant naturam ſe imbecilliorem, quocircà abſconditur, veluti miles aliquis exarmatus aciem veritus, ac procul alibi à pugnâ abeſſe cupiens.*

CAPVT LVII.

De præſagio.

QVam ſagacitatem demirabimur brutorum, ſi præſagia damus? Erinacei mutationem Aquilonis in Auſtrũ, condentes ſe in cubile, præſagiunt. Mures quoque Alpini tempeſtates deſignant: pluuiâ impendente ſomnum petunt, ſerenitate inſtante ludis indulgẽt. Cynocephali Lunæ eclipſin præſentiunt. Idem animal Solis & Lunæ coniunctionis tempus cognoſcit, & tunc mirè afficitur. Tempeſtatum præſcia ſunt bos, lepus, ſciurus. Ranæ aquaticæ & terreſtres pluuiam denuntiant. Teſtudines, cancri, & crocodili futuram Nili inundationem præſentiunt: fibri etiam fluminum, in quibus poſuere cubilia. Muſtelæ & mures domum ruituram pręſentientes, paulò antè migrant. Canes, boues, ſues & capræ impendentem peſtem, terræmotum, & frugum fertilitatem præſentiunt. Oryx caniculæ ſtellæ exortum præſcire ab Ægyptijs creditur: idem de Lybicis capris perhibetur.

CAPVT LVIII.

De conditionibus & affectibus.

CAndidâ veſte elephanti efferantur: eadem ſuibus feris & domeſticis eſt aduerſa. Veſte rubeâ boues efferantur. Pennæ rubrę aſpectu terrẽtur cerui. Vrſos & leones mappa proritat. Ignem formidant elephanti, leones, lupi, aſini. Leonem etiam rotarum orbes circumacti terrent. Mures aranei orbitam ſi tranſiêre, moriuntur, iuxta Plinium. Ichneumon a vento admodum ſibi timet. Tympani ſonitu vrſi & lupi fugantur. Lupi etiam lapidum colliſionem timent. Tigrem dicunt ſi tympanorum ſono obſtrepatur, inſanire, ſeque ipſam diſcerpere. Gregalia ſunt timida ferè omnia, cerui, oues, onagri, equi, ſues, apri, elephanti. Caſtores gregatim lignatum, exeunt: gulo gregatim exit ad prædam. Reliqua quæ ex prædâ viuunt, pleraque ſoliuaga ſunt, vt vrſi, leones. Armenta mille tarandorum ſimul in ſiluis conſpiciuntur. Ex ouiparis congregabiles ſunt ranæ, crocodili, lacerti aquatici, rubetæ aquaticæ. Lacerti compares incedunt, iuxta Plinium. Timida ſunt cuniculus, lepus, axis, pæphagus, chamæleon, oues, capræ, onagri, damæ, capreæ, rupicaprę, equus, ſus, dorcus, platyceros, muſtelæ, & in ſummâ quæcumque malefica, vt mures cum ſuis ſingula generibus. Aurita animalia omnia ſunt timida. Crocodilus fugax animal, audaciſſimum timido. Fortia & animoſa ſunt animalia, quorũ ſanguis craſſus & fibris refertus eſt, contrà quorum ſanguis dilutior, & ſine fibris, timida ſunt. Mares in omni genere animantium fortiores ſunt, præterquam in pantheris & vrſis, iuxta Ariſtotelem. Perpetuò manſueta ſunt *συναγελαζόμενα*, vt ouis, bos, equus, canis. Perpetuò fera hyæna, & quædam congenera, catoblepa, biſon albus Scoticus, caſtor, monoceros, gulo, quædam murium genera, lamia, aper, lauzanũ, vncia, crocodilus, chamæleon. Mediæ naturæ inter fera & manſueta ſunt cuniculi, lepores, muſtelę, putorius, genetha, bubalus vulgaris, ſciurus, ſimię Praſianę, erinacei. Plinius etiam glires inter ſemifera numerat. Ex feris & ſemiferis cicurantur mus Alpinus, mus Noricus, alpheth, ceruus, elephanti, ita vt manſuetiſſimi fiant, boues feri, præter biſontem, equi feri, viuerræ, zibetus, lutra, tarandus, martes, putorius, camelopardalis, moſchi, capreolus, onagri, meles, ſimiæ, ſciuri, lepores, ichneumõ, ibices, capreoli pręterea & capræ quædam ſilueſtres. Raro & difficillimè cicurantur monocerotes: non niſi adhuc pulli, vrſi, pantheræ, leones, tygrides, lupi, lynces, quæ tamen feritatem num-

quam prorsus exuunt. Rabie efferantur canes, cameli, lupi, & quibus dentes serrati. Inuida sunt illa quæ perdũt quod prodesse poterat. Galeota cùm exuit senium, conuersus id deglutit, est enim, vt Aristoteles recenset, medicamentum contra epilepsiam: similiter phoca postquam peperit genituram, nam id eiusdem morbi est remedium. Feruntur & equę vorare hippomanes, quod pullis recèns natis in fronte nascitur, & ad varios vsus quæritur; & ceruæ dextrum cornu defodere, vtile ad multa.

CAPVT LIX.

De fine.

FInis causa capitalis est. Hæc primo & vltimo loco pertractanda. Cur edita animalia? Ad notitiam Dei, ad eruditionem nostram, ad vsum. Satis de inuestigatione diuinitatis ex animaliũ naturâ in Libro primo egimus, nec opus est id repetere: solùm rememorare, continuis hymnis extollendum Deum, cuius maiestatis, sapientiæ & bonitatis vmbræ & lituræ in naturâ clarissimæ & perspicuę in omnem admirationem raptant.

CAPVT LX.

De eruditione ex brutis.

DE eruditione & exemplo brutorum ad omnem nos instituentium frugem, egimus non semel: pauca adijcere liceat. Parentes suos ætate grandes nutriunt elephãti, glires, leones, rupicaprę, & aliæ caprę siluestres, taxi, ciconię. Semiuulpa vtero exteriore magnæ crumenę similem habet loculũ, quo recèns natos filios circumfert, donec sibi victum per se quærere didicerint. Iustitia, liberalitas, & clementia tribuuntur leoni & elephanti, vltima etiam cani. Φιλάνθρωπα sunt equus & elephantus, qui lacrymis dolorem in dominorum suorum funere sunt testati. Elephantos mulieris formâ captos, constat. Canum in dominos fidei multa sunt exempla. Lacerti quoque virides homini sunt beneuoli. Vnicornum aiunt ipsas puellas adeò venerari, vt ipsis visis mansuescat, alioquin ferus & indomitus. Thoës hominem diligunt, neque offendunt, iuxta Aristotelem. Elephanti & vrsi cadauera sui generis sepeliunt, vt Tzetzes commendauit. Elephanti iussa faciunt: eosdem nutricis omnia munia circa puerum obijsse, compertum est; litteras verò Græcas & Latinas didicisse, & in tabulâ scripsisse, auctores sunt Plinius & Ælianus. Ab ijsdem hominũ adulteria punita esse cõstat. Saltationes discunt, & funibus inambulant: mirâ sagacitate vestigia hominum explorant: à patrio solo abstracti, vberrimis lacrymis dolorem suum testantur. Asini ad natos per ignem tendunt. De temperantiâ coruorum, qui æstate non bibant, eleganter Theophylactus Scholasticus philosophatur. *Patiuntur morbum aliquem æstate corui, solutionem nimirum alui, ô Polycrates; vnde fit, vt fluuij, & fontes, & paludes nihil prosint æstate coruis, ne humore fluxus alui augeatur. Sciũt igitur artem dietæ corui, cùm neque Hippocratem didicerint, neque Machaonis aut Chironis pharmacis instructi fuerint. Vident quidem Arethusam æstate corui, vident etiam Istri fluenta, & sanè Nilum quoque Aegyptũ inundantem, sed simul ijs non licet bibere. Verùm, ac si Tantali essent, castigati acerbissimam hanc pœnam luunt.*

CAPVT LXI.

De vsu animalium in alimento.

QVoad vsum, satis sit cõmemorare commoda quæ nobis adferunt alendo nostram vitam, protegendo corpus, adiuuando operas, medicando ægritudines. Caro vesca, bubula, leporina, suilla, ceruina, item muris Alpini, muris Norici, sciuri, capręæ, rupicapræ, gliris, ouium & caprarum, echini suilli, cuniculi, lutræ, castoris, tarandi, taxi, testudinum, ranę aquaticæ. Ex tantâ elephãti mole nihil esculentũ esse nisi promuscidem, & labra, & cornuum medullã, Aelianus scribit. Vartomannus renes addit. Indi comedunt clunes tigrium. Ariophagi populi Aethiopię pantherarum & leonum carnibus vescuntur: Afri lacertis virentibus, & simijs, Boruſſi equis siluestribus. Hippophagi Scythiæ populi fuere. Fertur in Italiâ lupos ab Insubribus aliquando edi. Vulpes etiam, feles, pardales & pantheres quibusdã pro cibo sunt. Pullos asinarum epulari, Mecænas instituit. Asinorum etiam vetulorum, vt & equorum & camelorum quoque carnibus nonnulli vescuntur. Ἄνθρωποι τοῖς ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὀνώδεις τε καὶ καμηλώδεις, Galenus ait. Ouillum lac caprinumque, item bubulum, commodum est ad conficiendum reponendumque caseum. Caseus non fit ex vtrimque dentatis, quoniam lac eorum non coit, iuxta Plinium. Equorũ lacte & caseo Scythiæ populos ali solitos, Strabo testatur. VVestphalos fertur hodie hippace in cibo vti. Nomades etiam cynocephalorum lacte viuere, scribunt Plinius & Solinus. In insulâ Madaigascar non alia caro comedebatur quàm camelina. Indis Occidentalibus serpentes, viperæ, bufones, cœnum vsque, vesca fuerunt.

CAPVT LXII.

De vestitu.

PEllificio inseruiunt & in vestimentorum vsum veniunt pelles lutræ, castoris, lupi, lyncis, martis, omnium in summâ mustelarum, vulpis, hyænæ, gulonis, leopardi, ericeti, muris Pontici, muris Norici, cati siluestris, ouium, cuniculorum, sciuri, talpæ, rupicapræ. Nobiliores pelles ferẽ primo loco posui. Vestes camelotæ, ex pilis camelorum seu caprarum. Nec silentio opprimendus vsus passerum insulæ Corui, quam dicimus *del cuerno*, siue *de las flores*, apta & idonea omnia ibi pannis conficiendis, oleum dumtaxat desiderabatur. Emendauit hoc natura: tam liberaliter enim pinguefacit passerculos eius insulę, vt inde ex eorum frixorũ pinguedine suppeditet oleum pannis & ellychnijs.

CAPVT LXIII.

De seruitio.

POrtandis oneribus dossuaria sunt & clitellaria, asini, cameli, muli. In Scythiâ ceruis cicuratis vt equis insident. Plaustraria sunt equi, boues, bubali vulgares: tarandus etiam ad conficienda itinera domatur. Aratoria sunt boues, equi, & minores elephanti apud Indos, quos nothos appellant. Arant etiam asini, vbi leuis est terra. Tarandus quoque domatur ad opera rustica ab agricolis. Venatica canes. Ex feris ad venationem instituuntur bonasi, pardi, alphet animal. Leones quoque venatoribus prodesse ad capiendos vrsos, onagros & boues feros in Tartariâ, Paulus Venetus auctor est. Rex Tartarorum habet leopardos cicures, qui mirum in modum venationi inseruiunt. Etiam lynces non minùs ad venandum industrios esse, scribit Paulus Venetus. Magna, propter venatum cuniculorum, viuerræ gratia est. Cicuratur lutra aliquando, ita vt pisces circuitu suo in retia compellat, magno piscatoris emolumento. Sunt canes venatici, villatici, pastorales vel pecuarij. Militaria, equus, elephanti, cameli. Mithridates Ponticus dormiens excubias tauro, equo, & ceruo committebat.

CAPVT LXIV.

De medicamentis.

LIberalissimè Deus humanis ægritudinibus prouidet: præparata in animalibus locupletissima est pharmacorũ taberna. Suppetũt satis, ignoramus multa: nec quidquam frustrà fecit. Nihil in illis non vtile est, vt pænè eorũ stercora pretiosa sint. Quantum aliæ partes nobiliores iuuabunt, si sordidiora, si turpiora medicantur? Immensum esset recensere omnia, audiamus Medicos aliquos, quomodo vilissimorum commẽdent vsum. Scribit Dioscorides: *Fimus caprarum siluestrium cum vino bibitus ictericos sanat, cum folio spica nardi bibitus menstruis imperat. Reliquos sanguinis fluxus cum aceto impositus abstinet. Combustus & tritus cum aceto & oximelle, alopeceias sanat. Axungia mixtus podagricis medetur.* Auicenna ait: *Vrina cameli confert hydropisi, & vehemẽter fœtori narium, & aperit opilationes colatorij, cum virtute vehementi ablutione ex eâ facta confert.* Plinius scribit: *Stercus cameli mundificat, & destruit verrucas: abscindit fluxum sanguinis ex naribus, & quando bibitur cum medicinis, epilepsiæ confert. Item resoluit bothor & vlcera, scrophulas quoq; fortiter.* Haly inquit: *Coagulũ pulli bubali contra potũ cicutæ prodest ei qui comedit fungos. Vrina bubali si cõtrita misceatur myrrhâ aut oleo, & in aure ponatur, dolorem eius ex frigido mitigat.* Dioscorides: *Fimus bubali patienti impositus, tumores vulnerum tollit, & sciaticæ passioni conuenit. In cataplasmatibus positus, duritias ac scrophas purgat, & pustulas soluit.* Aesculapius docet: *Stercus catti vel cattæ, cum sinapi & aceto alopeciam curat.* Dioscorides: *Lac primi partus canis capillorum ortus amputat, & in vtero infantes excludit. Lotium caninum, addito nitro, & medicamen factum, lepras & prurigines tollit. Fimus caninus in canicularibus diebus collectus, & siccus bibitus, ventrem abstinet cum vino. Albus verò fimus eiusdem arcuato morbo medetur.* Haly: *Fel bouis, tinnitibus & auris sonitui medetur, si bombace supponatur: si cum oleo mixto instilletur auri, mitigat dolorem ex frigido. In lotio quoque boum si infundat se homo, optimum est stomacho dolenti ex frigido.* Prodest etiam hæmorrhoidis. Fimus boũ cataplasmatus super apostemata grossa, dissoluit ea, si verò comburatur, & naribus insufflatur, sanguinis fluxũ ab eis sedat. Præterea si cataplasmetur eo modico cum butyro, vẽtri hydropici manifestissimè medetur. Quid iam opus esset addere, si excrementum balęnarum ambra fuisset? Alia subsidia medicinalia ex brutis non est opus enarrare; sat sit commemorare castoreũ, lapidem bezoar, vngulã alces, cornu monocerotis. Beatissima virgo Hildegardis locupletissimè collegit in suâ Physicâ vtilitates animalium.

CAPVT LXV.

De generibus plantarum.

INfinita plantarum silua est, quarum tamen non minora humanis vsibus commoda, & victui, & indumentis, & medicinæ,

quæ nec narrandi eſt animus, nec facultas. Satis erit pingui percurrere Mineruâ earum genera & partes, atque ipſarum cum animalium membris æmulationẽ. Vniuerſaliſſima vegetabilis naturæ partitio eſt in arborem, fruticem, ſuffruticem, herbã. Non ita legitima & ſtabilis horum omnium definitio eſt, vt non eadem planta ab vnâ claſſi in aliam commigret. Nam frutex quandoq; faceſſit in arborem, & arbor in fruticem. Audiamus Theophraſti definitiones. Arbor eſt, quod ab radice, caudice ſimplici, ramoſũ, nodoſum, ſurculoſũ, aut facilè diſſolubile aſſurgat, ceu olea, ficus, vitis. Frutex, quod ab radice caudice multiplici ramoſumq́ue ſe attollit, vt rubus, paliurus. Herba, quod ab radice foliatum ſine caudice prouenit, ſemenq; caule fert, vt frumenta & olera. Sed definitiones iam accipi probariq́ue debent, vt notis ac lineamentis quibuſdam quaſi in vniuerſum à nobis ſubſignantur. Etenim diſcrepare nonnulla ſuapte naturâ fortaſſe appareant: quædam etiam ob culturam diuerſã effici, atque à ſuâ naturâ deficere, vt malua in altum ſe attollens, atque in arborem trãſiens. Quippe ita fit: neque tempore longo, ſed menſibus ſenis aut ſeptenis, ita vt longitudine craſſitudineq́ue inſtar haſtæ poſſit grandeſcere; quapropter cõmodè ad vſum baculi venit: tempore verò lõgiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capeſſit. Simili modo & beta: nam ea quoque ampliorem magnitudinem capit. Sed longè magis amerina, paliurus, hedera, vt procul dubio arbores hæ efficiantur, quamquam frutices ſint. At myrtus, niſi ſæpiùs purgetur, in fruticem tranſit. Quin & nux auellana, quæ quidem & fructum meliorem copioſioremq́ue feret, ſi quis plures virgas reliquerit, vt quæ ſcilicet ſuâ naturâ potiùs fruticoſa ſit. Neque malus verò, neque punica, neque pyrus, neque denique vllâ quæ ab imis plãtigera ſit, caudice vno eſſe appareat, ſed culturâ, ceteris abſciſſis, vtique tales reddunturur. Nonnullas etiam caudice diffuſas multiplici, causâ exilitatis relinquimus, vt punicam, vt malum. Oleas quoque & ficos multifidas dimittere aſſolent. Quin etiam magnitudine paruitateq; omnino diuidenda nonnulla quiſpiam fortaſſe cenſuerit, quædam etiam robore imbecillitateq́ue, & diuturnitate ac temporis breuitate: quippe cùm virgultorum olerumq́ue nonnulla caudice vno conſiſtant, & arboris quaſi naturam adipiſci ſpectentur, vt radix, vt ruta; quamobrem eiuſmodi olera nõnulli oler-arbores vocant. Et quidem omnia olerum genera certè, aut plurima, cùm permanſerint, quaſi ramos quoſdam capeſſunt; totaq́ue in arboris figuram mutantur, diu tamen durare nequeunt. Plurimas alias plantarum claſſes & differentias idem Philoſophus tradit, quibus non eſt operæpretium diu immorari.

CAPVT LXVI.

De partibus plantarum.

NVllibi fortaſſe natura licentior, nullibi laſciuior, quàm in plantarum fabricâ. Luſiſſe potiùs quàm ordinaſſe videtur. Vix eſt dos quam omnibus communem dederit, ſicut animalibus os, & ventrem, & alia, proportione eadem. Nam neque radicẽ, inquit Antonius Reccus, neque caulem, neque germen, neque foliũ, neque florem, neque fructum plantæ omnes habere videtur. Cortex rurſus, aut medulla, aut neruus, aut vena, minimè omnibus ineſt, vt in fungorum & tuberum genere patet, quibus rebus, hiſq́ue ſimilibus, natura vtique plantarum conſiſtit. Sunt equidem arboribus & fruticibus partes plurimæ, ſuffruticibus pauciores, quibuſdam herbis pauciſſimæ; quarum quædam primæ maximeq́ue communes plurimorum ſunt, calore & humore partibus primis ac ſimpliciſſimis cunctiſq́ue plantis communibus omiſſis, tamquam earum deſcriptioni cognitioniq́ue ac noſtro inſtituto minùs opportunis, vt radix, caulis, ramus, ſurculus, ex Theophraſto. Quædã perpetuò ſuis adſunt ſtipitibus, aliæ non ſemper adhærent, ſed pereunt ac decidunt, quas idcircò nonnulli partes eſſe negant, alij annuas appellant. Perpetuæ partes ſunt radices, caudices, rami, cortices, ligni materies, matrix, medulla, & aliæ: annuæ verò, & non perpetuò præſentes: flores, calices, iuli, fructus, ſemina, capitula, ſiliquæ, valuulæ inuoluera, vmbellę, pappi; & multis folia etiam, ſed non omnibus tameri. Radix igitur eſt id quo terræ planta inſeritur, atque cohęret, & alimentum allicit. Cunctis plantis hæc ineſt, paucas ſi excipias, quæ ſine radicibus viuunt & augẽtur, vt viſcum, ſtelis, hyphear, arborumq́; fungi. Caulis id quod ab radice ſimplex ſupra terram aſſurgit, & in quod alimentum defertur, ſcapuſq́ue Latinis nominari conſueuit: ac in arboribus quidem & fruticibus caudex, in herbis verò caulis dicitur. Soboles illa coliculorum, inutiliſq́ue è radicibus fructificatio, ſtolones appellantur, qui iuxta arborũ ac fruticum caudices erũpunt, quiq́ue euulſi atque plantati viuunt & adoleſcunt. Truncus inferior caudicis pars, radiciq́ue vicinior eſt, aliaſq́ue truncatis ſupereſt ramis. Rami ſunt, qui in caudice aut caule fiſſi multiplices ſparguntur, & veluti brachia quædam ſe expandunt, quos Theophraſtus nodos appellat, licet minùs rectè; ex nodis namque emergunt, vt ex articulis brachia cruráve in homine. Quamquã non vbique vbi nodi in ſtirpe ſunt, ibi naſcuntur rami: ſunt enim nodi quidam verrucæ inſtar, qui non germinant, cæci ob id appellati. Surculus, quod ex ramis ſimplex ac indiuiduum oritur, quale potiſſimùm germen annotinum apparet. At quia prędictæ partes cortice, ligno, & medullâ, quæ & matrix dicitur, conſtant, meritò de his dicendum. Eſt ergo cortex pars vltima ac extima, à ſubiecto corpore ſeparabilis, veluti cruſta quædam ad tegendum data, quæ ſi velut ambiens membrana cingat, tunica à tuendo corpore dicta eſt; pars tamen corticis interior, quæ ligno preſſiùs adhæret, propriè liber erit, is qui quos ſcribimus libris nomen dedit. Corium tamen à doctis non tam facies ſumma, quàm ſtatumen quoddã craſſius, cui & aliud ſubeſſe poteſt, nominatur. Sunt verò & partes quędam quæ per ſe nomine carent, ſimilitudine autem ex animalium partibus appellationem ſibi mutuantur: quare appellant neruum id, quod cõtinuum, fiſſile, prælongumque ſpectatur, ſed inſociabile, ac germinis infecundum, & venas non habens. Venæ ipſæ cetera neruo ſimiles, ſed maiores craſſioreſq́ue ſunt, & ramulos & humorem habentes. Item lignum alia ſibi vendicarunt. Lignum interior pars, cortice circumdata, fiſſilis, ac dura, ac veluti corpus arborũ & fructificum. Cuius exterior & cortici vicinior pars mollior eſt ac albidior (alburnum à quibuſdã dicitur) quæ & facilè putreſcit, & teredinibus crebrò obnoxia eſt. Caro eſt id quod omnibus dimenſionibus diuidi poteſt, quomodo terrea quæque ex terrâ conſtant. Vnde fit, vt inter neruum & venam ipſa media intercedat, ex Theophraſto; etſi corticem fortaſſe rectiùs medium inter neruum & venã, quàm carnem dici poſſe cenſendum ſit. Matrix, quod in medio ligni reſidet, & tertiũ à cortice continetur, velut medulla in oſſibus: hoc nonnulli cor, alij medullã appellare malunt. Medulla etiam eſt id, quod in medio ligni fungoſum continetur, veluti ſambucci medulla, ſalicis, virgę ſanguineę, rubi. Sciẽdum etiam, quòd herbarum caules, ſi exigui ſunt, cauliculi aut coliculi dicantur, quandoque & ſcapi, aut culmi, vt fabarum ſcapus, frumentorum & paruarum arundinum culmi. Folium eſt propriè quod ex carne, cortice, & neruis conſtat, plantaſq́ue veſtit atque exornat, quo cùm ſpoliantur, plantæ nudę apparent. Flos gaudium eſt arborũ herbarumque: concipiunt enim plantę varijs diebus, & pro ſuâ quæque naturâ grauidæ partus gerunt, quod germinatio ideò vocatur. Pariunt cùm florent, floſq́ue ruptis conſtat vtriculis, tunc q́ue futuri fructus ſpes eſt. Sunt etiam quædam alia peculiaria parturientis arboris indicia, quæ neque fructum neque florem propriè dixeris (Cachryas Græci vocant) ſuntq́ue ſublonga pennicularum modo nucamenta, quæ ſquamatim compacta prodeunt è ramis, vt videre eſt in larice, piceâ, platano, iuglande, tiliâ, abiete, & alijs permultis. Verùm quod in auellanâ nuce, corylóve, compactili callo racematim cohęret, & veluti prælongus vermis ſingulari pediculo penſile nititur, Iulũ tam Græci quàm Latini vocant. Flores etiam ſuas partes habent, nempe calycem, ſtamina, apices, & vngues. Calyx eſt, quo flos primũ continetur, deinde fœtus clauditur. Stamina, quæ veluti filamẽta è calyce erumpunt ab intimo floris ſinu. Apices ſunt craſſiuſcula quædã dependentia, in ſtaminum ſummo inhęrentia. Vngues in roſis, ceteriſq́ue foliatis floribus veteres intellexerunt imas foliorum partes, quibus calyci cohærẽt, decolores magnâ ex parte, ideò Medicinæ damnatæ. Fructus, quod carne & ſemine compactum eſt, frequenter tamen pro eo quod inuolucro perinde quaſi carne & ſeminio coactum eſt: accipi ſolet non rarò pro ipſo ſemine, vbi nudum & nulli alteri incluſum naſcitur. Sunt etiam herbarum permultæ partes, quæ ab humanarum ſimilitudine nomen traxerunt, vt coma, caput, alæ, ſinus, genicula, latera, capillamẽta, fibræ, vertex, cacumen, & aliæ. Coma, quidquid hilari venuſtate crinium modo ſummũ ramorum vel coliculorum exornat, vt frondes, cùm foliatum eſt cacumen: ſæpè corymbi & flores comare dicuntur. Id quod in globum extuberat, aut in orbem glomeratur, caput dici conſueuit; ſi magnitudine ceſſerit, capitulũ, à quo multa herbarum capitulata viſuntur faſtigia, vt papaueris, nymphæa. Cauus inter caulem & ramulos anfractus, vnde ſinuatim noua proles egreditur. Alæ dicuntur, factâ ab humanis alis tranſlatione, velut in vtrorumque complexu angulus, in quem coierunt, ſinus nuncupatur. Sic alarum caua ſinuſq́ue idem ſibi velle fatebitur, qui rectè inſpexerit. Atqui partes, quæ in quoſdam nodos intumeſcunt, tam articuli quàm genicula nominãtur; à quibus perſæpè vel geniculatim vel articulatim ramuli prodire dicuntur. Quod inter artus vel genicula medium intercedit, internodiũ dici conſueuit. Geniculatæ quoque radices nominantur, que nodis quibuſdam interſtinctæ protuberant, rotũdę, & leuiter capitulatæ. Partes craſſiores, nodis conglobatæ, in quas internodiorum exttema coëunt, vertebræ nominantur. Lateribus etiam prædita ſunt herbæ, quibus laterales funduntur rami, aut vtrimq; in ordinem digeſti prodeunt. Ad hæc particulæ teretes & oblongę, in capilli modum extenuatæ, capillamenta dici conſueuerunt: quæ ſi contorta criſpentur, cirri mutuantur appellationem.

Diſſi-

Diſſident cirri ab acetabulis: illi enim tota polyporum flagella ſunt,hæc in flagellis cirriſque rotundæ cauitates ac cauernoſitates ſunt. Capillamẽtis germanæ ſunt fibræ,quæ plantarum minutiores ſunt radiculę,in quas veluti extremas craſſiores effuſæ ſparguntur, ſic radices multæ fibris capillatæ , nec non etiam capillamentis fibratæ pinguntur, quæ veluti crinibus quibuſdã cirratæ comantur. Vertex,faſtigiũ, cacumen, id eſſe conſtabit, quod longiſſimo ab radice diſtiterit interuallo; vt crux , quod proximum ſit pedi oculus dicitur, quòd perſæpè in huiuſmodi alarum ſinu videantur oculi : is inoculationi nomen fecit. Ceruix pars illa eſt, quæ à capitatis radicibus prodiens,prelonga,teres in colli ſpeciem figuretur, vt in cepis,& porris,& id genus ſimilibus. Vmbella eſt , quæ in plantis ſummatim inſidet , eſtque floris ſeminisve pedamentum in plures digeſtum longiores pediculos, qui ſimul ex faſtigio eodem orti, in latius continuò radiantur,ſinguliq́ue florem vel ſemen ſuſtinent in orbem circumactum,vt in ſambucco,fœniculo,aniſo,dauco,& nonnullis alijs. In orbem quoq; radiatas herbarum comas,cacuminaq́ue in faſces coacta, Latini muſcaria vocarunt,à flabri ſimilitudine , cuius ventilatu muſcæ conuiuij abiguntur. Cymę ſunt ſcaporum delicatiores teneriores q́ue coliculi,quos à primâ pullulatione præſtant. Pappus lanoſus villus eſt,qui defloreſcentibus aliquot herbis remanet, & poſteà in auras euaneſcit,vt in carduis,ſenecione, ſoncho, & pleriſque alijs fit. Herbæ quędam arboreſve quadã lanugine pubent, quæ eſt lanata quædã hirſuties,quâ ſtirpium aliquot folia,coliculi termiteſve caneſcunt. Aculei ſunt,quæcumque duriuſcula in cuſpidem turbinata punctionem infligunt, ſpiculorum modo. Echinus eſt, quidquid numerosâ congerie aculeorum ſtipatur , ſiue tegmen,ſiue caput,ſiue cacumen: ſic dictus, quòd globoſo ſpinarũ agmine herinaceum mentiatur, vt in caſtaneis, dipſaco, & ſpinâ albâ apparet. Semina multis, varijs conceptaculis recipiuntur,nempe ſiliquis,valuulis, folliculis,loculis,vaſculis. Folliculus eſt theca cuiuſlibet rei,quę granum vel ſemen continet inuolutum. Siliqua tegumentũ eſt,quo vel grana leguminum, vel herbarum ſemina concluduntur: nam non legumina modò, ſed & complures quoque herbæ & frutices ſiliquantur. Valuuli , cùm ceterorum leguminum folliculi , tum præſertim fabarum appellati ſunt,quia vallo quaſi vuliuoli grana excutiantur. Vaſcula,reliqua ſeminũ inuolucra : quæ ſi veluti paruæ capſulæ ea recludant,loculamenta dicuntur;ſi pecuniarij ſacculi ſollicularem formam refert , vulgæ ſibi nomen adſciſcit. Circinatus florum vel foliorũ ambitus , qui coliculos aut ramulos herbarum coronat,verticillũ eſt, ab inſtrumenti muliebris ſimilitudine dictum, quod fuſo vertendi gratiâ ſolitum eſt adhiberi.

CAPVT LXVII.

Arborum diſſectio.

APpendam quoq; pro arboreę fabricæ declaratione eiuſdem diſſectionem ex Monlucienſi Doctore. Vniuerſo ſtirpium generi radices Deus velut fundamẽta quędam iecit, vt ijs quaſi pedibus (ſic enim loquitur Plinius) ſubſiſterent ac firmarentur. Quibus caudicem, vel,ſi mauis,truncũ ſuperpoſuit, ramiſq́; quaſi brachijs rurſus illum diffudit: & ex his caules ac ſurculos elicuit,veluti manus & digitos,eorumq́ue alios fructu donauit,alios fronde ſolâ & folijs veſtiuit;quibuſdam genitalia mẽbra dedit,conceptu & fœtu ſuo tempore grauida, pleriſque verò alijs vmbracula dumtaxat & tegmina præſcripſit ad tutandos protegendoſque artus,& ob id fructibus priuauit. Arboreis itaq; ſurculis & cauliculis genitalis ſedes aſſignatur. Quòd ſi nonnumquam à partu ceſſent, non tamen vt orbi & ſteriles à fertilium choro ſunt explodendi. His omnibus corticem ceu cutem quamdã appoſuit, cui humor ſubeſt, qui ſanguis intelligi debet,omnia alens,vegetans,& ſuſtinens. vnde etiam arboris caro coaleſcit, cortici proxima ; cui venæ inſunt, per caules & ſurculos ad folia vſque perreptantes. Subeſt itaque humor quidam nutritius, ceu ſanguis quiſpiã & ſaliua,non ſolùm arborum cortici,verùm etiam partibus reliquis: ſed nõ idem omnibus. Lacteus etenim ficis ineſt, ad coagulandos caſeos non inutilis;ceraſis gummoſus, vlmis ſaliuoſus, malis lentus ac pinguis; vitibus,pyris, aquoſus ; & ita de alijs. Sed viuaciores ſunt arbores,quibus lentior ſubeſt humor. Inſunt & ſuccis arborum quarumdam adipes, qui à colore albo alburnum vocantur , mollis ac peſſima pars arboreæ carnis; nam facilè putreſcit, & teredinibus obnoxia eſſe ſolet: ex quo velut marcori patens , in lignis ad ædificandum repoſitis excludi & reſecari debet , ne pars ſincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui conſtat ſtamine, abſque venis; & huiuſmodi arbores fiſſiles maximè traduntur: quibus non adeſt, frangi quàm ſcindi aptiores ſunt , vt in oleâ & vite experimur. Quæ recto neruorum ſtamine ſeu filamẽto coaluerunt,quòd frangentem præ ceteris violentiam reſpuant,vinculis faſciũ dicari ſolent. Hinc nimirum geniſtæ,coryli, vlmi , betulæ , & populi rami, aliarumq́ue arborum quarumdam , ad id præ-

cipua dos. Subtument & glandia nonnullarum arborum carni,perinde atque in corporibus humanis,quodam callo carnis in ſe conuoluto.

Nunc de medullâ paucis agendum,quę latet in ſingularum arboris partium meditullio,vt in ſolidis animantium partibus. Sed inter ſe diſcrepant arbores in hac medullâ: quibuſdam enim carnoſa ſubeſt,vt fico,ſambuco,& alijs, quæ ob id fungoſi generis exiſtimantur : alijs lignoſa ſentitur , vt larici, abieti, pino, & ſimilibus.

His vtcumque elucidatis,nunc demum ad nutritionem calamum in hunc conuerto modum. Si omne quod adoleſcit augeturq́; alimentum capit,& illud caloris attrahentis & concoquẽtis beneficio ſibi comparat,neceſſum eſt ; arbores caloris principiũ aliquod habere,quo ſuis radicibus alimentum ex nutritio terrę ſinu,ceu ab altricis vberibus confectũ,ſugant & hauriant; nam terrâ perinde atque vbere vtũtur: vnde ſuccus alendis partibus diſpenſatur, qui ſeminibus ad educandam nouam ſobolem conſpirat. Sic autem procedit educatio. Radices maiores & craſſiores proximo & illibato terræ ſucco primùm aluntur,tum demum minores,ceu capillares quędam venæ ex maioribus obortæ; deinde reſiduum ad truncum & illius partes excurrit ac trãſmittitur, donec ad ſummum & vltimum vſque ſurculum ac folium iugi tranſmeatione & miniſtratione peruentum ſit. Naturali enim vi ac facultate nutrimentum per trunci medullam,ceu per canalem & ſyphunculum,cęcis quibuſdam meatibus ad ſummum vſque & extremum germen, floſculum, fructum, ramulum & foliolum vndequaq; diſtribuitur. Quò cùm peruenerit, ibi cõſiſtit & abſumitur; vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quòd ſi, veluti redundans, ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipſum, multos ibidem ſtolones edit,humore nutritio illuc conuerſo, & à partibus ſuperioribus remiſſo. In his paucis præcipua conſiſtit arborei corporis anatome; & explicata in ſuas partes diſſectio à capite ad calcem,vel,ſi mauis,à cacumine ſummo ad imas radices,tam maiores quàm minores.

CAPVT LXVIII.

An partibus heterogeneis conſtent mineralia.

EX mineralium quoque cenſu locupletiſſimũ Medicina penus nacta eſt : ſcrutari tamẽ non vacat. Sat ſit,appoſitè meminiſſe,num partibus conſtent diuerſis, maximè lapides & metalla. Qui vitam his elargiuntur, poſſunt vtique componere illa, atque diuerſis cõpingere particulis aut venulis , vt aliquâ coquant officinâ, & deriuent alimentum ſi glutiant. Quidquid hoc ſit (hanc controuerſiam alibi diſſeriũ) diuerſitatem partium habent aliqui lapides & metalla, ſi non mole, ſaltem virtute. Magnes non eſt homogeneæ virtutis: fixas ſtataſque partes habet, quibus ferrum trahat aut trudat. Ferrũ quoque ſuam habet faciem,ſuum os, quibus conſpectat & oſculatur petram: ſuum quoque tergus & calces ; quibus fugit & recalcitrat. Longa opera hæc eſſet, nolo tamen immorari. Mitto curioſos ad Tractatum noſtrum de Magnete in quinto libro Curioſæ Philoſophiæ. Hic ſolùm adijcere operæpretium erit,vim magneticam humano corpori ineſſe. Nam præterquam quòd ſint magnetes quos humana caro rapiat teneatq́ue,in ipſo humano corpore virtutem conuerſiuam ad Septemtrionem iam notarunt nonnulli; nec nauiculam,in quâ homo decumbat, conquieſcere, niſi caput humanum cynoſuram reſpiciat. Narro aliorum ſententiam, nondum hanc expertus Philoſophiam. Sunt etiã qui aliquot lapides ſexu diſtinguant. Numeraui quondam nonnullos. Propero ad alia.

IOAN-

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

De varijs hominum figuris.

SATIS iam prolusum de causis; pergo ad narrationes animalium. Exotica procurabo multa. Noua natura iam patuit, noua miracula, nouus orbis; inde multa narrare animus est, etiam intactas nonnullas, ignotasq; eruditissimis locupletũ Commentariorum scriptoribus pandere naturas. Dupliciter pretium operæ facturum me puto, & iucundæ veritatis, & sincerę nouitatis. Suppetit multa, sine iniuriâ fidei, imò sine periculo, admiranda, id est noua & alium mundum præsentare curiosis. Accepi, quæ ex propriâ sententiâ dixero, bonâ & exploratâ fide, nonnulla ab oculatis testibus, nonnulla à probatis Auctoribus, & manuscriptis varijs omnem fidem merentibus. Seruantur in Bibliothecâ Regiâ S. Laurẽtij in Escuriali Volumina Doctoris Francisci Hernandi, qui iussu Philippi II. nouum peragrauit orbem, vt exploraret eius conditionem. Huius Auctoris autographa penes me sunt. Sunt & alij manuscripti codices de rebus Indicis ad Reges Hispaniæ & Regium Senatum missi: ex hoc thesauro licet proferre noua. Sæpè vtar verbis Francisci Hernandi. Latino quidem, sed humili sermone scripsit; cuius nihilominùs non temerabo stilum, vt saltem discolor oratio publicet aliena quæ accepi. Vtar quoque editis clariorum Auctorum commentarijs, vt locupletior historia sit, quàm ab homine iam auspicor.

Varium apud Indos hominum genus staturâ, indole, formâ, deformitate, quæ sępiùs in Plinio cẽsui vana. Fidem iam nonnullam impetrarunt, postquam aliqua monstra similia nouus orbis ostendit. Fides sit penes Auctores, quos tamen in multis fide dignos reperi. Antonius Daça, & Petrus Simon auctores sunt, & eiusdem miraculi fidem nauigationes Hollandorum & Anglorum faciunt, homines inueniri Tutanuchas dictos (aurem significat hoc nomen, quemadmodum similia spectacula in vetusto orbe, ab stupendis auribus, appellarunt Enotocitos) quibus adeò prolixæ aures sunt, vt vsque ad terram dependeant, & sex homines sub vnâ condi possent. Hos reperiri versus Californiam. Non procul ab hac prouinciâ aliâ esse Honopuestam nomine, cuius incolas ad oras magni lacus habitare, & sub aquis mersos dormire aiunt. Alias gẽtes in Xamocohuycâ esse dicunt, quæ membris purgationi excrementorũ destinatis careant, ali propterea solùm odore fructuum, florum, herbarũ, quas olfactui & naribus, non stomacho condiunt. Idem prodit Gregorius Garzia de quibusdam Perũẽsibus: quos & propterea ait semper secum deferre fructus & herbas odoriferas, eoque solùm commeatu vti. Homines omnino gibbosos & incuruos memorat Frãciscus Hernandus in manuscriptis. Argensola scribit, Petrum Sarmientum, cùm Magellanicos sinus exploraret, incidisse in homines, quibus pro vocibus vlulatus fuit, instar marinorum luporum, & pro indumento argilla rubra, quâ totos se vngunt. Eumdem occurrisse gigantibus, cepisse vnum, fugasse aliquos. Est etiam Petrus Simon auctor in Expeditione quâ Ioannes Aluarez Maldonatus ab Cuzco instituit, vt nouas exploraret terras, inuentos gigantes quinque vlnarum mole, pænè canino vultu (ne cynoprosopi absint) rostro & dentibus acuminatis & productis, occisum vnum vtroque sexu monstrosum, tectum fuluo, raro, nec prolixo pilo. Idem scribit, cùm villa quædam Patrum Societatis Iesu ædificaretur quatuor à Mexico leucis, in cęmentis reperta gigantũ ossa, & dentem molarem parem humanæ manui contractæ, siue pugno. Torquemada pondo duarum librarum inuentum scribit. Hæc pignora immanitatis omitto, plurima enim sunt: de recentibus monstris nũc est sermo. Pergo ad Pygmæos, quos Ioannes Aluarez Maldonatus anno 1560. vltra montanas Andes reperit, non excedentes cubitum. Pila plumbea emissa à milite, fugacem feminam occidit. Captum marem intra sex dies tristitia viduitatis & seruitutis confecit. Femina moribunda, cùm accederet percussor, manum opponebat oculis, ne videret, ad temperamentum impotentis odij. Aliud hominum pusillum genus, non vltra quatuor dodrantes, in Orientis quadam insulâ, quę tota aurifodina est, statuit Argensola, & veros pygmæos affirmat. Nec prætermittenda est natio Papuarum nigerrima, inter quos aliquos dicitur nasci non minùs candidos & rufos, quàm Septemtrionales nostri. Hos obcæcari statim præsentiâ Solis, licet non aspiciant illum, sufficit adspici: adeò fascinat has gentes pulcherrimus naturæ oculus. Hispani hos vocant Albinos. Porrò homines canino capite, dentibus & oculis deformes, in insulâ Anganiâ reperiri scribit Marcus P. Venetus.

CAPVT II.

De varijs monstrorum nationibus.

NOn omnem penitus fidem similibus monstris oppignero, sed Auctores eam vindicent, maxime in his quæ sequuntur. Nec tamen præter mittenda duxi, non quia certò putem, nationes illas tantæ deformitatis esse, sed quoniam probabile existimem, singularia saltem nonnulla monstra occasionem fabulæ dedisse. Exhibebo quę Lycosthenes in Appendice collegit. Non ita pridemà Lusitanorum nauibus reperti sunt in quadam insulâ in medio ad Colocutum itinere, vbi Cynosura videri non potest, homines cum duobus in latere dextro brachijs duabusq; manibus, auriculas asininas, faciem humanam, dextrum crus equinum, aliud humanum habentes. Abundant pilis circa pudenda, reliqua glabri. Ceruorum instar currunt & saliunt, crudeles admodum sunt, & amentes. Eorum mulieres illis assimilantur, sed minores habent aures, pulchræque sunt feminæ, ac magistræ in setæ atque auri artificio muliebri: bis in anno pariunt. Quibusdam in Arabiæ locis hæc monstra sunt. Tres habent oculos, nasum & os magna, aures binas amplissimas & rotundas, singula brachia, duas manus: mares etiam binas tam magnas habent mammas, vt eas commodè tegere nequeant. Belluinas induunt pelles, sine caligis & calceis incedunt, neque digitos in pedibus habent. Vocantur sterlochi. Non frustrà ore magno sunt præditi, nam comedones & voraces sunt. Carnibus vescũtur semicoctis, vinum aut aquam non bibunt. Magni sunt bellatores, & perpetuò cum vicinis ac conterminis locis bella gerunt. Eorum Rex vectigal pendit Magno Camo. In Æthiopiæ partibus, quæ Occasum spectant, sunt homines benè formati, præterquam quòd vnicam vno cum pede maximo habent tibiam, cuius pedis vmbra, cùm Sol ad meridiem surgit, in terram prostrati ab æstu se tuentur. Cùm illis ambulandum est (neque enim aliter possunt) saltãt. Loquuntur vt nos in suâ linguâ. Gemmarij sunt pręcipui, quas Armenis mercatoribus, grano ad victũ accepto, vendunt. Sunt magni roboris viri, & annos ducentos viuunt. Eorum feminę pulcherrimę sunt, & omnibus communes: quæ cùm prægnantes sunt, non ampliùs vllâ ratione coitum admittunt. In Ægypti alpibus sunt hæ deformes creaturæ: faciem, brachia, & pedes humanis similes possident, cum duabus longis mammillis, reliqua similes camelis. Cum natos pepererunt, in dorso aut lumbis eos portant, & siluas peragrantes victitant. Viuunt ad summum annos triginta, nec plus quàm semel aut bis pariunt. Velociter currunt. Eorũ mares sunt piscatores strenui, & suis vxoribus crudelissimi & ferocissimi. Regem proprium in humeris semper ferũt super ligneâ lecticâ, & eum summè venerantur. Æthiopiæ in partibus Septemtrionem versus tales inueniuntur, qui humanũ corpus pulchrum habent, duo brachia, duo crura, & pedes humanos, sed in humeris habent prominens caninum caput, cum duobus brachijs humanis. Vitam degunt humanam, & affabrè laborant cum sericeis & aureis filis res varias, quas ad Magnum Camum mittunt. Non vident, neque plorant. Magnas exercent mercaturas margaritarum siue vnionum, castunculorum, & aliarum gemmarum pulchrarum. Eorum Rex tributarius est Magni Cami. Tributum penditur ex rebus sericeis & auratis. In Oceano Orientali reperiuntur feminæ crassissimæ, quæ collum longius habent, & præter naturam brachia seu lacertos coniunctos cruribus: retrò asininas habent tibias, sed pedes alterius formæ, caudam item asininam: altiores antè sunt quàm retrò: quatuor vno ventre gerunt filios, è quibus duos necant, alios educant: lac copiosum producunt, è quo caseos pro suo victu conficiunt. Mares feminis sunt similes, minoribus tantùm ventre ac mammis. Nonnullis in Tartarorum Vallibus talia reperta sunt monstra: collum habent longum supra thoracem, & caput in modum gryphi, in pectore duos oculos, nasum & os, duas alas in illis diuersorum colorum, brachia & tibias humanas: in locis habitant aquis scatentibus, quoniam ex piscibus victitant. Grauiter vt anseres volant. Pennæ alarum ipsorum vsui sunt magnis dominis in sagittis aptandis, maximè apud Magnum Camum, & Pretoianum. Animalia sunt ferocissima, & homini-

minibus inimicissima: ex ore venenum proijciunt, cùm propè sunt vt capiantur. In noui orbis eâ parte nouiter à Lusitano Rege repertâ, sub Aquilone vbi ad sanctam Crucem est inditum nomen, hoc hominum genus repertum est. Caput habent caninum, pilosum, cum auriculis longis: media corporis pars & brachia sunt humanis similia, crura equina, vngues bubali: induunt pelles: non loquuntur, sed fortiter latrant: magni sunt prædones, & ex raptu viuunt: *Baratria* vocantur: continuò cum vicinis insulis belligerantur, & homines vorant cùm habere possunt, cùm non habent, ceteris vescuntur animalibus. In regionibus Magni quondam Tamberlani reperire est huius formæ centauros. A medio supra humanum corpus & faciem gerunt, nisi quòd brachiorum loco duo habẽt breuia brachia bufonis instar: in capite sunt caninæ aures, cum tribus in vultu barbis; in illis sunt brachia humana cum manibus ac digitis: reliqua sunt equi. Celeriter currunt. Si quem amplectantur, tam arctè stringunt, vt rumpi cogatur. Solis vescuntur elephantibus. Amici sunt hominum & mulierum, quia illis nullam inferunt molestiam. In Taprobanâ insulâ tales repertæ sunt humanæ creaturæ malè formatæ. Crura habẽt breuia, humeros eleuatos, collum subtile, caput maximum, cum vnico in fronte oculo. Rimantur gemmas, & similia pulchra. Truces ac ferini sunt homines, nec femellas à maribus quis dignoscit, nisi cùm grauidæ sunt. Nudi incedunt, & ex rebus siluestribus vitam degunt. Ros illis potus est. Auribus carent, & acutè audiunt. Quoddam fucorum genus, quos Itali *tabanos* vocant, illos valdè molestat, ob eam causam sabulo se condũt, quoad insulam fuci præteruolent. In vltimis Syricanæ partibus sunt talis figuræ homines. Præter gruinum collum, ac ferinum caput, cum oculis ac naso humanis, rostrum & barbulas habent vt galli. Vestiuntur pellibus. Agricultores sunt. Magnum illis est bellum cum gryphis, ita vt vtrimque ingens numerus pereat. Eorum mulieres sunt illis similes, sed barbulas non habent, & rostrum latius gerunt. Vinum non bibunt. Qui in bello cadunt, habentur vt sancti, & eorũ vxores non ampliùs sunt alijs viris conspicabiles. Super insulis quibusdam Caspij maris tales reperiuntur leones. Humanâ sunt facie, sed siluestres & feroces, ex raptu viuunt, & supra atque sub aquis ęquè natant vt pisces. Horum plerique Historici meminere, ac Solinus præsertim de Mundi mirabilibus. In Libyæ desertis repertæ sunt mulieres quæ ad genua vsque promissas habent mammillas: vsu carent loquendi, sed tamen vehementer clamant, vel stridẽt. Domesticè versantur cum viris. Velociter currunt, ita vt cursu siluestria capiant animalia, quibus vescantur. Inter album & nigrum colorem sunt, nempe fusci coloris, vel subnigri. Carent pilis, nisi quòd à genubus infrà Satyris similes sint. Vnguibus manuum fortes ac rapaces sunt: caput crinibus abundat: deformi sunt corpore ac facie. Rident libenter, præsertim in virorum præsentiâ. In Asiæ siluis sunt tales appellati *Monopoli*. Capite carent, sed faciem habent in pectore: incedunt nudi, solis pudendis velo tectis. Caput integunt maximo pileo, propter ingentem Solis calorem. Colligunt hi piper, & illud Mechę mercatoribus ex variarum mercium permutatione diuendunt, quas deinde merces ipsi antipodibus distribuunt. Sunt valdè continentes & modesti homines, neque vmquam verbum malum proferre audiuntur. Sinceriffimi sunt, & bonâ præditi conscientiâ iuxta suam legem. In Libyæ Alpibus hæc monstrosa animalia reperiuntur. Ex toto flaua seu gilua sunt, facies humana in pectore: crura sunt bouina, pedes humani, cauda vulpina; mammæ caprinæ, dorsum instar camelorum, collum longum, in cuius summitate non caput, sed tumorem in modum nattę cum duabus porcinis auribus habent. Hircinâ sunt barbâ: viuunt ex herbis & radicibus, & admodum siluestres sunt. Dum parui sunt, his commodè vescuntur homines, quibus Magnus Camus vtitur: at cùm grandæui, duriffimę sunt concoctionis, ideò iuuenculi sunt vescendi. Illic hi meliores sunt, quàm apud nos hœdi. Omnia hæc Lycosthenes; plurima vana. Illud quod in Quæstionibus naturalibus obseruo, nunc inculco, plerisque monstris fabulam dedisse dæmones deformi apparentes specie, quemadmodum D. Antonio sub satyri & centauri vultu visi in deserto. Sed & Apostolico viro Balthasari Barrerio, ex nostrâ Societate Iesu, in reditu è Benâ apparuerunt varia monstra. Putabat is initio, cùm procul esset, nigritas esse patriæ incolas: sed locus desertus omnino erat, & spiritus cognouit esse humanam figuram ęmulantes. Accidit interdum, monstrosos homines ex incestis aut dæmoniacis congressibus edi. In Brasiliâ è barbaræ mulieris cum incubo congressu horrendum monstrum prognatum fertur, & in sedecim palmorum altitudinem excreuisse, dorso lacertæ pelle contecto, turgidis mammis, brachijs leoninis, oculis rigentibus, & instar ignis scintillantibus, ceterisque membris fœdissimis adspectu.

CAPVT III.

De insulanis meridionalibus.

APpendo quod Bohemus ex Diodoro affert, licet vanum mihi de habitatoribus insulæ Iamboli. Sunt eius insulæ homines corpore ac moribus haud nostris similes, eâdem tamẽ corporis formâ, sed quę magnitudine quatuor cubitos excedat. Horum ossa veluti nerui, quo velis flectuntur reflectũturque. Corpore sunt plus quàm nos agili ac robusto. Nam si quid manibus ceperint, nemo eripere ex digitis potest. Pellis corporis adeò perpolita, vt ne pauca quidem lanugo appareat. Pulchri sunt, decori, & corpore cõposito. Aurium foramina multò nostris patentiora, quemadmodum linguâ à nobis differunt. Habet enim eorum lingua priuatum quid tum à naturâ tum ab ingenio datum: diuisam enim linguam natura dedit, quæ scinditur in inferiori parte, vt ab radice duplex esse videatur. Ita variâ vtuntur loquelâ, vt non solùm voce hominũ loquantur, sed auium diuersarum imitentur cantus. Et quod mirabilius videtur, vnà cum duobus hominibus perfectè simul respondendo tum disputãdo loquuntur: vnâ enim linguæ parte vni loquuntur, reliquâ alteri. Longissimæ sunt ætatis, vt qui annis centum quinquaginta vitam agant, & absque alio (vt plurimùm) morbo. Si quis febricitet, aut corpore æger fuerit, mori statutâ lege compellunt. Non scribunt per latus, vt nos, sed à superiori parte rectâ lineâ ad inferiorem. Mos est eis ad certã vsque ætatem viuere, quâ perfectâ, variam sibi mortem sponte constituunt. Gemina est apud eos herba, supra quam siquis iacet, in suauem deductus somnum moritur. Mulieres minimè nubunt, sed omnibus sunt communes. Simili modo & filij educantur, communiquę amore sunt omnibus. Abducunt sæpiùs à nutrientibus infantes, ne matres filium recognoscant: quo fit vt, cùm nulla sit apud eos ambitio aut præcipua affectio, concordes absque seditione viuant.

CAPVT IV.

De hominibus caudatis.

INter tot fabulas illa quoque fortasse admittenda, de quâ Petrus Martyr ita scribit: Est alia regio, dicta Inzignanin. Ad hanc autem incolæ referunt ex maiorum relatu quondam pelago aduectas gentes caudatas ad spithamæ longitudinem, & lacerti proceritatem, caudâ non mobili, vt in quadrupedibus, sed solidâ in turbinem, vt in piscibus & crocodilis videmus, & in osseam duriciem protenta. Vnde quando sedere cupiebant, sedilibus perforatis vtebantur, & illis deficientibus, effossâ tellure ad spithamalem & paulò ampliùs scrobem, caudâ immissâ opus erat quiescere. Digitos habuisse gentem illam latos non minùs ac longos, pellem asperam, pænè squameam, fabulantur. Solo crudorum piscium esu vesci solitam, quibus deficientibus aiunt ad vnum interijsse, neque de se prolem reliquisse vllam. Hæc ille. Certius est in regno Lambri caudatos esse homines. Scribit Marcus Paulus Venetus, caudam vnius palmi esse. Eadem infamiâ alij homines Europæi laborant.

CAPVT V.

De Amazonibus.

AMazonas aliquas fuisse in nouo orbe, fabula multis fuit, semifabula quondam Petro Martyri. In Decade septimâ maiorem præstitit fidem, allegatione fide dignorum, contestantium vera esse quæ de insulâ solis feminis arcuarijs, & suorum littorum acribus tutricibus referta narrantur; certisque anni temporibus ad eas traijcere Canibales generationis causâ, neque virum vltrà pati ab vtero grauido, & remittere mares, feminasque retinere. Appendo Gualteri Rallegh narrationem. Ego sanè diligentissimè ex senibus, & illis qui multum experti erant, quæsiui de omnibus aquis fluminibusque quæ circa Orenoque, & an Amazones reperiantur, & admodum cupidus eram veritatem de hisce bellicosis mulieribus cognoscendi, cùm quæ de illis dicuntur, à quibusdam credantur, ab alijs verò pro figmentis habeantur. Et obiter quidem hîc, licet à proposito paulatim discedam, commemorare volui, quid mihi pro certo & vero de hisce mulieribus narratum sit à Cassiqui siue Duce aliquo istius regionis. Mulieres hę in Australi plagâ prouinciæ suæ regionis Topago habitant, & dominium suum habent in insulis Australibus sexaginta milliaribus ab ostio fluminis distantibus. In anno semel tantùm viros suos admittunt, & per vnum saltem mensem cum illis viuunt, idque, vt ex narratione eius colligere potui, in Aprili. Aliena dedi, incertâ mihi fide: fortasse veritati superstruxit fama. Seriò iam agimus.

CAPVT VI.

De hermaphroditis.

FRequentes hermaphroditæ inter nonnullos barbaros. Gigas ille cynoprosopus à Maldonato inuentus, hermaphrodita erat. In Virginiâ plures,ipsis etiã Indis exosi. Eorum operâ, quòd robusti sint ad onera perferenda, iumentorum loco vtuntur. Deportant hermaphroditæ annonam Regum cùm proficiscuntur ad bella. Defunctos gestant, contagioso morbo affectos ad loca destinata deferunt, & medicantur.

CAPVT VII.

De Penecaijs & feminis Arupinis.

ILlud fortasse non naturæ sed miraculo imputandum, quòd inter Malabaros peculiaris natio sit, quæ à loco sancti Thomæ nomen habet,dicta *Penecays*.Illis proprium, tam viris quàm feminis, altero crure adeò tumescente nasci, vt eo nomine à reliquis Indis pro maledictis habeantur.Concolores sunt Malabaris, & in ceteris per omnia ijsdem similes. Feminæ quoque Arupini ferè omnes claudicant. Hoc tamen naturæ arcanum arbitror.

CAPVT VIII.

De longæuis.

QVidam è Gangaridum gente, hodie *Bengala* dicitur, Prætorem Nunnium Acuñam adijt. Natus erat annos trecentos triginta quinque. Seniores enim qui tum erant, de hoc eodem grandæuo se accepisse aiebant à maioribus. Ipse filium nonagenarium habebat: & cùm litterã nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem Annalium congruebant. Aliquoties illi deciderant dentes, alijs continuò subnascentibus. Barba vbi sæpiùs incanuisset,in atrum denuò colorem,idque paulatim, semetipsa vertebat. Ante centesimum annum idola coluerat,inde æquè miserabili errore ad nefariam Mahometis transierat sectam.Is propter miraculi nouitatem,Sultani,nempe Regis Cambaiæ stipendijs ali consueuit. Idem vitæ subsidium à Nunnio petit. Nunnius haud grauatè assignauit. In montanis Iucatan longæuitas communior est: plurimi ibi senes. Nec mirum,ibi Ioannem Na centum & quadraginta annorum superesse. Inuentus est qui trecentesimum vsque vixerat. Adijciam quæ in Phlegone Trulliano repperi, & Apollonius Grammaticus prodidit, prope Athenas insulã fuisse quamdam, quam Athenienses cùm vellent muris munire,dum foderent fundamenta,inuenerint sepulcrum longitudine centum cubitorum, atque intus cadauer ad ossa vsque absumptum, cum h ac inscriptione:

Sepultus ego Macrosiris in longâ insulâ,
Vitæ peractis annis mille quinquies.

Quot & qualibus mensibus constarent illi anni, an merum commentum, incredulus aut prudentissimus quisque diiudicet. Celebris computatio fuit annorum quatuor mensium.

CAPVT IX.

De repuerascentibus.

NAturę miracula si ingenio nostro examinentur,fide carent. Maiestatem suæ causæ decet incredibilitas, vt dissimulatione veritatis admirationem irritet. Plura sunt vera in naturę censu,quàm digna fide,nisi maiestatem suam,imò eius causã incredibilitatem alleget.Prętęr iteratam iuuentutem eius Barbari trisæculi, cuius nuper meminimus, Petrus Martyr scribit, Indum senem cuiusdam fontis lotione & potione omnino adoleuisse repetitã iuuentute. Tarenti fuit centenarius senex capularis, qui pilis,cute,vnguibus,& situ & squallore ætatis decidentibus, de sene iuuenis factus sit, & quinquaginta pòst annis superuixerit.Apud nos quoque in Rioxa cartillę par sors alteri viro accidit:vulgi famã id notũ, & ab Castellæ Ammiralio exploratum. Valesius Tarentasius scribit,se viuo Monuiedri (oppidũ est Valentini regni, olim *Saguntus*) fuisse Monialium Abbatissam vetulam, cui subitò menstruis floribus reuocatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, & mammæ pendulæ & pannosæ instar virgunculæ sororiarunt: sic denique vultu,facie,toto corporis habitu iuuenculam se exhibuit, sed præ verecundiã insolentis euentus, omnium oculis se subtrahebat.

CAPVT X.

De anthropophagis.

ANte politiam Ingarum rupices illi Barbari,omni crudelitate famosi, Nobiles captos ad palum alligabant, viuos deuorabant: è brachijs, cruribus, suris secabant frusta carnis. Recenti cruore deglutiebant lætissimi. Id nimirum illis religio erat, gratumque putabant Numini suo sacrificium. Ipsa victima superstes videbat se ventri-

tribus sepeliri hostilibus. Alij è recentibus hostium vulneribus sugebant cruorem,quo etiam feminæ vbera inungebant,vt iam infantium instrueretur crudelitas. Alijs tanta gula, vt homines ad palatum nutrirent, & darent operam generationi,quò plures ventri superessent hostiæ; mirum dictu & horribile. Captas feminas seruabant, vt ex illis procreatam sobolem, cùm iam pubesceret, epularentur. Eadem fortuna matrum,cùm sterilescerent:nulla sanguinis reuerentia erat, neque sine hoc vsu capti homines. Eosdem item seruabant,vt è feminis suis procrearent gulæ suæ.Eosdem senescentes edebant. Alicubi ipsi filij patres iam senio infecundos helluabantur.

CAPVT XI.

Leges politicæ aliquorum Barbarorum.

INfinitum esset ingenia,mores,leges,facta hominum barbarorũ narrare. Ex ijs quæ statim occurrunt,nonnihil carpam,maximè Perüanorum, quorũ politia cultior, in multis maior nostris: ne diuersa memoraturi ingenia brutorum, humana omnino contemnamus. Reges Perüani ad publicã rem commodissimè gerendam quosdam Decurionum gradus statuerunt, ne quis ignarus iustitiæ esset. Decuria infima decem cõtinebat vicinos. Vnus præerat reliquis nouem. Deinde quinque istæ decuriæ cum suis Decurionibus,id est quinquaginta vicini, parebant alij Decurioni maiori. Rursus duæ decuriæ quinquaginta vicinorum suberant alij Decurioni,cuius curæ centũ erant patresfamilias. Quinq;eiusmodi decurijs,idest quingentis vicinis,alius erat Decurio præpositus. Tum duę decuriæ quingẽtorum vicinotũ. sub alio chiliarcho erant. Non amplius prorogabatur iurisdictio,ne incõmodè gereretur administratio plurium. Decurionum minorum munus duplex: prouidere ne quid subditis deesset, alterum, nequid malè agerent: si id eueniret, admonere superiores Iudices. Qui tacebat, dupliciter reus; & quia iniquè atque infideliter publicum munus gesserat, & quia delinquentis culpam in se transmittebat: perinde plectebatur ac si ipse patrasset. Superiores Decuriones cùm similem curam haberent, & etiam iurisdictionem in minorem Decurionem, nulla huius negligentia, nulla subditi culpa,aut ignorata, aut impunis manebat: ita omnes mirificè in officio continebantur. Idem mos in militiã seruatus. Ijdem Decuriones singulis annis renuntiabant Regi, quot illo anno in regno nati, quot vitã functi: ita pro ratione natorum mortuorumque distribuebant iustissimè per prouincias & ciuitates onera. Leges illorum, leges sanctissimæ cuiusdam fraternitatis diceres. Iubebat alia,cuiusque oppidi vicinos mutuò iuuari, sine vllã mercede, in colendis agris,segetibus metendis, ædificandis domibus. Alia lex interdicebat sumptus in vestibus,conuiuijs,& delicijs. Bis tamen aut ter in anno iubebat epulari omnes simul coram Curacis, id est præfectis & superioribus; tum in ludis festiuè exerceri ad nutrimentum charitatis, & recreationem operariorum. Alia lex pro pauperibus iubebat claudos,cęcos,mutos,senes,ęgrotos,publico censu ali. Alia pro hospitibus iubebat item ex communibus ærarijs exteros & aduenas hospitari, constructis ad hæc officia domibus, & per vias diuersorijs: item ad conuiuia publica, mutos,claudos, cæcos,senes, & alios miseros conuocari, vt sic leuarent conditionem suam. Alia lex, domestica dicta,interdicebat otium, vt adhuc quinquennes pueros occuparet,& mutos,& surdos,& cęcos,& senes, pro cuiusque facultate & viribus. Maximum inter illos dedecus & infamia, puniri otij causã. Tum lege cautum, reseratis foribus mensæ accumbere, vt à ministris publicis visitari commodiùs possent. Destinati erant ministri iustitiæ qui domos priuatas crebrò visitarent. Militibus capitalis pœna erat, si quid surriperent à villis, si quam noxam vel leuem intulissent. Subactis nouis prouincijs, ad ponenda odia, victos duces cum victoribus splendidè & latè conuiuari legitimum fuit. Solemne erat inter Caziques Cumanæ, minorem natu in hereditate & principãtu paterno succedere. Inter Perüanos ad fratres transmittebatur hereditas,non ad liberos. Extinctis omnibus fratribus,reuocabatur hereditas ad liberos fratris maioris, rursus ad natos secundi, & sic deinceps.

CAPVT XII.

Mores nonnullarum Gentium.

CVmanenses Indi tutissimo pacto Medicis,quòd dicebant *Piaches*, vtebantur. Videret Medicus, cuius ægroti curationem admitteret:nam si restitueret sanitati,liberali præmio donabatur; si tamen obiret languens, nullã mercede redditã occidebatur Medicus. Virgo ante nuptias adulterio dissoluendas biennio clausa seruabatur. Dona recusans, pro inimico erat. Coriani pollutos nefando scelere damnabant conditione muliebri ad colum, ad coquinã: nullus illis vsus permissus vitę,nisi femineus. Hospitibus Hispanis aliqui Indi lauabant pedes. Alicubi nubiles puellas cognati manu rumpebant

coram ſponſo ad virginitatis argumentum: alicubi ij ipſi cognati inceſto auſpicio libabant virginem. Apud Perüanos Reges ditiſſimi largiebantur ſubditis omnibus veſtitum, prouidebantq; neceſſaria vitæ, ita cùm nihil haberent, nihil deerat eorum quæ ad vitę neceſſitatem opus erãt. Nullus publicus, nec communis artifex; quiſque ſibi parabat, & nouerat conficere. Quæ ad delicias aut pompam, hæc occupabant artifices aliquos. Nemo inſignibus dignitatis alicuius, aut nobilitatis militaribuſque armis donabatur. Omnes in Perüano & Mexicano regno fidi Principibus ſubditi, ſupremam Regum auctoritatem reueriti, & in excuſabili agnoſcentes onere. Pauperes qui nullum aliunde tributum Regi Mexicano poterant pendere, ex pediculis ſoluebant: plures propterea pediculorum ſacculi deferebantur ad aulam ex tributis. Scutum Principum Cumanæ humanum erat; præcedebant quatuor Indi, inter quos deſtinabat ſua ſpicula & ſagittas: ipſi autem opponebantur hoſtium iaculis, ne Principem violarent. Si aliquis caderet, ſubſtituebatur ſtatim alius. Apud Indos Coybæ & Chamæ mendacium capitale: qui falsò dixiſſe aliquid conuinceretur, morte damnabatur.

CAPVT XIII.

Religio Perüanorum.

AFeritate & ruſticitate cœperunt auertere Barbaros Perüanos Marcus Capac & vxor eius (ſoror etiam dicitur) Mama Oello Huaco: nouam ij & mitiorem religionem inſtituerunt. Palantes homines ad ſocietatem & rempublicam coëgerunt, fundatâ ciuitate Cuzco. Agriculturam & lanificium docuerunt, imperij fines ampliarunt. Deinceps reli qui ex eius ſtirpe Reges Ingæ interdixere humanas hoſtias, adhuc pro ſalute Regis, quem pænè vt Numen reuerebantur. Nec etiam licebat cruorem infantũ litare: imò libentiſſimè amplexabantur Reges ægritudines. nuntios cæli illas vocabant, quibus ſe dicebant ad Deos acciri. Cultores erant præcipuè Solis, cuius progenie gloriabantur: non tamen illũ ſummum Deum cenſuere, ſed Pachatamac (hoc ſonat *animam mundi*) hunc credebant vniuerſi factorem, maiori religione proſequebantur, ſed corde & opinione tenus. Nullum templum illi: dicebant inuiſibilem & ignotum ſibi, nomen non auſi pronuntiare. Si quando ad id compulſi, ſummâ reuerentiâ, oſculato ſæpiùs aëre, & ferè tremuli id faciebant. Fertur nonnullos pridem adoraſſe idolũ Tangataga, quem Deum dicebant vnum in tribus eſſe, & tres in vno: alios confeſſionem peccatorum coluiſſe, ratos hac humilitate expiaſſe conſcientiam. Viſibili ritu Sol ab ijs adorabatur, cui victima agnus, cuius cor holocauſtum. Animæ immortalitatem Ingæ nouerunt. Corpus vocabant alpaca maſca, hoc eſt terram animatam. Credebant reſurrecturum: idcircò detonſos capillos, ſectoſq; vngues diligentiſſimè ſeruabant, ne magno labore aut morâ opus tunc eſſet recipiendis partibus. In Sauſâ (iam corrupto nomine Xauxa) canis olim adorationem impetrauit gula: ſummæ enim illis gentibus deliciæ canina caro. In Huamachucu iaſpis lapis Deus credebatur, cuius colorum varietas diuinitatem perſuadebat.

In Cuzco ciuitate maximus virginitatis perpetuæ fuit cultus. Templũ ibi erat Solis, vbi clauſæ aſſeruantur multæ virgines Soli ciuſque religioni dicatæ. Laſciua adhuc viua humabatur: complici, qui violaret puellam, pœna ſtatuta vruicomburium, & occiſio totius familię, vxorum, liberorum, parentum, cognatorum, imò omniũ conciuium, totiuſque patriæ deſolatio; numquam tamen temerata vlla. Eadem lex lata adulteranti cum Reginâ, vel id tentanti. Virgines illæ numquam domo prodibant, nec virum videbãt, nec à viro vel ipſo Rege viſæ. Id Reginæ ſoli liberum. Ignem ſacrum ſeruabant, accenſum ſolaribus radijs in goſſipino per quamdã reflexionem illuc directis. Perüenſibus inuſitatum iuſiurandum. Coactus à lictore quidam Nobilis barbarus ſententiam ſuam ſacramento firmare, reſpondit: Nondum Chriſtianus ſum, quomodo vis vt firmem meum ſenſum nomine Dei tui? Lictor retulit, ſufficere inuocare nomen Solis aut Lunæ. Tunc Indus: Nos non vtimur diuino nomine niſi vt adoremus, propterea non licet aliter ore ſumere. Quid ergo, lictor inquit, faciemus? Sat ſit, Curaca ille dixit, ſi promittam verum dicere, & cogitare coram Rege Hiſpano me loqui, cuius nunc ipſe vicarius es. Perüenſes & ipſe Inga Rex exquiſitis ornati veſtibus, agros Solis colebãt, ſummâ magnificentiâ hymnos lętiſſimè decantantes, tallente laborem lætitiâ. Piaches, & alij, melodijs dæmonem aduocant.

CAPVT XIV.

De ſuperſtitione Congianorum.

COngiani idololatricę ſuperſtitioni dediti erant, tetra portentoſaq; animalia vt Numen adorantes, atque inter cetera vnũ, quod horribile & monſtruoſum eſt, & apud illos reperiri ſolitum. Draconi alato hoc aliquatenus ſimile eſt, bipes, & caudæ longioris,

ris, capite oblongo: fauces multiplici dentium vtrimque acutorum ordine repletas habet: magnitudine eſt ouis: pilo caret, ſed ſquamato eſt corio, eoque viridi. Multi Cõgenſium Dynaſtæ, dum idolorum cultui adhuc dediti eſſent, huiuſmodi domi animal magnis ſumptibus alebant, crudâ namque victitat carne; ſed magnam quoque inde vtilitatem colligebant: varia enim populus idolo donaria offerebat, quidquid verò offerebatur, in illorum commodum cedebat. Serpentes adhæc & colubros immenſæ magnitudinis viuos etiam adorabant, quin & hircos, tigrides, bubones, aliaque animalia feralia, & viſu horrenda. quò enim eadem & tetriora & terribiliora, eò maiorem illis cultum deferendum putabant. Quin & vlteriùs eorum proceſſit veſania: cultum enim & honorem ſoli & vni Deo debitum, arboribus, herbis, alijſque plantis inſenſibilibus, imò & lapidibus, lignis, alijſque rebus inanimatis deferebant, diuerſimodè ea formantes & figurantes, quibus aliquod ineſſe Numen credebant. Ipſæ quoque mortuorum animalium exuuiæ ac pelles (quod longè veſanius) fœno & ſtramine infertæ, à miſellis & cæcis mortalibus vt Numina colebantur. Cærimoniæ verò & ritus, quos in deorum cultu adhibebant, erant varij, omnes tamen ad hoc ſpectabant, vt idolis, aut dæmoni in ijs latitanti, aliquod obedientiæ ac ſubmiſſionis ſignum adhiberetur. Genu vt plurimum Numini flectebant, faciem ſolo illidebant, vultum puluere opplebant, aliaque humiliationis ſubmiſſioniſque edebant argumenta: denique quidquid domi aut charum aut rarum erat, idolo offerebant. Perſuadebant popello ſacrificuli, magnam horum Numinum eſſe potentiam, precibus ſupplicantium intendere, & omne quod habebant bonum ab his largientibus deſcendere. Quòd ſi quis æger inuocato aliquo Numine ſanctitati eſſet reſtituturus, deorum id ope conſilioque factum dicebant: ſi verò morbus ingraueſceret, Numen iratum iactabant; ideoque ſacrificijs ac donarijs placandum. Iſta ex Iarrico excerpſi.

CAPVT XV.

De ſcientiâ & Aſtrologiâ Ingarum.

SCripturæ beneficio carentiâ feliciſſimorum inter Ingas ingeniorum inuenta perierunt cum Auctoribus, quæ nemo deinde ampliauit. Apud nos ſcientiæ vigent nouis Doctorum adinuentis, velut ſi in collectam ſinguli adijcerent. Ad hoc ſcriptura iuuit, omnium artium ærarium. Philoſophia naturalis optimis apud illos nexa legibus perennauit, & ſedulò exculta fuit. Ad Aſtrologiam eos nonnihil clariſſimorũ luminum conſpectus prouocauit, ſed vix pertraxit. Tres tantùm errones nouêre, Solem, hunc Ynti dixere; Lunam, quam Quilla, & Venerem, quâ Chaſca, hoc eſt, crinitam aut criſpam, ob crebritatem radiorum, appellauere. Ex conſtellationibus Pleiadas ſunt admirati, & in Viâ lacteâ commẽti ouem lactantem agnũ. Annum ſolari periodo definierunt. Solſtitiorum gnari, ad illa dignoſcenda octo turres verſus Orientem ædificauere, totidem ad Occidentalem plagam. Obſeruabant ortum & occaſum Solis, num per deſignatas turres iactaret radios. Ad examinandum æquinoctium columnas ſacras deputarunt: quo die lux Solis vndique tingeret columnam, illam æquinoctialem dicebant, Solemque conſidere ibidem: pro cuius maieſtate exornabant illam throno ſuperpoſito. Lunæ maculas, vulpem eſſe ab ipsâ Lunâ complexâ fabulabantur. Amicum canibus idem aſtrũ dixere. Ad diuinandum inutilia iudicabant ſidera, ſomniorum interpretatione abuſi. In hoc contemptu iudicationis ex aſtris minùs deſipiunt noſtris Planetarijs. Recens ſupplicium prouidentiæ, ſeriâ animaduerſione in hos ſuperſtitioſos ludentis, narrabo. Quidam miles fata ſua à Planetario ſæpiùs prædici poſtulauit: qui tametſi priùs recuſauit, victus importunitate, prænuntiauit intra triduum moriturum. Excanduit miles inopino & ſiniſtro vaticinio, atque correptus militari furore licentiaque, arripuit pugionem, & confodit Mathematicum; ſed comprehenſus, ob patratum homicidium intra triduum ſuſpendio necatus vitam clauſit. Iuſtitia diuina fecit fidem falſæ alioqui prædictioni: nam ſi aſtrorum legibus & indicibus fata certa militis potuiſſet Aſtrologus vaticinari, præuium quoque facinus conieciſſet; & ſi cauſam ſuſpendij nouiſſet propriam necem, ſubticuiſſet, aut fefelliſſet rogantem. Redeo iam ad Perüanorum Philoſophiam. Terram innatare Oceano rati, Solem dicũt quotidie mergi, & veluti ſtrenuum vrinatorem exilire vltra. Geometriæ, peregrino tamen ritu, doctiſſimi fuêre, ſatis etiam in Geographiâ inſtructi. Arithmeticam quoque eximiè docti; at, quia ignari litterarum, quibuſdam funiculis diſcoloribus per quoſdã nodos numerabant, multiplicabant, partiebant, prout vnus poſitus color ante aut pòſt.

CAPVT XVI.

Admiranda.

ROmanam magnitudinem noſter orbis miratus eſt; fortaſſe illã ſuperauit Barbara. Catenam auream fecit Huayna Capac

Peruianorum Rex, longam septingentis pedibus, anulis connexam, quorum crassities brachiale siue carpum adæquabat. Ducenti iuuenes mouere illam non poterant. Delubrum Solis in aulâ Ingarum vndique auri tabulatione opertum micabat: nulla supellex ibi non pretiosa, vsque ad ligones & vilissima quæque vascula. Similis maiestas sacellis Lunæ, Veneris, Fulguris, Iridis, & cœnaculo Sacerdotum. Cadauera Regum in sellis aureis summâ maiestate considebant ante ingentem vultum Solis etiam aureum. Hortus ibi sacer totus aureus & argenteus. Ex his metallis quadam naturæ imitatione efficta fuerunt frutices, arbores, ferę, reptilia. Ingarum quoque insanæ ædes auro intus opertæ: supellectilia omnia aurea vel argentea, vsque ad instrumenta coquinæ. Eadem maiestas in Prætorijs & hospitijs Regis crebrioribus. Muri palatini exterius mille arbustis manufactis, & animalculis reptantibus variegati, & pulcherrimi horti cùm fructibus, arboribus, auibus, animalibusque ex auro argentoque. Ex eadem materiâ fontes. In aliquibus domibus Regijs cœnacula capiebant tria millia hominum. Duæ viæ regiæ à Cuzco vsque Quitum, vna per planiciem, alia per montana, manufactæ protendebantur per quingentas leucas, vt Huayna Rex, iter instituturus, per illas iret & rediret. Incredibilis laboris opera, adæquatis profundis vallibus, editissimis humiliatis rupibus. Viginti quinque pedes latas aliqui putant, ad minus quindecim. Adeò barbaries excedit Ægyptia & Romana miracula. Annibalis via, quâ per Alpes in Italiam irrupit, harum comparatione ignobilis est. Incredibilia in Thiahunacu prouinciâ Collai ædificia priscorum. Antepagmenta plura ex integro lapide dicunt ante Ingarum imperium facta vnâ nocte, & quasdam giganteas statuas. Iam non vnica superbia sexti Marij, vno die insanam ædificij molem exstruentis. Ceterùm tanta celeritas barbarorum non magnâ fidem meretur, vt magnitudo operis certissima. Illud quoque admirandum supra Romanam amplitudinem, in eadem regione esse atrium satis spatiosum, & quadratum, vndique cinctum muris, ad duo stadia elatis, tres dodrantes latis. In quodam atrij latere cœnaculum quadragintaquinque pedes longum, & viginti duos latũ. Tectum extrinsecus velut paleis opertum videbatur, mirâ quadam simulatione artis. Omnia hæc ex vnico & integro lapide in rupe excisa. Templum hoc putabatur, sacrumque vniuersi conditori. Non procul multi saxei viri, & feminæ, diuerso gestu: quidam stantes, alij sedentes: alij simulabãt bibere, alij transmeare torrentem: aliæ statuæ complexu fouebant natos, aliæ ad tergus comportabant; aliæ aliter. Sententia Indorum fuit, in saxa conuersam turbam illam ob maxima flagitia, quorum vltimum fuisset, quòd aduenam lapidibus iniectis acceperint. Inter admiranda censeri prodigia possunt. illud dumtaxat memoro. Yahuar Huacac septimus Ingarum, fertur guttas fleuisse sanguinis, siue puer tunc, siue recens natus.

CAPVT XVII.

De Sacerdotibus Tibetensium.

LAmbæ dicuntur Sacerdotes Tibetensium in Cathayo latissimo Regno, qui partim in communibus collegijs vitâ agunt, quemadmodum Religiosi nostri, partim in priuatis ædibus, velut Clerici sæculares, sed omnes paupertatem colunt, eleëmosynis aluntur, cælibes perseuerant. Sic ferè orationi vacant per integrum diem, ad minus per duas horas matutinas, & alias duas vespertinas: reliquum vitæ modum modestiâ ornant, neq; indecens aliquid verbo tenus videntur committere. Incumbunt etiam lectioni sacræ, quam exæquant orationi, & per eam remitti peccata putant. Aliquando seuerè ieiunant, & omnes oris officio supersedent, seruantes silentium, nutibus contenti. Quibusdam temporibus compressis dentibus fundunt preces suas. Pater qui duos liberos habet, cum Deo diuidit, & alterum constituit Lambam, cultui illum diuino mancipans. Idque obseruatur etiam in Regiâ prole. Delubra habent limpidissima, accurantes in re sacrâ exquisitam munditiam, tametsi in seipsis minùs curent, cùm pœnitentium habitum sordes aliquæ non dedeceant. Templa clausa habent, nisi bis in anno. Simulacra sunt aurea, & alicubi femineam effigiem colunt, quę in altum manus attollit instar orantis, quam dicunt esse Dei matrem. Scilicet officium eius Barbari adhuc cognoscunt, idcircò hac illam insigniunt notâ, quasi tessera genitricis Dei sit intercessio iugis pro peccatoribus. Deum trinum & vnum fatentur. Secundam personam Trinitatis *librum magnum* vocant. Lambarum cœtum Rex veneratur triplici inclinatione capitis, non seorsim. In plerisque etiam nostris annuunt mysterijs. Illud non sine superstitione: primâ die cuiusque mensis solemnem pompam ordinantes extra ciuitatem, producunt tres horrendas effigies diaboli; hac cærimoniâ ciuitatem purgant eo mense à laruis & dæmonibus, quos ritu illo putant ablegare. Pecora armentaque nigra benedictionibus armant, ne à dæmone inuadantur, quem putant illo colore

lore lætari. Funus virorum proborum celebrantes, proiiciunt illos auibus quibusdam edendos, iniquorum cadauera canibus.

CAPVT XVIII.

Pudor & charitas adumbrata in Cuianorum superstitionibus.

HÆc dæmonis industria, fallere lucem rationis, sub vmbrâ virtutis vnâ vel alterâ mille caligines miscendo, & offuscando; vt in superstitionibus Cuianorum in Valle adamantis (sic nominant) illud pudoris vestigium seruatum. In septa virorum saltantium nulla femina intrò permittitur ire, aut intueri; & si fortè fortunâ per ostium transire contingat, aliò oporteat vultum auertere, quod inuiolàbiliter & capitaliter obseruatur. Est alia amatorij officij & charitatis vmbra. Solemnia sua mutuis muneribus celebrant, inuicem collatis donis, & vestibus commutatis, quem amicitiæ ritum Dauid & Ionathas coluerunt. alioqui valdè superstitiosi sunt. Ritus inuocandi dæmones, saltationes sunt, & pulsationes tympani. Senes puerorũ carnes vnguibus findunt, & pungunt capita lapidibus idoneis ad id officij: mox collecto sanguine, perfundunt aërem, & denique concludunt pueros per duos vel tres menses, ibi continuò ieiunant. Id dicunt fieri vt fortes euadant.

CAPVT XIX.

A quibus Pilatus adoretur. Castitas dæmonibus iactata. Vis ligni sanctæ Crucis.

QVas non admittat humana malitia mendacissimas dæmonis suggestiones? Induxit Andaguailas adorare Pilatũ, ipsumque verum deum appellare, quia potuit occidere Christum Deum Christianorum. Erant quoque apud eosdem duo lapides per quos loquebatur dæmon, & apparenti hac ratione in sui fidem trahebat, iactans cultores & adoratores suos plus castos & pudicos futuros quã Christianos. Est ibi oratorium perniciosissimum, quò cùm contenderent, vt pestem illam vitarent, quidam Patres nostri Ordinis accusabantur temeritatis ab Indis, quibus fides & vox communis erat, cælitus dirè puniendos immissis fulminibus, qui illuc accederẽt curiositatis aut aliâ causâ quàm venerationis. Patres non propterea cœptis destitere: at cùm iam propiùs essent, ingruit extemplò tempestas, vt ferè pluuiæ loco fulmina caderent. Omnes stupuere attoniti, præter illos Patres in Deo confidentes, qui demum obiectarunt nubibus particulam ligni sanctissimę Crucis, dicendo ecce lignum Crucis, quò repentè tota tempestas euanuit, cum stupore omnium, & fructu illarum animarum.

CAPVT XX.

De ventriloquâ feminâ, & fulmine adorato.

CRebrò in priscis Auctoribus, interdum in sacrâ paginâ mẽtio ventriloquarum occurrit; quid autem sit, non liquidò constat. Nescio an nouam lucem hîc addemus. In Peruiano regno celebris venefica fuit, quę cùm quęri se videret, inter rupes abscondit se, rata tutiorem ibi se futuram: sed cùm mox inde etiam timeret detrahi, minata est persequentibus, dicens, se fulminis filiam esse (fulmen enim adoratur à quibusdam Indis, Numen creditum) patremque suum vindictam sumpturũ. Illicò ingruit nimbus densus cum tonitru, fulgure & fulmine, magnâ omnium consternatione. Ausus nihilominùs fuit quidam pius Indus adhuc progredi & accedere ad illam, apprehendensque vetulam, detraxit ad Patres quosdam nostræ Societatis: qui cùm quęrerent, num venefica gestaret secum in aliquâ crumenâ, seu alibi, signa malefica, quibus vsa esset; nuntiatum fuit, illam gestasse, & ita inuentum est: nam pendebat illi è ventre eius marsupiũ ex ipsâ carne & cute factum, vnde ipsam alloquebatur dæmon, & oracula dabat. Alebat etiam hæc anus suâ ipsa manu serpentem quemdam, in quo etiam loquebatur dæmon: qui cùm prospiciebat nutricẽ, è latebrâ suâ prodibat velut catellus, mille beneuolentiæ gestus formans, adulans, & blandiens, circumplicans se illi, velut eam amplexans. Et fere semper ferebat venefica colubrum istum circumuolutum.

CAPVT XXI.

Qui alantur viperis, & pictis contenti vestibus nudi incedant: & alia de Guaycuris.

GVaycuri, gens barbara, documentum Philosophię in nonnullis dabunt, in alijs nec vestigium humanitatis. Indiem viuunt, nulla bona possidere volunt, nec radicem, nec sementem, imò nec solum; incertâ semper sede obuia quæque edunt, nec alium coquum desiderant quàm catum, nec venenatis abstinent: vel si vipera occurrat, deuorant, dempto capite. Nudi incedunt. Id faciunt vt securiùs viuant. Sic, inquiunt, non erit quod auferat Hispanus, nec quod timeatur. Nescio an

annos quoque irrideat, cùm nudi incedentes, pingat sibi in cute vestes Hispanicas formâ propriâ, femoralia, tibialia, thoraces, vt procul vestiti putentur. Credo elegantiâ nostratum vestium meritò videri, cùm perinde sit vestimento forma & nitor, qui maximè curatur, ac si pictum gestaretur; æquè enim à frigore defenderet. Alij se pingunt adeò deformiter, vt non minus horreas quàm ad occursum dæmonis. Vnicâ vxore contenti sunt. Ad militiam inaugurantur magnis constantiæ (fortasse crudelitatis) experimentis, plus quàm Sacerdotes Cybeles brachia exquisitis torturis cruentantes. Præcipuus ritus auctoramenti dolor est, & celebrior cerimonia, cruor. At quod admiratione dignum, & propè dignum fide, pueruli duorũ vel trium annorum postulant, quasi lusum, pungi, atque eas cruentationes sibi fieri; & ferũt: adeò vincit vsus, & ex exemplo maiorum præconcepta opinio, naturam ipsam & sensum corrumpit. Inaudita ibi virorum desidia, quippe nihil agunt, nec vmquam laborant, vt nullibi gens magis pigritię vacet. Pensatur tamen hæc virorum ignauia feminarum solertiâ & industriâ, cùm nullibi magis laborent, nec vllibi magis officiosæ sint viris suis, quippe quibus omnia præstant, adeò vt vel barbas eorum tondeant. Id præcipuum in militari disciplinâ: numquam decernunt confligere, nisi certi vincere. Ceterùm illud stupiditatis habent, quòd Deum nullum agnoscant, nec etiam nominent: vt verò res inaudita sit, seueram naturam adeò in hac gente communes mentis dotes ac luces obnubilasse. Sed & nec dæmones vllos agnoscunt, nec alios spiritus: solùm putant animas, postquam è corpore egressæ fuerint, vagabundas palari.

CAPVT XXII.

De septuaginta & octo partibus maximi templi Mexicani.

VIx de Mexicanâ religione & magnitudine aliqua libauimus, cùm dignissima narratione sint omnia: plura alij dederunt. Ego præsentabo historiam nouam ex Francisco Hernando, cuius operâ valdè adiutus sum in hoc Volumine. Nec laudare piget, per quem profecerim. Dabo igitur quæ scripsit de partibus septuaginta octo maximi templi Mexicani, fartis effuso sanguine, alijs ministerijs, generibus officiorum, votis, iureiurando, hymnis, ac feminis quæ templo inseruiebant.

Erat, inquit, templi maximi Mexicani epistylium quadratâ formâ, saxeis laminis stratum, ac ducentas vlnas vndequaque lõgum. Cõplectebatur intra se varia membra, multasque turres, quarũ aliæ alijs altiores assurgebant, ac certis dicabantur dijs. Omnium maxima, & illustrior ceteris consecrata erat Hoitzilopochtli seu Tlacahuepan cuexcotzin, diuisaque iuxta cacumen in duas alias, atque ita duas quoque complectebatur ædiculas seu altaria, circa summum tecta binis pinnaculis, non sine certis insignibus. In alterâ earum, quæ amplior erat, collocata imago Hoitzilopochtli, qui etiam Ilhuicatl-xoxouhqui vocabatur; in alterâ verò idolum Tlaloc. Ante has mensæ aderant lapideæ, orbiculari formâ, quibus texcatl nomen, vbi serui, aut in prælio capti, in horum deorum honorem mactabantur, è quibus lapidibus in pauimentum vsque infernum riui sanguinei conspiciebantur vestigia, quod etiam videbatur in ceteris turribus. Hæ omnes vergebant in Occidentem, eratque ad eas gradibus satis angustis & erectis ascensus.

Secunda pars principalis spectabat ad deos imbrium, quos vocabant Tlallocos; vbi in deorum honorem ieiunabant, criminum pœnitentiâ ducti, quatuor dies ante festum eorum: quibus transactis, puniebant horum idolorum ministros, qui totius anni procursu aliquando officio, peculiariue ministerio defuissent, demergentes eos palustribus cœnosisque quibusdam locis. Verùm puniti emergentes sese lauabant, adducebant choreas, gerentes manibus muizu, culmos instar scipionum. Ciues quoque saltantes per vias publicas incedebant. Vocabatur festum hoc Etzalli. Quo finito, in honorem horum deorum captiuos trucidabant.

Tertia pars vocabatur Macuilcalli, seu Macuilquiahuitl, vbi hostium speculatores in bello captos, & eos qui Mexicanam vrbem exploraturi accedebant, occidere ac membratim dissecare erat consuetum.

Quarta pars, Teccizcalli dicta, varia idola continebat. In eam se recipiebat vrbis Dominus per festa solemnia, ibique pœnitens ieiunabat quatuor dies, & copalli vaporem in honorem deorum effundebat; vbi & captiuos nonnullos deinde trucidabant.

Quinta fabrica Poyauhtla vocabatur. Ibi ieiunabant duo maximi Sacerdotes, quorum alteri nomen Totectlamacazque, & alteri Tlalocantlenamacac. Ieiunabant verò ac pœnitebant quatuor dies, & deos ibi constitutos odoribus placabant (quod quotannis fieri mos erat quatuor dierum spatio circa festum Etzalqualiztli) captiuosque aliquos in eorum honorem trucidabant.

Sexta vocabatur Mixcoapantzompantli, vbi capita occisorũ in honorem Mixcoatl, lignis acutis transfixa pendebant. Erant autem tzompantli ligna infossa terræ, duas vlnas

vlnas eminentia, per quorum foramina perticæ transibant septenæ octonæve, quibus transfigebantur prædictorum capita, faciebus in Austrum conuersis.

Apud septimam, Tlalxico nuncupatam, noctu occidebat quotannis, in mense vocato Titicl, in honorem dei tartarei, quem Plutonem appellare possis, captiuum quemdam Sacerdos vocatus Tlilantlenamacac, ac deinde prædictum deum nidoribus sufficientisque placabat.

Octaua pars, Quauhxilco nuncupata, ædicula erat, in quam Rex pœnitentiâ ductus sese recipiebat, celebraturus ieiunium vocatum Netonatiuh Caoalo, quatuor dierum interuallo in honorem Solis, quod ieiunium ducenis quibusque trecentenisve diebus transactis consueuerant exercere. Mactabãtur etiam ibi quatuor captiui, quorum duos Chachame nuncupabant, duos verò alios Solis ac Lunæ simulacra; cum multis alijs, quos deinde in eiusdem Solis honorem interficiebant.

Nona erat quadrata, omnique ex parte circumdata gradibus, vbi quotannis mactabant simulacrum Ometochtli, quo tempore vigebat hoc signum. Erat autem ea imago quidam captiuus, eius dei indutus ornamentis.

Decima erat nemus paruum, vbi conspiciebantur iuga arte fastigiata, & in eis arbusta, quæ in huiusmodi locis sponte prouenire solent. Hinc per mensem Quecholli, postquam ordine processerant, profecti Sacerdotes in decliuia montis Cacatepici, venari nitebantur omnis generis animalia.

Vndecima erat fons latus, cuius aqua ob eius altitudinem videbatur cærulea, vnde sumpsit Tillapæ nomen. Ibi balneabantur noctu sacrifici per eos dies quibus ieiunabãt, parantes se ad colenda festa, quaternis cuiusuis mensis diebus solita celebrari, qui erant veluti festi huius vocatæ vigiliæ: deinde verò nidoribus templum Mizcoatl perfundebant, atque ita in sua discedebant cœnobia.

Duodecima vocata Tlillan Calmecac, ædicula erat dicata deæ Cioacoatl, quam tres Sacerdotes illi ministrantes incolebant. Hæc dea passim sese conspiciendam familiariter præbebat, atque inde quò libitum erat proficiscebatur: & eumdem dæmonem eâ figurâ conspicuum fuisse, non est ambigendum.

Tertiadecima, vocata Mexico Calmecac, cœnobium erat vbi habitabant Sacerdotes, passim ministrantes Oeditlallocum.

Quartadecima, vocata Coacalco, aula erat carceris modo clathrata, vbi dij alienigenæ in prælijs capti tenebantur inclusi.

Tertiadecima, dicta Quauhxicalco, templum erat modicum atque rotundum, tres vlnas tantùm latum, ac consistens sub dio, vbi Sacerdos odoros vapores versus quatuor mundi partes quotidie effundebat. In hoc quoque ædificium conscendebat iuuenis ille, qui indulgenter anni vnius spatio educatus, demum occidebatur iuxta festum huius dei. Ibi fistulâ, quoties veniebat in mentem, noctu aut interdiu canebat; cumq; id peregisset, odoribus placatis dijs sese in suam recipiebat domum.

Decima sexta, Quauhxicalco secunda dicta, præcedenti similis erat. Ante eam infodiebant lignum vocatum xocotl, erigebantque multiplicibus ornatum papyris, supra quod congerro aliquis saltabat, compositus in formam sciuri, quem Mexicani vocant techallotl.

Decima septima, Teancalco nuncupata, templum erat, vbi quotannis multos captiuos, in magnam quemdam pyram proiectos, comburebant circa festum Teuhtleci, moliebanturque Sacerdotes solemnitatem vocatam Amatlauitzoa.

Decima octaua, Tzompantli vocata, erant tria ligna defixa solo, quę perticæ aliquot per interualla perforabant, quibus erant transfixa tempora capitum eorum qui occidebantur in deorum honorem.

In decimanonâ, Hoitznahoac teucalli dictâ, mactabãt imagines deorum, quos Centzonuitznahoac appellabant, in honorem Hoitzilopochtli; nec non plures alios captiuos. quod singulis peragebatur annis circa festum Panquetzaliztli.

Vigesima, Tezcacalco dicta, ædicula erat, vbi seruabantur simulacra Omacame, in quorum honorem captiui occidebantur, quamquam id non fieret singulis quibusque annis.

In vigesima primâ, dictâ Tlacohcaleo acatliyacapan, magna iaculorum seruabatur congeries, velut in armamentario. Interficiebantur ibidem aliquot captiui noctu, cùm libebat, nullo ad id sacrificium peragendum tempore designato.

Vigesima secunda ædicula etiam erat Tecizcalco, vbi erant simulacra dei Vmacatl, aliorumque diuorum, vt & mactabant, quoties veniebat in mentem, aliquot captiuos, nullo quoque ad id præscripto tempore.

Vigesima tertia, Vitztepecalco vero, locus in quem Sacerdotes proijciebant mucrones metl, vbi se eisdem pupugissent, nec non virentes arundines, vbi eas proprio sanguine madentes obtulissent deis.

Vigesimaquarta, Atuitznaoac Calmecac, erat cœnobium, quod incolebant Sacerdotes huic inseruientes deo, odores & vapores effundentes, ac solita alia præstantes obsequia.

Vige-

Vigesima quinta, Occeni vero Quauhxicalco, cœnobium simile prædicto, ante quod erectum visebatur tzompantli, cui affigebantur occisorum capita. Huius templi cacumini insidebat simulacrum dei Vmacatl, ligneâ materie effictum, in cuius honorem aliquot captiuos mactabant, vt eorum sanguine os labráque eius delinirent.

Vigesima sexta, Macuilcipactli yjeupan vocata, erat magnu m templum, erectum in huius dei honorem, cui captiuos noctu circa Cipactli peculiare eius signum consuetum erat immolari.

Vigesima septima, Tetlacman Calmecac nuncupata, cœnobium Sacerdotibus habitatum, dicatumque deæ Chantico, vbi noctu diuque ministrabatur ei.

Vigesimaoctaua, Yztac cintcutl Yteupan nuncupata, templum etiam erat prædictæ dicatum deæ, vbi homines leprosos immolabant circa ieiunium Solis, ab eorum tamen carnium esu abstinentes.

Vigesimanona, Tetlanman vocata, ædes erant dicata deæ Quaxolotl chantico, vbi captiuos sponte mactabant, dominante signo Cexochitl.

Trigesima dicata erat Chicumecatl Yteupan, vbi seruos etiam solebant occidere noctu, incipiente dominari signo Cexochitl.

Trigesimaprima, dicta Tezcaapan, fons erat latus, vbi balneabantur pœnitentes ex voto. Erant enim qui deuouerent carnem suam aliquot menses afflicturos, annúmve, inseruientes templis, aut dijs in quos erant propensiores.

Vigesimasecunda Tezcatlacho, locus erat vbi ludebatur pilâ exgumi olli, inter templa: & aliquot captiuos, quando in animum veniebat, consuetum erat trucidare dominante signo Omacatl.

Trigesimatertia, Tzompantli vocata, erat locus vbi capita eorum qui occidebantur in honorem deorum quos vocabant Omacame, seruabantur transfixa. Fiebat autem hoc sacrificium ducentesimâ secundâ cuiusuis anni luce.

Trigesimumquartum membrum, Tlamacatzinco vocatum, templum erat dicatum deo Tlamaltzincatl, in cuius honorem quotannis captiuos occidebant iuxta finem festi vocati Quecholi.

Trigesimusquintus locus, dictus Tlamazinco Calmecac, monasterium erat, vbi morabantur Sacerdotes, qui præcedentis templi dijs ministrabant.

Trigesimasexta, Quauhxicalco nuncupata, templum erat paruum, latum tamen, & nonnihil profundum, vbi exurebantur papyri quas deuouerant obtulerantque dijs, inflammabaturque anguis quidam.

Trigesimaseptima, Mixcoa teupan dicta, templum erat dicatum Mizcoatl, vbi peragebantur quæ dicta sunt in festo Quecollitlami.

Trigesimaoctaua, seu Netlatiloian, templum erat, ad cuius radices patebat antrum, vbi recondebant excoriatorum pelles, vt in Tlacaxipehualitztli dictum est.

Trigesimusnonus, Teutlachco dictus, locus erat, vbi ludebatur pilâ, trucidabanturq; captiui, Apanme vocati, in festo Panquetzalitzli.

Quadragesima, Ilhuicatitlan vocata, columna crassa & excelsa erat, vbi depicta Veneris stella visebatur, cuius cacumini impositum erat pinnaculum consarcinatum ex stramento. Coram hac columnâ atque stellâ mactabant captiuos singulis annis, cùm primùm apparere incipiebat.

Quadragesimaprima, dicta Veitzompantli, machina erat ante templũ Vitzilopochtli, vbi occisorum in honorem huius dei quotannis in festo Pantquetzaliztli transfixa seruabantur capita.

Quadragesimasecunda, dicta Mecatlan, domus erat, in quâ ministri deorum tubis docebantur canere.

Quadragesimatertia, Cinteupan nuncupata, templum erat dicatum deæ Chicomecatl, vbi mactabatur & excoriabatur quotannis mulier, quam eius deæ simulacrum esse ferebant.

Quadragesimaquarta, Centzon todochti inteupan dicta, templum erat dicatum vini deo, in cuius honorem tres captiuos, interdiu tamen & non noctu iugulabãt, quorum primum Teputztecatl nuncupabant, secundum Toltecatl, tertium verò Papaztac, quod fiebat quotannis circa festum Tepeilhuitl.

Quadragesimaquinta Ynteupan dicebatur, templum nempe rotundum, vbi erat deus frumenti, quod maizium vocant, & quotannis eius iugulabant imaginem cum alijs seruis.

Quadragesimasexta, dicta Netotiloian, locus erat epistylij, vbi morituri choreas ducebant, & cum eis simulacrum signi Chicumetatl, nocteque intempestâ quotannis immolabantur in festo Xilomanitzli, aut Atlaconli.

Quadragesimaseptima, pars dicta Chililieo, templum erat vbi interficiebant seruos in signo Chicu nauiecatl, iuxta intempestam noctem à solis Heroibus oblatos, quod fiebat in festo Atleaoali.

Quadragesimaoctaua, dicta Coouapan, fons erat, vbi balneabatur solus Sacerdos templi vocati Coatlan, nec vllus alius.

Quadragesimanona, dicta Puchtlan, cœnobium

nobium erat quod incolebant sacrifici templi; vbi erat simulacrum Yacateuhtli mercatorum dei, cui interdiu atque etiam noctu ministrabant.

Quinquagesima, Atlauhco vocata, erat quoque cœnobium, quod incolebant Sacerdotes, deæ Vitzilinquatec diu noctuque inseruientes.

Quinquagesimumprimum membrum, Iopico dictum, templum erat, vbi quotannis seruos quamplures, captiuósve interdiu mactabant circa festũ Tlacaxipehoaliztli.

Quinquagesimumsecundum, vero Yyacatecutli yteupan dictum, templum erat dei mercatorum, vbi quotannis eius confodiebant vocatam imaginem circa festũ Tititli.

Quinquagesimumtertium, Vitzilinquatec yteupan nomine, templum etiam erat, vbi immolabant quotannis iuxta festum Tititl in eius deæ honorem feminam, quam illius imaginem nuncupabant.

In ædiculâ verò quinquagesimaquartâ, Iopici Calmecac, multos quotannis iugulabãt captiuos iuxta festũ Tlacaxipehoaliztli.

In quinquagesimoquinto, Iopico vero tzompantli, affigebantur capita iugulatorum per festum Tlacaxipehoaliztli.

Tzompantli quinquagesimussextus locus erat, vbi capita mactatorum per festum Yacatecutli mercatorum dei primâ die festi Xocotluetzi palis affixa recondebantur.

Quinquagesimumseptimum ædificium, vocatum Macuil malinalyteupan, templum erat, vbi simulacra duorum deorum colebantur, nempe illud Mucuil malinal, alterum Vero topantlacaqui, in quo signo solemnia hîc peragebantur cuiusuis anni tercentesimâ ternaque luce, nec non in honorem signi xochilhuitl.

Quinquagesimumoctauum, dictum Aripac, ædicula erat vbi festum celebrabant, multaq; offerre consueuerant deabus Cihoapipilti per signum Chicumecoa tonalli.

Quinquagesimumnonum, dictum Netlatiloyan, fuit antrũ in quod pelles excoriatorum quotannis Inochpanitzli recondebant.

Sexagesimus locus, quem vocabant Atlauhco, ædicula erat honori cultuique deæ ciuateutl dicatus. In huius honorem interficiebant feminam quotannis circa festum Ochpaniztli, quam eius dicebant esse imaginem, in templo Coatlani non longè ab hac ædiculâ.

Sexagesimumprimũ membrum, dictum Tzomolco Calmecac, cœnobium erat, vbi habitabãt Sacerdotes Xiuhtecutli, ignis dei, nouumque ignem quotannis excutiebant iuxta festum Quauhquiltamal qualiztli, vnde etiam ignem desumi consuetudo obtinebat, quoties Sacerdos odoros vapores esset in simulacra sparsurus.

Sexagesimumsecundum, Temacatl nuncupatum, saxum fuit magnum, rotæ circa medium perforatæ figura, de quâ dictum est à nobis latiùs.

Sexagesimumtertiũ, Napatecutli yteupan dictum, templum erat dicatũ huic deo, vbi simulacrũ eius nocte intempestâ quotannis circa festum Tepeilhuitl solebat immolari.

Sexagesimumquartum, Tzomolco dictũ, templum erat dicatum ignis deo; vbi seruos quaternos trucidabant, velut eius imagines, & alios quamplures captiuos. Hîc eadem die infra gradus erat forum in quod per gradus quoque erat conscensus. In eodem foro duas mulieres immolabant ex templo ductis choreis.

Sexagesimaquinta pars, Coatlan vocata, templum erat vbi occidebantur captiui aliquot in honorem deorum quos Cenzon vitznahoa vocabant, tum etiã quoties recentes excitabant ignes per festũ Vequecholli.

Sexagesimasexta, nuncupata Xochicalco, templum erat ædificatum in honorem dei Cinteutl & Tlatlauhqui cinteutl, deæq; Atlatonam, vbi trucidabant feminam quamdam, velut huius deæ imaginem, cuius corium induebat quispiã Sacerdos noctu. Hic idem diluculo ad eum modum vestitus saltabat: quæ solemnitas quouis anno celebrari solebat in festo Ochpaniztli.

Sexagesimaseptima, Yopicalco yeoacalco vocata, domus erat in quam diuertebant Heroẽs, qui se conferebant è longinquis Prouinciis in Mexicanam vrbem gratiâ inuisendi templum hoc, & præcipuè ab illâ Anaoacensi.

Sexagesimaoctaua, nuncupata Tozpalatl, fons erat maximo habitus in pretio, circa eumdem locũ scaturiens, vnde aquam hauriebant Sacerdotes quo tempore celebrabatur festum Hoitzilopochtli, alijque festiui dies, & oppidani magno animi in deos affectu potabant.

Sexagesimanona, Tlacochcalco quauhquioac nuncupata, domus erat continens simulacrum dei Inacuiltotec, in cuius honorem aliquot captiuos immolabant circa festum Panquetzaliztli.

Septuagesima, Tulnahoac dicta, domus erat in quâ iugulabant aliquot captiuos in honorem Tezcatlipucæ, incipiente dominari signo Cemiquiztli.

Septuagesimaprima, Tilocan nuncupata, domus erat vbi coquebatur massa, ex quâ imago Hoitzilopochtli circa eius festum effigienda esset.

Septuagesimasecunda, Ytepeyoc dicta, domus erat vbi imago Hoitzilopochtli Sacerdotes ex massâ efformabant.

Septuagesimatertia, Huitznahoac Calpuli dicta, domus erat vbi fabricabatur signum alterius dei socij Hoitzilopochtli, cui nomen Tlacuepan Cuexcotzin.

Septuagesimaquarta, domus erat in quam agebant morituros infantes, ac ceteros lepre contagione affectos, quos vocabant Xixioti, dijs etiam litandos: quos infantes in hunc locum primùm congregatos, ordine procedentes, lecticis humeris impositis, ornatisq; mille plumarum ac florum generibus, in locum vbi essent morituri ducebant.

Septuagesimaquinta, Tezcacooactlacoh calco nuncupata, domus erat vbi permulta seruabãtur iacula atque sagittæ bellis gerẽdis idonea, trucidabãturq; aliquot annis bini serui, verùm sponte, & nullis cogẽtibus legibus.

Septuagesimasexta, Acatlyyacapan huci calpulli nuncupata, domus erat in quã congregabant seruos interficiendos in honorem Tlallocum, quos deinde dissecabãt in frusta, atque deuorandos decoquebant cum floribus cucurbitinis. Non licebat autem hos edere plebeijs, sed tantùm Heroibus.

Septuagesimaseptima, Techielli nuncupata, templum erat paruum, vbi mos erat offerre fruticem vocatum acxoyatl.

Septuagesimaoctaua, vocata Calpulli, ædes erant paruæ, quibus vndique ambiebatur epistylium templi internâ parte. In has sese recipiebant Heroës pœnitentiâ ducti, vt sese ieiunijs distorquerent quatuor dierum interuallo, ac Reipublicæ magistratus, iuxta festorum vigilias vicenâ quaque luce contingentes, quo tempore alij meridie, alij nocte intempestâ cibos sumebant.

CAPVT XXIII.

De cærimonijs Mexicanorum.

ENumeratis tẽpli maximi partibus, tempus iam exposcit vt farta etiam, seu diis offerri solita munera adiiciamus, & nonnullas seruari solitas cærimonias. In domibus ergo vocatis Calpulli, quæ erãt veluti tẽpla, vbi congregabãtur incolæ vicorum, ad offerenda dijs munera, aliasque cærimonias peragendas, offerebant cibariorum multa genera, aues, spicas metl, chian, phaseolos, flores ac lintea nuptæ, atque innuptæ vicorum virgines. At circa tectorum suorum ædiculas atque altaria, nihil præter cibos offerre erat consuetum, quod fiebat diluculo tam ab heris quàm à ceteris, matrefamilias excitante matutino domesticos, vt dijs laribus quotidie aliquid sacraretur. At Sacerdotes copalli suffitu placabant deos, apposito thuribulis fictilibus, versus quatuor mundi partes, priùs effuso vapore: quod etiam patresfamilias in suis ædibus faciebant, facereque cogebant domesticos; nec non & iudices, priùs quàm sententiam de aliquâ re ferrent; & cantores antequam canerent; quasi in auxiliũ ad hæc rectè atque feliciter peragenda inuocantes deos. Cùm verò nouæ Hispaniæ coloni locum quempiã adibant, vbi collocata essent suorum deorum simulacra, terram digito attingebant, atque admouebãt ori linguæve, quasi terram edentes in deorum honorem. Idem facere soliti erant, domum vndecumque reuertẽtes, aut cùm in vijs publicis deorum occurrerent simulacris, aut iureiurando ad rem quampiam adimplendam operepretium erat adstringi. Religiosa etiam illis erat proiectio, quam vocabant Caliztli: quandoquidem nemo comedebat, quin priùs offam quampiam modicam proijceret ignis, cui diuinũ aliquid inesse suspicabantur, elemento. Nec quisquam patrium vinũ potabat, quin priùs nonnihil effunderet iuxta ignis imagines: & cùm primùm cadum quempiam siccare inciperent, in labrum nonnihil contenti vini effundebant, atque ex eo iuxta focũ apposito, quatuor ignis partes in quatuor mũdi plagas vergentes rigabant; neque aliter cõuiuas potare erat permissum. Hoc genus cærimoniæ vocabatur ab Indis tlamauan tlatoa oyaliz, quod est libatio, aut gustus.

CAPVT XXIV.

De effusione sanguinis superstitiosâ.

IAm verò narrandum nobis est, quot modis sanguis effunderetur in dæmonum cultu intra atque extra templa. Nam præterquam quòd sanguis, vt sæpè dictum à nobis est (infit Franciscus Hernandus) in templis diu noctuque mittebatur, confossis viris ac feminis coram deorum simulacris; varias quoque corporis partes certis quibusdam diebus sponte suâ secabant, perforantes in vijs publicis aut calpulcis, interdum linguam, interdum verò crura atque brachia, & per foramen ducentes aliquot fœni culmos, aut diuisos, aut inter se connexos, atque ita tinctos sanguine coram idolis relinquentes. Sanguinem præterea mittebant Sacerdotes in antris atque collibus suapte sponte, noctu, virentium arundinum cuspidibus, ac mucronibus metl, quos (cruentatis etiam cruribus montes, in quos propensi, erant adeuntes) sanguine madentes supra foliorum arundinum cumulum relinquebant. Fundebant quoque humanum sanguinem sponte suâ quinque diebus antequam præcipuum Festum adesset, quod vigesima quaque die celebrabatur, scissis auriculis, & educto sanguine, lineas in facie, si viri erant, à ci-

à cilijs vsque ad mandibulas; si verò feminę, in circulum ducebant. Quin feminis ipsis consuetũ erat huiusmodi sanguinem offerre octoginta dierum spatio, scissis tertio aut quarto quoque die varijs partibus corporis: quo tempore sanguinem etiam auicularum litabant; ac præcipuè coram Hoitzilopochtli, per cuius festa emptis coturnicibus capita vellebant, vt abiecto & subuolitante corpore quæsitus sanguis effunderetur. Cùm verò seruum quempiam vel captiuum immolabant, herus sanguinem eius vase excipiebat, papyroque madente eo ora simulacrorum perluebat, quod alij ligno potiùs intincto malebant exercere. Addam hoc Francisco Hernando, vno olim vnius diei sacrificio immolata septuaginta sex millia hominum in templo Tetzcuetzingo. Qui morbum quempiam euadebant, Astronomi alicuius ducti consilio diem fortunatum eligebant, in quo domi multas papyros inflammarent, in quibus Astrologus imagines depinxisset eorum deorum, quos coniectabant sanitati consequendæ fuisse propitios. His donabat Astrologus sanitati restitutũ, exponens quosnam deos expressisset imaginibus: alter verò acceptos in ignem cõiiciebat exurebatque, & cineres circa domi epistylium medium humabat. quod genus cærimoniarum vocabatur meztlataliztli. Erant etiam, qui sponte suâ in templis circa festorum vigilias sanguinem offerrent: & vt oblatio eorum gratior esset dijs, mucrones metl, tinctos crurium sanguine, aggeribus acxoyatl è siluis delatis imponebant, oblatos ei deo in quem erant propensiores; quod genus sacrificij acxoyatlemaliztli mos erat nuncupare.

CAPVT XXV.

De variis superstitionibus.

CVm in bellum aliquod essent ituri, milites omnes lignatum sese priùs in siluas conferebant, vt templorũ focis, vbi perpetuus lucebat ignis, lignorum copia suppeteret; reliquis verò temporibus ad templorũ ministros, & eos qui habitabant Calmecac, id ministerium, quod vocabant teuquauh quetzaliztli, solebat spectare. Verrebant etiam non mediocri diligentiâ & curâ diluculo in honorem deorum contentorum domi, penatiúmve, epistylia, atque atria ædium. Patribus item ac matribus familias curæ erat, imperare domesticis, vt huic operi perpetuò incumberent. Deinde verò odora medicamenta vrebant, & suffimentis placabant diuos: atque id genus cultus tlachpahualiztli vocabant. Magnam pręterea noctu Sacerdotes curam ponebant, ne ignis (qui in templi epistylio perpetuò ardens seruabatur, & si vel momento temporis elanguisset, summum scelus habebatur) vmquam extingueretur, vtque exsuscitarent eos, ad quos conchà canendo pertinebat populum ad sacra celebranda vocare, aut qui suffimentis vel fartis diuos essent oblectaturi; quod genus cultus vocabant tocoaliztli. Consuetum erat plebi pœnitere non semel singulis quibusque annis, nempe abstinendo à capitum lotione, balneisque & venere, non tamen à cibis, vocabaturque id continentiæ genus necaoaliztli.

Cùm celebrabant festum Atamalqualiztli octauo quoque anno, Indi nuncupati Macatecæ, vt audaciam virtutemque animi ostenderent, angues ranasque viuentes saltando paulatim deuorabant, deindeque linteis ab omnibus, ob facinus (vt ipsis videbatur) egregium, donari solebant. Iuuenes verò in festo Etzalqualiztli, auiculas multorum generum filis longiusculis sub fruticum variorum ramis alligabant, easdemque huc & illuc inter frondes volitantes, cùm ordine in eo festo procederent, circumferebant. Erat enim frequens vniuersæ plebi, per festa ordine incedere, ac deorum imagines circa templorum ambitum, aliáve magis distantia loca, lecticis impositas deportare humeris. Solebant etiam feminæ saltare pariter cum viris in solemnibus festis. In festo verò deæ Toci, singuli iuuenes in eius honorem è labro quodam erecto, & pennis referto, singulos pugillos capiebant; seque inuicem infectabantur: adolescens verò, qui pellem imaginis eius deæ nuper interemptæ induerat, cum alijs commilitonibus illos insecuti impetebant lapidibus, fauente multitudine factioni ei cui veniebat in mentem: neque rarò contingebat aliquos concidere in pugnâ. Eleuabãt etiam infantes auriculis arreptos in festo Yzcalli, quod in ignis honorẽ celebrabant, putantes ita fore vt in maiorem assurgerent altitudinem. Eisdem medebantur (si valetudinarij essent) funiculis laxis gossypij circumligatis collo, appensoq; orbiculo copalli; interdum etiam & brachialia talosque similibus funiculis circumligabant. Sed oportebat id auxilij genus ab Astrologo aliquo adhiberi, quotque dies ille iuberet gestari, ac tandem dimoueri ab eodem, exurique in Calpulco: idque fiebat quatuor mensium spatio valetudinis infantium ratione. In festo verò Teuhtleci, ne sibi noceret deus Acoloniztli; pectori dorsoque, brachialibus ac talis variorum colorum pennas resinâ illitas agglutinabant; nec non quarto quoque anno, in festo Izcalli.

Aliud ſpectaculum tlauauanalitzli fiebat in feſto Tlacaxipeoaliztli in Etzalqualiztli. Cùm aliquis ædium ædificium abſoluerat, in honorem Solis atque ignis, dominante ſigno Solis, ſanguinem ex auribus educebant, excipiebantque vngue digiti pollici proximi aut medij, & proiiciebant in ignem atque in Solem, vocabantque eam cultus differentiam Tlacaltiliztli. Quando contingebat tranſire ante alicuius dei ſimulacrum, vellebant fœni manipulum, & coram illo deo reuerenter diffundebant: quod etiam fieri erat conſuetum voti aut cærimoniæ gratiâ. Quibuſque noctibus, non multò ante intempeſtam, Sacerdotes, ad quos id munij ſpectabat, conchis canebant, tubiſque & cornibus: quibus auditis, cuncti aſſurgebant ad offerendum ſanguinem & copalli idolis, tam in templis quàm in ceteris vrbis domicilijs. Cùm verò intempeſta iam accederet nox, Sacerdotes vocati Quæquacuiltin tympana pulſabant, excitandi gratiâ eos, qui altiori ſomno grauarentur; puniebantque eos, qui in id vſque tempus non ſurrexiſſent, feruenti aquâ deſuper ſparsâ carbonibúſve. Perforabant etiam aures & labia, infuſuri aurum ac gemmas cærimoniæ cultuſque gratiâ; vocabantque nenacazxapotlaliztli aut netéxapotlaliztli.

CAPVT XXVI.

De miniſtris deorum.

IAm ad miniſtros deorum, inquit idem Auctor, deueniamus recenſendos, quorum vnus erat, Mexicoul tehuoatzin vocatus, Patriarchæ ſimilis, electuſque duorum Pontificum ſuffragijs, & Præfectus alijs ſacrificis inferioribus, qui erant velut Epiſcopi. Ad eum ſpectabat curare, vt quæ ad cultum deorum pertinerent, in quibuſque oppidis atque Prouincijs Mexicano parentibus imperio, diligenter atque exquiſitè peragerentur ſecundùm leges ac ritus antiquorum Pontificum & Sacerdotum, ac præcipuè quæ ad educationem iuuenum inſtituendorum in cœnobijs collegiiſve vocatis Calmecac. Puniebat idem ſubditos Sacerdotes, ſi pœnâ digni viderentur. Huius ornamenta erant thorax goſſypinus, thuribulumque fictile, & ſaccus plenus copalli, cuius nidore placaret deos. In munere eum iuuabat quidam alius, vocatus Vitznahoac tehuoatzin, nec non alius Tepantehuoatzin, cui præcipua cura erat, vt qui in cunctis Calmecac Prouinciarum, quæ ſubiectæ erant Mexico, educabantur, aptè commodeque gubernarentur atque inſtituerentur.

At qui vocabatur Vmetochtzin, erat velut magiſter cantorum templi, cogebatque omnes in templo ad munus ſuum exercendum. Quotidie verò vtebantur prædicti cantores, poſtquam penſum ſuum vnoquoque die abſoluiſſent, vino vocato Teuhoctli. Nam cùm Paateclatl (qui erat huic cærimoniæ Præfectus) vaſa attuliſſet, atque impleuiſſet mero, appoſuiſſetque ducentas ac tres arundines, quarum vnica erat perforata, ſinguli cantores ſingulas capiebant, tantumque potiebatur mero, atque potabat, qui in perforatam incidiſſet.

Epocaquacuiltzin curæ erant feſta catalogi, cærimoniæque exercendæ in eis, vt in nihil negligenter perageretur; erat enim veluti Cærimoniarum magiſter: Molonæ verò Teuhoæ, parare quæcumque neceſſaria eſſent ad peragenda ſacrificia, aut offerenda dijs munera in feſto Chicunauecatl, velut papyrum & copalli.

Teutitzin eadem cura vexabat in feſto Xilonen, ſzatempan, teuhoatzin, congerendi pennas molles, aliaque in feſto matris deorum, congregandique iuuenes vocatos Cuecuexteca, vt in vico Atempari vacarent ieiunio.

Tlapitzcatzin erat veluti cantorum Præfectus, curabatque docere, regere, & caſtigare canentes, per ſingula feſta in honorem deorum modulaturos.

Tzaputlaleoatzin parabat neceſſaria feſto deæ Tzapotlatenæ, velut papyrum, vlli & copalli, herbamque quamdam odoram, cuius vapor gratus erat dijs.

Tecamateuhoa verò quæcumque neceſſaria eſſent ad faces conficiendas, nec non rubricam fabrilem, atramentum, ac calceos quos vocabant cutaras, thoraces, & cochleas marinas: quæ omnia neceſſaria erant ad ſolemnia ignis dei celebranda.

Ad Tetzcatzoncatl pertinebat prædicta omnia rurſus parare in diem feſti dei vini in menſe vocato Tepeilhuitl: Adumetochtli verò, cùm celebrabatur feſtum dei vini vocati Vmetochtli, in menſe Tepeilhuitl: Adumetochtli tomi iahuh; quãdo celebrabatur feſtum Vmetochtli tomi iauh circa prædictum menſem: ad Acaloa vmetochtli in feſto dei vini, vocati Tlapanqui: ad tlilhoa humetochtli in feſto dei vini vocati Tlilhoaumetochtli, in menſe Tepeilhuitl: ad vmetochtli Napatecutli in feſto Tepeilhuitl: ad vmetochtli Papaztac pertinebat parare vinum vocatum tizaoctli, potandum circa Regias ædes, & in feſto Tocotzli, vbi vino vti fas erat viris ac feminis, pueriſque & puellis, nec non quæ ſuperiùs dicta ſunt in feſto Atlcacaoalo.

Mulier, vocata Cioa Quacuilli, parabat quæcumque offerenda erant circa feſtum deæ Toci, velut flores, tabacos, & huiuſmodi alia.

Cioaquacuilli iz taccioatl verò præerat in templo Atenchicalcan, eis qui verrebant, adnouebantque ignes eis qui deuouebant aliquod obſequium dijs in hoc templo ſe præſtaturos.

Ixcocauhquitzonmolco teuhoa curabat ligna deportari, vrenda in cœnobio Tzonmolco Calmecac vocato, quæ iuuenes deferebant, atque in prædicto cœnobio collocabant.

Tlacolquacuilli aſſidebat templo vocato Mecatlan, indutus veſtibus Sacerdotum, hoc eſt, thorace, quem xicolli vocabant, ferebatque pyxidem refertam piciel, diligenterque cauebat, ne quiſquam irreuerenter accederet in hoc templum, aut quidquam ſordidum in eo offenderetur; cuius rei gratiâ acerbè puniebantur, quicumque iuxta eum aut vrinam redderent, aut aluum exonerarent.

Tepatzinco teuhoæ curæ erat, ne quiſquam in templo huius nominis quidquam irreuerenter tractaret, vtque oblationum maiores prouentus accederent.

Epcoa qua cuillitepiton hymnos componebat, tam in templis quàm in priuatis ædibus concinendos.

Ixtlilco teuhoa ſeruabat templum Ixtlilton vocatum, augerique curabat munera offerri ſolita, cùm primùm infantes loqui incipientes deferebantur in hoc templum, ac ſtatæ peragebantur cærimoniæ.

Aticpac teuhoatzin Xochipilli templi Aticpac vocati curam gerebat, & parabat quæ neceſſaria eſſe intelligebat, quando ibi femina quædam trucidabatur, excoriabaturque in honorem deæ Atupac Calquicioatl nuncupatæ: cuius etiam pellem indutus, per vias publicas incedebat, geſtans viuam coturnicem dentibus apprehenſam.

Atlixeuhqui teuhoa obuchtli parabat omnia neceſſaria, quo tempore mactabatur imago Obuchtli in feſto Tepeilhuitl.

Xippe Iopico verò teuhoa parabat omnia quæ neceſſaria eſſe videbantur, quoties erat in hoc templo Iopico imago Tequitzin immolanda.

Pochtlan teuhoa Yiaca Tecutli parabat omnia quæ decebat, cùm confodiebatur Yiacatecutl ſimulacrum in templo Pochtlan vocato.

Chiconquiauitl Pochtlan adiuuabat præcedentem ad prædictos effectus.

Izquitlan teuhoatzin diſtribuebat thoraces vocatos xicolli, Sacerdotum ornamentum, cochleas marinas, & cutaras, recipiebatque primos rores metl ad parandum vinum Sacerdotibus Tzapotla.

Teuhoatzin præſtò eſſe curabat papyrum copalli, thuribula, ceteraque interficiendis in feſto Tepeilhuitl neceſſaria.

Chalciutli ycue Acatonal qua cuilli parabat oblationes neceſſarias confodiendis in feſto chalciutl yycue, velut topalli & vlli.

Acol verò Nahuacatl Acolmitzli parabat quæ neceſſaria fore intelligebat, quando Rex Mexicanus eſſet ieiunaturus in feſto Tlalloc & Solis, atque Quecholli, quæ ieiunia erant ſolemnia: parabat enim veſtimenta, & cutaras quibus eſſet vſurus.

Tullanteuhoa parabat papyros copalli atque vlli imagini Tultecæ morituræ neceſſaria atque opportuna, quam iugulabant in menſe vocato Quecholli, aut initio menſis vocati Tepeilhuitl. Quotidie offerebatur ſanguis ac thus Soli, cùm primùm ſummo manè oriebatur, ſanguis nempe detractus auriculis, aut è corturnicibus confoſſis deſtillans, quas vulſis capitibus, ac fluente ſanguine verſus Solem attollebant, velut hunc ſanguinem illi offerentes, atque dicentes ortum iam eſſe Solem nuncupatum Tonametl xiuhpil tontli, quauhteo amitl: nemini cognitum eſſe, quemadmodum curſum ſuum eſſet eâ die peracturus, aut ſi diſcrimen aliquod euenturum eſſet pertimeſcendum. Mox verò ipſum Solem adorabant dicentes: Domine noſter, perage feliciter munus tuũ. Quod fiebat quotidie iuxta Solis exortum. Quater quotidie thus illi offerebant, quinquies verò noctu. In die, ſemel ipſo oriente, rurſus ad nonam horam vocatam diei, tertiò meridie, quartò occidente iam Sole: noctu verò, primò cùm iam tenebræ terras obſcurabant; ſecundò, cùm iam omnes cubitum ſe recipiebant; tertiò, cùm canebãt cochleis ij quibus curæ erat ceteros ad laudes dijs concinendas excitare; quartò, non multò poſt noctem intempeſtam; quintò verò paulò ante diluculum. Cùm verò thus offerebant inchoante iam nocte, eam ſalutabant, dicentes: Iam progreſſus eſt noctis dominus vocatus Iohalteuhtli, neſcimus quo pacto curſum ſuum peraget. Feſtum huius Yoaltecutli celebrabatur in ſigno nuncupato Nahuiollin, ducenteſimo tertio die rationis tonal amatl: ieiunabant quatuor dies ante illud. Circa meridiem verò huius feſti canebant conchis, tubiſque, & alijs conſuetis inſtrumentis, viminaque per linguæ foramen ducebant, offerentes ei eum ſanguinem; quem etiam ab auriculis puerorum in cunis vagientium mos erat tunc temporis extrahere, offerreque dijs, non ſolùm à ceteris natu maioribus. Hoc fiebat, nihil coram Solis imagine eis dicentibus, quæ erat in templo Quauhxicalco, aut picta, aut inſculpta, huma-

humanâ facie, velut & hodie à nostris exprimi solet, adiectis radijs in rotæ speciem vndequaque prodeuntibus. In festo verò Solis quotannis seruos & captiuos plures in eius honorem circa eiusdem templum interficiebant, certumque habebant, cunctos prælio interemptos in domo Solis hospitari.

Sacerdoti cuidam in templo assidentium curæ erat, instituere ceteros in eo dijs inseruientes, quos iam institutos tradebat ceteris ministris, vt munia quæ didicerant exercerent. Hic idem ad bonam exhortabatur vitam, probatosque mores, & ab improbatis deterrebat, imperabatque pueris quos educabat, templi loca verrere, & scopis detergere, si quæ aderant sordes, & curabat ne ignis vnquam deesset focis templi.

Quidam iuuenes, qui suapte sponte templo assidentes ieiunabant, atque pœnitebât, noctu vigilabant, cauentes ne quidquam eo tempore ibi indecens gereretur.

Pueri, qui educabantur in cœnobio Calmecac, ligna in templo comburenda è propinquis siluis deportabant; qui verò denuò in cœnobium venerant, ferebant mucrones metl, qui essent necessarij sacrificijs peragendis.

Adolescentes, quos vocabant Tlamacazque, laurinos congerebant ramos, quos necessarios in templo esse admonebantur, pulsabantque cochleas, tibias, atque tubas pueri: & adolescentes, qui educabantur in Calmecac, idem atramentum parabant, quo se Sacerdotes totos tingebant quotidie tempore matutino; parabant autem illud in Monoxilo huic rei dicato.

CAPVT XXVII.

De votis, iuramentis, & nuptiis.

QVod spectat ad vota atque iuramenta, deuouere consueuerant Mexicani, inseruituros se dijs aliquibus, sacrificijs atque oblationibus, quando quispiam ex domesticis in morbum incidebat; nec non iurare quidpiam, quod pollicebantur, adimpleturos, præcipuè cùm id exigeret securitas eorum ad quos pertinebat promissio. Afferebant verò tunc in testem Solem, nec non & terram deam, dicentes, ad maiorem faciendam fidem, terram edere, attingentes pariter illam digitis, oriqúe admotos lambentes. Antiquus mox præterea perpetuò dæmonum fuit, absconditis laqueis homines irretire, atque ita hymnos instituit, quos vix vllus hodie, etiam ex ipsis Indis intelligat, nisi idem ipse hodie dæmonijs inseruire perseueret. Hos ego modò pertranseo, vel quòd in dæmonum honorem inuenti sint, vel quòd à nemine pænè exquisitè percipiantur. Illud narrare satius duxi, fuisse feminas ab ineunte ætate deorum ministerio consecratas, quæ in templo à matribus familias studiosè educarentur, diuisque inseruirent, donec peruenirent in maturam ætatem, nubilesque essent & maturæ viris. Quo tempore si ab aliquo in yxores poscerentur, conueniretúrque inter consocros affines, præcipui vici viri parabant munera, nempe coturnices, topalli, flores & tabacos, ac thuribulum fictile, nec non multa genera esculentorum, delataque puellâ in templum conspectumq; Sacerdotum, ac strato in solo linteo, dona desuper apponebant, præterque linteum vocatum tlicaquechtli, cui humana permulta capita intexta erant: ac demum habitis vltrò citroque permultis sermonibus, parentes natam locandam viro in domum reducebant. Hactenus Franciscus Hernandus.

CAPVT XXVIII.

De noui Mexici moribus.

SEd nec prætereunda est noui Mexici Septemtrionalis plaga, quæ nuper Christi iugum subijt. Leuior his gentibus idololatria, nisi quòd minutiores actiones superstitione aliquâ fœdent. Præliaturi, farinam offerunt capillis & cæsariei occisorum hostium nationis inuadendæ. Venaturi pariter farinam offerunt ceruorum aut leporum capitibus. Feminæ validæ & pingues prodeunt in agros, & electo colle lapidem aut paxillum terræ figunt, cui posteà farinam offerunt. Manent ibi plus minúsve octo dies: interim se macerant verberibus, ieiunio & incommodis, cibisque infirmantibus stomachum. Iam marcidæ & exhaustæ discedunt, & à primùm obuio mercedem austeritatis sperant. Non tamen adorantur hi paxilli, nec cultu nec ratione aliquâ habentur; pessum potiùs dantur. Mirus ad inaugurandos duces ritus. Circumligât eligendum columnâ, & atrocissimâ lacerant verberatione, deinde mille gestis & iocis prouocant ad risum. Qui si vtroque periculo sensum temperet, nec fletu nec cachinno inconstans, tunc probatur. Maximi Imperatoris munus est, præconio promulgare quæ seniorum cœtus decernit.

CAPVT XXIX.

De fortitudine Christianâ.

BArbaros gentium mores narrauimus, nunc aliquos Christianos imò diuinos exhibebimus, vt videas, nulla esse tam effera inge-

ingenia, quæ gratiæ vis non erudiat, excolat & reformet. Colligam propterea nonnulla Heroicæ & Christianę virtutis facinora, cum quibus laudata Romanorum gesta componi nequeunt, quæq; minimè superantur priscorum Ecclesiæ militum constantiâ. Xeizayemon Simon vocabatur senex septuagintaduos annos natus, seruus & miles veteranus Christi. Is adductus ante tyrannum in Iaponicâ persecutione, quæ anno 1627. tenouata fuit, constantissimè confessus est fidem Iesu, nullis persuasiombus nec minis flexus, donec iratus Præsul alterutrum imperauit, aut negare Christum, aut in pyram incensam, & cumulum ingentem ardentium anthracum se immergere. Prius illud recusans, spoliare se, abijcere vestes, & nudus penitus insilire in ignes iussus est, quos inter medius cõstitit immobilis, ac si alienum corpus torrere videret. Septies prætereà aut octies se circumegit, vt meliùs vteretur, & prout tyrannus imperabat, illò se vertebat, iam in hoc iam in aliud latus, ne inæquales flammarum morsus alicunde sentiret. Nullum puto maioris fortitudinis exemplum in Annalibus antiquis reperiri.

Neque parum admiranda erit pueri cuiusdam virtus, etiamsi comparetur cum sene. Eodem anno Iaponici tyranni excruciabant tædis ardentibus Quichisuque Gasparem, & coniugem Luciam dictam, vt Christi legem abiurarent. Crudeliùs sæuierunt in charam eorum sobolem Petrum nomine, tredecim annos natum, & alium puerum famulum vndecim dumtaxat annorum, quos arbori religatos incensis facibusadurebunt. At cùm puerorum constantia superaret omnem sæuitiam, vasculum benè tostum & ignitum obtulerunt puero vt manibus sustentaret, hoc pacto, quòd si excideret, aut ipse abijceret, idem foret ac Christum detestari, & à fide parentum deficere. Accepit illud puer, & nudis sustinuit manibus, donec penitus frigefieret, absque vllo motu & doloris significatione. Alium puerum sedecim annorum iussit Præsul aut negare Christum, aut in ardentium prunarum cumulum immitti. Mox ille (neque enim expectauit vt alius impelleret) spiritu ductus insiluit in pyram, & immobilis constitit medius inter ignes. Idẽ imperauit idololatra alijs duobus Christianis, adiectâ tamen hac conditione, accepturum se quemlibet motum in signum detestati Christi: at illi immoti perdurarunt duas horas partim tosti, partim adusti ignibus.

CAPVT XXX.

De virtute Christianâ Indi cuiusdam.

NOn tantùm bellis prouocatâ virtutem, sed in pace non ignauam spectemus, vt honorificentiùs claudamus Librum istum octauum humano ingenio dicatũ. Michaël Ayatumus, inter Indos Pictos in Boholanâ Philippinarum insulâ anno sæculari puer septẽnis aquis Baptismi tinctus est: inde omnium virtutum maximis incrementis profecit. Atque vt inde ordiar vnde vis omnis emanat, orandi studio apprimè deditus fuit, vt diu quotidie nouies recitarit B. Virginis Corollam. Deiu vbi commentari didicit, in dies horam & ampliùs in rerum piarum meditatione posuit. Patronorum suorũ B. Virginis, Iosephi, Michaëlis festa ieiunijs, vigilijs, verberibus corpori inflictis prequertebat. Iesu & Mariæ memoriam animo semper circumferebat, vt ab eorum laudibus nec inter alios, atque adeò nec inter ludendum abstineret, ea verba, *Laudetur vbique Iesus Christus, eiusq; mater sanctissima Maria*, idemtidem vsurpans. Ad eam refricandam, eorumdem effigies capsulâ conclusas, quoquò iter erat, circũgestabat. Corporis atque sensuum omnium mira moderatio. Feriam sextam & sabbatum ieiunus transmittebat. Solo pane & aquâ vitâ tolerare procliue illi fuit; sine omni cibo ac potu aliquoties diem traducebat. Quot diebus, vt primùm cubitu se leuabat, flagra tergo increpabant. Oculos ille vix in viro figebat, nedum vt feminam adspiceret: imò studiosè cauebat, ne quam corporis sui partem nudam adspiceret. vnde lecto consurgens, primò pedes talari veste obtegebat. Aures, ne quid indecens haurirẽt, sedulò obsepiebat, si posset; saltem fugâ aut toruâ fronte sonos inuerecũdos excutiebat. His facilè factum est, vt florem pudicitiæ illibatum conseruarit, quem Deo anno tertiodecimo deuouerat. Animi dimissionem prę-cipuè colebat. Vidit illum P. Petrus Annonius (à quo hæc habemus) nocte quadam, dum Seminarium inuiseret, sub lectulo in terrâ cubantem. Quem cùm reprehenderet, Atqui, audijt ab eo Pater, ego istud humilitate magistrâ didici, quæ docet terrâ in terrâ sternendam esse. Vestitu paupere & mundo vtebatur: & quamuis pretiosis non careret, induci tamen vix potuit, vt quo die Christi Corpus sumpturus erat, elegãtiùs se vestiret. Vltimum in sedendo locum vbique sibi capiebat. Designatus reliquorum in eodem contubernio superior, tantâ animo tristitiam concepit, vt morbum inde contraxerit, quo priùs liberari non potuit, quàm in ordinem redi-

redigeretur. Cùm eum alij passim sanctum vocitarent, ille B. Virginis patronæ suæ exẽplo seruum se nominare consueuit. Paupertatis atque obedientiæ studijs inter primos addictus fuit, vt ne pomum quidem Superioribus inscijs ex horto tulerit, vt ne minima quæque imperia neglexerit, nec maxima detrectarit. In Religioso perfectionem maiorem non exigeres. Constantiam ac fortitudinem animi per omnem vitam tenuit, atque S. Iobi & B. Virginis sub cruce stantis recordatione subinde acuit atque confirmauit, vt ne suorum morti impatientiùs illacrymaret. Commodis aliorum impensè se dabat. Culinam verrere, vasa tergere, ollas eluere, lances expurgare solebat. Vitam denique suam præ aliorum negligebat, sed salutis omnium inprimis cupidus studiosusque fuit. Excurrebat cum Patribus ad ethnicos docendos, instituebat, monebat, terrebat, nihil omittebat, vt ad Christi ouile errantes reduceret. Atque his omnibus virtutibus terminum immotum constituit perseuerantiam, quâ ex incœpto semel pietatis officio neque ipse quidquam egressus, neque ab alijs deduci se vmquam passus est. Multa parentes, multa cognati attentarunt, vt eum à castitatis proposito ad coniugium adducerent; sed irrito omnia conatu Baylanus quidam superstitionum doctor, vniuersos fermè Indos ad mare elicuerat, vt ibi maiores suos in aureâ naui aduentantes conspicerent. Solus Michaël tunc puerulus risit insana promissa, & ludibrium solus euitauit. Hunc talem adolescentem aduersus casus afflixit, & è viuis abstulit. Dum enim ad litus negotij cuiuspiam causâ excurrit, fallente gradu è ripâ in aquas perlapsus, cymbæ isthic religatæ pectus illisit, ac paulò pòst ritè inunctus, Iesum, Mariam, Iosephum inuocans mortuus est XIII. Kal. Decemb. CIↃ.IↃC.IX. Pridie quàm moreretur, & pœnitentiæ & sacræ Eucharistiæ Sacramentis ad abitum se instruxerat. Præsagum enim vicinæ mortis suæ eum fuisse, plura indicant: nam germano fratri dixisse eum memorant, velle se sibi à Patribus chirographo caueri, ne ex oppido in maritimam aliquam expeditionem mitteretur, cùm morte instante non satis tutum sit à Sacerdote longiùs abire. Pridie rogauit Patrem, vt sibi sequenti die liceret per vrbem flagris corpus cædentem incedere; extremo enim vitæ tempore magna pro salute conari, opportunissimum videri. Cùm negaretur, crebriùs institit, mortis incertitudinem prætendens, donec concederetur. Elatus est magnifico funere, tanto luctu & comploratione, vt Concionatori ac Musicis ferè silentium defuerit. Deplorabant videlicet omnes fortunas suas tam tristi funere mersas, parentes filium dulcissimum, Patres comitem fidelissimum, Basayenses popularem vtilissimum, pueri ac puellæ Catechisten gratissimum, contubernales socium charissimum, Parthenij sodalem optimum, omnes virtutum omnium exemplum. Quid nos? Nondum similia fecisse. Hæc ex probatis testibus accepi, & ex probatis Auctoribus exscripsi.

IOAN-

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII
EX SOCIETATE IESV

HISTORIÆ NATVRÆ LIBER NONVS.

PINVVM DASYPVS.

CAPVT PRIMVM.

De pinuum Dasypode, siue Ocotochtlo.

DESCENDO iam ad rationis expertia, è quibus patefaciam rariora aliqua naturæ miracula. Iam laudaui Auctores quorũ operâ vsus sum in his Commentarijs, quorum sæpè intermiscebo ijsdem suis verbis narrationes, licet incomptas & simplices: sed maior mihi ratio eorum auctoritatis est quàm elegantiæ, & saltem variegatione (sic dixerim) styli notabo aliena, vtcumque ex dignis fide Commentarijs excerpta. Pestilens, sed mirandum monstrũ hîc narrabo, singularis quidem charitatis, & in paruo corpusculo vires & virus ingens, solertiâ tamen bestiolæ non omnibus noxiũ. Dasypodem pinuum vocant Hispani, *ocotochtli* appellant Indi. Vertagi est magnitudine, tereti, humili, & crasso corpore, auriculis paruis, facie leoninâ siue felinâ, viuidis oculis & rubrâ iride, crassis cruribus, aduncis vnguibus, fusco circa dorsum pilo, circa ventrem candido, reliquum corpus cinereo, nigris vbique conspersum maculis; rostro ac caudâ breuibus, asperâ linguâ, vlulatu exili, & incredibili pernicitate. Viuit Tetzococamis montibus, venatur ceruos, & alia eiusdem molis animalia, interdum etiam homines. Linguæ eius tanta inest vis veneni, vt si prędæ oculos vel allambuerit vel attigerit, eam confestim excæcet, imò interimat. Occisorum cadauera herbis, fœno, cespitibus tegit; deinde conscendens propinquas arbores, vlulat.

Tunc

Tunc feræ circumiacentes, arcano naturæ documento conſcię inuitationis,ad epulum ocyùs aduolant, prædâ ex ſigno inuentâ ſatiantur: poſtremus ipſe ocotochtlus deſcendit, vt innocuè paſcantur conuiuæ;nam ſi ille prior veſceretur, corruptis veneno ſuo reliquijs,ceteræ perirent feræ, quotquot deinde guſtarent. Tantâ vrbanitate charitatis fauit,tam comi prouidentiâ ſaluti alienæ. Scilicet nemo eſt qui prodeſſe nequeat,ſi velit. Non ita viribus & opibus beneficentia, quàm voluntate & ſtudio conſtat. Plurimi opulenti inutiles ſunt, vtinam non etiam noxij; at nemo beneuolus non beneficus.

HOITZLAQVATZIN.

C.I.

CAPVT II.

De animalibus ſpinoſis.

ADmirandum genus bruti ſagittatoris nouus orbis alit. Animal ſpinoſum, mediocris canis exæquans magnitudinem. Ab Indis hoitztlaquatzin dicitur, ſiue ſpinoſus tlacuatzin. Nomen forma meruit. Simile eſt illi, quod tlacuatzin vocant, de quo ſuo loco ſermo erit. Veſtitur cauis & acuminatis ſpinis, tres vncias productis pilis quoque nonnullis (ſi caput excipias) mollibus inſertis, ſiue atrâ lanugine, & circa exortum candenti: venter tamen, crura, & brachia aculeis omnino carent. Spiculà tenuia ſunt,candentia,&lutea:vbi deſinunt nigricant;mucrones peracuti. Cauda breuior eſt quàm tlacuatzin, craſſitie tamen maiori compenſatur. Inops aculeorum eſt à mediâ parte vſque ad extremitatem. Pedes ſimiles habet quauhpecotli; ſed latiores (miſceo ſæpè verba & ſententias Franciſci Hernandi,nec meo cerebro & ſtilo loquor ſemper) roſtrum pænè caninum,niſi quòd reſimum. Dentes ſuprà infraq; bini,quemadmodum tuccæ. Iaculatur ſpinas ſuas in canes inſectantes, nullâ excutiendas induſtriâ, nullo conatu: ſenſim magis magiſque vi quadam arcanâ ſubeunt, & iactatione plus figuntur, donec viſcera perfodiant. Alliciunt & ebibunt innatum humorem,donec transfixum & perforatum canem tabefaciant. Quærunt Indi aculeos illos dolori capitis placando. Admoti verò fronti & temporibus, ſponte adhærent, nec priùs delabuntur, quàm hirudinum more hauſerint noxium ſanguinem, quo ſuam farciunt cauitatem. Causâ languoris remotâ,ægrotans valet. Cuicumque rei cuſpis eius admiſceatur, etiam poſtquam ab animantis cute eſt diuulſa, occultâ virtute,etiam cùm à nemine vrgeatur,ſponte penetrat carnem. Feminis eius vſus perforandis auriculis ad inaurium ſuſpenſionem. Perforatio prorſus fit nemine impellente, quaſi exuat ſetas. Experimento compertum, vnius noctis interuallo craſſiſſimo corio admotam, ſponte coriũ totum, perinde atque acus hominis impulſa manu tranſmittitur, penetraſſe. Eorumdem aculeorum puluis dragmæ vnius penderes ſumptus, dyſenterijs medetur,vrinam euocat. Gaudet hoc animal montoſis & calidis locis Xonoltz & Yzotzocolci. Fortaſſe ad Bæticam noſtram deportatus, non iniquum ſibi cælum toleraret. Veſcitur fructibus: cicurari poteſt. Aliqui putarunt hyſtricem aut mantychoræ ſpeciem, cùm multis differat,& in nonnullis admirabilior fortaſſe ſit,vt ex collatione

latione videre licet. De mantichorâ hęc narrat Ariſtoteles lib. 2. de Hiſtoriâ animal. c. 1. *Apud Indos (ſi Cteſiæ credendum eſt) bellua gignitur (vt ille ſcribit) cui nomen mantichoræ,dentes triplici vtrimq; ordine, magnitudo, hirtitudo,& pedes leonis, facies & aures hominis,oculi cæſij,color rubricæ, cauda ſcorpionis modo terreſtris aculeo armata, ſpiculaq; agnata iaculans,vox fiſtulæ tubæve non abſimilis: curſus non minoris pernicitatis quàm ceruis: feritas tanta, vt numquam poſſit miteſcere: appetitus præcipuè carnis humanæ.* Hiſtrix autem in Æthiopiâ frequentiſſima; eam generat & India & Africa: reperiri quoque in Tartariâ, Paulus Venetus ſcribit; Cardanus addit, in Italiâ & Galliâ. Ego in Hiſpaniâ quoque,licet rarò,vidi tamen ipſe. Eſt autem ex erinaceorum genere, & erinaceis ſimilis: ſpinis tergum hiſpida (aculeos namque pilorum vice gerit vt erinacei,ſed longiores) quas plerumque,cùm intendit cutem,laxatas,iaculatione emittit voluntariâ, vt aſſiduis aculeorum nimbis canes vulneret ingruentes. Magnitudine paulò minor lupo eſt, quâ haud facilè inter feras aſpectu magis horribiles inuenias multas. Quæ verò de medicinis produntur,quęcũque de erinaceis dicuntur, omnia tantò magis valebunt in hiſtrice.

Sunt alia ſpinoſa animalia,quæ non emittunt aculeos, inter quæ accenſeri poteſt lacertæ genus,quod Indi *tapayxain* vocãt: caput duriſſimum habet, eleuatum, horrenſq; aculeis, de quo commodiùs alio loco dicemus, ſicut & de hiſtrice piſce.

Ad ſpinoſa quoq; fortaſſe & ad hiſtricem ſpectatilla bellua de quâ Cardanus. *Varij generis*,inquit,*incertæq;natura fuit animal;quod præſenti anno nimirũ 1550. decimo nono Ianuarij Papiæ vidimus. Vulpis magnitudo,aliquantò longiùs,ore & rictu leporino cum pilis longis, duobuſq; dentibus prælongis: ſiquidem digiti humani longitudine prominentibus ad modum ſciuri dentium,oculis ſerpentinis,quippe qui angulis carerent, & nigri eſſent. Pileus inerat capiti hircinæ barbæ ſimillimus, ſed non aliter quàm criſta pauoni. Pilus muſtelinus ac pulcher, niſi quòd ſuper collum velut lana candida videbatur. Anteriores pedes,vt taxi: aures & poſteriores pedes nihilo differentes ab humanis, niſi quòd pedibus vngula vrſi pro humanâ erat. In dorſo, poſtremaq; parte, ſpinæ circiter centum hiſtricis inſtar, quarum quædam in apice curuabantur, & prominebant, alioquin immobiles, nec, vt de hiſtrice ferunt,emiſſariæ. Cùm moueretur,ſtrepitum,dum ſe collíderent,edebant. Cauda anſerina, ſed in ſpinas plumæ finiebantur. Si reliqua non videas,anſerem dices, candidis ac cinereis plumarum ſedibus,latoq; lumine anſerem æmulantibus. Vox ſubobſcura,rauca,quaſi latrantis canis. Iracundum animal, ſed tamen quod facilè à circulatore tractaretur. Canes odio proſequebatur maximo ſexus feminei, ætatis iuuenilis. Potus nullus: cibus, panis aquâ madefactus. Animal hoc ſui generis vix eſſe credam, ſed ex hiſtrice alioq; velut vrſo natum. Hiſtricem enim conſtat eſſe ſuem, ſpinas illas habentem in dorſo, quas poſſit eiaculari. Africam mittere, proditum eſt; ſed nunc & Gallia habet,& Italia. Spinæ palmi longitudine præacutæ,leues,albo nigroq; diſtinctæ. Sunt erinaceo ſpinæ ſimiles, ſed longè minores,& quæ emitti nequeant.* Hactenus Cardanus. Erinaceos quoque gerere aculeos, pilorum vice, omnibus notum eſt. Scit natura fœtus ſuos mulcere ſpinis. Parciſſima materfamilias multa officia vno beneficio complectitur, vno tegumento armat.

CAPVT III.

De animali Sionio ſiue Cabim.

MEntio aculeorum hacuatziri elicientium ſanguinem, ſuggerit memoriæ contrariam alterius animalculi virtutem, continentis cruorem non minori miraculo. Animal Sionium dixit illud Maphæus, & apud incolas *cabim* vocari, *cabal* Antonius à S. Romano appellauit. Naſcitur in Iauâ. Huius animalis vnam virtutem ſcio,ſed mirificam. Si eius oſcilli extremitatem aliquis geſtet, quantumuis mille tranſuerberatus vulneribus, ne guttam ſanguinis dabit. Experimentis pluribus probatum eſt: ſed illud celebre & notiſſimum, quòd cùm Naodabeguea Malacenſis infenſus Luſitanis, & aduerſus illos egregiè dimicans,tandem oppreſſus, multiſq; confoſſus ictibus corrueret, ex patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox inter ſpoliandum,vt primùm detracta eius brachio eſt aurea armilla (mirum dictu) tamquam vaſe confracto,ita ſeſe cum animâ vniuerſus repentè ſanguis effudit. Cuius rei ſtupore defixi Luſitani, cùm de alijs captiuis cauſam quæſiſſent,cognouere incluſum eſſe in armillâ os eius animalis, cuius in ſiſtendo ſanguine tam efficax eſſet vis.

CA-

TLAQVATZIN.

CAPVT IV.

De animalibus manticatis, siue Tlaquatzinis.

NOn minùs admirãda fera, quam Indi vocant *tlaquatzin*. Antonius Herrera *taquatzin* dixit: recentes Hispani Scriptores corrupto nonnihil nomine *tlaquacum*, Cardanus *chiurcam*, siue *chuciam*, Stadenius *Seruoy*, Nomenclator *semi-vulpam*, seu *lopecopithecum*: Raphe Hamor in descriptione Virginiæ *apoßumen* dixit; alij *aucham*, alij *sasapim*, alij *cerigonem* dixere, quia sic vocatur species vulpeculæ apud Brasiliam & Malucas, sed ea, de quâ exordium sermonis instituimus, etiam in Dariene & Floridâ reperitur. Animal est parui canis formâ & magnitudine, binos dodrantes longum, rostro tenui, prolixo atque depili, exili capite, tenuissimis mollissimisq; auriculis, ac pænè translucentibus, pilo longo & candido, sed circa extrema fusco aut nigro. Caudâ tereti, duos dodrantes longâ, & persimili colubrinæ; fuscâ, sed postremò candidâ, quâ mordicus &

& firmiter, quidquid semel apprehenderit, retinet. Corpore verò ac pedibus melis. Quaternos aut quinos parit catulos; quandoque septenos & plures, quos vtero cõceptos, editosque in lucem, alui cauitate quadam, dum adhuc paruuli sunt, concludit & seruat; intra scilicet locũ, à naturâ huius rei gratiâ fabricatum, dilatatâ ac spõte velut excoriatâ iuxta mammarum sedem externâ pelle, tantâ ęqualitate, vt coaluisse cutem omnino putes: mirò profectò naturę artificio. Oculi ei sunt nigri, parui, viuidi, atque erecti. Scandit arbores incredibili pernicitate: interdiu in cauernis latitat: vescitur cohortalibus, quas vulpecularum & mustelarum siluestriũ more iugulat, illarum sanguinem absorbens. Cetera innoxium ac simplicissimum animal, quamquam versutiâ quadam congenitâ se interdum mortuum simulet, cùm aliter venatoris manus effugere nequit, aut delusos apprehensores mordere gestit. Cauda huius animalis est depilis, & egregium medicinæ adiumentum: tusa enim drachmæ vnius mensura atq; cum aquâ aliquoties, bis térve, aut quoties opus fuerit, intra corpus sumpta, si eo quis die à cibo abstinuerit, vrinæ meatus mirificè extergit, ipsam vrinam euocat, calculosque, & quæcumque alia vrinæ meatus obstruũt extrahit. Venerem excitat, generat lac, & medetur fractis & colicis. Partum accelerat, menses elicit. Tusa & imposita, extrahit aculeos infixos, ventremq; emollit. Et fortassis nullum medicamentum ad omnia hæc præstantius. Antonius Herrera scribit etiam prodesse parturientibus, & tostam tusamque febricitantibus. Viuit bestiola in calidis, ac pascitur carne, fructibus, pane, oleribus, frumẽtaceisq; alijs generibus.

Huius animalis ita meminit Petrus Martyr: *Arbores in Peruanâ regione ingentes sunt, inter quas repertum est animal monstrosum vulpino rostro, cercopitheci caudâ, vespertilionis auribus, manibus humanis, pedibus simiam æmulans, quod natos sibi catulos circumfert quocumq; proficiscatur, vtero exteriore in modum magnæ crumenæ dependente. Id, licet mortuum, ipse vidi conuolui, crumenamq; illam nouum vterum, nouum naturæ remedium, quo à venatoribus, aut aliàs à ceteris violentis ac rapacibus animalibus natos liberet, illos secum asportãdo, admiratus sum. Numquam autem illos emittere dicitur, nisi aut recreandi aut lactandi gratiâ, donec sibi victum per se quæritare didicerint. Cum catulis animal ipsum deprehenderant, sed ipsa tandem aëris & ciborum mutationem ferre nequiuit.* Raphe Hamor hæc habet: *Apoßumes, magnitudine ac formâ corporis porcello menstruo non absimile, animal est robustæ atque adeò incredibilis naturæ: septem plus minúsve vt plurimùm vno partu excludit fœtus. quos donec menstruam ætatem attingant, pro libito nunc aluo recondit, nunc iterum promit.* Testatur ipse Raphe comedisse hoc animal, & esse grati & salubris nutrimenti.

Simile huic animal, quod Brasilia nutrit, *cerigonem* appellant, buxeo colore est, & vulpeculæ magnitudine: ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ, in his catulos circumfert, & quidem adeò pertinaciter suo quemque vberi affixos (Maphæus inquit) vt à perpetuo fuctu non auellantur, antequam ad pastũ ipsi per se progredi valeant. Animal quoque crumenatum ab Æthiopiâ mitti scribit Cardanus, & addit: *Mittit & India Occidentalis chiurcam ex mustelino genere, quæ eodem modo filios secum fert.* & rursus in Opere De rerum varietate, *Chiurcam*, inquit, *seu Chuciam noua Hispania mittit. Ea minor vulpe est, collo oblongo, pedibus breuibus, capite vulpino, colore cinereo. Velocissimè currebat, cùm septem filios in crumenâ deferret. Videtur autem hoc animal medium esse inter leporem ac vulpem, sed alterius generis ab vtroque, ob crumenam.* Scaliger sic scribit: *Viuerræ facie ac magnitudine est, capite vulpino, sub terrâ habitat, fecundissima est, duodenos parit exiguos. Cauda ei tenuis, pænè glabra. Ipsa pilo atro. Catulos in bursâ sub aluo obtensâ secum fert.* Ioannes Stadenius scribit: *In Americâ vulgò vocatur Seruoy magnitudine felis animal, & caudâ eiusdem, pilis alijs ex albo fuscis, alijs ex nigro. Catulos parit quinos, aut senos. Locum in ventre ad sex digitos ferè scissum gerit, & intra scissuram illam mamillas habet, eidemq; inclusos catulos circũfert.*

Ex his Auctoribus puto non vnum dumtaxat animal cum bursâ esse, sed alia vnam habere manticam, alia duas, seu vnam diuisam: alia catulos lactandi gratiâ è manticâ emittere, alia etiam retinere; alia vbera intra bursam concludere, alia in posteriore ventris parte mamillas in interiore, & circa pectus manticam, alia fortasse non omnino bursam habere, sed scissuram in ventre, vt Stadenius scribit.

Ceterùm in tantâ charitate filiorum non est prætereundum, mustelas fœtus suos & mittere, & rursum in periculis recipere intra seipsos: phocos, balænas, delphines suos recentes catulos & teneros ex aliquâ causâ consternatos, ore excipere, & condere: caniculam piscem in ventre pauidos filios suscipere & complecti, rursus denuò edere in lucem: patitur enim aliquantulùm venter cetaceorum alienas animas. Accidit nonnumquam festiua piscatio albicoris: qui cùm sursum attraheretur, & os fortè aperuisset patentius, vt respiraret, per illud piscis, quem *volucrem* vocant, paulò antè absorptus re-

uolauit. Auis lagana, quam Zebut insula gignit, cornicis magnitudine, insidiatur ori balenæ, à quâ integra deglutitur & viuens, quæ deinde corrodit belluæ cor, vt Pigafeta compertum sibi testatur. Idem testatur & Gomara. Sic patientes pisces sunt alieni spiritus.

CAPVT V.

De animali caudimano seu coyopollin.

VOcant Indi coyopollin paruũ animal, muris mediocris magnitudine, aut paulo maius, caudâ verò, auriculis & rostro tlácuatzin simile: nam caudâ & pro manibus vtitur, & natus matrem, cùm metuit, stringit amplexu. Cauda est crassior murinâ, firmiorque: venter ex albo pallescit: auriculæ sunt translucidę, pedes & crura cãdida. Educat in arboribus sobolem. Posset ad genera tlacuatzin referri, nisi alicui præplaceat pertinere ad mures, aut esse sui generis. Inuenitur in montibus tepostlanicis. Ceterùm crocodilis quoq; cauda pro manu est, illâ nimirum arripiunt prædam, belluas, homines.

ARMADILLO siue AIATOCHTLI.

ARMADILLO CLVSII.

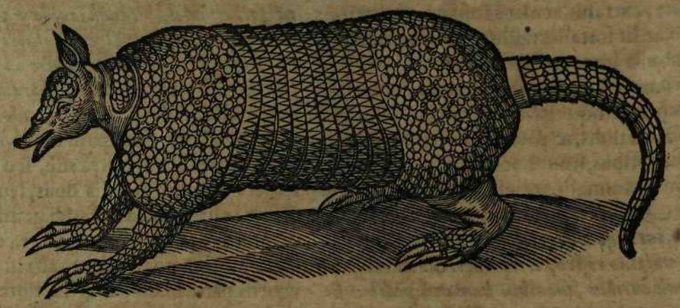

ARMADILLO GENVS ALTERVM CLVSII.

CA-

CAPVT VI.

De animalibus loricatis.

CAtaphractum quoddam animal Indiarum variè appellatum inuenio. Hispani nuncupant *armadillo*, Lusitani *encubertado*, Itali *bardato*, Theuetus Brasilico nomine *tatou*, Maphæus *tatusiam*, Gesnerus *tatum*, noua Hispania *chirquinchũ*, alicubi *caßacain*, aliis Indis *aiatochtli* dicitur, hoc est cuniculus cucurbitalis; specubus enim, quemadmodũ cuniculus conditur. Vnâ nocte spatium leucę excauat; quare nisi ligetur, nullibi se includi patiens, perfodit vsquequò extra domum & oppida emergat. Varię sunt species horum loricatorum: mihi omnium mirabilior aiatochtlus, cuius & rarior mentio & sterilior, quare illum præsertim narrabo. Duris armatur laminis, quas ipse vidi. Canis Melitensis est magnitudine. Pedes ei suis paruuli, rostrũque, sed oblongum & gracile. Armatur vndique crustâ, militari & cataphracto equo persimili, in laminas cõnexas atque mobiles diuisâ, quibus se conuoluit atque vndique tegit. Auriculæ murinæ, sed longiores; nimis graciles. Cauda eius est longa, teres, geniculata, eodemq; modo laminis crustatis circumuallata. Venter candet, ac pelle operitur molli, humanæ haud dissimili, longiusculis, exilibus, ac raris pilis vestitâ. Formicas venatur. Cubat supinus, atque caudâ ori admotâ, quâ rectà procedentes formicæ incidunt in insidias, & cibum deludenti suggerunt. Antonius Herrera addit, lotio proprio implere lacunam super ventrem inter crustas suas, sic formicas, humore obstante, per caudam procedere vsq; ad os. Cùm fugit in præceps, caput caudamque ventri applicat, ac tuetur crustâ, & sese in spiram conuoluens rotat. Quòd si pertinacius quispiã insectari perseueret, semet in venatorẽ contorquet; vt haud rarò, validè tundens dorso suo pectus hominis, exanimat. Versatur in vliginosis lacubus. Lumbricis, piscibus ac vermiculis vescitur, & quibusdam arborũ baccis, & pomis. Caro impensè pinguis, dulcis, ac pituitosi alimenti, & excrementis redundans. Vtebantur antiqui caudâ ad eas, quas zebratanas vocant (quarum apud illos vsus frequens) muniendas. Crusta multis rebus vtilis, tum ad bellicos vsus, tum ad pacẽ opportunis. Aiunt illius crustam tritam, ac drachmę vnius pondere intrà sumptã, euocato sudore magnopere conferre morbo Gallico curando. Inuenitur locis calentibus lacustribus, & vliginosis. Duæ apud Iucatanenses horum animalium sunt differentiæ. Quædam innoxia & gratissimi alimenti sunt; alia noxia & venenata, vt vomitu ac flatu alui citato syncopẽ inducant, tandem interimant. Antidotum est oleum oliuarũ, nisi virus inualuerit, frustranea tunc remedia. Si fortasse aliqua iuuerint, diffluunt superstitibus capilli, languet color, marcent vires. Distinguũtur testarum seu laminarum numero: innoxia octonis; noxia senis constant. Innocua etiam coxæ osse carent, & maculis rubeis circa ventrem distinguũtur. Est autem hoc animal viperis, quæ sono quodam perstrepunt tam charum & amicum, vt eodem foramine sine alterutrius iniuriâ condantur.

Primum illud genus videtur descripsisse Consaluus, Ferdinandus Ouiedus hac sententiâ: Κατάφακτος, *siue vndique armis munitus, animal est aspectu admirabili, valdè diuersum ab ijs quæ aut in Hispaniâ, aut in alijs Europæ regionibus conspiciuntur. Quadrupes est animal, totumq; corpus cum caudâ corio tectum habet simili cortici lucerti, de quo infrà sumus dicturi* (crocodilum Americanum intelligit) *coloris inter album & cinericeum mixti, ad album tamen magis accedentis. Eiusdem verò est formæ cum equo vndique armis munito, caniculæ autẽ vulgaris magnitudine. Non est animal noxium; domiciliumq; habet in terrenis tumulis, pedibusq; terram egerendo, sua latibula fodit cuniculorum instar. Capiuntur hæc animalia retibus & balistis, petita occiduntur, magnâ autem ex parte sementis tempore, quando stipulæ aduruntur, aut agri coluntur, vt gramen producant in boum & animantium pabulum. Aliquoties me hoc animali vesci contigit: ac sanè melioris saporis quàm hædos, & salubrem cibum esse comperiebam. Ceterùm si hæc animalia in ijs Prouincijs conspecta fuissent, in quibus equos vndique armaturâ muniendi consuetudo originem sumpsit, ex huius animalis aspectu exemplar desumptum opinari quis posset.*

Cùm alij Auctores Oniedo refragentur, aliud genus armatorum, quàm ille, cogitant. Diuersa, quæ de loricato animali seu tato narrantur, de diuersis speciebus, pro diuersitate Prouinciarum accipienda sunt. Sic Monardus prodit numquam visum edere, ideoque sub terrâ dumtaxat & ex ipsâ terrâ ali: Gesnerus contrà, licet perpauca, de illo ait, allatum in Galliam seminibus & fructibus visum vesci. Neutrũ refuto, cùm de diuersis loqui possint. Agnouerunt quoque tria genera horum armatorum Iacobus Plateau & Clusius: vnum breuissimę caudæ, quod sic describit: *Habebat porrò id animal pedis vnius & quatuor vnciarum longitudinem, corporis verò ambitus erat quatuordecim vnciarum, binis videlicet minor longitudine. Eius tegmen durum & testaceum, fuliginosi coloris, quem fortè vetustate & manuum tra-*

ctatione contraxerat, quodammodò teßellatum. A collo ad medium corpus, quasi orbiculatæ figuræ teßellis variè pictis distinctum, medio autem corpore ternis ordinibus quadrangularium teßellarum variè etiam pictarum insignitum. Postrema tegminis pars similibus orbibus distincta erat, qualibus pars anterior. Totum etiam caput ad nares vsq; similibus testis tectum. Aures patentiores, nec adeò mucronatas habebat. Cauda breuis erat, duobus digiti humani extremis articulis non maior, tota etiam orbicularis, teßellis tecta. Vetrem nullâ crustâ tectum fuiße, sed villis dumtaxat obsitum, pictura repræsentabat, quemadmodum etiam crurum posteriorem partem, atque guttur, & nares. Posteriores pedes ternis digitis, & calcari præditos fuiße, pictura fidem faciebat: anteriores verò dumtaxat binis & calcari, nisi à pictore fuerint prætermißi: penè satis longum & exertum habebat. Nescio an huic deßit virtus, quam de armadillo, siue tato caudato Monardus dixit, præcipuam eius vim in caudæ oßiculo eße: cuius in tenuißimum puluerem redacti pilula, confecta magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius sedare; & tinnitum etiam cum exiguâ surditate coniunctum curare traditur. Certè dolorem sedare, frequenti experientiâ probatum est.

Adiicio astum chirquinchi, quod audiui ab his, qui primùm fama, deinde visu acceperunt. Testes oculati sic referunt: Pluente cælo supinus iacet; in ventre, qui exermis est, colligit aquam contentam inter crustas laterũ, sic perdurat transacto imbre ferme diem integrum, donec occurrat incautè ceruus sitibundus, qui accedens ad potum, immergit buccam, tunc claudit se chirquinchus, labra & nares comprehendens cerui. Hic discurrit hinc inde: numquam laxat prædam chirquinchus, donec fatigatam interimat angustia spiritus. Astum quoque erin aceorũ habet, in crustis suis se, dum timet, conglobat, nec nisi ad ignes relaxatur. Conchulis huius animalis vtuntur Indi in maleficis, pręciputè ad explorandos & puniendos fures. Tangũt priùs cum conchâ terram à fure calcatam, siue aliud quidquid ille attigerit: implẽt maxillam potione quam chicham vocant: tympanis deinde circumsonant, conchâ interim sponte subsultante & tripudiante. Hoc veneficio notatur vultus furis, pustulâ in gẽnis quæ per vtramque maxillam serperet, nisi maleficium diligenter dissoluatur. Lacertæ quoddam genus loricatum suo loco dabo.

CVNICVLVS INDICVS, fortasse CVITLATEPOLLI.

Expressiorem hanc effigiem CVNICVLI INDICI accepi ab Excell^{mo} Principe Schilliacho Prorege Mexici.

CA-

CAPVT VII.

De dasypodibus Nouæ Hispaniæ.

LEgitima nunc percurram genera dasypodum seu cuniculorum nouæ Hispaniæ. Indi toctli vocant. Nouem illorũ species narrabo. Prior est pactli, seu Hispanicus. si in pinguibus versetur agris, non minùs iucundam præstat quàm apud Hispanos alimoniam. Secundus est eliztactochtli, seu candens pectus. Tertius tuitlatepolli, seu breuis caudę. Quartus pertinet ad Perũinos, vocatur tocanthoctli, talpæ Mexicanæ (quã tucam vocant) figurâ. Quintus quauhtochtli. Sextus metochtli. Septimus cacatochtli. Octauus tuitlatepolli alter. Vltimus verò ac nonus à rubeo fuluoque colore, quo variat, nũcupatur hapaztochtli. Omnes formâ nonnihil inter se distant, ideò diuersis appellantur nominibus. Nutrimentum nostratium alimento est insuauius ac durius. Hæc ex manuscriptis Doctoris Francisci Hernãdi. Lubet adijcere alterius manuscripti sententiã de cuniculis Hispaniolæ. Erant, inquit Anonymus auctor, cuniculi formâ & caudâ murinâ, licet aliquantulùm minores quàm Castellani cuniculi. Caro idonea & iucunda. Degunt inter herbas & in montibus, non sub terrâ. Quatuor eorum species: quidam quemi dicti, hi maiores & duriores; alij vtiæ, alij mohias, alij curies, hi paruuli, delicatiores, & salubriores.

CAPVT VIII.

De leporibus Indicis.

LEporem citli vocant Barbari nouæ Hispaniæ. Similis nostratibus est formâ atque alimento, sed auriculis pro corporis magnitudine longissimis latissimisque. Intexi solent eius pili ab indigenis vestibus & linteis, quibus vtuntur palliorũ loco; quemadmodum & dasypodum lanugo, & variarum auium plumæ. Brasilienses cotias nominant animalia quędam magnitudine, & formâ, & sapore leporum, rufo colore, paruis auribus, caudâ ferè nullâ. Maiores sunt eiusdem ferè speciei; quas pacas vocant, rostro tereti, ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantùm, sed & corio ipso prætenero; ideò in delicatiores epulas expetuntur. Similes quoque leporibus, villo, colore, magnitudine aliqui cuniculi sunt, qui se in subterraneis condunt. Vtia est animalculum cuniculis simile. Horum aliqui feruntur inopes omnino caudæ.

VISCACHA.

CAPVT IX.

De Viscachis.

VIscachæ contrà dicuntur cuniculi genus, quod feles imitetur prolixitate caudæ. Amant niues, quos ibi etiam inquirit gula. Pilus olim gratus, in pretio & vsu.

VVLPECVLA INDICA.

CAPVT X.

De vulpibus Indicis.

VOcant Indi *coyotl*, alij *atoc*, quod Hispani nonnulli vulpem, alij œdipum, alij sui generis esse putant. Animal est veteri ignotum orbi, lupino capite, oculis viuidis, magnis ac pallentibus, paruis & acutis auriculis, rostro longo, nigro, nec admodum crasso, cruribus neruosis, vncis, ac crassis vnguibus, caudâ valdè hispidâ crassaque, noxio morsu: valdè enim accedit ad formam nostratis vulpis, ad cuius fortasse genus spectat, mediâ constans magnitudine inter vulpem & lupum; vulpe enim nostrate pænè duplo maius est, & lupo minus. Quamobrem non sues solùm ac similia animalia, sed ceruos quoque inuadit, & occidit interdum homines. Fusco, longo candidoq; promiscuè pilo tegitur. Sagax est venatui, ac vulpinis moribus, atque adeò pertinax iniuriæ vltor, & ereptæ aliquando sibi prædæ memor, vt post dies aliquot agnoscat raptorem, insectetur obuium, & interdum etiam alijs sui generis comitantibus aggrediatur, &, si fieri possit, mordeat & trucidet, cognitisque magno studio & curâ ædibus, ac interemptis quibusque domesticis animalibus, vlciscatur iniuriam, & infesti hominis sumat pœnas. Est etiam erga beneficos tam comis & gratus, vt allatis ante eũ cohortalibus, & ceteræ prædæ parte, animi beneuolentiam testari plerumque soleat. Quod spectat ad vsum Medicum, fertur, dolorem dentium pene eius expurgatorum è vestigio sedari. Incola est frequens nouæ Hispaniæ multis in locis, ac præcipuè frigus & rigorem declinãtibus. Victitat imbecilliorum animalium prædâ, maizio, alijsque frumentaceis ac saccharinis quoque, si quando offenderit, arundinibus. Capitur decipulis laqueisque, & occiditur sagittâ.

Pertinet ad harum vulpium differentias cuitlaxcoyotl. Ijsdem quoque præditus est moribus, & formâ etiam esset eadem, nisi cuetlaztli pilo similis videretur, vnde inuenit nomen: collo crasso, & impensè hirsuto, pectorisque & faciei pilorum longiorum aceruo terrificus.

Ad idem genus spectat azcacoyotl, & eodem præditus est ingenio, sed formicarum assidet cauernis, vnde nomen impetrauit. Cùm noctu vlulat, multiformes edit clamores: necnon & halcoyotl, qui tamen versatur iuxta oppida, & ex cohortalium rapinâ magnâ ex parte viuit. Ilpemaxtla quoque species est vulpis, candido, nigro, & fuluo pilo vestita, capite paruo, auriculis modicis, corpore gracili, ac quatuor ferè dodrantes lõgo, rostroq; prolixo & tenui: moribus verò victuq; & rapinâ ceterarũ vulpium: offenditur vbique, sed præcipuè calidis in locis.

Exoticum etiam quoddam genus vulpis oztoa dicitur, simile nostrati formâ, magnitudine. Tres dodrantes vix superat, nigro candidoque vestita pilo, sed quibusdam partibus fuluo, similibus quoque moribus, & proxima versutiâ. Alitur cohortalibus & alijs imbecillis animalibus. Atrociter mordet, incolit foueas, vnde nomen meruit, & in terræ cauitatibus occultè educat sobolem. Cùm aliter manus venatoris nequit eludere, simulat se mortuam. Apud has gentes in cibi iamdiu venit vsum, quamuis crepitus ventris sit illis fœtidissimus. Ocuitucensibus reperitur in agris.

Alia vulpecula, quia maizium tostum colore imitatur, dicitur Yzquiepotl, technis & artibus vulpeculæ nostrati est similis, ideò illi congener. Duos pænè dodrantes longa, humilisque, rostro tenui, paruis auriculis, piloso

piloso & nigro corpore, ac præcipuè iuxta caudam, quæ longa est, & nigro candidoq; pilo, quemadmodum & dorsum vniuersum, vestita. Breuibus cruribus nigrisque, & vncis vnguibus. Viuit in antris inter saxa, vbi educat prolem. Vescitur scarabeis atque vermiculis; cohortales iugulat; solumque earum deuorat capita. Fundit, cùm pedit, halitum fœtidissimum: pedit autem, cùm quis insectatur. His se tuetur armis, cùm ipsa tota terrimum exhalet odorem. Vrina etiam atque stercus eius fœtidissimum est, atque adeò pestilens, vt nihil simile in nostro reperias orbe, cui possit hac in re comparari: quo fit, vt in extremo constituta periculo, redditâ vrinâ, aut fæcibus deiectis, ad octo pluriúmve passuum interuallum (tanta vis est huius excrementi) sese ab omni vindicet iniuriâ, ac vestes inficiat indelebilibus luteisq; maculis; & numquam satis perspirante putore. Aliàs innoxium animal, eduleque, hac solâ ratione horridissimum. Editur eius caro stercúsve, saluberrimo euentu, ab his qui patiuntur Hispanicam luem, aut Indicam potiùs, vnde citra dubium in alias nationes irrepsit, & contra articulorũ dolores. Fit ex eâ oleum vulpinũ, non minus efficax illo, quod ex vulpe nostrate conficitur apud Hispanos.

Sunt & alia duo vulpeculæ huius genera, eadem pænè formâ & naturâ, quorum alterum izquiepatl vocatum fascijs multis candentibus distinguitur; alterum verò conepatl, seu vulpecula puerilis, vnicâ tantùm vtrimque ductâ, perque cau dam ipsam eodem modo delatâ.

Bachiræ quoq; dicũtur animalia vulpibus similia: rotundiora sunt, & iucundæ carnis.

Annæ etiam appellantur ab Indis, Zorrinæ ab Hispanis, animalia illa fele domestico minora, pestilentis odoris, quæ oppida noctu adeunt, fœtor illa prodit, etiamsi distent centum passus; nec fores, nec fenestræ clausæ obstant.

CAPVT XI.

De animali rotundæ faciei.

VOcant Indi *tlacaxolotl*, seu animal obrotundæ faciei; bestiam tauro vastiorem, capite magno, prolixo rostro, latis auriculis, a trocibus dentibus, humanâ pænè facie, vnde sumpsit nomen: crasso collo, manibus pedibusque, & in his taurinis vnguibus, sed maioribus, magnis latisque clunibus, caudâ crassâ & prolixâ, ac pelle crassâ, fuluo & hispido pilo. Rarum animal, saxorumque & solitudinum incola.

Atzaceani, tepozotzontlæ, & tlaquelapani; non procul à regione, quam à situ profundiore vocant *De honduras*, vescitur montano cacaoatl; quapachtli, & virenti haoli, vastatis passim aruis satisque: cùm horum non adfuerit copia, folijs arborum & fruticum. Caro edulis est. Humanum conspectum non reformidat, neque sagittarum ictibus occumbit; tergus enim est impenetrabile. Quamobrem defossâ terrâ, ac desuper ramis frondibusque contectâ, & subaggeratâ capitur, haud aliter ac apud Indos Orientis elephantes.

CAPVT XII.

De animali anonymo.

ALiud in nouâ Hispaniâ reperitur animal (nomen diligens Indicarum rerum Scriptor Franciscus Hernandus nondum accepisse fatetur) hispidum, vulpinâ caudâ, fuscâ, & subnigrâ, iubatum in senio, auriculis paruis & angustis, corpore iridis instar vario, planâ lataque facie, qualis humana, crasso rostro, halitu lethali, sagaxque & versutum, imbecilliorum animalium insidiator, & raptor atrocissimus.

PIGRITIA SIVE HAVT.

IGNAVVS, SIVE HAVT, CLVSII.

IGNAVI SIVE HAVT ALTERA EFFIGIES ACCVRATIOR CLVSII.

CAPVT XIII.

De animali Pigritiâ siue Haut.

INsigne est quadam vitij imagine animal, quod Lusitani ab indole Pigritiam vocant, alij Hispani per ἀντίφρασιν catulum agilem, seu *Perillo ligero.* Eius meminêre Ouiedus & Mapheus, licet in aliquibus differant. Vtriusque narrationem dabo. Ille ita habet: *Perillo ligero, siue canicula agilis, animal est omnium quæ viderim ignauissimũ; nam adeò lentè mouetur, vt ad conficiendum iter longum dumtaxat quinquaginta passus integro die illi opus sit. Primi qui illum conspexere Christiani, in memoriam reuocantes Aethiopem in Hispaniâ, Ioannem Album appellari solitum, per ἀντίφρασιν videlicet, vt oppositum intelligeretur. sic istud animal reperientes, & eius naturam considerantes, nomen illi indiderunt eius naturæ prorsus contrarium, agile appellantes, cùm adeò tardum & ignauum esset. Est verò hoc animal ex eorum numero, quæ in continenti maximè admirabilia sunt, propter dissimilitudinem quam habet cum reliquis animalibus. Binos palmos longum essè cùm plenam magnitudinẽ adquisiuit, aut paulò maius: crassitudo ferè longitudini respondet. Quatuor exiles pedes habet, eosq; quatuor vnguibus præditos auium instar, ijs tamen simul connexis, & minimè aptis ad corpus sustinendum; nam propter pedum exilitatem, & corporis grauitatem, ventrem quasi rependo per terram trahit: collum in sublime elatum & surrectum gestat, prorsus æquale ad supremum vsque fastigium, pistilli instar, in quo facies sita orbiculata, non valdè dissimilis noctuæ, ipsis pilis circulum formantibus: paulò tamen longior quàm lata. Paruos habet oculos, & rotundos, nares simiæ instar, os valdè exiguum. Collum nunc in hanc, modò in illam partem torquet, tamquam attonitum. Summum horum animalium desiderium esse videtur, vt vel arbores vel palos conscendere queant; ideò magnâ ex parte in arboribus, vel etiam in altissimis earũ ramis conspiciuntur, quas longis vngui-*

vnguibus apprehendentes lentè conscendunt. Caudâ caret, pilosq; habet ex albo cinericeos, vt taxus ferè. Eius vox à reliquorum animalium voce valdè differt, quia canendo sex voces per interualla dumtaxat profert, vnam altiore tono quàm alteram, semper diminuendo, videlicet vt prima sit altiòris toni quàm reliquæ, deinde aliæ sensim descendendo minuantur. Nam quemadmodum siquis canat la, sol, fa, mi, re, vt, sic hoc animal simili tono pronuntiat ha, ha, ha, ha, ha, ha: & sicut de bardato dicebam, si id animal conspectũ fuisset in illis regionibus, quibus equos armatura muniendi consuetudo originẽ habuit, ab eo animali exemplum desumptum fuisse videtur; sic primus musices inuentor eius initia ab huius animalis cantu formasse dici posset, potiùs quàm ab vllâ aliâ causâ: nam hoc animal per sex has voces nos idem docet, quod per la, sol, fa, mi, re, vt, vt intelligere licet. Sed vt ad eius historiam reuertamur, nocte dumtaxat hoc animal cantat per modica interualla, sex illas voces repetendo, interdiu numquã cantare auditur; eam ob causam, & propter exiguos illius oculos, nocturnum animal esse arbitror, ac obscuritate & tenebris delectari. In ædes translatum, naturali suâ tarditate mouetur, nec acclamatione vllâ, aut impulsione gradum accelerat. Alui aliquando domi hoc animal, & quantum ego, & alij qui etiam aluerunt, obseruare potuimus, numquam vllâ re vesci deprehendimus, sed ex aëre viuere existimauimus, quia caput & os ad eam partem semper obuertere conspiciebamus, vnde ventus spirabat potiùs quàm ad aliam; ex quo apparebat, aërem illi valdè gratum esse. Noxium animal non est, neque mordet, imò nec etiam mordere potest, propter oris angustiam. Verùm adeò fœdum aut ignauum animal videre non memini. Arborem nactus quam conscendere queat, etiã in altissimos eius, vt dixi, ramos euadit, in quibus octo, decem & viginti dies hærebit, nec sciri potest quâ re vescatur.

Mapheus verò sic narrat: *Valdè etiam inusit atâ & effigie & naturâ est animal, quod ab re ipsâ Lusitani Pigritiam appellant, erigonum ferè magnitudine, sed rostro fœdiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominẽtibus. Huic ex occipitio existens coma ceruicem velat, lentoq; ipsâ ventris adipe verrit humum, neque vmquam in pedes exurgit: denique tam tardè mouetur, vt quindecim ipsis diebus ad lapidis iactum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum foliis; & in earum cacuminibus degit plerumque, quarum in ascensu biduum circiter, tantumdem in descensu ponit. Neque verò adhortationibus tantùm aut minis, sed ne plagis quidem, fustibúsve bestiam tantillum de insitâ ignauiâ ac tarditate dimoueas.*

Hanc historiam secuti in quodam Gnomoglyphico ita lusimus:

Te ridet natura, Piger: Brasilica Tempe
Bestia fœda colit nomine dicta tuo.
Tarda gradu reptat, pede non assurgit inani;
Ventre sed adlambit lẽto adipalis humũ.
Ad iactũm properat ter quinâ luce lapilli,
Et biduo frondens lassa cubile subit.
Acta minis, plagis, neutrs ignauia cedit:
Nec sinit inflicto vulnere torpor iners.

Neque Clusij descriptionem ex pelle huiusce bestiæ contemnam. *A collo*, inquit, *ad extremam dorsi partem paullò plus quàm quatuordecim vncias longum erat eius corpus; crassitudo verò siue ambitus pænè totidem continebat. In viuo autem animali longè maiorem fuisse, non est dubium. Collum ipsum sex vncias longum erat, & quatuor crassum, comprehensis etiam ipsis villis. Anteriora crura ad pedum (quos planos habet instar vrsorũ aut simiarum) vsque flexuram septem vnciarum longitudinem superabant: posteriora autem sex cum semisse dumtaxat longa, vt anterioribus ferè integrâ vnciâ essent breuiora. Anteriores pedes, à flexurâ ad vngues vsque tres vncias erant longi; posteriores autem eiusdem pænè longitudinis, vtrique tamen valdè angusti, licet plani, vt mirum videri non debeat, si cum difficultate subsistere & progredi queat: singuli verò tribus contiguis vnguibus binas vncias cum semisse longis, albis, & valdè mucronatis præditi, pronâ quidem parte arcûs instar elatis, supinâ autem siue infernâ carinatis. Vniuersum corpus à summo capite ad vngues vsque densissimis, ijsq; prolixis villis erat obsitum, coloris partim nigri, partim cinericei, pænè vt moles quem vulgus tassũ siue taxum appellat, mollioribus tamen; atque à collo secundùm dorsi longitudinem, vsque ad posteriora ferè crura, nigrorum pilorum quadam serie erat insignitum. Totum collum à ceruice ad anteriora vsque crura veluti iubâ quadam nigrorum crinium in vtrumque latus propendentium tectum habebat caput exiguum, breuibus pilis subrufis obsitum, cum mento & gutturis parte rostro simiam quodammodò referebat: breue enim, glabrum & obtusum, simisq; naribus erat præditum, exiguis etiam dentibus, satis tamen latis: cùm verò rictum amplum non habeat, hoc animal vix mordere posse mihi persuadeo.*

Appendo Doctoris Francisci Hernandi narrationem de hoc animali: *Canis genus est tardissimi, atque eius rei gratiâ* VELOX *nuncupatus, & mirandâ formâ: duos enim dodrantes plus minùs in iuuentâ crassum cùm sit, paulò maiorem longitudinem procedente tempore assequitur, quaternis valdè exilibus insistens pedibus, quorum singuli totidem vnguibus armantur, illis auium similibus, sed coniunctis*

ctis inter sese. Collum est excelsum, rectumq;, & omni ex parte æquale, cuius postremam partem facies orbicularis occupat, in quâ oculi moduci, & rotundi nares cercopitheci. Os valdè paruum, pili verò vniuersi corporis ex albo rubrescentes, & cauda nulla. Tanta verò est eius tarditas, vt vnius diei spatio vix quinquaginta passus pertransire possit. Nocte dumtaxat somitum edit, pesterioribus syllabis sensim magis ac magis gracilescentibus. Arbores libenter scandit, & circa summos ramos considens, viginti interdum commoratur dies, nullo cibo assumpto, quamobrem creditur chamæleonis instar aëre pasci; nam & minimum habet os, & ineptum edendo. Stupidissimum animal est, innocentissimumq;, &, vt creditur, nocturnum, quoniam & noctu dumtaxat canit, & hebeti visu præditum est.

Illud autem quod Ouiedus & Hernandus dicunt, nullâ re nisi aëre vesci, fortasse non absolutè dictum. Folijs arborum potuit rure ali, & domi bestiolis quibusdam secretò, muscis, vespis, vermiculis, scarabeis. Scribit Acosta etiam formicis nutriri, qui & tres dumtaxat vngulas singulis pedibus tribuit. Antonius Herrera addit, ad singulos gressus ingemiscere, sed tres tantùm horas in ascensu arborum durare. Addunt aliqui, tantâ pertinaciâ adhærescere arboribus, vt nisi mortua non auellatur.

Theuetus & Ioannes Lerius alterius monstri huic similis meminerunt, quod ille *hau*, siue *hauthi* appellat, Lerius verò *hay*: vterque enim illi tribuit simiæ faciem, cutem hispidam & villosam, crura hirsuta, ternos in singulis pedibus oblongos & acutos vngues, plerumq; in arboribus versari, captum autem sine difficultate cicurari & domesticum fieri; à nemine conspectum quidpiam edere, eâ de causâ à plerisque ex aëre viuere existimari. Neuter tamen tantâ ignauiâ præditum esse dicit, aut caudâ carere, sed breuem caudam habere vterque scribit. Lector ea quæ apud dictos Auctores extant, cum his quæ ex Ouiedo protuli, conferre poterit.

CAPVT XIV.

De quadrupede candenti.

INuenitur in Nouâ Hispaniâ non procul ab Australi pelago in prouinciâ Toztlani & Cascapani ferarum genus à capillorum candore vocatum tzon yztac, breuibus cruribus, atro colore, & corpore crasso. Manibus pedibusque & corporis magnitudine tigrinâ, caudâ prolixâ. Animal rarò veniens sub hominum conspectum, & quod transfixum sagittâ quandoque succumbat. Fabulantur Indi, luteo capite visum, celerem prænuntiare mortem; candenti verò, longam vitam polliceri, sed indigam, plenamque ærumnis & laboribus.

CAPVT XV.

De tigribus Indiarum.

TIgris in nouo orbe non vnâ aut mole, aut furore, aut specie. Vulgaris nostris est maior: huic alia similis, quæ, quia minor, ab Indis *tlaco ocelotl*, id est parua tigris nuncupatur, maculis fuscis & nigris conscripta, non pallidis & candentibus, vt alijs communes sunt. Perüani, vt Garcilassus putat, tigridem vocant *vturuncu:* nam, quod Ioseph Acosta dixit, vrsos dici *oboronocos*, corruptâ nonnihil ab Hispanis voce, non ita exploratum censet; veumari enim vrsus dicitur. Mira tigridi discretio gentium: parcit Hispanis, inuadit Indos, vt inter multos Europæos barbarum internoscens, impetum in illum destinet. Ferociores sunt leonibus: auide Indos quærunt, etiam in domibus & casis; & nisi constanter fores sint clausæ, clanculum ingrediuntur, & correptum aliquem barbarum mordicus deferunt, non secùs ac felis murem: nec aduersus illas arbores asyla, quas ascendunt vt illinc deijciant fugientem, & lacerent. In expeditione Fediemani quædam tigris cohortem militum aggressa, in medio omnium dilacerauit Hispanú vnum, tres Indos, tutaque & impunis euasit. Nihilominus tanta feritas elumbatur: si vel baculo circa renes cædatur, languet, & vincitur; non alia via patet victoriæ. Nulla alia fera magis timetur Indis Occidentalibus, imò in veneratione est. Dæmon illis sæpissimè specie tigridis loquebatur. Vngues venenati creduntur, numquâ reparatur plaga ex illis. Iam post introductum Euangelium reuerentiam imò timorem huius ferę amisit barbaries. Capitur laqueis, alicubi muscipulis.

In Bengalâ ferocissima inuenitur, & contumacis odij: vsque ad triginta milliaria insequitur per littora nauim quâ aufugit læsor. Obuijs præterea quibuscumque hominibus & feris atrox. Præuenit natura tantâ pestem. Comitatur tigrim aliud animalculum, quod assiduo latratu illam indicat, quo audito feræ aliæ recedunt, aut conduntur; homines fugiunt. Sunt illę tigrides humanę carnis auidissimę, auariores Nigritarum quos internoscunt: nauem, si quam in orâ perspexerint, per viginti leucas cursitando prosequi solent, vt si quis in terram exscenderit, deuorent. De nocte in naues insiliunt, vt incautos nauicularios opprimant. Referam huius exemplum memoratu dignum, quod accidit interim dum nostri in Bengalâ agerẽt. Æthiops quidam

dam seruus cùm somniasset à tigride se abreptum, sequenti nocte sub nauis, quâ vehebatur, prorâ se abscondit. Rogatus à domino causam, somnium nocturnum enarrat; cuius veritatem illâ ipsâ nocte euentus probauit: omnibus enim dormientibus, tigris in nauim insiliens, ceterisque, qui plus quàm triginta in naui iacebãt, intactis, desub prorâ miseri Æthiopis apprehendit latus, & abripuit. Felicior alterius sors fuit, sed diuinâ protecti prouidentiâ. Hic cùm haud procul à littore in naui ageret, à tergo hinc eum tigris, ab aquâ è flumine illinc crocodilus inuadit: sed audi casum. Tigris, vt aduersarium præuerteret, prædamque extorqueret, nimiâ velocitate vltra hominem delata, & in nauis latus impacta, in crocodili fauces incidit; ille vtriusque belluæ impetum ac rabiem hoc modo euasit. Dici nequit, quantopere Bengalani tigridum rabiem metuant: hinc varijs eas nominibus nuncupant, veriti ne si proprio dicerent nomine, continuò dilacerentur. In Brasiliâ magna tigrium vis, quæ famelicæ horribili pollent velocitate, tremendis viribus. Eædem pastæ tantâ dicuntur esse ignauiâ, vt à gregarijs etiam canibus confestim in fugam agantur. Non homines tantùm perdit gula.

In nouâ Hispaniâ speculatur ex arboribus ad ripas fluminum crocodilos: inde desilit, & incautos occidit.

Aliquando non minore iacturâ à tigride Indicâ infestata Darien fuit, quàm olim à fero leone Nemea, & à rabido apro Calydonia, vt Petrus Martyr narrat. Integro namque semestri noctem aiunt exactam fuisse nullam indemnem, quin vel iuuencam aut equum, canem aut porcum intra vici ipsius vias interfecerit. Armenta gregesque iam minuebantur: imò & minime tutò referunt domo exisse quemquam, eo tempore præcipuè quando catulos alebat, tunc namque adoriebatur & homines, fame vrgente catulorum, si homines priùs occurrebant quàm brutũ animal. Necessitate cogente tandem ars inuenta est, quâ tanti sanguinis pœnas lueret. Exploratis quippe angustijs semitarum, quibus è cauernarum latebris ad prædam noctu prodire solebat: excauatâ ibi scrobe aliquâ, cratibus & aggestâ terrâ leui superstratis, fallaciam occultarunt Indi. Veniens incautus (mas quidem erat) tigris decidit in foueam, & sudibus acutis in scrobis fundo defixis inhæsit. Rancatu suo vniuersam replebat viciniam, & montes illi stridore eius reboabant. Saxis tum ingentibus ex fossæ margine in eum sudibus infixum deiectis, peremptus est. In mille assulas, & mille frustula fixâ dextrâ directas hastas, & ab alto iaculatas, dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replebat intuentes; quid solutus & incolumis fecisset? Ioannes quidam Ledesma Hispalẽsis, Vaschi Nuñes amicus, & laborum socius, de tigride illo se comedisse fassus est, bouinaque carne nihilo deteriorem esse retulit. Vnde tigridem esse dicant, interrogati qui numquam tigridem viderant, respondent, A maculis, à feritate, à dexteritate, significque alijs ab Auctoribus datis tigrim arbitrari, cùm & pardos & pantheras maculatos ex ipsis plerique se vidisse prædicent. Tigride mare perempto, montes versus vestigia illius secuti, antrum, coniugale ipsius domicilium, adeunt, duos absente genitrice catulos vberibus adhuc matris indigos auferunt. Mutato consilio, quò grandiusculos effectos in Hispaniam post hæc mitterent, ferreis catenis diligenter in colla compositis, ad maternum antrum paruulos reportant à matre lactandos. Post paucos inde dies regressi ad speluncam, nec catulos reperientes, credebãt eos à matre in frusta præ rabie dilaceratos, ablatosque, ne quisquam eis frueretur: asseuerãt namque, solui è catenis nullo pacto potuisse viuos. Pellis peremptæ tigridis ad Hispaniolam, siccis herbis & culmo farta, missa est ad Admirantum & Primores.

CAPVT XVI.

De tigridibus Bambæ.

REgredior ad nostrum orbem, & appendo quæ de tigridibus Bambæ ex fide Eduardi Lopezij Philippus Pigafeta scribit. Cùm in Regno Anzicano multi sint leones, vt & in alijs diuersis mundi partibus, nulli tamen in regno Congiano, & præcipuè in prouinciâ Bambâ reperiuntur: Tigrides verò, quas incolæ engri vocant, ibi sunt plurimæ: de quarum naturâ mirabile quiddam, refert expertus Eduardus, nimirum quod eius quodam ductu nullam vim inferant hominibus albis, cùm nigris econtrà sint infestissimi. Vnde cùm in campo aliquãdó cum comitibus cogeretur pernoctare, nigros omnes esse à tigribus occisos, absque vllo alborum detrimento. Tam sunt ibi feroces, vt cogente fame etiam ex ipsis domuum vestibulis pecudes auferant, leonibus feritate, viribus, rugitu, & omnibus ferè similes, excepto tãtùm colore, pelle maculis quibusdam distinctâ. Varijs eas capiunt modis, aut mortuas, propositis, quà pastu venire solent, carnibus venenatis, vel etiam confectas iaculis; aut viuas, laqueis quibusdã, propositâ caprâ aut simili aliquo, ad alliciendam, animali domestico, quibus fera pastum veniens implicata se soluere nequit, sed quantò plus se mouet,

uet, tantò magis adſtringitur. Capiuntur etiam aliquando paruæ. Vnde refert Eduardus, vnius ſibi factam copiam, quæ quindecim dies nondum exceſſerat, quam quoque educarit, & canis loco aliquamdiu habuerit; quæ etiam à nullo, niſi à domino, contrectari voluerit; ſtridens & minitans ſi alius accederet. Sed cùm tandem videret, innatam feritatem nullo artificio domari poſſe (canem enim & zebram ipſi chariſſima occiderat) glande ſclopetariâ eam, maius aliquod præueniens malum, traiecit. Cùm animal ſit & hominibus & alijs omnibus animalibus infeſtiſſimum, præmium à Rege propoſitum eſt ijs qui allatâ pelle ſe occidiſſe aliquam teſtari poſſunt; eâ tamen conditione, vt pellis pilos illos longiores & duriores, qui circa os naſcuntur, habeat; aliàs enim loco præmij plectuntur veneficij ſuſpecti: preſentiſſimum enim ijs ineſt venenum, & comeſti ſub alijs cibis, mortem quaſi rabioſam inducunt.

CAPVT XVII.

De zebrâ.

PRocedit idem Auctor. Naſcitur quoque in hoc tractu, vt & in alijs Barbariæ & Africæ locis, animal aliud zebra dictum: quod cùm mulæ quoad formâ & ſtaturam per omnia ſit ſimile, mula tamẽ (parit enim) non eſt, & colore non tantùm à mulâ, ſed etiam ab omnibus alijs animalibus differt. Tribus enim diuerſis coloribus, nigro, albo & ſpadiceo, qui per lineas tres digitos latas corpus à dorſo verſus ventrem hemicycli in modum ambiunt, per totum corpus diſtinctum eſt, caudâ colore rubicundo & lucente. Pes & vngulæ vt mulæ, inceſſu alioqui leui & alacri ſimilis equo, quem curſus velocitate multùm ſuperat, ita vt Luſitanorum prouerbio anſam præbuerit, qui cùm celerem aliquem dicere volũt, *zebrâ velociorem* dicunt. Parit quotannis; vnde & maxima habetur copia; ſed incolis, qui eâ vti neſciũt, eſt inutilis: equorũ enim loco ipſi tam pace quàm bello eſſe poſſent, naturâ eas equorũ loco, quibus hoc Regnum deſtituitur, ſubminiſtrante. Incolæ verò ignari, cùm equos non habeãt, & boues iugo ſubdere neſciant, zebras inſuper domare & frænare non valeant, varijſque alijs animalibus vti non poſſint, hominum ad hæc omnia operâ vti coguntur. Atque ita vt omnia hominum ſuper imponuntur humeris, ita quoque ipſi ab hominibus vel in lecticis, aut ſedibus portatilibus à Sole coopertis circumferuntur; ad manus ſemper ſeruos aut alios ad id conductos habentes. Et ſi magnum aliquod iter breui tempore eſt abſoluendum, multos tales quaſi ἀνθρωποφόρους circumducunt, vt prioribus deteſſis, alij atque deinceps alij poſſint ſubſtitui; qui etiam ita alternatim ſubinde mutati, tantæ ſunt celeritatis, vt equos curſores anteuertant.

CAPVT XVIII.

De dante Africano.

PErgit Philippus, conteſtãte noſtro Marmole. Eſt & aliud animal quadrupes, *dante* dictum, boue paulò minus, formâ tamen capitis & corporis reliqui non multùm abſimile; colore ſubrufo, cornua caprina habens in capite, polita tamen & nigra, ex quibus, vt ex bubalorum, varia conficiuntur inſtrumenta. Pellis ad multa vtilis; vnde in Luſitaniam, & inde in Germaniam defertur. Ea vt bubalorum, ceruorum, aliorumque animalium, ad vſus humanos, præcipuè ad conficiendas veſtes durabilis, præparatur. Haberet quidem Rex Congi libenter qui eas præparandi noſſet artificium, ſed cùm voti non poſſet fieri compos, crudis vtuntur incolæ, parmas & ſcuta ſua contra telorum vim ijs contegentes. Ferum admodum eſt animal, & venatorem ſuum, niſi dexterrimus & celerrimus ſit, facilè peſſumdat: abſque vllo enim timore viſum inſequitur, & ſi adipiſcitur, cùm cornubus nocere non poſſit, ore dilacerat, & pedibus vſque ad mortem conculcat. Arcu tamen & ſagittis, & nunc ſcopleto occiditur.

CAPVT XIX.

De empalangâ.

INſit idem Scriptor. Aliud prætereà animal ibi reperitur, quod *empalanga* vocitant, figurâ & magnitudine bouem referens, niſi quòd & caput & ceruicem gerat erectam ceruorum more, cornua quoque habeat in capite recta & longa, nodoſa in ſummitate, interiùs parum inflexa: quod quamuis etiam ſit ſilueſtre, nemini tamen eſt moleſtum; neque adeò etiam eſt ferum, quia facili negotio aratro, ſi adeſſet incolarum aliquod ingeniũ, accommodari poſſet.

CAPVT XX.

De lupis Bambæ.

NEc prætermittendum eſt quod ſubdit ipſe Pigafeta. Lupi quoque eius regionis ſingulariter oleo palmarum delectantur, quod, cùm vt canes ſint ſagaces, quamuis remotum indagant, & noctu, niſi in tigurijs accu-

accuratè cuſtodiatur, vel etiam in campis, portitoribus ibi pernoctantibus, & dormientibus, furantur. Oleum quod ex palmarum fructu exprimitur, craſſum eſt, & butyri in modum ductile, quod cucurbitarum corticibus excipitur, ægrè reſeruatur. Et mirum eſt, quàm dextre hi fures dentibus vaſa comprehendant, & humeris, vt lupi noſtrates, oues furati iniiciant, vt curſus tantò ſit expeditior, & perſequentium verbera effugiant.

CAPVT XXI.

De leonibus Indicis.

IGnauior apud Indos noui Orbis natio leonum, *puma* Perũani vocant. Minores quàm Africani ſunt, fugaces, aut innocentes, niſi inuadantur; degeneres omnino animo: mole, iubâ, colore fuſci ſunt potiùs, quàm fului. Ad eos venandos conueniunt Indi. Lapidibus ac fuſtibus occidunt. Conſcendunt ferè aliquando in arbores, eò vſque haſtis & ſagittis illos infeſtant barbari. Veſcuntur feſtiuè eorum carne (alba eſt & craſſa) adipem medicamentis reſeruant, oſſa ſaltationibus & choreis. Quidam Hiſpanus deturbauit arbore leænam ingentem, quatuor tranſuerberatam ſagittis. In ventre duo tigridum catuli inuenti, quos per adulterium ſui generis conceperat. Paternæ maculæ indicia criminis fuerunt. Leones marinos comederunt Hollandi.

CAPVT XXII.

De leonibus exiguis.

EX inſulâ Margatitâ minimum leonum genus miſſum ad Philippum II. in itinere perijt. Neſcio an potiùs ælurorum ſpecies fuerit cum leoninâ facie. Ad eumdem ipſum Philippum miſſus fuit ælurus laniger ſeu iubatus inſtar Melitenſis canis, colore candidiſſimus, ſed moribus mitiſſimus, & delicijs idoneus.

CAPVT XXIII.

De leone albo.

ESt in Chiappâ animal cani leporario ſimile, nigrum, niſi caput & collum, hæc alba ſunt, vocant propterea Indi leonem album. Venatu viuit.

CAPVT XXIV.

De animalibus leoni affinibus.

SVnt prætereà aliæ feræ leoni vicinæ. Miztli, quemadmodum à Barbaris appellatur, leoni noſtro non iubato aut idem eſt, aut congener, in infantiâ fuſcus, & fuluus in inuentâ, interdumque rubeus aut ſubalbidus, in maiorem tamen corporis aſſurgens molem (quod ob regionis diuerſam naturam poteſt euenire) ac longè minùs ferox. Eſt quoque quamiztli affinis leoni, vnde nomen mutuatum, ſed mitior, agiliorque: quo fit, vt quidam Hiſpanorum pantheram eſſe putauerint. Ad eiuſdem pertinet differentias macamiztli, qui à ceruo & leone ſumpſit nomen, quos quibuſdam corporis partibus imitatur: necnon & cuitlamiztli, à leone & lupo indigenâ nomenclatione mutuatâ. Hæc beſtia eſt leone craſſior, mitior tamen minorque. Viuit ceruorum, ouium, & crotalium venatione, interimit etiam ſatur quæcumque offenderit animalia. Cùm famem ſemel expleuit, binos ternóſve dies dormit, abſtinens à prædâ, donec rurſus eſuriat. Eſt & tlalmiztli fele minor, ſed facie leoninâ. Mirabilis eſt in paruo corpuſculo animalis vultus & ferocitas. Cacamiztli vocatur aliud animal, quod ad leonum paruorum feliúmve genus pertineat, & in iuncetis verſari ſoleat. Quadrupes eſt, quaternas ſpithamas longus, ſed corpore non admodum amplo, fuluo pilo, & aliquantiſper prolixo, auriculis breuibus ac pænè nullis, ælurino capite, caudâ prolixâ hiſpidioreque. Adeò eſt ferox, vt ceruos plerumque aggrediatur, etiam occidat. vnde fortaſſis ei nomen, niſi à fele potiùs profectum ſit. mixtli enim apud Mexicanos interdum ælurum, interdum ſignificat leonem. Viuit apud Panucenſes.

CAPVT XXV.

De grato leonis animo.

NOlo ad alia prodire, quin pro ingenio leonis pauliſper hîc digrediar, & ſubijciam quæ Ioannes à IESV MARIA Carmelita Diſcalceatus libro de Arte amãdi Deum commendauit memoriæ & pietati. In Africâ, quæ, ad diſtinctionem Libyæ vel Africæ inferioris ſuperior dicitur, quæque haud procul à freti Herculei anguſtijs abeſt, nobilis

quidam Hiſpanus, illuſtri ſatis loco natus (cuius generoſitatem indicat ad patria & gentilitia familiæ inſignia additum poſteà ſerpentis vel draconis caput) quoddã tranſiens deſertum, videt leonem cum dracone (hæc namque animalia regio illa fert) acri certamine niſuq̃ que confligentem. Quo conſpecto, humana nobilitas ei fauere & opem ferre feræ cœpit, quæ inter ceteras dominatum fert, leoni inquam, adeò vt Nobilis ille haſtâ, quam geſtabat, draconem aliquoties impetens, eumq̃ que mortali ſaucians plagâ, leonem ab eo in quo verſabatur periculo eripuerit. Leo porrò ſuum liberatorem reſpiciens, nullo alio edocente vel impellente, ita ad amandũ eum moueri cœpit, vt quocumqueis ſe conferret, pænè ceu canes fidi & domeſtici, equum ſequeretur, idq; amore adeò ſincero & vehementi, vt nullâ ratione abigi poſſet. Adeò autem is affectus increuit, vt cùm Eques nauem conſcendere pararet, in Hiſpaniam traiecturus (iam enim vſque ad littus eum leo ſecutus erat) videretq̃ que leo ſe eadẽ excludi, rugitu aliiſq̃ que editis ſignis, quemdam mortis præferre dolorem cœperit, quibus ſcilicet oſtendebat, quantopere hæc eũ à domino ac benefactore ſuo dimiſſio torqueret. Denique cùm nauem magis magiſq̃ que à littore dimoueri elongariq; cerneret, ac dolorem diutiùs ferre non peruaderet, in aquam ſeſe coniecit, vt quem adeò diligebat, abeuntem ſaltem natatu ſequeretur, & mirabili hac gratitudinis & amoris demonſtratione vigente, tamdiu cum maris fluctibus luctatus eſt, donec & defatigatione nandi, & interiori afflictione victus fundum petijt aquis mergendus. Quid tu facis, ô anima, à draconis infernalis faucibus per nobiliſſimum illum Equitem, qui ſuper candidum puriſſimæ humanitatis ſuæ equum vehitur, liberata? Quomodo poſt hunc liberatorem tuum non curris? quomodo ad eum non euolas, etſi vel cum maris vndis te conflictare oporteat?

ZAINVS.

CAPVT XXVI.

De zainis & apris Indicis.

MOntanam miri ingenij feram vocant Indi *coya metl*, alij *quauhcoya metl*, alij *quauhtlacoyametl*, alij *quapicotl*, alij *faiaßou*, alij *ſaynum*, ſiue *zahinum*. Similis eſt noſtrati apro, niſi quòd minor ſit & deformior, vmbilico eius exiſtente ſupra dorſum & circa renes. Mirum aſpectu: ibi humor aqueus receptus digitis expreſſus effluit; *nec tamen*, inquit Franciſcus Hernandus, *verus eſt vmbilicus, aut ſubeſt quidquam ab eo quod in alijs animalibus reperiri ſolet diuerſum (quod eo diſſecto cognouimus) aliúdve quàm glanduloſa quædam & mollis pinguedo*. Antonius Herrera putat reſpirare per ſupinum hunc vmbilicum. Fœtidus eſt. Lerius omnino fauet. Scribit aprum Americanũ habere foramen in dorſo, quemadmodum in capite ſues marini, quo ſpiritum emittit admittitq̃ que: addit frendere terribiliter, & macilentiorem eſſe noſtratibus. Attentior eſt cenſura Franciſci Hernandi de tumulo dorſi. Iracundi ſunt. Venatores conſcendunt arbores: accurrit grex zainorũ, mordent & lacerant truncũ, cùm hominem non poſſint, quos ille ſupernè tutus venabulo cædit. Gregatim diſcurrunt; eligunt ducem, &, vt fertur, minorem aut viliorem omnium. Antonius Herrera ſcribit eſſe ſenem & flaccidum, neque niſi duce occiſo ſocietatem & cohortem diſſoluere:

uere: priùs enim occiderentur, quàm regem deſeretent, auctor eſt Petrus Simon. Aliqui Bachiris hoc imputant. Mirum odium in tigridem. Dux zainorũ conuocat quoſcumque poteſt ſui generis, vſque ad trecentos aut plures, quemadmodũ Imperator conducit militem. His copijs inuadit tigridem: quæ, licet ferociſſima præ omnibus Americanis feris, vincitur multitudine, non ſine magnâ zainorum ſtrage. Inuenti innumeri occiſi ſimul cum tigride, vt pauciſſimi poſſint epinicium canere. De ingenio huius feræ ſic narrat Franciſcus Hernandus: *Ferus eſt ac truculento morſu, cùm primùm eſt captus*. Sed cùm cicuratur, placidus eſt domeſticis, & habetur in delicijs. Caro eſt ſimilis ſuillæ aprugnæve; ſed durior atque inſuauior. Setæ ſunt aſperæ, albo ac nigro promiſcuè variatæ colore. Veſcitur glandibus, radicibus, & alijs montanis fructibus, nec nõ vermiculis, lumbricis, atque alijs huiuſmodi animalibus, quæ lacuſtribus, humidis & vliginoſis locis naſcuntur. Deuaſtant etiam ſata, cùm ab eis non arcentur. Gregatim ambulant; & redditi mites; aluntur quibuſcumque eſculentis. Digiti pedum variant: ſiquidem alij productiores ſunt, alij breuiores. Scribunt aliqui, apros Indicos breuiſſimis eſſe caudis, vt abſciſſas putes. Pedibus etiam eſſe noſtratibus diſſimiles, & poſteriores vno digito non vngulato conſtare. Carnes multò noſtrorum carnibus ſaporoſiores ſalubrioreſq̃ que, ſed ſaynis opus eſt præcidi vmbilicum, alioqui vno die corrumpuntur. Communes ſues *guadatinagæ* dicuntur, quas copia ſilueſtres plurimas fecit. Perinde ac apri petuntur venatu. Alijs regionibus maizio ſaginantur, vt butyrum inopiam olei reparet. Recens illorum caro ſalubris perinde ac arietina.

Apros inſulæ Madaigaſcar ingentes eſſe narrat Marcus Paulus Venetus, & dentem apri, relatum eſſe ad Magnum Cham ſcribit quatuordecim librarum pendentem; naſci denique in eâ inſulâ bubalorũ magnitudine.

CAPVT XXVII.

De ſuibus Indicis.

SVes in Hiſpaniolâ laſciuæ naturæ ſuperant vitulum. Ex adipe eius eliquatâ, viginti quinque pondo prodierunt butyri. Teſtis oculatus eſt hiſtoricus eius inſulæ Anonymus, cuius manuſcripta apud me ſunt. Pellis tympanis ſeruiebat.

CAPVT XXVIII.

De vrſis Indicis.

INueniuntur in prouinciâ Veræ pacis maximi vrſi, lanigeri ſatis, nigris pilorũ ſiue lanæ grumis. Cauda illis palmaris dũtaxat: manus velut humanæ. Simi ſunt velut nigritæ; rotundo roſtro, depili & rugoſo. In Virginiâ eduntur. Meticuloſi ſunt: fugiunt homines, aufugiunt ad arbores, inde deturbantur, ſauciati iaculis.

CAPVT XXIX.

De vnicornibus Indiæ Occidentalis.

BArbari Veræ pacis narrarunt apud ſe eſſe animal magnum, equi inſtar, in fronte geſtans craſſum cornu.

CAPVT XXX.

De fele ſilueſtri.

VOcant Indi *tepemaxtlaton* genus quoddam felis ſilueſtris aut muſtelæ; nam & æluro par ferè eſt magnitudine. Pilis veſtitur nigris, & promiſcuè candentibus. Puluis eius dicitur febrientibus conferre. Roſtrum eſt longum, auriculæ paruæ, breuia crura, & cauda eiſdem tranſuerſis faſcijs nigris candidiſq̃ que, quibus tepemaxtla Ocoitucenſis, cuius videtur ſpecies.

CAPVT XXXI.

De muſtelâ ſilueſtri.

ALiam ſpeciem muſtelarum ſilueſtrium appellant barbari *quauhtentzo*, prælongæ caudæ, fuſci pili molliſſimiq̃ que, & punctis nigris diſtincti. Mitiſſimum eſt animal, licet vulpeculæ ſimile: accedit etiam ad cognitos & domeſticos. Parantur è pelle veſtes magno habitæ pretio, tum ornamenti gratiâ, tum etiam ad frigoris arcendas iniurias. Manus ac pedes habet quauhpecotl. Alitur platanis & alijs fructibus. Vitam agit in regionibus calidis Xonotlæ.

CAPVT XXXII.

De mustelâ Libycâ.

VEnio ab Oriente ad Meridiem. In noto orbe minùs notum mustelæ genus ex Clusio dabo, quæ ad Lacobum Plateau deportata ex Africâ fuit. Erat porrò hoc animalculum maioris muris siue gliris non prorsus adulti magnitudine, corporis formâ mustelam & sciurum quodammodò referens: nam capite & caudâ longis pilis præditâ sciurum æmulabatur, illam quidem attollens, minimè tamen supra caput retorquens vt ille, sed in altum nonnumquam valdè explicans. Comedens, clunibus, sciuri instar, insidebat, anterioribus pedibus cibum tenens & versans. In vtraque mandibulâ binis longioribus dentibus in anteriore rictus parte erat præditum: aures ferè orbiculares habebat, & pilorum colorem varium à spadiceo, fusco, & albo, singulis coloribus à capite ad caudam, secundùm corporis longitudinem virgatim & radiatim excurrentibus: summa venustas erat in caudâ, similibus coloribus etiam virgatim distinctâ, cùm, vt dicebam, illam interdum valdè explicaret pauonis caudæ pænè instar. Pedes in quinque digitos erat diuisi, quaternos antrorsum spectantes, eorumque binos medios longiores, quintum autem breuem calcari non dissimilem, retrorsum spectantem. Omni cibo ipsi obiecto indifferenter vesci intelligebam, præsertim verò pane delectari: ferox non esse, sed facilè cicurari & domesticum fieri, vt liberè, nullo vinculo adstrictũ, quò vellet vagari, permitti posset; nam suâ sponte caueam repetere. Ipse Iacobus sibi relatũ scribebat, in naui, quâ aduecta fuerant, hæc animalcula adeò cicura euasisse, vt nautarum sinum & caligas subirent, nullamq; noxam inferrent.

Huius animalculi meminisse videtur is, qui anno secundo supra millesimum & sexcentesimum nauigationis, quam Batauii in Libyam instituerunt, descriptionem vernaculo sermone euulgauit. Nam trigesimo capite Partis secundæ, in figurâ decimo numero insignitâ, eius iconem, ni fallor, exprimit notatam litterâ L. tametsi nullam eius descriptionem faciat, sed dumtaxat notet mustelæ genus esse. Nomenclator quoque Getuli sciuri meminit.

CAPVT XXXIII.

De vulpeculis Chiappæ.

GEnus vulpecularum Chiappa fert, insidiantium per arbores auiculis.

CAPVT XXXIV.

De sciuris Indicis.

SCiurus animalculum pilosum, cui pro tegumento villosior caudâ est, quâ in Solis præsertim æstu se adumbrat. Pro manibus vtitur priorum ministerio pedum, quibus cibos ad os sedens accommodat. Præuidet tempestatem, & aliâ parte aperit fores, obturátis cauernis quà ventus spiratus est. Præter vetusti orbis species, quinque in nouo differentias sciurorum reperit in manuscriptis Franciscus Hernandus. Sciuros appellant Indi *quauhtechallotl* & *tequillin*.

Prior *quauhtechallotl* species dicitur *tlil-tic* siue *tlilocotequillin*, cognomine sumpto à corporis & caudæ colore, nempe nigro, & à pinubus quas incolit. Vescitur pomis quæ ex arboribus decerpit, in earumdem cauitatibus reconditis seruatisque in hiemales alimonias, vbi etiam sobolem educat, & nihil non abrodit. Versutus est, passerum voces sonat, & caudam, quâ se totum operit, lanigeram gestat. Mitescit facili operâ, & quibuslibet alitur nutrimentis. Dum comedit, posterioribus insistit pedibus, ac ori cibos admouet prioribus, attollens maiori ex parte caudam, aut corpus eâdem, nisi in cursu, tegens; tunc enim protendit illam. Iratus, eiusdem pilos erigit. Adiunguntur eorum pelles internis vestium partibus, caloris conciliandi atque ornamenti gratiâ, fugatâ ad eum modum hiemalis rigoris sæuitiâ.

Secundus *quauhtechallotl*, *quapachtli* aut *coztic olotequtlin*, aluteo alui colore dictus, in duplam ferè crescit magnitudinem, alboq;, nigro & fusco colore promiscuè tegitur, si ventrem excipias, qui pallens est, aut fuluus, quemadmodum attigimus, & caudam gerit prælongam pilosamque, quâ se interdum operit. Viuit in terræ foraminibus & antris inclusus, in quibus etiam educat prolem. Vescitur Indico frumento, quod ab aruis raptum in hiemem recondit. Versutus est velut & reliqui, nec vmquam cicuratur, aut congenitam deponit feritatem.

Tertius *techallotl* dictus, caudam ferè depilem gestat, ac breuiorem, nec dodrantem vincit longitudine. Non cicuratur, sed semper mordet atrociter, & corrodit oblata omnia. Fusco & candenti colore promiscuè tingitur, & posterioribus quoque innixus pedibus, oblatam edit alimoniam, sed præcipuè maizij spicas apprehensas anterioribus. Oculi sunt magni, si illos cum ceteris partibus conferas. Viuit in antris, quæ vnguibus facilè excauat, consternitque lanâ, gossopióve, & quouis alio stramento molli, ac passeres voce imitatur.

Quartus *tlalmototli* dictus, spithameus est, caputque & oculos habet pro corporis amplitudine maximâ: caudam verò longam pilosamve, & lineis, albis, fuscis ac nigris interstinctam, quâ se eodem quo alij modo tegit. Color totius corporis varius est, & aliquando in fuluum inclinans, cetera præcedentibus similis.

Quintus dictus *quimichpatlan*, seu mus volans, fusco pilo nigroque promiscuè tegitur, qui prope brachia ac crura prolixior est, ac paruarum volucrum formâ, cuius gratiâ tantâ celeritate in has & illas arbores sese vibrat, vt volare dicatur. Est autem ceteris minor, paruo & murino capite, magnis auriculis, nec aliâ quàm ceteræ horum animalium differentiæ vtitur alimoniâ. Caudam eius vstam ac redactam in puluerem, & in corpus sumptum, aiunt parientes iuuare.

Est & aliud genus, *yztactechalotl* vocatum, ceteris formâ simile, prolixitateque & lanuginosâ caudâ; capite, collo & clunibus desuper fuluis; caudâ per alterna interualla cyaneâ, subalbidaque, sed fuluis distinctâ lineis, cetero corpore subalbido, vnde nomen habuit.

CAPVT XXXV.

De pecuris.

PEcuris paruuli hinnuli magnitudo, color & celeritas in planicie leporis. Caro suauior.

CAPVT XXXVI.

De canibus Indicis.

GEnus caninum variat in nouo orbe, præter illos quos vetustas nouit. Naturâ & moribus pænè omnia nostris vicina sunt, nec specie valdè diuersa. Illud, quod *xoloitzeuintli* vocant Barbari, excedit mole corporis, tres plerumque superat cubitos, nullo pilo protegitur, molli tantùm & depili cute, fuluis & cyaneis maculis aspersum.

Alterum appellant *itzceuin teporzotli*, & à patriâ, vnde datur, *Michuacanem*. Simile est Melitensibus, variegatur candido, atro & fuluo colore, & quadam deformitate, accommodum delicijs, & gratissimum; nec iners blanditijs, gibbo quodam fœdum à capite velut ab humeris eminenti, collo enim pænè caret.

Tertium *techichi* dicitur, cetera nostratibus simile, nisi quòd triste aspectu, Indis edule, quemadmodũ olim Thracibus, quod fortasse in vsu Græcis fuit, si Sexto Empyrico credimus. Certè Diocles Medicus, ex eorum scholâ qui Asclepiadarum tempore fuerant, quibusdam ægrotis catulorum carnes dari præcepit. Sed Indis Cozumellæ canes non tantùm sunt alimentum, sed gula. Nutriebant comedendos quemadmodum Hispani cuniculos: quos ad esum destinant, castrant; ita pinguescunt oppidò. Procreandæ soboli seruant feminarum copiam, ex maribus exiguum numerum, quemadmodum apud nos pecuarij. Ijdem inopiâ puerorum canibus litant.

Alco etiam vocabant barbari quoddam genus canum paruulorum, quorum societate mirè delectantur, & quos mirè diligunt. E suo cibo detrahunt, vt illos alant. Cùm iter agunt, comportant secum aut humero, aut gremio. Cùm ægrotant, consortio inseparabili & familiaritate catelli recreantur.

Sunt quoque canes muti apud Indos, qui non latrant, & vulpino vultu. Cozumella ínsula hos alit. Quin & percussi nec gemitum, nec clamorẽ edunt. Hos in Hispaniolâ Ouiedus statuit pro Calamitâ ranâ. His natura est; nec opus sunt membrana ex secundis caninis, nec fimus leporis, nec pilus: superstitiosè ista Plinius obmutescendis canibus quærit. Anonymus manuscripti mei auctor in Hispaniolâ memorat fuisse canes paruulos sine latratu, solùm cum grunnitu, & solùm palato aptos. In Quiuirâ maximi canes onerantur sarcinis.

CAPVT XXXVII.

De cane montano.

VOcatur tepeytzeuintli animal, canis parui magnitudine, audacissimumque: aggreditur ceruos, quandoque etiam occidit. Corpus vniuersum nigrum est, sed caput, pectus, collum candens. Pili longi, longa cauda, & caninum etiam caput, vnde nomen. Vescitur vitellis ouorum, & pane ex aquâ calidâ resoluto, cùm cicuratur.

CAPVT XXXVIII.

De canibus ferocibus.

CEterùm communes canes transuecti ex Hispaniâ in Hispaniolam, aucti numero & magnitudine, cateruatim in siluis discurrere cœperunt, nocentissimi gregibus, quibus & pro lupis sunt; nec aliter præmium constitutum occidentibus illos, quàm apud nos venantibus lupos. Lusitani quidam plagiarij canibus vtuntur in venatione Indorũ. Instruunt, & saginâ humani cruoris alliciũt canes ad capiendos homines: quæ venatio non minimo, sed impio constat lucro. Vendunt barbaros captos. Vasques Nuñes canibus quoque vsus est pro carnificibus loco militum, cùm cuiusdam domum Reguli reperisset nefandâ infectam Venere. Femineo amictu Reguli fratrem, pluresque alios comptos, & vicinorum testimonio pathicôs offendit; iussit canibus circiter quadraginta lacerari. Canum operâ nostri vtebantur in prælijs contra nudas eas gentes, ad quas rabidi insiliunt, haud secùs ac inferos apros, aut fugaces ceruos. Nec minùs fidos Hispani suos inuenerunt in periculis subeundis, quàm Colophonij vel Castabalenses, qui ad bella gerenda canum cohortes instituebant; ita quòd primam aciem in prælio canes seruarent, nec vmquam detrectarent pugnam. Mira de his bellatoribus canibus narrantur. Ad indigenas armatos haud secùs irruunt præcipites, ac in fugaces ceruos, aut feros apros, si digito monstrentur. Accidit interdum, non ensibus, aut sagittis vel telis alijs opus fuisse ad profligandos hostes obuios: datâ quippe tesserâ canibus solutis præeuntibus agmen, toruo molossorum adspectu, atque insueto latratu perterriti, hæsitantes, pugnas ordinesque stupidi prodigioso inuento deserunt. Aliter tamen accidit, quando cum Caramairensibus & Caribibus manus conseruntur; ferociores namque bellisque gerendis aptiores sunt: in ruentes canes citiùs fulgure icto venenatas destinant sagittas, & multos perimunt. Hæc Petrus Martyr. Addit Ouiedus, tantâ solertiâ captiuos Indos sibi commendatos asseruasse, vt qui aufugissent, etiam multitudini admistos internoscentes, trahentesque reduxerint; noctu autem effugientes siue interdiu, tametsi iam ad multa passuum millia dilapsos, nutu dominorum odoreque insequentes inuenisse, dentibus abreptos dexterâ fortissimè retentâ ad reditum compulisse, reluctantes discerpsisse; ideoque intra militum catalogum fuisse conscriptos, dupliciqúe stipendio donatos. Similibus quoque canibus stipendiarijs & excubijs vsi sunt Milites Rhodienses, quia ita instruxere canes, vt cùm noctu vagarentur, Turcos à Christianis odore dignoscerent: illos latratu & mordicus proscindebant, his blandiebantur. In Hispaniâ apud Bastetanos celebris fuit canis Dynastæ oppidi Xodar, Dia Sanches de Carauaxal, vocatus Mahumet, qui stipendium merebatur Celetis contra Mauros in regno Granatẽsi. Canes baiulos, quibus tentoria sua trãsmittunt, Indi Apaches, quos vocant *vaqueros*, habent, illosque mandræ in modum ordinant deportandis sarcinis.

CAPVT XXXIX.

De canibus ingentibus.

CAnes regni Thebeth validissimos narrat Marcus Polus, & vsque ad asini molem, aduersus feras omnes ringere, & pugnare. Eiusdem magnitudinis canes apud Tartaros Septemtrionis iugum binos subire, trahas vehere ritu boum. Hoc verisimile arguit quod Plinius & Solinus narrãt de canibus Albanis, petenti Indiam Alexandro à Rege Albaniæ dono duos missos, quorum alter sues sibi & vrsos oblatos vsque adeò spreuit, vt offensus degeneri prædâ, ignauo similis diu accubaret, quem per ignorantiam velut inertem Alexander extingui imperauit. Alter verò monitu eorum qui donum attulerant, leonem missum necauit. Mox viso elephanto notabiliter exultans, bel-

belluam primùm astu fatigauit, deinde cum summo spectantium horrore terræ affixit. Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratibus, vltra leones rugitibus insonans.

CAPVT XL.

Miranda de canibus.

MEntio canum aliquam celebritatem ingenij meretur. In libro venationis Alfonsi Regis Hispaniæ scribitur, grauidam canem, vocatam Busteram, dum insequeretur ceruum, correptam partu peperisse vnum catulum, quem ore sumens percurrebat aliquod spatium: posteà adlatrabat feram, interim pariens alium, quo cum alio catulo seruato, recurrebat mater, & relatrabat. Hoc pacto reliquos effudit. Occiso demũ ceruo, statim accurrit vbi catulos collegerat. Mirabiliora narrabo. Quemdam nostri Ordinis Procuratorem canis comitabatur. Accidit vt cùm Concham peruenisset, canis pareret quinque catulos. Discessit Procurator repetiturus Domum probationis Villaregensem, relinquens canem Conchæ commissam nostris. At vnâ nocte transtulit canis omnes catulos ex Conchâ in Villaregum. Distant nouem leucas; itaque plusquam octoginta leucas vnâ nocte percurrit. Alia canis puerpera etiam dimissa Vallisoleto, vt nuntium faustum latæ sententiæ pro Naualcarnero oppido deferret, duabus horis peruenit illò, percurrens tam exiguo tempore plusquam triginta leucas.

De grato canum animo recens exemplum nunc miratur Belgium. Mortuo filio Marchionis Cannetensis, canis eius se in sepulturam vnà immisit terra condendum. Violenter extracta, numquam ex loco sepulchri recedere voluit. Ibi hactenus perseuerare, accepi ex testibus oculatis.

CAPVT XLI.

De animali canicidâ.

VVlgaris est nouę Hispaniæ fera canum interfectrix: *ytzecuiucuani* dicitur vernaculis. Improbum est animal, & noxium indigenis. Accedit noctu oppidorum suburbia, vlulatuque euocat ad se canes, trucidat, vorat, atque ita interemptis probis fidisque domiciliorum custodibus, vitæ suæ parato victu prospicit. Sunt qui idem animal cum *cuitlamiztli* esse putent.

MAPACH.

C.I.

CAPVT XLII.

De animali Mapach.

ANtra & cauitates montium atque collium Tzozocolci hospitatur animal peregrinum, quod cuncta manibus prætentat. *Mapach* ab Indis dicitur, sed non firmo nomine; alij *illamaton* seu *vetulam* appellãt, alij *maxtle* seu *gossypinum cingulum*, alij *cioatlamacazqui* seu *sacerdotissam*. Exæquat magnitudinem quauhpecotli, imò cane Melitensi paulò est maius, humile, teres, pilis vestitum, nigro alboque colore promiscuè variatis, magno capite, paruis auriculis, rostro

canis venatoris, longo ac tenui, singulis iuxta oculos fasciis candidis in rectum vtrimque procedentibus, caudâ longâ, humanis manibus ac pedibus, quibus prætentare videtur omnia. Cicuratum altumque domi (mitescit enim facile, & quibusuis oblatis vescitur) numquam non blanditur domesticis, quos industrioso demulcet amore aut adulatione. Iuxtà iacet, volutatur humi rotatione iucundâ, mille modis lasciuit ac ludit, vulpeculam imitatur astu & moribus: lauat instar ælurorum faciem manibus, eisdem cibaria haud aliter ac simia ori applicat: ferocem se ostentat exteris & aduenis, notis verò atque domesticis blandum atque amabile. Verùm non semper abstinet morsu, suapte naturâ mordax. Numquam eius innocentiæ certa ac firma fides, non secura consuetudo & familiaritas; perfidum enim est, & cùm minùs putes, crura aut manus inuolat. Versutè interdum blandimentis prouocat, quos adoriatur incautos. Terrorē industriè incutit inuadentibus sonitu quodam rauco & horrido. Technis & arte vincere tentat quos vi opprimere nequit. Alitur sanguine cohortalium aut gallipauonum, quos aut intra domicilia aut in agris clanculum ac per insidias corripit, lacerat: item culmis spicisque tlaolli (quorum pestis est) arborum pomis ac melle metl; hieme muribus ac lacertis, & alijs huiusmodi animalibus. Incedit quandoque posterioribus tantùm insistēs pedibus. Furto quidquid offenderit, surripit. Sunt qui ad simiarum genus aut cercopithecorum id animal referant: sunt qui ad quauhpecotli; nec desunt, qui ad indigenas vulpeculas. Videtur tamen sui generis, ceteris formâ & moribus dissimile.

CAPVT XLIII.

De mole montano.

MElem montanum vocabant Indi Nouæ Hispaniæ *quauhpecotli*. Animal est duos plus minùs dodrantes longum, rostro prolixo, tenui, versus superna contorto; prolixâ item caudâ, pilo longo, circa aluū candente, cetera fusco aut atro, candentique, sed circa dorsū nigriore: atris pedibus, & incuruis vnguibus. Mitescit facilè: vorax est; nullis parcit oblatis escis; nec tamen edulis eius caro. Placidum est animal, ac mille modis blandiens ac ludens; noxium tamen ignotis. Melis videtur genus, propterea *texon* vocari consueuit.

SIMIVS ZAMBVS.

LEVNCVLVS TITI.

DE SORBONNE BIBLIOTHEQUE

SA-

SAGOVIN.

GERCOPITHECVS SAGOVIN CLVSII.

CERCOPITHECVS BARBATVS CLVSII.

CAPVT XLIV.

De cercopithecis.

VBer simiorum natio calidas Indiarum plagas occupat, mole, gestu, colore diuersa, & imitatione potiùs calliditatis humanæ, quàm formæ vna. *Ocumatli* vocant Mexicani. Inuenuntur nigri, pallidi, fusci, variegati, magni, parui, mediocres, barbati, caudati, leonicipites, caniformes: omnes pænè filiorum charitate insignes, amplexu graues. Meticulosi sunt. Vescuntur fructibus arborum, & ouis auium. Ebibunt plures lotium & sordes suas. Nonnumquam videntes hominem solum, descendunt ad ludendum cùm illo. Omni sunt astu industrij. Mirificum est, arborum stipites, quas conscenderunt, in viatores torquere & iaculari; trāsilire flumina caudis inuicem apprehensis, & ab arboribus fluuijs vicinis vibratos, tamdiu, donec extremus oppositæ trans amnem arboris ramum arripiat: quo affixo arbori, catena simiorum vtrimque protenditur. Deinde cùm is qui in alterâ parte hæsit, tutò se affixit, vociferatur, signum iam notum ipsis,

ſis, quo audito, alter extremus ſe ſoluit; ita omnes tranſmittuntur. Super omnia ſagittâ alióve telo confoſſi, viciſſim quantam poſſunt, ne dicam quantam ſolent homines hominibus, opem ferunt, admotiſque folijs muſcóve arborum vulneri, ſanguinem fluentem callent ſiſtere, atque ita vitam, ſi fieri poſſit, tueri. Educant filios, ſingulos pariunt; circumferunt, amplexu tenaci adhæreſcentes mirâ pietate & amore erga prolem, atque id iuxta montium verrucas, & ſumma cacumina; vbi venatores pyram conſtruunt maizio circumdatam, adiecto lapide cacalotetl ſiue coruino, cuius eſt naturæ, ſi igne calefactus fuerit, tonitru edere, atque diſſilire. Accurrunt cercopitheci, iuxtà incubant, edẽtes ſparſum cacaoatl: ſed terrente eos ſubitò in illos emiſſo lapide, obliti filiorum, ac velut expertes luminis, aufugiunt, deſerentes ſobolem chariſſimum venatoribus prędam. Deportant quoquè in tergoribus prolem, donec commodè iam ſibi poſſit prouidere. Complectitur filiolus matrem manibus per collum, pedibuſque per ſpinam. Magna aliquibus pernicitas: fere volucrium ritu occupant arbores, tranſuolantque ab vnâ in aliam. Viſus eſt qui tranſſcenderit vno impetu fluuium. Plura de calliditate dixi aliubi, pauca adhuc hîc appendam, & diuerſa.

Simiarum duces, quando agmen aliquod noſtrum tranſire ſentiunt (nec enim pauci, ne dicam ſoli, auderent) plebeiâ multitudine variarum ſpecierum conuocatâ, procurrunt obuiàm, & clamoribus horrendis ex arbore in arborem trãſilientes, noſtros, quacumque gradiantur, inſecutę, mille ſcurrilitatibus & geſtibus mille dendent, caudatæ præſertim, finguntque ſæpiùs velle turmatim noſtros impetere; ſed vbi, ad arborum iam truncos demiſſæ, videt ſagittas aut ſclopetas, quas expertæ ſunt aliquando, aptari, ac in ſe dirigi, vento velociùs ad arborum culmina reſultant, ibi conqueſtibus rabidis emiſſis, dentibus frendent minabũdæ. Tantam eſſe illarum dexteritatem inquiunt, vt diſcuſſas in ſua corpora ſagittas euitare ſciãt, & manu prehendere, ac ſi ſponte porrectas acciperent; ſclopetarum tamẽ globulos non ita diſijcere didicerunt, quibus multas iuniores, fortè non ita ſagaces, noſtri extinxere. Quando ſociam vident aliquam de ſuo grege præcipitem ruere vulneratam, à noſtriſq; tolli è terrâ, tanto fremitu ac ſtrepitu tonant & replent æthera, vt mille leonum rugitus & tigridũ totidem ſuperent rancatus. Sed vnum eſt auditu gratiſſimum. Quæque ſimia, quando iam captant arbores aſcenſu ſuo, lapides quotquot vnâ manu geſtare poteſt, ore etiam aliquot ſupportat, indeque lapidibus certant in tranſeuntes, quando aut ſagittas aut ſclopetas in eas iaculari ceſſant noſtri.

In vetulam melampo maiorem, caudatam ſimiam, ſagittarius è noſtris tetendit ſcorpionem: ex pectaturam ſe ſimulauit ſimia; ſed vbi iam dirigi oculo clauſo ſagittam vidit, iaculato in ſagittarium lapide, faciem acriter contudit; & dentes illi dicitur confregiſſe. De nouo tamen ſtratagemate pœnas cercopithecus dedit: quo enim tempore lapis ad ſagittarium decidebat, ſagitta in ſimiam aſcendebat. Interfectam comederunt in delicijs. Comediſſent & bufones, aut ſiquid deterius; tanta illos fames vrgebat. Quod de occurſu in milites fertur, occaſionem puto dediſſe priſcis, vt ſimios aliquos vetuſtiorbis homines putarint ob ſimile ſtratagema. Hæc natalitia Cynocephalorum fabulis. Aliquando putaui & pygmæorum fortaſſe fuiſſe, adeò in pluribus ſimulant humanos actus. Illud mirum, commercij quodammodò capaces eſſe.

Ioannes Ardenois ſcribit, magnam familiaritatem contrahere ſimios cum barbaris, pro argento cum illis ludere, deinde ex lucro parato inuitare ad tabernam, & ſoluere pretium vini numeratâ pecuniâ. Fortaſſe maior eſt calliditas quam ab oculato teſte accepi. Aderat inter milites Hauanæ, dum luderẽt, ſimius: obſeruabat illum qui plus lucraretur, hęrebatq; eius lateri donec colludium largiretur pro more. Si nolebat, pugnis ſimius cædebat; ſi donaret, ſtatim ad tabernam conuolabat, & manu acceptum vas porrigebat vendenti vinum, vt ſibi infunderet. Coronato calice tunc ebibebat, mox ſoluebat pretium, colludio tradito, & recedebat: quòd ſi excederet pretium colludij, expectabat vt rurſus venditor infunderet merum: quod bis aut ter repetebat pro valore argenti.

Ioſephus Acoſta alium narrat miſſum ad tabernam, non priùs tradere ſolitum pecuniam, quàm acciperet lagenam plenã, quam aduerſus pueros tutabatur, fugans eos correptis per interualla lapidibus: & quamuis vini auidus potor eſſet, illibatam tamen domino referebat. Idem mulieribus fuco ornatis valdè infenſus, diſcerpebat crines & cultum.

De ferociâ illud admirandum, quod Petrus Martyr prodidit hac hiſtoriâ, animalia nutriri in orâ Cariai eadem, quæ iam diximus; ſed vnum reperere naturæ longè diſſonæ, id eſt grandi cercopitheco par, caudâ longiore procereque. Caudâ ſuſpenſus, & robur, ter quaterve ſe deuoluens, captando, ex ramo tranſilijt in ramũ, & ex arbore ſeſe proiecit in arborem, ac ſi volitaret. Arcuarius è noſtris vnum ſagittâ confixit. Vulneratus ſeſe deijcit cercopithecus, hoſtem vulneratorem rabidus adoritur. Stricto enſe agit in pecus venator, lacertũ cercopitheco abſcidit, cepitque mancum ferociter renitentem. Ad claſſem perductus, inter homines parumper manſuetudinem induit. Dum ſic ferreis vinctus catenis ſeruatur, è littoribus adducunt aprum venatores alij (cogebat namque carnium deſiderium nemora perluſtrare) cercopitheco aper, & ipſe ferox, oſtenditur. Setas excutit vterque. In aprum cercopithecus furibundus ſalit, caudâ circumligat aprum, cum ſeruato à venatore victore ſuo lacerto, guttur apri prehendit, reluctantem ſuffocauit.

Aſtuto etiã ſtratagemate ſcio vſum alium ſimium Hiſpali, quem volebant occidere: ille per domorum tecta fugax, vidit ſe à ſagittario peti. Deſcendit illicò per feneſtram quamdam, & caſu obuium infantem ab incunabulis corripiens, complexus eſt, iterumque ſe tectis reſtituens, quoties ſagittarium videbat, obijciebat pro clypeo infantem. Conſcius erat, non emiſſurum ſagittam cum periculo innocentis. Non ſunt hæ beſtiæ ſine vſu medicæ artis. Oſſa cercopithecorum tuſa & hauſta, dolores ex Gallicâ lue ſedant, euocato ſudore.

Formas nonnullas cercophitecorum, vt omittam communiores, ex Cluſio narrabo. Barbatum vnum iam quidem ab alijs traditum, ſed illud peculiare habuit, quòd eius ſatis longa cauda in floccum deſineret, leonum ritu. Alium non barbatum narrat cum ſimili ornatu caudæ, cetera lęuis & pænè depilis. Alterum maioris molis, roſtro fuſco, pilis capitis caneſcentibus, circa collum & pectus longis inſtar leoninæ iubæ. Ex Fernambuco etiam Braſiliarum ſcribit allatos cercopithecos quoſdam non magnâ corporis mole præditos; ſed minore quàm ſuprà enumerati, eoſque ſatis prolixis villis tectos, gilui coloris, quibus ſimiles poſteà mihi non ſunt conſpecti: habebant illi peculiarem quamdam notam, quam in nullo alio iſtius generis animali obſeruaui: nam ſuauem quemdam, moſchi quodammodò inſtar, ſpirabãt odorem: & Rodericus Lincius, qui eos aduexerat, mihi affirmabat, omnes iſtius generis ſimilem odorem exſpiraſſe. Vidi alios huiuſmodi in hac Aulâ Philippicâ. Ceterùm Ioannes Lerius cap. 10. Hiſtoriæ ſuæ Americanæ alterius cuiuſdam generis meminit, quod apud Braſilianos Tououpinamboutios eſt frequentiſſimum, & ab ipſis *cay* appellatur, puſillum etiam, ſed nigri coloris, quod maximâ ex parte in ſiluis verſatur, & potiſſimùm peculiaribus quibuſdam arboribus inſidere ſolet, ferentibus ſiliquas perinde craſſas vt noſtrę maiores fabæ, quarum fructu veſcuntur. Meminit & alterius puſilli generis, non maioris ſciuro, & eiuſdem ferè coloris, rufi videlicet, cui Braſiliani *ſagouin* nomen indunt; habereq; ſcribit formam (quantum quidem ad collum, roſtrum, anterioremque adeò corporis partem attinet) leoninæ ſimilem; magno haud dubiè æſtimandum, ſi in Europam tranſuehi poſſet: ſed adeò delicatulum eſſe, vt nauis in mari agitationem nullo modo ferre queat. Prætereà adeò ſuperbum, vt ob leuiſſimam occaſionem inediâ potiùs & cibi abſtinentiâ vitam finire cupiat, quàm minimam moleſtiam perferre. Huic formâ non abſimilem aduehebat etiam cum pſittacis & odorato illo cercopithecorum genere Rodericus Lincius, ſed vnicum, reliquis eius generis in itinere mortuis, quia toto trimeſtri tempeſtatibus iactatus in itinere hæſerat: longè verò elegantioris erat coloris, quàm is qui à Lerio deſcribitur. Erat autem quem videbam ſciuro minor, & adeò delicatulus, vt molli villoſaque pelle fouendus eſſet, ob aëris frigidioris aſperitatem. Roſtrum & capitis pars anterior leoninam quodammodò formam referebat, fuſcoque colore, cui rubedo quædam permixta erat, prædita. Aures albicantibus villis erant hirſutæ, quibus ruber color etiam admixtus: guttur & pectus longioribus villis partim fuſcis partim albis tecta habebat; reliqui pili per corpus ſparſi nigri & albi, radiati à dorſo ad ventrem alternis erant diſpoſiti: cauda etiam, quæ longa erat, ſimilis coloris pilis alternatim erat tecta: venter nigris pilis tectus: crura breuiores albi pili quadam rubedine infecti tegebant. Pedes in quinque digitos non valdè longos fiſſi, albis vnguibus erant præditi; fortaſſe nullus elegantior.

Porrò ſagouin quoque depictam habet Nomenclator, quam *ſagoin* nominat & *galeopithecum*, quaſi ex ſimiâ & muſtelâ procreatum, quod non puto. Sui generis ſolemne animal eſt, non monſtrum. Agile ac timidum eſt animal, & viuidum, vt ſcribit Petrus Coudembergius in quadam Epiſtolâ, qui & addit, pilos habere admodum molles, & cicuratum veſci vuis paſſis Sole ſiccatis, & pane albo modico. Ferunt aliqui, ad Salomonem delatos ſimios ab Occidente. Acoſta mauult ab Oriente.

CAPVT XLV.

De baribus.

IN Guineâ ſcribit P. Iarricus exiſtere ſimias, quæ inſtar famuli in pilâ tundant quæcumq; in eam imponuntur, quæ aquam à fluuijs in hydrijs capite domum deferant, ita

ita tamen vt vbi primùm domus fores attigerint, illicò hydrijs exonerandæ sint, alioqui eas excidere, casuque isto frangi, atque tum clamoribus ac fletu compleri vniuersa. Neque ista modò, sed plurima item alia obire de domesticis ministerijs: dicuntur hi simij baris. Torosi sunt & robusti.

CAPVT XLVI.

De simio albo.

NEque enim in Nabathæis plagis minor huius bestiæ festiuitas & astus, ob quos superstitionem prouocauit. Vsurpauit simij cuiusdam albi calliditas atque licentia diuinos titulos. Pænè totius Orientis celebre nomen & numen. Reliquias Zeilam seruabit dentem dumtaxat. Præda tandem fuit Constantini Proregis Lusitani, cùm barbari Principis thesauros cepisset, inter quos & dens ille fuit. Tantâ summorum Regum reuerentiâ & diuinitatis opinione habebatur, vt singulis annis à Pegu mitterentur Legati magnis onusti donarijs & muneribus, vt solùm permitterentur in argillâ quâdam aromaticâ, quam in auro custodiebant, imprimere sigillum eius, vt absentiam tanti pignoris diuini, eiusdem adoratione vel solùm per vmbram solarẽtur. Deinde conscius Rex Pegu captum à Lusitanis sacramentum suum, misit ad Constantinum Legatos onustâ naui mercibus, & auri cruciatis trecentum millibus pro redemptionis præmio, nec vlli pretio parcebat. Plerique Lusitani donandum censuere, exactâ maiori summâ: vsque ad millionem expectabant. Et quidem Rex ille plus dedisset: at noster Pro-Rex, etiam in angustiâ ærarij, prætulit lucro pietatem, atque vt omnibus constaret, publico confessu iussit dentem afferri, agnosci, extrahi è locupletissimâ thecâ gemmis & auro exornatâ, deinde manu suâ in æreum mortarium iacit, tundi iubet vsque ad puluisculum, mox puluerem in ignes ad hoc præparatos dissipat, vt in fumum euanuerit.

CAPVT XLVII.

De animali maripeto.

QVia transuolaui ad Orientem, narrabo, licet cùm periculo omnis fidei, quod Aloysius Almeida scribit, & multi confirmant, apud Iapones in regno Goto extare siluâ, in quâ tãtùm gignitur animal canis magnitudine, cruribus breuioribus, ad esum humanũ percommodũ, aureo colore, prę molli etiam villo. Cùm senuerit hoc animal, dimissâ terrâ, sponte mare ingredi, ibique paulatim transformari in piscem, ac per singulares corporis partes, certo quodam temporis interuallo, verè mutatâ quadrupedis formâ ac naturâ transire in piscem. Idque adeò verũ esse obtestatur Auctor, vt affirmet aliquâdo contigisse, piscem huiusmodi captum inuentum nondũ omnibus corporis quadrupedis partibus prorsus transformatis, nondum videlicet opportuno elapso tempore, quo omnia piscis membra effici potuerint: pars enim adhuc habebat formam quadrupedis, altera iam squamis & pinnis formata videbatur. Adijcit, fabulosum hoc non esse, sed compertissimum iam fuisse, veritatique huic adstipulare indigenarum omnium consensum.

CAPVT XLVIII.

De ciacali.

DE hoc animali hæc narrat Augerius Busbequius: *Nicomediâ, transmisso montis Olympi iugo, in pagum Kasockli venimus, ex hoc Niceam, sed seriùs, cœptâ iam primâ vigiliâ. Non procul inde audio magnum clamorem, & velut hominum irridentium insultantiumq; voces. Interrogo quid sit, & num fortasse qui nautæ (nam ripa lacus Ascanij non longè aberat) nos irriderent, quòd præter eorum consuetudinem id noctis iter faceremus. Narrant mihi, vlulatum esse bestiarum quas Turca Ciacales vocat. Lupi sunt vulpibus maiores, communibus lupis minores, voracitate tamen edendiq; ingluuie pares. Gregatim incedunt: hominibus armentisq; innoxij, furto magis & dolo, quàm vi victum quærentes. Ab harum ferarum ingenio Turcæ homines fraudulentos & versipelles, maximè Asiaticos, Ciacales vocant. Tentoria Turcarum aut etiam domos noctu subeunt, in quibus quidquid inueniunt esculentum vorant. Quòd si aliud deest, quidquid est operis coriacei rodunt, velut calceos, ocreas, cingula, gladiorũ vaginas & quidquid est huius generis. Neque deest ad furtum solertia, nisi, quod in illis ridiculum est, suo se proderent indicio. Nam cùm maximè sunt in ipso furto occupati, si quis fortè gregalium, qui foris remansit, vlulare incipiat, mox ipsi idem faciunt, parum memores vbi versentur; quo clamore expergefacti homines, arreptis armis fures manifestarios malè mulctant.*

CAPVT XLIX.

De lupis Indicis.

CAlidæ Nouæ Hispanię regiones lupum alunt, quem *cuetlachtli* Indi vocant. Nostratibus similis est, nisi amplitudine capitis. Maior Indico est, inuadit tauros, interdum homines. Inueniuntur nonnulli albi; scilicet simplicissimus color damna huius animalis fallit.

CAPVT L.

De animali necrophago, siue iesef, seu hyænâ.

DAbuh dicitur, ab Africanis *iesef*, animal Libycum formâ & mole lupinâ, nisi quòd pedes & manus humanæ. Innocens viuis, infestum tantùm cadaueribus, quæ exhumat & deuorat, in agris enim sepeliuntur Mauri. Miræ stoliditatis animal Musice capitur. Rusticâ tympani, & calami melodiâ lenitum venatores non fugit, nec resistit, imò patitur se ligari. Idem cum hyænâ videtur Busbequij, de quâ hæc scribit: *Turcæ procul comportatis ingentibus saxis, sepulchra suorum, alioqui inania, nullâ iniectâ terrâ tegunt, eâ quidem de causâ, vt malo dæmone accusante, & rationem vitæ à mortuo exigente (nam ita credunt) defendente verò bono Genio, locus sit vbi mortuus sedere, & se causæ commodiùs dicendæ possit erigere. Idcircò verò grauis lapis inijcitur, vt tutiora sint cadauera à canum, luporum, reliquarumq; bestiarum iniurijs: in quibus in primis est hyæna, regionibus his satis frequens. Illa sepulchra suffodit, extrahitq; cadauera, portatq; ad suam speluncam, iuxta quam videre est ingentem cumulum ossium humanorum, veterinariorum, & reliquorum omne genus animalium. Bestia est hyæna lupo aliquantò humilior, sed nihilo breuior. Pellem habet lupi similem, nisi quòd pilo sit horridiore, & grandibus maculis nigris distinguatur. Caput ei spinæ dorsi contiguum, sine vllis vertebris; vt cùm respicere velit, totam se vertere necesse habeat. Pro dentibus os habet continuum. In amatorijs vim magnam habere, Turcæ, vt etiam veteres, existimant. Cumq; essent duæ illo tempore Constantinopoli, mihi tamen vendere Turcæ grauabantur, quòd se Sultanæ, hoc est, Principis vxori, eas reseruare dicerent, quippe quas philtris & magicis artibus animum mariti retinere, recepta in vulgus, vt dixi, opinio est. Fallitur verò Bellonius, qui hyænam putat, quam ipsi cattum, siue felem Zibellinum vocant. Iam ride quantum lubet, si vmquam risisti: fabulam audies, quam ex ore populi referam. Aiunt hyænam, quam ipsi zirtlam vocant, sermonem intelligere humanum (veteres etiam imitari dixerunt) propterea q; à venatoribus hunc in modum capi. Accedunt ad eius cauernam, quam ex ossium, vt dixi, cumulo deprehendi facile est: subit vnus cum fune, cuius partem extremam socijs tenendam foris relinquit; ipse idemtidem pronuntians, ioctur, ioctur, vcala, illam se non reperire, illam non adesse, introrepit: at hyæna, quæ se latere, nesciriq; ex eius sermone putat, manet immota, donec sibi crus fune vinciatur, subinde venatore illam non adesse clamitante. Deinde cum eisdem verbis retrocedit. Sed vbi iam ex spelunca euasit, derepentè clamore magno hyænam intus esse pronuntiat: quo illa intellecto, vehementi impetu, vt fugam capiat, ne quidquam prosilit, venatoribus per funem, quo crus ei implicatum diximus, renitentibus. Sic eam vel occidi, vel adhibitâ industriâ narrant viuam capi: nam animal sæuum est, & quod se impigrè defendat.*

TAVRVS QVIVIRENSIS.

CAPVT LI.

De tauris noui orbis.

PRæter armenta ab Hiſpaniâ veteri deportata, quæ laſciuiâ, terræ vberi exundauit prole, vt iam nullius eſſent vaccæ errabundæ, niſi occupantis primò, Quiuirà regio monſtroſum alit quoddam tauri genus ſilueſtre, fuluâ ſpecie, humili corpore, incuruo dorſo, frequentibus iubis, & lacinijs promiſſis, eduli carne, ſalubri, nec iniucũdà. Crudâ veſcuntur incolę, epotato cruore: pellibus proteguntur. In inſulâ Madaigaſcar feruntur quoque gibboſi boues ex nimiâ meraq; pinguedine in dorſo ex tuberante. Ioannes Santander ſic deſcribit vaccas Sibolenſes, quibus in victu vtuntur Apaches, quos *Vaqueros* appellat. Sunt ſimiles noſtratibus vaccis mole, ſed valdè diſſimiles formâ; nimiùm enim poſteriores pedes exigui ſunt. Sed eminent gibbo & pectore. Cornibus paruis, acutis, erectiſque. A fronte copia iubarum oculos tegit, & valdè criſpæ ſunt: ſimiliter è barbâ & genu. Colore fuſco ſunt; vix aliqua candens macula illas pingit. Caro illis ſuauior ſalubrioraq; quàm noſtratibus: adeps quoque præſtantior. Non mugiunt inſtar taurorum; potiùs velut porci grunniunt. Cauda illis breuior, exiguâ lanâ impedita. Pilus omnis criſpus, vtilis veſtibus & pileis conficiendis. Turmatim paſcuntur hi tauri, & quadraginta millia vnus grex cenſetur. Nulla illis permixta vacca, niſi tempore coitus. Singulis annis exuunt ſe veteri lanâ, & nouam nutriunt. Venti aggregant deciſam lanam in aliqua loca.

CAPVT LII.

De aliis peregrinis vaccis.

OCcurrit nunc Niloticus bos. Legi, ad aliquas Nili partes vaccas eſſe expiles, adeò prolixis caudis, vt ſolũ verrant, diſcolores, variegatis collis. Ægyptij vocant *demniet.*

ARIES MOROMORVS.

CAPVT LIII.

De equis & ouibus Indicis.

OCcidentes Indi carebant equis. Vt primùm viderunt equitare, obſtupuere, Centauros rati: nunc tantâ laſciuiâ terræ exundant liberi greges, diſcurrunt per montana & agros. Currunt interdum turmatim, magno periculo: ſiquis obuius, peſſum ibit, peribit. Egentiam equorum ſupplebat olim, quamquam imparibus & ineptis viribus ad bellum, copia & vis ouium, quæ iumentis magnitudine pænè pares, & ceterâ formâ, præter toroſi pectoris ſtrumam, camelis perſimiles. Quinquaginta onerum pondo ſuſtinent, & virum in terga ſublatum, ad aliquot paſſuum millia vehunt. Si feſſæ ſint, & tamen vrgeantur, ſedent, & ore conuerſo, vrgentes fœdo odore conſpurcant. Si onuſtæ ſint, tum humo ſeſe acclinant, nec inde vllâ verberum vehementiâ, ipſis aſinis contumaciores, niſi penitus clitellis exonerentur, propelli poſſunt. Vtile profectò animantium genus, non ad ſupplendam modò abſentium equorum in ſarcinis viriſque vehendis commoditatem, ſed ad alimonię etiam & opimi lucri vſum. Lanæ enim tenuitate longitudineque & copiâ facile noſtras ſuperant, & ipſius carnis ſuaui gratitudine veruecium atque iuuencorum noſtratium delectabilem ſapo-

ſaporem ædæquant: frumento veſcuntur, ſed pauciſſimi cibi ſunt, vſque adeò exigui verò potus, vt illo triduum quatriduúmve abſtineant. Hoc genus iumenti *peruicheatl* dicunt, alij llamas. Duo ipſorum genera ſunt. Lanigeras dicunt *paios*: aliæ raſæ ſunt. Incertus color illi eſt, vt pecudi noſtro; ad multos vſus lana. Gaudet hoc pecus frigore: glacie & gelu tectum geſtit. Quæ raſæ ſunt, ſtupiditatis quodam geſtu ſolent conſiſtere, & ſerenè attendere obuios, aliquando territæ aufugiunt cum ſarcinâ. Lanigeræ contumaci interdum ignauiâ aut irâ ſolent laborare. Defeſſæ iraſcuntur & procumbunt cum onere, vt diximus, nulliſque fuſtibus excitari ſe patiuntur, nec minis, niſi ſolùm blanditijs. Conſident pariter Indi, & demulcent. Sic tandem pacantur, & reſtaurant laborem. Scabie laborant miræ contagionis: fuit remedium, ægrotantem pecudem viuam humare. Franciſcus Hernandes ſcribit nonnihil dictis diuerſum; nimirum inutili villo tectas eſſe, carnemque nec grati nec probati alimenti. Sunt apud Mexicanos arietes, quatuor armati cornibus. Sed hos Hiſpania antiqua etiam alit, & ipſe vidi aliquos, quoſdam etiam cum cornibus caprinis. Vidi & arietes tam amplæ caudæ, vt quinta numeretur corporis pars, præ mole carnis. Similes Africa nutrit. Adeò illis omnis corriuat in caudam pinguedo, vt quò incedere, & ferre illam poſſint, imponatur cauda exiguo currui colligato cornibus. Incredibile dictu, centum & quinquaginta pondo cauda eſt viſa. Allego fidem Ludouici Marmoris. Arietes noui Mexici ſcribit Ioannes Santander per muros perque editas rupes aſcendere tamquam per ſcalas, curſu ab interuallo concitato: eoſdem in præceps ſe dare ſecuros ab editiſſimis ſcopulis. Sed hi ad Muſmonum genus referendi ſunt. Nec Sardinia ſolùm hoc animal nutrit.

ADIM MAIN, ſiue CAPRA INDICA.

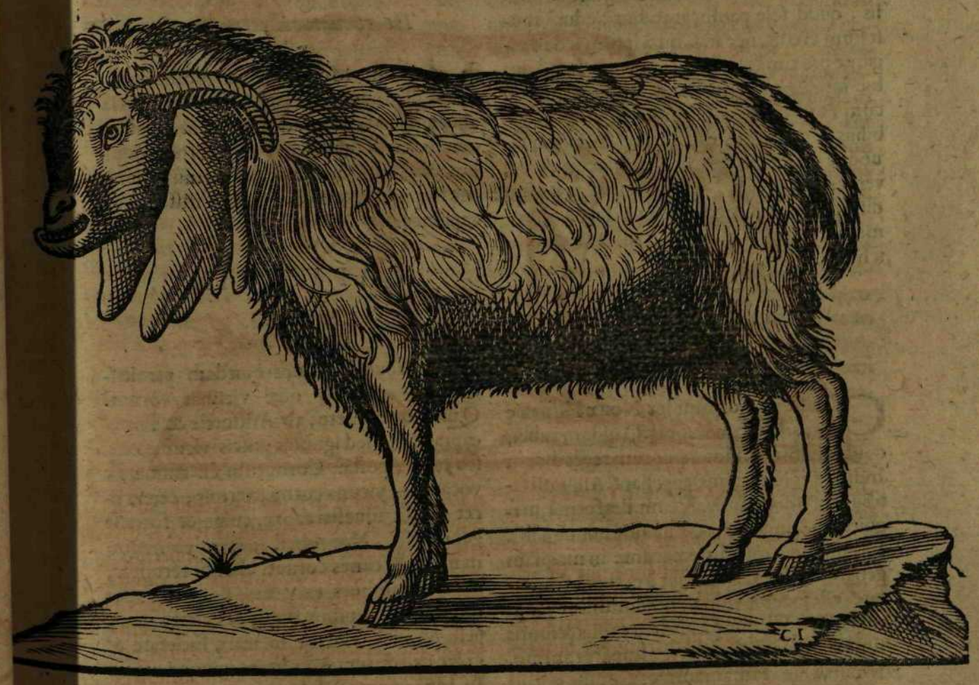

CAPVT LIV.

De pecoribus Libyæ, ſeu adim main.

ALit etiam Libya admiranda pecora. Adim main vocatur familiare animal, pænè vitulinâ mole, & arietinâ ſpecie; prolixis auribus, lacte lanaque vtile: feminæ dumtaxat cornutæ. Placidum pecus, iumenti inſtar. Portat pueros breue aliquod iter.

CAPVT LV.

De equis viridum iubarum.

IN peregrinatione Gaſparis Balby circa ripas fluuij Tigridis inuenti equi crinibus viridibus,& oculis glaucis.

CAPVT LVI.

De animali moſchifero.

EST in Sinarum regno,aut non procul inde,animal,quod moſchi materiam ſuppeditat, quod odoramenti genus veteribus tam Græcis quàm Latinis incognitum fuit, nares tamen quàm iucundiſſimè afflat: & ſanè Chinenſe moſchum ceteris præfertur. Animal eſt vulpis magnitudine, ſiluas incolere ſolitum. Hoc aſſiduis virgarum fuſtiumque verberibus enecant, vt toto ſanguis effundatur corpore. Cadauer putridum, & iam aridum truſtatim, non detractâ pelle, diſcindunt, ſacculoſque inde parant, quos Luſitani *papos* nuncupant. Pantoia verò è ventriculo cuiuſdam feri animalis, quod fele paulò grandius, educi moſchum credit, nec in Chinâ ipſum ſed in regione proximâ reperiri. Ciuettam haud dubiè intelligit; vel ſi idem omnino animal cum eo quod deſcripſimus credendum, nobilius ac pretioſius moſchum ventriculo aluoque educi; vtque maior illius ſit copia, verberibus ipſum, quoad cetera membra diffundat odor, enecari. Hæc Iarricus admonuit. *Gazella* dicitur, ab alijs Capra moſchifera.

CAPVT LVII.

De ceruis.

CEruinum non ſimplex Nouæ Hiſpanię genus. Macame vocãt. Quidam rubei, quidam albi toti. Hos ceruorum reges dicunt Indi,& yztacmacame appellant. Alij noſtratibus aut ijdem,aut valde ſimilesformâ,magnitudine, ingenio; aculhuame nuncupant. His minores quauhtlamacame in magnam generoſitatem degenerant à ceruinâ timiditate: efferociunt vulnerati,adoriuntur venatores,ſepè occidunt. Eiuſdem molis &moris ſunt tlalhuicamacame, ſed impares animo. Minimi ſunt tamamacame, fortaſſe potiùs caprarum genus. In Duarhe,Xapidâ,& alijs noui orbis plagis, ceruorum erant armenta, quemadmodũ nobis boum. Domi pariunt, nutriunt. Soluti,per nemora paſtum querendo luce durante vagantur,ad veſperâ pullos domi retentos reuiſunt,intra cortes claudi ſe ac natis depaſtis mulgeri patiuntur, nullum aliud lac, aut ex alio lacte caſeus. Septemtrionales noſtri curribus & trahis iniungunt ceruos, quibus celerrimè vehuntur. In aliquibus Occidentis regionibus vexati cæſique à venatoribus, quærunt herbam atochielt (ſic vocant Barbari, & ſpecies pulegij eſt) hac recreantur reſtauratione virium, nouam pernicitatem acquirunt: maioris illis vſus eſt, quàm dictami virtus. In Virginiâ cerui longiore caudâ ſunt præditi quàm noſtrates, & cornuum extrema in dorſum recurua habent. Ceruorum Americanorum quoddam genus Lerius vocat ſeouaſſeu, qui differunt à noſtris, quòd multò ſint humiliores, minora geſtent cornua, & æquè pilos demittant atque noſtrates capræ. In plagis noui Mexici caudam habent valdè piloſam, alij prolixam, non aliter ac mulæ, cuius æquant aut ſuperant molem. Maximi roboris ſunt. Dux quidam Hiſpanus duos iniunxit manſuetos rhedæ ſuæ vehendæ.

CAPVT LVIII.

De venatione ceruorum.

MAgnus Mogor in venationibus pro canibus vtitur pantheris & induſtriâ aliorum ceruorum ad capiendos ſilueſtres ceruos. Geſtant illi laqueos in cornibus,quibus alij, dum arietant, & cornu feriunt, ſeſe implicant, & à venatoribus inſtantibus capiuntur.

CAPVT LIX.

De vicunis.

SVnt apud Perüanos quædam pernicisſima animalia quæ vicunas vocant. Quidam putauere, ab Ariſtotele & Plinio capras dici, ſed ignotas priſcis vicunas cenſeo cum Acoſtâ. Cornutum illi animal ſic vocarunt; vicuna cornu exermis, cetera licet ſimilis ſilueſtri capræ, cuius & fortaſſe genus eſt. Nec obeſt inopia cornuum; namque & canes cornuti alicubi feruntur, cùm communes excornes ſint. Gaudet montanis & rupibus,frigus & deſerta amat, gelu & niue videtur recreari, ſocietate & grege delectatur. Ad obuios quoque fugax. In fugâ præmittit ſobolem, cuius parca eſt. Capitur celebri venatione. Coëunt vſque ad tria millia barbarorum, circumdant montem, ſic paulatim cogunt in vnam ſedem feras, aliquando pluſquam trecentas: dimittunt ad prolem feminas. Aliter capiuntur

tur cùm ad conueniens interuallum accedunt, coniectis ad pedem funibus plumbo innexo extremitati quibus impeditur curſus. Tondent illas ad ſtragula. Lana earum ſubtilis & delicata inſtar ſericorum. Pertinacis coloris eſt, quippe natiui,nullâ tincturâ opus habet; in æſtu recreat, iuuat renum inflammationes: quamobrem culcitras ex eâ inferciunt. Dicitur mitigare etiam podagram. Caro haud iucunda, nihilominùs Indis edulis. De ſalubritate Ioſephus Acoſta narrat, acerrimum dolorem oculorum pænè ſubitò placaſſe ſibi impoſito fruſtulo carnis recenter occiſæ vicunæ. Generant in viſcere bezar, ſecundum poſt Orientalem.

CAPVT LX.

De lapide bezar.

DE hoc lapide ſententiam Franciſci Hernandi, quem ſæpiùs laudaui, non extra inſtitutam narrationem erit hîc exhibere è manuſcriptis ſeruatis in Regiâ Bibliothecâ S. Laurentij in Eſcuriali. Quinam, inquit, ceruorum dorcadúmve lapidem vocatum bezaar, aut dominum veneni generent intra ſe, erit,vt opinor, narrare opportunum. Accepimus ergo ab expertis venatoribus, & qui in diſſectis hiſce animalibus prædictos lapides non ſemel inuenerunt,reperiri in ouibus illis peruicinis cornu expertibus, quas vicunias vocant. Sunt enim aliæ cornutæ tarucæ vocatæ, & aliæ quas dicunt guacanas. Prætereà in teuhtlalmacame, qui caprarum non mediocrium aut paulò maiore conſtãt magnitudine, pilo teguntur cauo, & qui facilè auellatur, fuluoque, ſed lateribus & ventre candentibus. Vnde berrendas indigenæ Hiſpani vocare ſolent. Cornua geſtant iuxta exortum lata, atque in paruos paucoſque teretes & præa cutos ramos diuiſa, & ſub eis oculos. Deinde in quodam damarum genere, quas *macatlchichiltic* aut *temamacame* appellant, cornibus breuiſſimis acutiſſimiſque,coloris fului,fuſci,& infernè albi. nec non in ibicibus, quorum hîc redundat copia, vt Hiſpanos, & apud hanc regionem frequentes ceruos taceam,in quibus quoque eſt lapidem,de quo habetur ſermo,reperire. Capreas etiam cornuum expertes, quas audio paſſim reperiri apud Perüinos: &, vt ſummatim dicam, vix eſt ceruorũ caprearũmve genus vllum, in cuius ventriculo aliáve corporis internâ particulâ ſuapte ſponte ex ipſis alimonię excrementis lapis hic, qui etiam in tauris vacciſque ſolet offendi, non paulatim concreſcat & genetetur, multis ſenſim additis & adhæreſcentibus membranulis; quales ſunt cæparum; ideoque non niſi in vetuſtiſſimis ac ſenio iam confectis reperiuntur: neque vbique,ſed certis ſtatiſque locis, vbi ea ſuppetit materia. Quâ ratione fieri poteſt, vt apud Hiſpanos aliaſve gentes non ita facilè offendantur. Verùm non omnes hi lapides ſalubres ſunt, tuendæve ſanitati aut profligandis morbis apti; ſed ſoli illi qui depaſtis herbis ſaluberrimis producuntur. Vnde non ſolùm difficile ſit cenſere, ánne illæ facultates mirabiles, quæ de eo lapide tempeſtate hac noſtrâ iactantur, narratique & prædicari cœperunt, veræ ſint, ſed etiam quinam ſint eli-

eligendi, aut qui vtiles aut inutiles reperiantur. Quibus de rebus nunc ego non ausim vllam ferre sententiam, quamquam audiam venenis venenatisque omnibus mirè subuenire, syncopen & epilepticas inuasiones digitis applicatos mirè arcere, somnum conciliare, augere vires, excitare Venerem, facultatesque omnes roborare, sedare dolorem, lapillos renum atque vesicæ non modò paruâ quadam portione deuoratos, sed manibus tantùm retentos, frangere ac pellere; vrinæ destillationi ferre opem, partum iuuare, & procurare conceptionem, denique nulli ferè non auxiliari morbo; adeò vt sint, qui solius huius lapidis præsidio Medici sententiâ suâ consummati euaserint, pro talibusque sese imprudenter venditent. Varijs eos reperias formis & coloribus, alios nempe candescentes, fuscos alios, alios luteos, quosdam cinereos nigrosque, & vitri modo aut obsidiani lapidis nitentes, hos oui, illos rotundâ figurâ, & alios triangulari. quid, quòd nonnulli eorum basis centríve loco glandem habent, & concussi sonant, nucleo intra crustam arescente atque coacto, haud aliter ac hi quos ætites vocare solent, aut ipsi ætites sunt, quos aquilæ rapiunt, & transferunt in nidos suos? Alij pluuerem, alij lapillum. Tot verò reperies apud Nouam Hispaniam, vt iam vili veneant pretio, ac vel vnico aureo singuli biniue emi & commutari soleant, cùm non paucis antè annis vnicus & modicus ducentis aut ampliùs aureis extorqueri non posset à mercatoribus. Id dictum est à me atque admonitum, ne deinceps reliquus sit locus istis impositoribus ex rapto viuentibus, iusque omne, dum rei familiari student, quomodolibet augendæ atque accumulandæ, violantibus, quibus opus non est, in tantâ copiâ & numerosâ redundantiâ, arte illos aut adulterio parare, quamquam & ad hunc modum non pauci conflati reperiantur. Verùm lapides illi fossitij, quos quidam Arabum ab infringendâ venenorum vi eodem nomine appellant, reperiũtur per hæc tempora apud nos, ac præcipuè in fluminis Tezhuatlani ripis varij multiformesque, influentibus vndis è montibus Boloarmeno redũdantibus: sed minimè quos ferunt ijdem in angulis oculorum prædictorum animalium concrescere, cùm remedij gratiâ, postquam deuorarunt serpentes, ab antris vi halitus aut occultâ aliâ vi tractas, se mergunt in flumina. Sunt etiam quidam lapilli, quos aiunt deuorari à femineo ceruorum sexu, vt facilior enixus contingat, & in eius ventriculo reperiri.

CAPVT LXI.

De lapide bezar simiarum.

NEc prætereundam censeo industria aliquorum venatorum Orientalium, qui miro artificio ex simijs conficiunt lapides, quos pro bezar venditãt. Prodeunt certo anni tempore ad simiorum venationem, non vt occidant, sed vt vulnerent sagittis subtili emissis arte, quæ non penetrent, sed tantùm cruentent simios, quos deinceps non insectantur. Ex cruore interim petrea glans fit intra corpora simiorum. Singuli tot lapides generant, quot plagas sustinuerunt. Cum iam norunt venatores maturos lapides, iterùm prodeunt ad capiendos illos, occisis simijs.

CAPVT LXII.

De lapide histricis seu Malacensi.

MAior vis alterius lapidis fertur, quem fel histricis gignit in Malacâ, saltem in Pam regni Malacensis, de quo hæc habet Garcia orta: *Tantâ est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus, qui simul meo tempore reperti fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit el'qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequens lapis bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incolæ. Vnum dumtaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodũ Gallicus sapo.* Clusius adiicit: *Anno à Christo nato sexcentesimo tertio supra millesimum, ostendebatur mihi lapillus planus, vnguis humani digiti magnitudinẽ non superans, læuis, coloris ex cineraceo candicantis, sed paruis quibusdam rubiginosis maculis asperſi, quem valdè commendabant aduersus venena, imò etiam lapidi behazari præferebant. Illum ex Orientali Indiâ recenter allatum ferebant, & mastica de solo appellari dicebant, lapidem porcinum interpretantes.* Ex quibus notis coniecturam faciebam, Malacensem lapidem à nostro Auctore commemoratum esse posse, quem in histricis felle reperiri scribit. Certè glaber & lubricus erat, Gallici saponis instar. Ferdinãdus Lopes lib. 1. Hist. Indicæ meminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis bezar, aut Malacensis, quippe qui mirifice omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanæ, rarus admodum, vt qui in capite animalis, quod Indi *bulgoldalf* appellant, existimatur nasci.

CAPVT LXIII.

De huanacu.

DVm huanacu feminæ pascuntur in pratis, speculantur mares ab editis locis, num omnia sint tuta: admonent hinnitu periculi. Cùm fugiunt, etiam præmittunt feminas.

CAPVT LXIV.

De tarugis.

PRoximum vicunæ genus taruga, pernicior, grandior, torridior colore, mollibus & decidentibus auribus: non gaudet societate & grege, rupes sola peragrat. Repertus in his bezaar maior virtute & mole.

CAPVT LXV.

De dantis.

SVi generis animal danta est (aliqui Indi *capam* vocant, alij *tapirouſſou*, alij *doucanare*, vt Lerius scribit) sed multis similis. Mulares habet aures, vitulina labra: rostrũ superius propendet per palmũ super rictum; attollit cùm irascitur. pænè reliqua membra diuersæ bestiæ similia, sed plerumque vitulo conformior. Cornu caret. Vngula iuuat dolorem cordis, pellis loricæ vsum supplet, impenetrabilis est ictibus. Duos ventriculos habet, vnus alimẽta excipit, alter ignoto adhuc naturæ sacramento inuenitur putrefactis lignis & virgulis plenus. Vna auctoritas parsimoniæ naturæ excuset hîc superfluitatem. Nescitur vsus & finis eius ventriculi. Venator oportet vulneret illam ante ingressum aquæ: ibi enim morsu se defendit, & occidit canes. Phlebotomiam fertur ex hac bestiâ homines doctos, namque cùm crassescit, interna crura vulnerat arundine resectâ, eadem industriâ atque Hippopotamus. Lerius de hac belluâ sic narrat: *Hanc tapirouſſu appellant, pilo subrubescenti, atque promisso, vaccam magnitudine ac formâ valdè referentem. Attamen cùm cornibus careat, sitq; contractiore collo, auriculis longioribus & pendulis, sticioribusq; tibiis atque gracilioribus, vngulâ continuâ, & asini vngulæ persimili; meritò quis eam vaccæ asiniq; naturæ participem esse diceret. Differt nihilominùs ab vtroque plurimùm, quod & breuissimam gerat caudam* (obiterque hîc monendus est Lector, permulta in Americâ gigni animantia, quæ omnino sine caudâ sint) *& dentes habeat multò acutiores; nec hominibus propterea quidquam periculi ab eâ potest creari, cùm in fugâ potiùs quàm in viribus salutem ponere consueuerit. Eam barbari sagittis confixam, vt & alias plerasque, interficiunt, aut fossâ excauatâ, muscipulisve alius modi ingeniosè fabrefactis venari solent. Ceterùm fera illa magno est in pretio apud barbaros, pellis gratiâ, quam simul atque illi detraxerint, dorsi corium in orbem circumcidentes, ad Solem exsiccant, in parmasq; findi mediocris cadi magnitudine conformãt, quibus in bello hostium excepta repellunt. Tantam verò duritiem pellis ad Solem siccata contrahit, vt nullius ictu teli, quamtumuis magno impetu vibrati, transfigi posse facilè credam. In Galliam duas huiusmodi parmas studiosè afferebam: redeuntibus verò fames ita molesta fuit, vt omni commeatu absumpto, ne cercopithecis & psittacis, eiusdemq; generis animantibus exceptis, quæ ex regione illâ nobiscum aduehebamus, parmæ illæ duæ carbonibus impositæ, fuerint etiam ad depellendam famem comedendæ: quibus reliquæ pelles, quæ, vt suo dicam loco, in naui erãt, additæ sunt. Porrò tapirouſſou caro ad bubulæ gustum ferè accedit.* Appendo quæ Franciscus Hernãdus de dantis scribit: *Mediocrium mularum æquant magnitudinem, fuluo teguntur pilo, & firmâ & impenetrabili vestiuntur pelle. Capiuntur canibus, sed diligenter cauendum, ne priùs confugiant ad flumina, in quibus sese aduersus illos vehementiùs tuentur. Carnes eorum, ac præcipuè pedum, si probè coquantur, gustu suaues sunt, ac bonum alimentum præstant, offenduntur autem hæc animalia non vnâ in parte continentis.*

CAPVT LXVI.

De capris Abyssinis.

QVoddam etiam genus capreæ exoticum Æthiopiam colit. Mares accedunt ad vituli molem, prolixis pilis solum verrunt. Pili non sunt tenues, sed instar crinis equini. Magno in pretio habentur hircina hæc coria: *xarequias* vocant.

CAPVT LXVII.

De capris cymatilibus.

NEc omittenda est commemoratio illarum caprarum, ex quarum vellere siue pilo (ne de lanâ caprinâ mihi controuersia sit) pannus ille texitur, quem cymatilem siue vndulatum vocant. Est earum tenuissimus mireque nitens pilus ad terram vsque propendens. Hunc non tondent, sed depectunt caprarij, non multùm pulchritudine cedentem serico. Capræ sæpius in fluminibus lauantur: gramine pascuntur

per eos campos exili & ſicco, quod ad lanæ tenuitatem multùm conferre certum eſt; nam conſtat, aliò tranſlatis non manere eamdem, ſed vnà cum pabulo mutari, totaſque ita degenerare capras, vt vix agnoſcantur. Deductum ex huiuſmodi vellere ab eius regionis mulieribus filum, Ancyram portatur Galatiæ vrbem, vbi texitur & tingitur.

CAPVT LXVIII.

De capro lactante hœdos.

ANtequam procedam, mentio caprarum in memoriam adduxit, quod diuinus vir Indiæ Apoſtolus S. Franciſcus Xauerius in tertiâ Epiſtolâ ſecundi libri ſcribit, quod dignum duxi narratione. eius iſta ſunt: *In hac inſulâ Amboino rem vidi incredibilem, & ante hoc tempus inauditam, quam fortaſſis operæ pretium erit agnoſcere. Caprum marem, inquã, vidi lacte ſuo paruos alentem hœdos: vbere enim, quod prope genitalia vnicum habet, tantum lactis reddebat quotidie, quantum ſcutella capere poteſt. Ego ipſe rem perſpexi his oculis.* Hæc teſtatur S. Franciſcus Xauerius in originali epiſtolâ manu ipſius propriâ Hiſpano idiomate ſcripta, quæ ſeruatur in hoc Collegio Societatis IESV Madritenſi, & ego vidi & legi. Addit S. Frãciſcus manu ſuâ, expreſſiſſe lac illius capri. Similem caprum Ariſtoteles narrat lib. 3. ſuæ Hiſtoriæ. *In Lemno inſulâ*, inquit, *caper ex mammis, quas geminas iuxta genitales gerit, tantum lactis emulgebatur, vt coloſtra inde conficerent, quod idem etiam proli maſculæ illius euenißе accepimus.* Hæc ille. Ceterum ego vidi meis quoque oculis mulam ſterilem, quæ tamen lacte copioſo nutriebat aliam mulam paruã, quam pepererat quædam aſina; vidique exprimi ab vberibus mulæ copiam lactis.

CAPVT LXIX.

De roßomakâ.

AVctor eſt Matthias à Michou, eſſe in Lithuaniâ & Moſcouiâ animal voraciſſimum & inutile, quod alibi non comparet, *roßomaka* nominatum, quantitate canis, facie catti, corpore & caudâ vt vulpes, colore nigrum. Cadaueribus veſcitur, inuentoque cadauere, in tantum vorat, vt extendatur & infletur tamquam tympanum, repertaque anguſtiâ ſtrictâ inter arbores, intrat, & intrudit ſe cum violentiâ premendo, vt violenter comeſta violentiùs egerat, ſicque extenuatum denuò cadaueri accurrit, & ad ſummum impletur, cum viciſſitudine expreſſionis, & ad morticinium reuerſionis, donec totum abſumat & deuoret. Et forſan natura tam inſatiabile animal in illis regionibus producit, vt homines ſimili voracitate laborantes redarguat: quoniam potentes cùm conuiuari cœperint, ſedent à meridie in medium noctis ſeſe continuo cibo & potu opplendo, & à mensâ, quoties natura propellit, aſſurgendo & egerendo, iterùm atque iterùm vorant vſque ad vomitum & amiſſionem diſcretionis & ſenſus, tuncque inguinis & capitis quæ ſunt diſcrimina neſciunt. Eſtque illa conſuetudo perniciosa in Lithuaniâ & Moſcouiâ, magis verò & abſque rubore in Tartariâ.

CAPVT LXX.

De cynodetico ſiue itzcuintecuani.

SImilis eſt itzcuintecuani, inquit Frãciſcus Hernandus, vocato quauhpecotl, iac eodem modo meli noſtrati cõgener, nõ ſolùm corporis magnitudine moribuſque, ſed roſtro etiam, quod prælongum eſt & tenue, ac pedibus qui illos quauhpecotl ſuiſve parui videntur imitari. Verùm color albus eſt, maculis nigris ac magnis diſtinctus & ſpectabilis. Nomen habet à mordendo canes. Viuit tototepeci non longè à mari Auſtrali.

CAPVT LXXI.

De cappâ.

CAppa dicitur animal aſino grandius, nigrum, villoſum, ferox, canibus quoque infeſtum. Obuium quemque raptat, non ſecùs ac lupus pecudem. Forma pedum inſolens: vngula ſimilis eſt calceo Gallico, à fronte lata, rotunda, non ſciſſa; à calcari acuta. Aſpectum humanum formidat. Fortaſſe hoc eſt anonymum animal Franciſci Hernandi, & ex dantarum genere, de quibus iam dixi.

CAPVT LXXII.

De eiulatore.

NOcentior aſtus alterius animalis, infantilem ſimulantis luctum, edito ſono ſub oppida & villas in primâ nocte. Statim miſerenti accurrentes, affectu quæſituros plorantem perimit. Sed iam cauti repetito periculo oppidani, prodeunt è domibus incenſis titionibus ſtructi. Forma & moles huius feræ canem leporarium imitatur.

CAPVT LXXIII.

De animali quodam piloſo.

INuenitur in agro tetzcocano animal piloſum valdè, vocatum *tlalcoyotl*, duas longum ſpithamas, vnguibus melis aut quauhpecotli ſimilibus, & cruribus breuibus, & nigro veſtitis pilo, breuiſſimâ caudâ corpore toto & albo in fuluum vergente, ſed dorſo ac ſupernâ parte capitis & colli nigris, lineaque diſtinctis candenti. Caput eſt paruum, roſtrum tenue & longiuſculum, exerti canini, ac vita victuſque eadem quæ quauhpecotli.

S V.

CAPVT LXXIV.

De ſu animali.

BElluam rapacem apud Patagones *ſu*, id eſt aquam vocant nonnulli, quòd plerumque iuxta fluuios degat. Alij dicunt *ſuccarath*. Torua eſt: primâ oris acie quodammodò leonem ęmulatur, aut hominẽ, nam ab aure barbata, haud promiſſis valdè pilis, pectore propendente: circa lumbos nimis conſtringitur, cauda ampla & longa ſciuri inſtar. Gigantes eius regionis, quoniam cælo non admodum calido fruuntur, protegunt ſe huius feræ pellibus. Cùm vrgetur pellis gratiâ, catulos in dorſo admiſſos caudâ contegit, & fugâ elabitur. Capitur vnà cum catulis ſcrobe effoſsâ & celatâ ramuſculis. Incluſa, præ rabie aut generoſitate catulos obtruncat, & horribili clamore venatores atterret, donec ſagittis cæſa excorietur. Legi (licet auctor non ſit oculatæ fidei) præ charitate ad prata portare filios, vbi ſertis floridis & odoriferis comit & coronat illos, tum filios reciconiare ſimili in parentes vetulos pietate, eoſque portare & alere.

CAPVT LXXV.

De glire Chiappæ.

ALiud quoque animal Chiappa alit, cuniculi magnitudine, gliris formâ: prolem dorſo vehit cùm victum quæritat.

CAPVT LXXVI.

De peuâ.

TIgrides in Bengalâ incredibilis odij, & noxiæ omnia dilacerant, perdunt, vorant, nec nautæ ab illis tuti: inſectantur enim per viginti leucas nauim, vt ſi quis in terram deſcenderit, dilanient. Ceterùm mirificæ prouidentiæ euidens hîc cernas argumentum: reperias enim hac in orâ animaculum quod *peua* nominant, catelli magnitudine. Hoc vbi tigridem conſpexit, illius inſiſtit veſtigia, & allatrat aſſiduè, vt latratu audito, tum feræ tum homines latebras petant, ac ſibi ab inſtanti ferâ caueant. Hinc ſæpè fieri videmus, vt præ inediâ prædæque defectu in agris expirent. Hæc P. Pimenta.

CAPVT LXXVII.

De catis.

CHiribicensis regio silvestres catos alit. Mater amplexu gestat natos in arbores serpens. Capiuntur paruuli, matre cæsâ telo aut sagittâ: deliciarum vsus ex illis non secùs ac ex cercopitheco & simijs.

CAPVT LXXVIII.

De muribus.

GRandiores mures nec Hispaniola nec Galiæ noui orbis plagæ nouerunt ante Hispanorum aduentum, ex corruptione rerum Europæarum fortasse nunc geniti; fuerant tamen in Hispaniolâ exigui mures, quibus vescebantur barbari.

CAPVT LXXIX.

De animali sicco.

QVoddam genus bestiolæ, simile tarantolæ Neapolitanæ, Libyam colit, duos dodrantes prolixum, quatuor latum digitos. Potum nescit. Humor illi venenũ est. Perit, si palatum tingat aquâ. Ouiparum est, innoxium: velocissimum: si subeat paululum foramen, quantumcumque distrahatur cauda, eripi nequit. Mirum dictu, post triduum mortis, si igni admoueas, motatur, & ebullit. Arabibus edule est assum.

CAPVT LXXX.

De fœtido animali.

APud Chiribicenses animal est gestu mirabile, ait Petrus Martyr, strigosum, cubitales loco stercoris emittit colubros. Vnum domi suæ se nutrisse, & aperto experimento rem ita esse deprehendisse, Fratres Dominicani asserunt. Quo solutæ tendant colubri, interrogati, Ad vicinas, dixerunt, siluas, vbi vitam agunt breuem. Putet animal plus quàm qualecumque cadauer fœtidum in sterquilinia proiectũ: inde putoris eius impatientes, interfici animal Dominicani iusserunt. Vulpem rostro, pilo lupum imitatur. Cùm in infantum ventribus vermes passim creari, neque senes ab eâ peste esse immunes, atque vnà cum excrementis emitti viuos didicerim, quos mutato nomine vulgus lumbricos appellat; cur & illud accidere posse non crediderim, talibus præcipuè viris id affirmantibus.

CAPVT LXXXI.

De myrmecophago siue tamendoâ.

IBidem quadrupes mirâ naturæ suggestione victum quærit. Formicas venatur, acuto constat rostro spithamali, oris loco. Foramen habet rostri cuspide, vnde linguam exerens oblongam, portendit in cubilia formicarum, latentium in cauernulis arborum, atque colludendo linguæ motu pellicit, quam vbi sentit formicis refertam, reuocat & depascitur. Antonius Herrera vrsos paruos vocat has feras: linguam canalis instar habere scribit, quâ mel furantur & exhauriunt; vbi non inueniunt, formicis astu illo satiantur obiectâ linguâ, per cuius foramen subeũt bestiolæ. Franciscus Hernandus diuersos narrat vrsos formicarios à tamendois, quas *achaos* Yucatanenses vocat. Vtriusque historiam ex ipso dabo. De vrso formicario sic prodit: *Animal est vrsis nostratibus simile, sed minus mitiusq;, hebeti visu, & caudâ nullâ. Cognomen inuenit à formicis quibus vescitur, adigens linguam rimulis cauitatum quibus illæ conduntur, atque ita deuoraus adhærescentes.* De Ahchais verò inquit: *Offenduntur apud Yucatanenses quadrupedes quidam dorso præduro & fului, agnorum magnitudine, sed qui ventre circiter terram attingant; dentium omnino expertæ sint, & solo formicarum venatu viuant, quarum cumulos duabus magnis vnguibus, quibus singuli anteriores pedes armantur, excauant turbantq;, ac deinde exertâ linguâ, quæ dodrante longior est, scabra, teres, ac pennam anserinam crassa, formicas eam conscendentes ac densantes suscipiũt, eademq; contractâ, & in os, quod mirum in modum angustum ac paruum est, receptâ, gratum sibi pabulum capiunt, & innocẽtium animalium prædâ potiuntur. Iners animal est, sed quod suâ malitiâ non careat, cuius gratiâ cetera animalia eius consortium vitant. Ad eum namque accedentes, aut in binos pedes erectum, aut iacens in dorsum, adeò vehementer prædictis vnguibus inuolat, vt neque dissectum in frusta diuelli queat, atque ita non raro inuenti sunt tigres ferocissimi, ab eo pares vices sortiti, interempti. Quòd si animalia semel ab eo apprehensa emori ipso superstite contigerit, non priùs sese ab eis explicat (tanta est eius animalis stultitia) quàm cum eo occumbat, & pereat.*

Mapheus in Brasiliâ quoque reperiri ait mirandum genus earum quas tamendoas vocant, veruecis altitudine; colore fusco, prælongo ac tenui rictu, neque eo ad malas deducto, sed modicè ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirè longis latisque, nimirum ad victum faciliùs comparandum. Namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguinum iniectu ac fossione detexerit, illicò exertam trium ferè dodrantium linguam immittit exilem, opertamque formicis repentè contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti sciuro, valdè promissa & setosa cauda pro tegumento est; sub eâ quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat.

CAPVT LXXXII.

De graffâ.

IN insulâ Zanzibar potissimùm inuenta graffa. Animal est exigui capitis, & longissimi colli: anteriora crura oppidò excedunt posteriora, colore vario albet, rubet, roseisque distinguitur maculis. Mitis bestia est.

CAPVT LXXXIII.

De snak.

MAthias à Michou loquens de Tartaris, inquit: *Feræ apud eos reperiuntur, cerui, damæ, dorcæ, & snak, quod est animal quantitatis ouis, in terris alijs non visum, lanâ griseum, duo parua cornua habens, cursu velocissimum, & esus carnium eius suauissimus. Et dum grex snak in aliquo campo inter gramina conspicitur, Cham seu Imperator Tartarorum cum suorum multitudine equestres vadunt, & omniquaque circumdant, in altissimis graminibus delitescentes. Dumq; tympanis incipiunt sonare, tunc snak tamquam metu perculsæ, rapidissimè hinc atque illinc ab vnâ parte circumstantium ad aliam procurrunt, & iterùm atque iterùm decursando vadunt, vsquequò fatigati deficiant. tunc irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur.* Camerarius scribit de suhak siue snhak animali Scythiæ, quod se quasi ductorem præbeat capreolorum gregibus, ipsisque præire solitum. Acerrimo visu simul & auditu præditum, quare longè lateque circumspiciens, & omnia obseruans, facilè hominum persequentium insidias è longinquo deprehendit, & comitibus sibilo acuto signum dat fugæ, vt in loca tutiora se recipiant.

CAPVT LXXXIV.

De elephante.

NOuus orbis elephante caret, tametsi satis profundè erutus aliquando dens eius: neque id ebur fossile, cùm alioqui inueniri minerale credam. Italia illud concipit, quidquid rideat Horta. Orientem nobilitauit hæc prudens bestia. Insula Zeilan nobiliores elephantes alit, & quos reliqui miro naturæ instinctu suspiciant. Siqui ex ceteris Indiæ elephantis ad hosce adueniant, non nisi cum reuerentiâ quadam & delato honore eos accedunt.

Illud maximũ ingenuitatis argumentum in Zeilanis belluis; nolunt nauim ingredi, si suspicantur se mittendos ad seruitia Principum in regna extranea: at si restituendos patriæ iureiurando affirmetur, tunc subsecundant.

Libentiùs quàm alias sarcinas sustinent armatos milites. Per difficilia & salebrosa cùm iam pręnimio labore pedibus fatiscũt, ne oneri succumbant, proboscidi velut scipioni innituntur. Pilâ ludunt, vt D. Rodericus Fernandez prodidit. Tanta peritia animali inest, vt iacula aduersa sæpiùs plantâ pedis porrectâ excipiat, ad tuendos sessores.

Gillius quosdam ait noctu deflere. Quod Plinius narrat de metu suis, incertum: namque inter ipsos securos & mansuetos pascunt sues, in stabula eorum ingrediuntur, impauidâ & quietâ bestiâ. Fortasse consuetudo vicit formidinem. Camelus etiam equum abhorret primò visum: vsu & consuetudine domat metum.

In alio verissimè Plinius de murium cautione, imò & formicarum. Metus murium cogit elephantes vt conuolutâ & tutâ promuscide dormiant. Inueniuntur elephantes albi in Lybiâ & Indiâ: hos Peguenses sicut sacrosanctos adorant. Regem quotidianis spectaculis exhilarant hæ belluæ: committuntur inter se, nec nisi ignibus pacificantur.

Nouus nunc in Oriente in bellis vsus, alligantur falces promuscidibus, quas gubernant in omne latus, magnâ hostium strage.

Vt adorent aliquos Reges Indiæ, afferuntur ornatæ hæ bestiæ, doctę cęrimoniâ quadam salutare maiestatem. Ipse elephas à Ioguibus alicubi adoratur.

Non longè à Bazaino fanum elephantis ex petrâ quadâ dicebatur excisum, multis insigne simulacris, ac duobus præcipuè colossis ingentibus, terna queis capita, totidem pedes manusque.

Quidam elephas albus in Pegu fuit eodem quo Rex honore cultus, & non nisi cum regiâ pompâ, cùm prodibat, solitus educi: at quotquot Reges illum habuerunt, fortunæ ludibrium facti sunt tragicâ catastrophe.

Elephas femellam conspicatus, à nullo deinceps regi patitur. Commisceri dicuntur mirificè: femella humi in tergum procumbit, cum quâ mas superueniens congreditur. Tantâ sunt verecundiâ, vt si à quopiam se veneri

veneri operam dare conſpectos intelligant, ſummâ illum ope interficere conétur. Quilibet plerumque tres aut quatuor ducit femellas, ac duodecim catulos.

CAPVT LXXXV.

Hiſtoria Garziæ Ortæ de elephantis.

ADmirãda de hac prudentiſſimâ beſtiâ Plinius & Auctores priſci narrant. Lipſius collegit præcipua in lepidâ quadam epiſtolâ ex antiquis recentibus. His omnibus prætermiſſis, nonnulla recentia appendam. A ſententiâ auſpicor Garziæ Ortæ, eruditiſſimi Medici Luſitani. In Indiâ elephanti naturâ melancholici ſunt admodum, noctu pauent, & inſomnijs metum incutientibus diuexantur: ſed præſens remedium eſt, ſi eorum rectores (*Naires* linguâ vernaculâ vocantur) illorum tergis inſideant, ſemperque eos alloquantur ne dormiant. Alui profluuio plerumque laborant. interdum verò adeò in zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodò furibundi reddantur, diſrumpantque catenas & vincula. Eius autem mali curandi ratio eſt, vt rectores illos educant in agros, & grauiter obiurgent.

Ceterum præter id miniſterium, quod vehendis oneribus præſtant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, ſolent bello vtiles eſſe elephanti: interdum enim pectore & capite armati, equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prælijs vtuntur, id ſolum emolumenti referunt, quòd aduerſariorum acies proſternant: aliquando tamen, velut intellexi, non ſine ſuorum pernicie retrocedunt. Nonnulli Reges etiam interdum mille huiuſmodi elephantos in prælium educunt, alij plures, plerique pauciores.

Crudele eſt id ſpectaculum, quando elephanti veluti monomachiâ præliantur: nam non modò dentibus ſuum aduerſarium impetere ſtudent, ſed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat. Fabulæ ſimile eſt, quod quidam de maris & feminæ congreſſu tradiderunt: etenim haud aliter congrediuntur, quàm reliquæ quadrupedes. Multa Plinius libro 8. cap. 1. 2. 3. & ſequentibus de elephantis ſcribit, ſed pleraque parum probanda, & hactenus non experta.

Quòd verò in Taprobanâ inſulâ maiores, dociliores, bellicoſioreſque elephantos gigni tradit, verum id eſt, ſi Taprobanam inte lexerit eam inſulam, quę nunc Zeilan vocatur: nam, vt poſteà dicemus, huius inſulæ elephanti reliquis omnibus præcellunt, eorumq; imperiâ reliquos agnoſcere ſcribunt.

Huius etiam cum rhinocerote inimicitiæ meminit idem Plinius libro 8. cap. 20. eorumque pugnas deſcribit. Eſt autem rhinoceros vaſtum animal, cornu in nare gerens, quod difficulter domari poteſt. Multos in Cambayâ, Bengalâ finitimâ, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis *gandas* vocari. Mihi hactenus rhinocerotem videre non contigit: illud tamen ſcio, Bengalæ incolas eius cornu aduerſus venena vſurpare, vnicornu eſſe exiſtimantes, tametſi non ſit; vt ij referunt qui ſe probè ſcire autumant.

Ceterùm de monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illum haudquaquam vidiſſe, manifeſtò appareat. Ego hoc loco referã, quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ ſpei, & aliud promontorium vulgò *De currentes* nuncupatum, vidiſſe ſe affirmant terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum eſſe) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dexteram nunc in ſiniſtram obuerteret, modò attolleret, modò dimitteret. Id animal cum elephante ferociter præliari, eiuſque cornu aduerſus venena laudari. Eius experimentum factum, duobus canibus propinato veneno: alterũ enim canem, cui duplâ quantitate propinatum eſſet venenum, ſumpto huius cornu puluere ex aquâ, conualuiſſe, alium verò cui exiguâ quantitate venenum eſſet datum, nec exhibitum hoc cornu, ſtatim mortuũ corruiſſe.

Ceterùm elephanti non modò vernaculam linguam intelligunt, ſed etiam peregrinas, ſi eas edoceantur. Gloriæ ſunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haudquaquam obliuiſcuntur, & vindictæ cupidiſſimi ſunt. In ſummâ, huic animali nihil deeſſe videtur, vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametſi non deſint qui in Cochin publicum inſtrumentum (atteſtationem ſeu teſtimonium vocant) ſe vidiſſe aſſerant, quodreferret, elephantum iſtic aliquando fuiſſe locutum, petijſſeque à ſuo rectore (quem in Malabar *Naire*, in Decam verò *Piluane* vocant) cibum: at rectorem reſpondiſſe, lebetem in quo illi oryzam coqueret, pertuſum eſſe; tamen ad cacabarium deferret obturandum, deinde oryzam ſe coctuum. Lebetem promuſcide ſumptum elephantus ad cacabariũ defert. Is lebetem reparat, ſed rimam, quam non animaduerterat, inobturatam relinquit. Lebetem refert elephantus. Rector oryzam cum aqua coquendam inijcit, ſed per rimam effluere conſpiciens aquam, rurſus elephanto tradit, conſarcinandam vt ferat. Defert elephas. Cacabarius de induſtriâ lebetem ſe reparare ſimulans

mulans, rimã auget. Elephas ad mare profectus, lebete aquam haurit; hanc effluere videns, lebetem intelligit non reparatum: ad cacabarium redit, magno barritu intonans, quaſi de eius perfidiâ conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat & reparat. Sed ei elephantus non fidens, denuò è mari aquam haurit: quam non effluere animaduertens, domum redit, & oryzam in eo coctam edit. Viuunt etiam nunc, qui hoc ſpectaculum ſe vidiſſe affirmant, locutum tamen aſſerere non auſint.

Rumor eſt, Regem Sian, in cuius regno præſtantiſſimi poſt Zeilanos inueniuntur elephanti, candidum elephantum habere, eumq; propterea Regem candidi elephanti per excellentiam appellari. Retulit mihi amicus fide dignus, ſe duas elephantorum venationes vidiſſe, ad quas profectus eſſet Rex Pegu cum infinitâ hominum multitudine: in primâ enim ducenta millia hominum fuiſſe. Cingebant illi in orbem totum illum locum, in quo elephantos ſua paſcua habere norant: deinde paulatim ambitum illum ſiue hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem elephantorum multitudinem (nam eâ venatione quatuor millia capta ſunt) ſed & alia animantia, velut apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem elephantos dimiſit, præter ducentos tum adultos tum iuniores, ne ſuam regionem elephantis depopularetur. Illos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos ſepientes, paulatim circum, quo concludebantur, in anguſtius contrahebant, donec ſingulos elephantos vix locus caperet. Deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt elephanti ſe mouere loco non poſſent. Hos binis funibus cinctos ſubibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò ſe verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, niſi eſſent morigeri: ſin verò eſſent morigeri, oleo ſe peruncturos, & cibum ſubminiſtraturos pollicebantur. Deinde ſingulos educebant & lauabant. Lotis ſingulis, binos elephantos domeſticos, & iam domatos admouebant, inter quos vtrimque coërcerentur. Hac ratione domitos fuiſſe referebat.

Aliam præterea elephantos capiendi rationem idem mihi narrabat. Intellexerat idem Rex Pegu elephantum in ſiluis obertare: vt eum caperet, aliquot elephantos feminas domeſticas eò mittit, priùs commonitas ne cum elephantis congrederentur, ſed ſignis indicarẽt, ſe primùm congreſſuras vbi ad ſua ſtabula perueniſſent. Poſteaquam eò veniſſent feminæ, ſtatim ſubſecuti ſunt elephanti cum illis paſcentes, donec in vrbem Pegu, quæ admodũ vaſta eſt, deducti eſſent. Feminæ ad ſua ſtabula remearunt, ſubſequentibus elephantis. Eductis inde feminis, ſolos elephantos concluſos, eadem quâ ſuprà retulimus ratione domuerunt. Iuniores etiam verberibus, obiurgationibus, & fame, interdum verò beneficijs domantur: maiores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent ianuas anguſtas, è quibus ij qui elephantos domare volunt, iacula & ſpicula in eos conijciunt, donec iam feſſi, vulneribus & fame propè ſint enecti. His deinde rectores ſignificant, illos ſe ita exercitare, vt ferocitatem deponant: quòd ſi humi ſe proſtrauerint, beneficia collaturos pollicentur. Procumbunt elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde ſingulis ferè momentis interrogantur, qui valeant, quid petant: his rationibus paulatim edomantur.

Manifeſtus autẽ Plinij error in eo deprehenditur, quòd elephantos minimo ſuis ſtridore terreri & retrocedere ſcribat lib. 8. c. 9. nam plerumque ſues, vt & ſuprà dixi, elephantorum ſtabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut illarum præſentiâ quidquã commouentur. Sed & in ſiluis Malabar multas ſues cum elephantis verſari certum eſt. Illud verum eſt, quòd mures oderint, quemadmodum idem tradit. Nam ſi mures in ſuis ſtabulis verſari ſenſerint, numquam niſi contortâ in ſe & cõuolutâ promuſcide elephanti dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant. Eadem planè ratione formicas abhorrent.

Oſſium elephanti non modò in medicinâ nullus eſt vſus (tametſi nonnulli falsò tradant, ex his crematis ſpodiũ parari) ſed nec inſtrumentis & operibus faciendis. Dentium materies dumtaxat expetitur. Nam licet Ægineta lib. 7. c. 3. elephanti vngulas medicũ in vſum vſurpari tradat, falli arbitror. Appellatur autem Arabibus elephantus *fil* (ipſe verò dens *cenalfil*, quod dens elephanti eſt) in Guzerrate & Decan *ati*, in Malabar *ane*, in Canarâ *acete*, Æthiopibus *itembo*. Nullius in medicinâ vſus ſunt ipſi dentes apud Indos, ſed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vſurpantur, ex Auicennę præſcripto, in ijſdẽ remedijs quibus nos vtimur: verùm in operibus & inſtrumẽtis, monilibuſq; fabricãdis tantus eorũ eſt vſus, vt ex Æthiopię parte, quæ eſt Sofala, vſque ad Melinde ſingulis annis in Indiã deuehantur millies ſexcenta pondo, præter eos dẽtes, qui ex pleriſq; Indiæ regionibus conuehũtur. Huius eboris pars in Sinarũ regionẽ defertur, maxima verò & potiſſima in Cambayã: dæmonis enim

persuasione apud mulieres eius regionis certũ superstitionis genus viget, vt è vitâ sublato aliquo ex sanguine iũctis, illicò omnia monilia, quorũ viginti ex ebore confecta singulæ mulieres in brachijs gerunt (fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringãt, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud hos eboris pretium, pro dentium magnitudine: minores enim dentes, non adeò magno æstimantur, magni verò ingentis sunt pretij. Habent autẽ singuli elephanti mares binos dentes in maxillâ superiori, sed non deciduos aut denuò renascentes, vt putant nonnulli; feminæ verò ijs magnâ ex parte carent, tametsi nonnullę dẽtibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Æthiopibus elephanti, vt eorum crudâ carne vescantur. Dentes verò ad nos mercimonij gratiâ transmittunt viminibus siue laqueis colligatos, quod facit, vt putem, apud eos maiora elephantorum armenta inueniri, quàm boum in Europâ.

CAPVT LXXXVI.

Narratio Edoardi Lopez de elephantis.

EX fide Edoardi Lopez adijciam quoque, quæ Philippus Pigafeta scribit in descriptione Bambæ Congiani regni. Inter animalia huius prouinciæ primas obtinet elephas, qui cùm per totum reperiatur regnum, hic tamen præcipuè & nascitur & habitat, propter siluarum magnitudinem, & pabuli, fluuiorum, aliarumque rerum ad victum eius requisitarum tam abundantiam quàm excellentiam. Sunt itaque in hac prouinciâ, vt diximus, plurimi, ijque horrendæ magnitudinis, ita vt vestigia ipsorum quandoque reperiantur in arenis, quorũ diameter se ad quatuor spithamas extendat. Vnde magnitudo belluæ fidem ferè superans facilè cognosci potest, & quòd ij, qui vel in Hispaniâ vel in Italiâ nostris temporibus aliquando sunt visi, multò sint minores. Et datur ratio, quòd non nisi iuuenes educi queãt; & cùm viuant ad centum quinquaginta annos, mediâ ætatis parte semper crescant. Dentes ipsorum (non cornua, vt quidam autumant) inueniuntur aliquot ducentas libras duodecim vnciarum nostratium pendentes: aures Turcicâ peltâ latiores, formâ ouali, sex spithamas longæ, angustiore parte versus humeros tendente, quibus, vt & proboscide & caudâ, se defendunt contra muscarum importunitatem, quas etiam in locis, quas nec auribus, nec proboscide, nec caudâ contingere possunt, contractâ pelle inter rugas retentas occidunt. In caudâ setæ ipsis sunt crassæ & rotundæ, nigrę & lucentes, quæ, seniorum præcipuè, quę pretiosiores sunt & fortiores, expetuntur ab Angolanis & alijs circumiacentibus populis, tam ad virorum quàm ad feminarum ornatum. Tantæ sunt etiam fortitudinis, vt vir, quamuis fortis, manus citiùs lædat, quàm in diuersas tractas partes rumpere possit. Singulari etiam eos venãtur industriâ. Belluam enim videntes in loco aliquo angusto, ita vt se vertere non possit, à tergo assiliunt: & cùm neque proboscide se propter angustiam defendere possit, caudâ eam, vt pretioso spolio, ad id præparatis cultris priuant, non tamen sine periculo; dolore enim aliquando percita retrogreditur, & adhærentes caudæ venatores ad arborem vel lapidem vicinum comminuit: vnde etiam carò emptæ setæ illæ, magno rursus venduntur pretio, vnâ nimirum tribus seruis ad minimum commutatâ. Alij quoque maiore audaciâ celeritati suæ confidentes, eas in pascuis à tergis assiliunt, vnoque ictu caudâ amputatâ, aufugiunt, non tamen rectà (quamuis enim grauis sit bellua, & motu non ita celeri; cùm magnos tamen faciat passus, in cursu recto equum celeritate superat) sed per gyros, ita vt mole impeditâ belluâ, & incessum non tam facilè flectente, absque vllo ferè periculo euadat.

De elephante scripserunt veteres, cùm nullas in cruribus habeat iũcturas, eum non posse humi decumbere, & si quando cadat, surgere non posse; vnde eius capturam talem sunt commenti: nimirum cùm ad statam aut certam arborem molem corporis sulciens tantùm capiat somnum, venatores arborem per contritos cortices agnitam, serrâ in inferiore parte vsque ad extremum ferè resecare, belluam verò consuetum locum repetentem, impulsâ arbore lapsam capi. Sed contrarium testatur experientia: affirmat enim Edoardus, se vidisse iacentes, surgentes, & genua flectentes, imò anterioribus pedibus arbores, ad exhauriendâ aquam in trunci superiore parte à pluuijs restantem, & dulcem, scandentes. Habere etiam, vt cetera animalia, locis tamen diuersis, suas iuncturas. In siluis aliquando vel maximas radicitus, humeris & mole corporis adnixi, euellunt arbores, & minores inter dentes, qui etiam aliquando rumpuntur, insertas & contortas frangunt, vt earum depasci possint frondes, quas comminuunt minoribus dentibus, qui non se exerunt, ori eas proboscide (in cuius extremo membrum est digitum referens, quo etiam minuta grana comprehendunt) vt manu admouentes. Femellæ fetum non ampliùs duobus annis in vtero gerunt: & cùm eius difficilis sit educatio (tardè enim crescit, & diu ad sustentationem, donec sibi ipsi victum acquirere possit, materno lacte opus habet) prouidit natura, vt non nisi post septennium concipiant. Cutis firmissima & durissima, crassa quatuor digitos, ita vt vix vel sclopeto penetrari possit: nullo tamen incolis sunt vsui, qui eos nesciunt cicurare, magnum aliàs ab ijs in rebus suis ex vno ad alium locum transferendis habituri solatium. Ad capiendos elephantos, fossas faciunt magnas (vt quæ tantam belluam capere possint) superiùs paulò quàm in fundo latiores, ita vt inferiùs compressi, viribus suis ad exsiliendum vti non queant; & has herbis & frondibus præcipuè ab ijs expetitis tegunt, vt fraus non nisi cum ipsorum illac transeuntium ruinâ cognoscatur. Et de hac capturâ memorabilem narrat historiam Eduardus, cuius se oculatum testem iuxta Coanzam affirmat; nimirum cecidisse paruulum adhuc, & à matre ductum elephantem in talem foueam: quem cùm vidisset mater, omnibus viribus, frustrà magno strepitu eam conantibus deterrere circumstantibus, tentauit extrahere. Et cùm se nihil efficere sentiret, partum suum peremptum, quàm in potestate hominum constitutum malens, fossam terrâ, lapidibus & arboribus congestis, vsque ad summum impleuit. Quamuis, si vllum aliud, animal sit robustissimum, adeoque confidens, vt neminem timeat, adeò tamen innocuum, vt nemini quidquam faciat mali, nisi priùs sit prouocatum. Vnde etiam aliquando absque vllo incommodo aut damno pagos peruagantur, obuios quosque saltem proboscide suâ in aëra parumper eleuantes, & placidè reponentes. Maximè delectatur aquis: vnde magnâ copiâ visuntur iuxta lacus & fluuios, præcipuè circa meridiem; tum enim contra Solis ardorem eos vsque ad corporis medium ingressi, reliquum aquâ proboscide haustâ perluentes se recreant. Numquam ferè incedunt soli, sed magnis, vt apud nos vaccæ aut etiam cerui, armentis. Vnde affirmat quoque Eduardus, se vidisse in frigidâ quadam valle, iuxta Casanzas ciuitatem, vltra centum simul tam magnos quàm paruos matres suas sequentes. Vnde & magna eboris, quod priùs quàm Lusitani eò peruenirent, non erat in pretio, ab ipsorum aduentu demum ęstimari cœptum est, à tot sæculis per campos, fluuios, montes & valles dispersi, vili pretio à Lusitanis empta est copia: nec mirum id hodierno die minùs quàm olim apud antiquos esse pretiosum.

CAPVT LXXXVII.

Narratio Cadamusti de elephantis.

EX teste oculato Cadamusto dabo etiã de eadẽm belluâ aliqua, qui, vbi de Cambręregione agit, ferè sic loquitur. Fert etiam hæc regio elephantes, sed siluestres, neque ibi cicures fiunt, aut domantur, vt alibi gentium. Vidi ego aliquando quatuor ex huiusmodi nemus egredientes: quos vbi sum speculatus, è naui ego & socij complusculi exiliuimus contendentes ad eos. Qui vbi nos conspexere, mox nemori sese dedidere. Vidi & exanimatum elephantum, quem occidi iusserat Princeps quidam, dictus Gnumimensa, in gratiam meam. Is Princeps accola est Ossij fluminis Gambræ, & profectus est venatum, concomitantibus compluribus Nigritis biduo ferè continuo. In hoc igitur venatu oppetijt prædictus elephas. Pedites exeunt ad venationem arcubus & machæris armati, & sua arma omnia illinunt veneno præsentaneo. Nec id vos lateat, hos populos elephantos in nemoribus venari, vbi cœni plurimum cernitur: nam id genus animalium suapte naturâ, vt sues, in cœno volutatur creberrimè. Hi itaque Nigritæ pone arbores delitescunt, ac prætereuntibus elephantis sagittas & venabula infigunt, saliuntque miro modo de loco in locum, ab vnâ arbore ad aliam, donec feriant elephantum; qui cùm maximâ mole prægrauetur, nequit insidiantis velocissimos ictus deuitare. Si tamen id tentarent in locis apricis & patentibus Nigritæ, in eis potissimùm vbi nullæ visuntur arbores, non euaderent profectò vires elephantorum; quandoquidem nullus homo tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit animalis vasta magnitudo. Et vbi contingit elephantem in agris patentibus homines insequi & comprehendere, non aliter quàm promuscide eos enecat: hac enim eos corripit circumamplexu, & adeò in sublime iacit, vt sæpenumerò correpti hoc modo priùs efflent animam, quàm terram contigerint. Hæc elephantis promuscis non multùm absimilis labro suillo. In hoc differunt, quia huic ea est volubilis ad nutum, vt modò vibret, modò pro libito retrahat. Id à compluribus Nigritis accepi. Non efferantur tamen, nisi prouocati; nec hominem lædunt, nisi priùs iniuriâ intulerit ipse. Vidi ego aliquãdo illic occisum elephãtem perquam mediocrem, cuius dentium amplitudo ternos palmos excedebat: emine-

bant ad duos palmos, verũ palmus contectus carne in maxillas immergebatur, vt totus occultaretur, vt sunt aliorum radices dentium: & quoniam eorũ senecta è dentibus cognoscitur, aiebant argumento dentium feræ despicabilis, ipsum haudquaquam annosum fore, si conferatur alijs proceriorbus, quorum dentes tantæ sunt magnitudinis, vt vicem postium suppleant, & pro palis sepes muniant, teste Plinio. Et vt ipsi referebant, nonnullis eò amplitudinis crescunt dentes, vt duodecim palmorum mensuram excedant. Et licet dixerim hunc elephantum, si comparetur ceteris, minimè fuisse conspicuum, erat tamen tantæ proceritatis, vt solus plus carnium haberet quàm tauri quinque nostri. Donauit me igitur hoc elephanto Princeps, eo pacto, vt tantum carnium assumerem, quantum libuisset, reliquum verò venatoribus impartirer, quoniam illi in cibatu elephantos gratissimos habebant. Inuitabar propterea idemtidem ab eis, vt & ego carne huiuscemodi vescerer. Iussi igitur partem animalis concidi in frusta, & ad classem deferri meam, moxque ahenis excoqui subiecto igne: alij etiam partem torrebant: vt elixum & tostum comederim, non quidem voluptatis (quæ nulla erat) sed experientiæ caussâ, vt iactare possem me aliquando comedisse eas carnes, quibus conterranei numquam vesci consueuere. Hæc summa est, carnibus videlicet huiusmodi me minimè delectatum fuisse: insuauis est gustu, & asperrima duraque nimiùm. Tuli etiam ad classem promuscidis partem, id est manûs elephantis: euulsi etiam ab eo pilos qui nigricabant, & quasi duorum palmorum mensuram excedebant, erantque amplitudinis haud contemnẽdæ. Hos igitur, & carnis nonnihil in Hispaniam detuli, & Principi cuidam donaui, qui hæc omnia loco præclari muneris accepit, vtpote rem nouam, & hominibus regionis illius hactenus incognitam: nam hunc Principem delectabant eximiè quæ à remotioribus partibus orbis deferebantur; & in primis operam dabat vt earum rerum fieret particeps, quæ operâ suâ & diligentiâ comperta fuissent.

Noueritis igitur, elephãtis pedem teretem esse instar pedis equi, ob rotundum circumquaque, verùm callo nigerrimo amplissimoque, inque pedis callo vngulæ quinæ in vnâ parte pedis, eâ videlicet quæ proximior est plantæ, quæ in minore illo vnius palmi & medij excedebat latitudinem, pro quadratâ qualibet parte, quoniam, vt dixi, pedes habent ob rotundos, vt sunt apud nos lignei asserculi, quibus in mensâ viri frugi vtuntur: Galli *trenchoir*, nos *talieros* siue orbes appellamus. Donauit me præfatus Nigritarum Princeps pede elephantis alio, cuius planta mensuram trium palmorũ superabat (egomet sum metitus, astantibus pluribus) eamdemque latitudinem omni ex parte habebat. Donaui igitur rursus Principem hoc pede, & dente palmorum duodecim mirè à naturâ exornato. Hæc itaque omnia Princeps prædictus, ceu rem præclaram, Ducissæ Burgundiæ dono dedit. Non est quòd credant aliqui, elephantem non habere plicatiles tibias, quoniã falluntur plurimùm; nam plicant genua vt cetera animalia, & pro libito humi se prosternunt, & surgunt cùm libuerit, contra quorumdam opinionem.

CAPVT LXXXVIII.

Narratio Ioannis Hugonis de elephantis.

ANnecto quoque narrationem Ioannis Hugonis. Elephantorum greges maximi in Æthiopiæ finibus post Mozambiquen, vbi Caffres seu Nigritæ incolunt, visuntur, vbi ab indigenis trucidati interdum in cibum adhibentur, dentibus excussis venum Lusitanis mercatoribus oblatis. Sed & in alijs Indiæ locis, nec minùs in Bengalâ, præcipuè tamen in Pegu, magnis cohortibus vagantur: quo loco illorum interdum duo millia, tum plurimorum hominum, tum cicurum & ad hanc rem institutorum elephantorum operâ, paratis septis aut stabulis impelli solent. Ex quo omni grege cùm centũ aut ducenti selectiores secreti fuerint, ceteri vniuersim quoquouersum liberè ad speciei propagationẽ rursus emittuntur: captos & asseruatos tum minis tum fame sitique eousque edomant, dum sermonem eorum cepisse & intelligere videantur. Deinceps lauari, & affuso oleo frequenter lini, & officijs beneficijsque omnibus demulceri solent: quibus studijs bestiæ tam mites & obsequiosæ redduntur, vt ipsos homines in plerisque, solo sermone excepto, obsequijs humanis apprimè referant. Ex illis qui in regno Scylon sunt, quondam vnus captus est, qui totus candebat, & à Pegu indigenis adorabatur. Elephantorum omnium Rex salutabatur, veneratione & titulis planè diuinis adhibitis. De hoc possidendo funestum olim bellũ inter colonos Pegu & Scylon coortum est, sicut in terrarum istarum descriptione fusiùs commeminimus. Qui in Scylon capiuntur, ceteris omnibus qui vniuerso orbi noti sunt, & sensibus & intellectu præstare creduntur, vel Indorum ipsorum iudicio & attestatione, qui longi temporis experientiâ hanc veritatem confirmatam pronuntiant. Quâ causâ aliò traducti, præ ceteris quoque æstimari & amari solent. Officia seu ope-

operæ in Indiâ frequentissimã sunt, vt dolia, fasces, sarcinas oneraque plura alia de loco in locum transportent. Hęc promiscuè omnia ab elephantis obeuntur, qui hunc in finem sumptibus Regijs quoque aluntur: quorum si quis opera egeat, cum illorum magistro seu moderatore de mercede paciscitur: qui ex tempore rem confecturus, elephanti collo residet, pedibus intra aures insertis, manibus præpilatum bacillum, seu stimulum ferreum gestans, quo caput illius, eo loco vbi testiculos paulò supra aurium conualle reconditos habet (quâ causâ quoque ex illius loci conditione facilè domantur) pungendo, leui vi belluam aliàs immanem domat. Elephanto ad sarcinã gestandam adducto, illam magister fune ita ligat & circumplicat, vt ex eo illâ suspensâ hærere possit. Quo pacto iussus à magistro elephas, promuscide arrectâ funem dentibus, aliquot vicibus innectit inuoluitque, & propendentem extremitatem ori indit; eoque habitu vasis eleuatis, quò à magistro agitur progressum facit. Quòd si cui naui onus inferendum est, bellua ingressa illud imponit, & quæsitis lapidibus id adeò industriè firmat, vt loco vacillare aut reuolui haud facilè queat, dentibus adactis firmitatem priùs experiens Tormenta, & alia ferramenta grandiora, funiculis deligata, tantâ facilitate proferre sciunt, vt fere fidem trãsscendat. Biremes, fustas, carauellas, & naues eiusmodi grandiores in littus tam leui nisu extrahunt, quasi nullo illæ ijs oneri essent, & vt compendio dicam, seruitijs ac rebus promiscuè omnibus conficiendis destinantur, non secùs ac apud nostrates equi, qui trahis merces & onera huc illuc ad placitum dominorum suorũ prouehunt. Illorum cibus est oryza aquæ permixta. Somnum vaccarum, boum equorumq; ritu captant, genubus ad decubitum flexis compositisque. Cùm hibernis mensibus pluuiæ increbrescunt, suo quodam annuo morbo infestari, adeoque grauiter furere, bacchari, & rabire solent, vt à magistris suis ægrè coërceri valeant. Quo tempore extra ciuitatis portas aguntur, & ad arbores crassis & solidis catenis ex pedibus religantur aut deuinciuntur: ibidem cibantur, ibidem sub aperto ioue stabulantur, eousque, dum deficiẽte hieme, & pluuioso aëre consilescente (id quod à Septembri mense ad Aprilem ferè exporrigitur, quo interuallo ipsis hiems exigitur) simul vnà furor ipsorum deferuescat & leniatur. Quo fatiscente, sponte suâ ad se redeunt, operasque destinatas tantâ confestim mansuetudine exequuntur, vt mente motos illos numquam fuisse, quis arbitrari queat, in reliquũ ita mites & placidi, vt non offensorum vel aluum quis subire audeat citra noxam. Si quis tamen petulantior eos ludos habere, & quomodolibet offendere præsumat, illius iniuriæ vindicandæ adeò tenaces & obstinati sunt, vt non nisi talione redditâ oblitionem eius subeant. Ipsorum dentes, qui genuinum ebur sunt, in variarum rerum ornamentum industriâ opificum secantur & poliuntur, vt in omnibus quidem vniuersæ Indiæ locis, sic maximâ ex parte in Cambaiâ, vbi ornatus varios præstant. Ex eo mulieres armillas (*manillas* Indi vocant) fabrefactas plerumque gestant, singulis ferè brachijs decem vel duodecim conspicuas: quâ causâ & magno ibidem numero tornantur, & aliunde tum ex Æthiopiâ, tum Mozambique, tum locis alijs vbertim importantur. In Seylon insulâ Peguque elephantorum in bellis vsus frequentissimus est, quorum dentes adligatis ensibus armant, terga verò impositis turriculis supernè onerant, ex quarum singulis quinque vel sex armati promicantes, aut arcubus sclopetisque detonant, aut igniuomis ex pice & sulphure malleolis obuersos hostes infestant. Ipsi aliàs per se elephanti damno nullo grauiore in acie metuendi sunt, quàm quòd ordines stationesque militum dirimũt, & hoc pacto suorum insultui quasi viam paratiorem struunt, ex quorum tamen omni numero, si vel vnicus retrouersus fugam parat, tum conuersi ceteri quoque, ipsum suorum agmen protẽrunt, & stragem conglobati in confertâ turbâ miserandam edunt. Glires muresque natiuo quodam diffidio formidãt, nec minùs ipsas formicas, quas, ne promuscidi se inserant, accuratè obseruant, sed & ad ignis aspectum, aut tormentorum fragorem, haud modicum pauent, nisi longioris temporis consuetudine ad ea toleranda obfirmati sint. Quotiescumque gregantur vnà, semper mas elatiore, femina verò depressiore loco stare conspicitur. Ingredientes vel è longinquo audire liceat, necdum visos, tum propter vastorum pedum violentum illisum, tum propter aurium diffusarum, quas continenter & pandunt & stringunt, concitatum in aëre crepitum. Pro corporis sui vastitate satis agiles sunt, adeò vt cursu equis haud longè posteriores sint. Sed & gloriæ laudisque cupiditate haud modicâ flagrant: nam quoties Goæ vel Exaltationis Corporis vel Ascensionis Christi, vel alteriuscumque deuotionis diei festum Processione publicâ celebratur, tum in solemnem comitatum quoque elephãti adaptantur, iunioribus prægressis, annosioribus pone sequentibus: qui promiscuè omnes cruces, & insignia Regni Lusitanici, à capite per vniuersum corpus coloribus natiuis depicta

picta geſtant, ſingulis inſuper ſupra tergum quinque vel ſex buccinatores, tubicines, aut muſicos alios prouehentibus, quos non tantùm placido animo ſuſtinent; verùm etiam inceſſum tantâ grauitate moderantur, vt tum ornamentis illis, tum inſidentibus muſicis eos expreſsè non ſecùs ac homines ſuperbire planè conſpiciantur. Sed & hoc Goæ quondam accidit memorandum. Fuſta ſeu nauis quædam grandior in littus extrahenda fuerat. Quid præſtaret, elephantus adducebatur. Opus is aggreditur, ſed primo fruſtrà; dein vires vltimas colligit, conatur denuò, item fruſtrà. Quâ re commotus elephantiſta, criminationes in eum crebras coniectat, ignauiam & infirmitatem exprobrans, & ni inceptum opus confectũ dat, in contumeliam eius ſe adducturum, qui id præſtaret, alium, comminans. Quibus auditis, tum pudore excitatus, tum irâ inflammatus elephantus, excuſſis omnibus extraneis ſuppetijs, opus de nouo tanto niſu & virilitate aggreſſus eſt, vt ex tractu illo violentiſſimo medius illicò creparet, eodemq; loco exanimis procideret. Præterea alio quoque tempore, cùm reditum ex Cochino in Luſitaniam meditarer, & nauis noſtrę gubernaculum, caſu quodàm alicubi confractum, in littore redintegrari poſceret; ad illud in terram, ſuppoſitis binis teretibus columnis (cylindros aut voluulos dicunt) faciliùs extrahendum adductus elephantus fuerat. Cùm verò & hic iuuenculus, & gubernaculi moles ponduſque longè grauius & vaſtius eſſet, quàm vt ab vno illo emoueri poſſet, diſtinctis quidem vicibus aliquot illud extrahere anniſus eſt fruſtrà; dum tandem virium ſuarum extremum periculum faciens, rem omnem incaſsùm citra effectum vllum ſe moliri cognouit, dolore & pudore victus, in genua ſe pronum abiecit, planctumque & eiulatum tam profundum fecit, vt ex ſtillantibus lacrymis oculi eius vndiquaque madeſcerent. Quem cùm inſuper magiſter eius, in ſpectatorum gratiam, conuitijs inceſſeret, & increpationes acerbiores idemtidem ingeminaret, illumque vt ad preſentium hominum conſpectum pudeſceret, iuberet; extractionem quidem iterùm aggreſſus is eſt, at ſucceſſu non feliciore, etſi neruos ad ruptionis vſque periculum intenderet. Tandem ad opem ferendam illi ſecundus inducebatur. Cum quo poſtquam collatis viribus clauum ex vndâ in ſolidum couſque extraxiſſet, vt iam voluulis ſubditis incubaret, ſucceſſu tantillo illicò animoſior factus, acceſſorium alterum tum dentibus tum capite non tantùm ab operis continuatione audacter diſpulit, verùm etiam ſolus poſteà machinam in commodum locum promouit. Quibus commemoratis exemplis cuilibet iam facilè patere poteſt, quòd & ingenio, & ratione, & gloriæ ſtudio hominibus non multò inferiores ſint. Quę verò in pleriſque hominibus cum publicâ infamiâ quadam deſideratur, pro acceptis nimirum beneficijs reponenda gratitudo, eius documentum mira naturæ prudentia huic ipſi quoque belluæ indidit, quæ non tantùm benefactoribus ſuis ex tempore meritorum gratiam refundunt, ſed illorum memoriam ad plures quoque annos ſecum fideliter reconditam aſſeruant. Calendis Ianuarij elephantiſtæ ad Pro-regem, Archiepiſcopum, & Officiarios alios, xenia pro more loci petitum, oſtiatim circumeunt; ad quorum aulas ſeu portas vbi deuentum eſt, elephanti cum quadam quaſi humanâ reuerentiâ ſe incuruant modicè primùm; deinde verò, ſi quid ſtrenæ aut munuſculi acceperunt, in genua ſe totos demittunt, quaſi gratias dicturi pro honorarijs quæ magiſtris ſuo (vt perſuaſum habent) nomine collata ſint. Poſteà quoque à longo tempore, quotiès ædes illas obiter prætereunt, ad ianuas illarum capite annuunt, & veteris benefacti gratiam memores renouant. A negotijs liberi ijdem nonnumquam in forum olitorium prodeambulare ſinuntur, vbi raphani, lactuca & caules venum proſtant. Ex hortulanis itaque mulierculis, quæ belluis fautrices ſunt, illis rerum venalium manipulos aliquot obiectant. Tempore verò illo appropinquante, quo in rabiem furoremque agi ſueuerunt, priuſquam ſuperiùs dicto modo de arboribus religentur, plerumque integræ ſeptimanæ ſpatio antè diſcurrere ſolent: quas ponè conſectantes magiſtri, vt ſtipis aut pabuli quid furibundis belluis erogent, homines inclamant: illarum rabiem coërcere interim nullâ facultate valentes, errorem ſequi per omnia coguntur; à longè tamen populum, vt ſibi caueat, elatâ voce inclamitant. Cùm furoris illius tempore indiſcretè quoquouerſum beſtiæ graſſentur, nullius reſpectum agentes, nemini obuio parcentes, omnia, vt ſub pedes veniunt, peſſumdantes & proculcantes, ita vt hoc ſpectaculo quidam non minùs quàm Hiſpani taurorum ſilueſtrium venatione ſuauiter ſaturentur, ludi interim cataſtrophâ non prodeunte priùs, quàm ex medio populo quaterni pluréſve profuſâ vitâ theatri pretium appenderint. Sed ad forum olitorium redeamus. Inter feminas illas quædam quoque conſidebat, quæ elephanto cuidam, quoties præteriret, aut oluſculum aut fructus aliquos obijciebat. Sed cùm poſteà idem elephas annuo illo & ſolemni furore correptus, per vicos vrbis paſſim diuagaretur,

tur; ad forum dictum quoque obiter irrumpens, pedibus omnia quæ obſtabant protriuit & comminuit. Caſus iſte tumultuarius (vt fit) primò omnes in terrorem, pòſt in fugam egit, quolibet res ſuas relinquente, & vitæ ſeruandæ aſylum quoduis proximum arripiente. In transfugis his eadem quoque mulier modò dicta fuerat. quæ repentinâ conſternatione propè emortua infantem vicinâ vanno iuxta ſe diſpoſitum reliquerat, & proximis ædibus ſibi ſalutem accurarat. Elephas itaque nunc ſolus in areâ debacchans, & ſurſum deorſum omnia conturbans, cùm iam relicto quoque infanti proximus eſſet, quantam tum matri, tum ſpectatoribus reliquis trepidationem incuſſerit, dicere hîc nihil attinet, cùm præter mortem infantis, & eius protritum lamentabilem, nemo quidquam expectare poſſet aliud. Quid fit? Elephas in ſæuiſſimo ſui furoris paroxyſmo maternorum beneficiorum dudum acceptorum memor, leni promuſcidis apporrectæ contactu infantem humo placidè attollit, eumq; in humile quoddam tectum officinæ proximæ obditum quaſi tutiſſimum quemdam receptum molliter collocat, ad furoris ſui & graſſationis importunitatem interim nihilominùs deproperans. Quæ res vt cuiuis meritò admirationi, ſic ſummè cum primis matri piæ gratulationi extitit, quæ filium miſerabili internecione quaſi iam defunctum, præter ſpem omnem ſaluum & adblandientem receperat. Similes huic caſus in Indiâ quotidiani ſunt, quos ex ordine percenſere, tempore abutentis foret: mihi hæc ſaltem tria enarrare exempla allubuit, quòd & præ ceteris memorabilia eſſent, & expreſſum piæ gratitudinis in vaſtâ hac belluâ & portentosâ pecude ſimulacrum apprimè depingerent. Ad cuius exemplum ſi homines quoque diuinâ quadam ratione à Deo peculiariter donati ſuos mores & vitam componerent, ſcirent, hanc vnam ob cauſam virtutem hanc brutæ beſtiæ à Deo ſingulari conſilio inſitam, vt humanæ improbitatis quaſi capiſtrum quoddam eſſet, & animi ad ferorum animalium ductus ſimiles moderatos manſuefaciendi. Sed de ingratitudine gliſcente querimur potiùs omnes, quàm vitandâ ſtudemus.

CAPVT LXXXIX.

De armaturâ elephantorum ex Iarrico.

EX Petro Iarrico commemorabo etiam elephantorum armaturam, prout Magnus Mogor vtitur. Tormenta bellica plurima ad bellum trahit, quæ in primâ conſtituit acie, elephantes in poſtremâ, quos hoc armant modo. Frontem laminâ conueſtit ferreâ, vel pelle induratâ, quę ictibus reſiſtat. Proboſcidi alligantur enſes, dentibus prominentioribus pugiones. Quatuor turrita propugnacula lignea tergo geſtant, & in his totidem milites arcu vel ſclopeto inſtructos. Qui belluam regit, loricâ vel ſquamato munitus eſt thorace. Numquam elephas in primâ locatur acie, tum ne hoſtiũ conſpectum magnitudine ſuâ impediat, tum ne ſaucius militum ordines curſitando turbet, & obuia quæque proſternat: ſed in extremâ ſtatione hæret, vt ſi forſan eatenus penetrarit hoſtis, vndequaque emiſſæ belluæ illius impetum excipiant ac retundant: nam nullis etiam armis inſtructæ, ingentem ſuâ proboſcide ſtragem edere ſolent: arreptos namque hoſtes in altum vibrant, humiſque deiectos pedibus proculcant, vel certè, arietum inſtar, ferratâ in obuios fronte ruunt.

CAPVT XC.

De venatione elephantorum.

LIcet aliquas elephantorum venationes mixtas ſuperioribus narrationibus ſcripſerimus iam, præcipuam tamen hiſtoriam meretur quod tranſcripſit Gothardus Arthus. Solet quandoque Rex Pegu venationes elephantorum inſtituere, quæ quidem viſu omnium ſunt iucundiſſimæ. Sunt autem carceres in ciuitate ad hunc vſum deſtinati, qui ex columnis ligneis tantillo ſolùm interuallo à ſe inuicem diſtantibus conſtant, vt homines tranſmittant, belluæ autem iſti tranſitum nullatenus permittant. Quando igitur venationes inſtituere Rex cupit, dimittuntur femellæ quædam elephantes in ſiluam, quæ ad hanc rem edoctæ, linguam ſimul hominum iſtorum intelligunt. Antequam autem exeant femellæ iſtæ, peculiari quodam oleo partes earum obſcœnæ inunguntur, cuius odorem dum percipiunt elephantes mares, tanto amore erga femellas accenduntur, vt, neglectâ omni circumfusâ multitudine, in ciuitatem & ad ipſos vſque carceres eas ſequantur. Hos dum ingreſſi ſunt, adſunt ſtatim qui peſſulum obijciant, & exitum ipſis præcludant. Hoc facto, femellæ ſtabula ſua quælibet repetunt, quæ præter beſtiam vnam non admittunt, & à venatoribus ſtatim occluduntur. Remotis autem femellis tandem ſentiunt elephanti ſe captiuos, & libertate ſuâ priuatos eſſe, moxque in furorem quaſi verſi, totis viribus ſeſe liberare conantur, exhibentque adſtantibus ſpectaculum viſu admodũ iucundum: gemunt enim & lacrymantur, currentes ab

vno loco in alium, & in homines magno cum impetu irruentes, donec cursu nimio defatigati, sudorem toto corpore emittant; tunc enim promuscidem in terram inserunt, tantamque aquarum copiam ex suis corporibus prouocant, vt adstantes omnes inde madefiant. Cùm autem venatores stabulis illos includere volunt, femellas iterùm producunt, quæ præcedentes eos, ad stationem destinatam siue stabulum traducunt, quod quidem tam angustum est, vt præter bestiam vnam non admittat. Femella tum progrediens stabulo immittitur, ipse verò elephas ad columnam alligatus ibi detinetur, donec mœrore & inediâ confectus (cibum enim potúmve aliquot diebus non admittit) cicuretur, quod quidem octo dierum spatio fieri solet. Quo facto, ministri ei adduntur qui curam eius agant, & ad bellum aliaque officia eum assuefaciant: magnus enim elephantorum in bellis vsus est, siquidem quatuor viri vni elephanti simul & semel insistere, & sese contra hostem bombardis, lanceis, arcubus gladiisque tueri quàm rectissimè possunt, cùm non solùm ingenti sint magnitudine & robore, sed & pellem habeant tam crassam, vt displosioni scloporum, præterquam iuxta tempora & oculos, nequaquam cedant.

CAPVT XCI.

Alius elephantos venandi modus.

NOua quoque ratio capiendi siluestres elephantos visitur, in Patan elephanto insidentes aliqui in siluam abeunt, vbi cùm elephantum quempiam aduertunt, in certamen eum prouocant. Congressi igitur elephanti, dentibus se inuicem apprehendunt, & in terram prosternere conantur. Dum verò ita exacerbati sibi mutuò resistunt, adsunt à tergo qui posteriores alterutrius pedes fune constringunt: quod quidem non vsque adeò difficile est, elephanto cicure silnestrem dentibus ita continente, vt pedes mouere non possit. Hoc igitur modo ligatum fame domare solent, si viuum eum è siluâ producere volunt. Quòd si eum interficere est animus, facili id negotio perficere possunt: quod quidem sæpè etiam fieri solet propter dentes tantùm, qui hoc loco in magno pretio habentur, & à Chinensibus magno numero auehuntur.

CAPVT XCII.

De fide elephantis Regis in Auuâ.

CLaudat historiam elephantorum ipsorum fides. Quidam Rex Pegu commisso prælio interfecit Regem in Auuâ. Concidit autem simul elephas Peguani, qui conscendit in belluâ sui hostis. Illa mortem sui domini ægerrimè ferens, inquit Gothardus, totum diem eiulando & lacrymando consumebat, & vix persuaderi poterat, vt vel patũ cibi gustaret. Viderunt equidem mercatores nostri ipsimet eum lacrymantem. Et licet in locum elephanti Regij, qui in acie occubuerat, constitutus, duos sibi adstantes haberet ministros, qui eum consolarentur, & monerent, vt deposito tandem luctu, cibum caperet & lætaretur, quod longè potentiorem iam dominum nactus fuisset, parum tamen proficere apud eum poterant; finem enim lacrymandi facere nolebat, & in signum luctus sui promuscidem semper in terram propendentem habebat. Tandem tamen cùm quindecim iam dies in luctu fuisset, apposito iterùm cibo vesci cœpit, quod Regem quidem non parùm exhilarauit; qui dentes demortui sui elephanti ad statuas idololatricas adhibuit, quarum quinque, humanâ specie & mirabili aspectu parari curauerat. Sedebant illæ crutibus in formam crucis dispositis, & nihilominùs tantâ altitudine erant, quantum vix iactu lapidis assequi potuisses, digitis pedum viri alicuius staturam superantibus. Has statuas auro vndique obduci, & in patente loco ante aulam suam collocari iussit.

CAPVT XCIII.

De caoch.

REgredior ad Americam, ne omittam caoch. Animal est tres dodrantes longum, pilo vestitum nigro promiscuè cum candenti, sed ventre fuluo. Clamans noctu, humanas imitatur voces. Suis instar edit mayzium cùm viret, necdum spicas concoxit Sol.

CAPVT XCIV.

De cane quodam Vlyssiponis.

PRo confirmandâ fide, augendoq; cultu sacerrimæ mensæ, nouum in vrbe Vlyssiponensi & mirandum prorsus euentum narrabo, quia dum hæc scribo, in omnium admiratione & linguâ versatur. In templi D. Iustæ vicinia artocrearum quidam artifex habitat, qui domi canem alit mediocri magnitudine, denso rubore, nonnullis albis maculis distinctum, & nomine Tudescũ. Duos ante annos Christũ cùm in niueo velo defertur ad ęgrotos, cœpit comitari, cùm ex dicto templo exit. Et quamquam primo tempore minimè notabatur, ab

ab septem verò octóve mensibus attentiùs id obseruatum est, cum nonnullis alijs quæ meritò visa sunt mirabilia. In primis quotiescumque paruum cymbalum (cuius sonitu admonentur vicini ad Domini corpus honorandum) vel campana è turri æra concrepant, domo erumpit celer, accurritq; ad templum festinanter, eoque circumquaque lustrato repetit domum. Cùm verò ad templi ostium egredientis Domini paruũ cymbalum alterum signum edit, incredibili velocitate redit ad templum, ibique prospectans consistit, donec sub pallio siue vmbraculo Sacramentum iam procedat. Tum repetito cum alacritate saltu, transmigrat ad canentes pueros, initium pompæ, huc illuc versus in pertranseundo sæpiùs repetens, quasi ipse ad vrbanam reuerentiam, & venerabilem comitatem disponeret pompam. Mansuetus licet cùm naturâ tum familiaritate canis, id temporis tamen obtemperat nemini, nullum sequitur, nullum agnoscit, ne herum quidem vocitantem. Sic ad ægroti venit domum: sic in propatulo, aut in plateâ expectat, sic redeuntem Dominum ad templum iterùm deducit, sic manet vsquequò recondatur in sacram cellulam, mirus ille anteambulo.

Semel noctu excitatus clamore cymbali, cùm vellet more solito pergere, ianuam reperit interclusam, cœpitque vnguibus frequenter pulsare, faucibusque vlulare vt ostium solueretur: non exauditus, heri dormientiscubile intrat, circuit sæpè insusurrãs, clamitansque, & satis eâ arte exitum sibi dari flagitans. Hîc autem vel à sopito hero non auditus, vel à nolente contemptus, adijt ancillam adhuc vigilem, & domestica famulatus officia peragentem: insilijt ludibundus, vestis oram leui dente momordit, perduxit ad ianuam, eaque patefactâ ab ancillâ, ad templum procurrit, comitatusq; Christum, domum repetit, & eodem pacto, haud inattentâ ancillâ, vngue strepente pulsauit, portamque sibi aperiri fecit.

Cùm iterùm aliâ vice Christum dicto iam modo præcederet, baiulum quemdam offendit dormientem ad fontem Roris, tenentem capistro bestiam: hunc allatrat vehementer, vnde expergefactus ille, genua illicò venerabundus terræ applicuit, & sic à cane est dimissus. Rursus eadem datâ occasione reperit rusticam feminam insidentem asello. Eâ visâ commouetur acriter canis, statimq; eam assiliens admodum latrat. Illa perterrita, & à nonnemine monita descendit, & genibus procumbens, non ampliùs à cane impetitur. Biduo post subreptum in D. Engratiæ viuifici panis Sacramentum, cùm Christus simili pompâ vectaretur, suamque stationem occuparet canis, en equitãtem egregiè Nobilem; qui & ipse impetu à latrante cane petitus, ab equo, vt Christum transeuntem pronus in terrâ & pedes honoraret, descendere coactus fuit. Equus intereà vngulâ percusserat canis manum, vt eiularet conquereturque. Et licet dolore vrgeretur, famulo tamen, qui ab hero suo, vt illum medicatum duceret iussus fuerat, restitit valenter, & claudicans pendulam gerens læsam manum, non abscessit donec morem suo mori gessisset. Quo facto redijt domum, manumque, cui medendum erat, domesticis porrexit.

Obiuerat quis (vt lex est) extremũ diem, ad cuius cadauer terræ mandandum iam campanæ insonuerant, & canis more solito adit templum, & aliquoties oberrat, sed pallium, & cetera exeunti Christo parari solita non conspiciens, diuertit domum, nec vltrà petijt templum; & pluries hoc idem illi euenisse, manifestum est.

Viginti quatuor horarum spatio adfuit concluso Sacramento in repræsentationem sepulchri Hebdomadę sanctæ. Quinimò cubabat subtus monimentũ dormiturus, aliàs interiora tẽpli leni deambulatione circumibat, aliàs per gradus scandens, quieto corpore fixoque obrutu contemplabatur Arcam.

Ingenti sexus vtriusque turbâ frequentissimum erat templum in Octauâ Paschæ, stabatque iam ornatus super indumentis ad aram Prior vt sanctam Hostiam depromeret, & ad ægrotum deferret; cùm femina quædam vestitu non vulgari, quamquam vulgata turpitudine, per transuersum ostium ingressa staret. Hanc vt canis videt, extemplò accurrit, & furore admodum turbulento & terrifico ter quatérve eam assilijt. Pudore tangebatur misella simul & stupore: verùm simulatque, à circumstantibus monita, genua sua inflexisset, & solo applicuisset, canis abijt, ab vlteriore periculo eam liberam relinquens.

Varię artes, modique cõplures tentati sunt, quibus canis ille ab hoc more compescereretur, sed frustrà; quin potiùs noua excrescunt quotidie indicia, nouaq;, quæ metas naturæ rem transgredi suadent, comparuere vestigia. Efferebatur aliquando Christus Dominus, cælestis viæ cuidam ægroto futurus dux, interimque Presbyter D. Antonius Mestrius eiusdem ædis œconomus, ianuam occlusit quâ ascenditur Odeum, & quò iam canis vagabundus ascẽderat. Qui cùm descensurus, ostium esse clausum vidisset, iterùm ascendit, & per lignatæ frontis intercidia circumcursans, per ea sæpenumerò intromittebat caput, vt omnes timerent, ne canis, ni referaretur ianua, ad templi pauimentũ è summo eade-

caderet. Ideoq; Mestrius Odeum subit, primoque scalæ ostio, vt antè, obserato, canem pellit: qui cùm ob clausam illam ianuá, quò minus solitum officium prodeunti Saluatori exhibere posset, vi detineretur, adeò ingentem excitabat strepitum, tum ore tum vnguibus perstrepens, tantaq; cum vehementiâ incessanter latratu templum complens, vt ianua illicò aperienda fuerit: quo facto, magnâ vi se effudit, & pernicissimè per medias turbas transuolans, ante omnes se solitâ in statione locauit. Non defuit qui existimaret, canem, puerorum decantantiũ amore & blanditie pellectum, eum locum requirere: quod vt experimento constaret, ne pueri prærirent, semel statutum est; nihilo tamen seciùs canis ex solito se stitit. Accidit aliquádo, ei carnis frustum obiectum fuisse, vt si quo pacto à supernaturali illo instinctu auocari posset experimentum caperetur, quam ille vix semel atque iterùm admorsam reliquit, maximâ quâ poterat pernicitate ad locum se suum sistens. Semel famulus sui heri ad hortũ, qui Collegio D. Antonij adiacet, tendens, canem se comitantem nullis non minis conabatur repellere, nec vt se desereret obtinere poterat. Statim verò atque cymbala Christi Corporis delationem persignarent, vltrò famulũ deseruit, citatoq; & continuo cursu templum accessit. Aderat tunc ante templi illius ostium iuuenis quidã Gonsalus nomine, & cani notissimus præ cunctis; quia tamen erectus stabat, in illum bestia valido impetu irruit, complicare genua coëgit, ac tum demum dimisit, locum de more diducto foras Sacramento occupaturus.

CAPVT XCV.

Miranda animalium obsequia.

FInio istum Librum, solùm admiranda aliqua animalium obsequia complexus, quibus sanctorum hominum innocentiam & mansuetudinem integræ naturæ venerata sunt; nam & hæc rara sunt, & in naturæ vsu & ritibus non occurrunt. Columbano Abbati vrsi in siluis obtemperauerunt. Heleno onagri crocodiliq́ue. Hos insiliens trans fluuiũ ibat, illos autem sarcinis onerabat. Haud ita repentè mansuescerent siluestria aquaticaq́ue animalia, nisi in homine mansuetudinis vim sentirent cui obsequebantur.

Marinusin Arbâ Dalmatiæ insulâ natus, apud Ariminum vitam solitariâ duxit. Cùm autem aliquando cellam suam versus ab vrbe Româ rediret, asellum, quo in viâ vtebatur, vrsus terribilis inuadens peremit. Ille vrsum tenuit, & vt asini vices subiẽs, ad cellam vsque se deferret, iussit, subitò siluestrem exuens animũ immanis bestia, dorsum homini præbuit, cuius asello non pepercerat. Diceres humanitatis eius consciâ, quoniam ille amissi iumenti iacturam passus, in auctorem damni non excâduit. Neque indignatus est, sed tantùm seruitio eius vsus, quo probaret posse se ab ipso pœnas exigere, si vellet, cuius dorso potuit tam imperiose insidere.

Clothario Britannorum Rege venationi indulgente, aper à venatoribus actus, ad Deicolum Abbatem confugisse perhibetur, & ab eo seruata siluestris bestia, tutiorem se in Deicoli sinu putauit, quàm si siluas fugâ petijsset, præsagio quodã lenitudinis pietatisq; eius. Qui insequebantur, pepercere belluæ ob reuerentiam viri, non ausi eam lædere, quæ sese fidei commiserat Sancti.

Marianus quoque Bituricensis cœnobij monachus, bubulci officio defungi nõ dedignatus, aprum ad se confugientẽ tutatus est. Canibus insequentibus imperauit ne illum tangerent. Mira res est; canes obedierũt, aper discedere noluit: & cuius benignitate se seruatum agnouit, eidem veluti iampridem mansuefactus humiliter adhæsit.

Alia eiusdem generis fera ad Basoli Rhemensis Abbatis cellam confugiens, pedibus eius prouoluta sic in tuto fuit, vt canes, qui magno cursus impetu iam tergo fugientis imminebãt, repente subsisterẽt. Tunc Attila venator rem admiratus, prædium quod ibi habebat, Abbati concessit, dignum omni beneficio asserens, cuius & mansuetudinem aper, & virtutem canes testati sint.

D. Hieronymus, cùm inuidorũ malitiam atque infestationes ne ferendo quidẽ posset reprimere, Româ cessit. Mansueti enim placidiq́ue hominis proprium est, dare locum improbitatibus aliorum, neq; cum pertinacium malignitate cõtendere. Sed cui Romæ homines aduersabantur, in Syriæ deserto feræ seruierunt. In Bethlemitico deinde monasterio manentẽ leo positâ ferocitate blanditer adijt, & reliquis qui aderant metu delabentibus, ipsi pedem spinâ vulneratum porrexit: sanatus famulatum exhibuit, nulliq́ue iam Monachorum metuendus asellum ad pascua educebat, reducebatq; ad stabulum, agasonis fungens officio, qui quondam prædonis functus fuerat ferocitate. Nempe non potuit, vbi hospitis benignitatẽ experiri cœpit, nec ab eo prorsus discedere, cuius beneficio se nouerat conualuisse.

At etiam timidissimũ animal ceruadum venatorum tela saucia fugeret, ad Bassanum Episcopum Laudensem se recepit: qui persequebantur, miraculo obstupefacti stetere. Quidam verò licentiùs accedens, eam de manu Episcopi eripere voluit: sed ipse prereptus à diabolo vexari cœpit. Episcopus autẽ, qui

qui bestiam blandè amiceq́ue exceperat, & clemẽter fuerat tutatus, nec in hominis violentiam irasci potuit, ab immundo spiritu oppressum miseratus incunctanter pristinæ restituit sanitati. Idem igitur & tutelę fidem & patientiæ benignitatem seruauit, amicis inimicisq́ue iuxtà fauens.

Ægidius quoque Abbas ad ostia Rhodani solitarius manens, & hominibus incognitus, ceruâ lac præbẽte vixit: sed dum illa à venaticis canibus agitaretur, præpeti fugâ cellam ipsius petijt, & trepida ac solito mœstiùs immugiens ante senis pedes peruoluta iacuit, vt cuius humanitatem diu experta fuerat, eius etiam auxilio ab imminenti periculo tegeretur. Igitur illo orante canes propiùs accedere nequiuere. Vnus autẽ de venatoribus (quia locus vepribus obductus erat) incertò sagittam dirigẽs, Abbati vulnus inflixit. Post hoc penetrantes latebram, reperiunt senem ceruamq́ue iuxtà accubantem, & religione quadam concussis animis procidentes, veniam ab eo, quem imprudenter læserant, supplicitè petunt atque impetrant, & ceruam dimittunt intactam. Tam enim ille libenter ijs à quibus vulnus acceperat offensam dimisit, quàm pro ceruâ orauit pari simplicitate, & de ipsa sollicitus, & in illos mitis.

Ad Remigiũ Rhemensem Archiepiscopũ passeres aduolare solitos accepimus, & de manu eius certatim cibũ capere. Cur ita, nisi quòd non sic tutò se pasci posse in apertis cãpis putarunt, vt in mãsuetissimi Prę́sulis sinu.

Blasio Sebastæ vrbis Episcopo in solitudine persecutionem declinanti siluestres auiculæ victum suppeditarunt.

A Iudoco Regis Britãnię filio, dum cõtempto regno soli Christo seruiret, columbas piscesq; escam manu porrectâ acceptasse ferũt.

Iuonem Presbyterum, ad mẽsam recumbentem, auis quædam albo viridiq́ue colore spectabilis de improuiso adijsse dicitur, & tãgi se ac cõtrectari ab eo passa, post acceptam benedictionẽ auolasse. Testata mihi videtur naturam eius non gustu solùm, quo se illi liberè atq; vltrò obtulit, sed etiã pennis varietateq́ue colorũ. In candore signabatur mentis puritas, in virore spei alacritas, in plumarum mollitie animi lenitudo atque facilitas.

Maxentij etiam Pictauensis Abbatis humanitas effecit, vt agrestes volucres non cupidiùs arborum ramis quàm manibus eius insiderent. Panis micis aut tritici granis ab eo pastæ auolabant. Hinc discamus non sine beneficio eos dimittere, qui sine hæsitatione nostræ se crediderint fidei.

Seuerus Agathensis Abbas passerem aduolantem ita humanitus excepisse dicitur, vt cùm ille fracto crure aliorum aucupiũ effugisset, ipse suâ precatione sanatum dimiserit. Qui enim benignè alios accipit, facilè quod à Domino petit impetrat. Scriptum quippe est, Mansuetis dabit gratiam.

Francisci quoque Assisiensis lenitatẽ auicularum audaciâ mirabiliorẽ fecit. Ad prędicantem eũ confluebant, neque refugiebant manũ eius, vsque adeò obsequentes, vt non nisi cùm ipse iussisset abirent, non nisi cùm ipse innuisset garritum comprimerent; non quòd iussa intellexerint, sed quòd iubentis auctoritatẽ virtutemq́ue senserint. Cùm aliquando in horto inter fruteta deambularet, cicada ficulneam linquens, super euocantis manum consedit, & Deũ laudare iussa, voce tinnulâ gutture fistulato suauiorem solito stridorem edidit. Humanum igitur consortium effugere solitæ bestiolæ, Franciscum omnibus ex mansuetudine applaudentem creaturis adire non timuerunt, neque potuerunt non obtemperare imperanti, cui iam diuina inerat virtus. Talibus enim dictum est, Si monti huic dixeritis, Tollere, & iacta te in mare, fiet.

Brigida virgo apro ferocissimo, & qui in pecudum gregem repentè irruerat, præstò occurrens vsque adeò reddidit mitem, vt eidem gregi ipsum prę́ficeret pastorem. Itaque tam modò immanis fera tam tenellas oues, quas laniatum venerat, mox & ad pascua educere, & pastas reducere domum cœpit. Voluit autem Deus belluæ feritatem virginis humanitati cedere, vt ostenderet, quanti apud se ponderis esset talis virtus. Ad mansuetudinis gloriam omnia ista animalium obsequia refert Marulus.

CAPVT XCVI.

De dominio in animalia S. Patris Josephi Anchietæ, ex Societate IESV.

NEc minora animalium obsequia sanctissimo Patri Iosepho Anchietæ ex nostrâ Societate narrãtur præstita. Iter cum indigenarum Brasiliensium comitatu faciebat, vipera illis obijcitur in itinere (est autem huic colubrorum generi veneni virus suprà, quàm in Europâ notum sit, teterrimum) eâ conspectâ comites terrore perculsi diffugêre. Reuocat illos Pater, iubetq́ue viperam ad se venire. Paret illa: quam apprehensam sedens sibi collocat in gremio, manuq; demulcens, occasionem captauit multa de diuinâ potentiâ disputandi, naturam nullam esse demonstrans, quæ non hominis imperio obtemperet, nullâ re diuinam legem violanti. Longo sermone in hanc sententiam absoluto, multisq́ue monitis indigenas ad Christianę legis obedientiam adhortatus, viperam suâ benedictione donatam placidè ab se dimisit.

Aliam

Aliam item viperã alio in itinere obuiam habuit, quâ exterritus comes pedem referebat: sed reuocatus à Patre, fugam repressit. Pater, viperam pede calcatam, veluti subsannans, vt se feriret, & iniurias conditori suo factas vlciscereturi, hortabatur. Illa collum erigens, caput huc illuc flectebat innoxia. Ita suâ in Deum fiduciâ comiti prælucens, ad mentem in Deum defigendam, eadẽ ratione quâ alterã, monito adiecto ne cui hominum noceret, abire permisit.

In Coloniâ Ianuariensi, montibusque ad Caput frigidum pertinẽtibus pantheræ versantur, atque ad vsq; litora descendunt. Dum hæc loca solito cum comitatu peragraret, nocteq; oppressi mapale sibi de more extruxissent, curatisq; corporibus ceteri quiescerent, noctis silentio Pater more suo ad agendum cum Deo è tugurio egreditur, longoq; interuallo rediens, racemos seu corymbos pomorum eius regionis, quas *bananas* vocant, accipit, easque foras proijcit, Brasilico loquens idiomate: *Capite vos, ô meæ, portionem vestram.* Rogatus à fratre, qui illi comes erat, cuinam *bananas* id noctis proiecisset. *Meis*, respõdet, *illis sociabus.* Mane facto duarum pantherarum vestigia humo impressa apparent, quæ illi noctu oranti assederant, peractoque spatio orãdi, ad vsque tugurium redeuntem prosecutæ erant. Diuino vtique instinctu hominem ab omni humanâ labe purum, & diuino charum Numini, pro captu sentiẽtes, vt animantes aliæ adamabant.

Dum in Sebastianẽsi Collegio moraretur, vnus è Collegij Fratribus, vt de piscatu in annonam Collegij prouideret, in piscationem cum piscatorũ familiâ exierat. Piscatio longè fiebat ab vrbe in sinu quodam, ac prope æstuarium ad insulam quam Maricanam nominãt. Iuit cum illis etiam Iosephus, tum ne per eos dies, quibus duratura piscatio erat, Missę sacrificio carerent; tum vt tempus illud ab interpellatoribus vacuũ, cum Deo in eã solitudine traduceret. Incredibilis piscium copia omnes tapuit in admirationem: quos cùm ad salitionẽ legissent, ingens marinorum coruorum, aliorumque aquatilium auium numerus, ad expositam escam aduolantium, magno erat operi impedimento, vt operam crebrò interrumpere ad eas abigendas necesse esset. Iosephus eas iussit inde facessere, Brasilico sermone sic allocutus: *Vos hinc secedite tantisper, dum hi sunt in opere, neque ijs molestæ sitis: cùm hinc disceßerimus, tunc redibitis ad diarium vestrum capeßendum.* Quasi verba illa vim habuerint humanos sensus in auibus imprimendi, seorsim quietæ finem operis expectarunt. Profectis inde cum Iosepho Fratreque piscatoribus, gregatim ad vorandas reliquias accurrerunt. Verùm inter saliendi operam (eodẽmne, an alio die?) cùm maximè operi essent intenti, in aduerso littore pantheræ duæ intentis oculis in piscatores apparuere. Significauit Frater, Iosephi comes, optare se eas è propinquo spectare. Respõdit Pater, absoluto opere fore eius rei potestatẽ. Interim pantheræ se recipiũt. Admonitus eâ de re Pater, magnâ voce ijs inclamat, paulò pòst vt redeant, esse qui ipsas velint cominus adspicere. Confecto opere, duabus conscensis canois, Pater cum toto comitatu sinum traijciunt, ad littusque accedunt. Illæ tum in littore placidè se spectandas præbent, vt eas per otium adspicere omnes ad satietatem potuerint. Satiatis iam omnium oculis, Pater acceptam solitorum piscium partem ijs proijcit: illæ quasi suo demenso contentæ abierunt.

Eodem in littore die alio piscandi saliendique operi intentis alijs, cum se à cœtu, diuina liberiùs contẽplandi causâ subduxisset, spatio trium quatuórvehorarum plus minùs desideratus est. Eum, vestigia secutus, tandem in littore sedentem Frater illius comes inuenit, & illo ipso tempore maris æstus accedebat, qui, quasi diuino imperio accepto, cùm præter eum finem, vbi Iosephus sedebat, longè fluctus eiecisset, ab eius tamen corpore ita vndas cohibuit, vt aquæ illi & à fronte & vtroque ab latere, quasi in sinum diductæ, ac veluti in parietes erectæ, nullâ contactum alluuione, ac ne aspergine quidem circumsepirent. Diceres Rubri maris miraculum in transitu Hebræorum renouatum esse. Nõ audebat Frater intra vndarum hiatũ se insinuare, sed extra vltimos fluctus quantâ maximâ poterat vocis contentione Patrem cõpellabat. Ad vocis clamores strepitum etiam fragoremq; afferum addebat. Cumque ne sic quidem fremitum maris superaret, neque alto contemplationis somno consopitum Iosephi animum excitaret, fretus & ipse diuino patrocinio, diductũ intrat aquarum septum, Patremq; admonet, tempus esse hospitium repetendi. Abeuntes vndæ sequebantur; præeunteque Patre, talos subsequentis fratris alluebant. Ille territus periculo, Patrem antecessit. Eum Pater leniter verbis increpans, *Nescis, quia venti & mare obediunt ei?* timere prohibuit. Prætergressis tandem extremam alluuionem, tum mare littore toto coæquatum apparebat.

In reditu à piscatione, cùm iter facerent ad S. Barnabam, simiũ prægrandem barbatum (quod ijs in locis nouum non est) in arbore insidentem sagittâ vnus è piscatoribus confixit, ad cuius casum stridoremque ingens simiorum grex quasi ad funus patris familias accurrit magnâ consternatione: tum piscatores eos quoque interficere in cibum adoriuntur

riuntur (tam grato enim gustu Brasili illis vescuntur, quàm aliæ gentes hœdiculis, suillis, ac leporibus; nec mirum, homines, qui in summâ lautitiâ humanas carnes habeant, à pecude corpore humanam speciem referente non abhorrere:) ab ipsorum tamen cæde Pater piscatores prohibuit, monitos tantùm, vt è ridiculo pecore ludum captarẽt. Et quò maiorem piscatoribus oblectationem adderet, simijs linguâ Brasilicâ præcepit, funus suorum ciuium vt prosequerentur. Tum pro se quisque multo stridore & belluino planctu obtemperare contendunt; cùm alij per plana quadrupedarent, alij per arbores ex ramo in ramum, & ex arbore in arborem transilientes exequias & ipsi sublimes prosequerentur, horridisque vocibus, ridiculisq; sannis vtrique, vt poterant, in suum gregem grassatoribus iniustas cædes exprobrantes. Hac funebri pompâ cùm miseræ bestiolæ ad duarum ferme leucarum spatium sui gregis hostibus ludibrio & oblectationi fuissent, ad vicum iam accesserant: ac ne rursus à vicinis violarentur, iussit eas Pater in suas sedes redire. Illæ commeatu accepto, in siluas se receperunt. Non commiseratione solùm illarum pecudum, aut quòd illarum lusibus delectaretur, Pater hæc faciebat; sed vt diuinam legem in honorem adduceret, tardasque indigenarum mentes ad sui conditoris cultum venerationemque excitaret: quippe docebat eos, omnia conditori vniuersi parêre; & ijs qui diuinis præceptis integrè obtemperant, omnia inseruire: quod in viperâ etiam, vti suprà retulimus, alio tempore alijs ostenderat.

Cùm semel canoam ascendisset, vt vrbem repeteret, Petrus Leitanus è Societate ipsum comitabatur. Erat malacia summa, æstus grauis ac molestus, traiectio aliquot leucarum, neque vlla aura afflabat. Ægrè eam cæli grauitatem ferebat Leitanus. Videt in arbore Iosephus tres quatuórve quaracies insidẽtes (eæ sunt aues gallinarum magnitudine, purpureo colore in flauum vergente specie pulcherrimâ) eas Iosephus Brasilico sermone alloquens, *Ite*, inquit, *cognatas consanguineasq; vestras accersite, nostrumq; iter volatu vestro inumbrate.* Illæ extento collo vocem, quasi accepti imperij signum misẽre; indeque auolantes, paulò pòst magno grege redierunt, densatæque in nubem tamdiu canoam superuolantes vmbram fecere, donec spatio leucę vnius decurso, lenis afflare cœpit aura Fauonij: tunc Pater auium dimisit comitatum. Illæ quasi imperio perfunctæ, officiosâ crocitatione, & multis lætitiæ signis auolarunt. Hoc idem Leitanus Sacerdos factus post Iosephi mortem multis grauibus viris præsentibus iureiurando interposito publice affirmauit. Nec mirum, ad hominis voluntatem cum Dei voluntate coniunctissimi, naturas omnes se adtemperare.

Compertum quoque fuit, ipsum solitum, cùm iter faceret, porrecto brachio auiculas accersere, iubereque sibi digito insistere, ac Deum laudare, aueśque illi obtemperate solitas: & cùm diu cecinissent, quasi ipsarum penso persoluto, eas verbis illis dimittere: *Quando sat Deum laudastis, abite cum pace.* Idem fecisse & hirundines, cùm in Domo Spiritus sancti è fenestrâ sui cubiculi foras prospectaret. Hæc aliaque, dum in Præfecturâ Spiritus sancti Societati IESV præfuit, à Patribus Fratribusq; in ipso obseruata sunt. Ista ex Vitâ sancti viri excerpta huc adscripsimus.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER DECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De aue variâ.

PERCO ad auium amplissimam nationem. A minimâ exordior; maximi tamen miraculi in ortu, in morte, in reuiuiscentiâ, in se totâ. Indi *hoitzitziltototl* vocant. Minima est; (sic illâ describit Franciscus Hernandus) plumis variorum picta colorum; quibus intextis, & mirâ quadam inter sese subtilitate compositis ac industriâ cohærentibus, Diuorũ formas, & quarumuis aliarum rerum, indistinctâ similitudine, Indi artifices exprimunt imagines. Ea est ei natura, vt non diutiùs viuat, quàm flores herbarũ, quarum alitur melligine, durent superstites; postquam verò marcuere, ad pinus aliásve arbores sese quadam naturę prouidentiâ conferat (quod est fide dignissimorum hominum testimonio compertum, & Scribarum fide non vno comprobatum in loco) eiúque se rostro affixo seruet appensam, donec sex plus minùs trãsactis mensibus, ac decidentibus iam pluuijs, vernantibus agris, ac amicis herbis rursus ortis atque florentibus, denuò reuiuiscat, similes vices pluries subitura. Nec nugæ sunt, aut cuiquam debet hoc esse dubitatum: seruata quippe est non semel auis affixa stipiti intra cubiculum, & cùm sex menses exanimis iacuisset, quo tempore natura sibi comparatum est, reuixit, ac dimissa in agros volitauit. Aiunt præterea eius puluerem intra corpus sumptum, mederi epilepsiæ. Plures sunt harum auicularum differentiæ, colorum varietate, ac corporis distantes magnitudine, quales sunt, quetzalhoitzitzillin duo genera, hoeihoizitzillin, xochiohoitzitzillin, xiuhhoitzitzillin, tolcacozhoitzitzillin, yztachoitzitzillin, tenocolhoitzitzillin, & hoitzitzillin. Gomara in Historiâ, quam de Mexicanæ vrbis expugnatione scripsit, vicicilin hanc auiculâ nominare videtur. *Maximè quidem*, inquit, *admirabilis est in Nouâ Hispaniâ auicula, incolis dicta vicicilin, corpore non maiore quàm crabronis, oblõgo & gracili rostro. Melle, rore, & florum succo alitur. rosæ tamen non insidet; eius pennæ valdè exiles elegãtis mixti coloris, à phrygionibus admodum expetitæ, vt aureis staminibus intertexant, præsertim illæ, quæ in collo & pectore natæ. Expirare siue obdormiscere creditur Octobri mense, pedibus ex aliquo ramo appensa aprico loco, renasci autem, siue expergisci Aprili, multis floribus tam vigentibus, propterea Renatus vocatur.* Meminit etiam cap. CXCIV. Historiæ Gener. Indiarum his verbis: *Istic reperitur admirabilis auicula cicadæ magnitudine, elegantissimis pennis versicoloribus tecta.* Illud quod ait à pedibus pendere, fortasse non ita compertum, sicut è rostro suspendi, prout Franciscus Hernandus scripsit.

ANSER MAGELLANICVS.

CAPVT II.

De Magellanicâ aue.

IN insulis Magellanici freti repererunt Bataui miras aues, quas à pinguedine suâ *pinguins* appellarunt. Clusius vocat Magellanicos anseres. Videtur quidem mirifica ista auis ex anserum genere, tametsi rostro dissimilis. In mari victitat: pinguis oppidò est, prægrandis anseris magnitudine; nam adultiores ex eo genere tredecim, quatuordecim etiam, sedecim interdũ, iuniores verò octo, decem & duodecim libras pendere obseruantur. Pronâ parte nigris pénis tectæ erant, supinâ & in ventre albis. Collum, quod crassum & breue habebant nonnullæ, albis pennis tamquã torque cinctum. Earum cutis crassa & densa instar suillæ. Alarum erant expertes, sed earum loco binas paruas coriaceas pinnas habebant, in latera tamquam parua brachia propendentes, pronâ parte breuibus, angustis & rigidis pennis confertim tectas, supinâ autem minoribus & rigidioribus, ijsque albis, quibus nonnullis locis intermixtæ nigræ; minimè quidem aptas ad volandum, sed quarum ad miniculo velociter natarent. Maximâ enim ex parte in aquâ versari intelligebam, & terram dumtaxat petere fœtificationis vel pullationis tempore, & plerumque quaternas aut quinas in vnâ scrobe latere. Rostrum coruino maius habent, non adeò tamen elatum, & valdè breuem caudam; pedes nigros, planos anserinorum pedum formâ, non adeò tamen latos. Erectæ & sublimi capite incedunt, demissis in latera pinnis, tamquã brachijs, sic vt procul intuentibus homunculi aut pygmæi appareant. Piscibus dumtaxat vesci, referebant Diarię; non ingrati tamen saporis esse illarum carnem, nec piscem sapere: scrobes verò valdè profundas in littore fodere, cuniculorum instar; totum solum adeò cauum interdum efficientes, vt per illud gradientes nautæ sæpiusculè genutenus in eas scrobes incidereńt. Hi sunt fortasse anseres, quos Gomara ait sine plumâ esse, numquam è pelago prodire, plumæque loco villo longo protegi.

CAPVT III.

De lepore aqueo.

GEnus eius anatis, quam colymbum Aristoteles, Gaza verò vrinatricem vocat, *acitli* seu aquatilem leporem consueuerunt vocare Mexicenses. Hæc cum descriptâ delineatáque à quibusdam recentiorum eadem prorsus esset, nisi caput longè maiori insigniretur crustâ, atraq; venter colore argenteo splenderet, & collum infernè niueo, superne verò è nigro vergente in fuscũ. Lacubus innatat, ac iuxta eos perpetuò versatur: nam neque volandi potis est, neque per terram commodè incedendi; femoribus ita reliquo corpori connexis atque coalitis, vt natatui non incessui queant inseruire. Piscibus quos inuolat vescitur, indeque victitat. Prolem in iuncetis atque arundinetis educat, nec anatum nostratium vulgarem vincit magnitudinem. Masculus aliquantò longior est, corpore, collo ac cristâ ampliori. Rostrum feminæ breuius est, nigrum, & vtrimq; iuxta oculos plumis fuluis tectum, cùm mas candentibus tegatur. Hęc est auis illa, quam Indi fabulantur ventos euocare, vbi se peti ab aucupibus sentit. quibus flantibus turbatisque vndis euertantur monoxyla, illamq; insequentes submergantur, si quinque prius sagittis excussis arcu non contingat attingatque trucidari. In eius dissectæ corde reperiri gemmam arbitrantur ad multa vtilissimam, & maximo habitam in pretio, nec alij quàm Deo consecrandam. Verùm hæ nugæ sunt, & mendacia ab horum hominum profecta credulitate. Insuaui parumq; salubri, velut & aliæ aues palustres, nutrimento constat, atque ideò à nullo sagacioris palati in cibos admittenda.

CAPVT IV.

De passere stulto.

MEruit famam & nomen insignis stultitia aut simplicitas huius auis, mitissimæ. Manus apprehendentium non fugit, nec timet: admiratur solùm, aut stupet. Vescitur pisciculis; voce imitatur graculum, magnitudine picam, formâ larum. Præter frontis partem rostro adiacentem, quæ cinerea est, palmipes, rostro tres vncias longo, tenui, obrotundo rectoque, sed propè extrema nonnihil incuruo: pedibus quoque, qui ceterorum palmipedum sunt, & cruribus nigris, pupillâ etiam nigrâ, & membranâ oculos tegente in ambitu cinereâ. Marina auis est. Ceterùm mansuetudo auium insulæ Cernæ nobilis est: appellentibus nautis perinde insident ac arboribus. Eadem securitas venatus est, accedunt ac subeunt manus.

CAPVT V.

De aue ouimagnâ.

QVadam ouorum & pullorum insolentiâ celebris est auis daie dicta, non excedens colũbam, & commodè edulis. Nidum caudâ ac pedibus excauat locis sabulosis, quatuor altum spithamas, vbi ponit oua per imbres, anserinis maiora, & pugnum ferè lata, dicta ab incolis rapun, quinquagena pluráve, & citra vllum albumen crassæ & pinguis substantiæ, quæ assa coctaque, boni sunt ac pinguis alimenti; frixa verò, crassi maliq;, & concoctu difficilis. Mirum est, auem tam paruam, tantæ magnitudinis oua, tamque numerosa edere; eadem tam profundâ in scrobe

ſcrobe collocare,& collocata citra incubantis parentis opem atque teporem excludi,& ſtatim euolare pullos inde excluſos.

CAPVT VI.

De aue coruipetâ.

MAgnam audaciam exiguum capit corpuſculum. Minima auicula (*guitguit* appellant Indi) regulo eſt ſimilis, viridi colore, & ſuaui nutrimento. Ea eſt naturæ rerum vis, vt hæc tantula auis, ac ferè nulla, audeat perſequi coruorum examina, eoſque cogat vbilibet latitare, & ſe aduerſus illam in arundinetis tueri.

CAPVT VII.

De maiâ.

ESt & aliud auicularum genus in inſulâ præcipuè Cubu gregatim volantium, & ryzi (cuius ſeminis maximus eſt apud eas gentes prouentus atque vſus) deuaſtantium ſata, nomine *maia*, multi nutrimenti, gratique & facilis coctionis, coloriſque ſuluj, cui eſt in colli poſticâ parte caput (dictu admirandum, & nulli alij animali conceſſum) ventriculus, primumque receptaculum nutrimenti.

XOCHITENACATL.

CAPVT VIII.

De paſſere longi-roſtro.

INſignis enormitate roſtri (*xochitenacatl* dicitur) auis quædam lacuum & littorum maris Septemtrionalis alumna, ſeſquipalmum longa, ſi roſtrum excipias, quod octo pænè vncias prolixum eſt, ac tres latum, portento sâ nempe magnitudine, & vniuerſi corporis longitudinem pænè æquante, ſerratum, coccineum circa extremum, circa alias verò partes cyaneum, & ex albo palleſcens: ſed ſingulis momentis (quod fide pænè caret) mutat colorem. Collum longum eſt ſupernâ parte, & fuluum; infernâ verò & circa latera ex albo palleſcens, ſed rubeis hemicyclis diſtinctum. Cauda nigra eſt, circa cuius exortum plumæ inſunt albæ & rubeæ. Pedes & crura cinerea ſunt, ſed maculis cyaneis variata: vngues nigri, oculique, ſed iris rubeſcens ex albo, quam cyaneus ambit circulus. Cetera ex nigro fulueſcunt. Domeſtica auis eſt; ſaliens incedit, alitur quouis nutrimento, & quibuſque etiam regionibus ad quas deportatur, viuit.

ALTERA XOCHITENACATL.

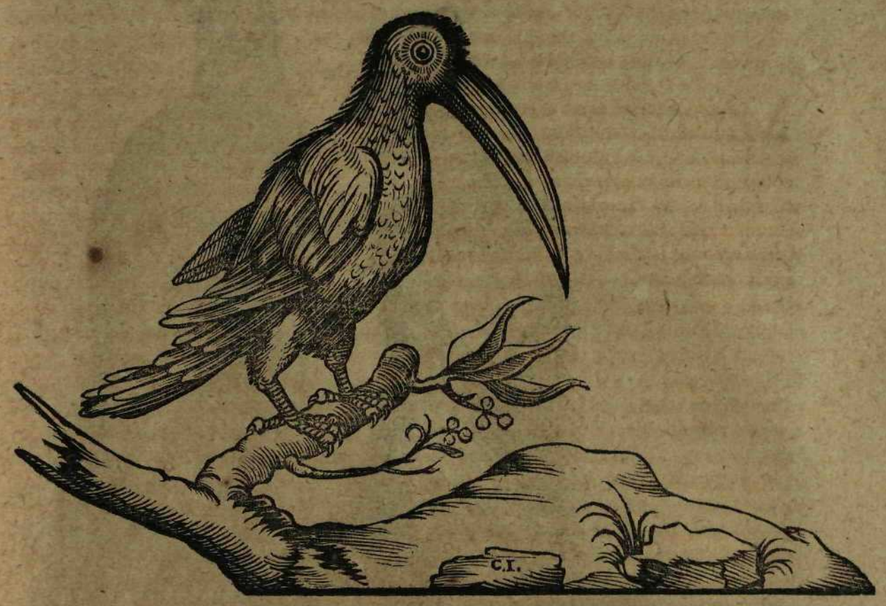

CAPVT IX.

De alterâ xochitenacatl.

ALtera xochitenacatl eſt columbæ magnitudine, roſtro præ corporis mole maximo, ſuperiori parte luteo, inferiori verò ſubnigro & in purpureum colorem vergente, oculis nigris, ſed iride rubeſcente ex luteo, ac reliquo corpore cæruleo cinereoque. Viuit circa litora Oceani Auſtralis; piſcibus, quos rapit, veſci ſolet.

CAPVT X.

De aue caudatâ.

NOn minùs nobilis eſt yayauhquitototl ſine ſuo. Duæ illi ab extremâ caudâ pennæ prodeunt reliquis longiores, priori parte depiles, in extremitate cyaneis ac nigris ornatæ pilis. Corpuſculum auis æquat ſturnum: variegatur viridi, cyaneo, fuluo & cinereo.

CAPVT XI.

De aliâ xochitenacatl.

AVis hæc eſt littorum Auſtralis alumna, columbæ par, roſtro craſſo, acuminato & nigro, oculis nigris, iride luteâ; alis caudaque albo & nigro colore variatis, tæniâ nigrâ à roſtro ad dextrum vſque pectoris procedente, alis verò circa priores partes etiam luteis, ac vniuerſim reliquo corpore pallenti, ſi demas pedes & crura, quæ fuſca ſunt, & vngues ipſos, qui ex albo nonnihil palleſcunt. Viuit iuxta arbores floridas, quarum melligine victitat. Educat verò ſobolem, habeturque maximi à Tototepecenſibus, apud quos eſt frequens.

CAPVT XII.

De momot.

PRoxima eſt caudatæ aui momot, calentium regionum alumna, columbæ magnitudine, coccineis oculis & pupillâ nigrâ, roſtro incuruo ſubnigro, tres pænè digitos longo, acuminato, infernè breuiori, ſerratoque ſupernè, capite cæruleo & pauonino, fuſcis pedibus, virentique reliquo corporis colore. Rarum eſt, caudæ inesse pennam vnicam ceteris longiorem, & quæ extremâ parte tantùm ſit plumata, tantæque pulchritudinis auis, nullum præterquam plumarum patere vſum.

MANVCODIATA.

CAPVT XIII.

De manucodiatâ.

ADmirati ſumus aues manucodiatas ſiue paradiſiaeas. Indigenæ putant è cælo deſcendiſſe, ideò appellarunt manucodiatam, id eſt, auem paradiſi, ſiue Dei. Hugo Lincoſtanus & noſter Iarricus ſcribunt, à Luſitanis vocari *paſſaros de ſol*, & non niſi in ſolem volare. In meo Sigalione inge-

MANVCODIATA ALTERA.

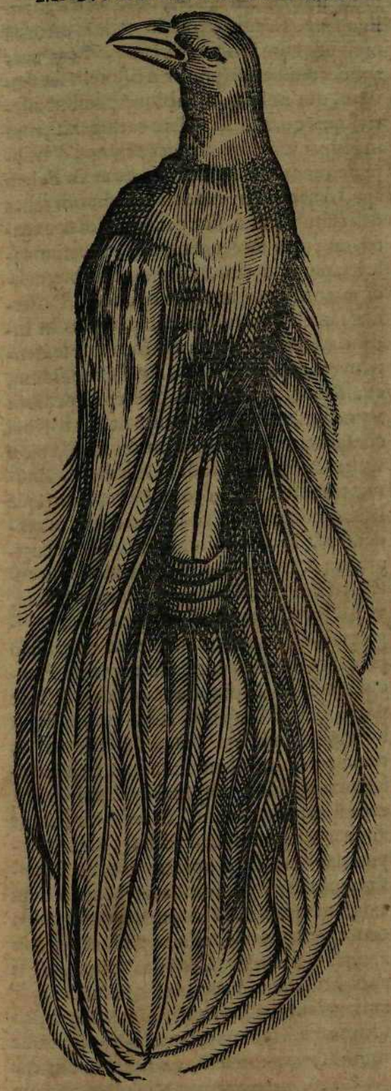

ingenium huius auis celebraui, dum eam introduxi ita concinentem:

Me vita pauper iure ditat cælico,
Rupe atque ramo inops recumbo nullibi,
Nec hoſpitatur terra aut frons puerperam.
Egena pullis terga ſunt cunabula.
At nemini inuideo, dominor almis plagis,
Immunis aucupum doloſis artibus.
Iugiſq; pendeo pede abſque, ne luter.
Æther vicarius mihi eſt rerum omnium.
Subſiſto dum memet, quies æther mea:
Conuiua ſum dîs, libo florem nectaris,
Collega ſum compar ob inopiam Iouis.
Diuinitatis ars habere nil fuit.

Caret pedibus hæc auis, in aëre ſuſpenditur volatu pertinaci. Quod vetuſtis ignotum, & fortaſſe incredibile, iam certum Auctoribus & probatum Geſnero & Aldrouando contra Pigafetam. Nunc rurſus in medium voco fidem, & ne repetam, quę eruditiſſimè Aldrouandus collegit, duos tantùm exhibeo ſcriptores, qui ingenium huius auis præſentent diuerſis placitis. Vnus qui pedes illis prodigat, alter qui truncet. Hic ſit Frãciſcus Hernandes, non ignauus naturæ nouæ interpres, qui in manuſcriptis, ſeruatis in Bibliothecâ regiâ S. Laurentij inquit: Offendit tamen veras apodes vita, & quæ per tot ſæcula homines latuerant, nauigatio in Malucas deprehendit, nempe aues non pedum tantùm vſu, quales multo anteà tempore orbi innotuerunt, ſed pedibus ipſis omnino carentes, & eorũ loco pennas fuluas, hiſpidas, tenues, duas ſpithamas & quatuor vncias longas, à medio pęnè corpore prodeuntes, crinium craſſiorum inſtar ſortitas, quorum vſus eſt (ſi vſquam à volatu ceſſant) arboribus appendere, quando conſidendi ſunt impotes, & alligari inter ſeſe marem & feminam, cum foueâ dorſi maris impoſita oua cauitate anticâ femina incubat, fouet & amplectitur. Sunt enim qui affirment, perpetuos volatus edere, ac ſublimi ſemper pendere cælo; & ſi in ſolum deturbari caſu aliquo contingat, à pueris facili operâ comprehen-

REX AVIVM PARADISEARVM CLVSII.

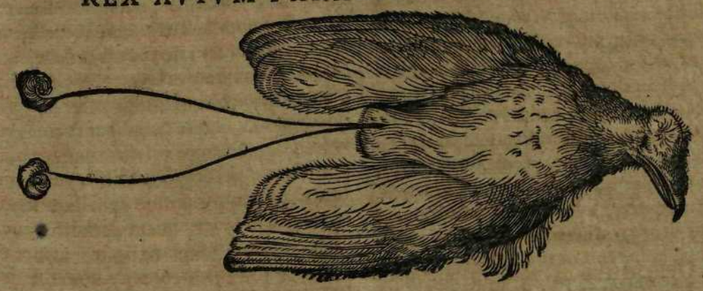

prehendi. Neque verò difficile eſt in tantâ corporis paruitate, & pennarum amplitudine, in aëre ipſo velut in arborum ramulis aut in infimo ſolo collocari, ac velut iacere: vix enim carduelem acanthillidáve vincunt magnitudine; cùm pennarum ambitu, quæ duas ſpithamas & vncias quinas prolixæ ſunt, aquilis non cedant. Sunt hæ magnâ ex parte tenues, rufeſcentes ex albo, & à ſcapulis ac reliquo corpore, non ab humeris brachiiſve, cùm eis careant, procedentes. Roſtrum eſt nigrum, binas ferè prolixum vncias, ac mediocriter incuruum; columbinum caput collumque, ſed caput partim aureo ac partim pauonino colore præditum, collum verò infernè pauoninum, aureum verò ſupernè; pectus ac dorſi pars quædam aurea eſt, ſed fuluis hemicyclis velut vndulata; dorſum verò ad extremum vſque caudæ, quæ admodum breuis eſt, ſi cum reliquarum pennarum prolixitate comparetur, fuluum, ſed vergens in fuſcum. Rore viuit vaporibuſque, & fortaſſis animalibus paruis ac ferè nullis, ſi quæ fortaſſe ſunt in aëris parte excelſiori; prouidente naturâ, vt quæ non niſi in aëre pendere poterat, nullo ibidem parato egeret alimento: & cùm ieiuna perpetuò inteſtina ſint, carnoſum, & quantum ſatis eſt, & pinguedine redundans corpuſculum reperitur. Ornant indigenæ hac aue deficcatâ caput, vſi eâ criſtæ loco, ob pennarum pulchritudinem, colores varios, & eiuſdem auis mirandam raritatem atque ſpeciem.

Ceterùm magnâ nos admiratione naturæ mulctauit Cluſius, cùm has aues pedibus inſtructas fecerit, niſi aliunde reſtauraret pleniori hiſtoriâ de moribus earumdem, politiâ, & fide in regem. Eius ſententia hæc eſt. De manucodiatâ igitur, ſiue eâ aue quæ à paradiſo cognomen accepit, plerique inter neotericos (veteribus enim ignotam fuiſſe opinor) ſcripſerunt: nemo tamen, meâ quidem opinione, exactiùs quàm clariſſimus vir Vlyſſes Aldrouandus. nam de omnibus rebus quæ ad eius auis hiſtoriâ facere poſſunt, accuratiſſimè & ſubtiliſſimè diſputauit, atque in quinque ſpecies diſtinxit; totidem enim ſe obſeruaſſe ſcribit. Video enim ipſum & reliquos omnes qui de hac aue commentati ſunt, in hoc conuenire, vt illam pedibus carere iudicent, quia quotquot ipſis fuere conſpectæ, eæ non niſi pedibus mutilę. Hinc factum eſt, vt Antonium Pigafetã, qui cum Magellano profectus, naue Victoriâ vectus, totum orbem primus circuiuit, mendacij & falſitatis arguere, fideméque eius imminuere non ſint veriti, quòd è longâ illâ nauigatione redux, huius auis notitiam Europæis hominibus primus dederit, & in nauigationis ſuæ Diario pedes [crura dicere voluit], palmum longos, ſed tenues, huic aui tribuerit. Ego ſane, licet hactenus in eadem erroneâ opinione cum illis ſim verſatus, vt eas aues apodes cenſuerim (præter Ariſtotelis ſententiam, qui nullã auem abſque pedibus aſſerit) quia quas mihi videre contigerat, tum in Hiſpanicâ meâ peregrinatione, Vlyſippone binos menſes hærens, tum in Belgio apud diuerſos qui exoticis huiuſmodi rebus delectãtur, omnes ſine pedibus vidi & exenteratas; tum tamen temporis, vt verum fatear, minimè curioſus eram ad obſeruandum an aliquod inter eas diſcrimen. Poſtremæ tamen Batauorum nauigationes in Indiam effecerunt, vt ſine difficultate ſententiam mutauerim, cùm Amſtelredamum, quaſdam integras, cruraque cum pedibus retinentes, allatas eſſe certum ſit, & ab ijs qui conſpexerunt intelligebam, crura illa picæ variæ cruribus admodum eſſe ſimilia, infimiora tamen, nec adeò craſſa, coloremque habere non atrum, ſed ad caſtaneum tendentem. Nihilominùs tamen videre cupiuiſſem: & ſi vnam dumtaxat nanciſci licuiſſet, ſtatim in tabellâ exprimẽdam curaſſem, vt Lectori ſpectandam ptoponerem, & Pigafetæ fidem confirmarem: ſed cùm illicò propter raritatẽ fuerint redemptæ, & Francofurtum ad Mœnum tranſlatæ, & inde porrò vna ad Cæſarem Rodulphum huius nominis Secundum (cuius Maieſtatem his rebus peregrinis & omnium naturæ miraculorum cognitione impensè delectari audio) meâ ſpe fruſtratus ſum. Si verò contingat aliquas integras denuò adferri, idque tempori reſciuero, dabo operam vt nanciſci poſſim, vel ſaltem commodato, vt eius iconem exhibere queam, ad conuellendam vulgò conceptam de illis auibus opinionem, quæ apodes eſſe ſentit. Ceterùm nautæ qui has aues attulerant, licet inſulas, in quibus ipſæ aues naſcuntur & viuunt, non adierint, ab illis tamen, à quibus redimebant, intellexiſſe mihi affirmatum eſt, omnes pedibus eſſe præditas, incedereque & volare aliarum auium inſtar, ſed incolas, ſimul atque eas ceperunt, inteſtina pedeſque adimere & abijcere, deinde Soli exponere vt faciliùs arescant, aridas adſeruare vt venumdent, autſuis caſſidibus pennarum loco aptent. Addebant præterea, eas aues in ſiluis verſari, & triginta quadragintaquaque ſimul per turmas volare ſolitas, ipſarũ rege vel duce comite, qui ſupra reliquas perpetuò ſublimis volat, atque (quod fabulæ proximum) ſi ſitis moleſta eſt, aliquam à cateruâ primùm ad aquam emitti explorandi gratiâ: quæ ſi à potu nullam noxam ſenſerit, tum demum totam cateruam aduolare, & bibere; ſin autem morbida redierit, eam aquam à reliquis vitari, eaſque auolare aliãm inquiſituras. Addebant inſuper, inſulanos aquam hac ratione ſolere inficere ad aues captandas. Conſpicientes harum auium aliquam turmam præteruolantem, quò ſeſe conferat, obſeruant, atque vbi auem miſſam bibiſſe, & reuolare vident, illicò venenum in illã aquam inijciunt: quam dum tota turma guſtatum venit, inficitur, & ſic præda fit. Sed etiam illas aues interdum ſagittis peti ſolere, atque ſi contingat illarum regem interfici, illo cadente, reliquas aues, quæ in eâ turmâ, ſimul cadere, & ſeſe comprehendendas præbere, tamquã amiſſo rege vitam retinere nolentes. Iſtarum porrò auium duo genera conſtituebant: vnum maiorum, quæ elegantiores; alterum minorum, & minùs elegantium: vtrique autem generi ſuum eſſe regem peculiarem, & colore differentem. Maioris generis aues, quarum rex elegantis & venuſti coloris, in inſulâ Arou ſiue Aru (ſic enim illud ou pronuntiãdum) dumtaxat reperiri: minoris verò generis aues in inſulis Papuis, inſulę Gilolo vicinis produci, earumq; regem minùs elegantem eſſe, nigris pennis præditũ, ſturno magnitudine parem, pennaſque quaſdam habentem ſetarum equinarum inſtar. An verò rex iſte niger, illa ſpecies quarta à C. V. Aldrouando exhibita? Requiſiti autem, qui has aues vendebant, à nautis, quo nomine apud incolas appellarentur, reſponderunt *Boëres* vocari, hoc eſt, aues: omnes enim aues ſic nuncupant, nec peculiaribus vocabulis diſtinguere norunt.

Deſcribit deinde Cluſius aliquas harum auicularũ. Ego inſolentioris tantũ tranſcribam formam, ſcilicet regis auium paradiſicarum maioris generis. Erat autem ea auicula alijs manucodiatis minor, & diuerſis pennis prædita: nam à capite ad caudam duarum vnciarum longitudinem vix ſuperabat. Caput illi valde paruum, quod cum roſtro vnciam cum ſemiſſe dumtaxat longũ erat. Ipſa cauda eamdem longitudinem habebat; alæ verò toto auiculæ corpore longè maiores, vt quæ vncias quatuor cum ſemiſſe prolixæ eſſent, & binas vncias vltra extremam caudam porrigerentur. Roſtri color albus, cuius ſuperna pars vnciam longa, & breuibus elegantibuſque plumulis ſiue villis rubri coloris ad mediam vſque partem tecta, ſericorum quorumdam ſtaminum inſtar, quemadmodum & tota capitis pars anterior: inferior verò roſtri pars vnciam ſimiliter longa, quam tamen aliquantulum ſuperabat prona: media capitis pars vtrimque circa oculos paruas maculas nigras expreſſas habebat. Collum cum pectore exilibus pẽnis ſaturè rubris, & quaſi ſanguinei coloris tectum, vt quodammodò ſericeis etiam ſtaminibus conſtare viderentur. Omnes deinde pennulę, dorſum & remiges alarũ pennas caudámque tegentes, pænè vnius erant coloris. Singulæ verò alæ tredecim pennis remigibus conſtabant, pronâ quidam parte fuſci ex rufo coloris, ſupinâ autem ex flauo fuſci. Cauda ſeptem pennis fuſcis erat prædita, quas minùs diligenter diſtinxit pictor, aut ob pennulas eas tegentes, diſtinctas exprimere nõ potuit. Supina porrò corporis pars ſub pectore, velut torque minimum ferè digitum lato inſignita erat, atris plumulis tamquam ſtaminibus ſericeis conſtante. Pennæ ventrem tegentes albæ erant, ſed quæ alis proximæ, nigræ, & earum quinque aut ſex in ſingulis lateribus longiores; binas videlicet vncias æquabant, atque in latiorem extremitatem viridi elegantiſſimoq;, & ſplendente haud ſecùs ac anatis ferè maſculi collum, præditam deſinebant. Ex vropygio autem inter caudæ pennas binæ prodibant velut ſetæ equinæ, tenues, firmæ autem, ſeptem aut octo vncias longæ, & illæ quidem prorſus nigræ, ſed quarum extremitates ad vnciæ longitudinem in orbem conuolutæ erãt, ab vno dumtaxat latere tenuiſſimis villis præditæ, qui pronâ parte coloris viridis ſaturi ſplendentis & elegantis, pænè inſtar pennularũ, quæ anatis feræ maris collum tegunt, magnam ſanè venuſtatem toto auiculę corpori addentes: ſupina autem eorum pars fuſci coloris erat. Intelligebam etiam, quoſdã eſſe conſpectos, qui ſetas illas haberent, alteram ſuper alterâ verſus extremum decuſſãtim ſitas. Hæc Cluſius.

Aliquas tamen ego manucodiatas ab Indiâ adductas vidi, ſed neſcio vnde pedes auulſi. Quin ſi terræ aut ramo darent ſe, magnum incommodum acciperent in pennis, nec ſine periculo hærendi, ornatu ipſo intricatæ. tota enim auis videtur aëri nata, & potiùs opus eſſe vi ad deprimendum ſe quàm ad ſuſtinendum ſn æthere: tantâ leuitatis ſupellectili exornatur. Mihi quoque renuntiauit teſtis oculatus, qui collegit paradiſiacam iſtam auem recens mortuam, nullos in illâ pedes inueniſſe.

CAPVT XIV.

De aue verminosâ ſeu tuputâ.

INſolens videtur natura in aue quæ tuputę vſurpauit nomen à cantu, etſi aliunde inſolenti putredine ſit celebrior. Viua tota farcitur vermibus, hos pro carne habet, his ſingula membra imbuta: præter hos & pellem, nihil carneum. Cutem non perforant denſis exornatam pennis. Verſatur in ca-

carectis & herbosis locis, proceras arbores non amat. Phasiano formâ similis est, sed minor. Diligens Indicarum rerum scriptor Franciscus Hernandus eodem modo narrauit huius admirandæ auis naturam.

CAPVT XV.

De Mozambicanis gallinis.

TEtra quoque est caro gallinarum in Mozambicâ, quarum pennæ, carnes & ossa adeò nigricant, vt coctę in atramento elixæ putentur; sapidissimæ tamen & reliquis longè meliores creduntur.

CAPVT XVI.

De aue cornutâ.

ADmirandi opificij est auis, quam Indi *yohualcuachili* seu caput nocturnum chilli appellant. Assurgit illi ab rostri exortu corona quædam, aut orbis in tres diuisus cuspides, superiori parte mediocriter crassus, & è luteo rubescens: ab anteriori alarum bini aculei contorti exeruntur. His armis auicula imbellis aduersus fortiores defenditur. Nullius vitam natura contempsit. Auis est littoris Oceani Septemtrionalis alumna, salsorúmve lacuum, è quibus victum sumit. Inuenta apud flumen Tuspe, vix æquat sturni nostratis magnitudinem, sed collo constat tenui & longo, capite paruo & in longum producto, prolixo rostro luteoque, prolixisque cruribus, & pędum digitis atque vnguibus: vngues autem lutei sunt, digiti & crura cinerea cum inferiorum femorum parte, nam superior fulua est cum anteriori alarum parte, quarum posterior cyanea est. Reliquum corpus nigrum, quibusdam tamen fuluis circa ventrem permixtis pennis.

CAPVT XVII.

De aue ridibundâ.

SÆpè non secura lætitia. Æmula risus humani est quapachtototl seu auis fulua, propterea inauspicati infamiâ ominis fuerat infensa Indis. Octo vnicias longa est, ac totidem cauda; rostrũ è cyaneo nigrum, longiusculum iucuruumque; oculi nigri, & iris alba; pectus cinereum, ac inde ad caudam vsque venter niger; cauda ex nigro fluuescens, alæ verò, collum atque caput fulua, vnde inuenit apud Indos nomen. Grato aiunt constare nutrimento.

CAPVT XVIII.

De luscinijs.

LVsciniæ in Hispaniolâ toto anno concinunt.

CAPVT XIX.

De gallis.

IN pluribus Indiarum plagis sub dimidiam noctem tacent galli; tam irregularis sunt cantus.

CAPVT XX.

De aue barbatâ seu tentzon tototl.

APpellatur tentzon tototl, auiculapassere minor, colore fusca, pilis quibusdam ad rostri radicem circumcircà propendentibus, barbæ instar, vnde nomen vsurpauit.

CAPVT XXI.

De aue viuiuorâ.

TLauhquechul dicitur auis peregrinæ gulæ: viuis dumtaxat piscibus vescitur, mortuos non attingit; raptu gaudet, specie similis est plateæ aut pellicano, sed coccineo pulcherrimoque vniuersi ferè corporis colore, aut ex albo rubrescenti, lato atque obrotundo circa finem rostro, cinereoque: pupilla nigra, iride rubrâ rugosâ, fronte gallipauonis, auræve, depili pænè capite, candentique cum vniuerso ferè collo, & parte pectoris, & fasciâ nigrâ latiusculâ, caput à collo distinguente. Circa littora maris aut fluminum viuit.

CAPVT XXII.

De coturnice aquaticâ.

ACoturnicis magnitudine vocatur acolin quędam auis fusca Mexicani lacus; prolixo est rostro, & curuo in inferiora, pedibus longis: iuxta aquarum summitatẽ cursitat celerrimè, numquam ferè volat, vescitur pisciculis, & ipsa esca vulgo.

CAPVT XXIII.

De coruo.

CAcalotl seu coruus candidis aliquibus pennis inuenitur in Indiâ: sed variegatum triplici colore, & duplo maiorem quàm Europa, insula Cerne alit.

CA-

CAPVT XXIV.

De coruo aquatico.

ACacalotl mas, seu coruus aquaticus à caudâ extremâ ad rostri vsque acumen quatuor ferè spithamas longâ, ac mediocris amplitudinis; crura sesquispithamea, rostrum arcus instar incuruum, duos palmos longum, ac mediocriter tenue: pedes in quaternos finduntur digitos nigerrimis munitos vnguibus: crura minùs nigrescunt digitis, rostrum cyaneum est, ac caput exiguum. Plumæ infernæ fuscæ insertis rubris, superiores verò promiscuè purpureæ, subnigræ, virides atque splendentes: ceruix est septem digitos longa. Caput collumque pennis fuscis, albis & viridibus teguntur ac paulisper fluuescentibus. Oculi sunt nigri; iris verò sanguineo tegitur colore. Ceterum ab externis oculorum angulis vsque ad rostrum, vnciæ vnius interuallo deplumis & glabra est pellis rubescensque ex albo. Alę viridi splendentique subtus pellucent colore, & qui pro varijs solis repercussibus euariet atque mutetur; supernæ verò prope exortum passeæ sunt, deinde verò viridi atque pauonino spectabiles colore. Indigena Mexicanę plagæ auis est: versatur circa lacus, ac piscibus victitat. Masculus fortassis est eius auis quam recentiores vocant arcuatam, aut illi saltem congener. Educat filios veris tempore iuxta lacustria loca. Bonum præstat alimentum, nec valdè iniucundum, crassum tamen, atque (vt lacustres aues decet) piscosi odoris.

CAPVT XXV.

De anatibus cornicinibus.

IN Asiâ quoddam est genus anatum, quod non immeritò quis inter cornicines retulerit, ita voce cornuum sonitum imitantur, quę inflare solẽt per dispositos equos iter facientium duces. Est ea auis, quamuis inermis, audax & strenua: quam etiam malos dæmones terrere, Turcis persuasum est: certè libertatis adeò retinens, vt etiam per totum triennium in corte nutrita, facultatem nacta, libertatem saginæ anteponat, sedesque naturales & suetos alueos volatu repetat.

CAPVT XXVI.

De auibus non consistentibus.

TZtactzon yayauhqui, siue auem varij capitis vocant Indi speciem anatis, rostro nigro mediocriter lato, vniuerso pænè corpore candenti, nigro atque cinereo, sed circa collum & caput, purpureo, albo, cyaneo, viridi, ac ad solis repercussus lapidis aut vestis heliotropiæ instar, vario atque pauonino. Palmæ crurasq; rubra sunt, alimentum verò quale ceterarum palustriũ; lacui siquidem Mexicano aduena est. Illud minimè prætereundum, anatis id genus non ingredi, sed natare velut & acitli, seu lepus, vocatum ab aquâ, vt vtrisque crura etiam eodem modo natatui tantùm concessa, minimeque ad incessum, vt quæ extremo adhærescant & conglutinentur corpori, velut auibus monstrificis, & quæ fortasse ceteris alijs naturæ artificijs raritate & mirabili fabricâ non cedant.

MERGVS AMERICANVS.

MER-

MERGVS MAXIMVS FARRENSIS siue ARCTICVS.

CAPVT XXVII.

De mergo Americano & Arctico.

EXiguis alis hæc volucris est, propterea monstrosa. Idem pedũ opificium obtinuit mergus Arcticus, è Noruegiâ ab Hoiero Medico missus ad Petrum Pauvvium, quem Clusius descripsit. Auis marina est, & palmipes, ansere domestico maior, aut certè magnitudine illi æqualis: nam à collo quâ parte pectori coniungitur, vsque ad oropygium, binos pedes longa erat: corporis ambitus binorum pedum longitudinem superabat. Alæ quatuordecim vncias longæ; cauda breuis vix trium vnciarum, collum ferè octovncias longũ, eius ambitus paulò maior, caput breue, tres vncias latum, rostrum nigrum, mucronatum, quatuor vnciarum magnitudinem superabat. Lingua pænè tres vncias longa, nigra, mucronata, cartilanigea, quodammodò carinata, superiore parte quâ rostri parti connexa erat, paruis dentibus introrsum recuruis vtrimque prædita, mediâ autem parte aspera: palatum similiter quatuor exiguorum & breuium dentiũ introrsum spectantium ordinibus constabat, quibus escam retineret & conficeret: nam rostrum dentatum non erat. Totum corpus densis pennis tectum habebat, quæ in pectore, toto ventre, & alarum supinâ parte breues & candidæ, in dorso autem alarumque pronâ parte longiores & nigræ, singulæ tamen circa extremum geminis maculis albis insignitæ, quæ in dorsi quidem lateribus longiores, maioribus, quæ verò circa collum in medio dorso alisque supra caudam, minoribus; sic vt aliæ alijs incumbentes, inuicemque tegentes ad maculas illas vsque, eam ferè varietatem repræsentarent, quæ in meleagride siue Numidicâ gallinâ conspicitur. Collum velut torque cinctum erat, è nigris pennis constante: caput etiam similibus pennis tectum; quæ tamen oculos & rostrum ambiebant, paruis maculis albis erant distinctæ; sub gutture etiam aliquas paruas pennas albas nigris permixtas habebat: prona similiter colli pars supra torquem illum nigrarum pennarum, ad vnciæ longitudinem paruis pennis nigris, latera tamen alba habentibus, erat ornata, quemadmodum & ea pars quæ infra torquem in pectoris lateribus, infra podicem, nigrarũ pennarum transuersam lineam habebat, quas albæ subsequebantur, deinde sub caudâ aliæ nigræ albis maculis notatæ. Crura habebat in extremo corpore sita, paullò longiora tribus vncijs, plana, nigra; pedes quatuor vncias longos, plusquam tres latos, nigros tribus digitis præditos (quorum interiores tribus articulis constabãt, breuioresque erant, medij quatuor, exteriores quinque) nigrâ membranâ simul connexos ad vngues vsque, qui plani. Singuli etiam pedes, in posteriore parte paullò supra inflexionem, paruũ articulum instar calcaris habebant. Circa Farrensem insulam, quæ inter Noruegiã & Islandiam sita, captam hanc auem scribebat Hoierus, fœtum in vndis educare, nec nisi procelloso mari ac circa Autumnum, hiemisve initium conspici, terram verò numquam attingere, nec volantem vmquam esse conspectam, adeoque nec alarum vsum habere ad volandum, nec pedum ad incedendum: quo fit, vt non nisi capite extet (eo referente) quando se conspiciendam præbet. Huic non valdè dissimilis videretur mergus ille marinus, cuius meminit Gesnerus in Paralipomenis ad Historiam de Auibus pag. 767. nisi illi in dorso cinereas plumas nigris maculis conspersas tribueret. Huic similis est aqueus lepus, cuius iam meminimus.

CA-

CAPVT XXVIII.

De quachiltone.

VIgilias & cantus galli quachilton æmulatur, siue auis siliquastrini capitis. Aliqui *yacacintli* vocant. Intempestâ nocte, & sub primo manè gallinaceorum ritu canit. Color illi purpureus, ex nigro intersertis candentibus pennis. Rostrum initio pallet. Adolescentibus rubet caluities iuxta rostri exortum: fulicam imitatur: lutea crura in virorem assurgunt, in quatuor desinentia digitos pallidos, citra vllam membranam. Oculi nigri, iris fulua. Lacustris auis est, piscibus vescitur, ipsaque non ingrata palato.

CAPVT XXIX.

De aue latirostrâ.

ESt apud Indos genus quoddam anatis feræ (hirundinem Hispani indigenæ appellant) tempatlahoac domesticæ magnitudine, quare idem vsurpauit apud Indos nomen; rostro lato est & longo, vndequaque nigrante. Lingua alba, cruribus palmisque ex pallido rubescentibus, collo & capite viridibus, purpureis, & nigro splendentibus colore, adeoque pauonino aut heliotropiæ gemmæ: oculi nigri sunt, & pallens iris, pectus candens, reliquum verò corpus infernè fuluum, & binis maculis iuxta caudam vtrimque candentibus insignitum, supernè verò semicirculis quibusdam in ambitu ex albo, tendentibus in fuscum; intra verò è nigro in viridem splendentem. Alæ initio cyaneæ sunt, mox candidæ, & tandem virenti micantes splendore: earumdem tamen extrema altero latere fulua sunt, altero verò fulgida atque viridia: cauda desuper subtusque per ambitum candescit, ceterùm infernè nigra, pauonacea verò supernè. Aduena est lacui Mexicano, & quale aliæ lacustres aues solent præstare alimentum.

CAPVT XXX.

De aquila cristatâ.

VEnustum genus aquilæ, & insignito capite regium, vocant Indi yzquauhtli, rostro ad radicem luteo, deinde verò nigro, nigris vnguibus, pedibus pallidis, cruribus ventreque e nigro & candido permixtis; collo fuluo, dorso & caudâ nigris ac fuscis, coronâ cristâque nigrâ. Magnitudinem circiter æquat vulgaris arietis, & vel ferocium audaciam animalium, adeò vt homines etiam ipsos, postquam cicurata est, leui ex causâ aggrediatur & inuolet: mitescit tamen, & aucupio non minùs ac reliqui accipitres, quorum genus videtur, idonea est atque inseruire solet. Auis digna quæ à Regijs aucupibus alatur ac circumferatur.

CAPVT XXXI.

De aquilâ virgæ.

VIlior est tlacoquauhtli, seu aquila virgæ: frigidas amat plagas: asturis magnitudine, fusca & cinerea, rapax auicularum, murium, lacertarum, colotorum, quibus vescitur.

CAPVT XXXII.

De struthione.

SAgacissimi ingenij est struthio in Occidẽte. Suri ab Indis, ab alijs *iardu* vocatur, ignobilioris & inelegantioris pennæ, quàm in Africâ. Color non plenè albus, sed in fuscum degenerans. Vix vllo cane, nisi consectentur plures, capitur. Currit obtentâ vento alâ, miro astu, vt impetum venti reuocet ad canem, & retardet; defessâ vnâ, obijcit alteram alam, in quâ aculeum habet quo se pungit, vt magis incitet cursum, velut cursor equum calcari agitat. Ouis incubat mas; cogit viginti aut triginta femellas, vt in eodem loco oua pariant: quo effuso, statim mordet & abigit, postea ipse fouet. Mirabilior illa œconomica: vnum aut duo oua sepofita ante nidum locat, donec ex reliquis pullos edat; tunc perfodit ouum præpositum nido, quod quia corruptum est æstu, aduocat scarabeos & muscas, quibus pascit struthio pullos. Exhausto primo ouo, terebrat alterum, ad penu etiam suæ familiæ. Sic componitur, quòd Scriptura sacra' accuset impietatis erga prolem struthiones, & Auctores ob pietatem laudent: scilicet mares amantes sobolis sunt, feminæ contemnunt.

T CA-

EMEV CLVSII.

CAPVT XXXIII.

De emeu.

IN Bandâ insulâ, vnâ ex Moluccis, emeu autem, siue eme, repertam describit latè Clusius. Hæc porrò auis dum surrecto capite incedebat, quatuor pedum & aliquot vnciarum altitudinem excedebat: nam collum à summo capite ad dorsi initium tredecim pænè vncias erat longum, ipsum corpus binos pedes latum, femora cum cruribus vsque ad pedũ inflexionem decem & septem vncias longa; corporis autem ipsius longitudo à pectore ad oropygium trium pedum fermè erat. Pennæ seu verius plumæ totum auis corpus cum infimâ parte colli, dorso & pectori proximâ, atque femora tegentes, perpetuò erant geminæ, ex eodem paruo breuique tubulo prodeuntes, & sibi inuicem incumbentes, supernâ quidem paullò crassior, infernâ verò tenuior & delicatior, illæque variæ longitudinis, vt in similis auis exuuio, quod Christianus Porretus Leydensis pharmacopœus diligẽtissimus habebat, obseruabam. Quæ enim in infimâ colli parte breuiores erant, quæ in medio corpore & lateribus longiores, sex videlicet aut septem vnciarum; quæ autem in extremo corpore circa oropygium (nam caudâ carebat) nouem vncias longę, & reliquis duriores. Quãquam omnes duræ aut rigidę, attamen non latæ, sed angustæ, & rarioribus lateralibus pilis ex aduerso sitis præditæ, nigri coloris, quæ tamen circum femora ad cineraceũ fèrè tendentis, nigro permanente neruo, vt in reliquis: eam verò formam & situm habebant illæ plumę, vt à procul aspicientibus non plumis sed villis dumtaxat tectum eius auis co-

corium existimari possit, quale vrsinũ est, & alis carere, tametsi alas haberet; sed sub plumis latera tegentibus latentes, & quatuor maioribus pennis nigris prędita, vt in exuuio obseruabam, tametsi illæ abruptæ essent, nec de illarum longitudine certi aliquid pronuntiare possim; caules tamen confracti satis crassi, duriq; & solidi erãt, atque in extimam alæ partem altè penetrabant. Alæ verò pars superior corpori cõtigua pennas siue plumas vestitrices, illis similes quæ adhuc in pectore retinebat; ad hoc enim datas huiusmodi alas censendũ, vt currentem adiuuent, quia hanc auem non esse volucrẽ, nec à terrâ tolli posse arbitror. Crura in ambitu quinque vnciarum crassitudinem superabant, crebrisq; corticibus seu squamis latis tecta erant, præsertim supra pedis inflexionẽ. Pedes habebat crassos, duros, tribus crassis digitis præditos, pronâ parte velut squamis tectos, supinâ prorsus callosos: quorũ medius, qui reliquis longior, tribus articulis constabat, interior vno, exterior binis. Omnium vngues valdè magni, binas pænè vncias longi, crassi, duri & cornei: eius caput exiguum pro auis magnitudine, & ferè glabrũ, coloris ex atro cærulei cum colli supremâ parte, in quo apparebant rari pili nigri: oculi paullò supra rostri fissuram magni, ardẽtes & truces, leonis oculis pęnè similes, quos cingebant nigri pili, quemadmodum & meatus illos aurium paruos & detectos, quos pænè oculos habebat. Rostri prona pars quemadmodum arcuata erat, paulloque supra mucronem binis foraminibus, narium vsum prębentibus, prædita; à cuius medio ad capitis vsque verticem porrectum diadema assurgebat corneæ substantiæ, tres ferè vncias altum, coloris ex flauo fusci, quod cum plumario defluuio cadere, & cùm plumæ renascuntur, nouum crescere intelligebam. Supina rostri pars, ab eius scissurâ ad extremum mucronem quinas vncias longa. Anterior colli pars quatuor pænè vncias infra rostrum, bina velut membranacea palearia, seu barbulas, propendentia habebat duas vncias longa, coloris rubri miniati. Postica similiter colli pars deplumis, à capite secundùm longitudinẽ rubri miniati coloris erat; deinde infima eius pars aliquot rubris plumulis, quibus nigræ intermixtæ tecta. Ceterùm tametsi hæc auis aliquas notas habere videatur cum struthiocamelo communes, velut exiguum caput, naturâ pænè caluum, quodque sine delectu vorat quidquid obijcitur. Pedes tamen bisulcos non habet, sed tribus digitis præditos, vt antè diximus, sine calcari, otidis siue tardæ pedum modo: ideoque adeò firmos & robustos, vt in illustrissimi Comitis horto (quem cum ipso Comite ingressus eram vt auem conspicerem) arborem humani femoris crassitudinem æquantem prorsus contusam viderim, & eius corticem sublatum ab huius auis, Comite id asserente, pedibus & vnguibus: etenim non rostro antrorsum, sed oblique se conuertẽs, auersis retrorsum pedibus, eos, cum quibus pugnabat, impetere solebat. Licet verò quæcumque obijciebantur voraret, vt aurantia mala integra, & similia; ordinarius tamen eius cibus erat similagineus, siue primarius panis, quem in magna crassaque fragmenta diuisum, obiectum vorabat, maxime enim recentibus gallinarum ouis delectari intelligebam, quæ integra cum ipsâ testâ glutiebat; si autem parum firma esset valetudine, illa ipsa integra per anum reijciebat, deinde rursus ea vorans retinebat & concoquebat. Mihi autem affirmabant, hanc auem fuisse marem, & ex posticâ parte penem, cameli instar, interdum exerere esse conspectum. Audio porrò, illas naues, quæ anno à Christi natiuitate millesimo sexcentesimo tertio ex Moluccis in Hollandiam redibant, binas similes aues quidem attulisse, sed in itinere mortuas proiecisse, tametsi earum exuuiæ siue coria, ob raritatem, conseruari potuissent: illius auis aliquot oua nihilominùs relata certè terna aut quaterna eodem anno Amstelredami conspiciebam à mercatoribus redempta, & paullò etiam antè vnum Leydæ apud Porretum videram, omnium, meâ opinione, maximum & pulcherrimum: dimensi enim per longitudinem ambitus, quindecim vnciarum erat; per transuersum autem, duodecim, aut paullò amplior, vt propter amplitudinem pro quodam vase non minùs haberi posset, quàm struthiocameli oua, quibus, teste Plinio, veteres nonnumquam vtebantur, & adhuc nostra ætas eius rei gratiâ vsurpat; nam non semel videri memini struthiocameli oua argento excepta & inclusa, poculorum vicem præbere. Huius tamen auis oui testa non erat valdè densa, nec alba veluti ouorum struthiocameli, sed extremâ parte virescentis ex cinericeo coloris, & perpetuis, saltem creberrimis, quasi tuberculis saturâ viriditate præditis ornata: illorum autem quæ Amstelredami conspiciebam, vnum eiusdem pænè erat cum illo magnitudinis, formæ & coloris, quædam verò magis orbiculata, aliqua minora, nonnullorum etiam color dilutior, & minùs elegans. Porrò mihi relatum, huiusmodi aues Moluccarum insularum non esse peculiares, sed etiam in Sumatrâ siue Taprobanâ, vicinoque illis insulis continente reperiri.

CAPVT XXXIV.

De tritono aue.

SVauissimi auicula concentus Hispaniolam incolit. Tribus vocibus canit: scilicet penè indiuisibilibus modulis variat cantum, ab acutâ voce in alias subitò dilapsa, vt videatur vnà omnes edere, vnoque spiritu multos formare tonos, tamquam si à tribus gutturibus fabricarentur. Anonymus manuscriptus, testatus se audiuisse, censet nullam auem iucundioris cantus, & oppidò præstare luscinię inexplicabili propemodum dulcedine. Negat à se visam hanc auem, solùm auditam: sed aliorum testimonio pulcherrimam prodit, & mirifico colorum ornatu variegatam.

CAPVT XXXV.

De passere aquatico.

ACototloquichitl seu passer aquaticus mas, pertinacis cantionis est: non minùs occinit, quàm Sol pergit: ab eius exortu ad occasum contumaci garrit sonitu mures imitante. Iucundior palato est quàm auri: iuncetis & carectis insidet, ibique nidificat. Passerem magnitudine & formâ simulat, rostrum tamen nigrum, crura & pedes fului, inferiora corporis plerumque candida, cetera fulua, candore aliquo & nigrore variegata. Reperitur in Mexicanis plagis.

CAPVT XXXVI.

De aue raucâ.

LVdibrium quoddâ & arbitrium ceruicis nobilitat acaca cahoactli, seu auem aquatilem raucũ sonantem; raucedo enim vocis indidit nomen. Halcyonum species illa est, quam nostri martinetum piscatorem vocare solent, circa aquarum fluenta victus gratiâ à congenitâ quadam versantem naturâ. Anate ferâ paullò minor est, colloque & rostro spithameo: hoc tres digitos latos prominet, medio, cùm sortitur crassitudinem, in aciem desinit, ac morsui est peropportunum. Supernè verò nigrum est, infernè album, & pallescens circa latera. Oculi nigri sunt, iris rubra prope pupillam, deinde pallida, ac demum candens. Ab oculis ad rostri vsque exortum fascia procedit viridi pallescens. Crura pedesque in digitos fissi virescunt extrinsecus, intrinsecus verò inclinant ad pallorem, color totius corporis magnâ ex parte albus est, fuluis pennis insertis; verùm superna magis fusca sunt, inferna verò candida. Alæ infernæ cinereæ, ac desuper circa extrema nigræ, mox è fuluo rubescentes, deinde pallescentes ex fuluo, ac demum fuluescentes circa dorsum. Piscibus victitat: mitescit minimo negotio, nec est cantu insuauis, indulgenter tamen ac blândè vermiculis & alijs animalibus exiguis, quæ in paludibus gignũtur, est alenda. Carne etiam vescitur, & alijs non paucis, vbi fieri aliter non possit. Crassi est nutrimenti, neque dissimile ei quod anates feræ præsentare solent. Indigena est Mexicanæ plagæ, & verè educat inter iunceta sobolem. Mirum est, cùm sit ceruix pro ratione reliqui corporis longissima, in quam breuitatem illam cùm libet contrahat, quod frequentiùs facere solet. Cauda pusilla est nigraque, & nonnihil præ se ferens splendoris, quæ in maiorem procedit amplitudinem. Patrio nomine appellant *tolcomoctli*. Similis omnino esset hæc auis compari, nisi rostrum desuper nigricaret, subtus rubesceret, velut pedes & crura, nec per vniuersum corpus fuluum nigrumque promiscuè cerneretur.

CAPVT XXXVII.

De hoactzin.

VSus Medicæ artis commendauit hoactzin, siue auem edentem sonitum nomini similem. Gallinæ Indicæ ferè est magnitudine, rostro incuruo, pectore candido in luteum inclinante, alis caudaq; maculatis per interualla pollicis, colore candido & pallenti, dorso ac supremâ parte colli fuluis, sed vtrisque in fuscũ colorem inclinantibus, prætereà etiam & temporibus vsque ad rostrũ & oculos. Vnguibus est nigris ac fuscis cruribus. Cristam gestat concinnatam è plumis è candido in pallidum colorem vergentibus, sed dorso earum nigro. Vescitur anguibus. Vox ei est magna, & vlulatum quemdam repręsentans. Apparet Autumno: inauspicata habetur ab incolis, ossa eius dolorem cuiusuis particulæ humani corporis lancinatione sedant. Suffitus quoque plũmarum mentem restituit his qui è morbo aliquo eâ parum constantes euasere. Pennarum cinis intra corpus sumptus medetur morbo affectis Gallico operâ mirabili. Viuit in calidis regionibus qualis est Yautepecensis, magnaque ex parte arboribus iuxta flumina consitis insidet.

RABIHORCADO.

CAPVT XXXVIII.

De rabihorcado.

IN binas partes distinguit hęc auis bifurcatam caudam, interdum explicans, interdum contrahens, sartoriæ forcipis instar, ideò rabihorcado dicitur, & à Lusitanis *raboforcado.*

CAPVT XXXIX.

De aue auritâ.

EXoticum oti genus talehicuatli videtur. Cornuta auis est siue auriculata, parua corpore, resima, rostro breui, nigra lumine, luteâ erubescens iride, fusca & cinerea plumis vsque ad crura, atra & incurua vnguibus. Cetera naturâ similis nostrati oto.

CAPVT XL.

De bubone oculauro.

TEcoletl genus est bubonis auriti, spectaculo dignum, nigro & fusco colore variegatur, huic oculi magni & aurei.

CAPVT XLI.

De auiculâ floridâ.

NOn ignauum nidificium xochitototl siue auiculę floridæ. Ex arborũ ramis nidum cõstruit pendulum, ibi incubat ouis; formâ & magnitudine ęmulatur passerem nostrum. Multicolor pennâ, pallet, nigrescit, candet: partim quoque est fusca. Vbique incola; vermiculis & exiguis seminibus vescitur: amœna auri & palato, cantat, & editur suauiter.

CAPVT XLII.

De xomotl.

NOn solùm ouibus & quadrupedibus protectionem nuditatis nostræ debemus, pennas etiam xomotl intexebant Indi suis vestibus. Palmipes est hæc auis, dorso & alis desuper nigris, pectore fusco, cristatam iracundia facit.

CAPVT XLIII.

De aue caluâ.

CAluities nobilem fecit auem, à barbaris yacacintli, seu rostrum spicæ maizij dictam. Tres pænè spithamas est longa, viren-

tibus cruribus,capite ventreque cyaneis,sed in purpureum vergentibus, alis promiscuè fuluis nigrisque; luscis oculis ac rostro, sed in coccineum prope exortũ vergente, quod tres pænè digitos latos longum est,anteriori parte capitis depili & caluâ. Ad fulicas recentiorũ videtur pertinere, ac piscibus iuxta lacus & flumina viuere. Edulis est eius caro, sed nec bono nec grato alimento.

CAPVT XLIV.

De aue pulchrâ.

RIdens & iucunda natura auem xlepapantototl pinxit. Anatis ferè species est, importuna Mexicanæ paludi, rostrum tamen in acutum finit: nullus illi negatus color. Pulchritudinem varietas dedit, pulchritudo nomen.

CAPVT XLV.

De aue siccâ.

NEc contemnendi spectaculi est hoactli, siue tobactli,id est,auis sicca,lacus Mexicani alumna, ternas spithamas à rostri ipsius acumine ad caudam postremam longa, ac gallinæ nostræ magnitudine. Crura prolixa,pedem,rostrum cum vnciâ trientem, crassitudine verò pollicem æquans. Supernè id nigrum est,lateribus autem pallens, ac infernè nigrum & subfuscum. Oculi sunt magni, iris lutea, & palpebræ rubeæ: vertex plumis nigris tegitur,itemque cristâ insigni, similiter nigrâ: collum, venter, corpusque vniuersum cãdet:sed cauda cinerea est,velut & desuper alæ,nam infernæ sunt albidiores: superiores alarum partes virore quodam splendent. Dorsum, etsi candidis tegatur plumis, pennis tamen nigris in virentem splendorem inclinantibus vestiri solet. Pedes qui in digitos fissi sunt,& crura quoque,pallescunt. Albâ fasciâ circumcingitur caput, à rostri exortu ad oculos vsque procedente. Lacus Mexicani aduena est, vocaturque ab Hispanis indigenis, velut & quædam aliæ aues, *martinete pescador*,ob piscium quibus alitur capturam. Arundinetis educat sobolem, grauem infert morsum, ac grauem similiter vocem edit.

CAPVT XLVI.

De aue venti.

IDoneum quoque conspectum heatototl, seu auis venti exhibet. Magnâ cristâ exornatur, orbiculari,ac coronæ modo eminenti, & paulisper candidâ. Pectus è fusco vergit in cinereum: venter albus est, ac pedes plani: crura fulua, & pennæ circa ea ortæ: cauda orbicularis & variata infernè candido pulloque colore, supernè verò fusca. Alæ subtus candentes,cinereæ ac pullæ sunt, desuper nigræ, candidis tamen quibusdam insertis pennis; reliqua verò eâdem quæ aquaticis est naturâ, & similis alteri heatototl, quæ anate domesticâ paullò minor est, rostro atro,tenui,obrotũdo, ac prope extrema contorto, plumis inferne candidis, supernè verò iuxta femora fuluis, lineis tamen nigris intercursantibus; circa residuum verò, & caudam fuluis. Alæ sunt subtus cinereæ; supernè verò fuscæ,nigrę atque albę. Caput est nigrum cristratumque, sed ab occipitio teniæ albę vtrimque procedunt ad oculos, qui atri sunt, & luteâ constant iri, cum cetera sint similes auibus incolẽtibus paludes.

CAPVT XLVII.

De auibus torquatis.

SVus quoque torques argenteus honestat achalalactli, seu auem piscium vibraticem. Alij vocant *michalalacti*. Columbinâ est magnitudine & formâ,rostro nigro acuminato, tres digitos longo, & pro corporis proportione crasso;caput cristâ ornatur è colore cyaneo in nigrum tendente, longâque. Venter candidis tegitur plumis, & collum torque candenti insignitur: alæ infernè albescunt,sed postremis partibus videntur fuscæ, & candicantibus maculis interstinctæ, supernè verò sicut reliquum corpus sunt cyaneæ,extremis partibus nigræ, & albis vndique respersæ maculis. Cauda partim nigra, partim cyanea est, sed maculis albis per interualla quoque variata. Crura rubea sunt, pedes diuisi in digitos, in atros vngues desinentes; oculi nigri,& iris candescens. Aduena auis est huic Mexicanæ regioni, versaturque iuxta fontes & flumina, pisciculis & alijs aquatilibus victitans,edulis,sed reliquarum auium palustrium sapore atque nutrimento.

Neque exiguus decor est amalozque seu aui rubescentis colli. Palustris ea est,nostrati turturi magnitudine par, cruribus pedibusque in digitos fissis, atque ex albo rubescentibus,nigris vnguibus,rostro medio circiter longo,exili & nigro,atris oculis,& iride rubrâ, pectoris & ventris & alarum inferna alba sunt, sed cauda, quæ mediocrem magnitudinem nancisciturr, fuluo & nigro colore est inspersa: at collum pectusque torques bini,minimi ferè digiti distantes interuallo, nigrique cingunt, quorum anterior vndiquaque circuit, posterior supernâ deficit ac disparet parte. Ex vtroque latere maculæ binæ candentes, pari amplitudine,supra oculos versus collum,illud ferè attingentes,discurrunt. Superna corporis, adeoq; ipsa cauda, albo; nigro fuluoque sunt colore; alæ verò desuper fuluo & fusco. Indigena est auis, lacus Mexicani alumna, ac veris tempore educans sobolẽ. Estur caro, quę eodem quo ceterarum aquaricarum est nutrimento. Vescitur ipsa culicibus, pisciculisque & vermibus lacustribus: vehementiùs perstrepit quàm pro corporis ratione, nec tamen potest garrulis auibus adnumerari.

CAPVT XLVIII.

De pico salutifero.

NObilis est à dolore capitis leuando tleuhquecholtototl,seu auis capiti plateæ similis. Merulâ maior est, rostro longo nigroque, sed infernâ parte longè breuiori, vertice ac pænè toto collo desuper rubeo,infernis partibus omninò cinereis; alis verò ac dorso nigris, sed albis transuersisque lineis variatis. Degit Pauatlanicis agris prouinciæ Totonacapæ. Pici species est arbores perforans, cuius capitis plumæ rubrescentes applicatæ & conglutinatæ,capitis feruntur curare dolorem; siue in eam sententiam venerint, quòd vertici auis adhæreant, siue id ita se habere experimento aliquo deprehenderint.

CAPVT XLIX.

De pico imbrifæto.

PIci quoque genus quatotoni, vpupæ magnitudine, & nigro fuscoque colore variatum. Rostrum, quo excauat arbores perforatque, tres digitos longũ est, firmum & candens, & infernè breuius. Caput est paruum, ac rubris contectum plumis, cristâ quoque rubrâ insignitum,ac tres vncias longâ, sed supernâ parte nigrâ. Alterutro colli latere fascia candida descendit ad vsque circiter pectus. Crura pedesque liuida sunt. Viuit non longè à mari Australi. Nidificat in arboribus excelsis: vescitur cicadis,tlaolli, & vermiculis: imbrium tempore educat, hoc est à mense Maio vsque ad Septembrem: edulis tamen non est, nec alium (quod acceperim) præstat vsum.

CAPVT L.

De pico Martio.

OConenetl dicitur in Nouâ Hispaniâ Pici Martij species maxima, cuius puluis salutaris est hydropicis.

CAPVT LI.

De accipitribus Chiappæ.

QVosdam accipitres fluuiales Chiappa nutrit, monstrosos pedibus: vnus anserinus, alter aquilinus: vno innatat, altero raptat prædam.

CAPVT LII.

De alcatrazl.

ALcatrazl priscus onocrotalus;quare dũtaxat addam pauca de hac aue. Fertur sæpè ne noctu in mari medio à volatu cessare, sed efferre se admodum in sublime, tum collo sub alteram alam reducto, alterâ expassâ,permittere se ventis,donec suopte pondere dilabatur, vbi id sensit, excitare se, ac rursus alta repetere; sic noctem subeundo descendendoque transigere, & laborando quiescere. In nonnullis locis manè & vesperè ducentarum turma ad piscandum prodit. Sublime petunt, inde speculantur prædam: visâ, collectis alis præcipiti se pondere demittunt ad aquas, insequuntur pisces vsque ad fundum, post longum spatium emergunt aliæ cum rapinâ; alię inanes & irritæ. Mirum aspectu,quasdam pręcipitari,quasdam attolli; quasdam immergi,emergere alias.

CAPVT LIII.

De kiczoth.

FOrtasse gryphes per omnem celebrati fabulam fuerunt illæ aues Scythicæ, de quibus Mathias Michouius hæc habet: In Iurâ & locis Septemtrionis non effoditur aurum,argentum,nec aliæ mineræ: nec correspondent fabulæ,quòd illic essent gryphes & magnę aues prohibentes fodere & efferre aurum. Vnde secundùm hoc dico contrarium Auctoribus antiquis,quòd gryphi non sunt in rei veritate in illâ parte Septemtrionis, nec in alijs partibus orbis. Affertur autem ad nos quædã auis rapinis viuens,quantitatis aquilæ,sed alis & caudâ prolixioribus quàm aquila,in similitudinem accipitris, & vocant eam Moscouitæ *kiczoth*, nostri verò homi-

homines vocant illam *byalozor*, quasi albicans splendor, quia subalba est secundùm ventrem. Hanc omnes rapaces aues, accipitres, falcones, & ceteræ raptu viuentes in tantum metuunt, quòd inspectâ eâ tremant & cadant, & extinguantur. Admonet ibidem Michouius contra antiquorũ famam, in Septemtrione post Gothiam, Sueciam, Finlandiam, Iuram, & post mare Caspium, non esse monstrosos homines monoculos, bicipites, canina capita habentes, sed nobis similes, rarò, sparsim, & ab inuicem distantes, paucos numero habitantes, colore frequenter liuidos, propter frigus liuiditatem corporibus eorum imprimens.

CAPVT LIV.

De coruo Sinarum marino.

HVius venationem ex Mendosâ Augustiniano dabo. Habet Rex Sinarum in omnibus vrbibus secundùm flumina sitis quædam ædificia, in quorum singulis multi marini corui aluntur, quorum operâ piscatio peragitur his mensibus, quibus pisces suos fætus ediderunt. Eductos enim ex illis ædificijs coruos, ad fluminum ripas transferunt, in quibus multas piscatorias scaphas mediâ ex parte aquâ plenas habent: quibus in orbem dispositis, singulis singulos coruos adiudicant. Hos deinde sub alis longo funiculo alligant, eorumque guttur siue ingluuiem alio funiculo adstringentes, ne pisces captos vorare queant, in aquam proijciunt ad pisces capiendum: quod adeò auidè exequuntur, vt admirationem pariat: nam magnâ celeritate sese mergentes, atque sub aquâ tantisper hærentes, donec guttur siue ingluuiem à rostro ad pectus vsque implere queant, deinde emergentes simili celeritate ad scaphas redeunt, captosque pisces in aquam (quam ad pisces viuos conseruandam in scaphis contineri diximus) reijciunt, illicò ad piscationem reuertentes. In simili exercitio quatuor horarum spatio eâ dexteritate perseuerant, vt nullus alteri sit impedimento, donec aquam, quæ in scaphis, piscibus repleuerint. Posteà soluto vinculo quo guttur adstrictũ fuerat ne pisces in aluum transmitterent, dimittuntur vt pisces venentur quibus ipsimet vescantur: sunt enim famelici, quia die piscationem præcedente illis cibus solitus non datur, vt ad piscationem tantò fiant alacriores. Vbi verò aliquanto tempore in aquâ versati sunt piscibus vescentes, denuò ex aquâ retrahuntur, & in suas caueas illati, domum transferuntur. Tertio quoque die hoc exercitium repetitur, totis illis mensibus quibus piscatio peragenda est. Adeò autem ad simile exercitium proni sunt illi corui, vt toto anno in eo perseuerare cuperent.

CAPVT LV.

De auris.

FAmosa fœdâ ingluuie aura est. Alijs dicitur *gallinaça* aut *gallinaço*, & in maritimis locis *zamuro*, Peruiensibus *suyuntu*, Mexicanis *tropillotl*. Coruinum est genus, ferè accedens magnitudinem aquilæ: color niger, aduncus vnguis & ater, crus fuscum, rostrum psittaci instar, frons depilis plicatili cute obtegitur, circumstant pili rari & nigri, similes Æthiopum. Morticina & stercus humanum, & aliæ sordes, eius seruiunt gulæ, non sine vsu. Pernoctant in arboribus & rupibus, manè aduolant ad vrbes, speculantur ab editioribus locis plateas, & quidquid immundum aut exanime deuorant. Perspicaces sunt & præpetes, & miri silentij, nec clamant, nec canunt, raro murmure contentæ: siquis illas insequatur, exonerant se, vt leuiores volatui sint, parifestinatione euomendo quidquid glutierunt. Franciscus Hernandus auctor est, ignotæ esse originis; nesciri vbi nidificent & educent prolem, cùm frequentissimę sint propè omnibus Nouæ Hispaniæ angulis. Nihilominùs noster Acosta pullos earum scribit albos esse, adolescentes in nigredinem coruinam degenerare. Gregatim peruolant, sublimipetæ sunt. Odor ab eis ingratus. Pennæ exustæ cinis vetat pilos nasci, æquè ac stercus formicarum, & sanguis vespertilionum. Vulnera quoque medicatur. Caro si edatur, Gallicum morbum iuuat. Stercus drachmæ vnius mensurâ potatum, prodest melancholicis. Cor eius Sole exsiccatum, impensè odorum est. In aliquibus Prouincijs lege latâ pœna infligitur occidenti has aues.

CAPVT LVI.

De reginâ aurarum.

COzcacoauhtli vocãt Indi auem, quam dicunt reginam esse earum, quas Mexicani auras vocant. Non minùs illud nomen meruit constantiâ suâ aduersus omnem auræ vim ventorumque impulsum. Accedit magnitudine gnesijs aquilis. Corpus vniuersum, præter collum & eas partes quæ iuxta pectus sunt, ex nigro purpurascens, fuluum est ac pullum, alæ subtus circa exortum nigræ, cetera cinerea; desuper verò mixtim fuluæ-nigræ, & nonnihil in purpureum vergentes. Crura rubra sunt, & vnci vngues, rostri extrema (quæ psittaci esse iudices, tam est indistincta similitudo) alba sunt, cetera sanguineo colore tincta. Amplum est narium foramen, oculi nigri, iris fulua, rubeæ palpebræ; frons sanguineo colore perfusa, ac plicatilibus rugis torua, quas tamen nonnumquam explicat: quâ in re vocatos gallipauos videtur æmulari, & pilis quibusdam velut retorridis rarisque, Æthiopum pilis haud absimilibus. Cauda est aquilæ infernè cinerea, foris verò nigra. Anguibus, muribus & lacertis, quos rapit, victitat, sed morticinijs maximè & humano stercore. Sublimipeta auis est, & nimiùm extensis pansisque volat alis, vix volatum intermittens. Indigena est Mexicanæ prouinciæ: vere educat. Vi incredibili obsistit ventis, contranititurque aduersantibus, eisdem sedibus perstans immobilis. Caro est inutilis, & nutrimento à nemine (quod adhuc compererim) nisi medicinæ gratiâ degustato. Audio, huius auis plumis admotis mederi Indos vlceribus, carnibusque elixis alimoniæ loco durante affectu deuoratis, quas etiam aiunt morbo Gallico præsentaneo quodam remedio mederi.

CAPVT LVII.

De garagay.

GAragay dicitur rapax auis, milui magnitudine, capite ex extremitate alarum albo, & breuis volatus; crocodilorum & testudinum ouis infensa. Odoratur illa sub arenâ in ripis fluminum condita, eruit & vorat. Soliuaga est, nisi quòd auræ aues illâ sequantur, vt potiantur furto; auræ enim scalpere terram nesciunt, vt effodiant oua.

CAPVT LVIII.

De hoacton.

ARdeæ cinereæ congener aut similis est hoacton femina, paullò maior hoactli mare. Ventrem & collum alba, fuscis permixtis pennis; ceterùm corpus fuscum intersertis albis. Oculi magni & nigri iride palléti. Vocatur etiam à nonnullis *xoxouguihoactli*.

CAPVT LIX.

De pterophænico Indiarum.

ALarum insigne commendat acolchichi, seu auem humerorum rubeorum, impetrauitque ab Hispanis honorificum nomen, qui *aues commendadoras* illas vocant, quòd æmulentur Equitum militarium insignia, simili rubore ad latus fulgentia. Sturnorum, quos Hispani *tordos* vocamus, videntur species. Magnitudine, colore & formâ pares sunt, & cum eis vbicumque versantur, quamquam humeri primò fului appareant in rubrum vergentes, & cùm ætate processere, in fuluum omnino mutentur colorem. In caueas coniecti, voces reddunt humanas, & lepidè garriũt. Quauis re oblatâ vescuntur, sed pane maximè atque Indico frumento. Calidis frigidisque eas aues reperies regionibus, ab Hispanis colonis rubeorum humerorum commendadozas, vt dixi, vocatos, sed numerosis agminibus sunt oppidanis admodum molesti, eosque audacter incursant, præcipuè regionibus feruidis & maritimis. Malum insuauemque præstant succum, & in arboribus non procul ab oppidis hominumque commercio nidificant, & sata, in quibus fortè consedere, deuastant atque depopulantur. Cantant luduntque, seu caueis includantur, seu liberè per domos permittantur incedere.

CAPVT LX.

De psittacis.

FEruorem cæli psittacus vbique amat, propterea Asiæ, Africæ & Americæ alumnus, vbi iracundior Sol. Diligentissimus huius auis interpres Aldrouãdus fuit. Adhuc tamen liceat adijcere sententiam Francisci Hernandi, Anonymi, & Caroli Clusij. Ille primus ita scribit de Toznene: Psittaci id genus, viridi & luteo colore micat, oculi rubeo, rostrum verò candenti & nigro, fusco pede, sed in candidum inclinante. Propensius est aptiusque ad sermones humanos exprimendos ceteris, ac frequentius apud Hispanos. Alterum genus cocho vocant viridi colore, rubro & candenti capite, ac minoris molis; quod loquax quoque est, nec admodum dissimile præcedenti, etsi sono disterat. Hos psittacos vocant Hispani catherinas. Tertium quilitoton tinctum virore, talandriæ vocatæ, aut galeritæ non cristatæ magnitudine. Frontem candidâ maculâ insignitum, rostro candido, & nigris pedibus. Humanas voces imitatur, & gregatim cum cõgeneribus volat, cùm reliqui compares tantùm reperiantur. Omnes verò in excelsis arboribus nidificant. Primum de quo diximus genus, certas stataque arbores, quas numquam deserat, eligit: quæ cùm in heredes transeant, dominis illarum haud sunt parum vtiles. Sunt & quas Haitini quacamayas vocant, Mexicenses verò alo. Totæ rubeæ, præter humeros & caudam, quæ cyanea sunt, & gallinæ cortalis nostræ circiter magni-

magnitudine, rostro magno candenti & resimo, pedibus nigris, ac carne similiter nigrâ, ex quibus nonnullæ offenduntur, quæ sermonem humanum doctæ æmulentur, rustice tamen & incondite: filiosq; suos more aliarum domesticarum auium educent in domibus vbi aluntur. Offendas & alios virore diluto tinctos, nigrante rostro pedibusque, humeris & caudâ virore tinctis exaturato, nec præfatis minores. Viuunt hi iuxta montium cacumina, excelsasque pinus. Acclamant vehementer, volantque bini. Sunt & montani inconditâ formâ, qui non cicurantur aut aluntur domi. Nullius eorum caro est edulis; nam & atra est, & gustus iniucundi. Omnibus est commune, vtramque maxillam mouere, quod nulli aliorum contingit animalium. Sunt & alia genera, de quibus alij Auctores latiùs.

CAPVT LXI.

Narratio Anonymi de psittacis.

HIstoricus meus Anonymus sic habet loquens de Hispaniolâ: Innumeri sunt psittaci virides cum purpureis maculis, quorum tria in hac insulâ genera, maiores, mediocres, minimi. Maiores ab Indis vocantur *higuaræ*. Hi in eo distant ab alijs reliquarum insularum, quòd maculam albam supra rostrum gestent, non viridem, aut miniatam. Valdè locutuliæ sunt hæ higuaræ, si humanos doceantur sermones. Minores vocâtur *xaxauis*, & viridiores sunt, à paucisq; interstinguuntur miniatis plumis. Hi inquieti & turbuléti, mordaciores, iracundiores, & garruli, licet rudes humanis loqui vocibus, quas numquam discunt. Decem ex his inuadunt & fugant centum higuararum. Nulla inter hos pax. Diuersis gregibus peruolât: quacũque peruadant, garriunt. Higuaræ integriorem & corpulentiorem sonum edunt, xaxauis acutiorem & tenuiorem: & licet ignari loqui humanis vocibus, placent tamen in cauis assiduo garritu & inquietudine. Tertia species minimorum est, nec excedunt passeres mole, viridesque sunt. Hi silent, & pacatiores sunt: viror dumtaxat in illis placet.

CAPVT LXII.

Narratio Clusij de psittacis.

NVnc historiam Caroli Clusij interseramus. Inter Neotericos autem, nemo meâ opinione exactiùs & diligentius de hoc auium genere commentatus est quàm Vlysses Aldrouandus Bononiensis, qui totum librum XI. Tomi primi Ornithologiæ suæ ei dicauit: ille enim Philosophicâ methodo tradidit quidquid ad psittacorum historiam pertinere potest, & quatuordecim diuersas eorum species describit, tredecim verò icones exhibet, quarum duæ priores maximæ sunt, & coruũ magnitudine superant; tertia & quarta columbæ sunt magnitudine; quinta, sexta, septima, octaua, nona & decima, mediocris sunt magnitudinis, caudamque breuem habent, saltem non adeò longam, vt tres subsequentes, quæ longiore caudâ sunt præditæ; decima quarta breuem etiam habet caudam. Priorem illam elegantem, quæ pectoris & ventris pennas flauas habet, tum & eas quæ alas dorsumq; tegunt,

PSITTACVS ELEGANS.

PSITTACVS MINIMVS.

tegunt, tum etiam eas quæ in caudâ cæruleas, non semel videre memini, & iconem habeo viuis coloribus expressam; atq; illam ipsam esse arbitror, quam Ioannes Lerius cap. XI. Historiæ suæ Americanæ, *canide* à Brasilianis appellari scribit. Alteram speciem etiam videre memini in arce Cæsaris Eberfdorfianâ ad Danubium sitâ infra Viennam, tum etiam Lugduni Batauorum apud Sionem Lucium Danistam binas aues eius generis, quas posteà magno Duci Moscouitarum dono mittebat. Reliquæ verò species, (præter tertiam quæ illi alba cristata est, & decimamquartam, quæ erythrochloros, etiamque cristata) mihi etiam conspectæ, tum plerumque aliæ ab ipso non descriptæ, tam breuiore caudâ præditæ, & maiusculâ corporis mole, quàm minoris generis, quæ longiores caudę pennas habent, & collum velut torque rubro atque atro ornatum. Humana verba exactè exprimere solitæ: quibus similem vnam habuit nobilissimus vir Philippus Marnixius Sanct-Aldegondius, quam sæpè cachinnum humano more extollere audiui, cùm ab adstantibus Gallico sermone compellaretur hoc modo: *Riez perroquet, riez*; id est, *Ride psittace, ride*. sed quod magis mirum, Gallico sermone etiam subijciebat illicò, tamquã ratione prædita, haud dubiè tamen ita edocta, *O le grand sot qui me faict rire*. hoc est, *O magnum fatuum, qui me ad ridendum prouocat*. illaque verba iterùm ac tertiò repetere solebat. Sed inter reliquas vnam, psittacis primæ speciei magnitudine æqualem, apud Illustrissimam Dominam Mariam de Brimeu, Ducem Croyam & Areschotensem felicissimæ memoriæ, priusquam ex Hollandiâ excederet, cui sanè parem in coloris pennarum varietate & elegantiâ videre non memini. Etenim licet omnes ferè pennæ corpus tegentes rubro colore essent infectæ, caudę tamen pennæ, quæ valdè prolixæ, partim rubræ erant, partim cæruleę; at quæ in dorso & alis versicolores ex flauo, rubro & viridi, quibus cæruleus color etiâ permixtus. Caput circùm oculos albi coloris erat, sinuosisque lineis nigris, quemadmodum canidę caput, distinctum erat. Psittacum, qui similis esset, apud nullum Auctorem descriptum memini. Ea porrò auis Annam Illustrissimæ Ducis neptem, nunc Comitem Megensem & Dominam de Grosbeke, adeò diligebat, vt quocumque per conclaue spatiaretur, illam subsequeretur, nec quemquam vestem eius attingere conspiceret, quin morsu illum appeteret; ita zelotypiâ quadam laborare videbatur. Ceterùm psittacus ille maioris generis, quem Lerius capite suprà memorato à Brasilianis *arat* vocari scribit, valdè elegans etiam esse debet: nam alarum remiges pennas, & caudæ, quæ sesquipedalis longitudinis, mediâ ex parte coccinei coloris esse refert, alterâ prorsus elegantis cyanei tubo seu neruo, qui medias pennas per longitudinem secat, diuersos illos colores distinguente, reliquas verò totius corporis pennas prorsus cæruleo colore tinctas esse. Addit, vtrumque genus illud maiorum psittacorum, arat videlicet & canide, magnâ esse in æstimatione apud Brasilianos, quia illorũ pennas ter quaterve in anno vellunt ad vestem, pileos, clypeos & aulæa conficiendum, tametsi domesticum non sit, quia tamen in vastis arboribus medios vicos occupantibus frequentiùs versari solet quàm in siluis. Prętеr binos illos ingentes, idem Lerius tria aut quatuor psittacorum genera apud Brasilianos inueniri ait. Primum videlicet etiam maiusculorum, & crassiore corporis mole præditorum, cui aicurous nomen indũt Brasiliani Tououpinamboutij, caput ornatum habens pennis versicoloribus, flauo, rubro, & violaceo extremis alis suauerubentibus, & caudę pennis oblongis & flauis, reliquo corpore prorsus viridi: hoc genus rarissimè ad exteros transferri, nullum tamen faciliùs & perfectiùs edoceri ad humana verba pronuntianda, quàm istud. Addit etiam, Brasilianâ quamdam mulierem in pago, binis milliaribus ab insulâ in quâ ipse cum alijs Gallis habitabat distante, similem psittacum in delicijs habuisse, qui eo intellectu & ratione præditus videbatur, vt comprehendere & discernere posset, quidquid ipsa diceret quæ illum educauerat. Nam cùm, inquit, animi recreandi gratiâ in illum pagum profecti, ante illius mulieris ædes interdum transiremus, compellare nos ipsa solebat his verbis: Vultis mihi pectinem dare vel speculum, & illicò efficiam vt meus psittacus coram vobis cantet & saltet? Si eius peritioni annuebamus, simul ac quędam verba aui pronuntiauerat, psittacus non modò in perticâ, cui insidebat, saltare incipiebat; sed etiam garrire, sibilos edere, & Brasiliorum ad pugnam se se parantium vociferationes imitari. Breuiter, quando in eius heræ mentem veniebat vt diceret, Cane, canebat; Salta, saltabat: sin verò ægrè ferens, se quod petierat non impetrasse, paullò acerbiùs aui diceret, Auge, hoc est, sile, immobilis silebat, nec vllâ ratione eum ad linguam aut pedes mouendum excitare poteramus. Secundum genus *marganas* à Brasilianis appellatur, quale est eorum psittacorum, qui in Europam inferri solent, nec magni apud illos pretij, propter abundantiâ: non verò minùs istic frequentes sunt, quàm apud nos columbæ. Psittaci tertij generis, ab ipsis *touis* appellati, maiores

res non ſunt ſturno, & vniuerſum corpus tectum habent pennis impensè virentibus: caudæ verò pennæ, quæ valdè longę, flauum colorem admixtum habent. Illud etiam addebat ſe obſeruaſſe, pſittacos illius regionis nidos ex arborum ramis propendentes non conſtruere, vt topographicis ſuis tabellis quidam perſuadere conantur; at in arborum cauis, eoſque orbiculari formâ, ſatiſque duros ac firmos. Ceterùm cùm ſub extremum annum Chriſti milleſimũ quingenteſimum ſexageſimum quartum eſſem Olyſſipone apud Sebaldum Linſium Germanum Vlmenſem, memini filium ipſius Rodericum ex Fernambuco Braſilianorum, vbi commorabatur, eò appellere, & nauem mercibus onuſtam aduehere, in quâ etiam aliquot mancipia, & nonnulli pſittaci quartæ ſpeciei ab Aldrouando deſcriptæ, atque alij etiam minores, ſturni magnitudinem non excedentes, prorſus viridis coloris pennis tecti, ſed omnes breui caudâ præditi, & albo roſtro: idque genus valdè frugibus noxium referebat. Eos in itinere maizi granis aluerat, cuius multas ſpicas eum adhuc habere obſeruabam.

In ſecundâ nauigatione, quam Batui in Indiam inſtituerunt Orientalem, in Iauâ viciniſque quibuſdam inſulis pſittacos obſeruabant longè illis elegantiores, quos è Braſiliâ aduehere ſolent, eoſque à Luſitanis, qui in Iauâ & Moluccis verſabantur, *noyras* appellari intelligebant: & illos quidem corporis mole non valdè magnos, ſed adeò elegantis coloris, vt venuſtiores depingi non poſſe exiſtimarent. Pectus enim & ventrem pennæ rubri coloris floridi ſplendentiſque tegebant, dorſum aurei coloris pennæ, alas verò viridis & cærulei commixtorum colorum pennæ ornabant, ſub alis ſuauè rubens color ſplendebat. Valdè autem ingens erat iſtic illarum auium pretium, vt non minoris æſtimarentur, quàm octo aut decem thaleris Germanicis. Linſcotius ſcribit, Luſitanos ſæpiùs periculum feciſſe, an Olyſſiponem transferre viuum aliquem poſſent, ſed numquam voti compotes factos fuiſſe, quòd nimis tenelli & delicatuli ſint: Batui tamen eam induſtriam adhibuerunt, vt vnum viuum Amſteldamum vſque retulerint, qui tametſi non eſſet è ſelectiſſimis, centum tamen & ſeptuaginta florenis eius Prouincię, hoc eſt, paulò pluris quàm ſeptuaginta thaleris venum dari potuit, quemadmodum in diario illius nauigationis adnotatum comperio. Is in itinere pleraque verba Hollandica, quæ à nautis audiuerat, pronuntiare didicerat, adeoque cicurem ipſum eius herus reddiderat, vt roſtrum in os & aures eius inſereret ſine noxâ, piloſque barbę ipſius componeret; at ſi quis alius manum admouere vellet, illicò morſu illam appetebat, haud ſecùs quàm canis quiſpiam. Anno porrò Chriſti quinto ſupra milleſimum & ſexenteſimum mittebat mihi Iacobus Plateau pſittaci cuiuſdam iconem viuis coloribus expreſſam, cui cùm ſimilem hactenus non viderim, neque apud quempiã adſcriptum meminerim, in hoc Auctario ad Exoticorum hiſtoriam typis iam expreſſam aditunctam volui. Eum autem ſe plus quàm biennio aluiſſe ſcribebat, columbæque eſſe magnitudine: caput illud habere pænè inſtar accipitris, eiuſcemodi nempe coloris pennis tectum, ardentes oculos. Collum & pectus verſicolores pennæ obſidebant: quas, cùm iraſcebatur, aut moleſtiam aliquis ipſi crearet, admoto ad caueam, quâ concluſus erat, aliquò animali, ſurrigebat, vt criſtatus quodammodò videretur. Erant autem illæ rubeſcentis coloris, & extimâ parte cęrulei elegantiſſimi. Ventris pennæ ſimilis ferè erant coloris, fuſco tamen inſuper ſuffuſæ colore. Dorſi pennæ virides, & alarum remiges pennæ ſub cęruleæ: cauda frequentibus pennis viridibus, ſed non longis conſtabat.

Prætermittere nequiui, quin pſittaci puſillũ genus, ex Æthiopiâ lociſque Manicongo vicinis, proximis his annis à Batauis naucleris allatum, ſimul & maris iconem, (femina verò multò eſt elegantior, vtriuſque enim ſexus allatus) Lectoris oculis proponerem. Corpuſculi moles fringillæ magnitudinem æquabat, hoc eſt, duarum vnciarum cum ſemiſſe longitudinem habebat ab infimo collo ad vropygium vſque. Omnes pennulæ corpuſculum tegentes viridis erant coloris, ſed in quibus manifeſtum apparebat diſcrimen: namque in dorſo ſaturatiores erant, quæ in ventre dilutiores. Remiges alarũ pennæ trium vnciarũ longitudinem habebant: & tametſi pronâ parte, eo videlicet latere quo breuioribus villis erant prędita, quoque ſeſe inuicem tegebant, viridi ſaturo colore eſſent tinctę; altero tamen, quod longiores villos habebat, & totâ ſupinâ parte fuſci erant. Caudæ pennæ elegantiſſimæ erant & pænè binas vncias longæ, paulò minùs ſemiunciâ latę, colore eâ parte, quâ vropygio infixæ, viridi cum flauo permixto tinctæ, deinde rubro eleganti, demum nigro, poſtremò viridi: & tres iſti poſtremi colores ab inuicem diſtincti, veluti in quorumdam pſittacorum viridium, maiore corporis mole præditorum, caudæ pennis videre eſt: iſtæ autem vix conſpiciebãtur, niſi cùm caudam explicaret, quia ab alijs eiuſdem longitudinis tegebantur, quæ prorſus virides. Collum breue & craſſiuſculum: plumulæ caput tegentes breues admodum & virides, præter eas

eas quę verticem ſupra roſtrum, quæque totum guttur tegebant; nam illæ rubrum, elegantem & floridum colorem habebant. De mare loquor, quia feminæ pennulæ diluriùs rubebant, neque tam amplum ſpatium occupabant quàm in mare. Oculi erant nigerrimi: roſtrum craſſum & firmum, ſuperna pars adunca & mucronata, vt in reliquis pſittacorum generibus. Eius color ſubrubens, crura breuia ſemunciæ longitudinem vix æquabant, cineraceique coloris ſquamis erant tecta, vt aliorum vulgarium pſittacorum pedes, ijque in quatuor digitos diuiſi, quorum bini anteriores & imparis longitudinis, bini poſteriores & illi etiam impares, breuioribus quidem duobus articulis præditi, hi interni; longiores autem tribus, & hi externi. Vngues albi & ſatis longi. Valdè exilem habere vocem, & dumtaxat pipire obſeruabam. Gaudet conſortio. Cùm edebat, altero pede cibum non tenebat vt alij pſittaci, ſed roſtro carptim cibum arripiebat. Cibus autem magnâ ex parte phalaridis ſemen: illo enim libentiùs veſci obſeruabam, quàm vllo alio ſeminis genere. Mihi autem quidam conſpecti ſunt adeò edocti, vt panem aquâ tinctum carptim morſicando ederent. Potus eſt aqua. Illud prætereà in hac auiculâ animaduertebam, quòd ſemellæ ſeneſcentes vix edere volebant, niſi cibum iam à mare carptum, & aliquamdiu in prolobo retentum, & quaſi coctum ſuo roſtro exciperent, vt columbarum pulli à matre ali ſolent.

CAPVT LXIII.

De ingenio pſittacorum.

GVacamayan genus pſittaci eſt pulcherrimi, qui cum pueris ludit. Incompoſitæ formæ eſt, ſolo veſtitu in pretio habetur, neque prætermittenda induſtria & mirificus inſtinctus huius alitis. In Potoſi quidam pſittacus, quem lorum vocant, admirandi ingenij. Vocabat Indos occurſantes patriæ ſuæ nomine Colla, Iunca, Huayru, Quechua, &c. quaſi qui ipſorum mores & veſtimenti ritus dignoſceret. Diſſimulatam Indam nobiliori natu & pænè Regio dignouit. cùm vidiſſet illam, dixit: *Huayru, Huayru, Huayru.* Ignobilior iſta natio eſt, quàm illa cuius generis ſe ſimularet femina. Finxerat ſe Pallam è regiâ ſtirpe. Matrona partim pudens, partim irata, ſputo & maledicto auem affecit. Hiſpali etiam alius pſittacus agnouit Medicum indignum nomine & arte; quem, quotieſcumque occurrebat, conuitijs varijs proſcindebat è feneſtrâ, donec lite impetrauit Medicus ne ſuſpenderetur ibi. Alius pſittacus tabernarij vinarij ſolitus audire illum domi querentem vinum non vendi, quòd acetum eſſet, didicit hæc verba, atque ad ianuam ſuſpenſus garriebat repetito præconio, *Acetum eſt, acetum eſt*, quod facile fuit ementibus credere: donec herus madefaciens (aquam enim odio habent hæ aues) & caſtigans pſittacum dictauit, *Optimum merum, optimum merũ*, quod pſittacus ſic animaduerſus didicit, & poſteà ad ianuam idemtidem publicabat, optimum merum eſſe. Multi pſittacorum ſimpliciſſimi, vt ad crocitantem pſittacum ex arbore, in cuius ramis auceps latet, multitudo ingens conuolitet, capique facilè patiantur: nil enim viſo aucupe terrentur, ſed vt laqueo trahantur ad collum coniecto expectant, nec aufugiunt vno captato, & in manticâ, quâ præcinctus eſt venator, ipſis cernentibus repoſito.

CAPVT LXIV.

De noyrâ.

NOyræ meminit Cluſius iam laudatus: de eadem nihilominùs tranſcribam Ioannis Hugonis verba. Ex Moluccanis inſulis noyra dicta in Indiam importatur, quæ pſittaci facie vniuerſim exprimit, quem cantu quoque ad amuſſim æmulatur, niſi quòd pennis rubicundis crebrioribus veſtita eſt. Illarum vna viginti aut triginta pardauis in Indiâ vænit, quæ poſtquam cum pſittacis & aſpectus amœnitatem, & garritus iucunditatem communem habeant, hoc ſibi peculiare quoque vendicant, quòd educatorum ſuorum, aut aliàs quoque adſtantium capita & barbas, vt & aures denteſque linguis ſuis blandè defricent aut allingant, quas partes ſtudiosè quaſi ad viuum emungunt, & emundant, adeò vt illarum altoribus ex his geſticulamentis oblectationis emergat haud parum. Taceo, quòd acutiùs attendenti coloris iucundâ varietate pſittacos haud leuiter exſuperare videantur.

CAPVT LXV.

De auibus pennipulchris.

PRetioſiorem auro quetzaltototl penna fecit, & ideò dicitur auis plumarum. Criſtata eſt, & pauoninis magnâ ex parte ornata plumis, picæ columbęve magnitudine, roſtro & incuruo luteoque, & pedibus nonnihil luteis: caudâ tzanatl plumis prælongis veſtitâ, atque virentibus nitidiſque, & pauonini coloris, iridis folijs formâ ſimilibus opertiſque, alijs ſupernè nigricantibus, infernè verò, & quâ parte pauoninas attin-

gunt, quæ in medio ſunt, inclinantibus in virorem, quaſi cauẽte naturâ meliorum pulchritudini. Criſta conſtat plumis ſplendentibus atque pulcherrimis, pectus collumque infernè rubris & micantibus, ac pauoninis ſupernè, qualibus etiam tegitur dorſum, nec non eæ partes quæ ſubter alas ſunt; interque crura, ſed dilutis, exilibus, & mollibus. Plumæ alarum prælongæ ſunt, virore tinctæ diluto, & in acumen deſinentes. Pennæ tegentes humeros vireſcũt, ſed ſubter ſunt nigræ; quę verò alas interſtant, nonnihil incuruæ ac vnguium colore. Plumæ huius auis maximi æſtimantur apud indigenas, ipſique auro præferuntur, nempe longiores ad criſtas, & alia capitis ac vniuerſi corporis belli paciſq; ornamenta; ceteras verò ad textilia opera, & rerum quarumuis, ſed præcipuè diuorum exprimendas formas, cui rei pennas quoque auicularũ quas hoitzitzillin vocant, permiſcere atque intexere ſolẽt. Viuunt in prouincia Tecolotlani vltra Quauhtemallan verſus Hondũras, vbi magnã curâ cauetur ne quiſquam eas occidat, tantùm licet eas plumis exuere, ac deplumes dimittere, nec omnibus, ſed tantùm dominis: ſunt enim opimorum prædiorum loco, & tranſeunt ad heredes.

Franciſcus Hernandus in Paralipomenis quibuſdam notationibus addit circa venationem huius auis nonnulla ſcitu digna. Aucupes, inquit, ſe conferunt in montes, vbi tugurijs modicis occultiſque conditi, frumentum Indicum coctum diffundunt, fuſteſq; plurimos peruncto viſco defigunt ſolo: quibus implicatis atque inhærentibus auibus, aucupes pennarum fruuntur ſpolio. Agminatim volant arboribus, quibus non mediocri, aut inſuaui ſibilorũ atque concentuum ſtrepitu ſolent inſidere; eamque naturâ duce ſuarum diuitiarum cognitionem habent, vt viſco hærentes ſiſtant, neque contorqueantur, vt plumis ſuis nullo ſint detrimento. cuius pulchritudinis tantus eſt amor, vt melius ducant capi atque occidi, quàm pennarum integritati, dum libertati ſtudent, minimè parcere. Arbores excauare dicuntur, & in earum cauitatibus educare ſobolẽ. Veſcuntur vermiculis, pineiſque quibuſdam ſilueſtribus, ex his quas Mexicani *matzatli* vocare conſueuerunt. Loca aprica amant, neque compertum eſt adhuc in domibus voluiſſe ali aut cicurari. Sonitum proferunt pſittacis non admodum diſſimilem: verùm ſibila edunt læta alacriaque, terque die canunt, nempe matutino, meridie, atque ſub occaſum Solis.

Poſt quetzaltototl magni habetur tzinitzian. Auis eſt parua, columbæ pænè par, plumis multorum colorum veſtita, quibus imagines miræ ſubtilitatis intexunt indigenæ; eò enim opificio vniuerſo orbi iamdiu innotuere: & vtebantur feſtiuis diebus, in bello, templis, ac publicis tripudijs. Roſtrum breue eſt, incuruum & pallidum, columbinum caput ac collum, ſed quæ plumis virentibus ac nitidis veſtiantur; pectus venterq; rubea ſunt, præter eius partem quæ eſt proxima caudæ; illa enim cyaneo candentique promiſcuè tingitur colore. Caudâ ſupernè virente, ac nigro infernè. Alę partim albo, & partim ſubnigro atro: iris oculi luteo, ſed in coccineum vergente, verùm crura ac pedes cinereo. Viuit in calidis iuxta Oceanum Auſtralem: alitur in caueis, & veſcitur fructibus. Pulcherrima auis eſt, ſi quæ alia, ſed neque cantillat, neque (quod ſciam) eduli carne conſtat.

Totoqueſtal etiã ſcribit Antonius Herrera columbinâ magnitudine minorem eſſe, viridem omnino. Caudæ pennæ longiſſimæ ſunt, magno pretio habitæ, & receptæ in cõmercijs. Occiſor huius volucris capitis reus erat, quare depilabant illam dumtaxat, deinde dimittebant.

CAPVT LXVI.

De turdis Chiappæ, & paſſeribus fabris.

GEnus turdorum Chiappam, incolit quos vocãt paſſeres fabros. Nigri ſunt ſolùm in pectore, & capite rubri. Fructu quercino dumtaxat veſcuntur. Roſtro perforant corticem pinuum, glandem ſingulis foraminibus aptiſſimè accommodant, vt manu extrahi nequeat, ſic omnem pinum ornatiſſimè cingunt glandibus inciſis. Mox pedibus hærentes cortici, tundunt roſtro glandem, & vorant. Alia ſententia Gomaræ eſt de paſſeribus, quos vocant Hiſpani *carpinteros*. In Dariene ſcribit naſci palmas, quarum truncus per extrema attenuatur: in medio nidificare quoſdam paſſeres excauato roſtris nido. hos paſſeres vocat ipſe *Pitos*, & putat eſſe quos Plinius Picos dixit, Hiſpani *fabros*. Addit ex aliquorum ſententiâ, vim recludendi nidos ferro impeditos non eſſe alicuius herbæ, ſed ipſius pici, cuius tactu infringi metallum.

CAPVT LXVII.

De rhinocerote aue.

IN biſulcis hęc habet Aldrouandus. Rhinoceros auis volatu admodum pernici & incitato fertur, corporis magnitudine aquilam ſuperare, roſtro incuruo, quatuor pedes longo, inter oculos cornu extante, quod nigrâ lineâ continuo producta diſterminatur. Eſt

Eſt auis crudelis & immanſueta, ſequiturq; exercitus, & cadaueribus depaſcitur. Viſa eſt vna à Luſitanis è nauigio in Mari rubro, cùm Solimanus eunuchus claſſem circumduceret. Eadem virtus huius cornu ac quadrupedis, vt narrauit Ludouicus de Vrretâ lib. 1. Hiſtoriæ Æthiop. paginâ 344. ſi fortè præclara ſit fides huius Auctoris. Recolo ſub annum 1595. in Guianu viſam auem, & Gualthero Ralęo in portu Moreguito oblatam à Rege (armadillam indigenæ vocant) cuius pennæ ita diſpoſitæ, vt loricæ ſquamas referant, excreſcente longo cornu, quo illi vtuntur pro tubis. Petrus Martyr Decade 3. libro 6. roſtrum eius porcino non eſſe longius, & ſub terrâ vt talpam viuere, interdum etiam altum volare: carnem eſui non inſuauem, cornu præcipuum antidotum haberi, prodit Monardus auctor verax. Ego non maximam fidem indulgeo omnibus his Auctoribus; aliquos veneror.

CAPVT LXVIII.

De aue montanâ.

ADulatio & ſocietas canum non vincit officia tepetototl, ſeu auis montanæ, quæ valdè domeſtica eſt, quam alij tecuecholi, Hiſpani verò indigenæ phaſianum vocant. Auis eſt anſeris magnitudine, colore nigro ſplendenti, plumis tamen nonnullis inferne candentibus circa caudam in poſtremis alis, cruribus pedibuſque cinereis, roſtro incuruo, partim cinereo, & partim luteo, ac circum radicem velut tumenti, plicatili criſtâ, oculis nigris, ſed iride pallenti. Alitur frumentaceis frugibus, ſeu in maſſam, ſeu in panem coctis, alijſque ſimilibus eſculentis. Edulis eſt ac pinguis caro, nec diſſimilis illi chortalium Indicarum. Mite animal, amicum hominis, & quod cibum apprehenſo domeſticorum pallio exigat, pulſetque roſtro clauſam ianuam, vbi aliquò intrare ei opus ſit, herumque ſequatur, ſi liberum ſit, venientemque alacriter applaudenſque excipiat.

CAPVT LXIX.

De aue longâ, ſeu hoitlallotl.

CVrſu nobilior quàm pennâ eſt hoitlallotl, ſeu auis longa à roſtri acumine ad caudæ vſque exortum (quę ſpithamam quoque longa eſt) dodrantem prolixa conſpicitur. Roſtrum deſuper nigrum, ſubter verò cinereum, quadrantem longum, ac mediocriter craſſum: cauda virens, ſed pauonino ſplendore. Plumæ totius corporis ex albo fuluеſcunt, fuluеſcuntque prope caudam è nigro: ſed quæ corporis veſtiunt ſuperiora, nigrę ſunt maculis candicantibus conſperſæ. Humipeta auis eſt, ac modici volatûs, ſed adeò pernici curſu, vt equorum velociſſimorum agilitatem longè excedat. Calidis regionibus viuit, nec expetendam præſtat alimoniam.

CAPVT LXX.

De turture Indicâ ſeu cocotzin.

SVperſtitione quadam aut remedio zelotypiæ famam meruit cocotzin ſeu turtur Indica. Paſſere noſtro paullò eſt maior, cuius vniuerſum corpus ſupernè fuſcũ eſt, plumas tamen ſingulas nigro ambiente colore: alarum anteriora partim nigra ſunt, ſed maiori ex parte fuluеſcunt: cauda extrema albo & fuſco promiſcuè colore tingitur. Plumæ quæ infernum corpus veſtiunt, albę ſunt, ſed in lineas fuſcas deſinentes atras: alarum infera fulua, cinerea & nigra. Caput paruum eſt, roſtrum paruum ac nigrum, collum breue, crura rubentia, & vngues fuſci ac parui. Nomen habet apud Mexicanos ab alarum colore & ſtrepitu, apud Hiſpanos verò, qui eos turtures vocant, à vocis murmure, ſapore ac nutrimento, etſi noſtris turturibus longè minores ſint. Sonat huhu: bono conſtat nutrimento, etſi duriuſculo. Reperitur in montanis locis, atque etiam iuxta oppida. Indigena auis eſt, Mexicanique agri alumna ac valdè frequens. Aiunt, ſi mulieri, neſcienti quid edat, cocta loco cibi exhibeatur, zelotypiæ mederi. Eſt & aliud genus prædictæ auiculæ omnino ſimile, ſed fuluo corpore nigroque, & capite cinereo. Sunt qui tlapalcocotli hanc ob fuluum colorem vocent.

CYGNVS CVCVLATVS, ſiue GALLINACEVS GALLVS PEREGRINVS CLVSII.

CAPVT LXXI.

De cygno cuculato.

EXoticam auem in insulâ Cygneâ repertam ab Hollandis narrat Clusius, cuius ista sunt: Illa porrò auis peregrina cygnũ quidem magnitudine æquabat aut superabat, sed eius forma longè diuersa: eius etenim caput magnum, tectum velut quadã membranâ cucullum referente, rostrum præterea non planum, sed crassum & oblongum, subflaui coloris parte capiti proximâ, cuius extimus mucro niger. Superior quidem eius pars siue prona adunca & curua, in inferiore verò siue supinâ subcærulea, macula mediâ partem inter flauam & nigram occupabat. Raris & breuibus pennis tectã esse aiebant, & alis carere, sed earum locis quaternas & quinas dũtaxat longiusculas nigras pennas habere: posteriorem verò corporis partem præpinguem & valdè crassam, in quâ pro caudâ quaternæ aut quinæ crispæ conuolutæq; pennulæ cineracei coloris. Crura crassa illi potiùs esse quàm longa, quorũ superna pars genu tenus nigris pennulis tecta, inferior cum pedibus subflaui coloris; pedes verò in quatuor digitos fuisse diuisos, ternos longiores antrorsum spectantes, quartum breuiorem retrorsum conuersum, omnesque nigris vnguibus præditos. Verùm enimuerò, concinnatâ & descriptâ iam quâ potui fide huius auis historiâ, illius crus genu tenus rescissum apud Petrum Pavvium, primarium artis Medicæ in Academiâ Lugduno-Batauâ Professorem, videre contigit, recẽs è Mauritij insulâ relatum. Erat autem non valdè longũ, sed à genu vsque ad pedis inflexionem paullò plus quàm quatuor vncias dũtaxat superabat: eius verò crassitudo magna, vt cuius ambitus pænè quatuor vncias æquabat, crebrisq; corticibus seu squamis tectum erat, pronâ quidem parte latioribus & flauescentibus, supinâ verò minoribus & fuscis. Pedis etiam digitorum prona pars singularibus ijsq; latis squamis prædita, supina autem tota callosa. Digiti satis breues pro tam crasso crure: nam maximi siue medij ad vnguem vsq; longitudo binas vncias non admodum superabat, aliorum duorum illi proximorum vix binas vncias æquabat, posterioris sescunciam: omnium verò vngues crassi, duri, nigri, minùs vnciâ longi, sed posterioris digiti longior reliquis, & vnciam superans. Nautę huic aui nomen indebãt suo idiomate VValgh-vogel, hoc est, nauseam mouens auis, partim quòd post diuturnã elixationẽ eius caro non fieret tenerior, sed dura permaneret, & difficilis cõcoctionis (excepto eius pectore & ventriculo, quæ non contemnendi saporis esse comperiebant, partim quòd multos turtures nancisci poterãt, quos delicatiores & ori magis gratos reperiebant. Nihil igitur mirum, si præ illis hanc auem contemnerent, & eâ carere se facilè dicerent. In eius porrò ventriculo quosdã lapillos inuentos aiebant, quorum binos huc perlatos conspiciebam apud Christianũ Porretum, eosque diuersos formâ, vnum planum & orbicularem, alterum inæqualem & angulosum: illũ vncialis magnitudinis, quem iuxta pedes auis exprimendum curabam, hunc maiorem & grauiorem, vtrumque cineracei coloris. Eos ab aue in maris littore lectos, deinde deuoratos fuisse verisimile est, non in eius ventriculo natos. Ceterùm ea insula, vt in Diario legebam, vno & viginti gradibus ab Æquatore versus Antarcticum polum distat, in quâ neminem habitare, sed desertam esse opinabantur: quia licet aliquot nautæ diuerso tempore emissi fuissent vt obseruarent, totumque triduum hac illac peruagantes insumpsissent, neminem tamen reperierunt. Istam opinionem magis confirmabat omnium auium securitas, quæ manu se apprehendi, & funibus cædi sinebãt, tamquam nullum hominem anteà conspexissent. Licet verò huius insulę ambitum circiter quindecim milliarium dumtaxat esse in Diario sit adscriptum, ex aliâ tamen nauigatione paucos post annos factâ ab Hollandis in insulas Moluccas tendentibus, classis Præfecto siue Admirallio Iacobo van Neck, eius verò legato siue Vice-Admirallio N. Ganier, qui ad eam insulã fortè appellebat, maiorem illius ambitum fuisse compertum est. Is enim totam insulã circuire iubebat, & triginta milliarium siue leucarum ambitum habere deprehendebat, vt mihi ipsemet asserebat Amstelredami anno à Christi natiuitate millesimo sexcentesimo tertio, illo ipso anno è Moluccis & Taprobanâ redux. Istam autem insulam Batauí appellabant Mauritij insulam, à Principe Mauritio, antè à Lusitanis *Ilha do Cirne* vel *Cisne* nuncupatam, id est insulam Cygnæam, forsitan ob conspectam in ipsâ iam commemoratam auem, quam cygnum esse existimassent. Vocat Clusius descriptam auem gallinaceum gallum peregrinum.

CAPVT LXXII.

De coturnicibus Indicis.

COturnices vocabat Noua Hispania colin, quarum genera ex Francisco Hernando dabo. Nostratibus sunt similes, etã ad perdicum species sint citra dubium referendæ. Multa genera apud Nouos Hispanos reperiuntur, nonnulla fusca & cristata, quæ quauhtzonecolim nuncupant, mediocris magnitudinis; alia fusca quoque, sed cristarum expertia, & paulò minora; alia omnium maxima fuluaque, sed capite albo & nigro colore variato, extremis verò alis dorsoque candentibus, pedes verò ac rostrum nigra sunt. Hispanis, vt dixi, coturnicibus assimilantur. Omnia & bono & grato constant alimento, si tamen iugules duobus tribúsve diebus, antequam assa apponantur mensis. Exhibetur earum caro etiam malè habentibus: nec est apud Indos vlla alia post cohortales, quæ illi possit anteferri, aut alimenti salubritate aut gustu. Canunt nostratium instar, etsi aliæ alijs suauiùs. Caueis includuntur: vescuntur Indico nostróve frumento, & sunt quamplurimis huius plagæ locis familiares. Alibi idem Auctor de coyolcozque seu colli sonali inquit: species est colin, seu coturnicis Mexicanæ, inter quamplures alias, de quibus loquemur seorsim. Ergo coturnicibus vocatis à nostris similis hæc est, magnitudine, cantu, nutrimento, volatu, & moribus, sed diuerso colore, qui supernè est ex fuluo candidoque commixtus, infernè verò tantùm fuluus, etsi verticem & collum nigrantes albæque plumæ occupent, & tęnias ab vtroque latere adeoque à collo ad vtrumque collum efforment atque constituant. Oculi sunt atri, & fulua crura. Indigena auis est, campestribusque locis, velut & nostras, frequens, ac simili etiã alimento, & quod ad illud perdicis Hispanicæ (est enim eius species) proximè accedat. Colcuicuiltic seu coturnicis simulacrum; coturnicis quoque nostræ species est, albis, nigris coccineisque variata plumis, & protractis desuper potiùs lineis quàm circumscriptis maculis, subter verò potiùs maculis frequentibus, quàm lineis, pedes cruraque cyanea sunt; sed cantu, magnitudine, moribus, ceterisque cunctis præcedenti omnino similis. Sturno est acolin magnitudine par, cruribus pedibusque viridi pallescentibus, & in quatuor diuisis prolixiores digitos. Rostrum est luteum, & longiusculum pro corporis proportione, tenueque & mucronatũ: oculi nigri, iris fulua, caputque paruum. Inferna corporis candida sunt, lateribus fusco maculatis colore; superiora verò & cauda, quæ breuiuscula est, fulua sunt, sed maculis nigricantibus distincta, & candidis lineis quasuis pennas circumambientibus, eiusdemque coloris punctis nonnumquam conspersis. Lacus incolit, piscosumque est, nec tamen admodum ingratum pręstat alimentum. Vermiculis, muscis, & alijs paruis animalibus quæ volitant circa paludem, victitare solet. Indigena est Mexicani lacus. Caput mirâ colorum varietate micat, quod medium arta linea secat, ac velut cinereæ aliæ latera, maculę verò paruæ & candentes canthos externos: collum pectusque cinerea sunt, cetera è fuluo in viride potiùs inclinant.

CAPVT LXXIII.

De aue niueâ siue ceoan.

CEoan seu auis niuea, imitatione humani sermonis nobilis, turdo visciuoro paullò maior est, circa pectus, ventrem, atque alarum exortum fluescens, permixtis ad caudã cinereis plumis; alarum extrema caudaque ipsa infernè cinerea sunt, supernè verò vniuersum corpus nigrescit è fusco: rostrũ, quod paruum est atque exile, cruraque fluescunt: mentum candet, insertis tamen nigris aliquot pennis. Sermonem humanum æmulatur, velut irridens transeuntes, quos tamen, vbi licet, insequitur.

CAPVT LXXIV.

De aue euocatrice niuis.

MEretur quoque nomen à niue cenotzqui seu auis euocatrix niuis. Antequã ningat, clamitat, posteà silet. Color illustris variegatione: pectore fuluus, crure pallidus, vngue niger, ventre permixtus notis candidis & atris, subtus alas candidus & cinereus, super fuluus, niger, paulò pòst cinereus, infectus atris maculis: sub finem conspersus albis notis, caudâ subtus niger & candidus, super fuluo nigrore maculatus. Caput nigrum est fasciâ cinctum cinereâ; rostrum paruum cinereum supernè atque infernè, sed supernè iuxta exortum lineâ ambitur luteâ. Oculi nigri sunt, & palpebrę pallentes. Quouis cælo gaudet, montana colit, & veris tempore educat sobolem. Ita conuoluit huc & illuc caput, contorto in varias partes collo, vt eodem situ immota perstans, cuncta circumspiciat. Est & alia eiusdem auis species, quibusdam distans colorum varietatibus: capite siquidem fuluo & cinereo est, collo partim nigro, ac partim candescente. Sunt qui loceto vocent.

CAPVT LXXV.

De pauxi.

PAuxi gallinaceum æquat aut superat: nigra est, maculis nonnullis perspersa albis & rubris, nonnihil prouecto collo, amplo capite, quod nonnullis simplex, alijs cristatum,

tum, alijs pro plumeâ cristâ lapis aut globus insurgit (lapidem vocant, licet non nimis durus) ouo similis aut maior, ferrumineo colore libenter mansuefit. Ad aulam Philippicam allatam pauxin sic describit Franciscus Hernandus: Non est prætereunda auis illa ad Regem Philippum à Margaritâ (vt ferebant) insulâ delata, quam in horto eius vidimus, galli gallinacei magnitudine, aut paulò maiorem, nigro colore plumarum, sed splendenti, & fermè pauonino, rubro rostro, incuruoq; & psittaci simili, mitem, sed capi & attrectari à quouis renuentem. Erat in hac aue insigne ac peculiare, tumorem quemdã radici rostri affigi, quâ parte erat tenuior, pici formâ, lapidis duritiâ, & cęruleo colore, qualis esse solet lapidis cyanei, aut vocati torcoidis. Alebatur autem (si benè memini) frumentaceis seminibus, & ceterarum cortalium nutrimento, quibus formâ quoque videbatur similis. Adijcit idem Hernandus: Alia auis in eodem horto visa mihi, præcedenti erit annectenda, ciconiæ (nî mente excidit) magnitudine, & cinereo colore. Cristam hæc capite gestabat octo (vt mihi quidem videtur) vncias longam, è multis aggeratam plumis subiectis eiusdẽ coloris, & in amplitudinem orbicularem, præcipuè circa summum, dilatatis atque excrescentibus. Verùm custodum incuriâ perijt.

CAPVT LXXVI.

De picicitli.

PAruula auis picicitli dicitur, post imbres apparet, ignobilitate quadam originis nobilis. Nesciunt adhuc Tetzcoquenses vbi fętificet. Muta est. Educat domi, breuî perit. Palato & stomacho est acceptabilis. Cinerea tota est, nisi capite & collo, quorum vtrumque nigrum: solùm oculos nigros candens ambit macula.

CAPVT LXXVII.

De aue polyglottâ.

VIdi, audiui, miratus sum auiculam Matritum allatam, totius melodiæ Reginam, cuiuscumque vocis arbitram. Indi à concentu multiplici cencontlatolli, seu quadringentas linguas vocant. Sturnum non superat: subtus albescit, superiore parte fusca, pullis & candẽtibus intermixtis pennis, maximè ad caudam & caput, quod imagine quadam coronæ argenteæ redimitur. In caueis ad blanditias auditus, ad ostentum & miraculum naturæ seruatur. Vincit omnes aues suauitate, & arbitrio gutturis; nullius non imitatur, nullius non superat. Philomelæ longissimè præstat. Fateor diu me tenuisse. Contenta est quouis cibo: calidas amat regiones, temperatas tolerat. Huic similis est tzanpan. Aliqui suspicantur feminam esse eiusdẽ speciei, paribus magnitudine, cantu, formâ, nisi quòd plumæ infernè albæ sint, cinereæ & nigræ; supernè pullæ, nigrę, albæ.

CAPVT LXXVIII.

De noctuâ canorâ.

CHicuatli seu noctua nostratem rusticulam exæquat. Rostro est longo, tenui, & pullo, ac tænijs iuxta vtrumque oculum luteis & incuruis. Inferiora corporis pallida sunt, nigris quibusdam plumis circa collum interseritis: iris lutea, ac nigri oculi: cetera ex fuluo, fusco & cinereo permixta. In montibus versatur, humipeta est, & in vimineum alteriúsve materiei coniecta carcerem, haud vulgariter garrit. Alitur facili operâ: nam tlaolitio pane, vermiculis, alijsq; hisce similibus vesci consueuit. Calidis frigidisque regionibus capitur, pingueque & non omnino aspernandum præbet alimentum. Sunt qui chiquatotol vocent, à noctuâ, quoniam non minùs est, quàm illa, auguralis.

CAPVT LXXIX.

De aquilis albis, & venatione gemmarum.

VLtra Regnum Malabar per mille milliaria est Regnum Murfili, quod nemini est tributarium. Habitatores eius lacte, carnibus & oryzo vescuntur, atque idola colunt. In quibusdam huius Regni montibus inueniuntur adamantes: nam cùm pluit, egrediuntur homines ad riuos aquarum qui de montibus descendunt, & in arenâ multos legunt adamantes. Æstatis quoque tempore ascendunt montes cum magnâ difficultate, propter feruentem calorem vndiq; æstuantem, periculo etiam magno sese exponentes propter magnos serpẽtes, qui ibi in maximâ versantur magnitudine, & quærunt in vallibus montium, atque alijs decliuibus & retrusis locis adamantes. Et quidem fit, vt illos nonnumquam in magnâ reperiãt copiâ, idque in hunc modum. Morantur in montibus illis aquilę albæ quæ memoratis vescũtur serpentibus: & homines, qui per montes discurrunt, & sæpè, ob prærupta saxa & præcipitia montiũ, ad conualles peruenire non possunt, proijciunt in illas frusta recentium carnium, videntibus aquilis, & hæc deinceps ab aquilâ sublata, nonnullos habent adhærentes adamantes, quos homines hoc ingenio

nio venantur. Aduertunt, quò auis sublatam portet carnis portionem, & accurrentes, abigunt aquilam, & lapillos carni adhærentes colligunt. Quòd si aquilę in valle proiectam comederint carnem, aduertunt lapidũ seruatores locum vbi aquila noctu dormit, & egesta stercora discutientes, eliciũt adamantes, si quos cum carne deuorauit. Hæc M. P. Venetus. Nec valdè dissimilem piscationem gemmarum narrat Anastasius Nicænus ex Chrysostomo. Hyacinthus est quidem subrutilus, inuenitur autem in interiore Scythię Barbariâ. Scythiam autem soliti sunt vocare veteres omnem regionem Borealem, vbi sunt Gothi & Dani: illic ergo intrinsecus in magnæ Scythiæ solitudine est barathrum, seu fossa profundissima, ad quam non patet aditus hominibus, & rupibus illinc & hinc circumdata, adeò vt quispiam supernè ex summis montibus tamquam ex mœnibus despiciens, non possit fossę fundum conspicere, sed ob profunditatẽ sit velut quoddam tenebrosum chaos. In hac sunt qui à propinquis regionibus condemnati & coacti mittuntur. Cùm autem agnos sacrificauerint & excoriauerint, desuper eos iaciunt ex rupibus in chaos fossæ, ad illas autem carnes agglutinantur illi lapides, quos aquilæ in rupibus petrarum habitantes ad odorem carnium descendentes, & sursum ferunt cum agnis, quorum carnibus adhærescunt. Deuoratis autem carnibus, lapides remanent in vertice montis. Cùm autem venatores conspexerint, quò ab aquilâ delatæ sint carnes, illue eunt, & sic auferunt lapides.

CAPVT LXXX.

De seyserach.

DE his auibus Tartariæ hæc scribit Haithonus. Abaga fecit fieri magna fossata, & alia munimenta, quodam loco vocato ciba, & ibi stat semper, præcipuè tempore hiemali, custodia armatorum, qui defendunt transitum ab inimicis. Gentes verò Hochtay toties tentauerunt occultè transire per viam, sed non potuerunt, vel possent aliquâ ratione. nam in quadam planicie, quæ vocatur Monga, stant in hieme quædam aues magnitudinis phasianorum, quæ pulcherrimas habent plumas, & vocantur seyserach: vnde quando aliquæ gentes ingrediuntur illam planiciem, statim fugiunt illæ aues, & transeunt per illas custodias & fossata, & illi, qui sunt deputati ad custodiam illius loci, per illas aues manifestè cognoscunt inimicorum aduentum, & ad defensionem continuò sunt parati.

CAPVT LXXXI.

De tetraone.

NOta Alpinis populis voluptas & delicium palati tetrao. Auis est, cuius meminit Paulus Iouius in Legatione Moscouitarum. Est suprà nigra, puniceis supercilijs, magnitudine anseris, cuius pulpæ sapor phasianos superat. A Plinio vocatur *erythratao.*

CAPVT LXXXII.

De vulture aquatico seu tetetzauhqui.

DE vulturibus aquaticis hæc Ouiedus narrat. Sæpè, inquit, conspiciuntur in hac insulâ Hayti siue Hispaniolâ, tum eâ quæ à D. Ioanne nomen accepit, atque in alijs huic Indię adscriptis, aues meâ opinione valde mirabiles, dubiæque naturæ, qui tam supra terram quàm in mari & fluminibus prædari & viuere possunt. Sunt autem corporis mole tam grandes, quàm magnus larus siue gauia, pennasq; habent illi similes, mixti videlicet coloris ex albo & fusco: rostrũ etiam simile, sed magis mucronatum: pedes verò habent diuersi generis, sinistrum quidem planum, anatum, anserum, aut aliarum auium in mari degentium instar, dextrum verò curuum, & ad captandam prędam idoneum, vt vultures, falcones, aut aliæ aues curuis vnguibus præditæ. Itaque quando inter volandum piscem aliquem summâ aquâ natantem conspiciunt, ex alto sese prę-cipites dant, pedisque dextri vnguibus corripiũt, atque, si lubet, in aquâ persistentes sinistri pedis auxilio istic vorant, aut ex aquâ sublimes elatæ, inter volandum prædâ vescuntur, vel in scopulum aut arborem sese transferunt, vt commodiùs prædam vorare possint. Mihi porrò relatum est, suprà aucupium etiam exercere, & paruas aues, lacertos, aut huiusmodi res terrestres persequi: eam ob causam Christiani in illis insulis habitantes aquaticos vultures eos appellãt. Ceterùm Isidorus inter recentiores etiam opinionem habuisse videtur, aues reperiri diuersæ formæ pedes habentes: atque inter eas porphyrionem reponit. Porphyrio, inquit, est auis, cui hoc peculiare, quòd pedem vnum habet latum ad natandum, alterum verò fissum ad ambulandum. In quo notatur, quòd vtroque elemento gaudet, & in aquâ natans vt anates, & in terrâ ambulans vt perdices. Verùm Isidoro porphyrionem numquam conspectum fuisse opinor: nam alterum pedem planum non habet, sed vtrumque fissum, vt habent gallinę, perdices, & aliæ aues per terram gradi solitæ, & vniuersum corpus cyanei coloris pennis tectum habet. At in auibus aliquibus Indiæ vera est hæc monstrositas & deformitas pedum. Eumdem puto aquaticum hunc vulturem Ouiedi, & accipitrem Chiappæ, cuius suprà mentio est facta, & cum tetetzauhqui Francisci Hernandi, de quo ita narrat in Paralipomenis notationibus: Tetetzauhqui, quam Hispani asturem aquatilem vocant, auis est lari magnitudine, similibusque plumis, nempe fuscis candidis quàm promiscuè vestita; rostro etiam simili, sed magis acuto. Ad accipitrũ pariter & aquatiliũ genus videtur pertinere: nam & in terrâ & in aquâ illi vita atque aucupiũ est, habetque pedem dextrum, quo prædam rapit, armatum vnguibus velut ceteri accipitres; sinistrum verò, quo insistit aquis, palmæ simile velut anatum genus: atque ita interdũ eo insistens vndis, fruitur prædâ, vesciturque; atque interdum, si ita facere libeat, raptum piscem aut auem, arboribus considens, aut in ipso volitans ęthere, velut terrestre & aquaticum animal, dilacerat ac deuorat. Prouenit in Haitinâ insulâ, & D. Ioannis, alijsque permultis, & etiam in Nouâ Hispaniâ iuxta Panutinam Prouinciâ & littora pelagi Septemtrionalis.

CAPVT LXXXIII.

De auibus Farrensibus.

INsulæ Farræ nobilitate auium insignes sunt: afferam quæ de earum auibus in quadam epistolâ Hoyerus collegit. Farræ insulæ, vulgò *Ferroyer*, nomen à plumarum copiâ adeptæ videntur, quippe quæ felices admodum in auium feturâ, quarum præcipuas hîc sub certis classibus recensere libet, easque omnes palmipedes. Primo quidem ordine tres illas species, lundas, atcas, lomvvias, vti vocant, quę multitudine suâ & plumæ vsu reliquis omnibus harum insularum auibus anteferuntur. Lunda est minor illâ, quam superiore autumno miseram, rostro rubente & latiusculo, pectus candida, nigra tergũ & alas, pedes rubra, mole corporis anate inferior (ea est quam cap. 10. lib. 5. Exoticorum anatis Arcticæ appellatione Clusius insigniuit) nidificat in præcipitibus celsarum rupium cauernis. Oua edit gallinaceis tum colore tum magnitudine paria, sub autumnum quò abeat ignotum; reuertitur primo vere. Hac aliquantò maior est alka, rostro lato & nigro, itemque corpore, nisi quòd sub pectore & extremis alis albicat: pedes nigri, caput denique fuscũ, nisi linea alba ab vtroque oculo ad rostri partem proximam duceretur. Nidificat in editissimis scopulis, vt lunda, magnitudine æquãs minorem gallinam. Oua eius maculata ex albo & nigro. Grandior illâ lomvvia est. Eius corpus totum nigrum, excepto pectore quod albet: pedes nigri, rostrum nigrum, acutum oblongumque: oua in editioribus scopulorum marginibus excludit, cyanei quidem coloris, sed lineamentis vndique diuersorum colorum mirè variegata ac velut picta.

In altero ordine collocare placet duas diuersas species, quæ terram numquam ingrediuntur, vtique pedibus ad incedendũ inutilibus præditæ, mole corporis anserem minorem æquantes. Prior ildbrimel esto, maior scilicet ex illis duabus quas superiore autumno misi, quamque insulanos pro halcyone habere dixi, hac sine dubio ratione inductos, quòd halcyonis more fetum in vndis marinis producere nescio à quibus acceperint, quamquam ego minimè pro halcyone reputem; longè enim dissentit descriptio Plinij. Caput eius fuscum, sub collo circulus albus: pectus item cãdidum, tergum & ala nigricant, maculata passim punctis albis: pedes nigri (ea esse videtur mergus Farrensis maximus, cap. 6. lib. 5. Exoticorum à Clusio descriptus.) Altera goifugel colore corporis alkæ non absimilis, tametsi corpore longè maior. Rostrum ei admodum latum & incuruum, caput oblongum atque nigrum, oculorum margines candido circulo tinguntur: pedes nigri, quorum nullus ad incedendum vsus, sed nec alarũ quas admodum exiles habet; etenim nec incedere nec volare vmquam visa est vtraque. Rarissimè autem hæc & non nisi aliquibus annis visitur, nec vbi feturę operam det vlli hominum exploratum. Vtramque hanc speciem in mergis ego numerauerim.

Tertiâ classe constituo tres species formâ discrepantes, ab hoc genio valdè affines, quòd tempestatũ prænuntiæ, & in alto tantùm Oceano versentur. Harũ quæ magnitudine anteit, gallinam mediocrem magnitudine, formâ falconem vtcumque æquat: vulgò *haffhert*, hoc est *equus marinus*, non conuenienter appellatur. Cinericio est vndique colore, maculis albis passim interstincta, rostro incuruo velut falconis, sed breuiori. Ad eius, quemadmodum & duarum insequentium conspectum, exhorrescere piscatores, & littora legere quâ possunt celeritate solent, certi tempestatem in propinquo esse noxiam. Altera Stormfinck passere paulò maior. Tota & hæc grisea est, sine maculis, rostro exili admodũ. Pegasum præ superiore rectiùs dixeris: siquidem super ipsos fluctus incredibili pedum velocitate transcurrere, ac nimbi instar ferri, non sine admiratione videas. vt transferri ad hanc verè possit, quod de Camilla nimis hyperbolicè Virgilius:

Illa vel intactæ segetis per summa volare
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,
Vel mare per mediũ fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plãtas.

Cateruatim hæc si nauigantibus appropinquet, deponenda esse subitò vela, intelligentes norunt. Videtur hæc affinitatem quamdam habere cum eâ, cuius Ouiedus lib. 14. Naturalis & generalis Indiarum historię sub initium capitis 1. meminit, & *patines* à nautis appellari scribit: certè eadem in volando velocitas etiã tempestatibus concitato mari, vt per summos fluctus celeri cursu ferri quispiam arbitrari possit. Tertia species Barnfiard, magnitudine passeri par, sub pectore candicans, collo dorsoque nigricans, rostro item nigro, & latiore nonnihil, pedibus rubris. Natando velocissimam hæc se præstat, quantum stormfinka discurrendo. Hæ tres species vbi fetum proferant nescitur; proin meâ quidem opinione ad halcyonis descriptionem inter omnes, quas enumerauimus, proximiùs accedere videntur, quamquam colore ad Plinij descriptionem prorsus non quadrent. Quartum locũ skuæ tribuo, quæ auis aquilino generi videtur adnumeranda, siquidem & corporis mole & rapacitate illis respondet: rostrum habet curuum, sed non admodum latum, pennas corpus tegentes griseas, solâ alarum extremitate albicante; pedes item griseos. Fetum negligenter in apertis campis producit ex ouis griseis, grandioribus, anatinis similibus, quæ exilibus nigris maculis notata sunt: pisce vescitur, sed & prædam in omne genus auium infensissimè exercet. Quinto ordine describendæ veniunt duæ diuersæ anserum species, quarum prior helsingegaas: caput & collum habet nigrum, circulo albo cinctũ, pectus album, alas griseas, tergum cyanei coloris, pedes rubros, & magnitudine anati respondet. Altera species erandgaas, ansere siluestri paulò minor: caput illi griseum, collum rubro circulo cinctum, pectus griseum, alæ similiter & collũ, pedes rubri. Hæ species in Farris rarissimè conspiciuntur, neque istic fetificant: vnde autem veniãt, & quò migrent, nemini cognitũ. Superstitio autẽ ex longâ experientiâ nata est, hæ vbi apparuerint, mutationem magistratus imminere. Aliàs siluestrium anserum satis hîc quoque magna copia.

CAPVT LXXXIV.

De skuâ.

SKuam paullò aliter describit Clusius quã Hoyerus. Erat autem grandioris alicuius gauiæ magnitudine, ab imo videlicet collo ad vropygium vsque nouem vncias longa, corporis ambitus, ductâ sub alis mensurâ, vncias sedecim crassus: collum à summo capitis vertice ad tergum vsque septem vncias longum: caput non valdè magnum, nec rostrum planum ac potiùs longiusculũ & angustum, capitis proximâ parte scabrum, extimâ verò leue, nigrum & curuum, instar ferè rapacium auium, aut gauiarum, binarum vnciarum longitudinem non excedebat: alæ septemdecim pænè vnciarum longitudinem explebant, & paullulùm extremâ caudam supe-

SKVA HOYERI.

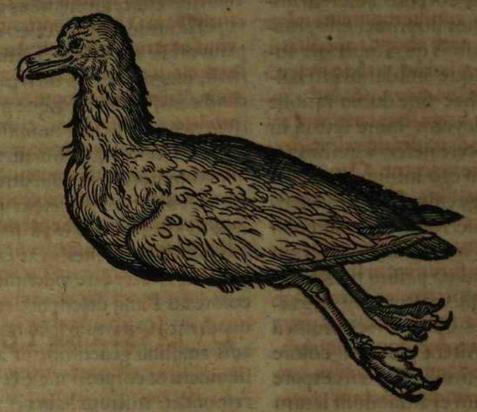

ſuperabant: quatuor maiores alarum pennæ remiges nigræ, non albæ in extremitate, vt Hoyerus adſcripſerat, niſi fortè ſimilẽ notam in alijs eius generis auibus cõſpexerit. A tubo verò ad mediam vſque pennarum longitudinem illas candidas reperiebam, quemadmodum etiam maiores, & ſupernas tres caudæ pennas, quâ vropygio inſerebantur. Reliquâ parte nigra, non ſecùs ac alarũ extremâ. Ad ceteras verò pennas corpus tegentes quod attinet, cineracei ex nigro erat coloris, niger tamen exuperabat, & haliaëti, vel milui pẽnas valdè æmulabantur. Crura in extremâ ferè corporis parte collocata habebat, vt pleræque aues aquaticæ, ſupraque genu valdè erant breuia: a genu deinde ad pedem vſque pænè tres vncias longa: pedes plani tribus digitis præditi, & breui calcari. Interior digitus, qui breuior, binis articulis conſtabat; medius, qui longiſſimus, tribus; medio longitudine proximus, quatuor: calcar vnicum articulum habebat. Omnes autem digiti in paruos vngues curuos deſinebãt, & nigrâ membranâ ſiue cartilagine connexi erant ad vngues vſque. Porrò cùm hæc auis ex Hoyeri relatione perinde graſſetur in omne genus auicularum, ac in piſces, parum abeſt, quin mihi perſuadeam, illam eſſe, aut certè ei perſimilem, quam Conſaluus Ouiedus Hiſtoriæ Indiæ Occidentalis lib. 14. cap. 8. deſcribit, vnicâ exceptâ (ſiquidem vera ſunt quæ ſcribit) nam hæc vtrumque pedem planum habet, eiuſdemque formæ; ille autem ſiniſtrum dumtaxat pedem planum ſuę tribuit, alterum verò facit vulturis aut aquilæ pedi ſimilem.

CAPVT LXXXV.

De auibus chagrinis.

IVxta fluuium Chagren inquietes ſimij omnem frondem viſitant, nullus ab his ramus tutus. Quid facient volucres? vbi ſecurè nidum ſtatuent? Docuit natura artem, ſuppeditauit auxilium. Frequentes ijs plagis beſuci, perrepunt vſque ad culmina arborum, deinde pondere inflecti ſolent. Sunt autem beſuci, vt ſuo loco dicam, palmites tractabiles ſine folijs, hærentes & reptantes per arbores proceras, quæ pro funibus barbaris ſeruiunt. Igitur ex his ſuſpendunt nidos aues, vt ſecuræ ſint inquietudine & latrocinio ſimiorum. Mirâ arte penſiles domos faciunt.

CAPVT LXXXVI.

De perdicibus magnis.

IN inſulâ S. Helenæ exæquant perdices gallinam. Cinereæ ſunt, & adeò cicures, vt non facilè auolent, etiamſi homines videant appropinquantes. Magnâ frequentiâ foueis conduntur. Sedecim imò viginti in vnâ ſimul latent.

CAPVT LXXXVII.

De auibus ingentibus.

COndores vocat Acoſta immanis molis aues, quæ vitulum reſecent & deuorẽt. Cuntur vocant Perüenſes. Viſæ ſunt quæ vſque quinque vlnas protendant alas. Abſque vnguibus rapaces ſunt: duæ taurum roſtro necant, & vorant velut lupi. Duodennem puerum vna auis occidit, vorauit. Variegãtur fuſco & albo colore quemadmodum noſtræ picæ; criſtatæ ſunt. Symbolum ex his auibus conſtruxit in rupe editâ Viracocha priſcus Inga Rex Perüenſis. Latiùs Garcilaſſus Inga deſcribit lib. 5. cap. 23.

Aquila maxima inuenta in Tlatelulco Mexici tantæ magnitudinis ferebatur, vt veruecem vno prandio deuoraret. Stupendæ magnitudinis alitem narrat Marcus Paulus Venetus in deſcriptione inſulæ Madagaſcar. Narrãt incolę, certo anni tempore aduolare mirabile auis genus, *ruch* ab ipſis appellatũ, aquilæ quidem ſimile, ſed admirãdę magnitudinis, adeoque vaſti corporis, & tanti roboris, vt elephantem vnguibus corripere atque in altum ſubleuare poſſit; deinde cadere ſinat, vt mortui carne veſcatur. Qui autem viderant eius alas expanſas, ab vnius extremitate ad aliam ſedecim paſſuum eſſe dicebant, earumque pennas octo ferè paſſus eſſe longas, earumque craſſitudinem longitudini reſpondentem. Se autem, exiſtimantem gryphum forſitan eſſe (quia mediâ ex parte auis, alterâ dimidiâ leo depingitur) interrogaſſe eos qui ſe vidiſſe dicebant, an ſimilem formam haberet, reſpondiſſe, meram auem eſſe quemadmodum eſt aquila. Quæ cùm Magnus Cham intellexiſſet, ſuum Legatum in eam inſulam miſiſſe, eo quidem prætextu, tamquam de redemptione alicuius è ſuis qui iſtic detinebatur acturum, ſed reuerà vt inſulam exploraret, & ea quæ in eâ erãt admiratione digna obſeruaret. Illum redeuntem, vt intellexi, eius auis ruch pennã ad Magnum Cham retuliſſe, quam affirmabãt nonaginta palmorum longitudinem habuiſſe, eiuſque calamum binos palmos fuiſſe craſſum: illam verò pennam Magno Cham adeò fuiſſe gratam, vt ingenti munere eum, qui attulerat, affecerit. Prætereà apri dentem relatũ fuiſſe quatuordecim libras pendentem; ingentes enim apros in eâ inſulâ naſci ferunt, bubalorum magnitudine. Hæc Marcus Paulus. Iſtud pænè incredibile: ſed illud admirabile, quod Ioannes Leo de quadam Africanâ aue ſcribit, quam *ners* vocat. Auis eſt omnium earum, quæ in Africâ reperiuntur, maxima, grue procerior craſſiorque, prædita roſtro, collo & cruribus: adeò ſublimè volat, vt oculorum aciem effugiat, & conſpecto alicuius animalis cadauere ſupra terram iacente, illicò in illud irruat. Rarò ſola, ſed gregatim volare ſolet. Longæua eſt, nam pleræq; conſpectæ ſunt caluo & deplumi capite, tamquã vulſæ fuiſſent capitis pẽnæ: inde colligere licet prę nimio ſenio pennarũ defluuium pati: eâ de causâ ſuos nidos veluti recenter natæ repetunt, vnde à ſuis pullis educantur. Hactenus Ioannes Leo. Sed auis nihil aliud eſt quàm aquilæ genus. Fidem aliquã tantæ molis conciliat, quod Georgius Ebricius ad Geſnerum ſcripſit, inter Miſenã & Breſam Germaniæ oppida cùm ruſtici multa pecora, vitulos, ſues, amiſſa in ſiluis perquirerent, inuentus eſt nidus ingens, per tres quercus extenſus tantò ſpatio, vt currus ſub illo conuerti potuiſſet, ex magnis arborum ramis & baculis vel palis conſtructus. Quâ re in vrbe nuntiatâ, homines multi ad nidũ miſſi cùm aſcendiſſent, pullos tres maximos inuenerunt, & in vrbem aſportarũt. E quibus mox vnus mortuus eſt, cuius alæ per tranſuerſum extenſæ, ſeptem vlnarum menſuram æquarunt. Vngues viri magni & corpulenti digitis nihilo erant inferiores, crura leonis maiora. In nido multa vitulorum & ouium coria reperta, & hinnulus recens, & capita animãtium varia. Similis auis nidum tribus arboribus fundatum, Septemtrionalis tabula Olai Magni exhibuit.

OVRISSIA ſiue TOMINEJO.

CAPVT LXXXVIII.

De auibus paruulis.

POſt tantam magnitudinem miremur paruitatem tomineij. Sunt auiculæ Perüenſes, adeò exiguæ, vt apes aut papiliones videantur dum peruolant. Afferam quæ de his aut ſimilibus auiculis prodita ſunt. Ferdinandus Ouiedus de aue quẽ paſſerem moſquitum vocat, Reperiuntur, inquit, quędam auiculæ adeò exiguæ, vt extremi pollicis articuli magnitudinem non æquent, &, pennis euulſis, eius dimidiam partem vix excedãt. Huius auiculę volatus adeò celer & præpes eſt, vt alarum motus non magis conſpici queat quàm crabronis, neque quiſquã præteruolantem videat, quin crabronem eſſe exiſtimet. Illarum nidi auicularum magnitudini reſpondent. Ego huiuſmodi auiculam conſpiciebã, quæ in monetariâ trutinâ, quâ aurum appendi ſolet, cum ſuo nido poſita, bina pondera, Hiſpanis *tominos* dicta, dumtaxat pẽderet, hoc eſt, grana viginti quatuor: cui ſi pennæ euulſæ fuiſſent, minùs grauis haud dubiè futura erat. Pedũ & vnguium exilitate, cum illarum auicularum picturâ, quæ ornatus gratiâ in librorum marginibus interdũ adijci ſolet, comparari poterat. Eius plumæ elegãtibus coloribus præditæ, aureo, viridi, & alterius generis. Roſtrum habebat pro corporis proportione, illudque adeò tenue, vt acus, quâ veſtes ſarciuntur, magis exilis eſſe nequeat. Nidum è xyli, quod iſthic abun-

abundè crescit, flocco construit. Meminit eius etiam cap.4.libro 14. Hist. generalis & naturalis, eique nigerrimum colorem tribuit: quod de dorsi & alarum pennis intelligendum arbitror, alioqui sibi ipsi contrarius videretur; nisi fortè eius diuersæ species reperiantur.

Lerius in Historiâ Americanâ ait pro singulari miraculo: Prætermittenda non est, ob insignem exiguitatem, auicula pennis exalbidis & splendentibus prædita, quam Brasilienses *gonambuch* appellant: nam licet crabrone aut scarabeo Lucano maior non sit, valdè tamen canora est, & magnâ ex parte prealto illi milio, *auati* ab incolis dicto (maizium intelligit) aut alijs plátis similis magnitudinis insidens, adeò est in cantu assidua, vt nemo, qui non audiret, & cõspiceret, ex tantillo corpusculo tam suauem & sublimem cantum prodire posse sibi persuaderet; sic vt nostræ luscinæ cantui non cedat.

Augustinus item Carate illius mẽtionem facere videtur cap.8. lib. 1. Historiæ Perũanæ. In montibus Perũanis, inquit, inueniuntur auiculæ adeò exiguæ, vt cicadâ sint minores, oblongis pennis versicoloribus prædítæ. Theuetus quidem cap.48 singularium Franciæ Antarcticæ sic scribit: Prętermittere nequeo aliâ auem (*gonambuch* appellant) scarabeo Lucano aut grandi muscâ non maiorem, quę licet omnium auium, vt arbitror, minima, tam elegans tamẽ est, vt fidem superet. Eius rostrum oblongiusculum, & valdè tenue: color cineraceus. Et tametsi adeò sit exigua, eius tamẽ cantus admodum suauis est. Iosephus Acosta similiter cap.37. lib.4. Historię naturalis & moralis Indię Occidentalis tominejo auiculæ meminit istis verbis: Reperiuntur in Peru auiculæ, ab incolis tominejos appellatæ, adeò exiguæ, vt illas peruolantes conspiciẽs, crabrones essent an cicadæ, sæpè dubitarem: veræ tamẽ erant auiculæ. At verò huic auiculæ nomen impositum tominejo, quòd adeò leuis sit, vt vno dumtaxat tomino, hoc est duodecim grana pendat. Carolus Clusius describit aliam auiculam paruulã; ipse tominejum aut vrusium putat. Erat porrò hæc auicula, vt ex picturâ obseruabam, à rostri mucrone ad pennarum caudæ extremitatẽ tres vncias longa, caput verò cum integro rostro vncialis cum semisse erant longitudinis: alæ ad extremam pænè caudam porrectæ, parem habebant longitudinem: dorsum vix vnciam latum erat: eius & alarum color ex cineraceo fuscus, ventris cineraceus, pennæ quæ in caudâ, obscurè rubescentes, earum extrema pars nigra; capitis, colli, gutturis plumæ elegantissimi coloris ex auro rubro & flauo mixti, quæ Soli expositæ, admirabilem varietatem, prout obuertebatur caput, ostendebant: rostellũ nigrum tenuissimũ, & maximè acutum: pedes valdè exiles, nigri, quatuor digitis, vt reliquarum auicularum, prædíti; quorum tres in anteriorem partem porrecti, quartus in posteriorem. Euerardus Vorstius, Medicinæ professor in Academiâ Lugdunẽsi apud Batauos, similem auiculam in Italiâ apud Antonium Gigantem Foro-sempronienſem, Cardinali Palæotto à Secretis, se vidisse mihi affirmabat, quã ille *cinconi* nominabat, & è Mexico allatam dicebat. Vrusiæ ortus admirandus aut fabulosus. Fertur ex muscâ procreari. Sunt qui dicant visam esse partim muscam, partim auem: primum eius colorem esse nigrum, mox cineraceum, deinde roseũ, tandem rubentem: caput eius solaribus expositum radijs, omnem coloremreferre. Fortasse hinc nomenclatura. Vrusia Solis radium significat. Diuersæ speciei sunt istæ paruulæ auiculæ, & promiscua nomina communicantur vicissim. De insigni aliquarum renascentiâ Capite 1. scripsimus.

CAPVT LXXXIX.

De stercore auium.

ILlud non est prętermittendum, quod Iosephus Acosta narrat, quasdam monstrosas aues in Indiâ ali, quarum præter excrementa nullus est vsus. In nonnullis insulis Perũanis littoribus vicinis, è longinquo nonnullibi montes prominent ita niuei & candentes, vt spectantibus eminus niue obducti, aut albicante terrâ constrati credantur: ad quos si accedatur, mera ibi excrementa videntur, ab auibus marinis illic continenter degentibus ibi deposita. Hæc nonnullis in locis erectæ hastæ altitudine congesta sunt, quod haud paucis fabulosum videri queat. Ad fimum hunc auferendum, scaphis insulas adeunt. Eo deinde terram stercorant, inde feracissimam euadentem. Fimum *guano* vocant, vnde locus quoque *lunaguana* denominatus est. Illum in valles Perũanas conuehunt: nam ad reficiendos agros fimus nullus pinguior. Ibidem quæ cotonea, punica & poma alia nascuntur, ceteris virtute longè præstant. Causam aquæ imputãt, quâ hæ arbores rigantur, per terrã nimirum hoc fimo conditam defluenti. Indicarum verò auium non solùm carnes pro alimento, cantus pro oblectamento, pennas pro ornamento; sed excrementa quoque pro terrę condimẽto facere. Ex his abũdè perspicimus, ista vniuersa à sapiẽtissimo rerũ conditore in humanos vsus ac commoditates disposita esse: nec est vt quisquã dubitet; pro quâ immensâ beneficentiâ gratiæ ipsi sint in æternum.

CA-

CAPVT XC.

De puteo Comitlan.

IN valle Comitlan apud Quelenes profundum puteum, quem Castellani vocant *poço Airon*, incolunt plurimæ volucres, ibi nidulantur, ibi fætus suos educant, sed arcanis nidis; nullus enim inuentus.

CAPVT XCI.

De superstitione in esu.

QVidam Barbari abstinent auibus tardis, vt anatibus; & piscibus, vt raijs, rati, similem torporem contracturos, vt hostes effugere nequeant.

CAPVT XCII.

De ouis peregrinis.

VAria auium oua albescunt, pallent, viridia aliqua, & variegata, cineracea, nigris distincta maculis.

CAPVT XCIII.

De vespertilionibus Indiæ Occidentalis.

DE vespertilionibus nihil egregius occurrit narratione Caroli Clusij. Tametsi, inquit, quotquot conspexerim sint ingentes, alij tamen alios superabant magnitudine. etenim nonnullorum longitudo à capite ad crura vsque decem vnciarum erat longitudinis, aliorum paullò minor, aliquorum etiam maior: nam vnum redimebam, pedalem longitudinem superantem. Corporis etiam crassitudo inæqualis: mei enim ambitus pedalẽm æquabat, imò superabat; aliorum minor erat. Omnes densis & longiusculis pilis prædíti. Color autem eorum diuersus: nam quibusdam ex flauo cineraceus, aliorum magis fuscus, nonnullorum spadiceus; mei color à capite ad extremum rictum, siue nares, spadiceí erat coloris. Caput, collum, pectus, dorsumque ipsum cum ventre, fusci; circa latera verò, ex spadiceo flauescentis. Pinnæ membranaceæ, quæ illi pro alis, eâ parte, quæ corpori proxima, etiam pilis tectæ, sed rarioribus, earumque supina pars magis quàm prona. Illæ porrò sesquipedalis longitudinis in quibusdam, & octo vnciarum latitudinis; in alijs vel breuiores & magis angustæ, in quibusdam etiam longiores & magis latæ: nam mei singulæ pinnæ vnius & viginti vnciarum longitudinem habebant, nouem latitudinem, vel etiam maiorem: color earum ex fusco cineraceus; summa singulorum pars, octo ferè vncijs à corpore. Osiculum binas vncias longum continebat, in acutum, curuumque & firmum vnguem desinens, quo se ad arborum ramos affigebat: totidem ab extremâ pinnâ vncijs alium minusculum vnguem, & vix eminentem. Binæ illi in crasso capite aures, paruæ pro capitis magnitudine, extimâ parte angustæ, & in mucronem desinentes; in nonnullis oris rictus magis obtusus ad felis rictus formam quodammodò accedens: mei verò rictus magis longus & angustus, vulpeculæ rictui propior. Dentes illi in superiore mandibulâ vtrimque seni, in inferiore septeni, quorum anteriores, ceteris longiores; omnes valdè albi. In hoc animali vterque sexus dignoscebatur: nam illorum aliquot, qui mihi conspecti, satis longum exertumque penem habebant, qualis ferè simiarum est, quo masculinum genus à femineo distinguebatur: crura (ad quorum pænè extremum pinnæ porrectæ) binas vncias aut paulò amplius longa: pedes parui semunciales, in quinque digitos, binis articulis constantes, diuisi, quorum singuli in magnos, firmos, acutos curuosque nigros vngues desinebant, ijs similes qui in pinnis membranaceis, quibusque sese de arboribus suspendunt. Quem ego Amstelredami, anno à Christo nato millesimo sexcentesimo tertio recenter aduectum redimebam. In incultâ, & nullis hominibus habitatâ insulâ captum aiebant; quemadmodum & omnes ferè quos conspiciebam. Eam autem insulam ad primum & vigesimum gradum ab Æquatore versus Antarcticum sitam esse existimant, & triginta milliaria in ambitu continere, à Lusitanis quidem antè obseruatam, & ab eis *Ilha do Cyrne* siue insulam Cygnæam, vt antè dixi, appellatam, à Batauis verò, qui anno millesimo quingentesimo nonagesimo octauo nauigationem ad Iauam & Moluccas insulas instituentes, tempestate in eam delati fuerant, & à 15. Kalend. Octobris vsque ad sextum Nonarum eiusdem reficiendorum corporũ causâ istic hærebant, Mauritij insulã, à Principe Mauritio, Comite à Nassavv, &c. nominatam. In eâ porrò insulâ multos ingentes vespertiliones obseruabant, partim inter se confligentes, partim vncis, quos in membranaceis pinnis habent, ex arboribus pendentes. In multis tamen Orientalis illius Oceani insulis, atque etiam in Guineâ, magnos reperiri, constans fama est. An

X verò

verò his sint similes, nemo, quod sciam, tradit. Lerius quidem cap. 10. Historiæ Americanæ, vespertiliones Brasilianos monedularum magnitudine esse ait, & Franciscus Gomara cap. 61. Historiæ suæ generalis circa Vrabam turturum magnitudinem adquirere; neuter tamen formam describit: hoc solum addit Gomara, eos mordaces valdè, noxiumque esse illorum morsum. cuius remedium vulneris ex aquâ marinâ ablutio, aut adustio. Capite autem 80. eiusdem libri lepidam narrat historiolam. Accidit, inquit, vt in cœnobio, cui nomen Sanctæ Fidei, in prouinciâ Chiribichi, Dominicanorum Monachorum famulus pleuritide laboraret, & venâ, quam ad leuandum morbum secarent, à Medico siue chirurgo minimè deprehensâ, æger desertus est, & de eius salute desperatum. Vespertilio nocte insequente, eius iacentis & decumbentis nudum pedem reperiens, circa malleolum momordit, & sanguine iam satur, vulnus apertum reliquit, ex quo tantum adhuc sanguinis profluxit, vt æger à morbo liberaretur, non sine Monachorũ admiratione, qui pro miraculo illud venditare solebant. De eodem, quo illi, genere Ouiedus cap. 36. sui Summarij agere videtur, magnitudinem tamen non exprimit, sed Europæis similes esse ait, noctuque morsu appetere dormientium præsertim extremum nasum, vel capitis verticem, extremosque manuum & pedum articulos, tantumque sanguinis elicere, vt vix quispiam credere possit, nisi qui viderit. Illam etiam peculiarem naturam habere, vt si quem momorderint, sequente vel tertiâ nocte, illum ipsum sint denuò morsu appetituri, non alium, licet inter centenos alios commixtus iacat. Remedium aduersus huiusmodi morsicationes esse, vt feruentes cineres, quantum tolerari possunt, supra vulnus imponantur; aut locus præmorsus aquâ tam feruidâ, quam ferri possit, abluatur: nam illicò sanguinem sisti, & noxam tolli, quin & vulnus, quod exiguum est, statim curari: quia vespertilio non nisi exiguum vulnus rotundum, paucâ carne sublatâ, infigere potest. Illud etiam testari possum, inquit, me premorsum aliquando solâ feruidæ aquæ lotione curatum. Scribit præterea idem Ouiedus, alios vespertiliones in insulâ D. Ioannis valdè pingues inueniri, quibus aquæ feruenti immersis & excoriatis incolæ vescantur: nam passeribus non minùs albos esse; nec minùs, vt asserunt, boni saporis, à quorum etiam esu Christiani non abstineant, illi præsertim qui gustare volunt quidquid ab alijs edi vident. Bellonius similiter cap. 39. lib. 2. de Auibus, vespertiliones in Creti insulâ se obseruasse ait, nostris vulgaribus maiores, magnasque aures habentes, curuo vngue, in singulis membranaceis pinnis, siue, vt ille appellat, alis præditos, quo se de saxis suspendunt, quà notâ à nostratibus differre existimat, sed fallitur: nam nostri eos vngues etiam habent. Cretenses tamen non conferendos censeo cum ijs qui hoc Capite sunt descripti.

CAPVT XCIV.

De vespertilionibus Orientalibus.

CEterùm in Oriente magna vespertilionum natio, numero & mole, vix credas, gallinas æquare magnitudine, & sapore fortasse vincere: infesti tamen sunt fructibus. Noctu opus est seruare agros.

CAPVT XCV.

De vespertilionibus Hispaniæ.

APpendam de vespertilionibus Hispanis, in quarumdam villarum aut castellorum desertis ædificijs hiemare, in cubiculis à tecto vsque ad pauimentum inuicem connexos, quasi catenæ plurimæ supernè penderent. De Indicis illud adijciam, si gallum aut gallinam sub dio noctu vespertiliones deprehenderint, in cristam aculeo infixo eum interimere.

CAPVT XCVI.

De nagualibus.

NAguales dicebantur Indis prouinciæ Cerquim aues, aut aliæ feræ, sub quarum capite paciscebantur indissolubile cum dæmone fœdus, fuso sanguine, & linguâ & auribus: mortuoque naguali, Indus moriebatur. Piraëræ quidam Cacique repentè obijt, cùm leonem nagualem miles Hispanus occidisset plumbeâ pilâ transfossum.

CAPVT XCVII.

De piscatione auium.

MIris natura astibus instruit aues quasdam in prouinciâ Veræ-pacis: victum enim ibi sibi comparant immisso in fluuios stercore, ad quam escam pisces emergunt, quos tum illæ raptant.

CAPVT XCVIII.

Facetum aucupij genus.

TEstimonium Petri Martyris edo. Est quoddã aucupij genus inauditum hactenus, & narratu facetissimum. Apud insulares, Hispaniolę præsertim, diximus varios esse lacus, variasque stagnantes lacunas vadosas. Per vadosa stagna solet aquaticarum auium multitudo vagari, quia herbę in fundo succrescunt, & ex eâ humente limositate pisciculi, milleque ranarum, culicum & insectorum genera procreantur, Solis calore ad ima, ad corruptionis & generationis opificium, ex artificis fabricatoris prouidentiâ facilè submeante. Volucrum autem per eas stagnantes aquas natantium diuersa sunt genera: anates, anseres, cygni, fulicæ, gauiæ, mergi, & multę huiusmodi. Diximus & in hortis arborem coli magnarum cucurbitarum altricem. Ex cucurbitis igitur illis per vadosa proijciunt plerasque bene clausas, ne admissâ per rimulam aut foramen aquâ, trahat illas in profundum. Perpetuò vagantes cucurbitę securas nimiùm reddunt volucres. Auceps ergo magnâ cucurbitâ, vti galeâ, iuxta oculos pertusâ contectus, faciem laruatus, & tenus mento stagnum ingreditur: fluminibus enim assueti à cunabulis, minimè recusant in aquis versari. E cucurbitis natantibus putant volucres vnam esse eam, quæ insidiantem incolam cooperit. Passim ad volucrum natantium agmen proficiscitur auceps, cucurbitarum palpitationem capite imitando, vndulasque vento agitatas sectando, proximè ad volucres tendit. Exertâ sensim dexterâ volucrem incautam cæco raptu prehendit pedibus, & demersam subtrahit in manticam ad id paratam. Ceteræ volucres suâ sponte subnatasse comitem arbitratæ, quærendi victus causâ, vti solent omnes, nil sollicitæ suum iter prosequuntur, in aucupis & ipsæ insidias cadunt.

CAPVT XCIX.

De vigiliâ & custodiâ anserum.

APpendam hîc historiam recentem, quæ anno 1628. in Libu accidit. Quidam Nigrita noctu furatus imaginem Pueri Iesu, cùm iam prodiret cum illâ, obuiàm habuit anserum gregem. Hi impetum in furem dirigentes, morsibus eum detinuerunt, partim verò auolarunt ad Cœnobij campanam, quam quidam pulsantes, quidã etiam horribilibus grazitantes clamoribus, excitarunt incolas, qui deprehenderunt furem. Non ergo Roma solùm redempta fuit harum volucrium excubijs.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER VNDECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De tritonibus.

PELAGVS nunc ſubeſt, ceteræ naturæ ſimius: imitatur enim quæ terrâ gradiuntur, quæ æthera peruolant, quæ cęlis fulgurant. Atriũ ſcilicet naturæ, vbi imagines ſuas locauit. Immenſum eſſet conſpicari omnes, aliquas commiremur: & ne non in ſe tranſſcriptum aliquid putemus, humanum etiam miremur genus adulteratum. Tritones in Occidentali Indiarum Oceano repertos Franciſcus Hernãdus prodit: Petrus quoque Martyr, qui hanc hiſtoriam narrat. Ataiam eſſe Chiribichenſibus vicinam regionem, ſalinis nobilem, diximus aliquando: eius littora percurrebant Hiſpani. Qui oculos in mare habebant protentos, ceteris aut ludentibus, aut aliàs otioſis, ſupernè rem ignotam vidêre natantem. Intuitu fixo, quid eſſet penſitando, caput humanum crinitum ac denſâ barbâ fultum ac lacertatum ſe vidiſſe profeſſi ſunt. Dum ſic taciti proſpectant, ſecurè monſtrum nauis aſpectui intentum vagabatur. Dum verò clamore ingenti ſocios alios excitant, eo audito monſtrum exterretur, ſubmergitq; ſe: latentem priũs ſub aquis corporis inferiorem partem oſtendit, quæ in piſcem cum caudâ deſinere inſpecta eſt, cuius concuſſu & agitatione locus iſte maris, anteà tranquillus, vndoſus & fluctuoſus reddebatur. Tritones eſſe arbitramur, quos fabuloſa vetuſtas Neptuni tubicines appellat.

Apud Cubaguam inſulam, vnionũ piſcatu famoſam, Margaritæ inſulæ vicinam, fuiſſe viſum eius generis monſtrum aliud, retulerunt plerique. In Oceano Cantabrico noſtro virgineæ voces harmonicè cantantes certis anni temporibus auditæ referuntur: horum putant eſſe concentus, quando prolis gignendæ appetitu in Venerem excitantur. Porrò Lerius aliâ narratione idem confirmat. Hiſtoriam, inquit, à Barbaro acceptam prætermittere nolo. Cùm, inquit, die quadam vnà cum nõnullis alijs in ſummâ maris malaciâ lintre quadam veherer, ingens quidam piſcis manu nauigij oram apprehendit, meoque iudicio aut euertere aut conſcẽdere volebat. Id ego conſpicatus, falce, quam præ manibus habebam, manum illam abſcidi, quæ in lintrem decidit, digitos verò noſtris perſimiles quinque habebat. Prætereà præ dolore, quo piſcis ille fuit affectus, exerto ſuper aquam capite, ad humanum accedente, aliquantulum concrepuit. Ego Lectori diſpiciendũ relinquo, vtrùm (iuxta vulgi opinionem, quâ fertur mare in ſe ſingula animalium genera habere quæ in terrâ conſpiciuntur, præſertim verò habitâ eorũ ratione quæ de tritonibus & ſirenibus à nonnullis ſunt ſcripta) ſirenæ an verò potiùs ſimiæ marinæ manus illa fuerit amputata.

CAPVT II.

De hydrâ.

CIrca lacus Areclonam & Caocaum inuenit Nicolaus Fedreman hydrę cuiuſdam famam & ſtragem, enatæ ex quodam fluuio. Renuntiatum illi fuit ab Indis, quædã oppida, quæ in ripâ viderat, deſerta fuiſſe propter natum ex aquâ monſtrũ multiplici capite terribile & valentiſſimum, quod paulatim deuaſtaret omnia. Milites ipſius Nicolai audierunt ſibilos aut mugitus. Fuerũt aliqui teſtes oculati monſtri, & ſerpentinum eſſe affirmarunt. Ceterùm anno Domini 1530. ferebatur ſerpentem ſeptemplici capite ad Venetos eſſe delatum, deinde Francorum Regi datũ, & ſex millibus ducatorum æſtimatum. Huius tamen mihi fides incerta. Eglo nunc vocatur beſtiolarum quoddam genus, deſertam Babylonem incolentium, quod tria gerit capita.

CAPVT III.

Quodnam animal fuerit Behemoth.

HYdræ hiſtoriâ fulciunt aliqui ex libro Iob, & fuiſſe Behemoth hanc aquatilem beſtiam dicunt. Multitudinem enim bel-

belluarum vox *Behemoth* ſignificat, nec alij beſtiæ quadrare aptiùs. Videtur eſſe vna & mutæ: itaque prolixè defendit Buſthamãtinus, reptile fluuiale, at multiplex, Behemoth fuiſſe. Diſſentio: nec enim illi poſſunt aptare cetera. Ait ſacer Textus: *Ecce Behemoth quem feci tecum*, ſcilicet eodem die quo hominem, ſexto inquam. At ſi ad aquarum iuriſdictionem Behemoth ſpectat, quinto die, non eodem cum Adamo eſt factum; quare ex terreſtribus iſta beſtia fuit. Quidam elephãtem dixerunt. Eruditiſſimè noſter Pineda id munit. Mihi plauſibilius eſt, taurum extitiſſe. Dicitur de illo, *quem feci tecum*, ſcilicet vt non ſolitarius eſſet, ſed proximè ad vſus humanos. Plurimum adiumenti adfert humanæ vitæ bouinum genus: nec refert quòd dicatur, *Fœnum quaſi bos comedet*. illud enim *quaſi* ſæpiſſimè non ſimilitudinem arguit, ſed veritatem cauſatur. Ait Ioannes: *Vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à Patre*; & diuus Petrus: *Siue Regi quaſi præcellenti.* Ergo ſenſus eſt, iuxta naturam ſuam fœnum paſcere. Additur, *Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eſt.* Genitalis natura hîc notatur in vmbilico, id eſt in medio ventris. In hac eam parte taurus habet, nõ elephas. Adijcitur: *Stringit caudam ſuam quaſi cedrum.* Genitale membrum cauda dicitur pro vſu Scripturæ, imò cuiuſuis honeſti idiomatis, à proximâ aliquâ parte ſignificatis membris impudicis. Dicuntur *inguina*, quia inguinibus vicina; item *cauda* & *penis*, quia proxima ſunt peni. Horatius vocauit *caudam ſalacem*, & iterùm, caudam turgentem. A Græcis etiã dicitur οὐρὰ & κέρκος, quâ caudam ſignificant. Satis hoc indicant quæ ſequuntur, *nerui teſticulorum eius*, & quæ præmiſerat, fortitudinẽ eius in lumbis eſſe & in medio ventris. *Femur* quoque in Scripturâ eâdẽ de cauſâ appellatur. Quàm aptè tauri membrum dicatur rigere quaſi cedrus, explicat Gellius in Acceſſione ad librum quartũ Ælianí, cap. 38. *Taurus*, inquit, *tanto ardore genitalem neruum contendit, ad vaccam adiunctus, vt ſine motu vllo ſemen emittat; ac ſi à muliebri genitali neruus in aliã corporis partem oberrauerit, vaccam rigidiſſimâ intenſione vulneret.* Hęc ille. Infit Textus ſacer: *Oſſa eius velut fiſtula æris, illius cartilago quaſi laminæ ferreæ.* Oſſa tauri duriſſima ſunt, cartilago eiuſdem eſt naturæ. Aduertit Ariſtoteles, in terreſtribus cartilagines ſolidas eſſe, ſine foramine & medullâ, quemadmodum oſſa; diciturque iuxta phraſim Scripturæ *initium viarum Domini*, quia præcipua ſubſidia habeat humana vita ex bobus. Hoc ſenſu dixit Eccleſiaſticus: *Initium vitæ hominis aqua & panis, & veſtimentum, & domus.* Illud quod dicitur, *qui fecit eum, applicabit gladium eius*, aſilum ſeu œſtrum videtur notare, quo tauri percuſſi exagitantur. Virgilius canit:

—— Cui nomen aſilo
Romanum eſt, æſtrũ Graij vertêre vocantes.
Aſper, acerba ſonans, quo tota exterrita ſiluis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther.

Quæ ſequuntur planiora video; niſi illud, *ecce abſorbebit fluuium.* Sed hyperbolicè iſta dicta ſunt, propter immodicã boum in potando largitatem, & nos prouerbiali Hiſpanorum formulâ dicimus, *Beue como vn buey, Bibit ſicut bos.* Subijcitur: *In oculis eius quaſi hamo capiet eum, & in ſudibus perforabit nares eius.* hoc enim pacto frequentiùs olim, nunc aliquando taurinum genus domatur & manſuefit. Fortaſſe illud, quod de potu Behemoth fuit dictum, fortitudinem & robur ſolum notat, quod vt prædicaret Sẽnacherib, cap. 37. Iſaiæ dixerat: *Ego bibi aquam, & exſiccaui veſtigio pedis mei omnes riuos aggerum.* Deus autem dixit illi, quemadmodum & hîc: *Ponam ergo circulum in auribus tuis, & frenum in labijs tuis.* Latiùs hęc diſſerit Gaſpar Sanchez doctiſſimus meus Magiſter. Magnitudinem elephãtis aliqui allegãt, quaſi pro multis beſtijs ſit; ideò Behemoth, hoc eſt beſtias numero plurali dici: at bos congruam molem habet, nec priſcis facilè notum fuit aliud animal grandius. ideò & elephas, vt primùm viſus, ob magnitudinem fuit dictus *bos Lucæ.* In regno Adeæ boues ſunt camelis æquales.

CAPVT IV.

De piſce remoranti.

ERuditiſſimis viris fabula viſa eſt, quod vulgus de remorâ iactat: at nullũ mendacium ſine veritate aliquâ radicatur. Occaſionem præbuit fortaſſe ſimilis piſcis, ac ille, cuius hiſtoriam Ioannes Hugo ſic narrat: Indicorum piſcium hæc commemoratio occaſionem mihi miniſtrat narrandi hiſtoriam quamdam, ſiquidem non facilè cuiuis creditam, veriſſimam tamen ipſâ re, nulloq; prorſus fuci puluere aſperſam. Hæc in ipſo Pro-Regis atrio deſcripta deſignataque, à ſummę & indubitatæ fidei viris & Heroibus ſubſcriptione confirmata aſſeruatur, additis nomine Præfecti, nauis, anni, diei quando ea res ita geſta ſit, & qui illi interfuerint, quorum adhuc multi viui & ſuperſtites, fidem veritati ſtruere certiorem poſſunt. Hiſtoria talis eſt. Nauis quędam Luſitanica per Mozambiquen in Indiâ decurrebat. Vento hæc adeò ſecundo & optato vtebatur, vt vela omnia pleniſſima nauem proferre feliciſſimè viderentur. Diebus ergo quatuordeccim in-

tegris cursum versus Lineam æquinoctialem nautæ tenentes, & quotidie Solis altitudinem metientes, tandem obseruarunt, gradus ad metam propositam non minui aut pauciores fieri, verùm quotidie multiplicari, seque ab æquinoctiali Lineâ quàm longissimè dispelli & arceri. Quæ res non saltem præter omnes naturæ causas esse videbatur, ad admirationem vniuersorum, verùm etiam qui in nauibus erant, certis se præstigijs & incantamentis agitari, liquidissimè rebantur, cùm scirent, illius loci mare huius abpulsus neutiquam causam esse, & vela secundis ventis interim nihilominùs ex voto turgida procedere. Sese ergo anxiè inuicem contuentes, partim terrore, partim anxiâ vi & admiratione diu exercebãtur; dum tandem, nescio quo casu, nautarum quidam, attentis & sollicitis in vndam oculis despectans, latam & ingentẽ quamdam caudam proræ intortam innexamque contuitus est, quâ piscis quidam nauem firmiter prehenderat, reliquumque corpus per nauis longitudinem exporrexerat, adeò vt caput ipsius post puppim promineret. Hoc ille situ nauis omnem molem ita violenter torquebat, vt illam contra violentissimũ quoque reflantis venti impetum vi & robore suo immensè retroageret, secumque tot diebus rapidè proferret. Iam itaque hoc pacto causâ repulsus præcognitâ, adactis sudibus furcisque & organis, conferentibus cæteris, ad arcendum eum tamdiu studiosissimè laboratum est, donec tandem, caudâ plicatili auulsâ, nauem ille destitueret, cùm iam diebus quatuordecim integris illi agglutinatus adhæsisset, & violento renisu eamdem, omni impetu ventoque contrario spreto, natando secum abripuisset. In æternum itaque memoriæ signum historiam hanc Pro-Rex in atrio suo depingi accurauit: quam effigiem his meis oculis persæpè egomet cum magnâ admiratione vsurpaui, & circumstantijs supradictis subnotatis diligentissimè perlegi.

CAPVT V.

De pisce Goënsi.

IDem Hugo narrat, ex flumine quodam Goæ proximo, cuius ostiũ hiberno tempore pro loci more obstructum erat, piscatores quosdam monstrosum piscem extraxisse, cuius similem nec in Indiâ nec in alijs locis vspiam videre contigit: qui ob nouitatem Archiepiscopo donatus, eius iussu à pictore ad viuum exprimebatur, cuius icon seu effigies Regi Hispaniarum postmodũ transmissa est. Animal illud mediocris magnitudinis erat, canem domesticum vulgarem altitudine haud excedens, cuius rostrum porcino simile protuberabat. Oculi ei parui erãt, nullæ aures, quarum loco duo saltem foramina hiabant. Pedes elephantinis (respectiuè tamen) per omnia similes erant. Cauda ad dorsi fines lata, sensim in acumen desinebat. Per atrij pauimentũ cursitans, suum porcorúmve grunniebat ritu. A capite ad caudam vniuersum corpus squamis, pollicis articulum prioris æquantibus, constitutum erat tam solidis ac firmis, vt nec ferrum nec æs plus resisterent. Grandibus & frequentibus, non secùs ac incus quædam, à nobis plagis contusus, nihil aliud quàm conuoluebatur, & echini more caput caudamque intrò condebat, vt globi exquisitam rotunditatem præstaret: nemine interim iuncturarum proportionem satis obseruãte. Conglobatus nullâ, vel vi vel machinâ diuelli aut expediri poterat; relictus tamen, sponte se iterùm pandebat aut explicabat, & quà via patebat errabat.

CAPVT VI.

De achkaro.

DE pisce hoc sic narrat Vlricus Faber: Piscis est etiam tam duram habens cutem, vt neque cultro neque sagittâ Indicâ lædi & vulnerari possit. Non exiguę est magnitudinis, & multum damni reliquis piscibus infert. Oua eius, quæ ad tres vel quatuor passus ab aquâ in terrâ ponit, saporem moschi habent. Cibum præbet bonum, & minimè noxium per se. Cauda eius in delicijs habetur. In Germaniâ nostrâ putatur hic piscis admodum noxium & pestiferum esse animal, & vocatur crocodilus, estque communis opinio, eum qui hunc piscem saltem intuetur, etiamsi piscis halitu infectus non sit, certissimâ morte mori. Quod quidem veritati consentaneum esse, nemo negauerit: siquidem homini, etiamsi crocodilum non aspiciat, certo certiùs moriendum. Dicitur etiam vulgò, quòd si piscis hic in fonte quodam reperiatur, aut appareat, nullam esse rationem aliã eum interficiendi, quàm si speculum ipsi opponatur, in quo se ipsum contemplari & intueri possit, tum enim aspectu suæ ipsius deformitatis subitò eum interire & mori. Hæc autẽ omnia quæ de hoc pisce referuntur, figmenta sunt & fabulæ: si enim vera essent, vel centies mortuus fuissem, qui piscium illorum vltra tria millia cepi & comedi: neque etiam de hoc pisce aliquid scripsissem, nisi ipsius naturam probè cognitam & perspectam haberem.

CAPVT VII.

De schaubhut.

VOcantur schaubhut siue summere, pisces quidam pileati, tantæ magnitudinis & roboris, vt naues sæpè ingentes subuertant. Quando enim mare placidum est, & nullæ tempestates existunt, tum tantâ sæpè vi ad nauem feruntur, vt omnia in eâ concutiantur. Itaque nautæ hoc animaduertentes, mox dolium vnum atque alterum in mare proijciunt, vt cum ijs, relictâ naui, sese oblectent.

CAPVT VIII.

De lupis & canibus marinis.

IN plerisque Indiarum regionibus vber luporum marinorum natio, formidabilis vlulatu, edulis. Barbæ eorum seruiunt purgandis dentibus. Fertur etiam, dentes eorum dolorem sedare dentium, si calentes contingant nostros. Lapidibus vescuntur, à vulturibus necantur. Insiliunt illi in oculos luporum, & excæcant, sic facilè dilaniant. Vultures illi ingentis molis sunt, magno quoque odio & periculo cum tiburonibus pugnant. Luporum pelles, etiam iam aptatæ ad cingula vel crumenas, pelagus sentiunt: erigunturpili eorum, exaltato mari; comprimuntur, mari depresso. Cingula lumborum ægritudines medicantur. Profundè dormiũt, vehementer stertentes: ex ronchis enim deprehenduntur, & necantur. Franciscus Bertie de canibus marinis hæc testatur: Cùm Thomas Candisch in suo itinere insulam quamdam ingressus esset, offendit ibi maximam copiam canum marinorum, qui anteriori sui parte, quoad caput, collum & corpus medium, leonem oblongis & crispis capillis crinibusque per omnia repræsentant. Singulis mensibus catulos progenerant, quos lacte suo enutriunt. Hos canes interficere nullis armis potuimus, donec fustibus capita ipsorum percuteremus. quin etiam tanti roboris erant, vt nostrùm tres vel quatuor vnum superare & interficere vix possemus. Carnem habent boni cibi, quæ veruecinam sapore refert.

MANATI PHOCÆ GENVS.

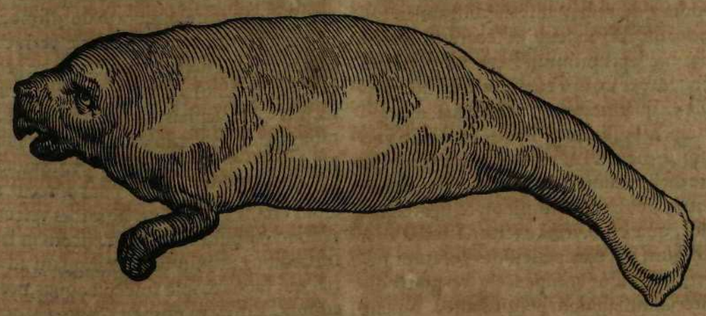

CAPVT IX.

De manati.

INgenuum monstrum manati est. Eius historiam ex Ouiedo vsurpo. Ingens est piscis marinus, tametsi in magnis huius insulæ (Hispaniolæ videlicet) & aliarum prouinciarum fluminibus assiduè capiatur. Maioris est longitudinis & amplitudinis tiburone. Qui plenam adquisiuere magnitudinem, fœdissimi sunt aspectus, nec multùm absimiles illis vtribus, in quibus Medinę del Campo & vicinis locis vehitur mustum. Caput habet piscis iste bouis instar, vel etiam maius: oculos exiguos pro corporis magnitudine, & binos crassos pedes tamquam alas brachiorum loco, quibus natat, circa caput sitos. Corio integitur, non squamis, valdeque mansuetum est animal, aduersa flumina subiens, & secundũ ripas, quas apprehendere potest, herbas depascens, nec aquam egrediens. In Americæ continenti solent sagittarij ex cymbâ siue monoxylo huiusmodi pisces & alios plerosque occidere, quia in summâ aquâ natant: hamata itaque iacula conijciunt, in quorum summo tenuis, sed validus alligatus est funiculus. Ictus piscis fugit; funiculum autem laxat sagittarius, in cuius extremo ligni aut suberis fragmentum est annexum, ne prorsus mergi queat funiculus; tum etiã vt appareat eius extremitas. Piscis verò

verò iam fessus, ob profusum sanguinem,& morti vicinus,ad litrus appellit. tunc sagittarius, collecto suo funiculo, donec superſit dumtaxat decem aut duodecim orgyarum longitudo,eum ad terram trahit cum capto piſce, vel etiam donec vndis propellentibus terram contingat: ſagittarius porrò ſociorum auxilio ex aquâ educit. Adeò autem magni ſunt iſti piſces,vt iugo boum opus ſit ad vnum vehendum. Interdum autem cum manati iam ſaucius ad terram ab vndis propellitur, è cymbâ illum craſſis lanceolis feriũt, vt citiùs moriatur, quia mortuus ſummâ aquâ fertur. Huius piſcis caro præſtantiſſima eſt, & quadrupedis carni adeò ſimilis, vt qui integrum piſcem non vidiſſet,ſed eius dumtaxat partem aliquâ reciſam, bubulam eſſe ſibi perſuaderet. Imò omnes mortales fallerentur,quia adhuc recens magis carnem ſapit quàm piſcem:quæ autem conciſa & reſiccata, ſingularis eſt,& multo tempore incorrupta ſeruari poteſt. Anno 1531.ex hac ciuitate S.Dominici in Hiſpaniam,Auilam vſque,vbi tũc erat Imperatrix,hanc carnem tuli, & in Caſtellâ ex ſolo aſpectu bubulam Anglicanam optimã eſſe cenſebant,coctam verò non minùs quàm thynni carnem ſãpere,imò illâ præſtantiorem eſſe. Capiuntur etiam hi piſces retibus ad id concinnatis. Habent porrò iſti piſces quoſdam lapides ſiue potiùs oſſa in cerebro; coli doloribus & nephritidi valdè vtilia, vt ij aſſerunt,qui in huiuſmodi morbis periculum fecerunt. Debet autem hic lapis primùm benè aduri, poſteà conteri, & per cribrũ tranſmitti;deinde pulvis ille eâ quantitate,quam Hiſpanicus regalis excipere poſſit,ex generoſo vino albo vno hauſtu ſorberi. Hac enim ratione ſumptus mane diebus aliquot continuis,dolor adimi dicitur, calculuſq; comminui, & in arenam reſolui, quæ cum vrinâ eijcitur. Iſtud à viris fide dignis, qui eius periculum fecerunt,intellexi,multoſque conſpexi eius rei gratiâ diligenter hunc lapidem perquirentes. Solent autem ſinguli manati binos eiuſmodi lapides in cerebro habere,paruæ pilæ palmariæ magnitudine, aut nucis baliſtæ (orbiculares enim non ſunt) ac interdum maiores, pro piſcium magnitudine. Eamdem verò facultatem hos lapides habere arbitror,quâ præditi ſunt ij qui in coracini & vmbræ capite reperiuntur, ſi credendum Plinio,qui in cuiuſdam piſcis capite veluti lapides reperiri ait, valdè commendandos ad coli dolores, ſi ex aquâ bibantur. Horum piſcium nonnulli adeò magni ſunt,vt quatuordecim aut quindecim pedum longitudinem ſuperent, octo verò palmorum craſſitudinem, circa caudam ſtrictiores,& quaſi præcincti: à quâ ſtrictura deinceps cauda longior & craſſior fit. Habet porrò manati circa pectus capiti proxima bina breuia brachia ſiue manus, cuius rei gratiâ Chriſtiani nomen manati indiderunt: Hiſpanis enim conſuetudo eſt, omnium quadrupedum anteriores pedes, manus appellare,& cùm iſte piſcis anteriore dumtaxat parte pedes habeat, ideò manus & non pedes ei tribuerunt. Auribus caret, ſed loco earum,exigua foramina habet, per quæ audit. Eius corium ſimile vſtulati porci corio, digitum denſum, cineraceo colore, rariſque pilis præditum. Ex eo parato commoda cingula, & calceorũ ſoleæ fiunt,aliæque res ſimiles. Huius piſcis cauda à ſtrictiore illâ parte ad extremum vſque, tota neruoſa eſt: ex eâ in partes concisâ, deinde ſolî per quinque aut plures dies expoſitâ & reſiccatâ, tandem in patellâ coctâ,ſiue veriùs frixâ,multa pinguedo elicitur; tota enim in pinguedinem reſoluitur. Eſt verò illa pinguedo, ſiue butyrum, ad oua in ſartagine frigenda aptiſſimum:quia,licet vetuſtum,non fit rancidum, neque mali ſaporis eſt. Vtile etiam eſt ad lucernas: nec deſunt qui in medico vſu commendent. Manati feminæ duo ſunt vbera in pectore:nam binos catulos parit & lactat; quod de nullo piſce vmquam audiui,præterquam de hoc& vitulo marino.

Adiungenda ſunt quæ Martyr ſcripſit de eodem mitiſſimo monſtro. Eſt namque teſtudineæ formæ,quadrupes,ſquamis tamen non conchâ munitus,corio duriſſimo,ita vt neque ſagittam vereatur; mille verrucis armatus,tergo autem plano,& capite penitus bouino. Aquatilis eſt & terreſtris piſcis,mitis,iners; vti elephas,vtique delphin, hominibus ſociabilis,ſenſu mirabili. Infantulum piſcem domi Regulus aluit dies aliquot pane patrio,ex iucâ & panico puta cõfecto, radicibus etiam alijs quibus homines veſcuntur. Adhuc paruulum proiecit piſcem in lacum ſuis ædibus proximum, tamquam ad viuaria; qui lacûs & ipſe ſuſcepit aquas,nec illas euomit. Eſt lacui nomen *Guaurabo*, qui dehinc *lacus manati* eſt appellatus. Liber in aquis piſcis vagatus eſt quinque ac viginti annos. Adoleuit in immenſum. Quæ de Raiano,queve de Arionæo delphinis feruntur,diſtant ab huius piſcis geſtis. Piſci nomen eſt impoſitum *matum*, quod ſignificat generoſum ac nobilem. Quando ergo ex Reguli familiaribus ei notis præcipuè, quiſquam in lacunæ ripâ, *Matum,matum*, hoc eſt, *generoſe generoſe*, clamabat, humani beneficij memor caput eleuans, ad vocantem pergebat, paſcebaturq; hominum manu. Si verò quiſpiam tranſfretandi cupidus,ſigna dabat, proſtratu ſuo traiecturos inuitabat. Decem aliquando monſtrum conſcendiſſe vno receptu, tranſportatoſq; fuiſſe omnes incolumes

mes pſallendo & cantando, compertum eſt. Sed ſi Chriſtianum quemquã erigens caput cerneret, ſubmergebatur, & parere recuſabat,quia fuerat à Chriſtiano iuuene quodam petulante affectus iniuriâ, qui in piſcem mitem & domeſticum iaculatus fuerat haſtam acutam. Licet haudquaquam læſus fuerit propter duritiem corij,quod habet verrucoſum aſperumque,illatam tamen ſentit iniuriam: & ſi quando vocabatur à notis,ex illo die priùs circumadſpectabat diligentiſſimè, nequis veſtitus Chriſtiano more adeſſet. Luctabatur in ripâ cum Reguli cubicularijs,ſed præcipuè cum adoleſcentulo Regulo grato, cum quo domi cibos aliquando ſumpſerat. Cercopitheco lepidior erat. Fuit longo tempore vniuerſæ inſulæ ſingulare ſolatiũ: nam & incolarum & Chriſtianorũ multitudo ingẽs ad monſtri miraculũ quotidie cõfluebat.

CAPVT X.

De hicoteis & ouis teſtudinum.

REdeo nunc ad Occidentem plagam. Iuxta fluuium Cocama (qui omnes alios excedit,etiam flumen quod *De la plata* ſiue argenteum dicitur) hicoteæ,quæ genus teſtudinis ſunt, terræ & humori aſſuetæ, & aliæ teſtudines inueniuntur,quorum oua ad ripâ ſparſa inuoluuntur arenis octoginta aut centum, vbi æſtu Solis fecundantur,& pulli nullo pædagogo, nec matre nec nutrice accurrunt ad aquas. Sic prouida natura diſpenſauit ingenia. Frangerent, ſi incubarent teſtudines oua; ad minus fouere non poſſent. Sol nutrix & mater altera eſt. Fertur morbo Gallico cauſam eſſe comedentibus aſſiduè.

CAPVT XI.

De anguillis arenæ.

IN amne Zenu anguillæ merâ arenâ inuolutæ, & ab aquis procul reperiuntur. Idem alibi alijs piſcibus commune.

CAPVT XII.

De xaybis.

XAybæ non tantùm monſtrant matrem naturam diſpenſatricem & velut promum condum,ſed diligentem coquũ. In vaſculis horum cancrorum inueniuntur ouula cum iure quaſi condita cocco & alijs aromatibus ciborum condiendorum, quæ *eſpecies* dicimus vulgari ſermone: ſic color,olor, ſapor ſimulat condimentum. Itaque non eſt opus diligentiâ ad conficiendum pulmentum: ſatis eſt calefieri ad prunas. Nam ſi coquerentur, internum ius diſſiparetur alieno humore. Decreſcente lunâ ſapidiores ſunt. In Hiſpaniolâ reperiuntur.

CAPVT XIII.

De piſce ludicro, ſiue axolotl.

ILluuies menſtrua, & ludicrus geſtus,vnde nomen meruit,cõmendarunt axolotl, hoc eſt, luſum aquarum. Genus quoddam eſt piſcium lacuſtrium molli cute intectum, ac lacertarum more quadrupes, dodrantis longitudine pollicemq; craſſum, etſi interdum cubitum excedat. Vuluam habet muliebri ſimillimam,ac venter eius maculis fuſcis diſtinguitur. corpore medio ad caudam vſque, nempe prolixam,& quæ iuxta finem tenuiſſima ſit, paulatim ac ſenſim gracileſcit. Pro linguâ eſt cartilago breuis ac lata. Quaternis natat pedibus, in totidem digitos,perſimiles ranarum,fiſſis. Caput depreſſum eſt, & reliqui corporis proportione magnum. Hiſcens rictus, aterque color. Huic menſtrua ſingulis quibuſque menſibus fluere obſeruatum ſepè ſæpiùs eſt,haud aliter ac mulieribus; tum venerem abundè excitare, haud ſecùs ac ſcinci facere ſolent, quos terreſtres crocodilos quidam vocant, ad quorum fortaſſe genus pertinet. Salubre ac gratum præbent alimentum, nec diſſimile anguillarum carni. Multis modis parariſolent, frixi nempe,aſſi,elixique;verùm ab Hiſpanis magnâ ex parte ex aceto mulſo, addito pipere,caryophyllis, atque ſiliquaſtro Indico: à Mexicanis verò ſiliqueſtro ſolo, ſeu intacto, ſeu integro, familiariſſimo illis ac prægrato condimento.

CAPVT XIV.

De puſtâ piſciculorum genere.

CApiuntur in fluminibus Panucinorum quidam piſciculi, minimi digiti vix æquantes longitudinem atque craſſitudinem, ſed ventre ranunculorum inſtar paulò protuberantiore, puſta vocati, quibus ſimul cum miltomame permixtis & admotis,ſubuenitur paſſis cryſipelata, breuitate & facilitate mirabili.

CAPVT XV.

De catan piſce.

CAtan piſcis eſt quindecim pedes, cùm in perfectam magnitudinem adoleuit, longus, cortice tectus duriſſimo, laminis rhom-

rhomboidis figuræ, paucisque contexto, testaceæ pænè duritiei, nitidis, ac circa ilia cælatis, qui vicem loricæ præstare posset. Rostrum est prælongũ & acutum, serrati dentes, & quaterno ordine dispositi, ac pinnæ crassissimæ binæ iuxta branchias, ac iuxta caudam vnica. Viuit in lacubus aut magnis fluminibus prouinciæ Panucensis. Salubri constat nutrimento: sed cùm parandus est hic piscis, spoliatur corio. Viuit ex aliorum piscium canúmve raptu. homines quoque interdum aggreditur. Editur verò assus, non coctus aut elixus.

CAPVT XVI.

De conchâ nigrâ.

INsolentis formæ est quędam Panucensis concha Veneria. Aurita est, sed altera auris multò minor. Color extrinsecus niger, infernè verò ex nigro in cinereum vergens. Strijs distincta nouem, sed quęob lineas alias transuersim discurrentes in quosdam secarentur orbiculos. Nec quidquam aliud de eâ habeo dicere.

CAPVT XVII.

De cancris Orientalibus.

CAncros maximos Oriens nutrit, licet insuaues palato, insignes naturæ insolentiâ. Non, vt apud nos, sub plenilunium vegetissimi & carnosissimi sunt, verùm contrà sub plenilunium macri, at sub nouilunium pleni & carnosi.

REVERSVS siue GAICANVS.

CAPVT XVIII.

De reuerso siue gaicano.

GAicanus & reuersus idem est. De hoc pisce hæc habet Petrus Martyr. Audi nouum genus piscationis. Non aliter ac nos canibus Gallicis lepores per æquora campi insectamur, illi venatorio pisce pisces alios capiebant. Piscis erat formæ nobis ignotæ, corpus eius anguillæ grandiori persimile, sed habens in occipite pellem tenacissimam in modum magnæ crumenæ. Hunc vinctum tenent in nauis spondâ funiculo, sed tantum dimisso, quantum piscis intra aquam carinæ queat inhærere: neque enim patitur vllo pacto aëris adspectum. Viso autem aliquo pisce grandi, aut testudine, quæ ibi sunt magno scuto grandiores, piscem soluunt. Ille cùm se solutum sentit, sagittâ velociùs piscem aut testudinem, quà extra conchile partem aliquam eductam tenet, adoritur, pelleque illâ crumenariâ iniectâ, prædam raptam ita tenaciter apprehendit, quòd exsoluere ipsam, eo viuo, nulla vis sufficiat, nisi extra aquæ marginem paulatim glomerato funiculo extrahatur: viso enim aëris fulgore, statim prædam deserit. Prædâ autem iam circa aquę marginem euectâ, in mare saltat piscatorum copia tanta, quanta ad prædam sufficiat sustinendam, donec è naui comites eam apprehendant. Prædâ in nauim tractâ, funiculi tantum soluunt, quantũ venator possit ad locum suæ sedis intra aquam redire, ibique de prædâ ipsâ per alium funiculũ escas illi demittunt. Piscem incolę guaicanum, nostri reuersum appellant, quòd versus venetur. Quas testudines eo modo captas, quæ nauiculã illis ferè implebant, nostris dono dant: cibus est enim apud illos non illætus. Ouiedus paululum fusiùs piscem ipsum & indolem exhibebit. Dicit, piscem palmum longum, aspectu fœdum, sed ingenti animo atque astutiâ præditum: cum alijs piscibus interdum capi, eumque boni saporis esse, imò etiam ex optimis qui in mari capiuntur. nam

nam siccâ & firmâ carne, non viscosâ præditus est, quod assero, quia me illo vesci sæpiùs contigit. Aliqui autem ex hoc piscis genere in venationis vsum seruare volentes, paruũ, nẽdum adultum deligunt, & in aquâ marinâ escâ eiùs naturę conueniente alunt, donec eam quam dixi magnitudinem attingat, & ad venationem, quam instituunt, aptus sit. Tum hunc piscem, alligato tenui, sed valido funiculo, secum in cymbâ ad mare deferũt, conspectoque aliquo manati, alióve pisce sum mâ aquâ natante, illicò Indus sumptum in manus reuersum piscem, alterâ demulcet & blanditur vernaculo sermone, admonens forti & valido sit animo, maximumq; quem conspexerit piscem alacriter adgrediatur; atque cùm commodum videtur, eum in magnos pisces conspectos emittit. Reuersus magnâ celeritate in testudinem aliúmve quemlibet magnum piscem impetum faciens, eius lateri aut ventri sese adfigit, & validè stringit. Piscis se ictum & comprehensum sentiens à paruo illo pisce, nunc in hanc modò in alteram partem se conuertens, per mare fugit. Intereà piscator Indus funiculum multas orgyias longum laxat, & tandem dimittit, quia in extremo vel lignum vel suber annexũ habet, ne subsidat, sed sui indicium præbeat. Post modicum temporis manati, aut testudo, quibus reuersus adhæret, defatigati versus littus feruntur: piscator autem sensim funiculũ in suam cymbam colligit paucarum orgyiarũ tenus, quibus paulatim reuersum cum suo captiuo trahit, donec terram attigerit, vndis etiam illum propellentibus. Illicò Indi piscatores in arenam desiliunt, atque si testudo capta est, eam conuertunt, vel etiam in ipsâ aquâ (nam periti sunt natatores) & in siccum pertrahunt: si verò manati sit, eum feriunt donec mactent, prædâ in littus pertractâ summâ cum animaduersione: & sensim amoliendus est piscis reuersus; nam adeò firmiter prædæ adhæret, vt si quis vi adimere vellet, in partes discerperet. Indi blandis verbis id faciunt, magnas gratias agendo pro prædâ adquisitâ. Habet porrò reuersus piscis squamas graduũ instar dispositas (& oris humani aut equini palatum) easque tenuissimis quidẽ, sed acutissimis & validis spinis præditas, quibus se prædæ affigit, per maximam corporis partem sparsas, præsertim autem toto dorso à capite ad dimidiam corporis partem, minimeque verò in ventre, & quia dorso prædæ sese affigit. Reuersum siue inuersum appellant. Adeò autem stolidi sunt isti Indi, vt istum piscem eorum sermonem & blanditias intelligere existiment; nec animaduertant, hanc esse piscis istius naturalem proprietatem, cùm plerumque contingat tiburones & testudines in Oceano capi, quibus adfixi & inhęrentes inueniuntur reuersi: vnde apparet, posteaquam sese alicui pisci adfixerunt, sese ab eo liberare non posse, nisi cum temporis interuallo.

Christophorus Columbus paulò aliter similem piscationem sic narrat: Rursus progredientes, comperêre piscatores quosdam, qui in cymbis, id est, in cauâ arbore piscabantur, qui piscem rudentibus adligauerant naui, eumque post se trahebant. Eius forma est nobis incognita, & nisi grãdiusculum caput haberet, instar anguillæ formaretur. Capite gestat pelliculam quamdam, quæ similitudinem habet crumenæ alicuius. Cùm verò pisces vel testudines emerserint supra aquâ, mox is piscis solutus mittitur ad eos, qui telo acrior, ac omni volucre ocyor, condicto vibrat pellem, quam diximus marsupium referre aliquod, pisces corripit, ac retinet suâ pelle impeditos, nec priùs prædam dimittit, quàm aërem senserit, cuius est impatiens admodum: tunc vincto rursus pisce prædam legunt, nam nobis adstantibus cepere calandras quatuor prægrandes, quibus nos donarunt amicè, easque in cibatu suauissimo habuimus.

Ipsum piscem Franciscus Hernandus sic describit: Piscis est ex galeorum genere, tres spithamas longus, figurâ mirabili: nam vix possis diuinare an natet supinus vel pronus, imò iudices, cùm supinus est, pronum iacere; & cùm pronus, supinum. Cauda est nonnihil lunata: pinnæ circa branchias quaternæ, singulæ verò iuxta ventrem & dorsum. Rostrum est acutum, labrum inferius longius superiori latiusque, & ad superiora contortum; compressum caput, ac rastello spinifero, octo vncias longo, & tres lato. Insigne quo adhærere solet tiburoni, & alijs ceraceis magnisque piscibus, fallitque spectatores, corio nigro tegitur, & aliorum nutrimento constat. Viuit in Oceano Septemtrionali, cui est admodum frequens. Vtuntur eo pisce Indi hami loco.

CAPVT XIX.

De pisce romerreo.

DE hoc pisce scribit Franciscus Hernandus in hunc modum: Piscis est spinosus, Oceani Septemtrionalis alumnus, dodrantem plus minùs longus, tres vncias crassus; corio tectus molli, & pęnè teres. Lunatâ constat caudâ, & rostro resimo atque compresso, oculis magnis, si magnitudini corporis comparentur, pupillâ nigrâ ac luteâ iride. Senis natat pinnis, quarum altera medio pænè dorso in caudam vsque procedit, sen-

ſenſim ſeſe attenuans, & à quibuſdam præacutis ſpinulis ſumens exordium : altera à pudendo pænè ipſo in caudam ferè deſcendit, vtrimque à brachijs ſingulæ, binæque paulò ante initium ventris. Color vniuerſi corporis ex albo in cæruleum tendit, quamquam dorſum caputque cyaneo exſaturato videantur nitere, vniuerſumque corpus ſenis pauonini coloris tranſuerſi in diſcurrentibus orbibus ambiatur. Extrema corporis caudam contingentis quadrata ſunt, & quaternis veluti dorſis diſtincta, quarum bina quæ in latera excurrunt, deſinunt in acumen. Caudæ initium pauonino exſaturato ſplendore. Micant mediæ vtrimque partes, dilutiores ſunt ſequentes exſaturatæ, ac demum poſtremæ candentes. Vocatos tiburones magnâ ex parte ſequitur, aut quia ab eius excrementis nutrimentum ſumat, aut ne è proſpectu occurrens queat ab vſque adeò immani beſtiâ deuorari, cùm aliàs inſectanti difficile ſeſe in latera contorquens, non ſoleat eſſe illi nocuméto. Salubre gratumque, & ab omnibus expetitum nutrimentum exhibet, quamquam elixus in primas menſas magna ex parte venire ſit conſuetum.

CAPVT XX.

De tiburone.

IDem Franciſcus Hernandus de tiburone ait: Cetaceus piſcis eſt, ex genere oblongorum, Oceani incola, quindecim interdum dodrantes longus, voraciſſimus, curſu velox, nec omnino ſtupidus, & bina humana corpora ſæpenumerò craſſus; ore, quod roſtro vnciarũ decem interuallo ſubiacet, lunato, vallatoque ſupernè trino dentium præacutorum, ac ſeſe mutuò ſerræ modo ſubintrantium, ac quaterno infernè binûm dodrantum rictu, & brachijs vtrimque quinis: roſtro ranæ obrotundo, pinnis ſingulis vtrimque iuxta branchias, totidem iuxta pudenda, iuxta caudam vnicâ, alterâ omnium maximâ imminente dorſo ſtatim à branchijs, alteraque iuxta caudam modicâ, à contrario alterius paruæ, ſed in oppoſitam partem vergente caudâ magnâ, craſsâ, falcataque, & ſupernâ parte triplo aut quadruplo longiore atque latiore, & iuxta exortum quibuſdam paruis cauitatibus inſigni: oculis modicis, longo inter ſeſe diſtantibus interuallo: pupillâ magnâ, & ſub luteâ iride, corio verò ceterorum cartilagineorum, cùm ſeſe tendit, nullis ictibus penetrabili: dorſo ac lateribus cæruleis exſaturatis, ac ventre candenti. Mirum eſt, bina pendere mari oſſea pudenda, caua, alba, dodrantem longa, & ternis ſingula, glandis loco, longiuſculis noxia acuminibus, quibus nouaculæ modò facilè quiduis obuium abſcindit. Maleficum animal eſt, atrox, ac hominum deuorator: adeò viuax, vt in perquam tenues etiam diuiſum apolectos, affixumque veru, palpitet, ac vitam adhuc videatur mordicus retinere. Mediocre præſtat, & quale alij congeneres piſces, dum paruum eſt, alimentum; ſed prouectius, durum, ingratum, in ſalubre, & fluxum alui ciens. Vnicum eſt illi inteſtinum, ſatis amplum; vnde tam improba contigit voracitas. Cor paruum ſubalbidum, laxum, & vſque adeò viuax, vt eductum, & in varias partes ſectum, diutiùs conſpiciatur moueri, ventriculiſque diſtinctum. Stomachus vaſtus eſt, hepar candens, in duas partitum tęnias, quatuor dodrantes longas, ac decem vncias latas. Splen verò iocinoris longitudine, ſed duas tantùm vncias longus.

Noſter Acoſta de tiburone hæc habet: Hayen verò ſeu tiburonum admirãdorum ſatietas nos numquam capere potuit: quorum vnum in portu capi vidimus; in cuius capitelanionis culter, cum magno ferreo hamo, & grandi capitis bouini cornu adhuc ſtipati, reperta fuerunt. Spectaculum quoddam iucundum viſuri per otium, quartam occiſæ gruis partem, ſupra lacũ proximum in mare affluentem, ſuffixã appendebamus: quo facto, dicto citiùs odoris vi illectus tiburon aliquis adnatauit. Ergo vt ſpectaculi ex diuturnitate gratia maior eſſet, curatum erat, vt eſca altiùs attolleretur. Nihilominùs tandem tiburon vno momento illicò prædam nactus erat, in ſublime ſeſe tãtâ facilitate ſurrigens, vt propè aduolitaſſe videretur. Prædam arreptam minutim illicò diſcerpſerat, vt qui dentibus acutiſſimis & fortiſſimis donatus ſit. Circa tiburones aſſiduè piſciculi minuti frequentes, romeres vocati, obnatant, quos tiburones à ſe arcere non ſatis queunt. Hi ex prædarum detrimentis, quæ tiburones amittunt, victum ſibi parant.

CAPVT XXI.

De galei quodam genere.

TRanſſcribo hîc Cluſij ſententiam. Inter galeorum genera, qualia à Guilielmo Rondeletio libro 13. Hiſtoriæ piſcium deſcribuntur, referendum hunc exoticum piſcem arbitror, & forſitan acãthiæ ſpeciem aliquam cenſendum: nam ſpinam ſiue aculeum habebat, non quidem in dorſo, ſed pænè in ceruice, illamque vnicam. Erat autem corpore longo, trium ferè pedum longitudinem explente, coloris (reſiccatum enim & exenteratum dumtaxat conſpiciebam) ex cineraceo fuſci, in quo tamen quidam candor, preſertim in tergore, adhuc eluceret: viuum enim & recenter captum argentei pænè coloris fuiſſe intelligebam. Medij corporis ambitus pedis, hoc eſt, duodecim vnciarum longitudinem æquabat. Cartilagineus verò erat, & læui cute præditus; roſtro lato, ſed in obtuſum deinde acumen deſinente. Oculi magni erant, è quorum infimâ parte enata erat membrana, quæ ſurſum ſeſe attollens, velut nubes caliginem illis offunderet. Oris rictus non valdè latus, in ſupinâ capitis parte maxillas in obtuſum angulum deſinentes habebat, ferè vt ſimiæ: quaternis autem dentibus os præditum erat, binis in ſuperiore maxillâ, totidem in inferiore; ijſque firmis, quorum ſinguli quibuſdam ſulcis erant diſtincti, vt pluribus dentibus armatum os eſſe videretur. Corpus à ceruice ſenſim gracileſcebat: ſpinâ ſiue aculeo in eâ parte, quâ dorſum ceruici connectebatur, ſito, eoque ſex vncias longo, infimâ parte lato & cauo, ſupernâ autem valdè acuto. Pinna ſurrecta innitebatur quatuor pænè vncias longa. Binas dumtaxat in lateribus branchias valdè apertas obſeruabam, vtrimque videlicet vnam, cùm aliorum galeorum genera denas habeant, in ſingulis lateribus quinas. Has ſequebantur duæ pinnæ ad natandum idoneæ, longiores quàm in vllo galeorum genere conſpexerim, nouem videlicet vnciarum longitudinem æquantes. Binas alas habebat ex vtraque podicis parte, quatuor vncias longas, illaſque bifidas, hominúmne induſtriâ ſic fiſſas, an à naturâ, nihil pronuntiare poſſum. Alia deinde pinna in dorſo paullò infra eam, quæ ad aculeum erat, exoriebatur, ad extremam ferè caudam vſque

GALEI GENVS.

inæqualiter porrecta, hoc eſt ad eam vſque caudæ partem, quæ tenuiſſima, & ſeptem vncias longa, muris caudam quodammodò æmulabatur. Podici, qui in ſupinâ parte, vt in reliquis piſcibus, ſitus, vicina apparebant bina foramina, in quem vſum, ignoro. Capitis porrò cutis ſiccitate adeò erat contracta, vt nulla circa oculos, nulla ante eos foramina obſeruare potuerim. Ceterùm quales fuerint piſcis partes interiores, vt deſcribam; nemo à me expectare debet, vt qui exenteratum & reſiccatum (quemadmodum anteà dixi) dumtaxat viderim anno à Chriſti Natiuitate milleſimo ſexcenteſimo primo, anno tamen præcedente captum in Septemtrionali Oceano ab his qui halecibus irretiendis operam nauarant; quos ſi conſulere licuiſſet, exactiorem deſcriptionem dare potuiſſem: ſed ſi oblongum caput haberet, non incommodè forſan dux cetacei generis apud Ælianum cap. 13. lib. 11. de Animalibus, cenſeri poſſet.

CAPVT XXII.

De generibus lutrarum.

VIdetur lutræ genus ahoitzotl; canis Melitenſis magnitudine, nigro & pullo variegatur. Huic proximus eſt leo aquaticus. Pænè ternas prolixus ſpithamas, rufo ad dorſum obſcuriore pilo, longo & molli, roſtro tenui & longo, incurtuo vngue, breui crure & aure, caudâ longâ duos dodrantes. Victitat piſce: viuit non procul littore Auſtrali. Eius vſus ſola pellis.

CAPVT XXIII.

De cattiuari.

IOannes Stadius ſcribit, cattiuare dici animal amphibium, veſcens iunceo quodam genere in ripis aquarum dulcium naſcente. Si metus ipſum inuadat, fugit in aquas vſque ad imum. Ouem magnitudine ſuperat: caput leporino conforme eſt, craſſius tamen, & minùs auritum: caudam obtuſam & breuem habet, crura ſatis alta. Veloci etiam per terram curſu ex flumine alio in alium fugit. Pilos ſubnigros, & in pedibus tres digitos habet. Suillam ſapit comedenti.

CAPVT XXIV.

De piſce tauriforme.

PIſciculus eſt, inquit Franciſcus Hernandus, vix duos palmos longus, ſed pinnâ munitus caudæ inſtar, ſex pænè prolixâ digitos; corio intectus duro, fuſco, ſed circa ventrem candenti, & vbique pentagonis ſex anguliſve diſtinctos figuris. Oseſt minimum, ſed longiuſculis munitum dentibus: oculi magni, pinnæ circa aures binæ ſatis paruæ, quemadmodum & aliæ duæ, quarum altera circa extrema ventris eſt, altera verò iuxta poſtremum dorſum; mirum eſt, in hoc piſciculo duas prominere iuxta frontem ſpinas acuminatas, infractæ duritiei, inſtar corniculorum, ac totidem alias eadem magnitudine & formâ circa ventris poſtrema.

CAPVT XXV.

De piſce gibbo.

ACacana vocatur dodrantalis piſcis, inſignis prolixitate inferioris labri, & eminentiâ gibbâ, quę à capitis exordio vſque ad os, quod perexiguum eſt, arcuato deſcendit flexu. Dorſum lateraque cyanea ſunt, venter ac laterum pars alba, ac præter duas pinnas quæ circa branchias ſunt vtrimque, vnicam anguſtam & longam, & aliam paruam, duæ aliæ viſuntur breues, altera à medio ventre, altera verò à dorſo in caudam vſque procedens. Squamoſus non eſt, & tamen bono conſtat alimento. Mare illum ad me miſit Auſtrale; etſi quidam referant in Septemtrionali quoque reperiri.

CAPVT XXVI.

De piſce tereti.

CAndidos quoſdâ piſces vniuerſim vocât Mexicani yztacmichin, ad quorum ſpectant genus tres ſpecies magnitudine diſcordes. Omnium maximus amilotl dicitur, medius xalmichin, minimus yctacmichin. De priori nunc ſermo. Eſt amilotl ſiue piſcis teres, lacuſtris, ſquamoſus, candeſcens, maculis aſperſus pullis, ſeſquidodrantem longitudine, & pollicem craſſitudine excedit. Binas pinnas habet in dorſo, totidem in ventre, vtrimque vnâ, ac infra ventrem alteram. Caput eſt oblongum, roſtrũ acuminatum: ſed inferna maxilla prominentior. Oculi ſunt nigri, iris aurea. Aureum caput, venter luteus, adeoque reliquum pænè corpus. Victum eius ſic commendat Franciſcus Hernandus. Optimum & concoctu facile prębet alimentum; nam & ouis capitur magnâ ex parte onuſtus, adeoque gratum, vt cùm grauem quamdam euaſiſſem ægritudinem, mihique nutrimenta omnia, à ſanis hominibus & ſagacioris palati vehementer expetita, ſorderent, diſplicerentque vehementiùs, hoc vno cibi genere ſuauiſſimè vſus ſim, & ad vires inſtaurandas non mediocriter adiutus. Sed magnitudo ipſa adeò gratiâ commendat, vt quò in maiorem amplitudinem adoleuerit, eò maiori habeatur in pretio, expetatur auidiùs, rariùs inueniatur venalis, inuentuſque ematur cariùs.

CAPVT XXVII.

De piſce ſerrâ.

ATototepecenſibus dicitur tlateconimichin quidam piſcis Auſtralis. Excedit dodrãtem: ſed anguſtus ſatis, lunatâ caudâ, acuto capite, peracutis dentibus exiguis, ſed multis; binis (præter branchias ſupra infraque, & ab vtroque latere) pinnis, vnâ circa dorſum, alterâ circa ventrem: ab his in caudam vſque eminent protenſi quidam velut dentes, vnde impetrauit nomen. Diuerſę formæ ſunt alij piſces ſerræ, quos piſtrices antiquorum Rondeletius putauit. Huic ſerra vel cornu eſt vtrimque dentatum, de quibus ſententiâ Cluſij exhibebo. Quamquam autem negare non poſſim, hunc piſcem in ingentem magnitudinem creſcere, vt ex pleriſque noſtris coniecturam facere licet, ipſius tamen formę ratione, inter galeorum aut cunicularum potiùs genera referendus eſſe videtur, quàm inter cetaceos, cum quibus nullam prorſus ſimilitudinem habet, quemadmodum non tantùm ex icone acceptâ,

PRISTIS ſiue SERRA.

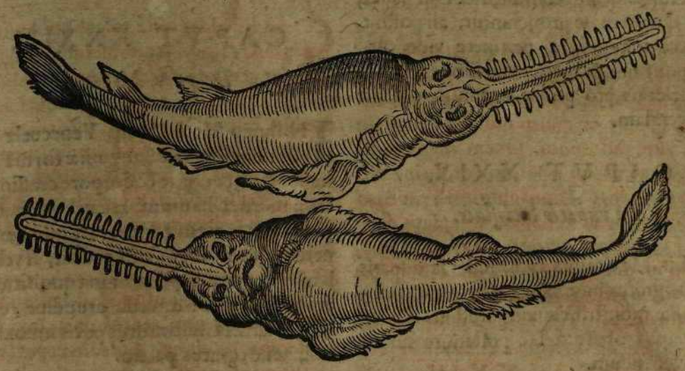

ceptâ, ſed ex integro piſce reſiccato obſeruabam, quem illo ipſo anno Iunio ſubſequente Amſtelredami conſpiciebam apud Henricum abOs; ſic vt ex illo coniecturam facerem, in eâ picturâ, quę ad me miſſa, nimiam corporis craſſitudinẽ fuiſſe expreſſam. Erat porrò hic piſcis corporis formâ & colore galeorum generibus, aut caniculæ Ariſtotelis valdè ſimilis: nullis tamen maculis, vt illa, conſperſam cutem habens, perinde tamen rudem, & inſtar zyganæ cutis aſperam, fuſci in dorſo coloris (quem videbam, cineracei erat) in ventre candicantis, & ſex pinnas habebat, in lateribus, medio videlicet pænè corpore binas (quibus in illo, quem conſpiciebam, vicinæ erant quinæ, vtrimque anguſtæ oblongiuſculæque branchiæ; icon autem accepta nullas expreſſas habebat) ſub podice binas; ſupra caudæ initium, extremo ſcilicet dorſo quintam; ſextã verò, in quam extrema cauda deſinebat. Caput in longum & anguſtum, planum & firmum roſtrum porrigebatur, vtrimque multis dentibus ſiue oſſeis firmiſque & rectis ſpinis ex aduerſo ſitis ſerræ inſtar munitum, viginti vel etiam pluribus. Certè piſcis illiùs, quem conſpiciebam, roſtrum, licet ſeptem vncias dumtaxat longum eſſet, totus verò piſcis binos pedes cum triente, ſiue octo & viginti vncias non ſuperaret, duodetriginta tamen oſſeis ſpinis valdè acutis in vtroque latere erat munitum. Quanta autem eſſet eius piſcis, cuius pictura ad me miſſa, longitudo, ignoro: ſed in roſtro numerus ſpinarum, qui in ſingulis lateribus erat expreſſus, vigeſimum non ſuperabat: binos verò oculos in pronâ capitis parte habebat, binas nares in ſupinâ, & infra illas oris ſciſſuram, vt zygæna, fere tranſuerſam, in quâ nulli dentes expreſſi, nec in eius quem conſpiciebam oris ſciſſurâ, tametſi diligenter requirerem, vllos obſeruare poteram. Reperitur hic piſcis vt plurimum in Oceano occiduo. Certè quotquot mihi videre licuit roſtra variæ magnitudinis, ingentia, mediocria, exigua, inde relata dicebãtur.

CAPVT XXVIII.

De aurato piſce.

DAbo ex Franciſco Hernando venuſti huius piſcis deſcriptionem. Piſcis eſt Oceani Septemtrionalis incola, ſpectatu pulcherrimus, ſex dodrãtes magnâ ex parte longus, vnicum plus minùs latus, ac ſenſim ab ano ad caudam, quæ lunata eſt, gracileſcens, roſtro incuruo compreſſoque, & ore, ſi corporis magnitudini conferatur, paruo, multiſque ſupernâ parte, ſed paruis dentibus horrido, ſquamoſus, magniſque oculis; pupilla nigrâ, & iride aureâ, quale etiã vniuerſum corpus eſt, ſed heliotropio quoq; ſimili, & ad Solis repercuſſus in cyaneum pauoninumque & varios colores tendente, ac cyaneis maculis vndique conſperſo. Pinnâ cæruleâ, quales reliquæ quoque ſunt, vnicâ circa dorſo ab ipſo capite ad vſque caudam procedente ſenſim ſe attenuante, binis circa latera ad branchias mediocribus, duabuſque alijs infernâ parte, non longè ab his, eadem pænè magnitudine, alterâ verò quæ à poſtremo ventre ad caudam vſque circiter procedit. Grati eſt nutrimenti, ſed quod duriuſculum ſit, & quàm citiſſimè putreſcat. Alatis piſciculis victitat, qui cùm ad mugilum genera videantur pertinere, pinnis vtrimque ſingulis longiuſculis, & auium pennas quo-

dammodò imitantibus, & barbâ integrâ, pænè eorum æquante magnitudinem, ab inferiore labro dependente insignes sunt. Hos auidè insectantur, nec non naues, vt eis quæ in mare proijciuntur, ali possint. Ad hæc tria genera pertinere videntur, & ei potissimum speciei esse similes, quam Rondeletius pro priore omnium curauit depingendam.

CAPVT XXIX.

De rubetis lactifluis.

ALit Mexicanus lacus rubetas disparis magnitudinis: tamacoli vocantur exiguæ, aliæ monstrificæ amplitudinis dicuntur aquaquæ: harum lac posteriore fusum parte veneficum.

CAPVT XXX.

De conchis.

VArium conchæ genus in mari Australi Nouæ Hispaniæ, vnũ xochpaltapachtli seu concha minij coloris, auriculata dicitur, mediocri magnitudine, transuersis semicirculis, lineas secundùm rectum procedentes secantibus, ac colore minij rubeo dilutiore, ac luteo in rubrum tendente distinctum: alterum maiusculum, ac lineis similimum, sed colore candido, rubeo & fusco varium: ac demum tertium, circa auriculas rubeo diluto fuscoq; colore, ex lineis dumtaxat rectis, sed quæ in eo ipso procursu in ternos finiantur orbiculos: quarum nihil insigne accepi, præter formam quæ videtur à maris Mediterranei & Septemtrionalis conchis quadamtenus dissidere.

CAPVT XXXI.

De conchâ muscosâ.

AVstrale quoque Indiarum pelagus alit tapachporcauhqui, seu concham muscosam: meruit istud nomen, quòd muscus illi innascatur.

CAPVT XXXII.

De brage.

COmmunem vtrique Oceano piscem vocat mistecæquatetl, Mexicani axolomichin, Hispani brage: ad duos autem vel tres palmos adolescit. Duas prelongas gestat barbas, cauda lunata, longa pinna supra dorsum, binæ ad ventrem, totidem ad collum: dorsum illi nigrum, pectus candens.

CAPVT XXXIII.

De pisce Metensi.

IN fluuio Metâ & alijs Venecuelæ piscis est inops squamis, anguillæ formâ, non ita longior, & capite & corpore crassior. Hic cùm mordet hamum, arcanâ qualitate trepidare piscatorem facit, vt arundinem sustinere nequeat: idem alijs accidit, si velint illam sustentare. Si piscator in equo sit, eidem animali tremor: dimissâ arundine, omnes tuti & sani. Nihilominùs piscis innoxius est stomacho, gratus palato.

CAPVT XXXIV.

De lumbricis.

VIs quædam tenuissimorum lumbricorum yzcahoitli dicitur, capitur retibus, seruatur vasibus capacibus, deferẽda in mercatus. Postquam concoxerint illam institores, in pullum colorem abit, & odorem spargit, non absimilem ouis piscium, videtur panis. Fiunt ibi placentæ, quas exsiccatas seruant. Enixis & nutricibus auget lac.

CAPVT XXXV.

De pisce volucri.

NOctu volucres quidam palmaris longitudinis in naues classis Indicę cadere solent & capi, habent membranaceas alas, vespertilionum ferè instar: ijs explicatis, ad centum vel ampliùs passuum interuallum superuolant aquas, vt alios pisces insequentes effugiant; sed in rapacium marinarum auium vngues incidunt. vndique discrimina subeunt, ideò citò merguntur, vt periculo se subducant cæli.

CAPVT XXXVI.

De seecanauc.

IN Virginiâ seecanauc reperitur. Piscis est testacei generis, circiter pedem latus, caudâ crustaceâ, multis pedibus præditus vt cancer, oculis in dorso imminentibus, boni saporis: amat aquas marinas restagnantes.

CA-

MORSS PISCIS.

CAPVT XXXVII.

De morss pisce.

IN Iurâ & Corelâ, vt prodit Mathias à Michou, sunt aliqui montes mediocris tumoris, non altissimæ elationis, prout quidam putauerunt & scripserunt. Supra montes autem Oceani, qui mediocres sunt, per totum Septemtrionem Oceano adiacentes, scandunt ex mari pisces morss nuncupati, dente se supra montem continendo, fricando, & ascensum promouendo: dumque ad summitatẽ montis peruenerint, ad vlteriora gressum promouendo, ad alteram partem montium volitando decidunt. Hos illæ gentes colligendo, dentes eorum satis magnos, latos, & albos, pondere grauissimos, capiunt, & Moscouitis pendunt atque vendunt. Moscouitæ verò his vtuntur: ad Tartariam quoque & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiorum, framearum & cultrorum, quoniam grauitate suâ maiorem & fortiorem impressionem impingunt.

CAPVT XXXVIII.

De piscibus subterraneis.

CAribes, cùm æstus exsiccauit paludes, effodientes reperiunt breui labore aquam, & varia piscium genera in illâ humiditate seruata, præsertim quos vocant armadillos, gratos palato.

CAPVT XXXIX.

De muscâ palustri.

MAgnam & continuam annonam plebi Mexicanę suppeditat paruula musca lacustris, axaxayacatl dicta, quoniam facies illi aquosa quemdam huius elementi candorem simulat. Vber illarum copia ad retia venit statis temporibus. Ex ijs tritis & commixtis globuli præparantur ad emporia totius anni: coquunt illas indigenæ maizij spicæ membranis conuolutos, coniectosque in nitratam aquam, atque ita bonum, multumque, nec gustu insuaue præstant alimentum: quin & eisdem aluntur mille auicularum domesticarum genera, quæ inclusa caueis, non sine audientium voluptate occinere solent. Sunt earum muscarum maiorum minorumque bina genera, sed in minimis diutiùs immorari, dum ad maiora propero, necessarium non duxi.

CAPVT XL.

De ouis muscarum.

DAt quoque Mexicanus lacus magnam vim ahoautli; sic vocant oua axaxayacatl, cuius muscæ vicina mentio fuit. Simillima sunt papauerino semini: capiturque proiectis in lacum funibus humeri femorisve crassitudinis, laxiùs tamen contortis, quâ parte fluctus tumidiores sunt, quibus commota turbataque solent adhærescere; inde corradunt ea piscatores, atque in magna vasa recondunt. Ex his autem effingunt placentas, illisque ex caolli parât persimiles, aut orbes, quos tamales patriâ linguâ vocât; aut digesta in inuolucra spicarum maizij reponunt, vt deinde occasione oblatâ aut torrefactione parent fercula. Piscosum quiddam sapiunt, vt alia piscium oua, nec omnino malum feruntur præstare alimentum, quod licet aridum sit & strangulans, ventriculum tamen debilem ac dissolutum firmat.

CAPVT XLI.

De ouis piscium.

MIchipillin, seu oua piscium, dicitur genus quoddâ lacustre album, quod ex omni piscium in lacu degentium Mexicano conflatur multitudine, vnde factum est illi nomen. Statis anni temporibus eadem capitur palude, haud aliter quàm thynni, trichię, scombri, similesque pisces, alij gregatim vagantes in Oceano. Agmen pisciculorum esse creditur, haud lendibus maiorum. Medio id procedit alueo, in neutrum littus inclinans, tam numerosâ multitudine, vt quinque cubitorum interuallum aut amplius occupet.

Non prætermittunt occasionem piscatores; sed diligenti obseruatione & curâ vagâtes pisciculos captant excipiúntve retibus, atque ita non mediocris solet sæpenumerò fieri captura. Coquuntur ijdem ahenis fictilibúsve vasis, ferculisque, vbi opus est, adijciunt, addito siliquastro chillíve: quo apparatu neque modico neque ingrato cibo constant, sed quo non modò Indi, verùm aduenæ quoque Hispani sæpenumerò vesci gaudeant.

CAPVT XLII.

De cicadâ lacustri.

AEnez quoque victum iuuat squillarum pænè sapore. Insecti lacustri genus est aenez, crustatum, paruum, depressum, tres digitos latos longum, ac toto corpore, si ventrem excipias, teres, septem transuersis incisum lineis virentis coloris, ternis vtrimque cruribus tenuibus ac longis, quæ versus caput procedentia, sensim fiunt breuiora. Capite, oculis, totaque corporis formâ terrestri cicadæ ferè similis est.

CAPVT XLIII.

De scarabæo lacustri.

SI non gulæ, seruit fami aut inopiæ scarabæus lacustris, Indis atetepitz, à duritate crustæ. Mexicanis lacubus est frequens; formâ, magnitudine & colore ex pullo in atrũ inclinante, scarabæos terrestres simulat. Tegitur crustâ, quatuor sustentatur pedibus, ijsdem saltitat; quorum bini, quâ parte in alijs vmbilicus situs est, oriuntur, & quibus sese, vbi supinus iacere cogitur, vibrat in pronum atque contorquet. Estur ab incolis, qui Pamphagorum more nulli pænè rei parcunt. Vulgare tamen præbet alimentum, velut & achichimatli & atetepitz, scarabæorum paruorum & palustrium genera.

CAPVT XLIV.

De atopinam.

EDunt quoque Indi atopinam. Similis est nauali scarabæo, quatuor tamen vncias longus, ac duas extensus in latum. Color est fuscus, & crustaceum tegmen. Crepitat volans, & circa lacum Mexicanum noctu versari solet inter iunceta. Editur ab indigenis elixus cum alijs piscibus atque herbis. Similis videtur ropanxacalli, & ad lacustarum palustrium species pertinere.

CAPVT XLV.

De gerynis edulibus, siue atolocatl.

HOrret stomachus Europæus caudatas ranas, quas Nicander gerynas dixit, Aratus gyrinos, inde atolocatl, & in argumentum stoliditatis Plato in Theateto proposuit. Nec absurdè; argumentum scilicet stultitiæ garrulitas est. Indica tamen gula illis recreatur, & auida est totius bestiolæ, nec formicis nec locustis parcit; nec tantùm palato vtcumque seruit atolocatl, sed mercaturæ. Conuehitur ad nundinas venalis.

CAPVT XLVI.

De ranis magnis.

TOlerabilis tamen, imò & iucundæ gulæ sunt ranæ vnius libræ, quas malullas vocant.

CAPVT XLVII.

De vermiculis candidis, siue ocuiliztac.

HActenus gula aut inopia accedit. Ocuiliztac vocant Mexicani quosdam vermiculos candidos palustres, & similes ijs quos putrida caro hospitatur. Crudi nigri sunt, torridi candicant.

CAPVT XLVIII.

De cœno eduli, siue cocolin.

VSquequò non ingluuies? Cocolin, seu cœnũ grauiter olens dicitur quoddam excrementum fuscum Mexicanæ paludis, fluctibus innatans, & simile limo. His sordibus saginatur etiam Indica gula.

CAPVT XLIX.

De simijs fluuialibus.

INter aquatilia refero simios Chiappæ. Sunt quædam animalia simijs non dissimilia, & prolixæ caudæ, tigridum instar variegata. Sub aquis perpetuò manent, pedes hominum & equorum, penetrantium fluuium, caudâ implicant, & suffocant. Inutiliter noxia sunt: non enim edunt quod necant. Alibi nusquam reperiuntur.

CA-

CAPVT L.

De bonitâ.

COlligam hîc nonnulla quæ Lerius narrat. In primis de pisce bonitâ ait: Bonita nulli sapore cedit. Cyprinis communibus assimilis, cùm squamis tamen careat. Illas maximo vidi numero circiter quadraginta dies, quibus ferè nostris nauibus adhæsere, idque accidere verisimile est.

CAPVT LI.

De albacorâ.

ALbacoræ autem à bonitis formâ non admodum alienæ, tamen cùm & viderim & comederim albacoras quinque pedum longitudine, crassitudine corporis humani, obseruaui, quòd ad earum magnitudinem nulla esse possit cum bonitis collatio. Deinde cùm nullo modo sint albacoræ viscosæ, sed carne vt salar friabili, nullis aculeis, paucis visceribus; inter pisces optimos sunt adnumerandæ. Et quamuis, quæ ad condiendam albacorâ necessaria videbantur, præstò non essent (vt accidit peregrè nauigantibus) ideoque sale contenti, latis orbibus igne tostam ederemus; tantillo tamen apparatu erat nobis gratissima. Quam ob rem si cupediariorum natio, quæ mare tentare non audet, nihilo ꝗ; sciùs (vt de fele vulgò dicitur) siccis pedibus obligurire pisces percupit: albacoram in continenti tam facilè mercaretur, quàm reliqua genera. Ecquid dubitatis, quin vnà cum pisce digitos sæpè circumlamberet? Vt enim dicitur de hirundinibus marinis, cùm albacorę degant inter Tropicos, in altoq; mari versentur, non ita littoribus appropinquant, vt à piscatoribus ad nos integræ peruenire possint. Quod verò ad Africanos attinet, qui mare ad Oriẽtem accolunt, Perusiosque, qui Occidentem versus, eos albacoras facilè piscari, & incorruptè suis apponere, incredibile est.

CAPVT LII.

De suibus marinis.

SVum autem marinorum duo sunt genera, vnum rostro acuto, vt anseres; alterum tam obtuso, vt cùm è mari attollitur, sphæra esse videatur; idcircò ab eâ similitudine quæ est illis cum cucullatis, capita Monachorum appellantur. Ex ijs animaduerti longos circiter senum pedum, caudâ latâ bifidaque. In capite omnibus erat foramen, quo spiritum ducere, & vndam vibrare solebant. Cùm incipit mare commoueri, super aquam eminentes, præcipuè nocte tempestate constictati; virides apparent, vitidemque reddunt maris effigiem. Prætereà in morem suum terrestrium altè anhelant stertuntque: quamobrem nautæ illos vagari & respirare conspicati, tempestatem certissimè præsagiunt, quod & sæpè sum expertus. Et quamuis, cùm tranquillitas esset, vndique suum marinorum circumiectâ multitudine, quoad prospici posse, totum mare illis constratum videretur, tamen non tam faciles captu erant quàm reliqui pisces. Itaque vt Lectori satisfaciam cumulatiùs, quâ tandem arte capiantur explicabo. Qui probè inter eos piscandi modum callet, conspicatus è prorâ, harpagonemque ferreum manu tenens, longurio reuinctum longo crassoque, vt hastâ dimidiatâ; qui etiam funi alligatur viginti circiter pedum. Gregatim accedentibus, quem ferire possit eligens, tantâ vi harpagonem iaculatur, vt si rectè percutiat, ferro sus adunco teneatur: tum relaxato fune quoad fieri potest, dum se dolore saucius, in omnes partes conuertit, ferroque magis induit, sanguis eum paulatim viresque deficiunt. Nec morati nautæ ceteri, manu ferreâ, quæ & ipsa longurio adhæret, captum in nauem pertrahunt. Hac ratione vigintiquinque in itinere cepimus. Quoad intestina, sicut porco, ita & sui marino quatuor tantùm pernæ demantur, diuidaturque visceribus, spinâ etiam dorsi, costisque ablatis, eumdem in modum pendeat. Hic illi valdè similis est: iecur eodem sapore, caro tamen recens dulcior, & deterior. Pinguedo in omnibus quos vidi, pollicis crassitudinem non excedebat, nullámque puto inueniri, quæ duos superet digitos. Itaque ne ampliùs nobis imponat id, quod Lutetię alibique laridum Quadragesimæ piscatores appellant, suisque marini pinguedinem esse arbitrantur; nam ea cùm plus quatuor digitùm crassitudine pateat, balenæ censenda est. Ceterùm quoniam in quarumdam aluo, quas venati sumus, paruuli sunt reperti, quos vt lactentes assos apponebamus, nullâ contrariæ opinionis habitâ ratione, magis existimo sues marinas, vt scrophas, viuos quàm oua parere. Quâ de re si accuser, ad arbitrium eorum qui experti sunt, potiùs quàm qui scripta tantùm legêre, prouocans: vt rem diiudicare, mei non est instituti, ita nemo, quin ea quæ viderim, certa esse credam, iure interdicturus est.

CAPVT LIII.

De requienibus.

PErmultos etiã requienes, vt à Neuſtrijs appellantur, cepimus. Ij quoque, mari ſedato, virides apparent: quibuſdam longitudine quatuor pedes ſuperantibus, craſſis pro magnitudine corporis: tamen quòd eorum caro minùs probetur, neceſſitate compulſi, & meliorum inopiâ, nautę requienem attingunt. Pelle ſunt aſperâ ſerrataque, capite plano atque lato, ore patulo tamquam lupi, moloſſive Britannici. Cùm hac de causâ monſtroſi ſunt, tum dentibus acutiſſimis damnoſi: quemque ſemel corripuerint, aut dilacerant, aut in mare deprimunt. Qui lauant in Oceano, ſibi à requienibus valdè timere coguntur. Nec cùm eſſent educti ſupra foros nauium, quod ſæpè accidit hamis è ferro digitali craſſitudine, minùs ab ijs cauendũ erat, quàm à feris canibus. Quapropter cùm nec capti nec liberi ab iniuria temperarent, parumque ad veſcendum accommodati cenſerentur; quos eramus piſcati lancinantes, atque cruciantes, vt damnoſis animantibus dignum erat, clauâ ferreâ mactabamus: deciſis aliquando brachijs, dolijque circulo per caudam traiecto, in mare proijciebamus: tum ſe ipſi iactantes, quòd diu non mergerentur, ingenti nos voluptate perfundebant.

CAPVT LIV.

De magnis teſtudinibus.

CEterùm etſi ſub Zonâ torridâ non ſint eâ magnitudine teſtudines, quâ in Rubro Indicóve mari Plinius eſſe dicit, vt ſingularũ ſuperficies contegendis habitabilibus caſis parandiſque cymbis accommodentur; tamen cùm tantæ ibi exiſtant, vt patum ſit credibile, breuiter attingere viſum eſt. Proponam igitur ſpecimen, quo de magnitudine Lector iudicare poterit, vnam videlicet in naui Boiſcanâ captam, adeò grandem extitiſſe, vt octoginta hominibus, quos nauis acceperat, more nautico prandentibus largè ſuffecerit. Superior teſta ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iuſtâ craſſitudine, Centurioni Mario ad clypeum data eſt. Carne tamen proximè ad vitulinam accedunt, vt lardo traiectæ toſtæque eodem ſapore videantur. Hìc quoque, vt animaduerti, earum eſt piſcatus. Tranquillo mari (aliàs enim rarò apparet) in ſumma pelagi euectis Sol ita teſtam accendit, vt pati non poſſint: itaque ſe inuertunt ad temperandum calorem, diuque in gyrum verſant: hoc conſpicati, manu ferreâ commiſſuræ teſtarum impactâ, vi magnâ nautæ quatuor aut quinque connitentes, in phaſelum pertrahunt.

CAPVT LV.

De ambizâ ſeu porco aquatili.

ADnectam quod Philippus Pigafeta ſcribit de quodam piſce zairi, qui membra duo habet manus humanas referentia, & caudam clypei & formâ & magnitudine. Vocatur hic ab incolis ambize angulo, id eſt porcus aquatilis, propter pinguedinem quâ porcum refert. Caro, quæ ab incolis fumo induratur, & ad lautitias reſeruatur, & guſtu & odore eſt grato. Aquam dulcem non relinquit. Pabulum eius eſt gramen, & omnis generis herbæ in littore enatæ. Ore bouem refert. Tantæ interdum eſt magnitudinis, vt quingentas libras pondere eleuet. Capitur à piſcatoribus non vt piſces, ſed fere vt bos. Obſeruato enim diligenter loco vbi paſciſolet, ſcaphis ſuis exſpectant, & aduenientem contis aut remis occidũt: occiſum ad aulam regiam deferunt; aliter enim, capitali propoſita pœnà (vt & alios piſces, qui hinc Regij dicuntur, nempe trutas, & cacongo piſcem ſingularem, ſalmonem figurâ referentem, ſed colore diuerſum, caro enim ea eſt alba; & tam pinguem, vt prunis ſuperimpoſitus eas extinguat) vendi non poteſt. vnde diligenter, ne impunitas audaciores reddat, obſeruantur piſcatores ab Aulicis, & deprehenſi abſque vllâ remiſſione plectuntur.

CAPVT LVI.

De aliquibus piſcationibus.

DVas capiendorum piſcium artes narrat Petrus Martyr. Quando piſcationi generali animus eſt intendere, quà ſciunt eorum piſcium verſari copiam, iuuenũ ingens multitudo, à tergo gregem ſilenter, in latam coronam inſtructi, vti leporum venatoribus accidit, circumeunt, ſubmerguntque ſe vnà omnes, & in aquis more chorizantium paulatim virgis, quas dexterâ geſtant, dexterrimè agitatis, & apertâ læuâ, vt in caulam pecudes, gradatim ad littorales arenas impelluntur, ibique ſportatim in ſiccum prædâ proijciunt. Non miror ego fieri poſſe hoc, quòd in alueo Nili mihi ipſi acciderit, quando aduerſo flumine ad Soldanum proficiſcebar anno abhinc quarto & vigeſimo. Nauibus me comitatumque meum, & Palatinos ad me à Soldano miſſos vehebant. In ripâ nobis recentium commeatuum ſumendorum ratione

tione morantibus, animi causâ, quòd mihi exire in terram, ob Arabes vagãtes, non eſſet tutum, panis fruſtula de accolæ vnius conſilio proiiciebam in fluuium: piſciculorum aggregata eſt illicò multitudo adeò ſecura, vt ſubmitti ſibi ſportas paterentur, certatim ad natantia fruſtula panis, vti ad mellitum aliquid rabidæ muſcę, accurrũt. Sportas mox eleuabamus refertas, idque ad libitum reiteratò facere licebat. Attamen interrogati accolæ, cur tanto tempore vigerent eorum piſciculorum turmæ; non comedi ab eis piſces, quòd noxij ſint, intelleximus. Fui ego monitus, ne vllum ex eis manu caperem; ſpinam in eorum dorſo rubram oſtenderunt: ſtudere piſcem, vti apes aculeo, ſpinę cuſpide captorem ferire. Chiribichenſibus non eſt ea cura, ſunt commodi piſces hi. Genus alterum piſcationis tutius eſt & generoſum. Noctu inter ſcaphas ardentes portãt tædas, & quà experimento norunt magnorum piſcium verſari greges, proficiſcuntur, tædas extra cymbarum ſpondas circumrotant flãmantes. Ad lumen properant piſcium agmina: fuſcinis & ſagittis iactatis perimunt ad libitum, ſalitosque, vel ſub ardenti Sole deſiccatos, in ciſtas componunt, venturoſque ad eorum fora mercatores expectant.

CAPVT LVII.

De piſcatione tæclarum.

DIgna quoque narratu eſt piſcatio Nigritarũ, qui nocturno tempore piſcatu inuigilãt, accenſas faces manu alterâ, vt cernere poſſint ſibi præferentes, alterâ verò manu tridentem ſeu fuſcinam tenentes: hac enim piſces accelerantes confodiunt, & aquâ extractos reponunt. Faces haſce ex ligno arido & leui præparant: fiſſum enim illud, & oleo de palmâ probè profuſum, in faſciculos brachij alicuius craſſitie, longitudine verò ſex ferè pedum colligunt, qui accenſi lucidiſſimam flammam gignunt. Alij ignem in ſcaphis ſuis exſtruunt, quarum latera quatuor vel tribus ſunt pertuſa foraminibus, per quæ radij flammantis ignis in aquam proiecti piſces alliciunt: qui aduenientes fuſcinâ poſtmodum confoſſi capiuntur. Sunt etiã, qui licet noctu capiendis piſcibus operam dent, nullis tamen ſcaphis & nauiculis vtuntur, ſed in littore ſeſe continent: mediâ autem nocte aggreſſi, alterâ quidem manu ardentem facem, alterâ verò fiſcellã ſcirpeam vel arundineam, quæ corbem repræſentat gallinatiũ, pullis inſterni ſolitum, arripiunt. Sic inſtructi aquam vmbilico tenus ingrediuntur, flumini contranitentes. Cumque piſces lumini appropinquare vident, fiſcellã eis ſtatim inſternunt, immiſſaque per orificium ſuperiùs manu, eos apprehendunt, quos captos poſtmodò funiculo vel chordâ, per oculos traijciunt, & à collo ſuſpendunt, donec quãtum ſatis eſt piſcium acceperint. Piſces verò tali ratione capti, formâ ad cyprinos & praſemos noſtros quàm proximè accedunt, & carnem bonam habent, quæ ſalmonem ferè reſipit.

CAPVT LVIII.

De piſcationibus alijs Ternatenſium.

TErnatenſes piſces maiores capturi, hac arte vtuntur. Piſciculos primò minutos retibus concludunt: his captis, arundinem longam ſurreptam, in nauiculæ proram ſtatuunt, in cuius ſummitate foramen exciſum eſt, per quod funiculum hamo donatum dimittunt. Hamus verò folio aliquo contectus eſt. Sic ergo funiculus vento ante nauiculã propellitur: poſteà ad funiculum piſcaturus confidẽs, piſciculos aliquot hamo obijcit rectà ſupra aquã ſuſpenſo. quo dolo maiores piſces fallunt & ineſcant dum capiantur. Sed & ad captandos eos corbibus vtuntur, quos in fundum emittunt: vbi ſi diutiùs fuerint, de ſcaphâ deorſum in aquam proſpiciunt, & an piſces aliquot capti ſint obſeruant. Quòd ſi qui inſint, tum ex ſcaphâ quis in vndam exiliens, corbem cum piſcibus ex fundo attrahit. Hìc ſi quis roget, quî fieri poſſit, vt corbem infra vndam quindecim, ſedecim, ſeptemdecim ve orgyiis in fundo iacentẽ videre, & an piſces inſint vel non, diſcere piſcator poſſit: ſciat, eius loci aquam tam claram & perlucentem eſſe, vt anchoræ quoq; nauium in fundo expreſſiſſimè videri queant; nec hoc ſaltem, verùm etiam obnatantes piſces quoquouerſum accuratè obnatare poſſe prænoſci; nam vndæ fundus tam clarè proſpici poteſt, ac ſi vnum ſaltem pedem à contuentis oculo diſtaret.

CAPVT LIX.

De balænis pugnacibus.

IVxta inſulam Loandam, ad latus maris, plurimæ balænæ conſpiciuntur, quæ in ſe inuicem magno boatu inſurgunt ac ſæuiunt, adeò vt ob cruentum quod ineunt prælium, plures ſæpè in littore extinctæ reperiantur. Has incolæ diligenter per littora conquirunt, atque è pinguedine vnguentum quoddam parant, quo naues picis loco illinunt. Quamuis autem hìc ſemper balęnę cernantur, ambra tamẽ hìc nulla, non griſea quam vocant, non candida, non nigra. E quo efficitur,

citur, non esse balænarum semen ambram, vti aliquorum opinio est, cùm hoc in loco, vbi tanta illorum copia, ne nomine quidem nota sit.

CAPVT LX.

De piscatione balænarum.

AVdax hęc venatio balęnarum. Duo Indi conueniebant in canoam, vbi monstrum videbatur: alter aquis se cõmittebat, cùm duobus aut tribus magnis cuneis & malleo armatus, per tergus circa aures superabat astu balænam, immissoque per spiraculum cuneo, demittebatur cete, deinde impotens immittendi liberè spiritum, assurgebat. Iterùm Indus inflictis malleo ictibus figebat cuneos, donec oppilatis respirandi vijs suffocaretur bestia, quam reste alligatam cymbæ, deducebant quò placeret.

Paulò aliter idem refert Acosta, qui de piscationibus Indorũ hæc habet. Inter cetera autem ea pugna admiratione dignissima est, quam Indi cum balænis aggrediuntur: & si verum fateri fas est, mira profectò bonorum apud Deum dispensatio est, quòd Indis, genti tam inermi & imbelli, tãtum tum ingenij tum roboris largitus sit, vt cum immanissimis & truculentissimis quibusuis feris pugnam non saltem ordiri ausint, sed de his quoque miris modis triumphare possint. Quam quidẽ rem quoties his oculis nostris propiùs contuiti fuimus, toties Regij Psaltis egregium illud dictum, *Draco iste quem formasti ad illudendum ei*, nobis in mentem redijt: nam quod vspiam spectaculum ridiculosius esse queat, quàm si videas vnicũ, eumdemque pusillum virum Indum balænam, montis instar vastam, leui quodam funiculo religatam, ceu cum triumpho captiuam adducere? Sed quo piscationis genere in captãdis balænis, quas Florida numerosas exhibet, Indi vtuntur, hoc ferè se modo habet. Canoam seu scapham inscendunt, & eam vsque ad dorsum conspectæ balænæ impellunt. Post Indus è naui super piscis ceruicem exiliens, & illic aliquamdiu ceu in equo sessitans, opportunum tempus venatur, quo acuminatum palum, secum in hunc vsum allatum, in eius narium vnam profundiùs defigere possit. Nares autem hoc loco vocamus ea foramina, per quæ tum aërem bestia introspirat, tum conceptam aquam copiosiùs eructat. Succedente ergo primo ausu, arreptis fustibus ac sudibus, eam vndequaque alacriter contundit Indus: quibus irritatior balęna reddita plagis, immani habitu furere incipit, & nunc huc nunc illuc per vastum mare sese iactat, ingentiq; fremitu magnam aquarum molem in montes excutit: nonnumquam magnâ succussatione in profundam maris abyssum se demittit, paulò post iterùm in aëra seu altum erumpit, & motus præ insaniâ miros & aspectu horrendos edit. Interim nihilominùs Indus, ceu expeditissimus eques, in equo suo immotus considet, & vt dolorem ferocienti bestiæ ingeminet, aut acerbiorem reddat, palum secundum quoque in nares alteras pisci abstrudit, tamdiu repetitis ictibus incussum, vsque dum omnes trahendi aëris meatus ei præcluserit. Ita probè confectâ re, pisce relicto, in suam iterum insilit canoam, quam secum interim pertraxerat redalligatam. Eâ ergo paulò longiùs à pisce secedit, funemque, quo illum ligauit, aliquantò extensiùs remittit, sensim tamen post se nonnihil attrahens, ita piscis, quamdiu profundas aquas habet, mirè furit, suum ductorem lentè insequendo. At in humiliorem locum maris excussus, propter corporis inexpediti vastam molem illicò immobilis iacet, nec se prorsum vorsũmve mouere potest. Hoc viso, Indorum magnus numerus, prædæ spe, dicto citiùs approperans, balęnam conficit: cuius posteà dissectæ carnes viritim ex æquo partiuntur, ex quibus resiccatis deinde probam farinam, & ex hac tandem panes longo tempore durabiles pinsunt. Sic ergo, quod in alio Psalmo de balęnâ dictum est, *Dedisti eam escam populis Aethiopum*, id hoc pacto apprimè compertum videtur.

De hoc piscationis genere Adelantado Pedro Melendes nobis frequenter admodum iocundè fabulatus est. Illiusdem quoque meminit Modardes. Sed Indis alius quoque in mari piscandi ritus solemnis est, de quo etsi dicere, æquo prolixius videri queat, meo tamen iudicio non erit inconueniens, cùm de piscatione semel dici cœptum sit, si cursum institutum paulò longiùs vrgeamus. Fasciculum ex iuncis, quas balsas vocant, firmiter colligant aut connectunt. Huic in vndas iniecto ceu equo equites insident, & vtraque manu festucas agitantes, ad duo milliaria versus Oceanum altiorem se promouent: ibi retia sua, eodem fasciculo aduecta, iactant, piscanturque tum interdiu tum noctu, dum piscium numero petito capto, læti domum remigent. Piscatores huiusmodi in Collao de Limâ iucundo spectaculo aliquando spectauimus: quorum cùm plurimi simul piscarentur, mirum erat, quanto studio alter alterum anteuertere satageret. Nam in balsillis seu fasciculis suis, ceu agglutinati sedentes, etiam ingentes fluctus transmittebant, vt piscatores hi meri Neptuni & Tritones putari potuerint. Ab opere, si terram rursus attigerunt, rates iunceas

iunceas ex vndâ extrahunt, humerisque ad loca destinata proferunt, quas tandem resolutas, in littore, vt siccentur, dispergunt. Ceteri verò Indi, qui in vallibus Yca habitant, pellibus lupinis follium instar exsufflatis, ne mergantur, piscationes suas obeunt. In valle Cannette, olim Guareo dictâ, piscatorum ingens multitudo habitauerat. quam terram cùm post Inga occupasset, fœdus, sed simulatum & insidiosum, credulis viris obtulit. Illius verò in honorem Indi quid molituri, memorabilem piscationem decreuerunt & instituerunt, ita vt simul vnà aliquot virorum millia piscatum suis balsis in altum maris excurrerent. Sed à piscatu reuersos, militibus inductis Inga eos vniuersos trucidari curauit; vt quæ aliàs admodum culta fuisset terra, posteà sterilis & inhabitata tota relinqueretur.

Sed & alium piscationis modum spectauimus, cui nos D. Franciscus de Toledo Pro-Rex adhibuerat. Is non in mari, sed flumine quodam, quod *el Rio grande*, id est fluuium grandem vocant, fiebat. Fluuius verò iste in prouinciâ Charcas situs est, cuius incolæ Chiriguani, aquis se mergentes, admirandâ velocitate pisces insectantur. Manu dextrâ aculeos ferreos gestabant, sinistrâ ad natandum vtebantur. His armis, hac arte in venatu pisces medios trãsfigunt, & correptos in aëra efferunt: sed hi homines è piscium potiùs quàm hominũ genere orti videntur.

CETE ADMIRABILIS FORMÆ.

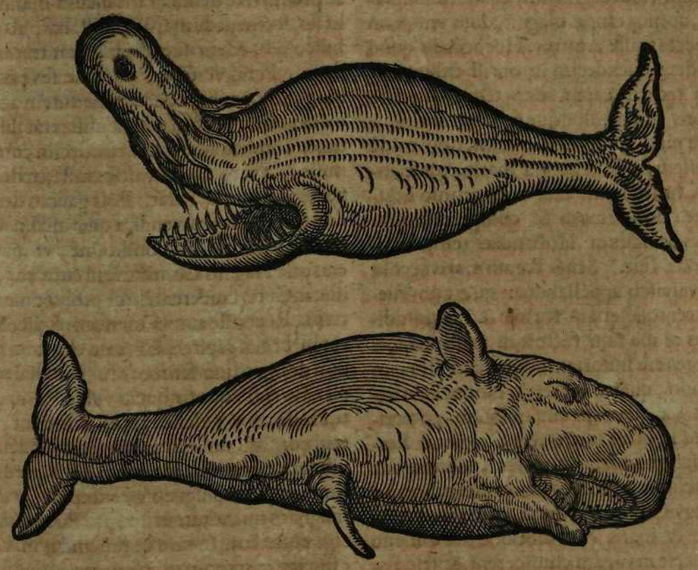

CAPVT LXI.

De aquatilibus ingentibus.

ADmiremur quoque aliquid in nostro orbe, primò illud cete, cuius Ludouicus Granatensis ita meminit. Admirabilem cuiusdam piscis magnitudinem referam, qui anno millesimo quingentesimo septuagesimo quinto, decimo Kalendas Maij, ad *Peniche* iam mortuus in littus è mari fuit proiectus (sinus est in Lusitaniâ Occidentem spectante, vicinus illi vrbi quæ vulgò *Noua Lisbona* appellatur, circiter septem aut octo milliaribus ab Olysipone distante, pæne ex aduerso eius insulę quam *las Berlengas* vocant.) Hoc nihil admirabilius visum fuit vmquam: erat enim eius longitudo nonaginta cubitorum. Eius corium ex dorso nigrum erat, in ventre album: caudæ verò amplitudo ab extremitate vnius pinnæ ad alteram, quinque cubitorum erat, & eius latitudo quindecim palmorum. Corporis crassitudo tanta erat, vt duo homines satis grandes in vtroque latere collocati vix se conspicerent. Vterque oculus vnius cubiti erat longitudine. Caput in sublime elatum ferebat ad quatuor cubitorum latitudinem. Os in capite non habebat, vt alij pisces, sed in ventre. Maiores illius dentes singuli erant octo cubitorum. In ore præterea sexdecim habebat dentes, & cuiuslibet circuitus erat dimidij

dij cubiti: interſtitium verò inter ſingulos, erat vnius palmi. In huius piſcis fabricâ diuinæ prouidentiæ artificium animaduertendum eſt, qui altum fert caput, vt piſces proſpiciat, quibus nutriendus erat: ſed cùm diſtantia inter caput & aquam magna eſſet, ei os in ventre accommodauit, vt vicinius & accommodatius ad piſcandum eſſet, quod oculis iam eſſet aſſecutus. Illud quoque audiui, hunc piſcem in ventre axungiam ad medendum ſatis accommodatam, & magni pretij habuiſſe. Hactenus Frater Ludouicus. Adijciam ſententiam Cluſij. Non, inquit, ſine causâ mihi ſuſpecta eſſe debet admirabilis illius belluæ marinæ apud Fratrem Ludouicum deſcriptio: nam cùm ea quam exhibet pictura, maiores illos dentes, quos octo cubitorũ longitudinem habuiſſe ait, expreſſos non habeat, per illos dentes mandibulas voluiſſe dicere, veriſimile eſt: nec enim vllius elephantis, quantumuis maximi, cornua tantæ magnitudinis vmquam conſpecta fuiſſe arbitror. Huc accedit, quòd alios dentes ſexdecim in ore illi tribuit, vt etiam taceam caput adeò tenue in tantâ corporis mole, illudque ſublime in altum. Itaque mihi facilè perſuaſerim, non valdè abſimilem fuiſſe ei belluæ marinæ, quæ anno à Chriſti Natiuitate nonageſimo octauo ſupra milleſimum & quingenteſimum in littus occiduum Hollandiæ tempeſtatibus eiecta fuit. Senes Batauí maris accolæ Pot-vvalviſch appellabant: quæ cùm fuerit portentoſæ etiam formæ & magnitudinis, abs re me non facturum exiſtimaui, ſi illius breuem hiſtoriam adijcerem. Illo quo dixi anno, quarto vel tertio Nonas Februarij, circiter quartam aut quintam pomeridianam in littus fuit eiecta è regione Berchei vici, quondam, vt fertur, decem aut duodecim tuguriorum, inter Sceuelingam & Catvvicum maritimum, cum tantâ tempeſtate & maris commotione, vt qui iſtic aderant, ſe in fugam conijcerent, & ſeſe abderent inter colles illos arenoſos mari obiectos: ſedatâ tempeſtate, decem plus minùs horis adhuc ſpirans fuit conſpecta, & mortua iſtic iacuit ſeptem aut octo dies, vt ad eam conſpiciendam è vicinis vrbibus & locis ingens hominum multitudo confluueret, partim pedeſtri itinere, partim equis, rhedis aut curru vecta. Eius porrò longitudo quinquaginta duorum aut trium pedum fuit, craſſitudinis ambitum nonnulli dicant triginta pedum & vnius fuiſſe, alij verò longè maiorem faciant: exacta tamen menſura ſumi non potuit, quia volutatione & agitatione, antequam interiret, corporis pars quædam ſabulo erat immerſa. Superior roſtri pars ab extimo ad oculos vſque quindecim pedum reperta eſt: ipſum in eâ parte palatum quadraginta duobus foraminibus ſiue alueolis præditum erat, hoc eſt, in vtroque latere viginti & vno, ad excipiendos totidem mandibulæ inferiori inhærentes, qui magnitudinem pollicis alicuius viri pręgrandis & robuſti habebant. In capite verſus dorſum erat etiam foramen circiter tres pedes amplum, per quod aquam in altum eijciebat. Inferior mandibula, in quâ illi dentium bini ordines, ſeptem pedum longitudinem non excedebat, & fragmento craſſi & ingentis mali nauis conferri poterat. Linguæ extima pars tam magna & craſſa erat ac dolium ceruiſiarium. Oculorum magnitudo pro tam vaſto corpore nõ erat maior, quàm ſpatium quod pollex & digitus index extenti comprehendere poterant. Diſtabant oculi quatuor pedibus à pinnis, pinnæ verò quatuor pedes & totidem pollices erant longæ, ac pedem ferè denſæ. Vmbilicus à mandibulis ſexdecim pedum ſpatio diſtabat, ab vmbilico ad pedem interſtitium erat trium pedum. Penis verò iam mortuæ ſex pedum longitudinem habebat: à pene autem ad podicem trium pedum cum ſemiſſe erat diſtantia, & à podice ad caudam tredecim cum ſemiſſe; ipſa verò cauda valdè craſſa, tredecim pedes alta ſiue lata erat. Poſt paucos deinde dies fuit illa beſtia vendita quibuſdam mercatoribus, eâ tamen conditione, vt maiora eius oſſa Hagam Comitis vehi curarent, & iſtic in Curiâ conſeruarentur propter memoriam. Reperiſſe autem mercatores dicebantur in beluæ capite pluſquam quartam partem dolij, in quo ſeruabantur ſaliti haleces, plenam eius liquoris, quem vulgò ſperma ceti, Hollandi VVaſchot appellant: è totâ autem corporis mole in partes ſectâ, & deinde vſtulatâ, circiter quadraginta dolia, prędicto ſimilia, plena pinguedine excepiſſe, præter magnam quantitatem ſponte fluentem ab alijs collectam, & eam quę in vndas marinas effluxerat antequam mercatores redimerent. Dorſi corium nigrum erat, quemadmodum delphinorum aut thynnorum: venter albeſcebat. Anno porrò milleſimo ſexcenteſimo primo ſub extremum Decembrem, decimotertio Kalendas Ianuarij anni inſequentis, eiecta fuit alia ſimilis portentoſa bellua in littus Batauicũ Beuervvicanum, verſus Meridionalem plagam, cuius longitudo prædicti longitudinem excedebat: nam longitudo ſexaginta pedum erat, altitudo pedum quatuordecim: corporis ambitus triginta ſex pedum menſuram æquabat: cauda pedes quatuordecim erat lata, oris rictus duodecim pedes amplus erat: dentes etiam in inferiori mandibulâ dumtaxat habebat, duplici ordine ſimiliter diſpoſitos, in ſuperiore totidem alueolos, qui dentes cùm rictum clauderet bellua, exciperent. Maſculini ſexus etiam erat, & eodem colore prædita quo ſuperior, vt mihi relatum. An verò quęſtum fecerint ex illâ, vt ex priore, me latet. Ceterùm memini, cùm in Cæſaris aulâ viuerem, ſimiles etiam belluas apud Saftingam non procul Antuerpiâ in littus tempeſtate fuiſſe eiectas, & vnius ex illis typum in ære inciſum ab amico fuiſſe ad me miſſum, quem porrò ad illuſtriſſimum virum Ioannem Pinellum, qui huiuſmodi rebus delectabatur, ob illamque mihi cum illo fida & arcta erat amicitia, Patauium ferendum curabam. Corporis autem menſuram obliuioni tradidi. Hæc Cluſius. Appendo quod Aloyſius Cadamuſtus narrat. Die ſeptimâ dum redirem ſecus littus nauigãs, vidi Caput album, quo poſterâ die ſuperato, circiter meridiem in mari apparuit bellua immaniſſima, habens effigiem piſcis, quæ in nos gradu citatiſſimo contendebat. Hæc à nobis in prorâ exiſtentibus conſpecta eſt illicò: quam vt vidimus, cœpimus trepidare, quippe qui vaſtiorem numquam videramus. Ibat igitur bellua huiuſmodi tanto impetu ac fragore, celſoque capite, vt nos perterrefaceret plurimùm: quare in re ſubitâ præſentaneum cepimus conſilium. Decreuimus præterea nobis fugâ conſulere. Datis itaque vento velis, quam celeriùs potuimus, in altum petentes, euaſimus diſcrimen Deo fauente. Præuentus eſt ergo piſcis ſpatio vnius milliarij, nec propiùs acceſſit. Tunc eſt à nobis conſpectus ad regulam, quâ diligentiùs formam belluæ conſideraiuimus. Cùm enim caput ſupra aquam efferebat, videbatur alas quaſdam habere inſtar alarum molendini, quod vento circumagitur, vbi non adeſt aquarum copia. Ob id noſtrâ ſententiâ viſa eſt bellua non minor Liburnicis, id eſt, galleis noſtris: quamobrem Hiſpani omnes, qui aſſueuere magnis nauigationibus, fatebantur ingenuè numquam vidiſſe vaſtiorem atrociorémve beſtiam, quam tantopere formidauiſſent, licet innumeras vidiſſent balænas. Confeſſione igitur eorum, hæc bellua balænam ſuperat magnitudine.

CAPVT LXII.

De piſce mulari.

SVb Philippo II. viſa in Oceano bellua duabus velificans alis, nauis ſpecie. Fregit vnam bombardæ ictus. Irrupit per fretum Herculeum bellua furens, & horribilibus frendens mugitibus, atque illapſa per mediterraneas Hiſpaniæ oras, Valentiam appulit, vbi demum exanimata, centum & quinquaginta dodrantes prolixa, molis circuitus centum, vacuitas cerebri ſeptem homines capiebat. Eques in os conſiſtere poſſet. Maxillæ ſeruantur in Eſcuriali vſque ad decem & ſeptem pedes porrectæ, viginti armatæ dentibus duorum dodrantium, minimi vnius. Genitalia immodica. Appellatum idcircò monſtrum *piſcis mularis*. Aliqui eruditi lamiam fuiſſe putarunt, ob fauces & ingluuiem. Duo cadauera in ſtomacho reperta. Creditum quoque aliquibus, huius generis belluam deuoraſſe Ionam Prophetam. Quis certò ſciet?

CAPVT LXIII.

De cancris maximis.

IN Orientalibus plagis tanta vis & moles cancrorum eſt, vt formidentur ab hominibus. De illis Licoſtanus ſcribit: Quo vero tempore in condendâ naui occupabantur, in periculis funeſtiſſimis continuè verſabantur, propter infeſtantes & inſultantes vndique cancros marinos, qui tam grãdes & ſæui ex Oceano in vadum illud agminatim ad operarios prorumpebant, vt congeſtis & firmatis vallis ſe condere, & poſitis excubijs ſedulis dormientes tueri cogerentur; & corporis vaſtitate & roboris firmitate adeò formidabiles fuerant, vt quemcumque chelis ſuis corripuiſſent, hunc & in continenti illicò obtruncarent, & obtruncatum vorarent. Hæc commemoratio vt rei haud pridem factæ, ſic veritas eius extra omne dubium à quouis acceptanda eſt. nam & in iſtâ naui, quâ ex Indiâ in Luſitaniam egomet nauigabam, bini nautæ ſimul vnà mecum vehebantur, qui priùs ſubmerſæ nauis S. Pedro periculo ipſimet interfuerant, & huius rei veritatem iuratò atteſtabantur.

CAPVT LXIV.

De conchylijs.

IN calce hiſtoriæ marinæ naturæ appendam quæ Petrus Martyr de vnionibus & conchylijs refert, captas margaritas auellanis æquales. Adijcit vltrà. Vna reperta eſt mediocrem æquans nucem. Venum ſub haſtâ poſita, fuit empta pretio mille ac ducentorum Caſtellanorum auri inter Darienſes ipſos. Ad manus tandẽ Petri Ariæ Gubernatoris peruenit. Hanc eius vxor, de quâ, diſcedente

dente cum marito, mentionem aliquando fecimus honoratam, apud se habet. Arguimus pretiosam necessariò esse debere, quæ tanti constitit in eâ margaritarum multitudine, vbi non iam singulæ coëmuntur, sed libratim, & quando tenuiùs, vnciatim. Neque Venetus ille mercator Paulinam magno emit in Oriente: incidit demum in tempora huiusmodi lasciua, propterea non defuit helluo margariteus. De conchylibus pauca nunc dicamus. Non præterit Beatitudinem tuam, Aristotelem Pliniumque Aristotelis in hac ratiocinatione sectatorem, varia sensisse de margaritarum generatione. Igitur hi pedem & vnâ in re tantùm sistunt, nihil assentientes in reliquis, neque quòd pelago vagentur, neque vllo vmquam tempore moueantur, ex quo natæ sunt, fateri volunt. Esse in maris fundo prata, gramen thymosum gignentia, volunt, & ea se vidisse affirmant; generari, ali, coalescereque ibi, &, vt in ostreis videmus, circum se multiplices natos nepotesque procreare, inquiunt: neque marinorum canum commercio delectari conchylia, neque vno esse, aut tribus, & quando numerosiùs, quatuor vnionibus contenta prædicant, centum viginti vniones fuisse vno conchyli repertos in insularis Reguli prædijs, quos Gaspar ipse Morales Dux, & commilitones eius diligenter annumerauerunt: Regulo namque placuit nostris præsentibus piscationem fieri per vrinatores suos. Gallinæ loculis, quibus oua generantur innumera, conchylis matricem comparant; & sic eniti conchyla. E labijs prodeuntes margaritas, vt maturas & iam genitricis oscitantis aluo egredientes, reperiebant has; alias subsequentes, vt paruo successuro interuallo soluerentur, & ipsi in ventre medio clausas esse margaritas animaduertebant, quo priùs nutritæ coalescerent, velut sugens vbera matris in aluo infans, priusquam è latebris vteri vnio moueatur. Etsi quæ interdum conchylia, vti ego ipse vidi, ostrea in diuersis maris Oceani littoribus arenâ inuoluta in littore quis viderit, ea raptata esse tempestatibus è fundo dicet, non ipsa vltrò venisse, quòd rore nitido matutino candescant, quòd turbido flauescant, quòd sereno cælo gaudeant, quòd tonante torpescant, & cetera huiusmodi, non sunt ab his litterarum ignaris ad vnguem quæritanda. Pingui res tractanda Mineruâ, maiores tamen margaritas iacere profundiùs, mediocres altiùs, minimas in supercilio, fatentur, sed à ratione reliquorum deuiant. Non esse in insectâ belluâ torpenti rationem hanc arguunt, in animo sic, & industriâ halituque vrinatorum grandiores propterea non vagari, sed creari, nutritique in profundiori loco, quòd pauci, quodque rarò audeant vrinatores ad eas legendas ad ima sese immergere, tum polyporum metu inter conchas venatus causâ vagantium, quia sunt carnium concharum auidi, & monstrorum formidine aliorum; tum etiam ne deficiant in longo tractu halitus. vnde datur conchis profundi maris hospitibus crescendi copia: quoque grandior concha est annosiorque, eò ferunt in eius capaciori vuluâ maiores generari margaritas. propterea è grãdioribus paucas adipiscuntur. Emissas in profundum maturas, putant escas fieri piscium: recenter namque solutę, molles esse creduntur. Differunt etiam hi à maioribus in tympano. Negant esse vnionem, qui senescens conchæ cohæreat; sed esse in conchâ ipsâ verrucam, quæ limâ rasa, vnâ facie rotundâ lucidaque contenta sit, nec pretiosam quidem, puta quæ naturam conchylis habeat, non margaritæ. Pati appellat Hispanus tympanum. In scopulis se aliquas vidisse conchas fatentur cohærentes, sed raras ac minimè vtiles. Credendum est, Indicas, Arabicasque ac Erythræas, aut Taprobanicas conchas eo regi ordine, quo scripsere viri adeò celebres, neque horum sententia penitus abijcienda est; puta qui longo iam tempore in hac agitatione versati sunt. Adijcio, Regibus Barbaris conchylia vnionum cibum fuisse laudatissimum.

CAPVT LXV.

De piscatione conchyliorum.

ORientales diuitiæ notissimæ sunt. De vnionum piscatione commemorabo, quæ noster Petrus Iarricus prodit, cùm de orâ piscariâ loquitur. Mense Martio vel Aprili oræ huius incolæ, quos Parauas dicunt (hodie pænè omnes Christiani sunt) aliquot suorum vrinari in maris fundo cogunt, detecturos quo in loco maior sit conchyliorum vniones continentium copia; sunt enim hoc quàm illo loco plures: proinde quotannis piscandi locum mutant, prout conchylia reperiunt. Ad locum igitur designatum scaphas conducunt, & simul vrinatores qui conchylia fundo educant. Haud procul inde in littore plurimas longâ serie casas extruunt, in quas se quisque noctu & interdiu recipiat. Omnem huc secum familiam trahunt: vxores enim naues armant, tum vt piscatores aduersus Barbarorum, piscatum omnem rapere satagentium, impetus tueantur, tum vt Lusitaniæ Regis vectigal gemmarum exigant. Rebus com-

compositis, piscatores cymbis (quæ plerumque octingenta & ampliùs) funem alligant, quem in aquas fundo tenus demittunt; neque enim vltra octo vlnas hîc maris est profunditas. Qui vrinaturi sunt, nares obturant, & oleo, fumine, aliaque pinguedine, vti & aures, inungunt, canistrum de collo brachióve gestant, pedi verò saxum alligant: deinde sensim per funes cymbis annexos in aquas descendunt. Ad fundum vbi peruentum, saxum è pede demunt, & quantò possunt ocyùs conchylia legunt, scopulis (quibus sinus hic scatet) partim ad latus, partim in profundo adhærentia. Tum fune signum dant, vt ab ijs, qui in cymbâ sunt, extrahantur: quibus egressis ingrediuntur alij, donec vel cymba referta, vel nox piscatum impediat: tunc enim suam casam quisque subit, & iuxta hanc conchylia coaceruant. Quindecim dierum hic piscatus est, qui in littore à Lusitanis incolisque asseruatur. Sole verò tacta conchylia aperiuntur, ac tum quid ceperint apparet: in nonnullis enim nihil omnino continetur, in alijs margaritæ aut minores aut maiores. Etsi verò gemma ostrei sit carne indita, quòd tamen eadem aquâ educta putrescat aut arescat, suus gemmam prodit fulgor, carne consumptâ educitur, quæ pro magnitudine, rotunditate & splendore, item pro ementium, huc tum potissimùm confluere solitorum copiâ, pluris minorisve diuenditur. Vndequaque enim huc mercatores conueniunt plurimi, vt interdum ad sexaginta millia pertingant. Vnde hoc littus quinquaginta leucarum longitudinem continet, & oppidula tricena. Sterile aliàs solum est, & nisi gemmarum per piscatum staret, nullus omnino hîc commorari velit.

CAPVT LXVI.

De ostreis magnis.

OStrea in mari Indico ita ampliantur, vt vnius caro viginti quinque pondo sit aliquando. auctor est Pigafeta. Extendit ad libras quadraginta septem in Regno Burneo Maximilianus Transsiluanus.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER DVODECIMVS.

DOMINA SERPENTVM, ſiue TEVHTLACOCAVHQVI.

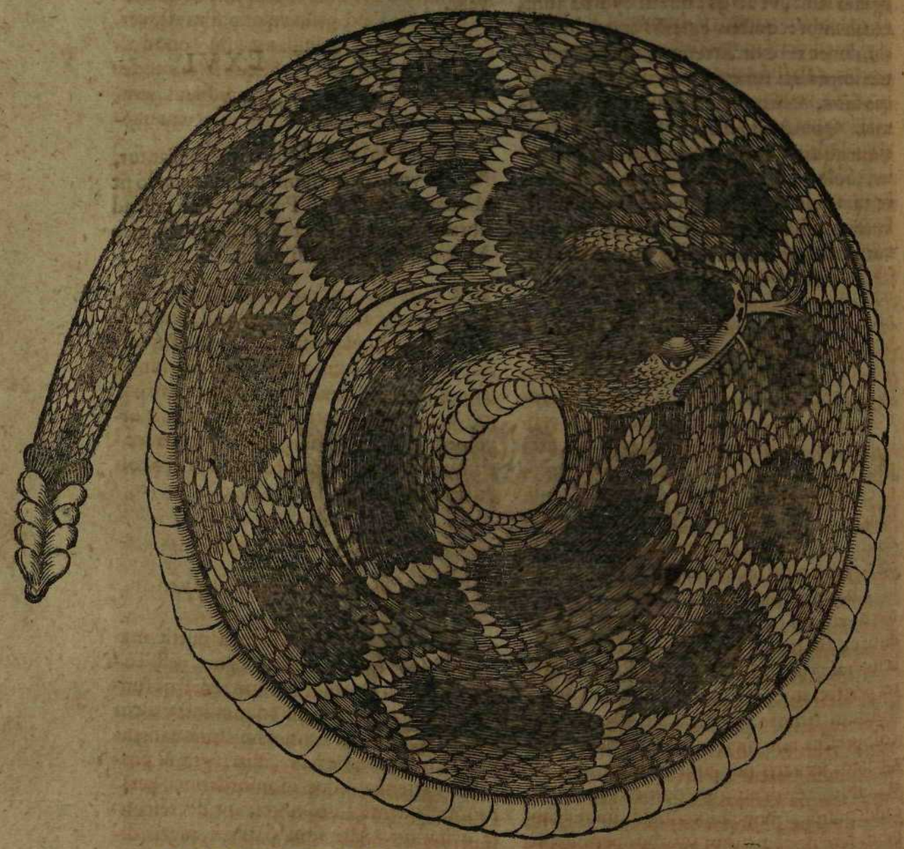

CAPVT PRIMVM.

De dominâ ſerpentum.

NON ſine naturæ vſu reptilia ſunt: nec minùs maieſtatẽ Creatoris humilitate ſuâ exaggerant, non minùs bonitatem peſte ſuâ. Scit peſſimis Deus iuuare, ſcit veneno mederi: liberalem medicina opem è noxijs iſtis vſurpat. Exordium occupet atrox genus ſerpentum, Teuhtlacocauhqui, ſeu dominam ſerpentum Barbari vocant, viperam Hiſpani, ſiue ob ſimilitudinem capitis, ſiue peſtis. Anguis hic quaternos pedes aut ampliùs longus, & humanum, vbi mediocriter craſſus eſt, latus: dorſo eminenti, viperino capite, ventre ex albo palleſcente, lateribus opertis, candentibus ſquamis, faſcijs tamen pullis per interualla intermixtis: dorſum fuſcum eſt, luteis tamen lineis ſeſe in ipsâ ſpinâ ſecantibus inſigne. Multæ ſunt eius ſerpentis differẽtiæ, non plurimùm inter ſe diſtantes,

tes, & ictu mortem inferentes, niſi celerrimè præſidijs occurratur. In ſpiras, irritatus aut contrectatus, ac inæqualiter caput contorquet, ſed ita ſibi vndiq; cauet, vt nullâ non parte ſe vindicet ab iniuriâ. Excogitatum eſt icta humare membra, terraq; obruere, & ita manere donec omnino ceſſet dolor, aut morbus ſit curatus: proſpero magnâ ex parte euentu. Per ſaxa fertur celeri curſu, at per terreſtria planaque (quod mirum videtur) non adeò: ob quod Mexicanorum quidam à vento nomen indidere, vocantes hoacoatl. Quot annos natus eſt, tot accedunt caudæ perſtrepẽtia ſonalia, poſteriore in parte caudæ vertebrarum inſtar connexæ. Oculi ſunt nigri, mediocris magnitudinis. Binos habet ſupernâ maxillâ caninos incuruos, quibus iaculatur venenum: vtroque autem latere oris quinque parui dentes ſupernæ maxillæ inſunt, ſed qui facilè cõſpici à quolibet aperto ore queant. Et ſinuosè graditur. Ictus toto corpore hiantibus rimis fatiſcit, & viginti quatuor horis tranſactis à morſu animam dicitur agere. Apprehenſos caudâ Indi, qui eos venantur, tuto tenent appendentes: tamen torquentes collum, perſtrepentes ſonalibus, corpus illuc hucque iactantes, ac nihil non molientes, vt pœnas de venatore ſumant. Narrant multi, qui eum ſerpentem domi alere ſolent atque educare, annum integrum durare abſque cibo vllo potúque: abſciſſumque caput decem aut ampliùs dies ferunt apud Panucenſes in femoris craſſitudinem & longitudinem incredibiliter adoleſcere. Norunt cicurari poſſe permulti, qui eos domi alentes habent in delicijs. Venenum iaculatur caninorum tubulis; caui enim ſunt. Nec deſunt, qui affirment, viuum parere, etſi falsò, quemadmodum ex aliorum narratione conſtat. Cùm læſus iraſcitur, ſonalibus concuſſis vehementer perſtrepit, erigitque collum non ſine adſtantium timore: nec tamen mordet, niſi compreſſus aut incitatus. Caninis in vſus medicos ſeruatis, pungunt Mexicani Medici collum ceruicemque, doloris capitis placandi gratiâ, pinguedineque animalis omnium ferè nocentiſſimi lumbos perungunt, ſedando illorum dolori, aliaſque corporis partes dolore infeſtatas, ac diſcutiunt præter naturam tumores. Edunt Indi eorum carnes, ac veriſſimum eſſe ſtatuunt, cortalium carnibus eſſe præſtantiores, ac guſtu gratiores. Linteo conuoluta quantum velis tenui raroque, ita tepeſcit illa feritas, vt vel à puero deferri quolibet citra formidinem aut noxam vllam poſſit. Aiunt caput huius ſerpentis alligatum collo, inſtar viperini, gutturi morbido ferre ſuppetias; febrientibuſque medentur puncturæ. ſerpentium omnium, quibus natura appendet ſonalia, humano ſtercore duarum vnciarum pondere ex aquâ congruenti propinato, aut commanſo picietl & admoto vulneri, item corniculis cuiuſdam arboris vulgaris nouo orbi tuſis atque applicatis. Eſt etiam huic malo conuenientiſſima chipahoac. Prouenit in calidis locis Nouæ Hiſpaniæ vbique ferè.

Eſt & alius ſerpens, teutlacotzauhqui quoque nuncupatus, quinque dodrantes interdum longitudinem ſuperans, & humerum craſſitudine, nec diſſimilis alteri eiuſdem nominis tum formâ, tum veneni atrocitate, prætereà etiam & ſonalibus, in quæ finitur cauda: ſed huius color pullus eſt, vergens in luteum, pallidis maculis (quod alteri quoque contigit) obliquè ſeſe interſecantibus. Aiunt eam eſſe veneni huius vim, vt non ictu tantùm, verùm contactu quoque officiat, vnde ſortitum nomen.

CAPVT II.

De hæmorrhoo Indico.

HAbet nouus orbis ſuum hæmorrhoum, ahucyactli dictum, ſimilem teutlacotzuahqui, niſi quòd ſonalibus careat, maiorem hæmorrhoo antiqui mundi, ſed eiuſdem veneni. Per omnes corporis meatus & cicatrices perfundunt ſanguinem morſi. Eſt alius, qui etiam per iuncturas prodigè cruorem faciat. De Kokob poſteà dicemus.

CAPVT III.

De aliquibus viperis Chiappæ.

GEnus viperarum Chiappa nutrit magnum, ſimile putrido ligno, peſtilentem ſpiritum quatuor narium feneſtris fundens. Quædam morſu equum intra diem occidunt, fuſo per omnes iuncturas ſanguine. Sunt aliæ variegatæ, aliæ nigræ & prolixæ. Quemcumque momorderint, perimunt: creſcente Lunâ miteſcunt, decreſcente irritantur. Aliæ ſunt pallidæ, nigris diſtinctæ lineis, interſtinctæ maculis albis: morſo ab ijs decidit per fruſta caro. Alijs tanta peſtis ſupereſt, vt ſi fuſte contingantur, ſubeat virus vſque ad brachium. Aliæ huius ſunt conditionis, vt ſi mordeant manè, morſus euomens ſanguinem pereat; ſi ſub veſperum tamen, non ſunt lethales. Viſus ibi ſerpens, in cuius vtero inuenti triginta & vnus fætus.

CAPVT IV.

De ſerpente armato.

IN litteris Patris Ioſephi Adei anno 1628. narratur, non procul à Tunâ Pumâ in quodam nemore, eſſe locum capacem, in quo aliquot abhinc annis coluber fuerit maior bouinâ groſſitie. Longitudinis proportio reſpondebat moli. Eius annona teſtudines & cerui ſopiti. Quà tranſit, adurit, velut publicam viam veſtigium ſui reliquit, vltra vlnam exſiccatâ herbulâ. Procul odorantur ſerpentem mulæ, nulliſque ſtimulis inſtigatæ procedent. Idem contigit canibus, fugam retrorſum captantibus, cum primum excrementa anguis nare bibant. Sunt hæc tumuli oſſium eorum animalium, quæ vorarunt, nec fœtent, potiùs ſuauem moſchi inſtar efflant ſpiritum. Quidam miles inuaſit illum tormentis, ſed irritis ictibus, tamquam ſi in rupē impingeret pilula plūbea. Armatus eſt conchis ſeu laminis, quæ manū exæquant.

CAPVT V.

De caymane ſeu crocodilo.

IMportunus Nilo, & celebris antiquis fabula crocodilus. Cocatrix vocatur ab Haithono, Indi aquetzoallin, alij caymanem vocant. Addam hic dumtaxat minùs vulgaria. Immanem hanc beſtiam vſque ad ſeptem paſſus eſſe prolixam, imò reliqui crocodili vſque ad triginta pedes laminis proteguntur innatis, vt pilæ plumbeæ reſiſtant. Dentium ordo triplex illis, ſinguli trigintaquatuor cōſtant, præter molares. A pueris Indorum trahi ludibrio ad littora per collum alligatam, impotentem caput noxiè contorquere. Tam facillimè domatur, ſi tranſuerſo occurſū per latus inuadatur. Famelicus veſcitur ſaxis. Lapides in ventriculo reperiuntur pēnè digeſti & corroſi, qui in puluiſculum redacti, & ſumpti, conferūt lithiaſi. Inuenta eſt in ventre beſtiæ femina integra cū veſtibus, quam pridie vorauerat. Vincunt in ſiccis taurum, vincuntur tamen in aquis ab homine. Indi enim vrinantes ligant has beſtias pedibus manibuſque, hoc pacto extrahunt. Credo in aquis vinci quòd careant linguâ, & ideò ſubmerſi non commodè aperiant os patulum, ne influente humore ſuffocentur. Inflantur enim ſtatim, & ſupini torpent, tandem exanimantur. idcircò extra aquam veſcuntur, aut emerſo capite. Prædâ non in eadem ripâ quâ ceperunt, deuorant: penetrant in alteram, vt ſecuriùs fruantur raptu. Oua pariunt vſque ad viginti octo. Primo die Lunæ contegunt arenâ, vltimo effodiūt editâ iam prole. Non minima pars perit inertiâ parentū, compreſſa dum exhumant. Barbari teneris illis veſcūtur, & maiores piſces partim variâ fluuiorum alluuie diſſipantur, ſic prouiſum, ne in immenſum iret fecundū malum. Oua ſunt anſerinis magnitudine paria: ſi ſaxis allidantur, contunduntur quidem, nec tamen franguntur; cultello recludi eſt opus. Sapor qualis moſchi ſemiputridi; nihilominùs edūtur: vitello carent. Iuxta crocodilorum fauces inueniuntur glandulæ fabarum magnitudine, moſchum ſuauiſſimè ſpirantes, quæ febres ſedant, & extinguūt; hic odorem ſui emittunt, moſcho vel caſtoreo redolentiorē. Nili habitatores de crocodilo feminâ idem narrant. Anonymus Auctor de Hiſpaniolæ rebus addit, adipem genitalium verum moſchum referre, tam efficaciſſimi odoris, vt faſtidium ciborum efficiat: ſe ſeruaſſe particulam iam poſt decimum ſextum annum, recentiſſimâ fragrantiâ. Ventriculus beſtiæ ablutus, & Sole exſiccatus, deinde contuſus, & ſumptus, confringit renum & veſicæ lapides, promptiſſimè vrinā euocat. Sed & illud de Niloticis commemorandum eſt, aues illas, quæ dentes eorum mundant, albas eſſe, & pares turdo, in capite aculeatam ſpinam eminere, vt ſi beſtia vellet concludere os, & vorare illas, cogatur vulnerato palato recludere vt elabantur. Non gratia tantùm fere eſt ſecuritas auicularum: alius paſſer viſcera crocodili ſubit, & corrodit iecur. Virginea inſula pluribus infeſtabatur beſtijs; ſic illos venabantur. Caſulam rimis & foraminibus plenam apud flumen faciunt, in quâ vigil, qui crocodilos procul conſpicere & exaudire poteſt; nam fame preſſi è fluminibus & inſulis erepunt prædæ causâ: quâ non inuentâ, tam horrendum clamorem edunt, vt per dimidij milliaris ſpatium exaudiri queat. Tum vigil excubitores conuocat ad id paratos: illi deni aut duodeni longam arborem corripientes, huic vaſto animali obuiàm procedunt (hiante rictu, ſi quempiam illorum apprehendere poſſet adrepenti) atque ſummâ agilitate tenuiorem arboris partem, quàm altiſſimè poſſunt, in rictum eius adigunt, vt inde ob inæqualitatem & corticis ſcabritiem eximi nequeat. Crocodilum igitur in dorſum obuertentes, eius ventrem, qui mollior eſt, clauis & iaculis feriunt & aperiunt; dorſo enim, ob duras quibus tectum eſt ſquamas, impenetrabilis eſt, præſertim ſi vetulus. Hæc eſt apud Indos ratio venandi crocodilos, à quibus adeò moleſtantur, vt noctu & interdiu non minùs excubias agere cogantur, quàm nos aduerſus infeſtiſſimos hoſtes.

IGVANA.

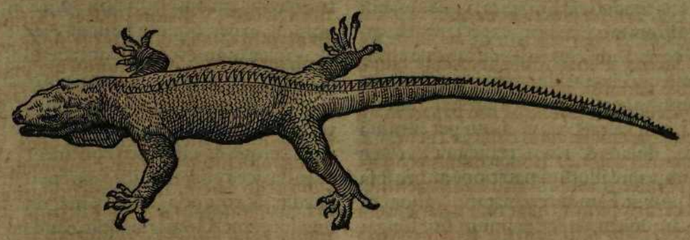

CAPVT VI.

De iguanis.

AQuaticos colotes, quos Mexicani dicunt aquaquetzpallin, Haitini vocant iguanas, alij iuanas, quæ multis diſtât formæ & naturæ indicijs à coloto, licet quodam modo referant. Caput & collum arietum gerunt: quinque dodrantum æquant longitudinem, ſi caudam pariter metiare, quæ reliquo corpore triplo prolixior eſt, humanoque humero inter vtraque crura craſſior. Digiti tenues ſunt, & pro magnitudine corporis longiſſimi; brachia cruraque craſſitudinem recèns nati æmulātur pueri, ne dicam æquant. Venter candeſcit ex viridi, & reliquum corpus ſquamiferum eſt, coloriſque medij inter argenteum & virentem. Vngues ſunt mediocres, cauda prolixa, & in extremum vſque à poſterioribus pedibus ſenſim gracileſcens. Dorſo imminent quædam pinnæ anguſtæ, & vnciam vnam longæ, ſpiſſæ & protractæ ad extremum vſque caudæ, licet ſenſim fiant breuiores. Caput ſupernè deforme & horrendum eſt, prędurum, ac velut clauatum, ſicut ſuperior colli pars. Oculi nigri, & mandibula inferior cærulea, è quâ pēdet membrana lata digitos quaternos, orbicularis, tenuis, ſquamoſa & palearibus ſimilis, nonnulloque circa exortum clauata interuallo, pinnatáve, à viridi in flauum colorem vergens. Eadem mandibula cæruleis tegitur laminis, rotundis magniſque, ac præcipuè alterutro latere vnica, quæ noſtratem aſſem dimidiúmve argenteum, vocatum denarium, æquat amplitūdine; coloreque & nitore piſcium æmulatur ſquamas. Aliâ præterea paulò minore iuxta aurium ſedem, & quæ rutileſcat vehementiùs. Oris rictus magnus eſt, ac dentes pauci. Innocuum animal, & aquarum incola. Oua parit innumera, grata guſtui, optimique nutrimenti, velut & ipſa eius eſt caro (ita enim vocare libet, quoniam carni potiùs quàm piſcoſo generi ſimilis eſt) quæ pullis noſtratium cortalium minimè cedit, ſeu guſtum ſpectes, ſeu alimoniam. Vix eſt, qui cùm primùm incidat in hoc animal, timorem animo non concipiat, etſi alioqui mite innocuumque; aut qui ſemel deguſtatum ſummâ non proſequatur auiditate.

Sunt etiam in hoc genere terreſtria, quetzpallin vocata, nonnihil tamen diſtantia colore, & meliore atque iucundiore alimento, ſed reliquâ naturâ pænè eadem: in quibus omnibus illud videtur mirabile, per terram raptato eorum abdomine vel ventre, pingueſcere, ac fieri longè ſapidiores. Calidis verò regionibus degunt, vnde ad Mexicanam vrbem Quadrageſimali præcipuè tempore deferuntur.

Ceterùm ſententia Ouiedi prætermittenda non eſt. Iuana, inquit, animal dubium eſt, & caróne ſit, an piſcis, incertum: nam & in fluminibus verſatur, & arbores ſcandit. Eam ob cauſam dubius ſum, terreſtriáne inter animalia, an inter aquatica reponere debeā. Serpentis autem genus eſt horribile aſpectu ei qui non agnoſcat: pedes lacerti habet: caput etiam eiuſdem formæ, maius tamē: caudam quatuor aut quinque palmos longam, vel longiorem aut breuiorem, pro corporis ratione: maioris corpus binos palmos cum ſemiſſe longum eſt, palmum aut paullò ampliùs craſſum. Pauca ex hoc animantium genere eam magnitudinem ſuperant; eorum autem, quæ infra eam magnitudinē, magna eſt varietas, ſic vt paruis lacertis pares reperiantur. Secundùm dorſi longitudinem ſpinam habent dentatam, & aculeis præditam, dentes acutiſſimos, & guttur ſatis longum & amplum, à mento ad guttur vſque propendens. Adeò taciturnum eſt hoc animal, vt neque ſtrideat, neque gemat, imò quocumque etiam loco alligatum, nullum ſtrepitum edat, aut cuipiam noceat, ſed iſtic decem vel etiam viginti dies ſine cibo & potu hæreat: ſi tamen præbeatur, aliquantulum edet vel ex cazabi (placentæ id genus eſt ex yucæ radice factum) aut herbâ, aliáve re quadam. Anteriores pedes longi ſunt, longis etiam

vnguibus præditi, quales auium vngues, sed infirmis, vt nihil apprehendere possit. Melioris est saporis, quàm blandi aspectus: eius enim facies adeò est horrifica, vt nemo, nisi generoso animo præditus, expectare audeat; nemo contrà ab eius manducatione abstineat, nisi qui eius mansuetudinem & bonum saporem ignorat. Hæc autē animalia adhuc pusilla, tam celeri pedum motu per summā aquam, fluuios & riuos traijciunt, vt nec aqua impedire illorum natationem, nec ipsa mergi possint. Eam autem natandi rationem obseruare solent, donec palmum sint longa: nam eam magnitudinem excedentia, per terram infra aquam gradiuntur, quia propter grauitatem natare non norunt. Generant in terrâ secundùm flumina & torrentes, & quasi assiduè in aquâ versantur. Est igitur hoc animal, vt dixi, horribile, & terrorem initio incutiens, sed boni saporis, præferendū optimis etiam cuniculis Hispanis; sic vt Christiani, qui hoc animal semel gustarunt, valdè æstimare cœperint, nec pecunijs parcant, quandocumque redimere possunt. Vnam tamen noxam afferunt, de quâ multorum querimonias audiui, illis videlicet, qui aliquando lue Venereâ laborarint, si huius animalis carne vescantur, veteres dolores recrudescere, tametsi iam aliquādo sanati fuerint. In Americæ continente viuens, sæpiùs ex hoc animali manducaui, & non contemnendum cibum esse comperi. Eos autem, quos meam historiam his locis legere continget, edoctos volo (si Indi desint, quos consulere possint) vt iuanæ oua frigere volentes, oleum aut butyrum non adijciant, quia numquam percoquere possent, sed eorum loco aquæ momētum addant: certum enim id esse, expertus sum. Vnum porrò animal iuana pariet quadraginta, aut quinquaginta, vel etiam plura oua, quæ boni sunt saporis, vitellumque & albumen continent perinde ac gallinacea oua, tenuiore autem testâ sunt prædita, & rotunda, nucisq; magnitudinem non superant. Gomara addit, caudam inflectere atque conuoluere instar venatici canis leporarij: tum pinguescere, si aluus in arenâ fricetur. Anonymus ait, cùm capiunt, deducto ritu ostentare dentes, sed innocenter.

CAPVT VII.

De serpente aquatili siue acoatl.

NOn est sine æmulatione partus vipera. Acoatl dicitur serpens aquatilis (alij mioacoatl vocant, quòd imitetur colore spicam maizij) qui etiam viuum parere fertur. Dentibus paruis est, & innocenti morsu: longus quinque dodrantes, pollicem crassus; tænijs nigris & cyaneis alternis distinctus supernè, infernè verò cyaneus est: capitis superna nigra, inferna lutea, latera cyanea. In paludibus regionum temperatarum inuenitur.

MATER FORMICARVM, siue TZICATLINAN.

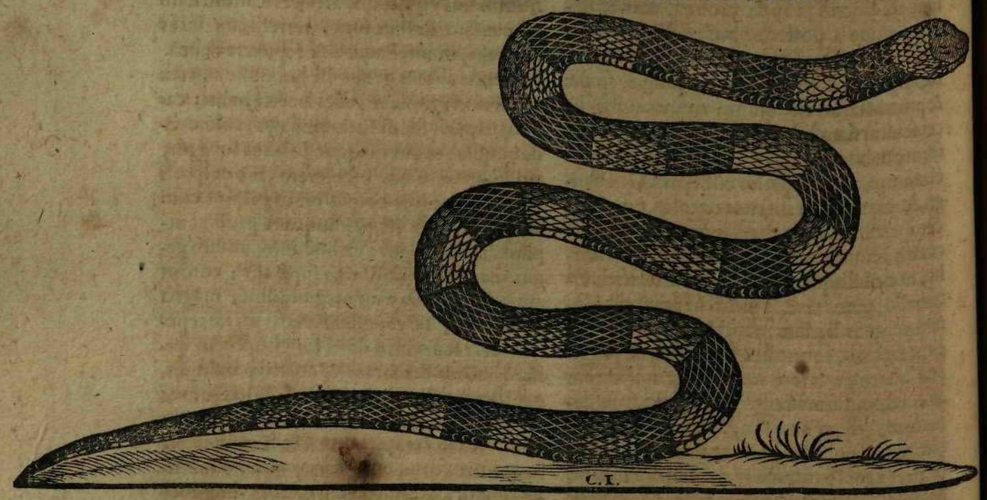

CAPVT VIII.

De matre formicarum, siue tzicatlinan.

TZicatlinan seu formicarum mater dicitur serpens, qui in formicarū cuniculis viuit, & eas sequitur cùm foras prodeunt statis anni temporibus. Pulcherrimus est omnium serpentium, nec cuiquam noxius. Minimi digiti crassitudinem æquat, ac duorum dodrantium longitudinem. Fascijs distinguitur candidis rubrisque trāsuersis & alternis: non viuit nisi cum formicis, aut alibi quàm regio-

nibus calentibus. Quod verò spectat ad medicinam, tusus appositusque, dicitur tumores præter naturam discutere.

Aliam quoq; describit matrē formicarum Franciscus Hernandus, quauhtzicatlinā appellatam. Id nominis, ait, sortitus est hic anguis, quoniam cum formicis habitare solet, eodemque antro degere. Dodrantalis atque innocens est, & minimum crassus digitum, maculisque distinctus cinereis. Vētre cyaneo diluto ac velut transuersis lineis nigrantibus cinereisque vel subalbidis spectabili. Est & alius eodē nomine serpens, sed colore igneo, de quo alibi. Antonius Herrera de matre formicarum scribit, rubrā esse, lineis distinctam nigris, maculis interstinctam albis. Hanc pro lusu circumuoluunt Indi collo.

CAPVT IX.

De angue ceruino, siue macacoatl.

ILlustris senio macacoatl, seu anguis ceruinus, serpens est femoris & interdū humani corporis crassitudine, longitudine verò vicenūm quandoque pedum, maculis conspersus fuscis vergentibus in nigrum, fuluisque; ceruino capite, vnde nomen, nisi fortè id contigit ob cornua, quæ iam senescenti feruntur nasci, accommodatissima excitandæ Veneri. Prouenit regionibus calidis, vbi quò calidiora sunt, eò in maiorem crescit amplitudinem.

Alius quoq; est anguis, ceruino capite constans, ceruinamque mansuetudinem cicuratus præfert, sed minor est, maculis licet subluteis & nigricantibus distinguatur.

CAPVT X.

De amphisbænis.

IN naturâ amphisbænæ, quòd biceps non sit, vidētur consentire Greuinus & Franciscus Hernandus. Vtriusque narrationem exhibebo. Greuinus ait: Serpens, quem Græci & Latini ad ipsorū imitationem amphisbænam vocarunt, à Gallis *doublemarcheur*, vocabulo ex duobus composito, vt Græcum quoque nomen, & quemadmodum de chersydro diximus, appellari potest: sic autem dicta est, quòd nunc in hanc nunc in illā partem, hoc est & posteriorē & anteriorem repat, magnitudine vermem terrestrē æquat, nec è crassâ in tenuem abit, aliarum instar, sed quemadmodū vermes, æquali est crassitie. Hinc factū est, vt qui, quo in loco caput esset, exactè distinguere non poterant, & ex vtraque progredi parte, ad modum nauigiorum vtrimque proram habentiū, eam viderant, bicipitem esse existimauerint. Vnde etiā biceps, vt Lucanus asserit, dicta fuit: quod tamen à veritate alienum est; quamuis Galenus ipse idem in libro suo de Theriacâ scripserit. Nam quemadmodum Aristoteles de Generatione animaliū refert, causa, obquam serpens aliquando biceps visus est, alia non est, quàm quòd quandoq; natura monstrosè agit, præcipuè in animalibus quę vno partu plures fætus edunt, & cùm duo aut tria germina se contingunt inuicem, corpus cum multis capitibus vel cruribus vel alis procreabunt. Ex hac Aristotelis sentētiâ sequitur, eum nequaquā duo capita serpentibus, nisi quatenus monstrosè, hoc est, præter naturę institutum & communem consuetudinem hoc accidet, attribuere. Greuino inclinare videtur Franciscus Hernandus. Maquizcoatl, inquit, quem alij tetzauhcoatl vocare cōsueuerunt, seu anguem abusus, quòd rarò aut per miraculū videatur ab aliquo, sesquidodrantem longus est, ac minimi digiti æquans crassitudinē, coloris argentei, nitidi, ac veluti translucidi; in vtramq; partem, vt libet, graditur, etsi capite vnico insignitus. Amphisbęnæ antiquorum fortassis species. Est & alius anguis, eodē nuncupatus nomine, non modò ancipiti incessu, sed capitibus quoque binis, quem adhuc mihi non licuit videre, nisi fortassis is de quo diximus est, quem conspeximus Itztolucæ. Nihilominùs aliquas amphisbęnas esse bicipites credo: nā & hic Matriti à diligentissimo naturæ studioso Cortauillâ accepi, inuentā à se esse amphisbænam duplicato omnino capite, à se diligentissimè obseruatam. Scribit quoque Antonius Herrera, in Chiappâ inueniri serpentes bicipites duorum dodrantium, formam Tau referentes. Fundunt pestiferū virus. Nec solùm morsus perit, sed qui calcauerit terram quâ proximè irrepserat. De quibusdā amphisbænis fertur vno ore fundere virus, altero antidotum. Dubia mihi hæc historia.

CAPVT XI.

De aguasen.

SVbita pestis aguasen serpens, duas spithamas longus dumtaxat, fusco colore, lato capite atque compresso: adeò verò lethali est ictu, vt intra dimidiæ horæ spatium interimat, decidente carne vulneri vicinâ, ac miserè putrescente. Versatur montosis locis editis atque arentibus. Alexiterium eius pangaguasen, de quo inter plantas Franciscus Hernandus. Nascitur in Philippicis.

CA-

CAPVT XII.

De oto.

PRodigi quoq; veneni otus est. Quatuor serpens hic spithamas longus est, ac pollicem crassus: caput est paruũ, venter candet, totus vero albis & nigris punctis ternisque lineis rubris transuersim procedẽtibus distinguitur. Adeò lethalis est morsus, vt intra quinque aut sex horas hominẽ morsum occidat. Amat loca humida vmbrosaque, & gressu tardo incedit. Aggreditur occurrentes sponte, & nullâ priùs illatâ iniuriâ. Reperitur passim in insulâ Cubu.

CAPVT XIII.

De dopone.

PRoxima pestis in dopone, qui longus quaternos aut quinos pedes, nec pollice crassior. Diluto virore vniuersum eius corpus tingitur, si caudâ excipias, quæ fusca est. Caput est magnũ, & octangulâ figurâ, vsque ad oculos, qui sunt nigri, nigraque iride & tenui circumdati, à quo loco sensim extenuatur ad vsque os, quod longum est & simum, sex armatum supernè dentibus, ac totidem infernè, præter alios minores. Lingua nigra est, tenuis & mobilis. Intra diem vnicum mortem infert, corpus scilicet vniuersum attollit in tumorem. Remedio est alexiterium pangaguasen.

CAPVT XIV.

De attaligato.

NEque innocens attaligatus est, licet inops veneno. Paruulus hic anguis, neque pennæ anserinæ excedit aut crassitudinem aut longitudinẽ. Centeni semper pluresve offenduntur, neque vnquam à sese inuicem separati. Veneni expertes, sed aliàs adeò perniciosi, vt aggressi dormientem, si fortè quemquã reperere, nullâ arte auelli queant, donec tandem hominem interemptum ictibus hinc inde illatis, totum absumpserint atque deuorauerint.

CAPVT XV.

De angue venti.

ECatotl seu anguis venti dicitur serpẽs sex spithamas longus, binasque vncias crassus, innocuus, dentibus paruis, ventre argenteo, lateribus ac dorso lineis septem candidis, luteis, cyaneis & nigris alternatim interstincto, linguâ prolixâ, tenui, bifidâ & nigricante, quam vibrat velocissimè, atris oculis, & pro magnitudine corporis amplitudine insignibus, & iride pallidâ.

CAPVT XVI.

De angue laqueo.

QVidam serpentes in prouinciâ Verę pacis inueniuntur crassi: & licet sine peste, non sine aliquâ noxiâ. Mordent velut canes, quà pertranseunt alia animalia. Componũt se miro astu in speciem laquei: cùm transit fera, etiamsi sit ceruus, implicant, deinde glutiunt quæ sunt venati.

CAPVT XVII.

De angue stupido, siue canauheoatl.

MIra spiritus vis canauheoatl est. Hominis equat crassitudinem, eumdemque duplâ longitudine excedit. Incolit saxa antraque, & occurrẽtibus animalibus, ad se tractis halitu, victitat. Accidit aliquãdo, vt Indi iter agentes insederint ei, rati truncũesse (tãta est eius vastitas atq; stupiditas) nec intellexerint, quàm instabili terrificęq; sedi insticerint, donec angue sensim præterlabẽte, perterriti surrexerint. Innocens tamen esse dicitur, ac nullo pænè noxius morsu. Inuentus est tantus hic colobrus, vt octo & decem milites consederint in illò, trabem aliquam esse putantes. Vocant Hispani hos angues *culebras bobas*. Ceruis insidiantur, occultati frondibus circa vias quà cerui solent transire. Cùm propè accedit ceruus, vi spiritus sui attrahit ad se vt magnes ferrũ, nequeunte ceruo euadere auidum os colubri (carent hoc imperio in homines.) Detentum halitu ceruum complectuntur, circumcompressione extinguunt, deinde adlambunt, & saliuâ suâ linentes præparant & condiunt vt faciliùs glutiant, alioqui pilorum asperitas impedimento esset. Paulatim exsugunt illum integrũ à pedibus vsque ad caput; quod quidem propter cornua deglutire nequeunt, sed donec putrescat in ore deferunt. Accidit interdum, vt formicæ patulum os eius colubri subeant, eumque interimant, vlciscentes hoc modo ceruicidam. Hoc genus venationis his stultis anguibus indulsit natura, alioqui nulla prouidentia esset tantæ ignauiæ. Tota œconomia & cẽsus huius anguis est spiritus.

Viscachas (genus sunt dasypodum) ex antris suis attrahit anhelitu. Exemplũ aliquod arcanæ istius violentiæ in bufonibus aliquibus magnis vidimus. Vi quadam sui spiritus in os contrahunt aues & animalia. Perdix in cuiusdam rictum ruit, quasi sponte iret; item & mustela paruula alterius fauces subiuit.

CAPVT XVIII.

De bitin serpente.

INcola montanorum locorum bitin est, aspectu serpens terrifico, nigris punctis, rubeis ac candidis, vitulino capite, amplâ fronte ad vsque oculos, qui nigri sunt lucidique, sed virenti circumdati iride, rictu oris magno, munito multis & acutis dentibus, caninis quaternis, digitum prolixis, sese mutuò inuicem excipientibus, quatuor vlnarum longitudine & crassitudine hominis. Conscendit arbores, vnde se vibrat appensus caudâ. Rapit boues & apros, & alia huius generis animalia, deuorans ea quandoque integra; ex hoc venatu viuens. Amat insulam Cubu; visusque est in insulâ Lutay à militibus Hispanis, cùm vellent naues exonerare.

CAPVT XIX.

De lacertis Indicis.

COnuenere Mexicani, inquit Franciscus Hernandus, lacertarum innocentium vulgariumque differentias omnes, quasque feruentium regionum incolæ cuetzpallin vocant, tecoixin nuncupare, venenatas verò, quæ in sepas, Chalcidicas, sepedonésve quadrupedes referri possent, aut citra venenum aliquantò vulgaribus maiores, nempe lacertarum genera, quę multa apud ipsos nascuntur, acaltetepon. Venenatarum tria adhuc apud nouos Hispanos offendi genera, morsus noxij, sed minimè (si tempestiuè occurratur ei) lethalis: quarum duæ priores magnitudine, formâ & colore conueniunt, sed picturarum distinguuntur varietate. Altera namque luteis tantùm ornatur sphærulis, in fuscum candidumque inclinãtibus colorem; altera verò candidis lineis in rectitudinem procedentibus luteisque, & secundùm transuersum fuscis & pallescentibus è candido. Postremũ genus peculiari nomine tetzauhcoatl, quòd rarò occurrat, nuncupatum, ac prorsus à tetzauhcoatl serpente diuersum, paruulo ac pænè nullo, sed lethifero (vt ferunt) morsu. Omnium est minimum, fusci coloris in fuluum inclinantis, sed caudâ magnâ ex parte cyaneâ. Est & quartum genus, ita vocatum, non quòd venenatum sit (est enim innoxij morsus) sed quòd venenatis maiusculâ corporis mole videatur respondere, cùm cetera vulgaribus lacertis prorsus sint similia.

ACALTETEPON, seu MONOXILVS MVCRONATVS.

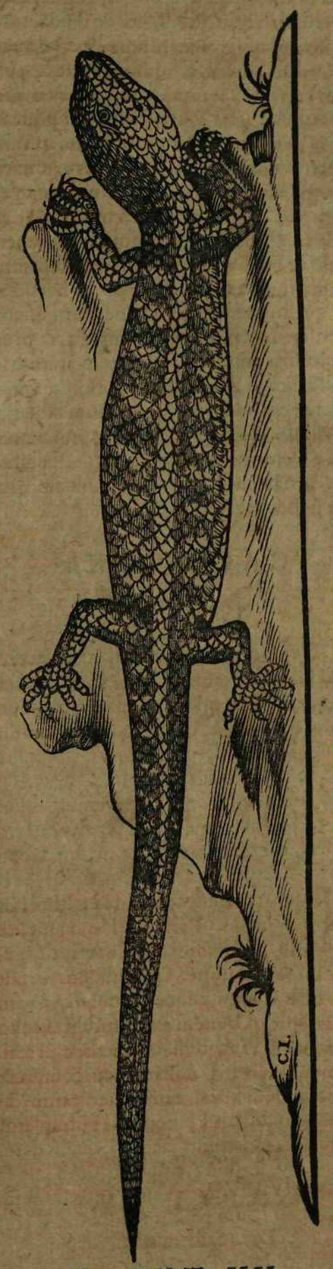

CAPVT XX.

De monoxilo mucronato.

CEterùm aspectus potiùs quàm virus horrendum fecit acaltetepon, seu monoxilum mucronatũ. Alij temacuilcahuya dicunt,

dicunt, Hiſpani ſcorpium. Lacerti genus eſt coloro ſimile, duas longum ſpithamas, prolixâ caudâ, breuibus cruribus, linguâ, quam interdum verſat, rubrâ, latâ ac bifidâ, toruo capite, inceſſu graui tardoque, & cruſtâ intectum durâ, fuluis candidiſque punctis, paruulas margaritas imitantibus, aut lithoſpermi ſemina, variatâ, quæ à cruribus poſterioribus, vſque ad extremum caput, in varias digerunt formas; ab eiſdem verò ad extremum caudæ in lineas, anulis ſimiles, cingentes tranſuerſim corpus per interualla, etſi fuluæ longæ ſint numeroſiores. Huius animalis morſus noxius eſt, ſed minimè lethalis: quo fit, vt viſu quàm ictu ſit horridius; nec quemquam impetat, niſi læſum & concitatum. Lumborum caro ingeſta, duorum obolorum pondere, Venerem mirum in modũ dicitur excitare, neque eâ in re ſcincis cedere: cruſtam verò ſcorpionum aduerſari morſibus. Nec deſunt Gentes, quæ arcus ſuos eâdem operiant muniantque, putantes ita venenatorum animalium noxiam naturam hebetari atque coërceri.

CAPVT XXI.

De tapayaxin.

ADmirandam hanc beſtiam ad lacertæ differentias retulit Franciſcus Hernandus, quamquam orbiculari pænè planoque conſtet corpore, ac raiæ quadãtenus formâ, ni longè minor eſſet, nec vncias quatuor longitudine æquans aut latitudine. Cartilagineum autem eſt, & multis variatum coloribus. Gelidum ſemper tactu repertum, tardi inceſſus, ac rarò mutans locum, etiam contrectatum atque apprehenſum; ſed caput eſt duriſſimum, & quibuſdam clauatum horrenſque aculeis corollæ modo diſpoſitis. Gaudet ab hominibus apprehendi, manibus geſtari contrectarique, placidâ quadam ſecuritate ac tranquillitate immobilis, quamobrem amicus hominum ab indigenis nuncupari ſolet. Illud eſt in eo mirabile, & nulli alij (quod ſciam) commune, compreſſis vexatiſve oculis aut capite, aut parum indulgenter tractatis, ſanguinis guttas inde effundere, ac longiùs iaculari, qualis detrahi ſolet ab homine temperatiſſimo, & ſanâ fruenti valetudine: tanto interdum impetu, vt ad trium paſſuum diſtantiam contingat reiectari. Siccatum hoc ad ignem, redactum in læuorem, & ſumptum, ex vino aut aquâ drachmæ vnius menſurâ, morbo Gallico & doloribus ab eo euenientibus magnopere auxiliari ſolet. quod multis certiſſimiſque experimẽtis eſt comprobatum, euacuatâ morbi causâ per ſuperna infernaque, ac demum euocatâ vrinâ permixtâ pituitæ alijſque longis craſſiſſimiſque filamentis. Viuit in montibus frigidarum regionum, vbi paſſim offenditur.

CAPVT XXII.

De cuti.

APud Totepecenſes innocens lacerta cuti dicitur, mediocris magnitudine albo & nigro variegatur. Præcipuum illi eſt, in poſteriores pedes ſe attollere, & anguino ritu ſibilare.

CAPVT XXIII.

De taletec.

DIcuntur taletec paruulæ lacertæ. viuunt in platanis aut ædibus, meliores in platanis. Hiſpanicis ſunt formâ ſimiles. Fuſcæ & nigris oculis. Aſthmati opitulantur, ſi extractis viſceribus conuoluantur rizo ac pariter includantur platani folijs intextis in fiſcellâ, atque ita ex aquâ elixæ cum ſale & igni admotæ, donec rizum percoctum ſit, tandem manduntur.

CAPVT XXIV.

De haro coloti genere.

HArus quoque lacerti genus eũ, femoris æquans craſſitudinem. Caput decem vncias longum, initio latum, ſed quod deſinat in acuminatum os. Quaternis incedit pedibus, velut quaquetzalli Mexicenſe, cuius eſt fortaſſis ſpecies, eidemque perſimilem caudam geſtat, & lento quoque incedit gradu. Verſatur in arboribus natis iuxta riuos, aut dulcia flumina, neque deſcendit ad iunceta, niſi cùm ſeſe conatur vendicare à Solis iniuriâ. Venatur gallinas, quando celeritate nequit, malitiosâ quadam & aſturâ arte. Colludens enim illis, volutatur ſolo, atque adeò rapit improuiſas, natiuâ quadam ſimplicitate ad eum accedentes. Naſcitur in Philippicis.

CAPVT XXV.

De lacertâ ſoporiferâ.

QVetzpalcochiton dicitur alia lacerta, à perpetuo ſopore. Huius puluis ſi ſumatur in aquâ drachmæ vnius pondere, mirè confert euocando ſudori.

CA-

CAPVT XXVI.

De cantore lacertâ.

TEque dicitur lacerta, in domibus montaniſve locis obertans, & interdum etiam in cauitatibus lignorum aut arundinum. Dodrantalis eſt, oculis paruis, nigris ac lucidis, & fuſco prædita colore. Expurgat, cùm libet, cantores imitata, guttur; mox canit ſonatque chacon, vnde etiam illi obtigit nomen; (ſunt enim qui ita vocent) & tandem velut cantu delaſſata conqueritur. Paratur ex huiuſmodi animalibus lethiferum ad inficiendas ſagittas venenum, toxicúmve; incluſis arundinum internodijs mox punctis, actiſque in rabiem, donec mortem obeant; atque ita demum earum ſanie perunctis ſagittis.

CAPVT XXVII.

De bufone Indico.

MOdici veneni, immodicæ magnitudinis eſt bufo Indicus, aquaqua dictus. Mediocres galeros exæquat: inuenitur in calidis regionibus, & ſub maris vtriuſque littora.

CAPVT XXVIII.

De rubetis ſiue tamacolin.

DE natione tamacolin ſeu rubetarum, hæc habet Franciſcus Hernandus. Plura reperias apud Nouam Hiſpaniam tamacolin, rubetarúmve genera, diſtantia inter ſeſe colore, magnitudine, & veneno. Quædam enim maritimorum locorum incolæ, venenatæ ſunt, & ſcutis mediocris amplitudinis, vmbellíſve ſimilitudine pares. Aliæ ſunt mediocris magnitudinis, ſed non vſque adeò monſtrificæ, & venenatæ, in regionibus calidis tam frequentes, imbrium præcipuè tempore, vt vix pedem figas, quin aliquam calces. Aliæ verò longe minores, expertesque veneni. Quædam ſunt atræ, nonnullæ fuſcæ, atque aliæ virentes. Reperias quoque inter ranas nonnullas nigras, atque adeò ita rubetis ſimiles, vt horreas illarum aſpectum; edules tamen ac expetendas, ob gratum probatumque nutrimentum.

CAPVT XXIX.

De ſerpente raro.

PVſillitas ſua nobilitauit tetzauheoatl ſeu ſerpentem rarum. Minimus eſt coluber, & tamen morſu lethalis; vix enim quatuor vncias longitudine æquat, aut pennam anſerinam craſſitudine. Venter rubeus eſt, punctis nigris diſtinctus, & dorſum fuluum eiuſdem coloris punctis variatum. Frigidis regionibus familiaris eſt, ſiue editæ ſint ſiue humiles, adeoque ipſis Indorum tectis.

CAPVT XXX.

De ſerpente oculipeto.

EGregium cupidinis ſimulacrum ſtatuit natura in venenato reptili oculorum iuſidiatore. Hoc ingenium amoris; oculos primùm petit. Virulentus eſt, nec vltra cœnum aſſurgit. Texminani dicitur, ſeu ſerpens inuolans oculos: ſerpens prælongus & tenuis, cuiuſmodi etiam caput cernitur, ventre liuido, ac fuſco dorſo. Sunt qui micoatl vocent, quoniam ſagittæ ſit ſimilis. Vibrat ſe ex arboribus in homines, & in hominum oculos iaculatur. Iaculi cenſetur ſpecies: nam tametſi craſſitudine cedat, mirũ in modum ſimilis eſt proprietate & naturâ: rectà incedit, corpus in ſpiras minimè conuoluens. Naſcitur apud Quanahuacenſes.

CAPVT XXXI.

De ignitis ſerpentibus, ſeu tleoâ.

IMmiſit Deus in contumacem Iſraël ignitos ſerpẽtes. Qui fuerint, dubitatur. Certè in Nouo orbe inueniuntur aliqui ita appellati, quorum deſcriptionem ex Franciſco Hernando, vt plura alia, exhibeo. Tleoa, ſeu igneus coluber, anguis eſt ſeſquidodrantem longus, ac digitum craſſus, ſquamis albis, nigris, fuluis fuſciſque diſtinctus. Caput eſt viperæ noſtratis capiti ſimile, caudaque iuxta finem ſubitò attenuata, interualloq; binũm tantùm digitorum, quæ deſinit in ſonalia. Lethalem infert morſum, vrentemq;, vnde euenit ei nomen. Cũ incedit, in latera vtrimque ſe conuoluit, ac lento procedit greſſu. Contra eius morſum aiunt conferre tuſam radicem herbæ, quam vocant amola. Idem auctor ſcribit de thecoatl ſeu ignito ſerpente: Coluber eſt ſex dodrantum menſuram adoleſcens, triumque digitorum craſſitudinem. Viuit montanis locis, & lethalem infert

fert morsum: color est fuluus, sed dilutior circa ventrem, ac vergẽs in cinereum sinuosè incedit, in vtraq; sese latera contorquens. Viuit in montibus Tepoztlanicis.

CAPVT XXXII.

De serpentibus sanguineis.

SVnt tamen alij serpentes, qui aspectu referant ignem, octo pedibus longi, colore sanguinei, qui noctu inflammati apparent, vt ignis aliquis videatur, quemadmodũ Antonius Herrera prodidit. Scribit quoq; Franciscus Hernandus, vocari cumcoatl colubrum, qui nocturnis tenebris splendeat, qui & letifer morsu, quatuor longus cubitos, & brachium crassus.

CAPVT XXXIII.

Qui fuerint igniti serpentes Scripturæ.

OBuia ista curiositas, cùm de serpentibus Indiarum igneis historiâ tetigerimus, qualesnam fuerint illi igniti angues, quibus Deus puniuit murmuratores sui populi? Fortasse si non fuerunt huiusmodi & aduentitij, innati erant, quemadmodum eruditè illucidat Fortunius Licetus. Nam ex humano corpore serpentes nasci, plerique testãtur sapientes viri. Neapolitani Portæ relatu legitur, in Vngriâ iuxta fluuium Theisan accidisse, vt in multorum hominum corporibus serpentes & lacerti, naturalibus similes, enascerentur, vt circiter tria hominum millia (antiquorum Israëlitarum more) sic perijsse memorẽtur Bonamico insigni Philosopho. Scribit Galenus, in Æthiopiâ, Indiâ & Ægypto montanâ nasci in cruribus, & brachiorum musculis, atque lateribus vermes, quos dracunculos nominant, quãdoque magnos, nonnumquã verò minores, specie terræ vermibus similes, qui sub cute mouentur viui, nec quidquam molestiæ facessunt, processu verò temporis ad alterum eius finem suppurari, aperiri cutem, & dracunculi caput eminere. Hic, si curando trahatur, præsertim quando rumpitur, dolores affert vehemẽtes, & illa pars maximè, si qua relinquitur. Hisce consimiles arbitratur vermes, qui in veruecum hepate nascuntur. Pherecydem Syrum copia serpentum, ex eius corpore erumpentium, interemisse testatur Plinius, licet alij eum pediculis enectum asseuerent: sed vermium ex eius corpore viuo emanantiũ, alij fortasse minores pediculorum formam referebant, maiores alij serpentum; atque hinc orta scriptorum varietas. Consimili morte plerique homines interiere seu vermibus, seu pediculis è proprijs carnibus enatis erosi, vt de Pherecyde Syro, ac de Syllâ Dictatore testatur Serenus Medicus ita concinens:

Sed quis non paueat Pherecydis fata tragœdi?
Qui nimio sudore fluens, animalia tetra
Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt.
Sylla quoque infelix tali languore peresus
Corruit, & fœdo se vidit ab agmine vinci.

Eidem Syllę & Plinius proscriptionis crudelitatem exprobans, ait exitum vitę eum omnibus à se proscriptis crudeliorem habuisse, erodente sese ipso corpore, & supplicia sibi gignente. Idipsum de Alemane Poëtâ, & de Syriò, ante Plinium atque Serenum testatus est Aristoteles. Photius in Bibliothecâ ex Agatharchidis libro quinto de his quæ sunt circa Mare rubrum, agens de Acridophagis, nempe de his qui locustis victitant, scribit in hanc sententiam: Appropinquante senectute, nascuntur in eorum corporibus pediculi alati, similes ricinis, paullò minores his qui cernũtur in canibus. Hi ducto initio à pectore & à ventre, absumunt breuí vnà cum totâ facie summas corporis partes. Illi principiò ita afficiuntur, vt quibus scabies molesta est: deinde sedulò se ipsos lacerant. Cùm autem morbus euasit ad summum, & vnà cum pediculorum eruptione tenuis etiã sanies profluit, intolerabili dolorum acerbitate miseri afficiuntur. Et illi quidem mali siue succi, siue cibi, siue aëris causâ ad hunc modum pereunt. Hæc Photius. De his ipsis legendi sunt etiam Diodorus & Strabo. Diodorus quidem, asserens eadem ferè ijsdẽ verbis, quę nuperrimè legimus apud Photium: hoc tamen addens, pediculorum vermiumq; alatorum visu variorum, specie horridorum ac turpium, tantamè corpore copiã affluere, alij super alios tamquam è perforato vase scaturientibus, vt deleri nequeant. Strabo autem, dicẽs, Æthiopibus Syllis homines finitimos, qui ceteris & nigriores sint, & minores, & vitæ breuioris (rarò enim quadragesimum annum transscendere) *eorum carne iam* (non *in ferinam versâ*, vt malè non solùm vetus, sed etiã Xylander recentior vertit interpres; nec *in pediculos versâ*, vt alijs placuit) sed *in paruos serpentes versa*, vt Græca verba sonant, viuere ex locustis, quas verni Lybes ac Zephyri vehementiùs flãtes in ea loca compellunt. Plutarchus in eamdem sententiam ex Agatharchide ait: Circa Rubrum verò mare morbo correpti (vt Agatharchides narrat) cùm alijs inauditis accidentibus sunt vexati, tum anguibus exiguis, qui nati, exertis capitibus suras & brachia perdunt, & tacti rursum carnem subeunt, ac per musculosa serpentes, inflammationum vim intolerabilem excitant: idque morbi genus priùs aut posteriùs vllis alijs obtigisse nemo

nemo comperit. Quam planè sententiã Agatharchidẽ arbitror legisse apud Moysen, summi Dei Chronistam in sacris Litteris, & eam explicasse. Quod sanè miror non obseruasse nec adnotasse in suâ sacrâ Philosophiâ doctissimum Vallesium, qui ex instituto consimilia ibi tractat argumenta. Et re verâ de corporibus Hebræorum viuentium exortos fuisse legimus in Testamento veteri serpentes illos inflammatorios, quibus peruicacissimam illam gentem Deus optimus ad Mare rubrum antiquitus punire voluit: nam sacra Pagina hæc ad verbum habet in Numerorum opere, capite 21. *Profecti sunt autem & de monte Hor, per viam quæ ducit ad Mare rubrum, vt circumirent terrã Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris: locutusq; contra Deum & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te; ora vt tollat à nobis serpentes. Orauitq; Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum, Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo: quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.* Sic suis verbis habent sacræ Moysis historiæ. Ac reuerà Deus exercituum ingratissimæ nationis illius peccatum punire voluit, eos morbo afficiens, quo ex illorum carnibus etiam tum viuentibus exoriri iussit paruulos serpentes, ac vermes vsque adeò malignos, vt crudeliter eroderent eorumdem membra, magnamque eis afferrent inflammationem, acerrimos ardentissimosque dolores incutientem: vnde ignei siue igniti serpentes ab effectu denominabãtur. Huiusmodi plagam à scelerũ vindice Deo perpessi sunt Hebræi, cùm anteà & in Ægypto à Rege Pharaone, & post transitum illum Rubri maris siccis vestigijs admirabilem in vastâ deserti solitudine inauditis alijs afflictionibus famis ac sitis essent vexati, quod ex Agatharchide retulit Plutarchus: qui auctor serpentes à Moyse ignitos appellatos, aptissimè declarat serpentes inflammationum vim intolerabilem per musculosa corporis excitantes. Neque ineptè Plutarchus ex eodem Agatharchide refert id morbi genus, quo angues exigui nati sunt in eorum hominum corporibus etiamnum viuentibus, ac posteà exertis capitibus extra cutem corporis humani, suras & brachia perderent, & tacti rursum carnem subirent; ac per musculosa serpentes inflammationum vim excitarent intolerabilem. Non ineptè, inquit, *id morbi genus priùs aut posteriùs vllis alijs obtigisse nemo comperit*: quia quæ superiùs ex Photio, Diodoro, atque Strabone allata fuere, omnia ex Agatharchidis eodẽ loco ab eis Auctoribus desumpta sunt; licet illi omnes morbi huius originem in mali aut aëris, aut cibi aut potus naturam physicè referant, cùm eam referre debeamus in pœnam perpetrati sceleris, quia mirabiliter Deus vltionum ingratissimos illos Hebræos punire voluit. Si enim Photius ac Diodorus id morbi genus ijs ex Agatharchide tribuerunt qui locustis vescebantur, quosque finitimos Æthiopibus asseruit Strabo; etiam illa Hebręorum gens ex Ægypto veniens, cùm in deserto prope Mare rubrum finitima fuerit Æthiopię, quæ aliquâ sui parte Rubro alluitur mari, vrgente fame in solitudine locustas esitasse potuit; quibus etiã insectis, ex eodem populo multò posteà exortum Ioannem Baptistam, præcursorem Domini, apud D. Marcum Euangelistam legimus in deserto victitasse. Nihil autem mirum esse debet, si quę profani scriptores è sacris Litteris transscribunt in suas historias, aliquatenus variata legantur: is enim mos est transscribentium vulgatissimus. Eamdem fortasse luem Paulus Ægineta, Medicus non obscuri nominis, aliquando etiam describit, dicens: In Indiâ & superioribus Ægypti locis dracunculi generantur, seu animalia quædam lumbricos incitantia, in partibus musculosis, puta brachio, femore, tibiâ; in pueris etiam latera sub cute perreptant, & palàm mouentur, deinde cùm diu extremum aliquod dracunculi remanserit, locus suppurat, & cute ipsius adapertâ, initium ipsius progreditur: cùm trahitur, dolores mouet, præcipuè abruptus. Hæc Medicus illustris. Non idem sanè, sed aliud, huic tamen admodum simile morbi genus illud fuit, dudum à Neapolitano Portâ relatum, quod Vngaros malè habuit; de quo non pigeat, quę Iobus Fincelius, Franciscus Bebeccius, & Ægidius Aquila Auctoris relatione Chronici Chronicorum Politici ex Rubeaquense huc ad verbum recensuere. Anno, inquiunt, millesimo quingentesimo quadragesimo nono, in Pannoniâ, cùm viperæ ac lacerti in hominum corporibus nascerentur, magna hominum copia, cùm remedium deesset, cruciatibus ac doloribus multis extincta est. Quidã demum ad Solem expositi, serpentes calorem naturalem sentientes euomuerunt, ac liberati sunt: quorum omnium sanè origo vel à Deo, naturalibus causis ad supernaturalem vltionem naturaliter vtente, physica esse potuit, quin etiam spontanea esse valuit. Hanc

Fortunij narrationem ampliabo Capite sequenti ex morbo verminoso, cuius fortasse meminere potiùs aliqui Auctores quos Fortunius citauit.

CAPVT XXXIV.

De morbo vermium.

HÆc nostræ naturæ misera conditio, hæc sæuitia nostri sceleris, viuos posse homines exedi vermibus. Non erit molestũ, si obuiâ excursione immorer paulisper in narratione molesti huius morbi. Eorum transcribam sententiam, qui circa regiones Nigritarum, maximè circa portum & castellum de Minâ nauigarunt. Inaudita res est, quòd in corporibus eorum, qui hoc itinere & in has regiones frequenter nauigant, vermes nascantur, præsertim si circa castellum illud frequenter sese contineant; cùm qui ante aliquot annos nauigationem hanc susceperunt, nihil horũ deprehenderint, nihilque de plagâ & affectione hac cognitum habuerint. Non tamen apud omnes vermes hi apparent, nec eodẽ tempore sese exerunt. Quidam enim citiùs, quidam tardiùs illis torquentur. Sic enim inuenias, qui dum in itinere adhuc sunt, eos accipiant, alij peracto itinere; alij post mensium aliquot, alij post totius anni à reditu suo decursum illis infestantur. Sunt verò etiam quidã ab eis prorsus immunes, etiamsi aliquoties hæc loca frequentarint Nigritæ & Æthiopes ibi habitantes ipsimet etiam illis valde torquentur, potissimùm tamen illi, qui castello de Minâ sunt viciniores. Nam qui vel ad vigintiquinque milliaria tantùm Septemtrionem versus à castello hoc remoti sunt, dolores hosce prorsus ignorant. Historici veteres multa quidem de hisce vermibus annotata reliquerunt, scribentes inter alia, vermes eos veros esse, & vermium aliorum instar vitam eriã habere, nihil tamen de origine & causis eorum asserunt, vnde nimirum in corporibus hominum existant, & vnde nutriantur: quod quidem argumento est, veram eos causam æquè ac nos ignorasse, cùm verisimile sit, eos, si verè hac de re cognitum habuissent, illud posteris etiam communicaturos fuisse; nam & Græci & Æthiopici scriptores eorum mentionem facientes, incolas quidem huius loci valde ab eis torqueri affirmant, sed circa causarum & propagationis eorum inquisitionem, vel piscibus magis muti deprehenduntur. Quinimò non paucos inuenias Doctores, qui probare conantur, nec vermes eos veros esse, nec vitam habere: qui quotidianâ quidem experientiâ satis refutantur, ex quâ manifestum est, veros, naturales ac perfectos eos vermes esse, & vitam verè obtinere. Sed & hoc admiratione dignum est, hanc solam regionem cum paucis adhuc alijs, quarum Ioannes Hugo meminit in Itinerario suo, huic malo subiectam & expositam esse. Aliæ etiam insulæ omnes in Indiâ Orientali & Occidentali, quemadmodum etiam in Chinâ, Brasiliâ, & alibi sitæ, vermes hosce prorsus ignorant; & quod magis mireris, ipsam etiam sancti Thomę inhabitantes insulã, qui locus tamen omnium in toto mundo insaluberrimus habetur, de hoc morbi genere nihil quidquam nouerunt. Quod attinet verò ad causas, vnde nimirum hi vermes in humanis corporibus nascantur, Nigritæ quidem varias afferunt, sed nullam verè confirmare possunt. Quidam enim prouenire eos dicunt ex nimiâ cum mulieribus familiaritate & cõsuetudine: alij dicunt, ex certis quibusdã piscibus, quorum quotidianus ibi vsus est, eos oriri; vnde reperiuntur, qui piscibus in vniuersum omnibus, qui istis quidem locis capiantur, abstinent: alij ex nimio aquæ vsu eos procreari asserunt, nempe ex natando & potando: alij terram ipsam incusant: alij vino de palmâ causam imputant; sed & panes, quos kankiens vocant, aliqui hoc nomine accusant, vt verè hîc dicere possis, Quot capita tot sensus: quilibet enim peculiarem sibi causam fingit, eamque ceteris omnibus præfert, & præ alijs tuetur, cùm nemo tamen sit, qui rationes sententiæ suæ vel in speciem probabiles afferre possit. Certum enim est, causas hasce nullas esse, nec vllam etiam veram causam dari posse, cùm contrarium sæpè acciderit. Deprehensum enim est, aliquos, quibus cum Nigritis mulieribus nulla intercessit familiaritas, qui à piscibus, panibus, vino palmarum, aquisque marinis planè abstinuerunt, lauando sese non oblectarunt, nec pedem etiam ex naui in terram posuerunt, plus tamen à vermibus hisce doloris perpessos esse, quàm qui cum mulieribus crebrò conuersantes, pisces panesque eorum comederunt, vino palmarum sese ingurgitarunt, denique & in terrâ & in aquis sese frequenter oblectarunt. Præsumitur tamen omnium maximè, ex aquâ potabili eos progenerari, quæ à Nigritis redimitur, qui eam ex lacunis & stagnis suis haurire & afferre solent. Et sanè si rem altiùs perpendere velimus, videbitur quidem hanc verissimam eorum causam esse. Nam & in insulâ quæ Ormus dicitur, & huic malo etiam subiecta est, qui à vermibus tuti esse volunt, aquam dulcem, quam bibant, ad octodecim sæpè orgyias sub aquâ salsâ existentem, mergorum beneficio ex mari extrahi curant. Verum quidem est, quosdam hoc malo non infectos esse, qui multum tamen aquæ illius biberunt: sed hi nauibus suis in portu Aekræ ciuitatis substiterunt, & in portum Mourre ciuitatis venerunt, vbi potissimùm malum hoc vires suas exercet. Nam qui ad Aekram ciuitatem & loca vlteriora commercia sua exercent, rarò hoc morbo corripiuntur, quemadmodum etiam Nigritæ in hac ciuitate habitantes, parum vel nihil de eo cognitum & perspectum habent; cùm econtrà, qui ad Mourram negotiationibus operam dare solent, malum hoc euadere vix possint. Nihil tamen certi, vtut sit, hîc definire de causâ huius mali volumus, litem sub iudice relinquentes. Qui illis corripiuntur, dolorem percipiunt incredibilem. quidam enim nec stare nec incedere, quidam verò nec sedere nec decumbere possunt: aliqui quasi exanimes iacent, quidam in furorem aguntur, & vt vinculis tempestiuè constringantur necesse est. Sed & varijs sese modis exerunt & ostendunt: quidam enim cum ingenti frigore & horrore, quidam cum ingenti æstu & calore præsentiam vermis alicuius deprehendunt. Quidã cum eo conflictantur, antequã id ipsum sentiant. Sic vermes ipsi sese in aliquibus per exiguam pustulam, apud alios per puncturas rubentes, & pulicũ vestigia æmulantes, ostendunt. In quibusdam cum ingenti tumore coniuncti sunt, vt sub cute latentes cernere exactè possis: apud alios per vlcera & carbunculos erumpunt. Præterea in diuersis etiam locis apparent, nempe in suris & pedibus, in genibus & poplite, in crure, in brachio, in femore, in inguine & scroto, plerumque tamen in partibus carnosis. Intensissimum autem dolorem experiuntur, qui eos in partibus occultis accipiunt, neque enim vllo in loco alio dolor ab illis magis exquisitus & vehemens deprehenditur. Iam quod ad curationem attinet, non est quidem necesse, vt, antequam appareant, remedia eis adhibeantur, sed quam primùm in corpore animaduertuntur, necessarium est vt à labore quis abstineat, & ad quietem se componat, idque potissimùm, si pedes eo infestentur; tunc enim motus crebrior perniciosissimus, quies verò gratissima est, & frigus diligenter caueri debet. quò enim quis magis quieti & calori studet, eò curationem magis promouet & citiùs hoc malo liberatur. Neque verò etiam promotione aliâ, vtpote cutis apertione, sectionibus, & alijs opus est; ipsimet enim sibi exitum quærunt, & caput perforatâ cute exerunt. Ceterùm cùm eo vsque peruenerunt, vt apprehendi digitis possint, paulatim extrahendi sunt, donec sequantur. Cauendum autem est, ne nimis eos vrgeas: vbi enim subsistunt, respiran-

dum est, & à vellicatione protractioneque abstinendum, donec ipsi sese rursus mouere incipiant: interim verò pars illa, quæ extra cutem prominet, diligenter vel baculo implicanda, vel alliganda est, ne remeando corpori sese rursus insinuet. Quoties autem exitus ita promouetur, toties copiosa tabi & puris materia simul excernitur. Promotio verò hæc singulis diebus tentanda atque reiteranda est, donec prorsus extrahantur. Interim tamen videndum, ne abrumpantur, antequam exitum inuenerint, veneno enim constant præsentissimo & nocentissimo, quo infectum vulnus ita intumescit, vt in magno versari ægrotum periculo necesse sit. Non rarò tamen accidit, vt vno extracto alius statim ei succedat, & per idem foramen exitum sibi quærat. Quin etiam alij pluribus, alij paucioribus torquentur. Quosdam enim inuenias, qui decem vel duodecim vermes simul, & ex diuersis corporis partibus prominentes habeant, qui quantum inde percipiant doloris, quilibet æstimare facillimè potest. Ad quantitatem eorum quod attinet, ea quidem non vniusmodi est. Quidam enim inueniuntur vel orgyiam vnam in longitudine excedentes, alij verò breuiores sunt. Quidam crassitie sua fides crassiores æmulantur, alij verò vix minores in testudine, quinimò vix tenuiora bombycina vel lintea fila assequuntur & attingunt. Nigritæ quidem remedia illis nulla adhibent, sed exitum ipsis liberum relinquunt: quo absoluto, vulnera solâ aquâ marinâ eluunt, quam illis admodum conuenire affirmant. Vt autem in pauca contraham, dolor hic tantus est, vt quis hoc iter abiurare, & locum hunc in perpetuum vitare deberet potiùs, quàm cruciatum ab vno tantùm horum vermium persentiscere & experiri. Ioannes Hugo Lindschottanus de his vermibus in Itinerario suo scribit, morborum omnium maximè detestandum ab his vermibus existere, qui cruciatus exquisitissimos gignant, homines in insulâ quæ Ormus vocatur infestent, & ab aquâ quam bibant suum ortum habeant. Alsaharanius verò quidam in Praxi suà capite 11. de his vermibus ita scribit: Reperiuntur loca quędam, vbi in humanis corporibus vermes nascuntur: quam alibi passionem bouinã nominant, eò quòd boues eiusmodi morbis plerumque obnoxij deprehendantur. vermes enim intra carnem & cutem nascentes sese extendũt, & tamdiu oberrantes serpunt, donec perforatâ cute exitum inueniant. Curatio autem consistit in purgatione & excretione abundantis pituitæ siue phlegmatis. Vulnera post vermium eruptionem butyro recenti, cui salis

nihil admixtum sit, inungenda sunt, quo dolor quidem linitur, & sanitas mirabiliter promouetur.

CAPVT XXXV.

De tetzauhcoatl.

TEtzauhcoatl serpens est tres dodrantes longus, ac digitum crassus, cuius ictus pestilens est; dorsum nigrum, venter candescens ex pallido, & rubescens infernâ caudâ; venter autem & cauda punctis nigris conspersa, caput nigrum, ac torque circumcinctum luteo. Remedium morsûs est, ictum locum fugere, sed cõmanso priùs picieri, ne venenum noceat præsidium adferentibus, quod etiam velut egregium antidotum admouere expedit vulneri; nec solùm aduersans illatæ noxæ, sed ipsis quoque serpentibus infensum & inimicum.

CAPVT XXXVI.

De alatis serpentibus.

ALati serpentes in Floridâ reperti, alis eatenus instructi, vt posse tolli è terrâ & volare demissè viderentur. Americus Vespucius quoque inuenit Indos piscatores, qui serpentem alatum craticulæ ligneæ impositum assabant. In tugurijs complures eiusmodi serpentes viuos habebant, quorum pedes vinculis alligati, faucesq; funibus constrictæ erant, ne quid hominibus noxiæ inferrent.

CAPVT XXXVII.

De dracone bipede.

LVbet in alium orbem redire, & intermiscere quæ Philippus Pigafeta describit in descriptione Congi. Reperitur ibi animal bipes, ouis magnitudine, formâ verò draconis: alatum enim est, & caudam habet longam: caput quoque oblongum, ore pluribus dentium acutissimorum ordinibus referto. Carnibus crudis victitat. Cutis glabra, quasi sub viridibus squamis depicta. Gentiles id venerantur pro Deo, & in hodiernum diem magnâ curâ & admiratione educatur à Primatibus, qui propter vberem ex oblatis prouentum, aliquando id populo adorandum proponunt.

CAPVT XXXVIII.

De serpentibus Bambæ.

NEc prætereundum silentio, quod præmiserat ille Auctor. Serpẽtes sunt magnitudinis horrendæ, si conferantur cum nostratibus, & præcipuè palustres, quorum aliqui longitudine viginti quinque, & in latitudine quinque spithamas excedunt, ventre tam capaci, vt totum ceruum, aut aliud eius magnitudinis animal vnâ vice deuorent. Ex aquis egrediuntur, & pasti eò redeunt: vnde & ab incolis magnæ natrices appellantur. Ascendunt quasuis altissimas arbores, in quibus vagabunda animalia quasi è speculâ conuentur: & vbi ea victum quærentia accesserint, summâ vi se in ea demittunt, atque ita & morsu & mole occisa, in solitudinem aliquam vicinam tracta, totum cum pelle, ossibus & carnibus deglutiunt. Et sæpiùs etiâ accidit, vt cibo nimiũm repleti, quasi ebrij reddantur, & in somnum maximum incidant; ita vt puer etiam illos occidat. Durat hæc satietas ac somnolentia per quinque aut sex dies continuos, post quos demum expergefacti, ad consuetas suas venationes redeunt. Pellem statis temporibus mutant. Aliquando etiâ nimiâ dilatione ex cibo nimio rugosam ante tempus exuũt, quę inuenta, homines in admirationem, belluę magnitudinem inde cognoscentes, rapit. Magni eius carnes tostas faciunt Æthiopes, & gallinarum habentur multùm delicatiores, sed vix eas adipisci possunt, nisi cùm aliquando nimio calore incenduntur siluæ, & tum omnes, quæ à suis lacubus aliquando fuerunt remota, semitostæ inueniuntur, & in magins habentur delicijs. Viperæ præterea inueniuntur ibi adeò venenatæ, vt morsi ab ijs, post viginti quatuor horas summo cum dolore moriantur. Incolæ itaque diligenter se muniunt herbâ, quam eius antidotum esse norunt.

CAPVT XXXIX.

De serpentibus medicinalibus.

IDem ait: Est etiam ibi adhuc serpentum genus, qui cùm omnium sint venenatissimi, facillimè, naturâ etiam in hoc præmonente, euitari possunt; magno enim incedunt strepitu, vt statim exaudiri & occidi possint. Bullam habent in caudâ rotundam, quam, vt caput, contra febres & cordis horrores singularem habere facultatem autumant. Adijcio quæ Petrus Iarricus narrat, vbi de serpentibus Bambæ loquitur. Tota eius historia hæc est. Sunt hîc etiam serpentes immensæ magnitudinis. Si enim ijs, quæ ante hæc relatu eorum qui viderunt scriptis prodidere, fidem adiungere fas est, reperiemus hîc qui viginti quinque palmos longitudine & quinque latitudine superabunt. Modò in terrâ, modò in aquâ degere perhibentur. Quoque commodiùs prædam captent, arbores interdum ascendunt, è quibus magnâ vi in animalia, non inde procul pascentia, insiliunt: quæ vbi occiderint, in siluarum conuehunt latibula, per otium deuoraturi. Qui vbi cibis sese ingurgitarũt, adeò vecordes & stupidi redduntur, vt vel puer occidat. atque hic stupor ad quinque sexve dies durare solet. Incolæ, si quem inuadere queunt, esui adaptant: nec minùs illis serpentum quàm nobis gallinarum caro sapit. Est & aliud serpentum genus adeò virulentum & noxium, vt si quem momorderit, intra quatuor & viginti horarum spatium is expiret, nisi antipharmaco, quod aduersus morsus huiusmodi præsentissimum norunt remedium, ęgro succurrant. Sed hominum saluti diuina prouidentia consulens, signum serpenti huic dedit, suum quo aduentum prænuntiat: habet siquidem in caudâ rotundam lagenulam, quæ, dum se mouet, strepitum edit: hac cardiacis doloribus ac febribus, vti & serpentis huius caput, mederi perhibetur.

CAPVT XL.

De serpentibus mansuefactis.

ALi vidimus ab Indis, ait Franciscus Hernandus, deliciarũ gratiâ colubros quosdam virides, qui allati ab agris, pollicari tantùm magnitudine, in femoris crassitudinem amplificentur & adolescant: vbi pro antro est illis dolium stramento indulgentiæ gratiâ emollitum, vbi magnâ ex parte quiescunt, viuuntque, nisi cùm edendi est tempus; tunc enim egressi cubile, aut humeros heri amicè conscendunt, beneuolè terrifici animalis amplexus tolerantis, aut è pistillis, in medio contracti in spiras, rotamque magnam æquantes, innocentissimi vescuntur oblatis, atque quiescunt.

CAPVT XLI.

De serpenti forti.

COntumax viribus serpens quidam est, temacuilcahuilia dictus ob fortitudinẽ: temacuilcahuilia enim idem est, atque cum quinque pugnans; in obuios enim impetum facit, eâque vi opprimit, vt si collo semel se aduoluerit, strangulet interimatque, aut saluo homine ipse coluber disrumpetur suo obnixu. Qui huius naturam nouere, eum deludunt, opponentes arborem aut aliud, cuius nexu disrumpatur, putans comprimere hominem, vt ita tandem conuulsus intereat.

CAPVT XLII.

De animalibus insulæ Iamboli.

APpendix ista sit Boëmi ex Diodoro in narratione de insulâ Iamboli; esse eâ in insulâ animalia magnitudine quidem parua, sed naturâ & sanguinis virtute admirabilia. Corpore sunt rotundo, ac testudinibus simili, duabus lineis inuicem per medium transuersis, in quarum cuiuslibet extremo sit auris & oculus, vt quatuor oculis videant, totidemque audiant auribus, vnicis ventre atque intestinis, in quæ comesta confluunt. Pedes circũ habent plures, quibus in vtramque partem ambulant. Huius belluæ sanguis mirabili asseritur pollere virtute: omne enim corpus occisum dum spirat, hoc tinctum sanguine cohærret. Hæc narrantur inter alia fabulosa.

CAPVT XLIII.

De serpentibus Senegæ & incantationibus serpentum.

INgens est & rara serpentum natio in regno Senegę, Aloysij Cadamusti fide. Inueniuntur ibi, inquit, multiplices animalium species, præsertim serpentum ferè omnium generum, venenosi alij, alij innoxij sunt. Duorum pedũm mensuram excedunt: alas, nec pedes habent vt serpentes, alioquin immensi, & tantæ quidem vastitatis, vt integras capras hauriant, nec lancinent, solidè deuorant. Ferunt incolæ, serpentes huiusmodi congregari statis anni diebus, & migrare in loca quædam, vbi formicarum est vis magna, quibus & color albicans, quæ suapte naturâ humiles quasdam casas instar specus serpentibus extruunt: nam ore terram portant & ferruminant absque calce. Diceres clibanos aliquos vel ruscula in ordine disposita: nam ex huiusmodi casis videbis centum & centum quinquaginta continenter subordinatas, vt alteram sequatur altera, miro naturæ ordine. Sunt etiam hi Nigritæ fascinatores, id est incantatores eximij: fascinant præsertim serpentes. Huius rei me certiorem reddidit quidâ adolescens, qui anno superiore agens apud nepotem Principis de Budomel, & cùm hospitio receptus dormiret, audiuit innumeras serpentum sibilationes, quibus experrectus, dum attentiore animo euentum rei expectat, intelligit nepotem Principis euigilauisse, & domum egredi velle. Percunctatus est propterea adolescens nepotem Principis, quónam nocte intempestâ concederet: cui nepos (iam in-

inclamauerat ſeruos à pedibus, vt ſternerent camelum.) Sum, inquit, profecturus non longè, mox rediturus. Iuit igitur nepos, & faſcino compeſcuit ſerpentes, illicoque rediens, rurſus alloquitur hoſpitem Ligurem. Audiſtine, inquit, circiter noctem mediam exſibilantes ſerpentes? At Ligur: Audiui quidem. Subiecit itaque Principis nepos, dictus Bisboror, Erant, inquit, ſerpentes quibus hæc plaga ſcatet; obſederant enim domum, gregem deuaſtaturi, ni ego occurriſſem malo tanto incantatione, quâ vtimur frequentiùs. Ligur verò his auditis dixit, ſe mirari plurimum, & hanc rem Chriſtianis incredibilem fore. Tum nepos ad Ligurem, Non eſt, inquit, cur mireris ob hæc minima: nam Princeps noſter multò maiora efficit incantatione, cùm libet. Cùm enim, inquit, cupit præſentaneum venenum habere, quod illicò mortem afferat, inficit ibi arma veneno, deſignato in terrâ circulo, & faſcinatione ſerpentes eò concedere compellit: quò cùm venerint, ſpeculatur venenoſiorem quem interficiat, veneni colligendi gratiâ; reliquos verò miſſos facit. Occiſo itaque ſerpente, eius ſanguinem cum ſemine cuiuſdam arboris commiſcet, & ex mixturâ arma illinit, quæ ſic illita vbi ſauciauerint, condicto mortem afferunt, licet paruum vulnus exiſtat, modò ſanguinis nihil non elicuerit. Subdidit etiam Ligur, nepotem prædictum hortatum eum fuiſſe, vt rei videret exemplum. Verùm Ligur parum huius rei curioſus, renuit experiri rem huiuſmodi. Omnium igitur conſenſu Nigritæ ſunt incantatores eximij.

CAPVT XLIV.

De anguibus maripetis.

CAlliditas ſerpentum, vitæ emolumentum eſt; ab vno tamen diſpendium noſtræ fuit, cùm immortalitatem amiſimus. At non tantùm ſciunt repueraſcere, exutâ ſenectute; norunt etiam naturam exuere & tranſmutare, vt in alterâ producant vitam, & veluti renaſcantur. A reptilibus in marina etiam faceſſunt. In Orientali Indiâ nonnulli angues, vt fallant inſtans ſenium aut fatum, poſt certum tempus petunt mare, vbi concuſsâ in vndas caudâ, & velut flagellante, ſcinduntur in multos ramos velut pedes; quâ aſtutiâ miro naturæ miraculo euadunt in genus quoddam polypi, tam ſimile illis quos Luſitani vocant *poluos*, vt fallant ignaros. P. Chriſtophorus Borrus enarrauit mihi, ſe vidiſſe quoſdam Luſitanos cepiſſe in India aliquos, rati *poluos* eſſe, vt ijs repararent famem: incolas tamen admonuiſſe ne facerent, noxios eſſe, nec *poluos* ſuos eſſe, & diſtingui pedum numero, nam angues illi impares illos habent.

CAPVT XLV.

De apachycoatl.

SErpens quidam eſt apud Panucenſes, quinos prolixus cubitos & quatuor digitos latus. Squamis nitidis, albo nigroque variantibus colore: apachycoatl vocatur, & morſu minimè exitiali.

CAPVT XLVI.

De tzinhuitzli.

SErpens eſt Panucinus, longus ac latus, albis & nigris diſtinctus maculis, tzinhuitzli vocatus, quòd caudâ, quæ præacuta eſt, lethaliter pungat.

CAPVT XLVII.

De yxhunpezkin.

HOc lacertę venenatę genus eſt fuſcum, inceſſu tardum, paulò dodrante longius, ventre candenti & exilibus contecto ſquamis, caudâ prolixâ, pedibuſque magnitudini corporis reſpondentibus, ac ſingulis quinis vngulis inſignibus, oculis viuidis ſplẽdentibuſque à dorſo ad caudam vſque nitenti, ac ſudore, quo perpetuò manat, ſpiſſi mellis formâ commaculato, quo adeò truculenter contacta necat (alioqui innocuum animal) vt ſi calceatis etiam pedibus calcari contingat, exuri cutis vniuerſa caroque ac vehementer dolere videatur, & in atrum colorem degeneret, quâ parte venenum in cor vſque ſeſe diffundit, non plus quàm in trium quatuórve vnciarum latitudinem dilato veneno, atque ita breuî hominem occidit: neque adhuc inuenta eſt antidotus, quæ obſiſtat huic morbo, cuius venenum vſque adeò exitiale & vehemens eſt, vt calcato etiam ſtramento aut ſtoreâ cui ſubeſt, idem ſequatur exitium, cùm tamen, ſi non attingatur, ſit, vt diximus, innocẽtiſſimum. Cùm Indi, in id animal incidentes, illud interemerunt, tum vel lapidem vel lignum, quo cædem ei intulere, ſecuritatis gratiâ aut terrâ condunt, aut vertunt in cineres, ne aliquid ſuperſit, quod vſque adeò perniciosâ veneni vi poſſit nocere.

CAPVT XLVIII.

De polpoch.

IN agris prouinciæ Iucatanenſis offenditur monſtrificum quoddam ſerpentium genus, tres dodrantes cùm maximè longum, brachium craſſum, ac fuſco exſaturatoque tinctum colore, ſed à capite ad quinque vnciarum longitudinem nigro & candenti varium, lato & compreſſo capite, oculis magnis & ſplendentibus, & caudâ, quæ reliquo corpori craſſitudine non cedit, non diſſimilis ſcorpioni, nec vnguium terrore ælurorum magnitudini cedit. Nec verò vno tantùm modo maleficum eſt animal, ſed caudâ pungens, & ore mordens. Viſuntur magnâ ex parte hi ſerpentes arbores amplexi: cùm verò ictu virus iaculari volunt, ſi ſolo conſiſtant, viſum hominem è longinquo inſectantur, caudâ ſupra caput contortâ atque conuolutâ ſe rotantes in eum, atque ita breuî ſaltibus attingentes; cùm verò arboribus inhærent, ita caudâ capiti adiungunt, vt arcus repræſentent figuram, & iaculi ſagittæve more ſeſe non ſine ſtrepitu, qui ſentiri poſſit, iaculentur atque contorqueant. Ictus eſt exitialis, intra tres dies ictæ partis carne deciduâ atque putreſcente: oſſibus verò nudatis, & in colorem fuluum vergentibus, & adeò fœtido odore exhalante, vt omne rapacium auium genus inuitetur ad carnificinam. Aiunt indigenæ, ictu eius non inferri vehementem dolorem, ſed vniuerſi corporis ſenſum potiùs hebetari atque torpeſcere, atque ita ictum hominem velut temulentũ mori. Sibila edit coturnicum cantui haud diſſimilia, quæ præterquam quòd longiùs audiuntur, nomen ſerpentis, quod polpoch eſſe diximus, exprimunt, non ſine vehementi formidine atque fugâ indigenarum.

CAPVT XLIX.

De kokob ſerpentis genere.

OFfenditur in agris Iucatanenſibus quidam ſerpens ad hæmorrhoi noſtratis pertinens genus, quatuor longus dodrantes, fuſco colore, ſed cyaneis & rubreſcentibus maculis conſperſo. Huius ictus adeò peſtilens eſt, vt intra horæ vnius ſpatium cogat ictum hominem ſanguinem reiectare, & intra diem vnum ex omni corporis parte effundere, atque ita demum mori. Antidotum eſſe inquiunt ſiliquaſtri ſuccum liquori tabaci permixtum, ex quo alia contuſa atque reſoluta ſint, epotumque. Saxorum colit cauernas, & in his cubilibus educat prolem. Egreſſus antrum, cùm ſtrepitum audit, impetum facit in obuios.

IOANNIS EVSEBII NIEREMBERGII EX SOCIETATE IESV HISTORIÆ NATVRÆ LIBER XIII.

CAPVT PRIMVM.

De apibus.

EX minimis quoque magnitudinem Dei commendemus. Adeò magnus est, vt in minimis appareat maior: maiorem animam nouit includere corpusculo minori. Parua apis mole, maxima mente est, hoc est, industriâ: adeò nobilitas animę excusauit vilitatem materiæ, vt Sole ipso, pulchritudinis metropoli, deformis auicula excellentior & mirabilior sit. Multiplex apiarium genus in nouo orbe semper admirabile, licet in mellificio diuersum. Quędam in arborum cauitatibus, sed sine fauo, corticem cereum priùs effingunt oui instar, quem imbuunt penitus liquido & suaui nectare. Hæc oua copulata simul, & racemata, vsque ad viginti vel triginta inueniuntur. Indi truncum cædunt, & deferunt ad vsus suos plenum melleis globulis, cerâ quoque vtilissimâ. Aliæ glandes minores conficiunt, alię non excedentes nucem auellanam. Hoc genus apum exiguum est, & mansuetissimum. Aliæ sub humo laborant, quædam tres aut duas vlnas, quædam non ampliùs quàm dodrantem profundæ, prout opportunum illis. Harum quædam mellificant in cereis quasi fistulis oblongis, quædam orbicularibus & rotundioribus. Ex his quædam mites & innoxiæ, aliæ maiusculæ efferæ, & suos labores acriter tuentur. Aliæ quoque sunt feræ diuersi opificij, rotundum conficiunt fauum instar mali citrei circulando fistulas, suspenduntque ex arborum fronde, imponentes fauos aliũ super alium: aliquando sustinet frons racemum eiusmodi trium dodrantium longum. Exiguiores apes suspendunt minores racemos, & tenuioribus ramis; grandiores ex firmioribus (vocant has Indi Mateecas) quarum morsus æquat dolore ictus serpentium, & viginti quatuor horis perseuerat. Alia mitis apum natio est in terris Guairuensium, quas industria Europæorum in aluearia conclusit, vbi nec pungunt, nec irritantur, nec inquietes fiunt, recluso alueare. Mirum dictu, nec cessant à labore, tam sunt officio intentæ. Hîc curiositas non indigeret vitreis nec transparentibus vasculis, vt exemplum sedulitatis disceret. Regina & magistra plurimùm à plebe distat. Est quoque apum nigrum & exile genus, quod in siluis sine cerâ mellificat. Cera subterranearum apum percommoda ceratis ad dolores ex quauis causâ frigidâ accidentes: tumores resoluit: ad alia medicamenta etiam idonea. Albæ apes sunt in Guatemalâ, mel quoque album & ceram fabricantes, nec nimis noxię.

Nunc ex aliquibus Auctoribus dabo aliqua. In Ceybâ vastæ arboris & aliarum interdum cauis nidulantur apes, atque suum mel elaborant, non minùs bonum quàm in Hispaniâ, teste Cieçâ: quarum tria sunt genera. Vnum paulo maius culicibus. Ad faui, quem probè communiunt, orificium, tubulum dimidij digiti longitudine aptant ex materiâ ceræ simili, per quem apes, alis eo quod è floribus decerpserunt onustis, ad suas operas ingrediuntur. Acidiusculum est mel istud, cuius paulò amplius librâ præbent singula aluearia. Aliud genus paulò maius nigrum, superiùs tamen candidum est. Orificium, quo in arborum cauum ingrediuntur, confectum habent ex cerâ alteri materię commixtâ, lapide durius. Harum mel superius bonitate longè superat, illiusque tres mensuræ, siue veterum congius nonnumquam ex vnico alueari eximitur. Tertium genus Hispanicas magnitudine excedit, sed aculeis caret, impetu tamen in eos fertur, qui fauos eximere volunt, mireque sese capitis & barbæ pilis implicat. Harum interdum aluearia duodenas aut plures libras mellis, multò quàm reliquarum præstantioris, continent. Americanæ, inquit Lerius, apes nostris dissimiles, & exiguas illas muscas, quæ æstate, præsertim maturis vuis, nobis infestæ sunt, potiùs referentes, suum mel & ceram conficiunt per siluas in arborum cauis, vnde incolæ vtrumque probè eximere norunt. Fauum, è quo mel nondum exemptum, yra-yetic appellant:

lant: yra enim illis *mel* est, yetic cera. More nostro melle vescuntur: ceram verò, quæ instar picis ferè nigra est, in massas conuoluunt brachiali crassitudine. Sed neque funalia neque candelas ex eâ parant, (noctu enim nullo alio lumine vtuntur, quàm certi ligni fragmentis accensis, quæ lucidam flammam præbent) at ingentium cannarum lignearum tubos (in quibus suas plumas, ne à certo papilionum genere, ipsis *trauers* dicto, corrumpantur, conseruant) istâ præsertim obturant. Antonius Herrera in Prouinciâ Verę-pacis scribit reperiri apes sine aculeo, clarum mel conficientes; quarum aliæ sint armatæ & noxiæ, quemadmodum nostræ, aliæ paruæ vt muscæ, optimè tamen mellificantes; aliæ noxij nectaris, quod dementet gustantes. Nullæ fauum conficiunt, sed condunt liquorem sub humo, aut in cauis arboribus mel liquidissimum, & acescit nonnihil. Vlricus Faber scribit, in terrâ Marchkasiorum, si quis siluas ingressus in arbore quacumque foramen faciat, posse ex arbore quinque vel sex mensuras mellis accipere, quod instar mulsi ab exiguis apibus neminem cædentibus conficitur. Hoc mel ad comedendum optimum est, & vinum inde suauissimum præparatur.

CAPVT II.

De scorpionibus Guatimalicis.

SCorpiones Guatimalæ maximi sunt: superant sorices. Ibidem bufones parui per arbores veluti volucres vociferantur, magnum sonum vituli instar edunt. Sunt quoque in eadem regione quidam vermes villosi & crassi, tactu solo venenantes.

CAPVT III.

De cucuijs.

IN Hispaniolâ ceterisque insulis Oceaneis loca sunt palustria, pabulandis armentis aptissima. Sitas in marginibus eorum colonias, diuersarum specierum culices, ex humenti illo calore creati, acriter infestant. Propterea humiles ædificant incolæ domus, & paruas extruunt in eis ianuas, domini vix capaces, ac sine foraminibus, ne culicibus pateat aditus. Abstinent etiam ob id ab accendendis cædis, quòd natiuus culicum instinctus sit, lumen sequi. Ingressus tamen sæpè reperiunt. Dedit pestem illam natura, dedit & remedium: vti nobis cattos ad fœtidam murium progeniem extirpandam præbuit, culicum dedit illis lepidos & multis modis commodos venatores, cucuios appellatos. Hi sunt alati vermes, innoxij, vespertilionibus paulò minores Scarabæi genus ego potiùs dixerim, quòd eodem ordine sub alari durâ vaginâ alias habeat alas, quas intra vaginam reducat quiescens à volatu. Huic animanti, veluti noctu splendescere noctilucas videmus muscas, & inter sepium densitatem vermes quosdam inertes, prouida mater natura quatuor præstitit lucidissima specula; in oculorum sede duo, in ilibus sub vaginâ latentia duo: quæ tunc ostendit, quando more scarabæi, euaginatis tenuibus alis, aërem captat; vnde quatuor cucuius quisque secum affert lucernas. Sed quo pacto sint medela tanti mali, quantum est, à culicum aculeis infestari, qui sunt alicubi apibus paulò minores, gratiosum auditu est. Qui vel culices domi habere hospites infensos intelligit, vel qui vt ingrediantur timet, cucuiorum inuigilat venatui, quos fallit hac industriâ, quam opifex mira necessitas exquisiuit. Primo noctis crepusculo exit domo cucuiorum indigus, titionem manu gestat ignitum, tumulum, vnde queat à cucuijs prospici, ascendit vicinum, elatis vocibus cucuium appellando, circumrotat titionem, cucuie, cucuie inclamitando, aërem obtundit. Ad vocantis reboatum simplices putant nonnulli, cucuios, eo delectatos strepitu, conuolare: veniunt namque properanti ac præcipiti accessu. Ego verò accurrere arbitror ad titionis fulgorem cucuios, quòd ad lucem quamcumque agmina culicum aduolent, quibus cucuij vescuntur in aëre ipso, vti cipselli & hirundines. En cucuiorum numerum optatum. titionem venator manu proijcit. Titionem aliquando sequitur cucuius aliquis, & solo se dimittit: captu facilis tunc est: vti scarabæum ambulantem vaginâ clausâ, licet viatoribus, si quis eo indigeret, capere. Negant alij hoc pacto solere capi cucuios, imò aiunt paratos habere venatores frondosos maximè ramos aut latam lineam, quibus altò circumuolantem percutiunt cucuium, in terramque impellunt, vbi iacens torpescit, & capi se patitur; vel, vt alij dicunt, secuti volucris lapsum frondoso eodem ramo, vel linteo proiecto super eum, prædam assequuntur. Vtcumque fit, venator venatore cucuio apprehenso, domum reuertitur. Ostiolo domus clauso, prædam soluit. Totam circuit præcipiti volatu domum quæritando cucuius culices, sub lectis pensilibus, & circum facies dormientium, quas implere culices assueuerunt. Custodum officio, vt quiescere

ſcere queât incluſi, fungi videntur. Faceta vtiliſq; à cucuiis manat alia vtilitas, quot oculos quiſque cucuius pandit, tot candelarum lumine fruitur hoſpes. Ad volitantis cucuij lucernas nent, ſuunt, texunt incolæ, ductantq; choreas. Putant incolæ cantantium concentibus oblectatum cucuium, ad tripudiantium actus ſuos & ipſum in aëre motus exercere. Ipſe autem pro varijs culicum circuitionibus, varias neceſſariò cibi causâ vias circumambit, raptim volitando. Legunt etiam noſtri ac ſcribunt ad eam lucem, quæ ſemper viget in cucuio, donec habeat vnde bene paſcatur. Culicibus verò iam expurgatis aut explosis, eo fameſcente, lumen deficere incipit: idcircò vbi langueſcere vident eius lucem, oſtiolo aperto, dant operam vt liberetur, & eſcam quærat. Ioci causâ, vel quo vmbras quaſcumque formidantibus terrorem incutiant petulantes, pleroſque aiunt perempti cucuij carniculâ noctu aliquando faciem confricaſſe, obuiàm ituri flammante vultu vicinis, exploratis quà erant profecturi, vti apud nos interdum laſciui iuuenes, ſumptâ in faciem hiante laruâ dentatâ, pueros aut facilè pauentes mulierculas deterrere ſolent. Reſplendet enim cucuij maſſâ facies illinita, more flammæ ignitæ, breuî tamen tempore ignea virtus ea langueſcit & extinguitur, cùm ſit lucidus quidam humor, in tenui ſubſtantiâ receptus. Eſt à cucuio mira commoditas alia. Noctu gradiuntur inſulares, à noſtris deſtinati libentiùs, duobus cucuijs ad pedum pollices alligatis. Non ineptiùs pergit viator luminibus cucuiorum ducibus, quàm ſi totidem ſecum afferret candelas, quot lumina cucuij patent. Geſtat & manu alium, quò vtias noctu quæritet. Sunt vtiæ cuniculi quoddam genus, paulò murem ſuperantes magnitudine corporis, quem ſolum quadrupedem, ad noſtrorum vſque aduentum norant, & eo veſcebantur. Piſcationi etiam, cucuijs lumen præbentibus, intendunt. Legendis quoque epiſtolis cucuij lumen ſatis, & dignoſcendo noctu humanos vultus. Hæc Petrus Martyr. Adijcit Anonymus ſcriptor non contemnendi iudicij, qui hiſtoriam Hiſpaniolæ idiomate vulgari compilauit, cuius apud me manuſcripta ſunt, poſſe in Breuiario minutæ litteræ abſolui matutinas Horas ad eorum lumen. Idem Auctor ſcribit, viſcera horum ſcarabæorum volatilia luminoſa eſſe, plena ſcilicet & ebria luce, & cutem ventris diaphanam; ideò cùm volitant, aut cùm explicantur alæ, vibrare ſplendorem. Ad primam noctem prodeunt, montes & campos luminibus implent, tamquam ſi candelæ accenderentur: nec enim valdè in ſublime attolluntur. Capto vno, plurimi capiuntur; conuolant illò vbi aliquem comprehenſum viderint. Quæcumque illinuntur humore & viſcere eorum coruſcant, ſiue humana caro ſit, ſiue veſtimentum, ſed non diuturno fulgore. Sunt aliquæ horum ſcarabæorum differentiæ, grandiores aliqui ſunt, ſunt & minores.

CAPVT IV.

De gryllis.

LVes quadam ingruens in ciuitatem S. Thomæ, & morticina, fœtore fortaſſe mortuorum, & calore ægrotantium aduocauerunt innumeros gryllos, infenſos ſtramentis & veſtibus, & ipſis languentibus: quâdam enim aſperâ rotulâ, quâ ſtrepitum & cantum edunt, omnia corrodebant, etiam aures ægrotorum, & narium tenuiores partes.

CAPVT V.

De arauers.

QVoddam papilionum genus appellatur à barbaris arauers, vt Lerius ſcribit, gryllorum magnitudine. Gregatim ad focum, vt & grylli, accedunt, & ſi quid offendant, exedunt. Thoraces coriaceos & calceos ita corrodunt, vt ſuperficiem penitus abſumant: gallinæ, & alia cibaria negligentiùs condita, manè reperientur ad oſſa vſque carnibus nudata.

CAPVT VI.

De vermibus montanis.

INueniuntur in arboribus Chiappæ vermes, quos vocant montanos. Indi quoque illos nutriunt quibuſdam pannis, vbi emittunt ſemen, ſuo viuificandum tempore inſtar bombycis. Reponuntur in arboribus poſtquam creuerint, premuntur vt exprimant butyrum rubrum, mox in placentulas redactum, & Sole toſtum, palleſcit, vtiliſſimum tumoribus mitigandis.

CAPVT VII.

De alijs vermibus Chiappæ.

ALij vermes ſunt in Chiappâ, quos ſi equus peſſumdet, vnguem mutat. Alij pro cauſtico ſunt: impetigines ſemel

mel impoſiti medicantur, ſed incredibili aduſtione. Alij ſunt nigri, glandi æquales, & maiòris aduſtionis, quibus achar mundatur.

CAPVT VIII.

De miguis.

MIguæ, importunum & moleſtiſſimum pulicis genus, ſaltitant, pulueris amicæ. Inter ipſas carnes humanas nidificantur, ibi ouula ſua pariunt. Temperiem cæli amant: vbi frigus aut æſtus vincit, non gignuntur. Feruntur noxiæ pedibus dumtaxat, ibi ſub cute plures lendes parturiunt. Lendes rurſus alias pariunt, miraque fecunditate multiplicantur, nec niſi igne aut ferro ijs medicina. Multi pedum ſuorum digitos amiſerunt hac plagâ, nonnulli pedem integrum. Coacti ſunt incolæ cum calceis dormire, aut aliter contectis pedibus. Ioannes Stadius ſcribit, hoc genus pulicum vocari attun, & ex ſordibus humanis per tuguria prouenire. Lerius vocat ton.

CAPVT IX.

De yetin.

VOcat Lerius yetin pulices, adeò lancinantes leuiùs indutos, vt mucrones acuum referant.

CAPVT X.

De culicibus paruulis.

ANonymus meus Hiſpaniolæ ſcriptor, commemorat paruulos pulices, inuiſibiles præ exiguitate, qui pungant & adurant manum quaſi ardenti acu. Diſcernas obtutu culicem. Littus maris amant hæ beſtiolæ: neque enim inueniuntur in locis interioribus. Aduerſus eos cinguntur domus ramis arborum, interdum flatu diurno diſſipantur, nulla tunc ab illis moleſtia.

CAPVT XI.

De axin, quæ pinguedo quædam vermium eſt.

PLurimum vſum viliſſimæ etiam naturæ hîc videbimus. Naſcuntur, inquit Franciſcus Hernandus, in arboribus guampatli, aut alijs, quas noſtri ob ſimilitudinem prunos vocant (cùm tamen ad myrobalanorum Arabicorum pertinere genus alicui fortaſſis videri poſſit) vermes quidam hiſpidi, axocuillin, ſeu ferentes axin, pallentes, vix longi binos latos digitos, ac pennam craſſi anſerinam. Hos indigenæ ab arboribus deturbatos permittunt ad ignem ex aquâ elixari ac diſcoqui, donec comminuantur, & adeps eiuſdem coloris, axin nomine, ſupernatet atque emineat. Colligunt hunc ad vſus multiplices incolæ, & conformant in globos, è butyro vaccino parari ſolitis haud abſimiles, olei odore & lenitate, & ad omnia, quibus oleum conferre ſolet, præſtantiſſimos, non tamen in nutrimenti vſum adhuc venêre. Dolores, quamcumque partem corporis obſederint, ſedant: neruos tenſos laxant emolliuntque, diſcutiunt tumores, aut, ſi natura in id potiùs propenſa ſit, maturant: eryſipelatis deſinentibus conferunt, vlceribus ferunt ſuppetias, conuulſiſque, nec non enterocelis, additâ reſinâ ac picietl, collectioneſque cuiuſuis generis breuî admodum minuunt atque diſcutiunt.

CAPVT XII.

De tetlatoca.

TEtlatoca genus eſt veſpæ aculeatum, pungenſque, ita vocatum, quoniam ſingulis quibuſque diebus, effoſsâ terrâ, & aliò delatâ, parat cubile, ſed fauos minimè conſtruit. Nigrum inclinat in cæruleum, ſi alas excipias, quæ fuluæ ſunt, & cornicula, quæ luteo colore tinguntur. Viuit in montibus Tepoztlanicis.

CAPVT XIII.

De formicis.

REperiuntur in Philippicis inſulis duo formicarum genera, ſulum dicta, quarum aliæ ſunt ſex digitos longæ, ac craſſæ digitum latum, coloris nigri nitidique, rictu dimidij digiti, prædurâ maxillâ, & eodem quo corpus colore, cui tres hærent dentes tenues & firmi, viuuntque in montium arboribus. Aliæ ſunt alatis formicis ſimiles, & aliquantò maiores. Viuunt in campeſtribus, atque aduerſus hyemis iniurias congerunt arenæ aceruos incredibilis magnitudinis,

intra quos fauos construunt, vbi & tutæ & munitissimæ degunt. Circa montem Leçnæ album genus formicarum est, idolis inclusarum. Vocât idola quędam Chinas, quæ pyramidis artificiosæ formam referunt, in quibus formicæ albæ, quæ foras non prodeant, sed internis cellulis distinctæ, vt quo viuant cibo incertum sit, reptantes cursitantesque apparent. Has Chinas formidant barbari. Quoties mancipium coëmunt, antè pyramidi huic vinum aliaq; offerunt, mancipium sistunt, eiúque quodammodò deuouent, orantes vt ipsum, si fugam ineat, serpentes, lacertæ tigridesque dilacerent. Quas serui minas adeò exhorrescunt, vt etsi ab heris acerrimè vapulent, inire fugam minimè ausint.

CAPVT XIV.

De temictli.

HAbet nouus Orbis æmulum bombycis alium vermem, temictli dictum: qui se, postquam in iustam magnitudinem adoleuit, in membranam feralem ab ipso filis intextam condit; & deinde, ac si parum esset, suapte sponte detrusum in carcerem exhalasse animam, se libitinamque suam à surculo aliquo suspendit, vt procedente tempore in volatilem papilionem vertatur, ac insperatas subeat transformationes.

CAPVT XV.

De hocitexca.

IMportuna & magna cimex hocitexca dicitur, denarium argenteum æquat magnitudine, teterrimo odore, & haustu sanguinis infensa: morsu excitat rubeas eruptiones.

CAPVT XVI.

De verme cornuto.

APud Michoacanenses vermis inuenitur, ytzuaqua & sipantipe dictus. Duobus corniculis rubris iter prætentat, nigro fuscoque variegatus.

CAPVT XVII.

De igneo verme, siue teocuilin.

TEocuilin genus est cantharidum paruarum, rubri capitis, pectoris smaragdini, & reliqui corporis fuluidi. Aiunt, lepræ illitas, atque confricatas, mederi. Viuunt apud Hocitalpenses. Est autem teocuilin igneus vermis, & ab igne aut vrente naturâ impositum est insecto huic nomen.

CAPVT XVIII.

De pollin.

MIrificam vim excludendi spicula pollin habet. Insectum est paruulum, centipes: tritum & impositum, aculeos & sagittas ocyùs extrahit.

CAPVT XIX.

De hirudine tenui.

LVmatec appellatur molestissima hirudinis species, inter herbas & montium arbores viuens, semidigitum longa, & impensè tenuis. Adhærent iter agentibus, subeuntque quosuis humani corporis meatus, etiam angustos & fœdos, neque priùs discedunt, quàm humano satientur sanguine: tunc enim sponte cadunt, ac minùs infestant Sole vigente. Remedium est, arundinibus quibusdam præacutis eas euellere, aut sese tueri intra aquas, considendo saxis, si quæ fortè adsunt, aut pyram construere, atque interponere ignem.

CAPVT XX.

De scarabæis Indicis.

VArium scarabæorum genus noui orbis, temolim dicuntur. Quorumdam cornua derasa, & sumpta aquâ, aiunt mirificè excitare Venerem.

CAPVT XXI.

De marsupio terrestri.

TLaxquipillin seu marsupium terræ, dicitur vermis quidam niger: eius puluis inspersus medetur lepræ.

CA-

CAPVT XXII.

De coyayahoal.

PRædurus vermis est coyayahoal, alijs tzinchoillin, alijs ichcaton dictus, supernè fuluus, pede numeroso purpurascens. Arefactus, tusus, & aquâ dilutus, maxillisque quotidie bis illitus, dolores dentium placat.

CAPVT XXIII.

De tenamaznanapaloa.

HOc insectum tenamaznanapaloa nomen meruit à lapillis pedibus apprehendendis, quæ est eius natura. Cornua fert tenuia, longa, ac seipso triplo prolixiora. Locustæ videtur genus, eiúsve insecti quod apud Hispanos vocant ceruam paruam. Crustatum animal, ternis vtrimque pedibus, longisque, sed qui sensim procedentes versus caudam fiant breuiores. Innoxium est.

CAPVT XXIV.

De araneo aureo.

DIuitiarum simulacrum erexit natura in laualauà. Aranei paruuli sunt, aureique, & punctis rubris distincti. Vulnus est noxium, ictusque agit in insaniam, membrisque subinde stuporem inducit, non sine anxietate & dolore. Præsidium est, tubæ prioris tambalaguisæ & pilipoc singulorum tres obolos tundere, atque ex vino palmarum resolutos deglutire, aut oleum, cuius mixtionem narrauit Franciscus Hernandus inter plantas nouæ Hispaniæ, illinere vulneri. Cauendum tamen primis tribus diebus à potu; aut si bibendum sit, vinum palmarum aut nostratum, quod præstantius est sumendum; præterea ab aëre & Sole. Viuunt in pratis herbiferis Philippicarum insularum.

CAPVT XXV.

De atocatl.

ATocatl seu araneus versans in aquis, rubro, aureo & nigro variatum colore telam ducens magnâ ex parte, vitamque agens iuxta plantam vocatam ab incolis metl, leuissimi atque innocentissimi ictus, mirum quâ dexteritate opus peragat, filis hinc atque illinc distractis, & in orbem velut circino quodam compositis staminibus, deinde verò intexto atque stipante subtegmine.

CAPVT XXVI.

De araneis magnis.

EXcellit columbinum ouum ahoachtocatl. Alij quitlalhochocatl dicunt. In tâtâ mole nullius veneni est. Alię apud Caribes araneæ exæquant dimidium malum citreum, sed cruribus exiguis. Dentes illis longi & acuti: elaborant telam satis constantem (posset feminis pro calanticis seruire) & cum orâ seu fimbriâ texunt. Ablui potest, & alba redditur. In aliquarum telis si passer incidat aut alia volucris, irretietur.

CAPVT XXVII.

De araneo spinoso.

HOitztocatl, seu araneus spinosus, morsu dementat, superiore & mediâ corporis portione ater, cetera luteus, forma aculeata & similis tribulo, inde impetrauit nomen. Hoitztli spina est.

CAPVT XXVIII.

De araneorum generibus.

TOcatl dicitur natio araneorum. de quibus hæc Franciscus Hernandus. Primum araneorum genus teacoltocatl, seu stercoris araneus vocatur, mediocri corporis magnitudine & colore, inter nigrum & fuscum constans. Secundum, quod maius est, tocamaxacualli dicitur eodem pænè colore. Tertium tocatl zintlatlauhqui, minus prædictis, ac nigri coloris, valdè venenatum, & quod contusum admotumque dicatur lateris sedare dolorem. Quartum tzintlatlauqui nuncupatur, quod etsi toto ferè corpore nigrescit, maculâ tamen rubeâ insignitur. Est & aliud dictum tocamaxacual, corpore magno, fuluo atque hirsuto. & septimum, omnium maximum, tlalhocheltl, coloris nigri, pallescentis atque cinerei est; & ocolotocatl, ita nominatum, quòd tigris pellem colorum quadam varietate tenus imitetur: nec non hoitztocatl ab spinis nomen sortitum; & atocatl ab aquis iuxta quas solet versari, interstinctum nigro coccineoque & pallido colore. In maritimis locis maximos audio reperiri,

nec ſcio quodpiam eorum genus valdè nocentis eſſe veneni, etſi nonnulli morſu ſint noxij, & tocamaxacualli difficilè ſanabilia infligere vulnera, quæque (ſi cicatrice obduci contingat) alijs atque alijs locis renouentur, eademque non morſu aut ictu excitata, ſed inceſſu, confricatione, & redditis alui excrementis.

CAPVT XXIX.

De papilione.

HOitzitzil papalotl, ſeu papilio ſimilis hoitzitzillin, vnde nomen meruit, oblongo eſt corpore deſinente in tenuitatem, & tranſuerſis quibuſdam lineis, auri coloris diſtincto, ſed maculis nigris interſertis, alarum ſuperiora eodem colore diſtincta ſunt, ſed inferiora rubeſcunt; lineis haud abſimiliter per tranſuerſum diſcurrentibus. Cetera papilionum reliquo generi conſona. Sunt & aliæ innumeræ apud nouam Hiſpaniam differentiæ admirandis variatæ coloribus, pulcherrimæ. Illud hîc obiter monebo, in quibuſdam papilionibus magnis huius antiqui mundi pro linguâ eſſe filum ſanguineum oblongum excedens reliquum corpus, quod conuoluit vt in buccâ recipiatur, quam habet, vt illud commodiùs extrahere poſſit, ſectam à ſuperiore parte capitis vſque ad inferiorem, vt pænè totum caput ſciſſum ſit.

CAPVT XXX.

De nopal ocuillin, ſeu tunarum vermibus.

FAmiliare eſt huexutlæ', prouinciæ Panicenſis, tunarum genus, folia ferens longa, & anguſtiora ceteris, intra quæ ſolent vermes generari lineis candidis cyaneiſque diſtincti, mirabilis facultatis in curandâ inſaniâ, ſi bini tuſi, & reſoluti ex aquâ ſemel intrà ſumantur; aut ſi inueteratus ſit morbus, bis aut ter: inducitur enim è veſtigio ſomnus, permiſſuſq; æger dormire, paulò pòſt mente conſtans expergiſcitur, atque reſipiſcit. Sunt autem hi vermes innoxij, neque vllum inferre nocumentum ſolent, ſi intra corpus deglutiantur: quo fit, vt intrepidè poſſint propinari. Addunt, paralyticis atque epilepticis eâdem menſurâ conferre.

CAPVT XXXI.

De cuchipilutl, ſeu verme qui inducit ſomnum.

VErmis genus eſt iuxta moros aut ſalices verſans, bombycis magnitudine, & pænè formâ, ſeſe illius inſtar Octobri menſe firmâ conuoluens membranâ, ac prodiens Aprili, conuerſus in papilionem. Suſpendunt hunc Indi infantium cunis, atque ita ſomnum illis conciliari credunt. Vnde impoſuere ei nomen. Idem in puluerem redactus, ac ex vino patrio, quod pulque vocant, totus potus, Venerem ſtimulat. Mexicanis agris prouenit, & ex his quas dixi arboribus victum ſibi quærit.

CAPVT XXXII.

De ſpongijs formatis.

AMacpalli ſeu manum coccineâ appellant Indi quoddam ſpongiæ marinæ genus in Auſtrali pelago. Imitatur manus effigiem, in digitos longos & teretes diſciſſa: durioris eſt quàm ceteræ calli. Nec hîc prætereunda eſt alia ſpongię forma à Cluſio exhibita, quæ quaſi infundibulum imitabatur, aut floris imaginem exprimebat; nam tota caua erat, & firma parte quâ ſaxo inhærebat, valdè anguſta, deinde ſenſim ſeſe attollens, expandebatur, inæqualiter tamen, cùm vno latere ad nouem vnciarum latitudinem dumtaxat aſſurgeret, aduerſo autem ad vndecim vncias pertingeret. Oræ inęquales erant & ſinuoſæ in interiorem partem, interdum adeò reflexę, vt foliorum formam quodammodò exprimerent. Amplitudinis diameter ſupernâ parte tredecim erat vnciarum cum ſemiſſe, exteriore parte lobũ quaſi foliolum adnatum habebat, interiore verò bina foliola inſtar calycum formata: tota autem materia vulgares ſpongias referebat. Longè quidem maiores videre memini, ſed informes: vnam tamen cùm Mompellij viuerem, tempeſtatibus eiectã in maris littus, quæ ampliſſimi petaſi formam exactiſſimè imitaretur. Hæc ſatis collegiſſe, demirando naturam ſentientem, & nouis celebrando hymnis Auctorem. Plura narrare poſſem: nullus terminus potentiæ diuinæ; quare nec hiſtoriæ. alij aliter fortaſſe ſcribent aliqua, ſed non eſt vna natura. Loco accommodatur, & pro regionibus varia. Poſſumus dicere vera, licet differentia. Succeſſiuis iſta collegi horis, contemplationem naturæ miſcens alijs ſtudijs. Exactiùs digeri poſſent, & diligentiùs

gentiùs requiri, ſed de affectu magis quàm de curioſitate mereri volui: illi hæc ſufficiunt. Appendam dumtaxat, ne alia naturæ membra, licet ignobiliora quàm ſentiens claſſis, contemnere videam, quæ de plantis & mineralibus minùs communia occurrunt, ſine nimiâ diligentiâ; diſtractus fui alijs occupationibus: furtim iam ſolùm naturam mirari licuit. Dabo nihilominùs aliqua exotica ceteræ naturæ, fortaſſe aliqua nondum nota.

CAPVT XXXIII.

De alcyonio peregrino.

PRoxima narratio ſpongiæ inuitauit, vt colligerem priùs nonnulla quæ humor concipit. Viſum alcyonij genus, quod manus aut chirothecæ figuram imitetur, in quatuor lacinias digitalis longitudinis, cauas, inanes ac velut tuberibus cineracei coloris exteriore parte obſitas, ſectam, valdè referebat; interiore parte leuiores minutiſque foraminibus exciſas. Tota planta ſpongioſæ cuiuſdam naturæ & leuiſſimæ erat. Aliud etiam deſcribit Cluſius alcyonij genus ex Americâ allatum. Illud autem erat monſtrum, & valdè admirabilis formæ, quia ceruina cornua cum cranij, cui adhæſiſſent, parte, quemadmodum referebat, in varios ramos ſparſa, infernâ parte denſo corpore & craſſo, ſpongioſo tamen, & retinente ſcopuli cui adnatum fuerat, & inhæſerat fragmenta. Cornua ipſa ſeſquicubitalis erant longitudinis, & palmaris aut amplioris craſſitudinis, in varios ramos ſatis craſſos ſparſa, cauos tamen & ſpongioſâ, rudi craſſaque materiâ conſtantes, ac velut reticuli inſtar compoſitas, vt lumini oppoſiti tranſparentes eſſent & peruij. Color ad ſpadiceum tendens: ramulorum nonnulli ſingulares erant, quidam etiam gemelli, & ex parte interdum coaleſcentes: ſapor valdè ſalſus erat, nam illo ipſo anno è mari erutum.

CAPVT XXXIV.

De arbore lapideâ.

MArinis innaſcitur ſaxis atexcalquehuitl, ſiue arbor lapidea aquæ: germinat ſaxeos ſtipites, fuſcos & orbos folijs. Aliquibus placuit antipaten Dioſcoridis eſſe, aut charitoblepharon ſeu Iſidos plocamon Plinij.

CAPVT XXXV.

De fungo lapideo.

AD littora Auſtralia Nouæ Hiſpaniæ lapis fungiformis inuenitur. Variegatur ille coloribus albo, cinereo & ſub rubeo. Salſitas edax aquarum fortaſſe ſic ipſum effigiat.